

Центрально-
український
національний
технічний
університет

Central Ukrainian
National Technical
University

Економічний
факультет

Faculty
of Economics

Кафедра
аудиту, обліку
та оподаткування

Audit, Accounting
And Taxation
Department

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Центральноукраїнський національний технічний університет (ЦНТУ)
Економічний факультет

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Central Ukrainian National Technical University (CNTU)
Faculty of Economics

***РОЗВИТОК ОБЛІКУ, АУДИТУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ
В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ***

Матеріали

XI Міжнародної науково-практичної конференції
30 листопада 2023 року

***DEVELOPMENT OF ACCOUNTING, AUDIT, AND TAXATION
IN THE CONDITIONS OF INNOVATIVE TRANSFORMATION
OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS***

Thesis

XIth International Scientific and Practical Conference
November 30, 2023

Кропивницький – 2023
Kropyvnytskyi – 2023

УДК 657:334

Представлено матеріали досліджень українських та зарубіжних науковців і практиків з проблем інноваційної трансформації соціально-економічних систем; політики в сфері обліку, оподаткування та аудиту як інструменту регулювання соціально-економічного розвитку; оподаткування підприємницької діяльності та сучасних систем корпоративного податкового менеджменту; імперативів розвитку теорії, методології та організації обліку в умовах функціонування інформаційної економіки; трансформації ролі та завдань державного, незалежного та внутрішнього аудиту в умовах поглиблення глобалізаційних процесів та інноваційних трансформацій; інформаційно-аналітичного забезпечення та сучасних інформаційних технологій в управлінні соціально-економічними системами; економічної експертизи та судово-експертної діяльності у системі державного контролю.

Для наукових працівників, викладачів, здобувачів вищої освіти, практиків.

Редакційна колегія:

А.А. Тихий, к.т.н., доц.; **Н.С. Шалімова**, д.е.н., проф. (*відп. редактор*); **Г.І. Кузьменко**, к.е.н., доц.; **О.А. Магопець**, к.е.н., проф.; **О.Б. Пугаченко**, к.е.н., доц. (*відп. секретар*), **О.М. Гай**, к.е.н., доц.

Розвиток обліку, аудиту та оподаткування в умовах інноваційної трансформації соціально-економічних систем : *Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції*, 30 листопада 2023 р. Кропивницький: ЦНТУ, 2023. 507 с.

Рекомендовано до видання Вченою радою ЦНТУ
Протокол № 3 від 29 листопада 2023 року

ЗМІСТ

Адаменко Ірина	
Фінансове планування в умовах трансформації соціально-економічних відносин	17
Magdalena Ajchel	
Kontrola podatkowa jako jedna z metod redukcji dochodów pochodzących ze źródeł nieujawnionych	19
Податкова перевірка як один із методів зменшення доходів з прихованих джерел	26
Акімов Сергій	
Аналітичний огляд результатів перевірок з контролю якості аудиторських послуг суб'єктів аудиторської діяльності, які здійснюють обов'язковий аудит фінансової звітності	33
Андрос Світлана	
Вплив монетарної політики НБУ на кредитну активність комерційних банків в аграрній сфері	36
Андрощук Ірина, Козакевич Діана	
Використання даних фінансової звітності в процесі управління діяльністю суб'єкта господарювання	38
Андрощук Ірина, Тернавська Юлія	
Особливості оподаткування фермерських господарств	41
Андрощук Ірина, Ткаліч Вікторія	
Вплив наявності централізованої бухгалтерії на організацію обліку та внутрішнього контролю в дошкільних навчальних закладах	43
Артеменко Антоніна, Кабетов Геннадій	
Маркетинговий інструментарій в управлінні взаємовідносинами підприємства	45
Teimuraz Babunashvili	
The role and significance of future prospects for foreign investment in enhancing Georgia's tourism potential	48
Базарна Ольга, Медвідь Ганна	
Оцінка сталого розвитку регіонів України	52
Баланда Анатолій, Потелешенко Петро	
Інституційні ризики оборонних закупівель	54

Балашова Олена

Проблеми оподаткування суб'єктів малого бізнесу в Україні та перспективні шляхи їх вирішення 57

Бандурко Дмитро, Зоц Максим

Організаційні засади призначення і проведення судово-економічних експертиз 60

Бартось Олександр, Олейніченко Денис

Підходи до визначення моделі державного сектора України 63

Бенько Віталій

Особливості обліку доходів у сфері електронних комунікацій 65

Биковець Вячеслав

Бізнес-асоціації та галузеві об'єднання в системі розвитку і підтримки інноваційного підприємництва в Україні 68

Бирин Антон, Іванова Олена (науковий керівник)

ChatGPT як самостійний учасник в моделі бізнес-процесів 70

Yuliya Vila

To the Issue of the Newest Paradigm of Accounting for Bioenergy Assets 73

Біндюг Дарія, Ткаль Ярміла

Соціальна відповідальність суб'єктів господарської діяльності як складова громадянської освіти у системі обліку та інтегрованої звітності 75

Бодня Іван

Стратегічне картування у забезпеченні конкурентоспроможності регіону 78

Борисова Світлана

Інноваційні інформаційні технології в сфері фінансового обліку 80

Бочарова Надія, Величко Яна

Застосування сучасних методів прийняття управлінських рішень в логістиці 83

Бриль Ірина

Правове забезпечення цифровізації та штучного інтелекту: дослідження сучасного аспекту 86

Бурлака Володимир, Гаврилов Олександр

Маркетингова складова формування економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємства 88

Бут-Гусаїм Олена, Лисенко Алла

Оборотні активи підприємства: сутність поняття та теоретичні аспекти організації аналізу 92

Буткевич Оксана

Формування системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва як основи стабільного їх функціонування 94

Васюренко Лариса

Мотивація в контексті витрат на персонал 97

Artem Vatrushkin

Public Finances During Full-Scale War and Post-War Recovery Period in Ukraine 99

Вірієнко Ігор, Бєдов Денис

Клієнтоорієнтований підхід до управління діяльністю торговельних підприємств в умовах воєнного стану 101

Вовченко Роман, Артюх Олександр

Аналіз проблем обліку інтернет-торгівлі в Україні та перспективні шляхи її вдосконалення 104

Oleksandr Gai, Valeriia Kushnir

Taxation of Modern Forms of Trade and Prospects for its Development 107

Oleksandr Gai, Rehina Osadcha

Modern Problems of Taxation of Agricultural Producers 109

Oleksandr Gai, Olha Semeniuk

Ways to Improve the Informativeness of Financial Reporting Indicators of Small Business Entities 112

Герасимова Тамара, Годованюк Альона

Роль контролю і аудиту в системі управління та господарювання 114

Геселева Наталія, Пацан Олена

Використання Big Data технологій в управлінні підприємствами 117

Badri Gechbaia, Ketevan Goletiani, Levan Gvarishvili

Georgian Business in the Context of Integration with Europe 120

Глущенко Дарина, Тарасюк Антон (науковий керівник)

Вплив веб-аналітики на моделювання бізнес-процесів в управлінні соціально-економічними системами 121

Гльос Ірина

Організація податкових консультацій щодо ведення податкового обліку та складання податкової звітності 124

Голбанос Сергій

Проблемні аспекти міграційної мобільності молоді та її обліку 127

Голуб Діна, Зомчак Лариса

Продовольча безпека України в регіональному контексті: економетричний підхід 129

Григор'єва Наталя, Смірнова Надія (науковий керівник)

Фінансовий облік витрат у фермерських господарствах 131

Гриліцька Анжела, Корнієнко Руф

Особливості ведення обліку на приватних підприємствах 133

Грицишин Андрій

Передумови організації бухгалтерського обліку у смарт-місті 136

Грищук Анна

Роль малих підприємств у ринковій економіці України 137

Гук Руслан

Стратегічні завдання реформування стимулів до підвищення продуктивної праці персоналу 140

Гут Любов

Характеристика факторів інноваційної діяльності на підприємстві 142

Даниленко Олена, Шахрай Анна

Соціально-економічні фактори впливу на інноваційні підходи до управління персоналом організації в умовах війни 145

Дербеньова Яна, Громоздов Володимир

Маркетинговий менеджмент у діяльності підприємств 148

Деркач Марина, Сакун Олександра (науковий керівник)

Вплив облікової політики на результати діяльності підприємства 150

Друль Петро, Стойко Галина (науковий керівник)

Конкурентні переваги підприємства та їх класифікація 152

Дудко Денис, Ткаль Ярміла

Облік та механізми управління дебіторською заборгованістю 155

Nataliia Yevtushenko, Dmytro Stetsenko

Harnessing Modern Information Technologies for Enhanced Management in Socio-Economic Systems 158

Єлфімов Олег

Ринок житлової нерухомості: основні тренди та тенденції 161

Жидовська Наталя, Грень Марія

Ключові аспекти ведення бухгалтерії ФОП 164

Жуган Едуард, Шалімова Наталія (науковий керівник)	
Бюджетування та управлінський облік у медичних закладах	166
Журбенко Владислав, Ткаль Ярміла	
Шляхи та методи удосконалення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками	168
Заярнюк Олексій, Пугач Катерина	
Підвищення ефективності менеджменту підприємства в умовах ризикованого зовнішнього середовища	170
Збаразська Лариса, Телюк Віра	
Проблеми та чинники промислової роботизації у контексті розбудови смарт- промисловості в Україні	173
Івахненко Дмитро, Данилевич Наталія	
Перспективи та проблеми розвитку податкового менеджменту	176
Ігнатенко Микола, Романюк Ірина	
Удосконалення обліку праці і зарплати на засадах стандартизації й автоматизації для ефективного розвитку підприємств та управління ними	178
Іщенко Ніна	
Фінансове забезпечення діяльності підприємств в Україні	180
Керезвас Іван	
Вибір підприємством стратегії інноваційного розвитку	182
Кернасюк Юрій	
Проблемні аспекти інноваційної трансформації регіональних соціально-економічних систем	184
Кир'янова Олена, Мілішкевич Ольга	
Управління розвитком персоналу в організаціях малого бізнесу в нових умовах	187
Кісіль Микола	
Необхідність інформаційного забезпечення управління інноваційно-інвестиційним проєктом	189
Кічанова Ольга, Лисенко Алла	
Актуальні проблеми обліку основних засобів	192
Коваль Світлана	
Проблеми та перспективи гармонізації бухгалтерського й податкового обліку основних засобів та амортизаційних нарахувань	195

Ковальчук Олександр, Шепелюк Віра (науковий керівник)	
Аспекти розмежування обліку витрат на маркетинг та збут	197
Козаченко Ярослав	
Визначення характеру та обсягу роботи, яку можна доручити внутрішньому аудитору в процесі виконання завдань з аудиту фінансової звітності відповідно до міжнародних стандартів	199
Козьма Ольга, Дмитришин Богдан	
Напрямки використання хмарних сервісів в управлінні закладом вищої освіти	201
Колєснікова Анна, Подаков Євгеній	
Проблематика туризму готельної індустрії України	204
Коритько Тетяна	
Механізм управління розвитком підприємства в умовах трансформації економіки	206
Корнят Ірина	
Об'єкти зовнішнього контролю в управлінні пасажирським транспортом	209
Корчинська Олена, Дрозд Максим	
Диджиталізація економіки та її вплив на розвиток маркетингу	211
Коцинець Маріанна, Горошко Юлія	
Міжнародний досвід проведення судово-бухгалтерських експертиз	213
Коцинець Маріанна, Гурман Віталіна	
Теоретично-правовий аспект судово-бухгалтерської експертизи	215
Кравчук-Остроухова Олена, Андросук Ірина (науковий керівник)	
Особливості оподаткування доходів фізичних осіб у зарубіжних країнах	218
Крупка Богдан	
Інноваційні напрями розвитку швейного виробництва та роль обліку в його інформаційному забезпеченні	221
Крупник Богдан	
Інформаційна функція бухгалтерського обліку в управлінні підприємством	223
Кузьменко Галина, Гапонюк Ольга	
Податкове навантаження підприємства: моделі управління в сучасних умовах	225
Куликов Гліб	
Цифровізація робочих місць та її інноваційний вплив на трудову діяльність людини ...	227
Кухоцька Тетяна, Зомчак Лариса	
Порівняльний аналіз національного та європейського ринків зерна пшениці: економетричний підхід	229

Кучеренко Сергій

Корпоративний податковий менеджмент як складова системи управління податковими ризиками 232

Лагодієнко Наталія

Теоретичні аспекти оформлення податкових накладних при експорті товарів 234

Лазуренко Марія, Шалімова Наталія (науковий керівник)

Стратегія розвитку фермерського господарства та інформаційне забезпечення її розробки 237

Лисенко Алла

Валовий внутрішній продукт як об'єкт економіко-статистичного дослідження 239

Лугова Марина, Ткаль Ярміла

Теоретико-практичні основи обліку дебіторської заборгованості суб'єктами господарювання 243

Лучик Світлана

Кібербезпека та захист облікових даних в умовах воєнного стану 246

Магопець Олена

Фіскальна спроможність місцевих бюджетів України в умовах війни 249

Магопець Олена, Підкова Наталія

Бенчмаркінг в системі управління витратами підприємства 252

Магопець Олена, Слободяник Альона

Бухгалтерський облік у системі інформаційного забезпечення управління грошовими потоками підприємства 254

Макогон Валентина

Публічні фінанси відбудови України: прозорий бюджет та обґрунтована фінансово-бюджетна політика 256

Малецька Тетяна, Строценя Андрій

Поняття економічної безпеки підприємства в обліку 258

Манухіна Марта, Ільченко Ілля

Організація внутрішнього контролю дебіторської заборгованості на підприємствах 260

Манухіна Марта, Кошель Роман

Інвентаризація: основні вимоги та особливості її проведення в сучасних умовах 263

Марина з Роду Андрущакевичів, Пономаренко Ігор (науковий керівник)

Веб-аналітика як інструмент управління соціально-економічними системами: використання та перспективи 267

Марина з Роду Андрущакевичів, Тарасюк Антон (науковий керівник)	
Аспекти інноваційного перетворення соціально-економічних систем	269
Мармуль Лариса, Василенко Софія	
Удосконалення обліку фінансових результатів аграрних підприємств на засадах використання Національних положень (стандартів)	271
Мармуль Лариса, Стаднік Артем	
Методичні особливості визначення амортизації та зносу основних засобів в аграрних підприємствах	274
Маслюк Ірина, Бородавка Софія, Заворотна Єлизавета	
Розвиток готельно-ресторанного бізнесу в Україні	276
Махортов Юрій, Шмігельська Євгенія	
Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні	278
Мельник Владислава, Шепелюк Віра (науковий керівник)	
Перспективи впровадження системи вексельного обігу в розрахунках між суб'єктами господарювання	280
Мельник Марія, Насипайко Дар'я	
Китайсько-американські відносини в контексті прискорення глобальних трансформацій	283
Мельник Тетяна	
Сучасні інформаційні технології в страховому менеджменті	285
Мельникова Марина	
Щодо податкового стимулювання інвестицій в сегмент розподіленої енергогенерації міста	287
Мельничук Наталя, Данилевич Наталія	
Роль корпоративної культури у податковому менеджменті	289
Мельнік Марина	
Моделювання облікових процедур в умовах податкового планування	291
Zoriana Myronchuk, Olga Maletska, Svitlana Kolach	
Use of Artificial Intelligence in Accounting	294
Мирченко Сергій, Ткаль Ярміла	
Переваги та недоліки методів оцінки вибуття запасів	298
Михайличенко Наталя	
Новітні моделі та напрямки самозайнятості в контексті інноваційної трансформації України	300

Міняйло Вікторія, Біленька Анастасія	
Внутрішній контроль підприємства в умовах війни	303
Міняйло Вікторія, Воробець Євген	
Необхідність фінансового аналізу для сучасного підприємства	306
Мороз Анастасія, Дмитришин Богдан	
Переваги використання технологій Microsoft Azure в управлінні бізнесом	308
Мочеброда Оксана	
Дослідження цільового використання бюджетних коштів	311
Муравський Володимир	
Чат-боти зі штучним інтелектом у бухгалтерському обліку	313
Назаров Олександр	
Інформаційні потреби підприємств та напрями їх забезпечення	315
Назарова Ірина	
Новітні способи обробки інформації в обліково-інформаційних системах корпорацій ...	317
Нашкерська Галина	
Інформаційні ресурси як стратегічний актив підприємств	319
Немченко Тетяна, Коваленко Владислава	
Менеджмент організацій ІТ-сектору в кризових умовах розвитку економіки	321
Немченко Тетяна, Коваленко Євгеній	
Цифровізація менеджменту людських ресурсів аграрних підприємств	324
Нідзельський Вячеслав, Кузьм'як Юрій	
Конкурентний розвиток продовольчого ритейлу: виклики воєного часу	326
Новак Ольга	
Економічна експертиза щодо операцій із нарахування та виплати грошового забезпечення військовослужбовцям	330
Овсак Богдан, Тульчинська Світлана (науковий керівник)	
Практичні аспекти використання методологій в ІТ-проектуванні	334
Овсак Оксана	
Передумови формування авіаційної політики України	336
Овчаренко Анна, Лисенко Алла	
Податковий менеджмент в системі управління суб'єктом господарювання	338
Орловська Ірина	
Цифрова грамотність як складова права людини на доступ до Інтернету	341

Остапенко Олена

Перспективи вдосконалення системи оподаткування підприємств аграрної сфери 343

Охтень Олексій, Дасів Алла

Аналіз практичних заходів із фінансово-економічного стимулювання розвитку смарт-промисловості у провідних економіках світу 346

Панченко Володимир, Щербатюк Інна

Управління прибутком підприємства як умова його ефективного функціонування 349

Панькова Оксана, Касперович Олександр

Вплив цифровізації на національний ринок праці та систему соціального діалогу в умовах викликів та небезпек сьогодення 351

Парасій-Вергуненко Ірина, Воробець Євген

Інформаційно-аналітичне забезпечення ведення бізнесу в сучасних умовах 354

Пастернак Ігор, Пастернак Юрій

Трансформація обліково-інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності підприємств 357

Пеньковський Валентин, Чорний Богдан

Використання програм для цифровізації й автоматизації бухгалтерського обліку діяльності підприємств та організацій 359

Пеньковський Сергій, Яценко Ігор

Методичні засади удосконалення внутрішньогосподарського контролю обліку праці, її оплати та оподаткування 361

Перчук Оксана, Ліщенко Дмитро

Розвиток систем корпоративного менеджменту в Україні 363

Писаренко Надія

Страховий маркетинг у сфері сучасного бізнесу 366

Піменов Володимир

Інноваційні структурні зрушення на підприємствах регіону 368

Подаков Євгеній

Інноваційно-інвестиційна привабливість та перспективи подальшого розвитку готельного бізнесу в Україні 370

Подкідішев Вячеслав

Використання геоінформаційних систем для обліку активів в ОТГ 373

Поплавська Оксана

Особливості екосистеми соціальної-трудова сфери в сучасних умовах 375

Поповиченко Ганна, Балачевцева Дарія

Професійна зайнятість та проєктне командотворення в системі організації управління
кадровою безпекою 378

Портоварас Тетяна

Розробка технології безперервного аналізу фінансової звітності суб'єктів
господарювання 381

Прокопишин Оксана, Трушкіна Наталія

Практика податкового адміністрування у період воєнного стану 382

Пугаченко Ольга

Права експертів з економічних питань у профільному законодавстві 385

Рвач Андрій

Управління просторовим розвитком транскордонного співробітництва Західних
регіонів України 390

Решетов Валерій, Горбатюк Тетяна

Інформаційне забезпечення управління податковими ризиками та податковим
навантаженням 393

Решетов Валерій, Рева Єлизавета

Функції підприємства як податкового агента 395

Решетов Валерій, Шевела Юлія

Особливості бюджетів об'єднаних територіальних громад 398

Роєва Ольга, Недільська Валерія

Виклики та загрози соціально-економічної стійкості територіальних громад в умовах
воєнного стану 400

Савкін Ігор

Перспективи та значення ревіталізації історичних об'єктів нерухомості в Україні у
повоєний період 402

Свирида Ольга

Управлінська звітність як один з інструментів управління підприємством 404

Семанюк Віта, Шпак Володимир

Оцінка результативності бізнесу задля виявлення потенційних ризиків 406

Olga Semashuk, Zarudniy Viktor

Organization of Accounting by Processes 409

Сибірцев Володимир, Деревянко Владислав

Роль обліково-аналітичної інформації в системі управління персоналом 412

Сибірцев Володимир, Кабенгеле Григорій

Роль аудиту фінансової звітності у запобіганні банкрутству підприємств 414

Сивочка Василь

Вплив інтелектуального капіталу на формування регіональної інноваційної системи ... 416

Смірнова Ірина, Смірнова Надія

Класифікація функцій бухгалтерського обліку 418

Сторожук Оксана, Сокурєнко Олександр

Чинники впливу на розвиток ринку послуг ІТ-консалтингу в Україні 421

Тітов Владислав, Буксіна Інна

Маркетинг в управлінні економічними ризиками в промисловості України 424

Товпига Дмитро

Консультаційні послуги служби внутрішнього аудиту 426

Томашина Галина

Проблеми розвитку інноваційних процесів в аграрному секторі Центрального регіону України 428

Tamar Turmanidze

Alternative Sources of the Capital Market for MSME Sector in Georgia 432

Уманців Владислав

Державно-приватне партнерство у контексті дотримання вимог до надання державної допомоги 433

Утенкова Каріна

Теоретичні засади формування фінансової безпеки підприємств в умовах воєнного стану 435

Фербей Галина, Рилєєв Сергій

«BOOKKEEPER» - вітчизняний програмний продукт: облік, звітність, сучасність та перспективи 438

Фірчук Марія, Рилєєв Сергій

Цифровий маркетинг у стані війни, прогнози на майбутнє 441

Фоменко Денис

Конкурентні переваги підприємств у кризовий період 443

Фоміна Тетяна, Горпинченко Сергій

Будівництво доріг як один із пріоритетних напрямків розвитку інфраструктури України 446

Фоміна Тетяна, Чумак Віталій

Ризиковість операцій як підстава для зупинки реєстрації податкових накладних 449

Ціцька Надія, Ціцький Павло

Основні ознаки та функції податків як складової податкової системи 455

Цятковська Олена

Бухгалтерський облік в умовах застосування програмно-цільового методу 457

Чабанюк Єгор, В'юник Ольга (науковий керівник)

Штучний інтелект як драйвер забезпечення інноваційного розвитку країни 459

Чабанюк Одарка, Вергун Віра

Роль фінансової звітності в системі управління підприємством 462

Чабанюк Одарка, Лобода Наталія

Завдання судової економічної експертизи документального підтвердження розміру майнової шкоди (завданих збитків) 464

Чадай Юрій

Формування облікової політики в інтегрованих структурах АПК 467

Черновол Олена

Академічний плагіат та його різновиди 469

Черновол Олена, Вербицька Світлана

Облікова політика як інструмент податкового планування підприємства 471

Черновол Олена, Шелюженко Дмитро

Облікове забезпечення розрахунків фермерських господарств за єдиним податком четвертої групи 473

Шалімов Володимир, Гапонюк Ольга

Принципи бюджетного регулювання в рекомендаціях OECD 475

Шалімов Володимир, Хромей Марія

Можливості об'єднаних територіальних громад в зростанні податкової складової місцевих бюджетів 477

Шалімова Наталія, Цандекова Лариса

Роль державного аудиту у реалізації цілей сталого розвитку 479

Шаталов Олександр, Соколенко Анатолій

Вплив війни в Україні на економічну безпеку та стратегічний розвиток сільськогосподарських підприємств 481

Krzysztof Szlichciński

Permanentny «audyt» agencji ratingowych na rynku papierów wartościowych 484

Перманентний «аудит» рейтингових агентств на ринку цінних паперів 487

Щедрін Юлія, Ткаль Ярміла

Облік доходів діяльності та контроль за використанням фінансових ресурсів у
закладах 490

Юрченко Оксана, Красовська Ніна

Удосконалення організації оплати праці сільськогосподарського підприємства 492

Юрченко Оксана, Міхайлова Леся

Галузеві особливості та проблемні аспекти формування облікової політики
сільськогосподарських товаровиробників у цілях оподаткування 494

Юрченко Оксана, Шулімова Аміна

Податкова оптимізація як основа підвищення економічної стійкості
сільськогосподарського підприємства 496

Яковенко Роман, Болгаров Ілля

Аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища ТОВ «Астра Косметик» 498

Яковенко Роман, Дяків Ігор

Особливості управління бізнесом в умовах війни 501

Яцишин Світлана

Внутрішній контроль, як засіб оцінки діяльності суб'єкта господарювання та
убезпечення ризиків 504

УДК 336.22

Адаменко Ірина

кандидат економічних наук, старший дослідник
провідний науковий співробітник відділу державних фінансів
Науково-дослідний фінансовий інститут
Державного торговельно-економічного університету
м. Київ, Україна

ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

В умовах трансформації соціально-економічних відносин посилюється актуальність поглибленого дослідження теоретичних та практичних питань фінансового планування, що має враховувати інституційні трансформації економічних процесів, екзогенні та ендегенні фактори впливу на стійкість фінансової системи. В процесі фінансового планування створюються умови для розв'язання найважливіших проблем державного впливу на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць та країни в цілому.

Удосконалення механізму фінансового планування значною мірою, пов'язано зі зміною інституційного середовища суспільства. Методи та інструменти фінансового планування удосконалюються з розвитком соціально-економічної сфери, економічної стратегії та характеризують адаптаційні можливості фінансової системи до макроекономічних процесів. Разом з тим, суттєвий вплив на якісний рівень фінансового планування здійснює оцінка короткострокових лагів при визначенні моменту реалізації заходів та використання інструментів фінансової політики, її структурних складових.

Важливими завданнями фінансового планування є визначення ендегенних та екзогенних факторів економічного розвитку, ступеню їх впливу, а також виявлення основних можливостей, обмежень, тенденцій, стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку країни; обґрунтування основних фінансово-бюджетних показників на короткострокову, середньострокову та довгострокову перспективу; здійснення аналізу та розрахунку необхідного обсягу ресурсів, в тому числі фінансових для досягнення цілей та завдань соціально-економічного розвитку країни; посилення рівня координації дій між фінансово-бюджетними інститутами, що спрямовано на стимулювання темпів економічного зростання; науково-технічне, інформаційне, ресурсне та кадрове супроводження фінансової політики в частині сприяння збалансованому соціально-економічному розвитку.

Доцільним є використання дієвих підходів щодо формування доходної та видаткової частин Державного бюджету України. Аналіз альтернативних шляхів формування бюджетних ресурсів та їх спрямування є основою для вибору цілей, яких необхідно досягти. Зокрема, повноцінне запровадження середньострокового бюджетного планування дозволить структурувати видатки на основі стратегічних програм відбудови країни відповідно до цілей державної

політики, що націлені на досягнення конкретних результатів та забезпечують інтеграцію державних рішень у процес фінансово-бюджетного планування. Зазначене сприятиме підвищенню рівня прозорості використання державних фінансових ресурсів та концентрації на результативності.

Зростає необхідність підвищення ефективності використання видатків державного бюджету виходячи з ґрунтового та якісного аналізу їх впливу на соціально-економічні процеси, що потребує розширення сфери застосування програмного підходу в процесі фінансово-бюджетного планування. Водночас вагомим завданням є підвищення якісного рівня макроекономічного моделювання при розробці прогнозів фінансово-економічних показників та характеру їх взаємозв'язків. З метою підвищення якісного рівня фінансового планування, в тому числі бюджетних показників важливим є проведення дієвого моніторингу змін макроекономічної ситуації, які автоматично спричиняють відхилення обсягів бюджетних надходжень. Зокрема, метод інтерполяції дозволяє певним чином забезпечити більш високу точність фінансово-бюджетного прогнозування.

В умовах воєнного стану важливим є своєчасний та належний рівень реагування на порушення фінансових пропорцій, що сприятиме підвищенню дієвості реалізації державної фінансової політики [2]. Зокрема, відповідно до Наказу Міністерства економіки України «Про деякі питання фінансового планування в умовах воєнного стану» [1] визначено, що «суб'єкти господарювання державного сектору економіки можуть складати фінансовий план за скороченою формою, яка містить основні фінансово-економічні показники, визначені таблицями «Основні фінансові показники», III «Рух грошових коштів (за прямим методом)» та V «Інформація щодо отримання та повернення залучених коштів» форми фінансового плану згідно з додатком 1 до Порядку складання, затвердження та контролю виконання фінансового плану суб'єкта господарювання державного сектору економіки» [1]. Складання фінансового плану суб'єктами господарювання державного сектору економіки за скороченою формою надасть можливість для більш якісної оцінки трансформації соціально-економічних відносин.

Література:

1. Про деякі питання фінансового планування в умовах воєнного стану : Наказ М-ва економіки України від 21.04.2022 р. № 938-22 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0469-22#Text> (дата звернення: 14.11.2023)
2. Функціонування фінансової системи, її реформування та розвиток : Проект Плану відновлення України. 2022. 381 с. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/functioning-of-the-financial-system.pdf> (дата звернення: 14.11.2023)

UDC: 336.02

Magdalena Ajchel
Doktor nauk ekonomicznych
Katedra Finansów i Rachunkowości
Akademia Nauk Stosowanych Mazovia w Siedlcach
Siedlcach, Polska

KONTROLA PODATKOWA JAKO JEDNA Z METOD REDUKCJI DOCHODÓW POCHODZĄCYCH ZE ŹRÓDEŁ NIEUJAWNIONYCH

Wstęp. W Polsce, podobnie jak w innych krajach opodatkowanie dochodów jest jednym z głównych źródeł finansowania wydatków państwa. Jednakże wielu podatników podejmuje decyzję o nieujawnianiu swoich dochodów w całości lub części, co prowadzi do wielu negatywnych konsekwencji. Dochody, które nie zostały opodatkowane wpływają na zmniejszenie wpływów do budżetu państwa z tytułu podatków. W rezultacie prowadzi to do obniżenia zdolności państwa do finansowania potrzeb publicznych, do których zaliczane są wydatki na opiekę zdrowotną, infrastrukturę oraz szkolnictwo. Ponadto, spadające wpływy do budżetu państwa wymuszają podnoszenie stawek podatkowych, co z kolei prowadzi do wzrostu kosztów życia dla przeciętnych obywateli. Wobec tego, jednym z najważniejszych zadań organów podatkowych jest zwalczanie dochodów nieujawnionych. W ramach niwelowania powyższego zjawiska, kluczową rolę odgrywają kontrole podatkowe, które powalają na weryfikację deklarowanych dochodów ze stanem faktycznym.

Proces typowania jednostek do kontroli podatkowej i czynniki wpływające na skuteczność przebiegu kontroli podatkowej. Działania organu podatkowego, jakim jest Urząd Skarbowy dotyczące aspektu weryfikacji poprawności rozliczeń podatkowych określa się mianem kontroli podatkowej. Głównym celem kontroli podatkowej jest stwierdzenie prawidłowości rozliczeń podatkowych oraz wykrycie nieprawidłowości, takich jak ukrywanie dochodu, unikanie opłacania podatków czy też wykorzystywanie odliczeń w sposób niezgodny z przepisami prawa podatkowego.

W przypadku kontroli podatkowej związanej z opodatkowaniem dochodów nieujawnionych proces ten jest dużo bardziej trudny i skomplikowany od kontroli standardowej i wymaga od organu podatkowego poświęcenia mu szczególnej uwagi. Bowiem do wszczęcia kontroli dochodzi w momencie, kiedy organ podatkowy zgromadzi dane oraz materiał dowodowy na temat wydatków i zgromadzonego przez podatnika mienia [8]. W tym przypadku kontrola podatkowa przeprowadzana jest na podstawie wywiadu z przedsiębiorcą, analizy dokumentacji finansowej oraz weryfikacji transakcji podejrzanych o ukrywanie dochodu. Wymaga ona od podatnika pełnej współpracy oraz udostępnienia wszystkich informacji oraz dokumentów wymaganych przez organ podatkowy (faktury, umowy, dowody wpłat na konto itp.). Kontrola podatkowa związana z opodatkowaniem dochodów nieujawnionych lub nieznajdujących pokrycia w ujawnionych przez podatnika źródłach, odmiennie od innych rodzajów kontroli nie wymaga wcześniejszego

zawiadomienia podatnika o zamiarze przeprowadzenia kontroli przez organ podatkowy. Dopiero po rozpoczęciu kontroli podmiot kontrolowany informowany jest o jej przyczynach [4, s. 1552].

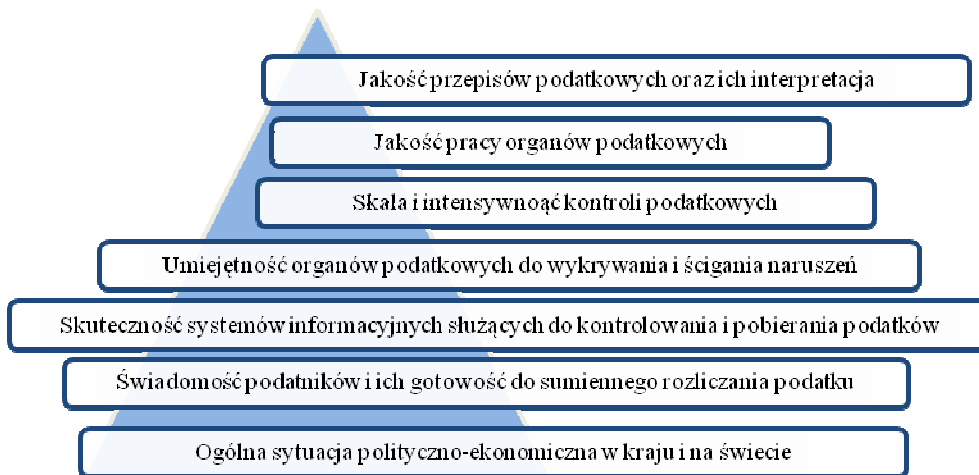
Podatnik może być kontrolowany z zobowiązań podatkowych powstałych nawet do pięciu lat wstecz, starsze po upływie tego terminu ulegają przedawnieniu [1, s. 191].

Każdy urząd skarbowy wyposażony jest w komórkę organizacyjną, która zajmuje się czynnościami analitycznymi i sprawdzającymi. To właśnie te komórki zajmują gromadzeniem informacji na temat wydarzeń, które mogły wpłynąć na to, że pojawił się obowiązek zapłaty podatku. Dodatkowo, głównym ich zadaniem jest staranne wybieranie podmiotów do kontroli podatkowych czy czynności sprawdzających, a w późniejszym etapie wykonywanie harmonogramu kontroli [9].

Wybór podmiotu do kontroli stanowi najważniejsze zadanie, ponieważ właśnie ma wpływ na to czy kontrola zakończy się wynikiem pozytywnym. Oprócz tego wyodrębnione jednostki w strukturze Urzędu Skarbowego zajmujące się typowaniem osób kontrolowanych muszą przeprowadzić kalkulację czy kontrola będzie efektywna. Oznacza to, że kluczowym warunkiem przeprowadzania kontroli podatkowej tak samo jak w przypadku postępowania podatkowego, jest fakt, iż koszty przeprowadzenia kontroli podatkowej nie powinny przekroczyć kwoty, którą organ podatkowy może wyegzekwować od podatnika w przypadku pozytywnego wyniku kontroli. Jeżeli wystąpiłaby taka sytuacja to efekt kontroli byłby odwrotny od pożądanego, a mianowicie zamiast zwiększenia wpływów do budżetu państwa, organ podatkowy naraziłby go na straty. Najczęściej kontrolowane są podmioty, którym z uwagi na wykonywany rodzaj pracy najłatwiej jest zataić część dochodów. Są to m.in. takie branże jak: budowlana, kosmetyczna czy też prowadzenie działalności w internecie. Podejrzeniem dla organów kontrolnych oraz dobrą okazją do przeprowadzenia kontroli i wykrycia nieprawidłowości jest również fakt kontynuowania działalności przynoszącej comiesięczne starty wykazywane przez podatnika.

Kontrole podatkowe, które okazują się być skuteczne są istotnym elementem dla zapewnienia stabilności systemu finansowego państwa i zapewnienia równości wobec prawa dla wszystkich podatników. To właśnie one zapewniają ogromne wpływy do budżetu państwa, które przynoszą korzyści dla ogółu społeczeństwa [3, s. 130].

Skuteczna kontrola podatkowa to taka, która pozwala na wykrycie i ukaranie osób, które celowo lub nieumyślnie naruszyły przepisy podatkowe poprzez unikanie lub uchylanie się od opodatkowania, a w konsekwencji doprowadzi do wyegzekwowania należnego podatku od podatnika. Na jakość kontroli podatkowych składa się wiele elementów, które stanowią kryterium do oceny czy kontrola podatkowa okazała się skuteczna, czy nieskuteczna.

Schemat 1 – Czynniki wpływające na skuteczność kontroli podatkowej

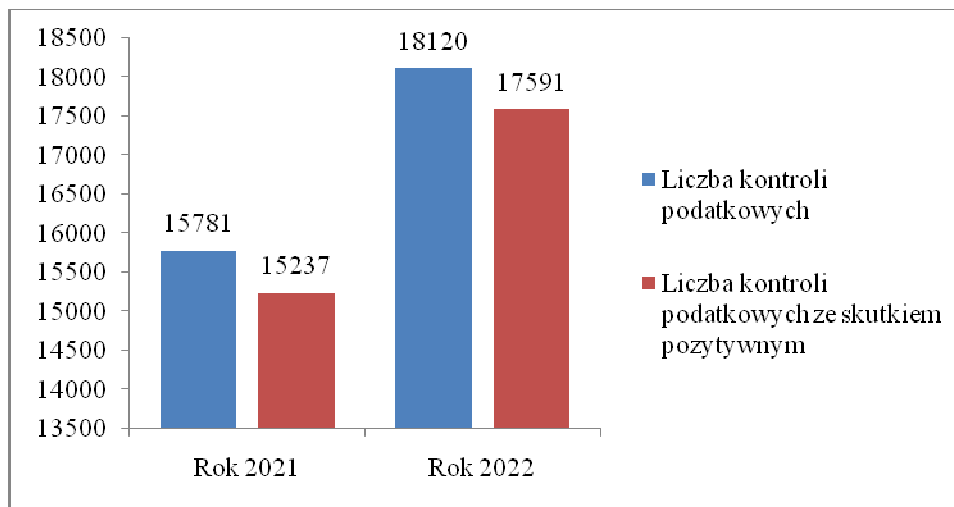
Źródło: Opracowanie własne

Dzięki przeprowadzaniu licznych kontroli podatkowych, a także celno-skarbowych organy podatkowe walczą między innymi z dochodami ukrywanymi przez podatników lub dochodami pochodzącymi ze źródeł nieujawnionych. Często podczas kontroli zostają one ujawnione, a podatnik musi wywiązać się z leżącego na nim obowiązku podatkowego. Jeżeli tego nie zrobi to grozi mu wszczęcie postępowania podatkowego.

Analiza liczby kontroli podatkowych z wynikiem pozytywnym przeprowadzonych przez organy podatkowe w Polsce w latach 2021 i 2022. Liczba kontroli podatkowych w Polsce uzależniona jest od pracy komórek organizacyjnych, wyznaczających podmioty do przeprowadzenia kontroli. Specyfika różni się w zależności od regionu, przy czym ilość nie zawsze jest spójna z jakością, tak więc liczba kontroli nie jest tak ważna, jak odsetek kontroli z wynikiem pozytywnym. Jeżeli plasuje się on na wysokim poziomie, to świadczy to o wysokiej skuteczności organów podatkowych w zakresie przeprowadzania kontroli. Po przeprowadzeniu kontroli podatkowej sporządza się protokół kontroli, który stanowi jej ostatni etap. Kontrola podatkowa może się zakończyć wynikiem pozytywnym lub negatywnym. Wynik pozytywny kontroli podatkowej oznacza, że jest ona skuteczna, ponieważ podczas jej przeprowadzania zostały ujawnione podejrzwane wcześniej przez organ podatkowy nieprawidłowości w rozliczeniach podatkowych. Niestety niesie ona za sobą negatywne konsekwencje i ustalenia dla podatnika wiążące się z powstaniem obowiązku zapłaty podatku [11].

Liczba przeprowadzonych kontroli podatkowych w roku 2021 wyniosła 15781 i spośród tych kontroli 15237 kontroli zakończyło się ze skutkiem pozytywnym wykazując nieprawidłowości. Liczba ta stanowi aż 96% wszystkich kontroli. Natomiast w roku 2022 liczba przeprowadzonych kontroli podatkowych wyniosła 18120 i spośród tych kontroli 17591 zakończyło się ze skutkiem pozytywnym wykazując nieprawidłowości. Liczba ta stanowi ponad 97% wszystkich kontroli. Oznacza to, iż komórki organizacyjne zajmujące się typowaniem podatników do kontroli wykonują swoje obowiązki w sposób prawidłowy. Odsetek tzw. nietrafionych kontroli zakończonych ze skutkiem negatywnym, nie wykazując

nieprawidłowości jest wartością akceptowalną, ponieważ usytuowany jest on na dość niskim poziomie wynoszącym około 3-4%. Na wykresie wyraźnie widać, że w roku 2022 w stosunku do roku 2021 nastąpił zdecydowany wzrost przeprowadzanych kontroli podatkowych w Polsce.

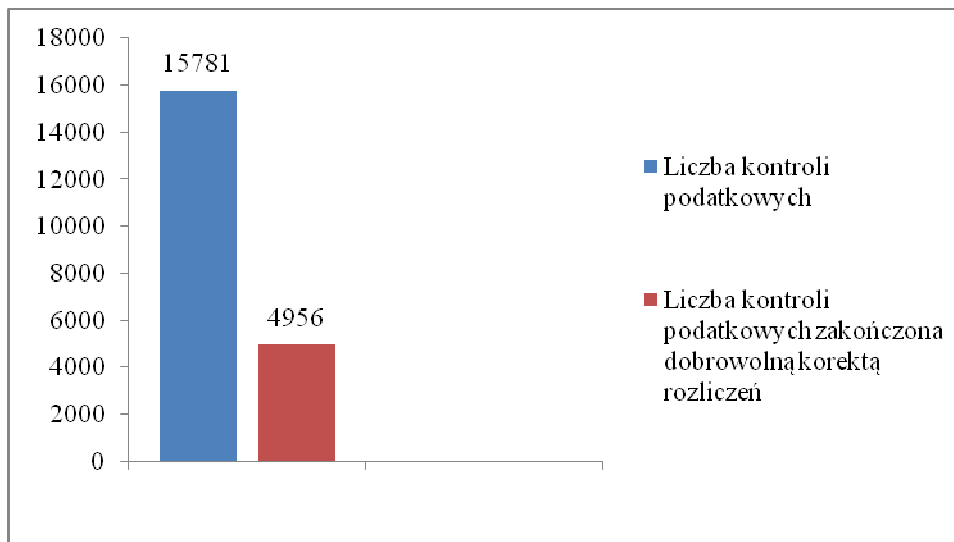
Wykres 1 – Liczba kontroli podatkowych przeprowadzonych w roku 2021 i 2022 oraz odsetek kontroli zakończonych ze skutkiem pozytywnym.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Ministerstwa Finansów

W roku 2022 organy kontrolne wykonały ich aż o 13% więcej (tj. 2339 kontroli) niż w roku poprzednim. Odnotowano tendencję wzrostową. Wpływ na taki rozwój sytuacji mogła mieć kończąca się już pandemia i rezygnacja z dotychczas stosowanych restrykcji, zwiększenie się wydatków państwa w związku z rozwojem wachlarza programów socjalnych i niedofinansowanie służby zdrowia [7].

Po sporządzeniu protokołu kontroli niekorzystnego z punktu widzenia podatnika przez organ podatkowy ma on dwie możliwości. Jedną z nich jest złożenie w ciągu 14 dni odwołania, w którym zgłosi swoje zastrzeżenia do otrzymanego protokołu. Drugą możliwością jest zaakceptowanie protokołu oraz podjęcie decyzji o złożeniu dobrowolnej korekty rozliczenia. W ten sposób podatnik może ustrzec się przed wszczęciem postępowania podatkowego [3, s. 95]. Zgodnie z obowiązującymi przepisami po dokonaniu korekty deklaracji likwidującej wszystkie uchybienia wykryte podczas kontroli podatkowej, podatnik unika wymiaru podatku ustalonego w formie decyzji [6].

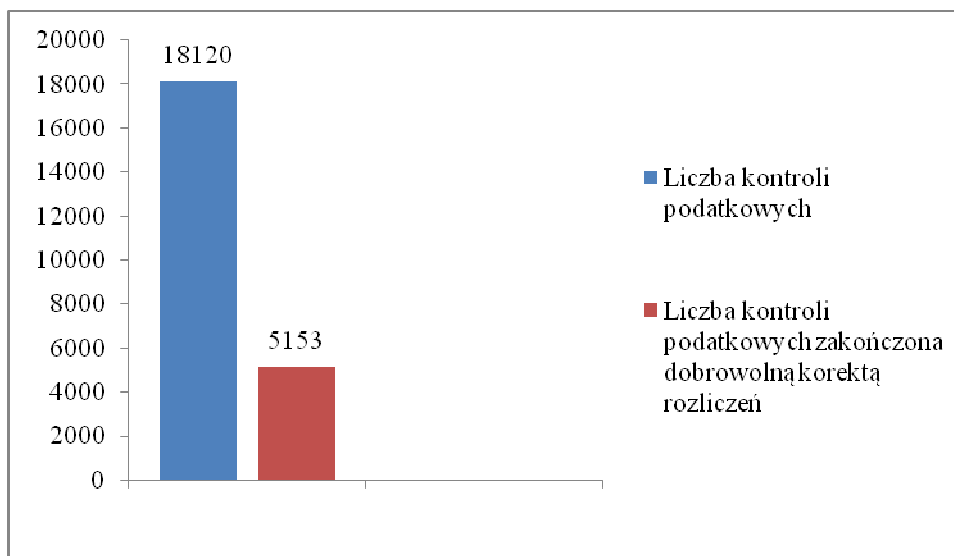
W Polsce duży odsetek kontroli podatkowych kończy się wyborem przez podatnika drugiego wariantu z wyżej opisanych możliwości działania po otrzymaniu protokołu kontroli, ponieważ jest on najkorzystniejszym rozwiązaniem.

Wykres 2 – Liczba kontroli podatkowych zakończonych złożeniem przez podatnika dobrowolnej korekty rozliczeń w roku 2021 w Polsce.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Ministerstwa Finansów

W roku 2021 urzędy skarbowe w Polsce zakończyły 15781 kontroli podatkowych spośród których ponad 31% kontroli (tj. 4956) zakończyło się złożeniem przez podatnika dobrowolnej korekty rozliczeń.

Wykres 3 – Liczba kontroli podatkowych zakończonych złożeniem przez podatnika dobrowolnej korekty rozliczeń w roku 2022 w Polsce.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Ministerstwa Finansów

W roku 2022 urzędy skarbowe w Polsce zakończyły 18120 kontroli podatkowych spośród których ponad 28% kontroli (tj. 5153) zakończyło się złożeniem przez podatnika dobrowolnej korekty rozliczeń.

Ocena skuteczności przeprowadzania kontroli podatkowych w Polsce w roku 2021 i 2022. Wraz z dniem doręczenia protokołu kontroli, kończy się jej bieg [1, s. 200]. Podatnik otrzymuje w tym momencie informację czy kontrola jest skuteczna,

czy też nie. Na podstawie danych uzyskanych z Ministerstwa Finansów w roku 2021, liczba kontroli podatkowych zakończonych wynikiem pozytywnym w stosunku do wszystkich przeprowadzonych kontroli podatkowych wyniosła 96%. Natomiast w roku 2022 wynik ten wyniósł o 1% więcej, czyli uplasował się na poziomie 97%. Oznacza to, że prawie wszystkie kontrole podatkowe zakończone zarówno w roku 2021, jak i 2022 dowiodły zaistnienia nieprawidłowości w zadeklarowanych przez podatników rozliczeniach. Okazuje się zatem, że zaawansowany system analizy, szacowania i wyboru podmiotów do kontroli w Polsce przez komórki organizacyjne do tego powołane jest na bardzo wysokim. Nieustannie rozwijająca się technologia umożliwia organom podatkowym ciągły rozwój i zaopatrza je w nowe narzędzia ułatwiające kontrolowanie. Przyczynia się to do wzrostu efektywności wykonywanej przez nie pracy [10].

Liczba kontroli podatkowych w badanych latach ukazuje tendencję wzrostową, która prawdopodobnie utrzyma się w kolejnych latach. Wpływ na wzrost liczby kontroli podatkowych w Polsce mają przede wszystkim wprowadzane zmiany w przepisach prawa podatkowego. Nowe przepisy mogą budzić wątpliwości wśród podatników co do sposobu ich stosowania, więc jest to doskonała okazja dla organów podatkowych na kontrolowanie podatników, a co za tym idzie zwiększanie odsetka kontroli zakończonych z wynikiem pozytywnym. Dodatkowo, wzrost liczby kontroli może wiązać się z zakończeniem w ostatnim czasie długotrwałej pandemii. Ze względu na nią zostały nałożone restrykcje i wiązało się to również z ograniczeniem działalności przez organy podatkowe [7].

Przechodząc do drugiej części przeprowadzonej analizy część kontroli podatkowych kończy się na dobrowolnej korekcie rozliczeń przez podatnika. Jest to oczywiście jeden z najlepszych sposobów na wyjście z sytuacji i uniknięcie skierowania sprawy na tory postępowania podatkowego. Po zakończeniu kontroli podatkowej podatnikowi ponownie przysługuje prawo do dobrowolnej korekty rozliczenia podatkowego, które wstrzymane było podczas jej trwania [5, s. 107].

Jeżeli podatnik nie dokona takiej korekty to zobowiązany jest zapłacić podatek w wymiarze określonym przez organ kontrolny w protokole kontroli podatkowej. W roku 2021 z prawa do dobrowolnej korekty deklaracji podatkowej skorzystało 4956 kontrolowanych podatników. Liczba ta stanowi aż 31% wszystkich przeprowadzonych w danym roku kontroli podatkowych. W roku 2022 z prawa do dobrowolnej kontroli podatkowej skorzystało 5153 kontrolowanych. Liczba ta stanowi 28% wszystkich przeprowadzonych w danym roku kontroli podatkowych. W tym przypadku zwiększyła się liczba dobrowolnych korekt rozliczeń, ale tylko ze względu na fakt, iż ogólna liczba przeprowadzonych kontroli w roku 2022 w stosunku do roku 2021 była o wiele większa aż o 2339 kontroli podatkowych. Natomiast jeżeli weźmiemy pod uwagę stosunek złożonych dobrowolnych korekt, do ogólnej liczby kontroli to zauważymy tutaj tendencję spadkową o 3% w roku 2022 w odniesieniu do roku poprzedniego.

Przedstawiona powyżej analiza dowodzi, iż organy podatkowe w Polsce są odznaczają się wysoką skutecznością przeprowadzania kontroli podatkowych. Prawie wszystkie z zakończonych kontroli przynoszą pozytywne wyniki, czyli wykrywają jakiegokolwiek nieprawidłowości czy uchybienia. Zaledwie 3 lub 4 kontrole podatkowe

na 100 przeprowadzonych kończą się wynikiem negatywnym, co oznacza, że podejrzenia organu podatkowego okazały się niesłuszne, a w trakcie kontroli nie zostały wykryte żadne uchybienia. Kontrole zakończone wynikiem negatywnym stanowią znikomy odsetek wszystkich przeprowadzanych kontroli. Można stwierdzić, że jeżeli ich poziom w przyszłości utrzyma się na takim poziomie, na jakim występował do tej pory to nie wpłynie to w żaden sposób na obniżenie skuteczności organów podatkowych.

Kontrole podatkowe w pełni znaczącą rolę w walce z opodatkowaniem dochodów nieujawnionych lub dochodów niezajdujących pokrycia w ujawnionych źródłach. Dzięki nieustannie rosnącej liczbie kontroli podatkowych w Polsce organ podatkowy ma możliwość ukrócenia zjawiska chęci uniknięcia przez podatników opodatkowania uzyskanych dochodów. Świadomość podatników, iż przeprowadza się coraz więcej kontroli sprawia, że większość z nich nie podejmie ryzyka, ponieważ będzie wiedziała jakie mogą wystąpić konsekwencje w związku z takim zachowaniem. Ryzyko w tym przypadku jest ogromne, ponieważ podatnikowi grozi zapłata sankcyjnego podatku ze stawką na poziomie aż 75% ustalonego w toku kontroli wymiaru podatku. Dodatkowo, coraz wyższa skuteczność przeprowadzania kontroli podatkowych wpływa na zwiększenie dochodów państwa z tytułu podatków, a co za tym idzie możliwość realizowania przez rząd dotychczasowych programów socjalnych oraz wprowadzania nowych [2, s. 35].

Podsumowanie. Kontrola podatkowa może przeciwdziałać zjawisku nieujawniania dochodów. Dzięki niej można łatwo identyfikować potencjalnych podatników do kontroli.

Co istotne, to pozwala ona na wyegzekwowanie przestrzegania przepisów prawa podatkowego, a także zapewnienie odpowiednich wpływów do budżetu państwa, co z kolei przekłada się na jakość i koszty naszego codziennego życia. Dzieje się tak ze względu na to, iż wydatki publiczne na szkolnictwo, czy też służbę zdrowia gromadzone są głównie z wpływów podatkowych. Dlatego tak ważną rolę w funkcjonowaniu oraz zapewnieniu stabilności polskiej gospodarki pełni instytucja opodatkowania dochodów nieujawnionych.

Jednak samo wykrywanie uchybień podatkowych nie wystarczy, aby całkowicie rozwiązać problem dochodów nieujawnionych. Wielu podatników decyduje się na nieujawnianie swoich dochodów ze względu na zbyt wysokie stawki podatkowe. Dlatego ważne jest opracowanie przez państwo skutecznych rozwiązań podatkowych. Warto również stale prowadzić kampanie informacyjne i edukacyjne, które zwiększą wiedzę i świadomość podatników na temat funkcjonowania polskiego systemu podatkowego. Takie działania pozwolą na zredukowanie strat fiskalnych państwa, co z kolei przełoży się na rozwój polskiej gospodarki, zwiększenie wpływów budżetowych i zmniejszenie szarej strefy.

УДК: 336.02

Магдалена Айхель
доктор економічних наук
кафедра фінансів та бухгалтерського обліку
Академія Прикладних Наук Мазовія
м. Седльце, Польща

ПОДАТКОВА ПЕРЕВІРКА ЯК ОДИН ІЗ МЕТОДІВ ЗМЕНШЕННЯ ДОХОДІВ З ПРИХОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Вступ. У Польщі, як і в інших країнах, оподаткування доходів є одним з основних джерел фінансування державних видатків. Однак багато платників податків вирішують не показувати свої доходи повністю або частково, що призводить до багатьох негативних наслідків. Доходи, які не були оподатковані, зменшують податкові надходження до державного бюджету. Як наслідок, це призводить до зменшення спроможності держави фінансувати суспільні потреби, які включають витрати на охорону здоров'я, інфраструктуру та освіту. Крім того, падіння доходів державного бюджету змушує підвищувати податкові ставки, що, в свою чергу, призводить до зростання вартості життя для пересічних громадян. З огляду на це, одним з найважливіших завдань податкових органів є боротьба з прихованими доходами. Ключову роль у протидії цьому явищу відіграють податкові перевірки, які дозволяють звірити задекларовані доходи з реальним станом справ.

Процес відбору об'єктів для податкового аудиту та фактори, що впливають на ефективність процесу податкового аудиту. Діяльність податкового органу, наприклад, податкової інспекції, щодо перевірки правильності податкових розрахунків називається податковою перевіркою. Основною метою податкової перевірки є встановлення правильності податкових розрахунків та виявлення порушень, таких як приховування доходів, ухилення від сплати податків або використання відрахувань у спосіб, що не відповідає положенням податкового законодавства.

У випадку податкової перевірки, пов'язаної з оподаткуванням прихованих доходів, процес є набагато складнішим і заплутанішим, ніж стандартна перевірка, і вимагає від податкового органу особливої уваги. Це пов'язано з тим, що початок перевірки відбувається після того, як податковий орган зібрав дані та докази про витрати платника податків та накопичене ним майно [8]. При цьому податкова перевірка проводиться на основі співбесіди з підприємцем, аналізу фінансової документації та перевірки операцій, щодо яких є підозра на приховування доходів. Вона вимагає від платника податків повної співпраці та надання всієї інформації та документів, які вимагаються податковим органом (рахунки-фактури, контракти, докази платежів на рахунок тощо). Податкова перевірка, пов'язана з оподаткуванням доходів, що не були розкриті або не покриваються джерелами, розкритими платником податків, на відміну від інших видів перевірок, не вимагає попереднього повідомлення

платника податків про намір проведення перевірки податковим органом. Лише після початку перевірки суб'єкт господарювання, що перевіряється, інформується про причини проведення перевірки [4, с. 1552].

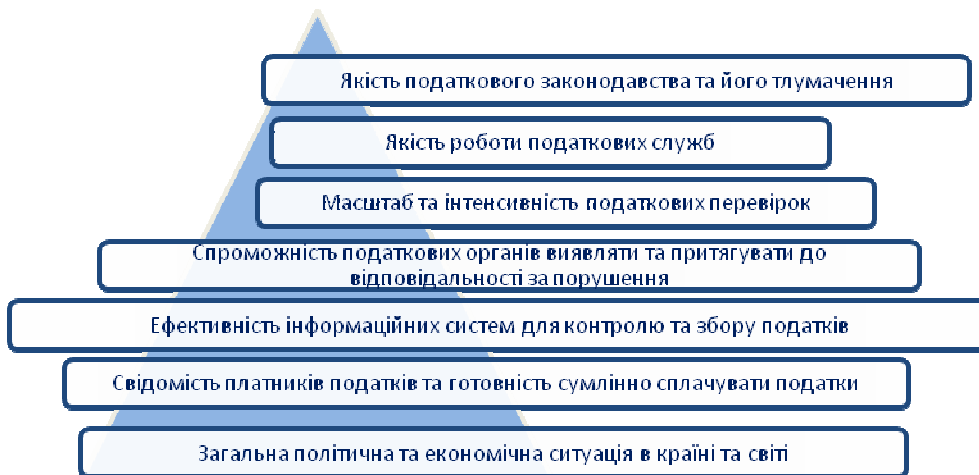
Платник податків може бути перевірений щодо податкових зобов'язань, які виникли до п'яти років тому, а старші зобов'язання втрачають чинність після закінчення цього періоду [1, с. 191].

У кожній податковій інспекції є організаційний підрозділ, який займається аналітичною та перевіркою діяльністю. Саме ці підрозділи займаються збором інформації про події, які могли вплинути на те, що виникло зобов'язання зі сплати податку. Крім того, їхнім основним завданням є ретельний відбір суб'єктів для проведення податкових перевірок, а на подальшому етапі – виконання планових перевірок [9].

Вибір суб'єкта господарювання, який підлягає перевірці, є найважливішим завданням, оскільки саме від цього залежить, чи буде перевірка успішною. Крім того, окремі підрозділи податкової служби, які здійснюють відбір об'єктів перевірки, повинні провести розрахунок того, чи буде перевірка ефективною. Це означає, що ключовою умовою проведення податкової перевірки, як і у випадку податкового провадження, є те, що витрати на проведення податкової перевірки не повинні перевищувати суму, яку податковий орган може стягнути з платника податків у разі позитивного результату перевірки. Якщо така ситуація виникне, то ефект від перевірки буде протилежним бажаному, а саме: замість збільшення надходжень до державного бюджету, податковий орган зазнає збитків. Найчастіше під контроль потрапляють суб'єкти господарювання, яким через специфіку діяльності найлегше приховати частину своїх доходів. Це такі галузі, як будівництво, виробництво косметики або ведення бізнесу в Інтернеті. Підозрою для контролюючих органів і доброю нагодою провести перевірку та виявити порушення є також факт продовження діяльності, що приносить щомісячні збитки, про які повідомляє платник податків.

Ефективні податкові перевірки є важливим елементом забезпечення стабільності фінансової системи держави та рівності всіх платників податків перед законом. Саме вони забезпечують величезні надходження до державного бюджету, які приносять користь суспільству в цілому [3, с. 130].

Ефективна податкова перевірка – це перевірка, яка дозволяє виявити та покарати тих, хто навмисно чи ненавмисно порушив податкове законодавство шляхом уникнення або ухилення від сплати податків, і в кінцевому підсумку призведе до примусового стягнення з платника податків належних йому податків. Якість податкових перевірок складається з низки елементів, які є критеріями для оцінки того, чи була податкова перевірка успішною або неефективною (схема 1).

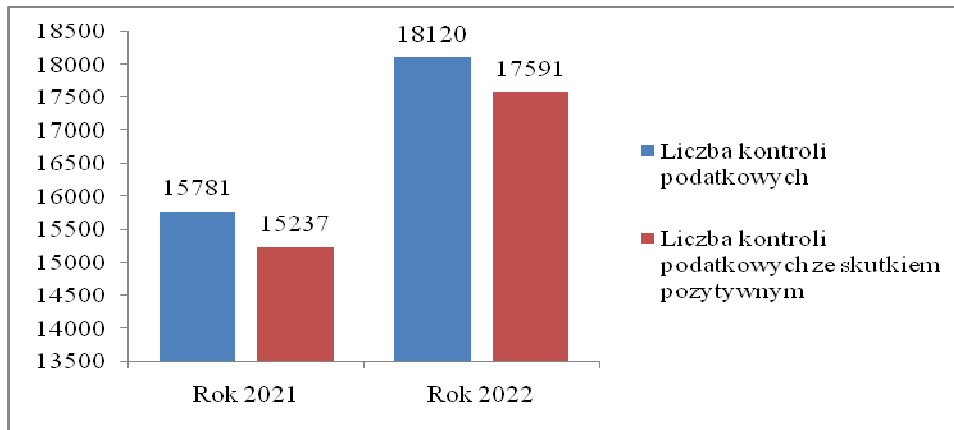

Схема 1 – Фактори, що впливають на ефективність податкової перевірки

Джерело: власне опрацювання

Шляхом проведення численних податкових перевірок, а також митних та податкових органів, податкові органи борються, серед іншого, з приховуванням платниками податків доходів або доходами з прихованих джерел. Вони часто виявляються під час перевірок, а платник податків змушений виконати свої податкові зобов'язання. Якщо він цього не робить, йому загрожує ініціювання податкового провадження.

Аналіз кількості позитивних податкових перевірок, проведених податковими органами Польщі у 2021 та 2022 роках. Кількість податкових перевірок у Польщі залежить від роботи організаційних одиниць, які призначають суб'єктів для проведення перевірок. Специфіка залежить від регіону, причому кількість не завжди відповідає якості, тому кількість перевірок не так важлива, як відсоток перевірок з позитивним результатом. Якщо він є високим, це свідчить про високу ефективність податкових органів у проведенні перевірок. Після проведення податкової перевірки складається акт перевірки, який є завершальним етапом перевірки. Податкова перевірка може закінчитися з позитивним або негативним результатом. Позитивний результат податкової перевірки означає, що перевірка є ефективною, оскільки в ході перевірки були виявлені порушення в податкових розрахунках, про які раніше підозрював податковий орган. На жаль, він тягне за собою негативні наслідки та висновки для платника податків, пов'язані з обов'язком сплатити податок (рис. 1).

Рисунок 1 – Кількість податкових перевірок, проведених у 2021 та 2022 роках, та відсоток успішно завершених перевірок
Джерело: власне опрацювання на основі даних, отриманих від Міністерства фінансів

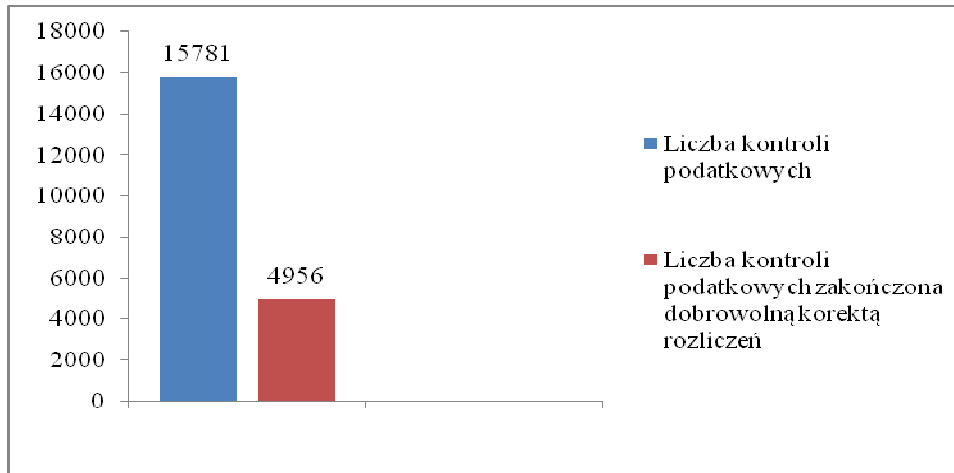
Кількість податкових перевірок, проведених у 2021 році, склала 15 781, і з них 15 237 перевірок завершилися з позитивним результатом, що свідчить про наявність порушень. Ця кількість становить 96% від усіх перевірок. З іншого боку, у 2022 році кількість проведених податкових перевірок становила 18 120, і з них 17 591 перевірка завершилася з позитивним результатом, що свідчить про наявність порушень. Ця кількість становить понад 97% усіх перевірок. Це означає, що структурні підрозділи, які займаються відбором платників податків для перевірок, виконують свої обов'язки належним чином. Відсоток так званих «неуспішних перевірок» з негативним результатом та відсутністю порушень є прийнятним значенням, оскільки знаходиться на досить низькому рівні – близько 3-4%. На діаграмі чітко видно, що у 2022 році, порівняно з 2021 роком, у Польщі відбулося певне збільшення кількості податкових перевірок [11].

У 2022 році інспекційні органи провели на 13% більше перевірок (тобто 2 339 перевірок), ніж у попередньому році. Спостерігається тенденція до зростання. На таку динаміку могли вплинути завершення пандемії та відмова від раніше запроваджених обмежень, збільшення державних видатків у зв'язку з розширенням спектру соціальних програм та недофінансуванням сфери охорони здоров'я [7].

Після того, як податковий орган склав несприятливий для платника податків акт перевірки, у платника податків є два варіанти дій. Один з них – протягом 14 днів подати апеляцію, в якій викласти свої заперечення на отриманий акт. Другий варіант – погодитися з актом і прийняти рішення про добровільне виправлення помилок. Другий варіант – прийняти протокол і прийняти рішення про добровільне виправлення декларації. Таким чином, платник податків може захистити себе від порушення податкового провадження [3, с. 95].

Відповідно до чинних норм, після подання уточнюючої декларації, яка усуває всі недоліки, виявлені під час податкової перевірки, платник податків уникає податкового зобов'язання, визначеного у формі рішення [6].

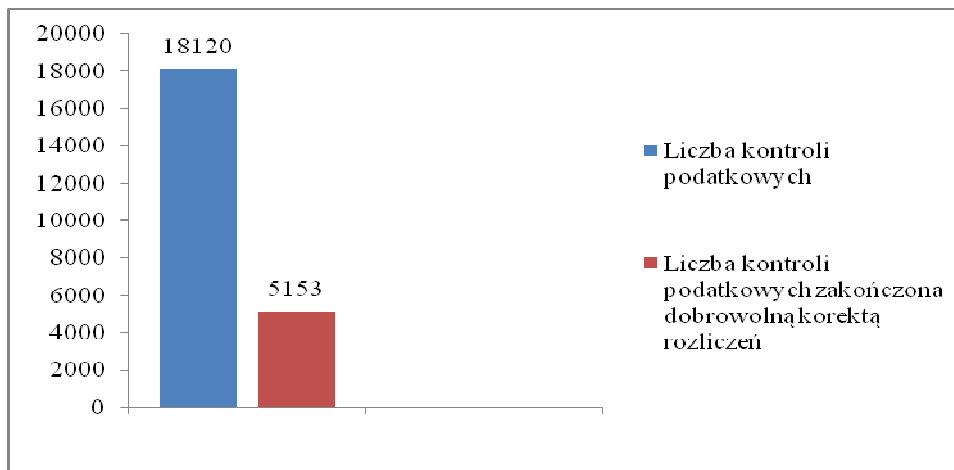
У Польщі великий відсоток податкових перевірок закінчується тим, що платник податків обирає другий варіант дій після отримання протоколу перевірки, оскільки це є найбільш сприятливим рішенням (рис. 2).

Рисунок 2 – Кількість податкових перевірок, що завершилися добровільним коригуванням звітності у 2021 році в Польщі

Джерело: власне опрацювання на основі даних, отриманих від Міністерства фінансів

У 2021 році податкові органи Польщі завершили 15 781 податкову перевірку, з яких понад 31% перевірок (тобто 4 956) завершилися добровільним коригуванням звітності платника податків (рис. 3).

Рисунок 3 – Кількість податкових перевірок, що завершилися добровільним коригуванням звітності у 2022 році в Польщі

Джерело: власне опрацювання на основі даних, отриманих від Міністерства фінансів

У 2022 році податкові органи Польщі завершили 18 120 податкових перевірок, з яких понад 28% перевірок (тобто 5 153) закінчилися тим, що

платники податків добровільно внесли виправлення до своїх рахунків.

Оцінка ефективності податкових перевірок у Польщі в 2021 і 2022 роках. З датою вручення акта перевірки, перевірка закінчується [1, с. 200]. На цьому етапі платнику податків повідомляється, чи була перевірка успішною, чи ні. За даними, отриманими від Міністерства фінансів, у 2021 році кількість податкових перевірок, завершених з позитивним результатом, по відношенню до всіх проведених податкових перевірок становила 96%. Натомість у 2022 році цей показник був на 1% більшим, тобто становив 97%. Це означає, що майже всі податкові перевірки, завершені як у 2021, так і в 2022 році, підтвердили наявність порушень у звітності, задекларованій платниками податків. Таким чином, можна зробити висновок, що вдосконалена система аналізу, оцінки та відбору суб'єктів господарювання для проведення перевірок у Польщі призначеними для цього організаційними підрозділами перебуває на дуже високому рівні. Технології, що постійно розвиваються, дозволяють податковим органам безперервно розвиватися і надають їм нові інструменти для полегшення контролю. Це сприяє підвищенню ефективності їхньої роботи [10].

Кількість податкових перевірок у звітні роки демонструє тенденцію до зростання, яка, ймовірно, збережеться і в наступні роки. На збільшення кількості податкових перевірок у Польщі в основному впливають зміни в податковому законодавстві. Нові норми можуть викликати сумніви у платників податків щодо того, як їх слід застосовувати, тому для податкових органів це чудова можливість перевірити платників податків і таким чином збільшити відсоток перевірок, завершених з позитивним результатом. Крім того, збільшення кількості перевірок може бути пов'язане з нещодавнім закінченням тривалої пандемії. Через неї були введені обмеження, що також спричинило зниження активності податкових органів [7].

Повертаючись до другої частини проведеного аналізу, слід зазначити, що деякі податкові перевірки закінчуються тим, що платник податків добровільно виправляє свою звітність. Це, безумовно, один з найкращих способів вийти з ситуації та уникнути передачі справи до податкового судочинства. Після закінчення податкової перевірки платник податків знову має право добровільно виправити податковий розрахунок, який був утриманий під час перевірки [5, с. 107].

Якщо платник податків не вносить таке виправлення, він зобов'язаний сплатити податок у сумі, визначеній контролюючим органом в акті перевірки. У 2021 році правом на добровільне виправлення податкової декларації скористалися 4 956 перевірених платників податків. Ця кількість становить аж 31% від усіх податкових перевірок, проведених у цьому році. У 2022 році правом на добровільну податкову перевірку скористалися 5 153 перевірених платників податків. Ця кількість становить 28% від усіх податкових перевірок, проведених у відповідному році. При цьому кількість добровільних уточнюючих розрахунків зросла, але лише завдяки тому, що загальна кількість перевірок, проведених у 2022 році порівняно з 2021 роком, була значно більшою – на 2 339 перевірок. З іншого боку, якщо розглянути співвідношення поданих добровільно уточнюючих розрахунків до загальної кількості

перевірок, то тут спостерігається тенденція до зниження на 3% у 2022 році порівняно з попереднім роком.

Представлений вище аналіз показує, що податкові органи Польщі характеризуються високою ефективністю податкових перевірок. Майже всі завершені перевірки дають позитивні результати, тобто виявляють будь-які порушення або недоліки. Лише 3 або 4 податкові перевірки зі 100 завершуються з негативним результатом, що означає, що підозри податкового органу виявилися помилковими і під час перевірки не було виявлено жодних недоліків. Перевірки з негативним результатом становлять незначний відсоток від усіх проведених перевірок. Можна зробити висновок, що якщо їхній рівень і надалі залишатиметься на тому ж рівні, що й досі, то це жодним чином не знизить ефективність роботи податкових органів.

Податкові перевірки відіграють важливу роль у боротьбі з оподаткуванням незадекларованих доходів або доходів, які не покриваються виявленими джерелами. Завдяки постійно зростаючій кількості податкових перевірок у Польщі податкові органи мають можливість стримувати прагнення платників податків ухилитися від сплати податків на свої доходи. Усвідомлення платниками податків того, що проводиться все більше і більше перевірок, означає, що більшість з них не будуть ризикувати, оскільки будуть знати, до яких наслідків може призвести така поведінка. Ризик у цьому випадку є величезним, оскільки платник податків ризикує сплатити штрафні санкції у розмірі до 75% від суми податку, нарахованого під час перевірки. Крім того, підвищення ефективності податкових перевірок призводить до збільшення податкових надходжень до бюджету, а отже, до збільшення спроможності уряду реалізовувати існуючі соціальні програми та запроваджувати нові [2, с. 35].

Висновки. Податковий аудит може протидіяти явищу приховування доходів. Він дозволяє легко ідентифікувати потенційних платників податків для перевірки. Важливо, що це дає можливість забезпечити дотримання податкового законодавства, а також забезпечити належні надходження до державного бюджету, що, в свою чергу, впливає на якість і вартість нашого повсякденного життя. Це пов'язано з тим, що державні видатки на освіту чи охорону здоров'я покриваються переважно за рахунок податкових надходжень. Саме тому інститут оподаткування прихованих доходів відіграє таку важливу роль у функціонуванні та стабільності польської економіки.

Однак одного лише виявлення фактів ухилення від сплати податків недостатньо для повного вирішення проблеми прихованих доходів. Багато платників податків вирішують не показувати свої доходи через надмірно високі податкові ставки. Тому для держави важливо розробити ефективні податкові рішення. Також варто постійно проводити інформаційні та освітні кампанії для підвищення рівня знань та обізнаності платників податків про функціонування польської податкової системи. Такі заходи дозволять зменшити фіскальні втрати держави, що, в свою чергу, сприятиме розвитку польської економіки, збільшенню надходжень до бюджету та зменшенню тіньової економіки.

Bibliografia:

1. A. Kaźmierski, S. Golec, Postępowanie podatkowe. 810 wyjaśnień i interpretacji, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013.
2. D. Strzelec, Postępowanie podatkowe a postępowanie karne-skarbowe. Zasadnicze związki międzygałęziowe, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2023.
3. D. Zalewski, Ochrona prawna podatnika w kontroli podatkowej, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2021.
4. Etel L. (red.) Ordynacja podatkowa. Komentarz, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
5. P. Borszowski (red.), Regulacje prawa finansów publicznych i prawa podatkowego. Podsumowanie stanu obecnego i dynamika zmian. Księga jubileuszowa dedykowana profesor Wiesławie Miemiec, Wolters Kluwer, Warszawa 2020
6. URL: <http://www.ordynacjapodatkowa.pl/artukul,1677,20348,postepowanie-podatkowe-po-kontroli.html>
7. URL: <https://businessinsider.com.pl/twoje-pieniadze/prawo-i-podatki/kontrola-podatkowa-jest-ich-coraz-wiecej-skuteczosc-fiskusa-rosnie/7ztf1b>
8. URL: <https://czasopisma.beck.pl/monitor-podatkowy/artukul/kontrola-i-postepowanie-podatkowe-dotyczace-dochodow-nieujawnionych/>
9. URL: <https://ksiegowosc.infor.pl/podatki/urzed-skarbowy/kontrola-podatkowa/5730524,jak-urzed-skarbowy-wybiera-podatnikow-do-kontroli-podatkowej-kontrola-krzyzowa-kontrola-na-wlasne-zyczenie-i-inne-powody.html>
10. URL: <https://ksiegowosc.infor.pl/podatki/urzed-skarbowy/kontrola-skarbowa/2926344,Wzrasta-skuteczosc-kontroli-podatkowych.html.amp?fbclid=IwAR1NBv5BqCy4hjfEFS1-xQtDhPcn3lapVoEVOpyRZLNEhQgeUPLXUqsedA>
11. URL: <https://www.prawo.pl/podatki/liczba-kontroli-podatkowych-2021-2022-rosnie,513644.html>

УДК 657.6

Акімов Сергій

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД РЕЗУЛЬТАТІВ ПЕРЕВІРОК З КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ СУБ'ЄКТІВ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ОБОВ'ЯЗКОВИЙ АУДИТ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Важливим аспектом функціонування суб'єктів аудиторської діяльності (САД) є забезпечення належного рівня якості наданих ними послуг. Контроль якості аудиторських послуг передбачає проведення перевірки якості з урахуванням норм міжнародних стандартів аудиту (МСА), Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», а також з дотриманням принципу незалежності та ефективності побудови системи внутрішнього контролю якості аудиторських послуг, що складається з розроблених та впроваджених САД політики та процедур з урахуванням вимог МСА.

Згідно зі статтею 15 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [4], відповідальність за нагляд за контролем якості надання аудиторських послуг САД, які здійснюють обов'язковий аудит фінансової звітності, або тих, які повідомили про свій намір здійснювати обов'язковий аудит фінансової звітності, є однією з функцій Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю (ОСНАД).

Контроль якості аудиторських послуг САД, які мають право проводити обов'язковий аудит фінансової звітності суб'єктів господарювання, що становлять суспільний інтерес, здійснюється Інспекцією із забезпечення якості із застосуванням тестування внутрішніх процедур, перевірки договорів щодо надання аудиторських послуг, робочої та підсумкової документації аудитора, внутрішніх розпорядчих документів САД. При цьому потрібно враховувати, які саме суб'єкти господарювання відносяться до переліку підприємств, що становлять суспільний інтерес, згідно зі статтею 1 розділу I Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [5].

Перевірки з контролю якості аудиторських послуг, наданих САД, проводяться у відповідності з розробленим планом-графіком з урахуванням норм Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [4], «Порядку проведення перевірок з контролю якості аудиторських послуг та інших перевірок» [3], «Рекомендацій щодо проведення перевірок з контролю якості аудиторських послуг», затверджених Рішенням Ради нагляду за аудиторською діяльністю Державної установи «ОСНАД» [2].

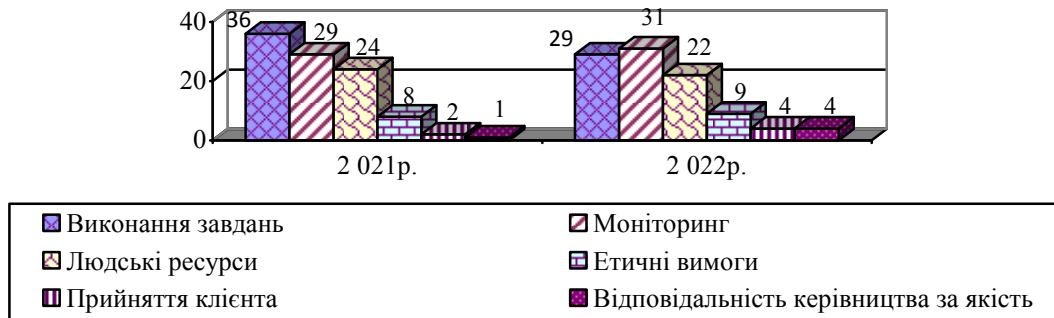
За даними ОСНАД [2], станом на 31.12.2022 р. відповідно до плану-графіку Інспекцією було заплановано перевірити 28 САД. З них 11 (39,3% від загальної кількості) пройшли перевірку з обов'язковими до виконання рекомендаціями, 10 (35,7%) не надали згоду на проведення перевірки, 4 суб'єкти (14,3%) перебували у процесі узгодження результатів перевірки, на 2 суб'єктах (7,1%) не було завершено перевірку внаслідок втрати САД права щодо проведення обов'язкового аудиту підприємств, що становлять суспільний інтерес (ПСІ), на 1 суб'єкті (3,6%) було розпочато перевірку у 2022 р. та продовжено у 2023 р.

У 2021 р. Інспекцією із забезпечення якості було заплановано перевірити 41 САД, з яких на 31.12.2022 р. 25 суб'єктів (61,0% від загальної кількості) пройшли перевірку з обов'язковими до виконання рекомендаціями, 3 (7,3%) перебували у процесі узгодження результатів перевірки, на 9 суб'єктах (22,0%) не було завершено перевірку внаслідок втрати САД права щодо проведення обов'язкового аудиту ПСІ, на 2 суб'єктах (4,9%) було розпочато перевірку у 2021 р. та продовжено у 2022 р., 1 суб'єкт (2,4%) пройшов перевірку, 1 суб'єкт (2,4%) не пройшов перевірку [2].

У 2022 р. аудит фінансової звітності був предметом перевірки суб'єктів господарювання, які здійснювали діяльність за наступними формами: акціонерні товариства (39%), товариства з обмеженою відповідальністю (45%), державні та комунальні підприємства (10%), інші підприємства (6%). При цьому рішення про результати перевірки було ухвалено по 13 САД. Кількість ключових партнерів з аудиту САД у періоді, який підлягав перевірці, становила

86, а кількість ключових партнерів з аудиту за відібраними для перевірки завданнями – 45. Упродовж року було перевірено 51 завдання з аудиту фінансової звітності, у т.ч. за концептуальною основою складання фінансової звітності за МСФЗ – 40, за Н(П)СБО – 11.

САД, які не мали значущих недоліків при дотриманні системи контролю якості у 2022 р. становили 8% від загальної їх кількості, тоді як у 2021 р. – 7%. Структуру виявлених недоліків за елементами системи контролю якості відображено на рис. 1.

Рисунок 1 – Структура виявлених недоліків за елементами системи контролю якості аудиторських послуг, наданих САД, які здійснювали обов’язковий аудит фінансової звітності у 2021-2022 рр., %

Джерело: узагальнено автором на підставі [2]

Серед основних недоліків системи контролю якості аудиторських послуг, наданих САД, які здійснювали обов’язковий аудит фінансової звітності у 2021-2022 рр., найбільш вагомими були наступні:

- застосування процедур контролю якості без достатнього обґрунтування їх доречності в конкретних умовах;
- недотримання вимог щодо повноти, періодичності та своєчасності проведення моніторингу, недостатнє урахування недоліків, виявлених у процесі моніторингу контролю якості;
- порушення принципів етичної професійної поведінки, наявність загроз щодо можливої втрати об’єктивності особами, відповідальними за перевірку контролю якості;
- відсутність або недостатність заходів щодо ідентифікації та оцінки конфлікту інтересів;
- недостатній рівень знань та досвіду в застосуванні методології проведення аудиту, відсутність чіткої узгодженості аудиторських процедур з класами господарських операцій;
- недотримання окремими САД базових вимог щодо формування та зберігання аудиторської документації.

У 2021-2022 рр. значущі недоліки виконання завдань з обов’язкового аудиту фінансової звітності ПСІ були ідентифіковані в таких сферах: розгляд шахрайства; оцінювання ризиків суттєвого викривлення; подання фінансової звітності та розкриття; розуміння внутрішнього контролю; процедури по суті щодо суттєвих статей; аналітичні процедури; визнання доходів; події після

звітнього періоду; аудиторська вибірка; облікові оцінки, включаючи справедливу вартість; зовнішні підтвердження; аудиторський звіт; тестування систем внутрішнього контролю; пов'язані сторони; процедури інвентаризації.

При наданні аудиторських послуг слід акцентувати увагу на доцільності максимального урахування заходів, спрямованих на недопущення недотримання нормативно-правового регулювання процесу надання таких послуг, а також на заходи, здійснювані як у межах САД, так і в компанії клієнта [1]. Це сприятиме як забезпеченню результативності проведеного аудиту загалом, так і покращенню системи контролю якості аудиторських послуг.

Література:

1. Лисенко А.М., Акімов С.С. Аудиторські послуги у контексті виникнення загроз незалежності аудиту. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2022. № 3 (126). С. 67-72. URL: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2022-3-10> (дата звернення: 18.11.2023).
2. Офіційний сайт Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю. URL: <https://www.apob.org.ua> (дата звернення: 18.11.2023).
3. Порядок проведення перевірок з контролю якості аудиторських послуг та інших перевірок : Наказ Міністерства фінансів України 17.05.2023 р. № 253. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1127-23#Text> (дата звернення: 18.11.2023).
4. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#n147> (дата звернення: 18.11.2023).
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#n9> (дата звернення: 18.11.2023).

УДК 336.7

Андрос Світлана

доктор економічних наук, доцент
провідний науковий співробітник

відділу фінансово-кредитної та податкової політики
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
м. Київ, Україна

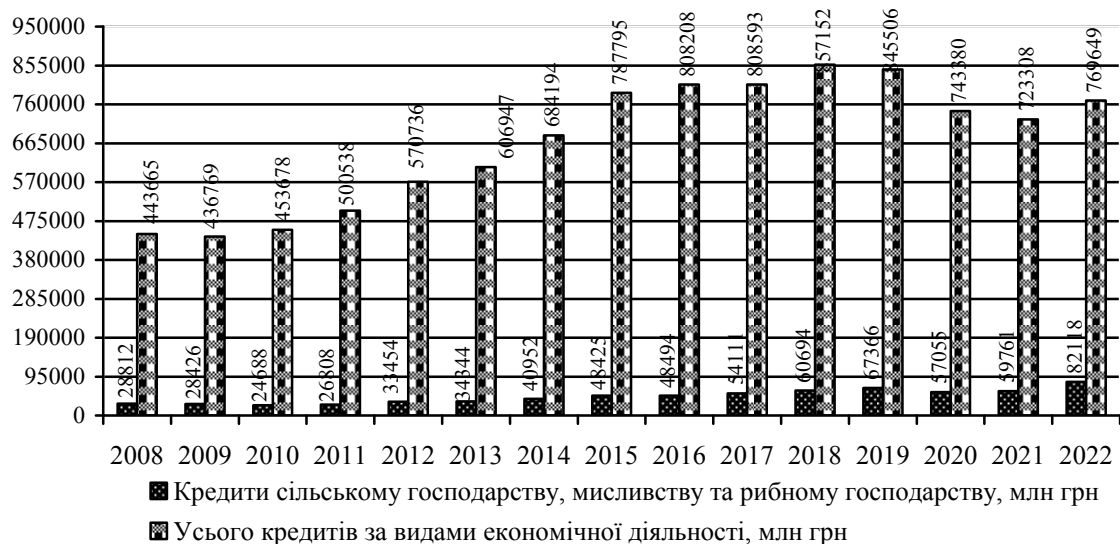
ВПЛИВ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НБУ НА КРЕДИТНУ АКТИВНІСТЬ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

Для прийняття зважених рішень у контексті монетарної політики виникає потреба в оцінці значущості впливу окремих інструментів на динаміку кредитів для прогнозування можливих наслідків застосування тих чи інших інструментів регулювання грошової пропозиції. Одним із таких інструментів виступає облікова ставка, за допомогою якої НБУ встановлює для комерційних банків орієнтир за вартістю залучених та розміщених коштів.

НБУ шляхом регулювання рівня ставки рефінансування впливає на

величину грошової бази. У разі підвищеного попиту на кредитні ресурси та небезпеки «перегріву» економіки НБУ проводить політику «дорогих грошей», підвищуючи ставку рефінансування. Збільшення ставки рефінансування знижує попит банків на кредитні ресурси, що надаються через «дисконтне вікно» та зменшує суму на резервних рахунках банків у НБУ (грошову базу). Зміни грошової бази призводять до змін фінансової пропозиції, посилені з ефектом фінансового мультиплікатора. Внаслідок зростання вартості кредиту скорочується попит на інвестиції, уповільнюється зростання виробництва та інфляції, збільшується безробіття. В умовах спаду економічної активності, стагнації виробництва НБУ проводить політику «дешевих грошей», знижуючи ставку рефінансування, тим самим, розширюючи обсяги кредитування, стимулюючи інвестиції та зростання виробництва. У цьому разі зростає небезпека зростання цін. Оскільки обсяг кредитів, одержуваних через «дисконтне вікно» незначний, ставка рефінансування виконує скоріше роль індикатора намірів НБУ щодо монетарної політики, опосередковано впливаючи на рівень ринкових процентних ставок.

Рефінансування кредитних установ доцільно розглядати як комплексний механізм, що включає сукупність інструментів та методів, що дозволяють комерційним банкам збільшити (відновити) свою ліквідність для своєчасного виконання зобов'язань. При цьому система рефінансування кредитних установ виконує такі завдання: управління банківською ліквідністю; забезпечення оптимальної ресурсної бази; диверсифікація ризиків; підтримка стабільності відсоткових ставок; посилення модифікаційних можливостей інструментів рефінансування. Як видно на рис. 1, обсяг банківського кредитування сільського господарства в Україні постійно зростає (28,812 млрд грн у 2008 р.) і в 2022 р. склав 82,118 млрд грн.

Рисунок 1 – Кредити, надані сільському господарству у 2008-2022 рр., млн. грн

Джерело: Складено автором за [2]

Вважаємо, що зміна ставки рефінансування не може бути ефективним

інструментом регулювання монетарної політики, адже обсяги рефінансування не повністю контролюються НБУ, а наслідки не завжди передбачувані. Ставка рефінансування є базовим індикатором оцінки вартості коштів. За її допомогою можна регулювати рівень цін економіки. Високий рівень облікової ставки веде до небажання банків брати кредит у НБУ під найвищий відсоток. Це знижує рівень резервів банків та, відповідно, їх можливості щодо кредитування суб'єктів аграрного сектора. Кількість грошей у обігу зменшується, знижується загальний рівень цін. Низький рівень ставки рефінансування НБУ стимулює банки до отримання дешевого кредиту, який транслюється у зростання кредитування суб'єктів аграрного сектора, зростання кількості грошей в обігу і, відповідно, зростання цін [1].

Як компенсатор високої прибутковості кредитів у гривнях можливе використання девальваційного механізму. Однак його запуск призведе до суттєвих змін структури депозитів (заощадження у гривнях втратить свою привабливість). Як наслідок, різко зросте попит на іноземну валюту, що використовується як засіб заощадження. Тому органи монетарного регулювання займають обережну позицію щодо використання девальваційного механізму як інструменту впливу на процентні ставки і структуру попиту на кредити. Зауважимо, що протидія інфляції є основою зниження рівня відсоткових ставок за кредитами, формованим під час кредитного процесу.

Література:

1. Андрос С.В., Герасимчук В.Г. Фінансування сільського господарства і роль банків у кредитному забезпеченні аграрного сектора України. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2023. № 3 (25). С. 5-14. DOI: 10.15276/EJ.03.2023.1
2. Грошово-кредитна статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms> (дата звернення: 11.11.2023)

УДК 657.4

Андрощук Ірина

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Козакевич Діана

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ДАНИХ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Управління підприємством як процес включає різноманітний набір функцій, виконання яких має базуватися на джерелах інформації. Одним з важливих елементів такої системи джерел інформації є фінансова звітність. Виділяють наступні задачі формування фінансової звітності в умовах

ринкового середовища: формування системи, яка здатна отримувати та оцінювати інформацію про економічну ефективність підприємств та створювати інформаційну основу для перерозподілу виробничих сил між ефективними та збитковими галузями економіки через ринок цінних паперів (інформаційна функція обліку); забезпечення контролю за збереженням майнового комплексу, який належить власнику підприємства (контрольна функція обліку); оцінка результативності діяльності підприємства та прийняття управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності використання капіталу та усунення негативних наслідків прийнятих рішень (аналітична функція) [1].

Фінансова звітність зорієнтована в значній мірі на зовнішніх користувачів інформації і необхідно визнати, що часто керівництво підприємства і розглядає фінансову звітність лише з цієї точки зору. Але необхідно враховувати тісний взаємозв'язок між рішеннями, які можуть прийняти зовнішні користувачі інформації на основі фінансової звітності з їх впливом на діяльність суб'єкта господарювання. Потенційні банки-кредитори приймаючи рішення щодо кредитування підприємства на основі фінансової звітності визначають майбутні цілі діяльності підприємства, які в даному конкретному випадку будуть зорієнтовані на цільове використання кредиту та вчасне його погашення.

Необхідно звернути увагу на наявний тісний зв'язок між фінансовою звітністю та адмініструванням податків. В практиці податкового контролю використовується ризикоорієнтований підхід, який базується на класифікації підприємств за категоріями ризиків, що передбачено Наказом Міністерства фінансів України «Порядок формування плану-графіку проведення документальних планових перевірок платників податків» [2]. Серед критеріїв віднесення платників податків – юридичних осіб до високого ступеня ризику можна виділити такі показники, які визначаються і розраховуються в основному за даними фінансової звітності. Розподілимо ці показники залежно від основного об'єкту. Аналіз Порядку формування плану-графіку проведення документальних планових перевірок платників податків дозволив виділити шість основних об'єктів і відповідно груп показників, а саме:

- Група 1. Основний об'єкт – чистий дохід від реалізації продукції та собівартість. Показники: здійснення операцій з реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) нижче собівартості; різниця між собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) та чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) не перевищує 10% собівартості реалізованої продукції;
- Група 2. Основний об'єкт – операційні витрати. Показники: інші операційні витрати перевищують 30% загальних витрат операційної діяльності; декларування від'ємного значення фінансового результату від операційної діяльності; сума інших операційних витрат, витрат на збут та адміністративних витрат перевищує собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг); інші операційні витрати перевищують суму матеріальних затрат та витрат на оплату праці;
- Група 3. Основний об'єкт – дебіторська та кредиторська заборгованість.

Показники: зростання удвічі та більше кредиторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) протягом двох попередніх (звітних) років при зростанні запасів; дебіторська заборгованість перевищує кредиторську більше ніж у 2 рази; сума довгострокових зобов'язань і забезпечень більше ніж 10 млн. грн. або перевищує 30% загальних обсягів постачання;

- Група 4. Основний об'єкт – запаси. Показники: невідповідність залишків запасів на складах до обсягів реалізації;
- Група 5. Основний об'єкт – основні фонди та амортизація. Показники: зменшення вартості основних фондів у значних обсягах при відсутності збільшення сплати податку на прибуток; сума розрахованої амортизації основних засобів та нематеріальних активів на 30% перевищує суму нарахованої амортизації основних засобів та нематеріальних активів відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності;
- Група 6. Основний об'єкт – коригування звітності. Показники: здійснення платниками податків коригування звітності шляхом зменшення фінансового результату до оподаткування, визначеного у фінансовій звітності підприємства відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, на різниці понад 30%.

Наведені показники показують, що показники фінансово-господарської діяльності, а, відповідно, і фінансової звітності мають суттєвий вплив на оцінювання підприємства як платника податків. Управління підприємством має враховувати такі показники, які свідчать про «зони ризику» в діяльності підприємства, та те, як вони відображаються у фінансовій звітності.

Література:

1. Давидов Г.М., Шалімова Н.С. Звітність підприємств : Навчальний посібник. 2-ге вид., стер. К.: Знання, 2011. 623 с.
2. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ М-ва фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 26.11.2023)
3. Порядок формування плану-графіку проведення документальних планових перевірок платників податків : Наказ М-ва фінансів України від 02.06.2015 р. № 524. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-15#Text> (дата звернення: 26.11.2023)

УДК 336.2

*Андрощук Ірина*кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування*Тернавська Юлія*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВА

Особливістю оподаткування фермерських господарств як власників та користувачів сільськогосподарськими угіддями (ріллями, багаторічними насадженнями, сіножатами, пасовищами, перелогами) є введення в 2023 р. у практику оподаткування категорії «мінімальне податкове зобов'язання», що покликано зменшити втрати бюджету через ухилення від оподаткування шляхом детінізації аграрної діяльності.

Мінімальне податкове зобов'язання, відповідно до ст. 14 Податкового кодексу України – мінімальна величина податкового зобов'язання із сплати податків, зборів, платежів, контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи, пов'язаних із виробництвом та реалізацією власної сільськогосподарської продукції та/або з власністю та/або користуванням (орендою, суборендою, емфітевзисом, постійним користуванням) земельними ділянками, віднесеними до сільськогосподарських угідь, розрахована відповідно до ПКУ. Сума мінімальних податкових зобов'язань, визначених щодо кожної із земельних ділянок, право користування якими належить одній юридичній або фізичній особі, у тому числі фізичній особі-підприємцю, є загальним мінімальним податковим зобов'язанням [1]. Іншими словами, мінімальне податкове зобов'язання – це розрахунковий мінімальний обсяг податків, зборів, платежів, пов'язаних з виробництвом та реалізацією власної с/г продукції та з власністю або користуванням земельними ділянками, віднесеними до сільгоспугідь.

Мінімальне податкове зобов'язання визначається за період володіння/користування земельною ділянкою, який припадає на відповідний податковий (звітний) рік. Уперше мінімальне податкове зобов'язання визначається за 2022 р. Формула розрахунку відрізняється залежно від того, чи проведена нормативна грошова оцінка по земельній ділянці. Мінімальне податкове зобов'язання щодо земельної ділянки, нормативна грошова оцінка якої проведена, визначається за формулою:

$$МПЗ = НГОд \times K \times M / 12, \text{ де:}$$

МПЗ – мінімальне податкове зобов'язання;

НГОд – нормативна грошова оцінка відповідної земельної ділянки з урахуванням коефіцієнта індексації

K – коефіцієнт, який становить 0,05

M – кількість календарних місяців, протягом яких земельна ділянка перебуває у власності/користуванні платника податків.

Мінімальне податкове зобов'язання щодо земельної ділянки, нормативна грошова оцінка якої не проведена, визначається за такою формулою:

$МПЗ = НГО \times S \times K \times M / 12$, де:

$МПЗ$ – мінімальне податкове зобов'язання;

$НГО$ – нормативна грошова оцінка 1 га ріллі по АР Крим або по області з урахуванням коефіцієнта індексації

S – площа земельної ділянки, га

K – коефіцієнт, що становить 0,05

M – кількість календарних місяців, протягом яких земельна ділянка перебуває у власності, оренді, користуванні на інших умовах (в тому числі на умовах емфітевзису) платника податків.

Фактично застосування коефіцієнту на рівні 0.05 показує, що держава умовно рахує, що 5% вартості (грошової оцінки ріллі) має приносити дохід державі у вигляді податків, зборів та обов'язкових платежів. Держава регулює обсяг мінімального податкового зобов'язання шляхом встановлення знижених величин коефіцієнту. Так, тимчасово для розрахунку мінімального податкового зобов'язання за 2022 та 2023 рр. застосовується знижений коефіцієнт «К», із значенням 0,04. Фермери платники єдиного податку IV групи – фізичні особи-підприємці застосовують коефіцієнт «К» у половинному розмірі: під час визначення мінімального податкового зобов'язання за 2022 та 2023 рр. – 0,02, а за наступні роки – 0,025

До бюджету платником сплачується позитивне значення різниці між сумою загального мінімального податкового зобов'язання та загальною сумою сплачених податків (зборів), пов'язаних з виробництвом та реалізацією власної сільськогосподарської продукції та/або з власністю (користуванням) сільськогосподарських угідь. Перелік конкретних податків та зборів, які враховуються при визначенні суми сплати до бюджету залежить від статусу фермерського господарства (зокрема, юридичної особи, ФОП, фізичної особи), який знаходиться на відповідній системі оподаткування (загальній, спрощеній) та наявності частки сільськогосподарського товаровиробництва.

Мінімальне податкове зобов'язання не можна розглядати як додаткове податкове навантаження для власників і користувачів земельних ділянок, оскільки для тих фермерських господарств, які не ухиляються від сплати податків, мінімальне податкове зобов'язання часто буде меншим за суму всіх сплачених податків, а тому покриватиметься ними та не спричинить жодних наслідків. Мінімальне податкове зобов'язання істотно вплине лише на ті фермерські господарства, які приховували обсяги своєї діяльності.

Література:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print> (дата звернення: 01.11.2023)

УДК 657.471

Андрощук Ірина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Ткалич Вікторія

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ВПЛИВ НАЯВНОСТІ ЦЕНТРАЛІЗОВАНОЇ БУХГАЛТЕРІЇ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ОБЛІКУ ТА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Відповідно до п. 4 ст. 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1] для забезпечення ведення бухгалтерського обліку підприємство самостійно з дотриманням вимог цього Закону обирає форми його організації: введення до штату підприємства посади бухгалтера або створення бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером; користування послугами спеціаліста з бухгалтерського обліку, зареєстрованого як підприємець, який здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи; ведення на договірних засадах бухгалтерського обліку централізованою бухгалтерією або підприємством, суб'єктом підприємницької діяльності, самозайнятою особою, що провадять діяльність у сфері бухгалтерського обліку та/або аудиторської діяльності; самостійне ведення бухгалтерського обліку та складання звітності безпосередньо власником або керівником підприємства (ця форма організації бухгалтерського обліку не може застосовуватися на підприємствах, звітність яких повинна оприлюднюватися, та в бюджетних установах).

Порядок діловодства та бухгалтерського обліку в дошкільному навчальному закладі визначає директор, обираючи, як саме його здійснювати: самостійно; через централізовану бухгалтерію.

У листі «Щодо діяльності централізованих бухгалтерій» [2] Міністерство соціальної політики визначило, що централізовані бухгалтерії утворюються за рішенням сільських, селищних, міських рад для ведення бухгалтерського обліку в бюджетних установах і організаціях (закладах освіти, охорони здоров'я тощо). Відповідно до п. 7 Типових штатних нормативів дошкільних навчальних закладів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України [3], якщо бухгалтерський облік ведеться не централізовано, то у штати дошкільних навчальних закладів вводиться штатна одиниця посади бухгалтера (головного бухгалтера).

Наприклад, згідно з Положенням Централізована бухгалтерія управління освіти Міської ради міста Кропивницького [4] виконує такі обов'язки: веде бухгалтерський облік, відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі, а також інших нормативно-правових актів щодо ведення бухгалтерського обліку, в тому числі з

використанням уніфікованої автоматизованої системи бухгалтерського обліку та звітності; складає на підставі даних бухгалтерського обліку фінансову та бюджетну звітність, а також державну статистичну, зведену та іншу звітність (декларації) в порядку, встановленому законодавством; здійснює поточний контроль за правильністю зарахування та використання власних надходжень бюджетних установ; своєчасно та у повному обсязі перераховує податки і збори (обов'язкові платежі) до відповідних бюджетів; забезпечує дотримання вимог нормативно-правових актів; проводить аналіз даних бухгалтерського обліку та звітності, у тому числі зведеної звітності, щодо причин зростання дебіторської та кредиторської заборгованості, розробляє та здійснює заходи щодо стягнення дебіторської та погашення кредиторської заборгованості, організовує та проводить роботу з її списання відповідно до законодавства; бере участь у роботі з оформлення матеріалів щодо нестачі, крадіжки майна; розробляє та забезпечує здійснення заходів щодо дотримання та підвищення рівня фінансово-бюджетної дисципліни її працівників; здійснює заходи щодо усунення порушень і недоліків, виявлених під час перевірок проведених державними органами, що уповноважені здійснювати контроль за дотриманням вимог бюджетного законодавства.

За керівниками бюджетних установ, які обслуговуються через централізовану бухгалтерію, залишаються права розпорядників бюджетних коштів, наприклад, на укладання договорів на постачання товарів та надання послуг, трудових договорів (контрактів) на виконання робіт, які мають обов'язково підписуватися головним бухгалтером централізованої бухгалтерії; отримувати в установленому порядку аванси на господарські або інші потреби та дозволяти видачу авансів своїм працівникам; дозволяти оплату витрат за рахунок асигнувань, передбачених кошторисом; витрачати матеріали, продукти харчування та інші матеріальні цінності на потреби установи відповідно до установлених норм; затверджувати авансові звіти підзвітних осіб, результати інвентаризацій, акти на списання матеріальних цінностей, які визнано непридатними, а також вирішувати інші питання, які стосуються діяльності бюджетної установи.

Порівняння централізованого та децентралізованого обліку за такими показниками як контроль, аналіз, звіт, штат робітників, місце розташування бухгалтерії пропонує [5]. Виділяють переваги та недоліки наявності централізованої і децентралізованої бухгалтерії для закладів освіти, а саме: при децентралізованій бухгалтерії (фактично фінансовій автономії школи чи дитячого садка) легше забезпечити ефективність управління фінансами з точки зору конкретних потреб (підвищення ефективності планування та використання коштів; збільшення ефективності використання майна; самостійний вибір підрядників; самостійне здійснення закупівлі; впровадження сучасних програмних продуктів, особливо у сфері бухгалтерії; можливість спрямовувати кошти на премії персоналу; посилення рівня відповідальності керівника закладу освіти; залучення стейкхолдерів до управління фінансами закладу; ефективність залучення позабюджетних коштів); з іншого боку є ризики запровадження фінансової автономії (децентралізації) закладів освіти

(неготовність закладів та їхніх керівників до управління фінансами; зростання кількості працівників бухгалтерських служб; ймовірна послабленість фінансової дисципліни; ймовірне зниження ефективності використання коштів).

Література:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 30.10.2023).
2. Щодо діяльності централізованих бухгалтерій : Лист М-ва соціальної політики України від 08.11.2013 р. № 1006/13/155-13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1006739-13#Text/> (дата звернення: 30.10.2023).
3. Про затвердження Типових штатних нормативів дошкільних навчальних закладів : Наказ М-ва освіти і науки України від 04.11.2010 р. № 1055. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z1157-10#Text> (дата звернення: 30.10.2023).
4. Положення про Централізовану бухгалтерію управління освіти Міської ради міста Кропивницького. URL: http://osvita-mrk.gov.ua/Files/downloads/Пол_ЦБ_2017.pdf (дата звернення: 30.10.2023).
5. Харченко М.О. Централізований і децентралізований облік у бюджетних установах: переваги і недоліки. *Економіка та держава*. 2017. № 7. С. 24-27. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/7_2017/7.pdf (дата звернення: 30.10.2023).

УДК 339

Артеменко Антоніна

старший викладач кафедри іноземних мов факультету маркетингу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Кабетов Геннадій

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Академія праці, соціальних відносин і туризму
м. Київ, Україна

МАРКЕТИНГОВИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ В УПРАВЛІННІ ВЗАЄМОВІДНОСИНАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Основною метою маркетингової діяльності будь-якого підприємства до недавнього часу було створення унікальної комбінації властивостей продукту, його ціни, інструментів комунікації та каналів просування, яка б забезпечила визначальну перевагу підприємству над конкурентами. Відчувши таку перевагу, покупці будуть прихильні до продукту підприємства, поки один з конкурентів не запропонує щось краще. За таких умов підприємства повинні постійно конкурувати між собою, відслідковувати зміни в комплексі маркетингу конкурентів та інших сферах діяльності, безперервно коригувати та адаптувати свої дії, що у результаті зміщує акцент із задоволення потреб споживача на боротьбу між підприємствами-конкурентами. Стрімкий розвиток науково-технічного прогресу, динамічне урізноманітнення споживчих потреб висуває важливим аспектом успішної діяльності для господарюючих суб'єктів

– передбачуваність та прогнозованість взаємовідносин. Сьогодні тільки встановлення надійних, довготривалих та взаємовигідних відносин допоможе утримати існуючих споживачів і завоювати довіру нових. Таким чином, актуальність обраної теми обумовлюється важливістю процесів управління взаємовідносинами підприємства.

Сучасність характеризується усвідомленням суб'єктами ринку того, що конкурентна боротьба призводить лише до значних фінансових та часових втрат й не сприяє формуванню партнерських відносин, початком перереорієнтування своєї діяльності на основі концепції маркетингу взаємовідносин або маркетинг взаємодії [1].

Різноманіття уявлень про маркетинг взаємодії зумовлює доцільність безлічі трактувань даної концепції в зарубіжній і вітчизняній літературі. Так, Ф. Котлер розкриває поняття маркетингу взаємовідносин як практику побудови довгострокових взаємовигідних відносин з ключовими партнерами, взаємодіючими на ринку: споживачами, постачальниками, дистриб'юторами в цілях встановлення тривалих привілейованих відносин. Кінцевий результат, до якого прагне маркетинг відносин за розумінням вченого – формування унікального активу компанії, який називається маркетинговою системою взаємодії.

С. Ілляшенко доводить, що маркетинг взаємовідносин – це стратегія бізнесу, яка спрямована на зниження витрат і підвищення рентабельності за рахунок зміцнення задоволеності потреб клієнтів, створення лояльності та налагодження довготривалого взаємодії з економічними контрагентами [2].

С. Шовкопляс розглядає взаємовідносини підприємства як поняття, що охоплює концепції, які використовуються компаніями для управління їх взаємовідносинами зі споживачами, включаючи збір, зберігання й аналіз інформації про споживачів, постачальників, партнерів та інформації про взаємовідносини з ними.

Підхід до поняття взаємодії підприємства з суб'єктами ринку достатньо диверсифікований, це обумовлено різноманітністю укладених взаємовідносин підприємства у процесі своєї діяльності. Саме тому кожне поняття можна виділити як окремий підхід.

Аналіз наведених трактувань понять дає змогу виявити спільні риси у наведених визначеннях та існування декількох окремих підходів до взаємовідносин підприємств.

Перш за все, процес встановлення взаємовідносин відбувається при особистому контакті, основною метою якого є отримання максимальної вигоди для себе чи підприємства. Крім цього, суб'єкти відносин мають безперервно розвивати та підтримувати взаємовідносини, що сприяє підвищенню їх ефективності у довгостроковому періоді. Таким чином, маркетинг взаємовідносин та маркетинг взаємодії є суміжним поняттям, що розглядає та управляє діяльністю суб'єктів відносин, які діють на ринку.

Основним недоліком наведених визначень є те, що вони розглядають процес маркетингу взаємовідносин відокремлено, за кожним суб'єктом, а не як симбіоз, що формує успішну діяльність як усієї системи, так і кожного суб'єкту

окремо. Саме тому, доцільним буде запропонувати авторське визначення, в якому враховані особливості діяльності підприємств, що сформувалися в галузі управління взаємовідносинами підприємства: маркетинг взаємодії – цілісна система відносин, що складається з комплексу довгострокових взаємовигідних партнерських відносин кінцевих споживачів, постачальників, посередників та інших бізнес-партнерів, що беруть участь в матеріальному постачанні через ділові ринки, забезпечуючи координацію їх дій з метою розроблення, виробництва та просування на ринки конкурентоспроможної продукції, а також послуг, що надаються підприємствами своїм клієнтам, на основі комплексної індивідуалізації відносин з ними.

Пізнання ринку як економічної категорії неможливе без глибокого аналізу його структури, тобто елементів, з яких він складається, і які взаємодіють між собою.

Ринок можна розглядати як сукупність відносин купівлі-продажу товарів і послуг; спосіб взаємодії виробників і споживачів, що є механізмом розподілу товарів і послуг між членами суспільства шляхом добровільного обміну.

Ринкові відносини до яких можна віднести і процес співпраці та партнерства, розглядаються як відносини і зв'язки, які складаються між продавцями і покупцями в процесі купівлі-продажу товарів. Суб'єктами ринкових відносин є споживачі, виробники (підприємство та його конкуренти), постачальники та інші.

Формування конкурентоспроможності підприємства починається з налагодження відносин з персоналом. На першому рівні взаємодії саме співробітники значною мірою впливають на успішну діяльність підприємства, це обумовлено їх впливом на якість кінцевого продукту, який отримує споживач. Особливо це стосується організацій, що застосовують прямі продажі як основний інструмент маркетингової діяльності. При прямих продажах відбувається безпосередній контакт покупця і продавця у момент прийняття рішення про покупку товару та/або безпосередньо його придбання.

Існує багато підходів до управління відносинами підприємства, але тільки використовуючи комплекс інструментів регулювання відносин підприємство може досягти високого рівня конкурентоспроможності та підвищити ефективність своєї діяльності.

Література:

1. Oklander M.A., Oklander T.O. Evolution of the marketing theory: genesis, conception, periodization. *Науковий журнал «Маркетинг і менеджмент інновацій»*. 2016. № 4. С. 92-105.
2. Ілляшенко С.М., Біловодська О.А. Управління інноваційним розвитком промислових підприємств. Суми. Університетська книга, 2010. 281 с.

UDC 338.48

Teimuraz Babunashvili

Doctor of Economic Sciences, Professor
President of the Business Academy of Sciences in Georgia
Tbilisi, Georgia

THE ROLE AND IMPORTANCE OF FUTURE PROSPECTS OF FOREIGN INVESTMENTS IN INCREASING THE TOURISM POTENTIAL OF GEORGIA

Abstract. In the modern world, the tourism industry is developing quite rapidly, which is due to the growing demands of the tourism market. This was caused by the economic empowerment of the population in a number of countries. In this regard, it should be noted that Georgia is gaining a place on the world tourist map with significantly increasing steps, which Causes the interest of representatives of many countries of the world in our country. In this, the role of business entities involved in the tourism industry and their potential is especially activated: in terms of transport, hotel industry, service sector, gastronomy and wine production, as a result of the efforts of their representatives in our country The incoming tourists get acquainted with Georgian culture, traditions, mentality, cuisine, flora and fauna, and bring with them unforgettable memories of Georgian hospitality amid the charged emotions. The above clearly shows the active cooperation of the state and the private sector in order to further expand the tourism industry in Georgia at the international level.

Key words: Tourism, potential, investment, prospects, business.

The development of the tourism industry is defined as one of the priority directions of the Government of Georgia, and therefore it is actively implemented both in the capital and in the regions, in terms of infrastructural, transport, hotel industry and other locations improvement and arrangement.

Tourism is one of the main sources of income for many countries of the world. In this regard, Georgia can receive tourists throughout the year, which is allowed by both natural conditions and the activation of the private sector, which is the main economic income for them determines It should be noted here the role of the government in these processes, in particular the presentation of Georgia's tourism potential at the international level, and this was clearly confirmed in the world tourism exhibition «Bernalium» held in Berlin, where Georgia, as the host country of this event, was presented with its diversity as an art, gastronomy, wine hall and by demonstrating the traditions that our country has. It helps to establish a place on the world tourist map. In these and other local or international events, business entities from different fields are actively involved, with their efforts these events acquire a completely different load.

It is known that a large number of tourists from developed countries visit their desired places. Outbound tourism from these states exceeds 10%, and the number of these countries does not exceed about 2 dozen. Before the Covid crisis, in addition to

Western Europe, North American countries and Japan, East Asian countries, the Persian Gulf, Representatives of China, Korea and other countries. In this regard, the influx of tourists from a number of African countries has significantly increased in the tourist market of Georgia. As a result of the Russia-Ukraine war, the number of citizens who came from these countries also increased. So our tourist market has become quite multinational and diverse. Considering this, the service area of our country and the number of our citizens employed in it have increased. In the business sector, their production has increased, the quality of transport services has increased, the Kedzo sector is trying to establish international standards to organize its own infrastructure, etc. Based on the above, the reality that appears on the place and role of the tourism industry in the development of the economy of Georgia becomes. It is needed here. It should be emphasized that the tourism industry has become the object of interest of economic science, which fully reflects the functional set of closely related branches and fields in the country's economy system, and two structural levels of the tourism industry are added: macro and micro level, where this industry directly. Subjects and consumers in the socio-economic space are together. In this regard, the interest of researchers and practitioners who are aware of the nature of demand in tourism, which to a certain extent affects prices, self-value, quality, as well as technological processes, etc., in the activities of business entities, has increased.

The report on tourism as a means of economic development began as early as the 90s, when tourism was assigned the following functions: infrastructural development of the economy, attracting investments, both within the country and abroad, improving the technology of tourist products and Simplification of tourist know-how, encouragement. All this is currently actively used, which contributes to the creation of jobs in terms of employment, as well as the volume of income from investments and the general effect on the economy as a whole. It should also be noted here the importance of the primary and secondary economic effects of tourism, as far as this effect on tourism. It is related to expenses and they are quite an interesting area for business, also attention should be paid to the fact that tourism does not exist as an independent separate sector. Foreign experts also recognize this, and they should be focused on the solution of different sectors of tourism, transport, hotel industry, catering facilities and other customers of spending money.

As for the dynamics of the tourism industry in Georgia, the relative analysis of incoming and outgoing tourists showed us that in 2021, the expenses incurred by incoming tourists in the country's budget amounted to 1.24 billion US dollars. At that time, the expenses incurred by the citizens of Georgia for traveling abroad amounted to 184.7 million USD. As for 2022, the economy of Georgia received 3.517 billion US dollars from international travel.

Today, the tourism industry in Georgia has certain problems, which can be solved to some extent, as long as it is necessary to raise the quality of service, and the issue of safety, which remains the primary task, needs to be regulated. Since the arrival of tourists in a single space does not always determine the result of the work done, and the received capital is used inefficiently.

When focusing on the problems of the tourism industry in Georgia, the attention should be shifted to those directions where there is no need to make large

capital investments. We should not forget here also those positions, if in the conditions of a large influx of tourists it becomes difficult to focus on the customer, for this it is necessary to replace the old one with a new one or to provide the service in a different form.

Also, with its severity and importance, it can be said that the problem of human resources is in the leading position in the tourism industry, with both subjective and objective difficulties. There is a shortage of qualified and professional personnel. The implementation and consequent effect of the protection of the labor rights of employees in various fields of the economy is becoming even more intense. We believe that this situation can be corrected directly by activating the private sector and implementing the right directions of investment from the relevant institutions of the state. The Georgian tourism industry needs to review the "menu" of tourist offers. Today, unfortunately, there is a shortage of diversified and varied tourist offers, which cannot meet the demands of the modern tourist. It requires the necessity of serving and filling the tourist market, since the supply and demand are unevenly distributed in the market, and the country's investment policy is not insignificantly active, but the effect is delayed. Here, in our opinion, the attention should be shifted to influencer marketing, where the scale of investment should be increased accordingly.

Today, in a number of foreign countries, namely, the USA, Canada, France, Italy and others, very significant capital is invested in the influencer marketing of the country's tourism industry. It is worth noting the fact that today in almost all countries with a developed tourism industry, the influencer campaign is carried out on «Instagram» - 80%, on «Facebook» - 47% and on «Youtube» - 37%.

The directions for the development of the tourism industry in Georgia are still being explored and are proceeding quite slowly. No, and the development of events in this regard deserves more. In particular, the site <https://influencer.ge/> has been operating in the technological space of Georgia since 2019, which is distinguished by quite interesting services: influencer strategy, influencer event and influencer consulting.

All this points to the activity of those business entities of the private sector, which, based on their business interests, are more active in the direction of the development of the country's tourism industry. Both the narrow interests of business representatives and the perspective of completely different measures at the general state level can be highlighted here.

Based on the above, there is another interesting position: how the growth of the economy and the growth of the tourism industry are in relation to each other.

Two types of different positions are widespread and quite recognized in the world, namely: according to one position, the economic progress and rise of the country regularly and inevitably leads to the development of the tourism industry. And according to the second position, the accelerated and stable growth of the tourism industry provoked the growth of the country's economy and, as they say, the result was set.

The representatives of the scientific field claim that the priority for the country should be the all-round promotion of the tourism industry and its recognition as the

main priority, while the others fully recognize the geostrategic location of Georgia and therefore emphasize the performance of the transit function. No, and this direction of the country's economic development is getting stronger day by day. It can be mentioned in the recent period of Georgia.

Involvement in transit of energy resources (Azerbaijan-Europe electric power). Adequate position on the side of Georgia is created only when you delve deeper into all the highlights of the highway direction for the two countries, and then an adequate position will be identified as a result of the relevant analysis.

Thus, understanding the place and role of business entities in the tourism industry in the economy of Georgia and presenting it is not an easy topic. It is true that the position of the United Nations World Tourism Organization (UNWETO) regarding the tourism industry in general is completely clear, but the position regarding the tourism industry in general is completely clear, but in our opinion, more concreteness is definitely needed in this regard. Here, attention should be shifted to the full and systematic analysis of facts, events and data affecting and reflecting Georgia's economy, both directly and indirectly, inductively and deductively.

Fully realizing this position is a serious step to present the current situation in the tourism sector and then to enter the completely new reality of the tourism industry - sustainable tourism in the space of public and economic events. This condition is very important for Georgia as a developing country. It was presented from this point of view the position of the United Nations World Tourism Organization (UNWETO) and the request of the latter have great value for our country. In the end, this makes the realization of the sustainability of tourism a reality in one single country, namely Georgia.

In conclusion, it can be said that, based on the available data, mutual cooperation with foreign companies and relevant organizations in the tourism sector should be activated in order to increase the tourist potential of Georgia in the tourist market, which will help to increase the number of incoming tourists, which to a certain extent, depending on the economic income, will have a positive effect on the country's financial situation.

References:

1. Augsbach, G. (2020) *Turismus und Nachhaltigkeit*. Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH.
2. Campoc, N.F., Kinoshita, Y. (2002) Foreign Direct Investment as Technology Transferred: Some Panel Evidence from the Transition Economies. *Manchester School*, vol. 70, issue 3, 398-419.
3. Lund Durlacher D. (2020). *Turismos und Klimawandel*. Berlin: Springer Berlin/Heidelberg.
4. Stehen, J., & Page, J.C. (2020). *Turismos: a Modern synthesis*. Berlin: Taylor & Francis Group.

Базарна Ольга
кандидат економічних наук
експерт
Всеукраїнська асоціація громад
Медвідь Ганна
асистент кафедри регіоналістики і туризму
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

ОЦІНКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку національної економіки України актуальним є завдання переходу до сталого розвитку країни в цілому та для кожного її регіону. Збалансований розвиток регіонів країни має бути орієнтований на забезпечення умов, які дозволять кожному регіону країни мати необхідні та достатні ресурси для забезпечення гідних умов життя населення, комплексного розвитку та підвищення конкурентоспроможності економіки.

Концепція сталого розвитку широке розповсюдження набула після виходу публікації доповіді «Наше майбутнє» (1987 р.), який підготувала комісія ООН з навколишнього середовища та розвитку («комісія Брундтланд»), – саме її висновки склали концептуальну основу рішень, прийнятих в рамках конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку в 1992 р. у Ріо-де-Жанейро. Там були визначені глобальні проблеми сталого розвитку, прийнятий та схвалений усіма учасниками (179 держав світу) програмний документ «Порядок денний на XXI століття». У даному документі під стійким розвитком розуміється розвиток, який задовольняє потреби сьогоденного покоління і не ставить під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої [1].

Термін «сталий розвиток» сьогодні починає сприйматися в усьому світі як універсальне поняття, як модель цивілізованого розвитку.

Згідно з даним визначенням сутності поняття сталого розвитку вихідними його умовами можна визнати забезпечення:

- економічного розвитку, що підтримується на основі радикально-модифікованої ринкової системи;
- природно-екологічної стійкості на базі теорії біотичної регуляції навколишнього середовища;
- тісної міжнародної співпраці та кооперації для досягнення цілей стійкого розвитку;
- стійкого соціального розвитку на основі принципу справедливості;
- екологізації суспільної свідомості, що ґрунтується на використанні системи освіти та засобів масової інформації [2].

Отже, стратегічним напрямом розвитку регіональної політики сьогодні повинна стати реалізація нової, активної ролі регіону як суб'єкта сталого розвитку. Наукове забезпечення задач управління, узгодження критеріїв

ефективності й соціальної захищеності, міжтериторіальної та ієрархічної взаємодії вимагають свого соціального й еколого-економічного системного дослідження з урахуванням політичних, міжетнічних, медико-біологічних, інформаційних та інших факторів сталого розвитку й, зокрема, розвитку відповідних теорій гармонізації інтересів сторін і т.д. [1].

Оцінка сталого розвитку регіонів країни необхідна для визначення внутрішніх й зовнішніх загроз, що дозволить виробити заходи запобігання їх негативного впливу з метою виявлення сценаріїв розвитку і вироблення оптимальної стратегії функціонування регіональних систем країни.

Дослідження методичних підходів, які застосовуються для оцінки сталого розвитку регіонів [2], дало змогу зробити такі висновки:

- різноманітність методичних підходів до оцінки сталого розвитку обумовлюються різними цілями, які ставилися під час проведення оцінки;
- переважна більшість досліджених методичних підходів передбачають розрахунок інтегрального показника сталого розвитку, інші базуються на дослідженні системи часткових показників;
- майже всі представлені методики ґрунтуються на концепції сталого розвитку ООН: виділяють соціальну, економічну та екологічну складові (рідше враховуються інституціональна, політична та ін.), з деякими відмінностями у структурі компонент та кількості часткових показників, що їх характеризують;
- побудова інтегрального показника сталого розвитку здійснюється різними способами: за допомогою розрахунку середніх арифметичних та геометричних величин або із застосуванням більш складного математичного апарату;
- багато представлених методик мають перевантажену систему часткових показників, або таких, які не відповідають системі національної статистики, що створює мультиплікативний ефект та ускладнює проведення оцінки в динаміці.

Таким чином, проведений аналіз методичних підходів, які застосовуються при оцінці сталого розвитку регіонів, показав, що незважаючи на значну їх кількість у теперішній час відсутній єдиний системний підхід до оцінки такого складного явища як сталий розвиток регіонів, тому гостро стоїть питання розробки комплексної структурної методики, яка має об'єктивно визначати проблеми сталого розвитку регіонів країни, вибір й обґрунтованість цілей та стратегічних напрямів його досягнення.

Література:

1. Горяна І.В. Формування методики оцінювання сталості розвитку регіонів. *Економічний аналіз*. 2013. т. 14. № 1. С. 59-63.
2. Качинський А.Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень. К.: ніСд, 2013. 104 с.

УДК 336.71:343.35

Баланда Анатолій
доктор економічних наук, професор
професор спеціальної кафедри
Потелешенко Петро
кандидат технічних наук
здобувач вищої освіти
Воєнна академія імені Євгенія Березняка
м. Київ, Україна

ІНСТИТУЦІЙНІ РИЗИКИ ОБОРОННИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Інституційний ризик можна визначити як ймовірність настання небажаної події, котра викликана нераціональністю інститутів, недосконалістю інституційного середовища чи опортуністичною поведінкою економічних суб'єктів [1, с. 51].

У глобальному масштабі державні закупівлі є важливим видом економічної діяльності. Так, у 2020 р. вартість світових державних закупівель оцінювалася у понад трильйон доларів США. Національні збройні сили виступають основною рушійною силою більшості державних закупівель – саме на них припадає значна частина державних витрат. Разом з цим, з одного боку, державні закупівлі значно підвищують ефективність та дієвість армії – купуючи товари та послуги у приватного сектора, уряд отримує доступ до нових технологій і можливостей, які підвищують спроможності військових формувань щодо реагування на загрози національній безпеці. З іншого боку, державні закупівлі також можуть бути джерелом інституційних ризиків та неефективності: в окремих випадках уряди можуть укласти контракти з компаніями, які не є найбільш кваліфікованими або не пропонують найкраще співвідношення ціни та якості. Це може призвести не лише до марнотратства та зловживань, але й також до руйнації спроможності виконання військовими своєї основної місії.

Оборонний сектор у всьому світі намагається знайти баланс між секретністю, пов'язаною з міркуваннями національної безпеки, і прозорим наглядом/підзвітністю. Як правило, він розглядається як особлива структура і звільняється від звичайних правил контролю, нагляду і процедур забезпечення конкуренції в процесі закупівель. Наприклад, в Європейському Союзі контракти на оборонні закупівлі підпадають під дію статті 296 Договору про заснування Європейського Співтовариства: «будь-яка держава-член може вживати таких заходів, які вона вважає необхідними для захисту суттєвих інтересів своєї безпеки, що пов'язані з виробництвом або торгівлею зброєю, боєприпасами та військовими матеріалами; такі заходи не повинні негативно впливати на умови конкуренції на спільному ринку щодо продукції яка не призначена для конкретних військових цілей [2, с. 325]. Це означає, що контракти на оборонні закупівлі можуть бути вилучені з-під дії європейських

правил відкритого ринку у разі, коли країни-учасниці заявляють, що це є питанням національної безпеки. Відсутність конкуренції тягне за собою значні інституційні ризики, у тому числі й корупційні. Так, у 2020 р. Індекс добросовісності у сфері оборони (Defence Integrity Index GDI), засвідчив, що країни ЄС стикаються з помірним ризиком корупції у сфері безпеки та оборони [3, с. 12]. Аналіз Індeksu сприйняття корупції в оборонному секторі за 2022 р. засвідчує тенденцію до зменшення ефективності антикорупційних зусиль в Європі – лише 6 країн з 31 дещо покращали відповідні показники, у всіх інших спостерігалось суттєве їх погіршення. Як вважає ряд експертів, проблема може полягати у слабких можливостях правозастосування та повільних процесах імплементації відповідних процедур [4, с. 7].

Найбільш ефективним механізмом зменшення інституційних ризиків оборонних витрат, вважається високий рівень прозорості та підзвітності у процесах формування оборонного бюджету та закупівель. Такі процеси мають відповідати загальнодержавним методам управління фінансами та нагляду в рамках ефективної оборонної політики і планування. Серед ключових проблем прозорості та підзвітності державних оборонних витрат доцільно виділити такі [5, с. 394]:

- відсутність ефективної політики та планування: військове бюджетування і закупівлі повинні чітко відповідати визначеним цілям оборонної політики;
- слабкі державні інститути демократичного контролю: відсутність спроможності або зацікавленості парламентарів може бути головною перешкодою для належного контролю, так само як і брак політичної волі;
- конфіденційність чи міркування безпеки: часто використовуються як фактори виправдання секретності, що призводить до недостатньої прозорості оборонного бюджету та закупівель; як наслідок, парламенту і цивільним органам важко здійснювати моніторинг і контроль над оборонними витратами;
- позабюджетні та небюджетні військові витрати. Позабюджетні витрати – це витрати на армію з інших розділів державного бюджету – це можуть бути видатки на науку або інфраструктуру, вони часто не конкретизуються і не відображаються у звітності, що ускладнює або унеможлиблює визначення всіх елементів військових витрат. Позабюджетне фінансування дозволяє військовим здійснювати закупівлі без погодження з парламентом, а часто і без Міністерства оборони, відповідно, закупівлі не оцінюються на предмет узгодженості із стратегічними потребами;
- моніторинг, контроль та аудит: інститути громадського контролю, зокрема, аудиторські установи, антикорупційні агенції та парламентські комітети можуть неохоче розслідувати діяльність збройних сил або ж їм можуть активно перешкоджати.

Таким чином, оборонні закупівлі залежать від низки ризикогенних і значною мірою незмінних факторів. До них відносяться: високий ступінь

суперечливості багатьох оборонних вимог; провідна роль матеріальних ресурсів у забезпеченні обороноздатності країни і, як наслідок, необхідність безперешкодного поєднання закупівель з управлінням життєвим циклом військової техніки, створенням інтегрованих сил і засобів та проведенням військових операцій; різновекторність оборонних потреб та оперативної обстановки; унікальні профілі ризиків більшості оборонних закупівель; технологічна складність багатьох систем; широке розмаїття ринків та обсягів залученого бізнесу.

Хоча основний контекст і сутнісна природа оборонних закупівель є досить складними, з цього не обов'язково повинна випливати непрозорість їх законодавчого забезпечення та процедурних питань. Виходячи з аналізу відповідного досвіду, більшість провідних держав обрали модель, яка встановлює єдиний центр підзвітності і повноважень для інтегрованого управління оборонними закупівлями та підтримкою повного життєвого циклу обладнання в рамках національних оборонних відомств. Хоча жодна країна ще не досягла бажаного рівня досконалості у виконанні оборонних замовлень, однак наведена модель представляє зовсім іншу точку зору як на проблему, так і на її вирішення, що значно підвищує її шанси на успішність.

Література:

1. Institutional Change: A Framework of Analysis. *Institutional Change: Theory and Empirical Findings*. 2016. P. 49-60. URL: <https://doi.org/10.4324/9781315486253-10> (дата звернення: 09.11.2023).
2. European Union. Treaty establishing the European Community (consolidated text). *Official Journal*. 2002. of 24 December. C. 325 URL: http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/12002E/pdf/12002E_EN.pdf (дата звернення: 12.11.2023).
3. Pearson L. New research reveals inadequate anti-corruption safeguards in defence governance around the EU. *Transparency International EU*. 2021. URL: <https://transparency.eu/government-defence-integrity-eu-2020/> (дата звернення: 15.11.2023).
4. CPI 2022 For Western Europe & EU: Undue Influence And Fragmented Anti-Corruption Measures Hurt Progress. *Transparency International*. 2023. URL: <https://www.transparency.org/en/news/cpi-2022-western-europe-eu-corruption-undue-influence-hurt-progress> (дата звернення: 15.11.2023).
5. Godinho L.M. & Gonçalves T. Defense Organizations Budgeting and Management Control Systems in Restrictive Budgets Context-Literature Gaps. *International Conference of Research Applied to Defense and Security*. 2020. Singapore: Springer Nature Singapore. P. 391-397.

Балашова Олена

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва
Донбаська державна машинобудівна академія
м. Краматорськ, Україна

ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Проблеми оподаткування суб'єктів бізнесу актуальні у багатьох країнах, зокрема й в Україні. В умовах складної обстановки, характерної для вітчизняної економіки нині, мале та середнє підприємництво не завжди може точно передбачити рівень своїх доходів, можливі результати тієї чи іншої негативної ситуації. Величина збитків, яка незначна для великого підприємства, може бути згубною для дрібного товаровиробника.

Більшість розвинених країн всіляко заохочують та підтримують діяльність малого бізнесу. З метою сприяння розвитку малих і середніх форм підприємництва в Україні у 2012 р. було прийнято Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні». В даний час – це основний документ, що регулює відносини у сфері розвитку малого та середнього підприємництва, що визначає поняття суб'єктів малого та середнього підприємництва, інфраструктури їх підтримки, види та форми такої підтримки.

Відповідно до нього до малих підприємств відносяться юридичні особи з чисельністю працівників від 10 до 50 осіб включно та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [5].

Розвиток малого підприємництва України є одним із важливих напрямів вирішення економічних та соціальних проблем. Мале підприємництво як особливий сектор ринкової економіки знаходиться на стадії формування, і його потенціал використовується далеко не повністю. Малий бізнес робить істотний внесок у формування конкурентного середовища, швидко адаптується до зовнішніх умов і володіючи додатковою можливістю видозмінювати кінцеву продукцію, слідуючи за попитом.

Як відомо, малий бізнес займає особливе місце в економіці, оскільки: вирішує проблему зайнятості; дозволяє швидко переналагоджувати виробництво і тим самим оперативно реагувати на потреби ринку; сприяє розвитку конкуренції; на невеликих підприємствах інноваційного характеру створюється унікальна наукомістка продукція.

Однак роль малого бізнесу в українській економіці, як і раніше, залишається дуже незначною. Малий і середній бізнес в Україні приносить 55-60% валового внутрішнього продукту в економіку країни за останні довоєнні роки, при цьому якщо виділити тільки малий бізнес, то це лише 16% ВВП [2].

На Заході ситуація складається інакше: малий бізнес є безпосереднім джерелом зростання економіки країни. У економічно розвинених країнах існує реальний культ малого підприємництва. Саме тому значна частина американського та європейського бізнесу належить до категорії «малого» та «середнього». Однією з основних причин успішного розвитку малого бізнесу на Заході є ефективність системи оподаткування, цілісне податкове законодавство та податкові пільги з боку держави. Подібна практика не може не викликати величезного інтересу до закордонного досвіду побудови системи оподаткування у сфері малого бізнесу.

У більшості розвинених країн малий бізнес законодавчо визначений як особливий суб'єкт державного регулювання. Специфіка малого бізнесу, а саме його соціальна та економічна значущість, визначила особливості його оподаткування, орієнтоване на довгострокові цілі економічного розвитку та прив'язане до реально існуючих економічних пропорцій усередині даного сектора.

В Україні законодавством передбачено кілька альтернативних способів оподаткування доходів суб'єктів малого підприємництва: оподаткування сукупного чистого доходу та сплата інших податків, передбачених законодавством України (традиційне загальне оподаткування); сплата фіксованого податку з придбанням торгового патенту; сплата єдиного податку (спрощена система оподаткування) [4].

При загальній системі оподаткування сплачуються всі законодавчо встановлені види податків і зборів (обов'язкових платежів). Але ця система суб'єктами малого підприємництва мало використовується. Здебільшого малий бізнес використовує спрощену систему податкового режиму [1].

Незважаючи на те, що спрощена система оподаткування визначила свою ефективність по відношенню до звичайної системи, вона водночас висвітлила і багато проблем, які потребують швидкого вирішення. Оподаткування малого бізнесу повинно бути ефективним не тільки для його суб'єктів, а й для держави, а також справедливим по відношенню до інших платників податків.

Внаслідок нечіткого законодавчого регулювання, створюються умови для уникнення оподаткування, а також використання суб'єктів спрощеного оподаткування у схемах мінімізації податкових зобов'язань підприємств, що працюють на загальній системі оподаткування. Отже, застосування спрощеної системи тісно пов'язане з проблемою ухилення від сплати податків. Системні порушення податкового законодавства здійснюються підприємцями стосовно оформлення трудових відносин із найманими працівниками, виконання вимог трудового законодавства щодо соціальних гарантій, заниження обсягів виручки від реалізації та інші [3].

Тому, удосконалення системи оподаткування підприємців-фізичних осіб, повинно відбуватися шляхом впровадження оподаткування чистого доходу за прогресивною шкалою з метою збільшення надходжень до бюджету і забезпечення вертикальної рівності. Відсутність ув'язки ставки податків з сумою доходу при обчисленні розміру податкових зобов'язань, необов'язковість документального підтвердження доходів і витрат та

використання контрольно-касових апаратів призводить до безконтрольності діяльності. Наслідком є приховування дійсних розмірів доходів і уникнення оподаткування. Існування декількох варіантів оподаткування створює також труднощі для адміністрування, вимагає збільшення податкового апарату і витрат. Тому, з точки зору дотримання принципу економічності податкової системи, було б доцільним уніфікувати оподаткування приватних підприємців.

В умовах України запроваджувати єдині підходи до оподаткування підприємців належить поетапно. Потрібно враховувати те, що рівень матеріального добробуту, який визначається рівнем доходів підприємців, неоднаковий. В зв'язку з цим, потрібно вдосконалювати також і механізм визначення чистого доходу платника. Важливим етапом цього процесу є обчислення витрат підприємця.

Перспективним напрямом обчислення витрат з метою вирахування чистого доходу міг би стати вдосконалений нормативний метод, за яким чистий дохід визначається за нормами від валового доходу. Підприємець в даному випадку звільнятиметься від необхідності підтвердження витрат. Але необхідно переглянути чинні норми витрат, рівень яких є заниженим (особливо для таких популярних видів діяльності, як торгівля, надання побутових та транспортних послуг). Отже, з метою відновлення застосування нормативного методу визначення витрат підприємцями, пропонуємо застосовувати їх більш реалістичні норми.

Таким чином, за умови вірного вибору елементів податкового регулювання відбуватиметься вплив як на процес вилучення частини доходів фізичних осіб-підприємців до місцевого бюджету, так і на рівень їхнього податкового навантаження. Це забезпечить ув'язку рівня оподаткування з результативністю діяльності, що відповідає загальносвітовій практиці та сприятиме збільшенню надходжень до бюджету. Зважаючи на об'єктивні обставини, таке реформування повинно відбуватися поетапно, першим кроком якого, можна вважати новації, передбачені проектом Податкового Кодексу.

Література:

1. Коба О.В., Шинкар Ю.Л. Порівняльний аналіз загальної та спрощеної системи оподаткування: особливості застосування, проблеми та напрями їх вирішення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 25 (1). С. 116-120.
2. Ляліна Н.С., Матвієнко-Біляєва Г.Л., Панчук А.С. Сучасний бізнес в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Інфраструктура ринку*. 2021. № 53. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/25591> (дата звернення: 20.11.2023)
3. Мірошниченко О.В., Монастирук М.В. Перспективи розвитку спрощеної системи оподаткування в умовах невизначеності. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2022. № 4. С. 312-319.
4. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 21.11.2023)
5. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17> (дата звернення: 20.11.2023)

УДК 657.6.012.16

Бандурко Дмитро

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Зоц Максим

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРИЗНАЧЕННЯ І ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

У сучасних умовах значна кількість суб'єктів господарювання та звичайних громадян стають учасниками судового розгляду з найрізноманітніших приводів – від простих адміністративних спорів до кримінальних справ про нанесення суттєвого матеріального збитку. Як правило, в подібних ситуаціях кращим варіантом захисту в судовому процесі є проведення економічної експертизи кваліфікованим спеціалістом.

Посада судового експерта-економіста за своєю природою є винятковою, оскільки має певні особливості. З одного боку, робота експерта полягає в проведенні із застосуванням своїх спеціальних знань з бухгалтерського обліку, оподаткування та фінансів, науково обґрунтованого дослідження для встановлення фактів, що мають доказове значення під час розслідування і розгляду справ у судах, а з іншого – судовий експерт отримує статус процесуального особи під час надання висновку, і таким чином, у своїй професійній діяльності поєднує статус фахівця в сфері обліку, науковця і процесуального особи [4, с. 116; 5, с. 20].

Згідно зі статтями 384 і 385 Кримінального кодексу України судові експерти можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за неналежне виконання своїх обов'язків. Судовий експерт є самостійним учасником процесу, втручання в проведення експертизи і будь-який вплив на нього заборонені. Він надає висновок, ґрунтуючись на результатах проведених досліджень. При цьому, згідно вимог законодавства, експерт самостійний у виборі методів, засобів і способів дослідження. Перешкоджання законній діяльності судового експерта не припустимо і тягне за собою відповідальність, у т.ч. і кримінальну згідно статті 386 Кримінального кодексу України.

Призначення судових експертиз та експертних досліджень судовим експертам державних спеціалізованих науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України та атестованим судовим експертам, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, їх обов'язки, права та відповідальність, організація проведення експертиз та оформлення їх результатів здійснюються у порядку, визначеному Кримінальним процесуальним, Цивільним процесуальним, Господарським процесуальним кодексами України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кодексом адміністративного судочинства України, Митним кодексом України, Законами України «Про судову експертизу» [3], «Про виконавче провадження»,

іншими нормативно-правовими актами з питань судово-експертної діяльності та Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [2]. Експертизи та дослідження, що проводяться атестованими судовими експертами, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, здійснюються з урахуванням обмежень, передбачених статтею 7 Закону України «Про судову експертизу» [1].

Судова експертиза призначається тільки у разі реальної необхідності в спеціальних знаннях для встановлення фактичних даних, які входять до предмету доказування, тобто тоді, коли висновок експерта не може замінити інші засоби доказування. Якщо наявні у справі докази є суперечливими, їх оцінка при необхідності може бути здійснена судом з призначенням судової економічної експертизи. Неприпустимою є постановка перед експертом правових питань, вирішення яких віднесено законом до компетенції суду (наприклад, щодо вини особи).

Підставою для проведення експертизи відповідно до чинного законодавства є процесуальний документ про призначення експертизи, складений уповноваженою на те особою (органом), або договір з експертом чи експертною установою, укладений за письмовим зверненням особи у випадках, передбачених законом, в якому обов'язково зазначаються її реквізити, номер справи або кримінального провадження або посилання на статтю закону, якою передбачено надання висновку експерта, перелік питань, що підлягають вирішенню, а також об'єкти, що підлягають дослідженню.

В інших випадках проводиться експертне дослідження, підставою для якого є договір з експертом чи експертною установою, укладений за письмовою заявою (листом) замовника (юридичної або фізичної особи), з обов'язковим зазначенням його реквізитів, з переліком питань, які підлягають розв'язанню, а також об'єктів, що надаються.

Разом із документом про призначення експертизи (залучення експерта) експерту слід надати документи бухгалтерського та податкового обліку, які містять вихідні дані для вирішення поставлених питань. Такими документами можуть бути прибуткові та видаткові накладні, податкові накладні, ордери, звіти матеріально відповідальних осіб, картки складського обліку, касові книжки, матеріали інвентаризації, акти ревізій, табелі, наряди, акти приймання виконаних робіт, трудові договори, розрахункові платіжні відомості, виписки банку, платіжні доручення і вимоги, договори про матеріальну відповідальність, накопичувальні (оборотні) відомості, журнали-ордери, меморіальні ордери за балансовими рахунками, головні книги, реєстри податкових накладних, податкові декларації, баланси та інші первинні і зведені документи бухгалтерського та податкового обліку і звітності.

Якщо ведення бухгалтерського та податкового обліку здійснювалось в електронно-обчислювальному вигляді, експерту надаються реєстри бухгалтерського та податкового обліку у роздрукованому вигляді, обов'язково завірені в установленому порядку. Додатково вони можуть бути надані на

вимогу експерта на електронних носіях інформації.

Якщо експертиза призначається з метою перевірки висновків документальної ревізії, у документі про призначення експертизи (залучення експерта) зазначається, які саме висновки і з яких причин викликають сумнів (суперечать іншим матеріалам справи, непереконливо обґрунтовані фінансовими інспекторами тощо).

У разі потреби для визначення, які саме документи слід надати експерту на дослідження в кожному конкретному випадку, доцільно отримати консультацію експерта-економіста. Для проведення дослідження необхідно надати оригінали документів або належним чином завірени їх якісні копії. Документи мають бути систематизованими в хронологічному порядку (за відповідними періодами), підшитими, прошнурованими та пронумерованими.

При проведенні експертиз в експертній установі організаційне, матеріально-технічне забезпечення їх виконання, контроль за своєчасним проведенням і за дотриманням законів та інших нормативно-правових актів з питань експертизи покладається на керівника експертної установи. Якщо експерт здійснює судово-експертну діяльність у складі юридичної особи, що не є державною спеціалізованою установою, організаційне, матеріально-технічне забезпечення виконання експертиз та контроль за своєчасним їх проведенням покладаються на її керівника. Експерти, які не є працівниками державних спеціалізованих установ та на професійній основі здійснюють судово-експертну діяльність, забезпечують проведення експертиз та досліджень відповідно до вимог Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах.

Література:

1. Про затвердження Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах : Наказ М-ва юстиції України від 12.12.2011 р. № 3505/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1431-11#Text> (дата звернення: 23.11.2023)
2. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ М-ва юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 23.11.2023)
3. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12/conv#Text> (дата звернення: 23.11.2023)
4. Пугаченко О.Б., Косенко С.С., Бабій М.В. Організація проведення судових експертиз та експертних досліджень з економічних питань. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2021. № 6 (39). С. 115-130
5. Пугаченко О.Б., Фоміна Т.В. Права та обов'язки експертів з економічних питань у профільному і процесуальному законодавстві. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2023. № 9 (42). С. 20-32.

УДК 657

Бартось Олександр

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Олейніченко Денис

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

На сучасний стан економіки України впливає група ризиків: структурні диспропорції, недосконала конкурентна політика, низька ефективність функціонування державного сектора тощо. Неприятлива економічна ситуація, зумовлена, крім того, політичною нестабільністю та військовим конфліктом, що ставить перед національною економікою питання підвищення конкурентоспроможності та забезпечення економічного зростання. Ефективне функціонування та структурування складових частин і обсягів державного сектора економіки забезпечує повноцінне виконання державою своїх функцій. Оскільки саме державний сектор економіки має забезпечувати функціонування економічної моделі ринкового типу, захистити соціальні стандарти якості життя, розвиток суспільного виробництва і фінансово-економічної безпеки економічного суб'єкта.

Головними завданнями державного сектора є забезпечення економічного зростання, а також збереження національних багатств. Тому державний сектор є у тих сферах, в яких неприпустимо ведення підприємницької діяльності (залізничний транспорт, нафтопереробна промисловість, електроенергетика, газова промисловість тощо) та які не дуже цікаві приватним підприємцям (природокористування, освіта, охорона здоров'я) [4].

Державний сектор економіки – це господарські об'єкти, які повністю або частково перебувають у власності центральних або місцевих органів державної влади і використовуються для виконання державою політичних, соціально-культурних та економічних функцій [2].

За Господарським кодексом України до складових державного сектору економіки в Україні належать: державні установи; державні унітарні підприємства; державні корпоративні права (акціонерні товариства, в статутному капіталі яких більше 50% голосуючих акцій знаходяться в державній власності); державні господарські об'єднання (корпорації, концерни, консорціуми); підприємства, що входять в об'єднання, головна компанія яких відноситься до держсектору [1].

Також, до державного сектору економіки входять природні ресурси, що знаходяться у власності держави (корисні копалини, земельні, лісові та водні ресурси) і державні резерви.

У розвинених країнах державний сектор економіки формується з метою створення нових робочих місць, утримання інфраструктури галузі і

підприємства, які задовольняють потреби національної безпеки. У світі використовують такі три моделі державного сектора:

- західноєвропейська (Португалія, Франція) – характерний значний за обсягом і високоефективний державний сектор, який містить досить різноманітну галузеву структуру;
- північно-американська (США й Канада) – характерний типовий недорозвинений, низько ефективний державний сектор, що спеціалізується на чисто державних функціях, оборонній й соціальній інфраструктурі, виходячи із системи «скупого фінансування»;
- азійська (Японія й Південна Корея), результатом реалізації якої є формально невеликий державний сектор, якому держава надає відповідну фінансову й організаційну підтримку.

Першим двом моделям властива чітка межа між приватним бізнесом і державою. Для азійської моделі вказана межа розмита, спостерігається взаємодія інтересів держави й бізнесу, що реалізується через представників у владних і корпоративних структурах [3].

Аналіз особливостей функціонування вітчизняної економіки засвідчує, що економіка України не відповідає жодній з існуючих моделей державного сектора, оскільки має низьку питому вагу державного сектору і вибіркові види діяльності, в яких переважає державний сектор. Значний рівень корупції в органах державної влади не дозволяє Україні здійснити необхідні соціально-економічні перетворення. Західні експерти відносять нашу державу до групи країн «crony capitalism», які характеризуються корупційними зв'язками між державним і приватним секторами, хабарництвом, відсутністю конкуренції та механізмів регулювання, а також передачею за заниженими цінами державних активів у власність приватному сектору. Крім того, неефективне використання державної власності руйнує фінансовий потенціал держави, сприяє розвитку корупції, знижує довіру економічних суб'єктів до фінансової політики держави. Володіння акціями, частками й іншими активами не забезпечує участі держави в реальному управлінні й ухваленні рішень, що зумовлює неможливість збільшення надходжень до бюджету і використання державних активів як інструменту державної політики з метою забезпечення економічного зростання і стимулювання інвестиційної активності.

Література:

1. Господарський Кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. (дата звернення: 25.11.2023)
2. Калетнік Г.М., Мазур А.Г., Кубай О.Г. Державне регулювання економіки : Навчальний посібник. К.: «Хай-Тек Прес», 2011. 428 с.
3. Марущак В.М. Роль і місце державного сектору економіки у країнах світу. *Формування ринкової економіки*. 2012. № 28. С. 27-35.
4. Сташишин А.В., Дубик В.Я., Барська І.В. Державний сектор економіки України: проблеми та сучасний стан розвитку. *Молодий вчений*. 2018. № 10 (62). С. 889-892.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ДОХОДІВ У СФЕРІ ЕЛЕКТРОННИХ КОМУНІКАЦІЙ

З метою налагодження ефективної діяльності в сфері електронних комунікацій має бути забезпечене якісне функціонування усієї системи та структурних підрозділів. Це може бути забезпечено лише за умови застосування сучасних технологій, що впливають на обслуговування споживачів та у кінцевому підсумку і на показники фінансово-господарської діяльності. Добре налагоджений процес обслуговування споживачів забезпечує найбільш повне задоволення їх попиту та обґрунтовує правильний вибір запропонованої асортиментної політики, яка створює зручні умови щодо отримання різного спектру послуг, методів їх надання та інших організаційно-технологічних процесів.

У процесі досягнення передбачуваних результатів важливо зосередити увагу на окремих видах активів, оптимізувати їх склад та застосовувати комплексні методи щодо їх ефективного використання, забезпечити прискорення обороту активів, особливо це стосується величини дебіторської заборгованості. Зважаючи на те, що діяльності в сфері електронних комунікацій потребує використання сучасних технологій та значних коштів необхідно розробляти найбільш вдалі напрямки інвестиційної діяльності, здійснювати їх попередню оцінку та встановлювати привабливість певних проектів і фінансових інструментів. Особливу увагу доцільно зосередити на ризиках, правильно оцінити їх негативний вплив на результати діяльності та при можливості мінімізувати.

Своєчасно прийняті управлінські рішення позитивно впливають на обслуговування споживачів послуг та доходи. Зважаючи на те, що основна частка доходів припадає на доходи від надання послуг, то необхідно вдало розробляти цінову політику та постійно працювати у напрямку зниження рівня поточних витрат. Однак зниження рівня витрат в жодному випадку не повинно спричиняти зниження якості надання послуг, а проводиться за іншими напрямками можливих резервів економії витрат.

Дефініція доходу згідно з МСФЗ 15 «Дохід від договорів із клієнтами» «збільшення економічних вигід протягом звітного періоду у формі надходжень або покращення активів або зменшення зобов'язань, що веде до збільшення власного капіталу, окрім збільшення власного капіталу, пов'язаного з отриманням внесків від учасників власного капіталу» [1].

У МСФЗ 15 зазначено, що «дохід визнається за ціною операції, тобто величиною компенсації, право на яке суб'єкт господарювання очікує отримати в обмін на передачу клієнтові обіцяних товарів або послуг» [1].

Облік доходів щодо наданих послуг проводиться у відповідності до укладених договорів на дату завершення періоду, протягом якого ця послуга надавалась або дату, що засвідчує виконання її обсягів на основі сформованих актів чи рахунків. Уточнення величини доходу за наданими послугами проводиться у відповідності до вимог облікової політики.

У інтернет-провайдерів дохід визначається щомісяця за даними білінгових розрахунків, за умови, що послуга надається на постійній основі. Також щомісяця встановлюють дохід за абонентською платою щодо оренди каналів зв'язку, а доходи при підключенні клієнтів підлягають розподілу протягом періоду дії договору з клієнтом за пропорційною основою, однак цей термін не повинен перевищувати 12 місяців.

На основі карткового білінгу про фактичне використання послуг за обліковий період, здійснюється облік реалізації послуг зв'язку, які надані за умовами використання передплатних карток. При цьому за даними білінгу встановлюється розмір тарифу, визначається, який саме тариф має бути застосований до даного користувача та виставляється рахунок. Інформація щодо переданих до реалізації карток, обсяги передбачуваних у них послугах, майбутніх доходах, розрахунках, винагородах, обсягах спожитих послуг, сумах невикористаного авансу проводиться зведеними оборотами за усіма зазначеними операціями за обліковий період на основі даних білінгу, а в обліку зазначається лише підсумкова сума, так як послуги можуть надаватись на тисячі карток, тому щоб бухгалтерські проведення не складати за кожною окремою операцією, застосовують зведені обороти.

При цьому загальна величина дебіторської заборгованості зазначається без суми знижки (знижка вказується на окремому рахунку, який зменшує дохід за обліковий період).

При умові надання послуг за передплатними картками, необхідно врахувати, що сума знижки, яка надається агентіві, не зменшує вартість послуги, а розглядається як агентська винагорода та списується на комерційні витрати даного періоду на пропорційній основі щодо спожитих послуг. На основі карткового білінгу встановлюється дохід за спожитими послугами, агентська винагорода і загальна вартість використаних карток.

Оператори мобільного зв'язку часто продають картки з зазначенням кількості хвилин розмови, що розглядається як передоплата за послуги, тому постає проблема правильного визнання доходу. Цей дохід можливо визначити в момент, коли послуга буде надана покупцеві зазначеної картки і він оплачений час використає, але і цей момент не завжди можливо чітко встановити. Якщо на картці вказано термін, до якого вона може використовуватись, то дохід визнається у момент, коли він настає. Більш складно встановити дохід, коли картка є безстроковою, так як в такому випадку визнання доходу відтермінується до моменту, коли споживач послуги не використає оплачений час чи взагалі не втратить можливість та право на вимогу отримання послуги від оператора. В даному випадку має застосовуватись надійна система обліку витрачання наданих хвилин та відстеження за використаними картками.

З метою залучення більшої кількості абонентів компанії в процесі

укладання багатокомпонентних угод пропонують акції. При підписанні річного контракту абонент сплачує відповідну суму, отримує при цьому ADSL-модем і перших три місяці може безкоштовно користуватись Інтернетом. Якщо вказаний договір припиняється з ініціативи абонента, то він зобов'язаний сплатити кошти, що розраховуються як сума недоотриманого доходу. При цьому сума, що сплачена за підключення до акції визначає дохід від продажу обладнання і також дохід щодо надання доступу до мережі Інтернету за справедливою вартістю цих двох окремих компонентів.

Уся необхідна інформація для відображення в бухгалтерському обліку за багатокомпонентною угодою формується у білінговій системі за особовими рахунками абонентів. Облік усього обладнання, яке було реалізоване за такою угодою, проводиться на основі серійних номерів з обов'язковим забезпеченням зв'язку з рахунками абонента.

На основі первинних документів та договорів формують бухгалтерське проведення за компонентом ADSL-модем:

Д-т 902 «Собівартість товарів, реалізованих у роздрібній торгівлі (патентована діяльність)»

К-т 281 «Товари на складі».

Одночасно Д-т 311 «Поточні рахунки в національній валюті» (у відповідності до відкритих рахунків)

К-т 69 «Доходи майбутніх періодів» (за даними особового рахунка абонента з білінгової системи)

К-т 702 «Доходи від реалізації абонентського обладнання».

Вартість послуг в межах трьох місяців:

Д-т 69 «Доходи майбутніх періодів» (за даними особового рахунка абонента з білінгової системи)

К-т 703 «Доходи за доступ до Інтернету» (за даними з білінгової системи).

З метою перевірки правильності та повноти відображення доходів даного облікового періоду необхідно пересвідчитись, чи усі рахунки, що надійшли до бухгалтерії уже опрацьовані. Якщо у даному періоді були сформовані проведення щодо донарахування доходів за рахунками, які вже надійшли після звітної дати, то такі обороти підлягають вилюченню з метою уникнення подвійних нарахувань. З метою правильного розмежування та відображення доходів їх групують в розрізі субрахунків та контрагентів.

Послуги, що пропонують в сфері електронних комунікацій мають задовольняти вимоги найрізноманітніших клієнтів і забезпечити дохід, що є рівноцінним переданим послугам.

Література:

1. Міжнародний стандарт фінансової звітності 15 «Дохід від договорів із клієнтами». URL: <https://zakon.help/article/mizhnarodnii-standart-finansovoi-zvitnosti-15-dohid> (дата звернення: 07.11.2023)
2. Офіційний сайт АТ «Укртелеком». URL: <https://ukrtelecom.ua> (дата звернення: 07.11.2023)
3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ М-ва фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL:

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 07.11.2023)

4. Про електронні комунікації : Закон України від 16.12.2020 р. № 1089-IX.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text> (дата звернення: 07.11.2023)

УДК 339.9

Биковець Вячеслав
генеральний директор
Спілки підприємців малих, середніх
і приватизованих підприємств України
м. Київ, Україна

БІЗНЕС-АСОЦІАЦІЇ ТА ГАЛУЗЕВІ ОБ'ЄДНАННЯ В СИСТЕМІ РОЗВИТКУ І ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Варто констатувати, що стан інноваційних процесів у промисловості України є кризовим і не відповідає рівню промислово розвинутих країн світу. Недостатніми є обсяги реалізованої промисловістю інноваційної продукції.

Ключовими проблемами сталого інноваційного розвитку економіки України є:

- зменшення рівня наукомісткості валового внутрішнього продукту;
- низький рівень розробки та споживання інноваційної продукції, що базувались би на основі відповідних цільових програм розвитку промисловості України, відсутність дієвих державних програм з імпортозаміщення. Йдеться, насамперед, про електротехнічне, важке, транспортне і сільськогосподарське машинобудування, розвиток якого в усьому світі розглядається як провідний чинник забезпечення науково-технічного прогресу в економіці;
- відсутність моделі державної підтримки та сприяння розвитку галузей з високою додатковою вартістю продукту (фінансовий ресурс інноваційного розвитку національної економіки «видав» з кредитного портфелю діючих фінансових установ);
- низький рівень використання механізму державно-приватного партнерства у реалізації інфраструктурних та інноваційних проектів;
- низькі соціальні гарантії для науковців та висококваліфікованих спеціалістів;
- низький рівень взаємодії між бізнесом та вищими навчальними закладами;
- низький рівень навчання практичним технологіям;
- невідповідність якості освіти потребам ринку.

Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності в Україні є власні кошти підприємств (70-85% від загального фінансування). В умовах кризи, подорожчання імпортованих запчастин та ресурсів, необхідності виконувати соціальні зобов'язання, підприємства змушені скорочувати обсяги

фінансування не лише інноваційної діяльності, але і науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР).

Дуже показовим в цьому контексті є частка витрат на науково-дослідні роботи у структурі валового-внутрішнього продукту (ВВП) та її розвиток протягом якогось періоду. Заможні країни витрачають на науково-дослідні роботи значно більшу частку ВВП ніж бідні. Україна витрачає 0,95%, тоді як за всіма розрахунками має бути не менше 1,75%.

Відсутність доступу до капіталу, відсутність державної підтримки, зокрема, на початкових етапах розвитку інновацій, яким притаманний високий ступінь ризику, а також низка внутрішньополітичних викликів та регуляторних вад фактично унеможливають залучення кредитних коштів для інноваційної та наукової діяльності.

Подальшого вдосконалення потребує вітчизняна нормативно-правова база у сфері інтелектуальної власності та адаптації до європейського законодавства.

Низька ефективність судової системи призводить до небажання підприємців реєструвати права інтелектуальної власності на українські розробки в Україні та стимулює піратство в сфері програмного забезпечення та Інтернеті, підробки, порушення законодавства в сфері промислових зразків.

Основними високотехнологічними напрямками для України є високотехнологічне машинобудування; розвиток інноваційної екосистеми; розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій; застосування інформаційних технологій в АПК, енергетиці, транспорті та промисловості; створення нових матеріалів; розвиток фармацевтичної та біоінженерної галузі.

Помітну роль у системі розвитку інноваційної діяльності в Україні мали б відігравати підприємницькі та галузеві об'єднання, які в більшості країн світу є ключовим і дуже дієвим елементом інфраструктури підтримки підприємництва, невід'ємною частиною громадянського суспільства, показником його спроможності до самоорганізації, захисту своїх прав і представлення своїх інтересів.

На жаль, діяльність таких об'єднань в Україні, не набула такого масштабу, який ми спостерігаємо в багатьох країнах світу. Підприємці в Україні досить скептично ставляться до своєї участі в роботі об'єднань підприємців.

Разом з тим, в Україні існують об'єднання підприємців, які:

- дійсно активно працюють і лобіюють інтереси підприємництва;
- орієнтовані на своїх членів;
- надають їм істотну допомогу і суттєву підтримку.

Об'єднання підприємців в Україні, так само, як і в інших країнах, намагаються сприяти розвитку підприємництва, в тому числі інноваційного, підвищенню його іміджу.

Бирин Антон
здобувач вищої освіти
Науковий керівник: **Іванова Олена**
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри цифрової економіки та системного аналізу
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

ChatGPT ЯК САМОСТІЙНИЙ УЧАСНИК В МОДЕЛІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

Сучасний етап розвитку людства характеризується активним створенням та впровадженням штучного інтелекту в буденне життя людей. Тематика штучного інтелекту активно розглядалась останні 70 років: починаючи від книжок, де прикладом можуть слугувати твори Айзека Азімова, до кінофільмів, з культовим Термінатором та його представленням штучного інтелекту – Skynet. Основна задача штучного інтелекту це допомога з виконанням різноманітних процесів людини, для забезпечення зменшення витрат часу та прикладеної робочої сили індивідом.

Термін штучного інтелекту зародився ще в середині 20-го століття та був вперше використаний на конференції у Дартмутському коледжі (США). 2 вересня 1955 р. проект був офіційно запропонований Джоном Маккарті, Марвіном Мінським, Натаніелем Рочестером та Клодом Шенноном. Проект мав на меті дослідження штучного інтелекту за участю 10 осіб протягом літа 1956 р. [1]. Саме цей процес став моментом зародження поняття штучного інтелекту в науковій практиці.

Джон Маккарті пропонує таке визначення: «штучний інтелект – це наука та техніка створення інтелектуальних машин, особливо інтелектуальних комп'ютерних програм. Це пов'язано з аналогічним завданням використання комп'ютерів для розуміння людського інтелекту, але штучний інтелект не обов'язково обмежується методами, які можна біологічно спостерігати» [2].

Штучний інтелект вже повноцінно інтегровано в життя людей та виражається у багатьох його формах: голосові помічники, такі як Siri чи Google Assistant, різноманітні алгоритми машинного навчання, що формують персоналізовані рекомендації в соціальних мережах чи стрімінгових сервісах, системи розумних будинків, ШІ для створення зображень, відео чи тексту – все це лише мала частина досягнень людства у галузі штучного інтелекту.

Зупинимось на нині популярному та скрізь використовуваному ChatGPT – сучасний приклад штучного інтелекту. ChatGPT – це форма штучного інтелекту, яка може обробляти та створювати природну мову, а також здатний виконувати широкий спектр текстових завдань [3]. Реліз командою OpenAI мовного штучного інтелекту ChatGPT став резонансною подією. Його поява спровокувала активні дискусії в мережі, ним відразу почали користуватись та дуже швидко він став звичним інструментом у житті людей. За думками

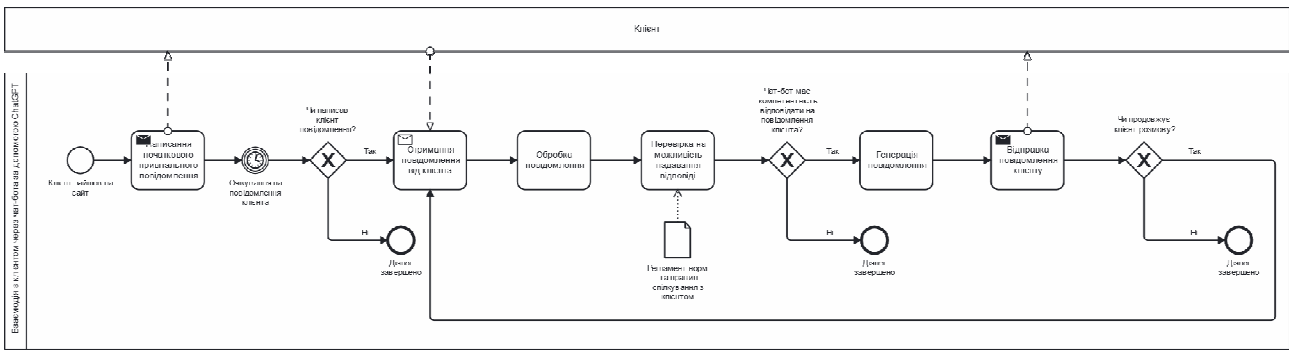
аналітиків, ChatGPT встановлює рекорд щодо найшвидшого зростання бази користувачів. Зазначається, що в січні 2023 р. у середньому в день близько 13 мільйонів унікальних відвідувачів користувались ChatGPT, що більш ніж удвічі перевищує рівень у грудні того ж року [4].

Моделювання бізнес-процесів – це зручний і ефективний підхід до аналізу, оптимізації та управління діяльністю підприємства чи організації, що базується на використанні комп'ютерних моделей для представлення, аналізу та прогнозування різних аспектів бізнес-процесів. Існує багато різних нотацій, за допомогою яких можна зручно та ефективно моделювати бізнес-процеси підприємства. В межах даної роботи, однак розглянемо нотацію BPMN (Business Process Model and Notation), що дозволяє визначити виконавців і засоби реалізації бізнес-процесів, серед яких ChatGPT займає своє нове місце.

Для позначення учасників і відповідно виконавців бізнес-процесів використовуються доріжки і пули. За специфікацією BPMN визначення доріжки формується наступним чином: «елемент, який використовується для організації та категоризації діяльності в пулі. Доріжка простягається по всій довжині пулу вертикально або горизонтально. Доріжки часто використовуються для таких речей, як внутрішні ролі (наприклад, менеджер, співробітник), системи (наприклад, корпоративна програма) або внутрішній відділ (наприклад, доставка, фінанси)» [5]. Під терміном «корпоративна програма» розуміють великі інтегровані системи, які автоматизують безліч господарських операцій на підприємстві – найчастіше це великі інформаційні системи. На даний момент ChatGPT не є такою системою, тому за специфікацією BPMN надання ChatGPT власної доріжки та його виконання всього бізнес-процесу може бути некоректне, але, з урахуванням того, що наразі штучний інтелект здатний на виконання самостійних задач на основі заданого алгоритму або системних задач може бути делегований цьому ШІ-виконавцю.

Прикладом цього може слугувати готель The Cosmopolitan в Лас-Вегасі, що створив власний чат-бот під назвою «Rose» [6]. Вперше він з'явився в 2017 р., і вже тоді міг запропонувати клієнтам багато цікавого в плані спілкування та взаємодії, що в свою чергу позитивно впливає на задоволення клієнтів. Керівництвом готелю зазначалось, що гості, які спілкуються з Rose витрачають на 30% більше часу та на 33% щасливіші, ніж ті, хто утримується від спілкування з нею [7].

Побудуємо варіант моделі бізнес-процесу «Взаємодія з клієнтом через чат-бота» у нотації BPMN (Рис.1). Дана модель зображує функціонування ChatGPT у вигляді чат-боту. Команда OpenAI активно впроваджує все більше нововведень та покращень до їхньої мовної моделі ChatGPT. Нещодавно було анонсовано GhatGPT-4 Turbo, що дасть змогу створювати власні GPT із можливістю їх тренування. До того ж, в подальшому їх можна буде підключати до баз даних [8].

**Рисунок 1 – Модель бізнес-процесу
«Взаємодія з клієнтом через чат-бота в BPMN»**

Джерело: Розроблено автором

Саме цей аспект можливості до тренування власної моделі чи формування правил її функціонування реалізовано в моделі як «Регламент норм та правил спілкування з клієнтом». У такому випадку, підприємству не потрібний працівник, що має керувати або якось взаємодіяти з ChatGPT – штучний інтелект зможе зробити все сам.

На розглянутому прикладі бізнес-процесу вважаємо доцільним застосування ChatGPT як самостійного учасника в моделі. Так, нинішній варіант ChatGPT не зможе замінити людину у всіх галузях та процесах, що відбувається на підприємстві. Його використання в більшості своєму буде нести допоміжний чи доповнюючий характер, але вже наразі він здатний до цікавих та інноваційних інтеграцій в підприємницькій практиці.

Література:

1. Mc Carthy J., Minsky M., Rochester N., Shannon C.E. A Proposal for the Dartmouth Summer Research Project on Artificial Intelligence. 1955. August. URL: <http://raysolomonoff.com/dartmouth/boxa/dart564props.pdf> (дата звернення: 19.11.2023)
2. Mc Carthy J. What is artificial intelligence? Stanford: Stanford University, 2007. 2 с.
3. ChatGPT in the Public Sector – overhyped or overlooked? URL: https://www.consilium.europa.eu/media/63818/art-paper-chatgpt-in-the-public-sector-overhyped-or-overlooked-24-april-2023_ext.pdf (дата звернення: 19.11.2023)
4. ChatGPT sets record for fastest-growing user base – analyst note. URL: <https://www.reuters.com/technology/chatgpt-sets-record-fastest-growing-user-base-analyst-note-2023-02-01/> (дата звернення: 19.11.2023)
5. BPMN Specification. URL: <https://www.omg.org/spec/BPMN/2.0.2/PDF> (дата звернення: 19.11.2023)
6. Meet Rose, the Sassy New Bot Concierge in Las Vegas URL: <https://www.travelandleisure.com/hotels-resorts/cosmopolitan-las-vegas> (дата звернення: 19.11.2023)
7. How The Cosmopolitan of Las Vegas' Sassy Chatbot Rose Is Driving Engagement, Satisfaction, Revenue, and Direct Bookings URL: <https://etailwest.wbresearch.com/blog/cosmopolitan-las-vegas-chatbot-strategy-driving-engagement> (дата звернення: 19.11.2023)
8. ChatGPT Turbo, створення власних GPT та нові API – що презентували на першому OpenAI Dev Day. URL: <https://dou.ua/forums/topic/46106/> (дата звернення: 19.11.2023)

UDC 657:631.11:620.952

Yuliya Bila

Ph.D. in Economics, Associate Professor
doctoral student of the Department of Accounting and Taxation
West Ukrainian National University
Ternopil, Ukraine

TO THE ISSUE OF THE NEWEST PARADIGM OF ACCOUNTING FOR BIOENERGY ASSETS

One of the main tasks of the Energy Strategy of Ukraine until 2050 is the development of bioenergy and the use of renewable energy sources. According to forecast indicators, the share of renewable energy sources in the total supply of primary energy until 2050 will increase due to a significant reduction in the consumption of coal and natural gas. In particular, one of the promising areas of bioenergy development is the production of energy from biomass and energy plants.

However, the lack of a unified approach to the theoretical definition of the main elements of bioenergy and the lack of a standardized system for their recognition as accounting objects complicates production processes, which necessitates conducting research in this direction.

Analyzing legal acts, statistical data and works of scientists related to bioenergy, we come across the concepts of «biomass», «biofuel», «bioenergy resources», «organic waste», «energy plants». All this is a biological source of energy creation. However, since one of the problems of implementing bioenergy at the macro level is the lack of a developed methodology and organization of its accounting, it is necessary to define a single term that will unite all available biological products that can be converted into energy. Such identification will help determine specific criteria for recognizing bioenergy assets as an innovative object of accounting and form a definition that will be most fully reflect their composition, structure and energy value.

In the scientific works of both domestic and foreign specialists, the topic of bioenergy is extremely popular. In particular, V. Zhuk [1, c. 102] offers a new paradigm of harmonious development of the economy (sustainable development), which involves accounting for non-standard objects of the «living» economy (renewable energy and biological assets). The author emphasizes the need to develop methodological approaches for their accounting, based on the theory of physical economy.

The scientific paradigm of information support for management of the bioenergy industry was outlined by N. Pravdyuk et al. [2], defining its main elements, which concern, first of all, agriculture. L. Hnatyshyn et al. [3] studied the problems of practical improvement of the methods of accounting for the cultivation of energy willow, in order to meet the information needs for managing the production of bioenergy crops.

V. Deriy [4] works in the direction of improving the methods of calculating the cost of biofuel. The scientist provided recommendations on specifying the

nomenclature of cost items for biofuel production. The subject of L. Gutsalenko and V. Fabiyanska's [5] research is also the accounting and analytical support of the biofuel production process. In particular, the authors offers a method of cost accounting, calculation of production cost and display of biofuel on accounting accounts [6].

Despite the availability of scientific works on the researched topic, the issue of creating a theoretical basis for recognizing energy assets of biological origin as accounting objects in order to build a new accounting paradigm that will meet the demands of stakeholders and contribute to the implementation of global goals for the development of bioenergy and climate preservation remains unresolved.

Based on the analysis of the definitions of terms related to bioenergy, it was found that there is a gap in the regulatory and legal acts and scientific literature regarding a single term that would most accurately meet accounting requirements. In our opinion, the term «bioenergy assets» would be appropriate, which would include those types of bioenergy resources that meet the definition of an asset under National Accounting Standards 1.

References:

1. Zhuk, V.M. (2010). Subject and objects of accounting of agricultural activity. *Problemy teorii ta metodologii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu*, 2 (17), 100-105.
2. Pravdiuk, N.L., & Alieksieienko, S.A. (2018). Scientific paradigm of information management of bioenergy development in Ukraine. *Oblik i finansy*, 4, 43-55.
3. Hnatyshyn L., Prokopyshyn O., & Vasylishyn S. (2022). Accounting for the cultivation of energy willow in the system of managerial information technologies for the production of energy crops. *Ahrarna ekonomika*, 15 (1-2), 115-126.
4. Derii V. (2010). Accounting and control of costs for the production of biofuels. *Ekonomichniyi analiz*, 6, 414-419.
5. Hutsalenko L.V., & Fabiianska V.Yu. (2013). Organization of accounting and cost control for biofuel production. Vinnytsia: Edelweis i K, 272.
6. Sudyn Yu. (2015). Innovative methods of evaluating goodwill in increasing the competitiveness of the company. *Przedsiębiorstwo i Region*, 7 (1), 105-112.

УДК 657

Біндюг Дарія

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Ткаль Ярміла

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри обліку та оподаткування

Сумський національний аграрний університет

м. Суми, Україна

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СКЛАДОВА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ У СИСТЕМІ ОБЛІКУ ТА ІНТЕГРОВАНОЇ ЗВІТНОСТІ

У сучасних умовах глобалізації та посилення конкуренції економічні показники діяльності компанії не є єдиним критерієм її успіху. Не менш важливими стали неекономічні фактори, які сприяють зміцненню конкурентоспроможності, підвищенню прибутковості та продуктивності. До таких факторів належать:

- рівень соціального захисту працівників, включає в себе забезпечення їхніх трудових прав, належних умов праці та соціальних гарантій;
- ефективність контролю якості, забезпечує випуск продукції та надання послуг високої якості, що відповідає вимогам споживачів;
- впровадження енергоефективних технологій, дозволяє зменшити витрати на енергоносії та поліпшити екологічний стан виробництва.

Корпоративна соціальна відповідальність) – це добровільна діяльність організації, спрямована на створення позитивного впливу на навколишнє середовище, суспільство та економіку. КСВ містить не лише дотримання норм та стандартів, а й урахування інтересів зацікавлених сторін, дотримання етичних принципів, участь у благодійних заходах, сприяння впровадженню екологічно чистих технологій та інші види діяльності, спрямовані на сталий розвиток. CSR – це концептуальна основа сучасного підприємництва, яка формує його нормативне та ціннісне середовище. Вона набуває все більшого поширення, оскільки охоплює ширший спектр зацікавлених сторін, а також стає все більш інтегрованою в загальну стратегію організації. Процес розвитку КСВ – це поступовий перехід від пасивного дотримання вимог законодавства до активного вирішення соціальних проблем і лідерства в галузі КСВ.

КСВ – це добровільна діяльність організації, спрямована на створення позитивного впливу на навколишнє середовище, суспільство та економіку. Існує різноманітність підходів до складових ключових показників успішності. Однак, найпоширеніший метод включає до себе три основні компоненти:

- економічна складова передбачає відповідальне ставлення організації до своїх економічних ресурсів і забезпечення їх ефективного використання;
- соціальна складова передбачає відповідальне ставлення організації до

своїх працівників, споживачів, постачальників та інших зацікавлених сторін;

- екологічна складова передбачає відповідальне ставлення організації до навколишнього середовища.

В Україні спостерігається активний розвиток соціальної відповідальності, де значна частина бізнесу переходить або вже перейшла на звітність за принципами ESG. Зростає число українських компаній, які втілюють корпоративну соціальну відповідальність через впровадження CSR-проектів, розробку стратегій сталого розвитку та оприлюднення нефінансової звітності. Уряд затвердив концепцію державної політики до 2030 р. щодо розвитку соціально відповідального бізнесу 24 січня 2020 р. У 2018 р. Верховна Рада України прийняла рішення про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність». Згідно з цими змінами, підприємствам було надано обов'язок подавати щорічно звіт про управління. Цей звіт є основою нефінансової звітності і містить інформацію про стан поточних справ і плани на майбутнє підприємства.

Non-financial report або ж нефінансовий звіт – важливий інструмент комунікації зі стейкхолдерами, оскільки дозволяє отримати цілокупний огляд діяльності організації та зрозуміти, як вона діє в інтересах суспільства в цілому.

Реалізація стратегії корпоративної соціальної відповідальності (CSR) дозволяє компаніям підвищити свою конкурентоспроможність за рахунок:

- покращення іміджу та довіри з боку зацікавлених сторін, таких як споживачі, інвестори, співробітники та громадськість;
- підвищення інвестиційної привабливості компанії;
- налагодження ефективних відносин з громадськістю та органами влади;
- підвищення мотивації та продуктивності працівників;
- збільшення обсягу продажів;

У світовій практиці існує три форми нефінансової звітності. Стандартизована форма звітності є найбільш прийнятною для користувачів, оскільки забезпечує достовірність, порівнянність та можливість оцінки соціальної відповідальності компанії.

Перші місяці повномасштабної російсько-української війни стали серйозним викликом для бізнес-сектору. Він зіткнувся з проблемами логістики, підвищення цін, втрати клієнтів, неплатоспроможності контрагентів, дефіциту робочої сили, зруйнованих виробничих потужностей. Особливо складно прогнозувати попит підприємствам, які продають товари та послуги не першої необхідності. Більшість клієнтів або покинули країну, або переорієнтували свої витрати на благодійність, волонтерську допомогу та підтримку ЗСУ. В цей період підприємствам довелося докласти значних зусиль для збереження своєї діяльності та дотримання принципів сталого розвитку. У контексті війни соціальні ініціативи та допомога постраждалим стали вкрай важливими. Успішні українські організації активно брали участь у благодійних акціях або створювали власні, інвестуючи у свій соціальний капітал.

У цьому контексті бухгалтерський облік, який є фундаментом

інформаційної системи підприємства, став ще важливішим. Він надає кількісну та якісну оцінку фінансових результатів діяльності підприємства. З урахуванням швидкого росту та структурних змін у концепції сталого розвитку, для забезпечення інформаційної підтримки соціально відповідальної діяльності виникла потреба у новому типі бухгалтерського обліку – соціальному обліку.

Social accounting – це система обліку, яка відображає соціальні аспекти діяльності підприємства. Вона дозволяє суб'єктам господарювання оцінити свій вплив на навколишнє середовище, суспільство та економіку, а також забезпечити прозорість та підзвітність перед зацікавленими сторонами щодо своєї соціальної відповідальності.

Для створення єдиної цілісної бази облікових даних на підприємстві необхідно, щоб факти господарського життя підприємства мали триєдиний характер. Цей характер має бути виявлений на етапі первинного бухгалтерського обліку. Завдяки такому підходу облікова інформація буде більш повною та точною, що сприятиме покращенню управління підприємством та відповідності його діяльності вимогам сталого розвитку.

Кожен факт господарського життя підприємства може мати економічний, екологічний або соціальний вплив. Для узагальнення інформації про діяльність соціально відповідального підприємства в звітності необхідно провести аналіз та систематизацію даних бухгалтерського обліку, враховуючи такі фактори: економічний вплив, екологічні та соціальні наслідки, суттєвість та вимоги МСБО і МСФЗ.

Корпоративна соціальна відповідальність бізнесу є важливою складовою сталого розвитку суспільства та держави. У період дії воєнного стану вона набуває особливої актуальності, оскільки дозволяє бізнесу підтримати суспільство та державу в умовах кризи. Позитивною тенденцією є те, що український бізнес, балансуючи між економічною раціональністю та суспільною відповідальністю, активно підтримує Збройні Сили України, надає гуманітарну допомогу постраждалим від війни та сприяє відновленню економіки. Однак, як бізнес, так і держава повинні бути готові повернутися до мирного життя. Враховуючи курс України на стрімку інтеграцію до Європейського Союзу, підприємствам, які ще не впровадили корпоративну соціальну відповідальність (CSR), варто розпочати цей процес. Впровадження ESG-політики та формування звітності про соціальну діяльність є важливими кроками для відповідності європейським стандартам.

Для належного удосконалення системи соціального обліку необхідно враховувати всі аспекти соціальної діяльності підприємства, а також підійти до питання комплексно, тобто як з боку держави, так і з боку підприємств.

Література:

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ М-ва фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 23.11.2023)

УДК 330.366:657.631

Бодня Іван

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Київ, Україна

СТРАТЕГІЧНЕ КАРТУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

Картування виробничої стратегії на промисловому підприємстві є важливим способом оцінки та візуальної експлікації перспектив, цілей та заходів, а також причинно-наслідкових зв'язків між ними. Організація цілей у кожній певній перспективі та картування стратегічних взаємозв'язків між усіма підрозділами служать способом оцінки цілей, щоб переконатися, що вони є послідовними та всеосяжними.

Стратегічна карта – це візуальний спосіб донести до різних промислових підприємств інформацію про те, як підрозділи цих підприємств взаємодіють між собою, що полегшує каскадування збалансованої системи показників, оскільки вона може бути створена на різних рівнях менеджменту (від 1 до 3) цього підприємства та карта кожного рівня може бути переглянута для узгодження із загальною стратегічною карткою.

Діаграма, яка будується відповідно до розвитку промислового підприємства, повністю фіксується у стратегічній карті, і вже всі отримані показники за фактом розподіляються за підрозділами цього підприємства, таких як:

- фінансово-економічні;
- маркетингові;
- бізнес-процесні;
- професійного навчання та зростання (економічного та професійного).

Стратегічна карта забезпечує нормативний контрольний перелік всіх компонентів виробничої стратегії та його взаємозв'язків. Уся інформація міститься у стратегічній карті на одній сторінці, і це забезпечує відносно легку стратегічну комунікацію.

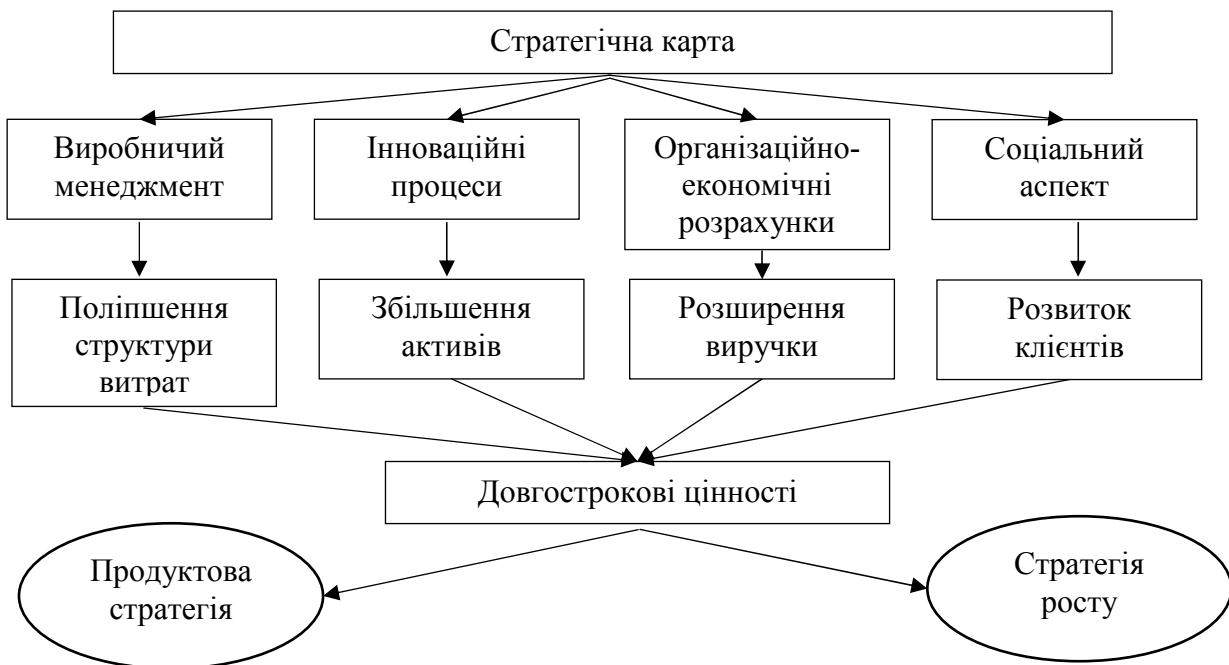
Фінансова перспектива розглядає створення довгострокової акціонерної вартості та будується на основі:

- стратегії управління продуктивністю виробництва;
- поліпшення структури витрат та використання активів;
- виробничої стратегії, яка включає стратегію зростання і стратегію продажів, що сприяють зростанню обсягів виробництва та послуг, а також проведенню інноваційних виробничих процесів, що в обов'язковому порядку тягне за собою зміни: в умовній політиці; поліпшення якості продукції; різноманітності продукції, що випускається; розширення сервісних послуг; тісній діловій взаємодії з партнерами; сервісний брендинг.

Працюючи з клієнтами (особливо з постійними), промислові підприємства повинні напрацьовувати і реалізовувати різноманітність сервісних послуг, розширювати асортимент продукції, що матиме потужну інформаційну базу, яка повинна постійно оновлюватися, і працювати однією командою, що включає не тільки працівників промислового підприємства, а й клієнтів.

При цьому постійно повинні відстежуватись причинно-наслідкові зв'язки та показуються за допомогою з'єднань стрілками.

Після розгляду принципів побудови стратегічних карт виникає можливість за допомогою картування допомогти описати виробничу стратегію та зафіксувати показники ефективності, що використовуються для розрахунку індексу виробничої компетентності та індексу ділової активності. Ці показники впливають на процес вирівнювання підрозділів та виробництв, який можна назвати загальною стратегією (рис. 1).

Рисунок 1 – Основні складові стратегічної карти

Основні складові стратегічної карти засновані на взаємодії всіх підрозділів, які обґрунтовують усі результати у виробництві, орієнтовані на виробничу стратегію, яка передбачає значні зміни у культурі. Організаційні зміни – це еволюційний процес. Послідовне виконавче керівництво, залучення, активне спонсорство та підтримка мають вирішальне значення для підтримки імпульсу у вирішенні проблем, з якими неминуче стикаються промислові підприємства [2].

Виконавча команда має бути у злагоді не лише між собою, а й у поглядах на розвиток промислового підприємства.

Виконавча група бере участь у проектних сесіях, на яких встановлюються основні завдання, бачення та стратегічні теми.

Керівники продовжують висловлювати свою підтримку та участь в ініціативі реалізації збалансованої системи показників. Цикли зворотнього зв'язку необхідні для постійного зосередження уваги на виробничій стратегії та заходах щодо її переоцінки. Для підтримки оцінки виробничої стратегії промислові підприємства повинні використовувати інструменти звітності та аналізу, що дозволяють аналізувати фактори, що впливають на вжиті заходи.

У стратегічній карті проглядаються створені цінні пропозиції, які у підрозділах при інтеграції друг з одним у одному графічному представленні, де відразу виникає можливість у вигляді стратегії картування істотно допомогти у підвищенні конкурентоспроможності промислового підприємства, спілкуючись з керівниками.

Література:

1. Онофрійчук О.П. Економічна безпека підприємницької діяльності в умовах розвитку цифрової економіки : автореф. дис. ... к.е.н. : 08.00.04. Маріуполь, 2021. 24 с.
2. Пономаренко В.С., Клебанова Т.С., Чернова Н.Л. Экономическая безопасность региона: анализ, оценка, прогнозирование. Х.: ИНЖЭК, 2004. 144 с.
3. Цифрові технології в інноваційній трансформації економіки України : колективна монографія ; за ред. І.Ю. Єгорова, О.І. Никифорок, В.Е. Ліра. К.: НАН України, ДУ «Ін-т. екон. та прогнозув. НАН України», 2020. 308 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/321.pdf> (дата звернення: 23.11.2023)

УДК 657

Борисова Світлана

доктор економічних наук, доцент
професор кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва
Донбаська державна машинобудівна академія
м. Краматорськ – Тернопіль, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СФЕРІ ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ

Зростання ролі фінансів у сучасній економіці не могло не відобразитися на автоматизації бізнесу. Облік фінансового стану та аналіз динаміки розвитку підприємств є ключовими бізнес-процесами управління. Інформаційні технології дозволяють уніфікувати та істотно прискорити ці трудомісткі процеси, забезпечити оперативність при підготовці регулярної звітності суб'єктів господарювання різного профілю перед вищестоящими і фіскальними органами.

Система автоматизації фінансового обліку – це інструмент, що надає можливість прискорення здійснення облікових та фінансових процедур, документування та обробку операцій, а також інструмент внутрішнього контролю. Фінансові послуги, в тому числі бухгалтерський та фінансовий облік, розвиваються і стають більш залежними від інформаційно-

комунікаційних та цифрових ІТ-технологій, які надають можливість інтенсифікувати процеси, впроваджувати сучасні досягнення в сфері комп'ютерних технологій [1].

На даний момент «цифрова трансформація бізнесу» – це одна з найбільш затребуваних фраз в бізнес-середовищі. Суб'єкти господарювання вкладають значні кошти в цифрову трансформацію бізнесу та змінюють свої бізнес-моделі, щоб стати більш орієнтованими на клієнтів. Ті, хто не розуміють цього, стикаються зі збоями в роботі. У цифровому світі дані мають ключове значення, також важливим є вміння використовувати дані для розуміння ситуації в діловому середовищі в режимі реального часу і підвищення цінності компанії для клієнтів. Саме ті підприємства, які борються з руйнівними силами, усвідомлюючи вплив змін на модель бізнесу і вирішуючи проблеми мінливої поведінки клієнтів, виживуть і будуть процвітати.

Переваги використання цифрових технологій у фінансовому обліку очевидні: цифровий взаємозв'язок, тобто істотне зниження часу і витрат праці на складання, укладання договорів з контрагентами, здійснення контрольних процедур за дотриманням умов контрактів; використання «хмарних технологій», що дозволяють працювати в будь-якому зручному місці без скачування певних програм; спрощення руху активів всередині підприємства.

Інноваційні інформаційні технології в фінансовому обліку включають в себе використання сучасних програмних засобів, аналітичних інструментів та електронних систем, автоматизацію процесів та використання аналітики даних для покращення процесів фінансового обліку, звітності, аналізу та прийняття рішень, ефективності та точності фінансового обліку (таблиця 1).

Таблиця 1 – Інноваційні інформаційні технології в фінансовому обліку

Технології	Призначення та переваги
Хмарні технології	Дозволяють зберігати та обробляти великі обсяги фінансових даних у безпечному та доступному форматі, розподіляти роботу та спілкування в режимі реального часу. Це сприяє ефективному управлінню інформацією, забезпечує швидкий доступ до даних з будь-якого місця і з будь-якого пристрою та зменшує витрати на обладнання
Автоматизовані системи фінансового обліку	Дозволяють компаніям автоматизувати процеси фінансового обліку, включаючи бухгалтерію, контроль витрат, обробку рахунків, облік активів та фінансові звіти, сприяють збереженню даних та генерації звітів. Вони полегшують збір та аналіз фінансової інформації, забезпечують точне й ефективне управління фінансами та швидкий доступ до актуальної інформації, зменшують ризик помилок та витрати часу
Інтелектуальний аналіз даних	Використання інструментів аналітики даних дозволяє проводити детальний аналіз фінансових показників, отримувати цінні інсайти з великих обсягів фінансової інформації, виявляти тенденції, аномалії та корисну інформацію в фінансових даних. Це сприяє відстеженню тенденцій, прогнозуванню фінансових результатів, прийняттю обґрунтованих рішень на основі об'єктивних даних, забезпеченню стратегічного планування, а також допомагає виявити шахрайство

Технології	Призначення та переваги
Розширена реальність (AR) та віртуальна реальність (VR)	Використання AR та VR сприяє створенню імерсивних середовищ для тренування персоналу, аналізу фінансових даних та візуалізації складних фінансових моделей
Штучний інтелект	Дозволяє автоматизувати процеси аналізу фінансових даних, виявляти «вузькі місця», проводити прогнозування та оптимізувати фінансові рішення. Також може бути використаний для розробки персоналізованих фінансових рекомендацій для клієнтів
Мобільні додатки	Дозволяють отримувати доступ до фінансової інформації та виконувати роботу з будь-якого місця. Це полегшує комунікацію та прийняття рішень в режимі реального часу
Розширена аналітика	Використання технологій розширеної аналітики, таких як Big Data та інструменти візуалізації даних, дозволяє виявляти залежності та зрозуміти складні взаємозв'язки в фінансових даних. Це полегшує прийняття рішень та дозволяє більш ефективно управляти ризиками

Представлені в таблиці 1 інформаційні технології значно покращують ефективність, точність, безпеку та доступність фінансового обліку, сприяють швидкому прийняттю обґрунтованих рішень, зменшенню ризиків для підприємств, а також забезпечують успішну фінансову стратегію розвитку.

Особливу увагу слід приділити технології блокчейн, адже вважається, що блокчейн-технології – це прорив у цифровій революції, здатний змінити глобальну економіку, фінанси, фінансовий і бухгалтерський облік тощо. Блокчейн – це розподілена база даних, яка забезпечує безпеку та недоступність даних для змін. Вона може використовуватись для зберігання фінансової інформації, забезпечення безпеки та недоторканості фінансових транзакцій, підтвердження автентичності даних. Технологія дозволяє створювати недоступний та безпечний для змін запис фінансових операцій, що полегшує процеси переказу коштів, валютного обміну та інших фінансових операцій, забезпечуючи безпеку та достовірність даних. Створюється така розподілена база даних, яка забезпечує неможливість змінити або вилучити вже збережені записи [2]. Блокчейн забезпечує децентралізований розподіл даних, тобто прозоре та безпечне управління фінансовими даними компанії. Технологія використовує криптографічні методи для захисту даних, а це робить її важкою для зламу або маніпуляції. Кожна транзакція реєструється у блоках і постійно перевіряється мережею, що забезпечує високий рівень безпеки фінансових даних. Дана технологія може прискорити процеси фінансового обліку шляхом автоматизації та усунення необхідності в посередниках, що зменшить час та витрати, пов'язані з виконанням операцій, забезпечить більш ефективно управління фінансами компанії. Також блокчейн може бути використаний для створення «розумних контрактів», які автоматично виконуються при виконанні певних умов. Це дозволить зменшити ризики шахрайства та забезпечити безпеку при укладанні фінансових угод. Важливою перевагою цієї технології є те, що вона дозволяє здійснювати миттєві та безпечні транзакції між компаніями з різних країн без необхідності проміжних фінансових посередників, а це спрощує міжнародні фінансові операції та зменшує витрати

на комісії та обробку платежів.

Таким чином, використання інноваційних ІТ-технологій сприятиме підвищенню якості роботи компаній та допоможе позбавитися великих ризиків втрати інформації, особливо у сфері фінансової безпеки. Цифровізація змінює характер бізнесу, збільшується швидкість еволюції. Перед підприємствами не стоїть питання про перехід в цифровий формат, проблема є в тому, як швидко вони скористаються можливостями та збережуть затребуваність у клієнтів.

Література:

1. Шишкова Н.Л. Перспективи ІТ-модернізації бухгалтерського обліку: актуалізація теорії і практики. *Economics Bulletin*. 2019. № 3. С. 146-159. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2019/3/EV20193_146-159.pdf (дата звернення: 26.11.2023)
2. Прохоров М. Як блокчейн змінить бухгалтерію. URL: https://bz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/BZ012012 (дата звернення: 26.11.2023)

УДК 658.7:004.032

Бочарова Надія

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту

Величко Яна

асистент кафедри менеджменту

Харківській національній автомобільно-дорожній університет
м. Харків, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В ЛОГІСТИЦІ

Логістика, як ключовий елемент управління ланцюгами постачання, постійно еволюціонує в умовах зростання глобальної конкуренції, швидкісних змін ринкових умов і стрімкого розвитку технологій. Забезпечення ефективного функціонування логістичних систем сьогодні стає неможливим без застосування сучасних методів прийняття рішень.

Сучасні методи прийняття рішень у логістиці визначають новий рівень стратегічного, тактичного та операційного управління, що дозволяє підприємствам ефективно взаємодіяти в глобальних умовах та забезпечувати високий рівень обслуговування клієнтів. Застосування сучасних методів прийняття рішень в логістиці спрямоване на розв'язання різноманітних завдань, таких як оптимізація ланцюга постачання, управління запасами, вибір оптимальних транспортних маршрутів, ефективне використання технологій ІоТ та багато інших. Ці методи дозволяють логістичним менеджерам аналізувати величезний обсяг даних, приймати точні та обґрунтовані рішення, а також пристосовуватися до швидко змінюючихся умов ринку.

У даному дослідженні ми розглянемо ключові аспекти та тенденції застосування сучасних методів прийняття рішень в логістиці, вивчимо їхні переваги та виклики, а також розглянемо конкретні приклади їхнього

успішного впровадження. Розгортаючи цю тему, ми висвітливо важливість інноваційного підходу до управління логістичними процесами та розкриємо, як сучасні методи прийняття рішень сприяють досягненню стратегічних цілей та підвищенню конкурентоспроможності підприємств в сучасному бізнес-середовищі.

Графоаналітичний метод рішення задач менеджменту виявив себе як потужний інструмент, спроможний ефективно моделювати та аналізувати різноманітні аспекти управлінської діяльності в організаціях. Однією з ключових переваг графоаналітичного методу є його здатність візуалізації складних мережевих структур, що значно полегшує розуміння великої кількості зв'язків і взаємодій між різними елементами системи управління. Крім того, цей метод дозволяє проводити аналіз ефективності та визначати критичні шляхи в управлінських процесах, що сприяє підвищенню ефективності прийняття рішень. Застосування графоаналітичного методу також відкриває можливості для оптимізації різних аспектів менеджменту, включаючи планування, стратегічне управління та вирішення конкретних завдань. При цьому, важливо враховувати, що успішна імплементація цього методу вимагає глибокого розуміння контексту та специфіки конкретної організації. Незважаючи на беззаперечні переваги графоаналітичного методу, варто відзначити його обмеження. Наприклад, точність результатів може залежати від якості та достовірності вхідних даних, а також від правильного визначення структури графу. Крім того, для успішного використання графоаналітичного методу, менеджерам слід мати необхідні навички в області аналізу та інтерпретації мережевих структур. Графоаналітичний метод є цінним інструментом для вдосконалення процесів управління та прийняття рішень в сучасних організаціях. Його впровадження може сприяти підвищенню ефективності діяльності та досягненню стратегічних цілей.

Вивчення типології управлінських рішень є важливим етапом для розуміння та оптимізації процесу управління в організаціях. Однією з основних переваг використання типології управлінських рішень є можливість систематизації та класифікації широкого спектру рішень, що дозволяє менеджерам легше розуміти та вибирати оптимальні стратегії управлінської діяльності. Також це сприяє узгодженню рішень на стратегічному та оперативному рівнях, що є важливим для досягнення цілісності управлінського процесу. Важливо відзначити, що типологія управлінських рішень визначається контекстом, у якому функціонує організація, а також особливостями її завдань і цілей. Вибір конкретного типу рішення визначається не тільки характером проблеми, але й стратегічними амбіціями та особливостями корпоративної культури. Однак, незважаючи на переваги, слід розглядати також обмеження використання типології. Наприклад, занадто жорстка систематизація може впливати на гнучкість управлінського процесу, або ж не враховувати специфічні умови конкретної ситуації. Вивчення типології управлінських рішень є ключовим компонентом формування стратегії управлінського прийняття рішень в організації. Врахування контексту та особливостей організації при використанні типології дозволяє досягати більшої ефективності

та адаптивності в управлінні.

Впровадження практичних аспектів оптимізації розподілу матеріальних ресурсів між постачальниками та споживачами виявилось надзвичайно важливим етапом в розвитку управлінської стратегії підприємства. Важливим аспектом в контексті оптимізації розподілу матеріальних ресурсів є розуміння впливу цього процесу на конкурентоспроможність підприємства. Ефективно збалансований та оптимізований ланцюг постачання впливає на здатність компанії швидко реагувати на зміни ринкових умов, що визначає успіх в сучасному бізнес-середовищі. Однак, оптимізація розподілу матеріальних ресурсів також стикається з викликами, такими як необхідність постійного моніторингу ринкових тенденцій, управління ризиками та адаптація до змін у виробничому середовищі. Розробка стратегій оптимізації повинна бути гнучкою та враховувати унікальні вимоги кожного підприємства. Застосування цифрових технологій та інновацій в оптимізації розподілу матеріальних ресурсів відкриває нові можливості для підвищення ефективності та автоматизації процесів. Впровадження цих змін може забезпечити не лише підвищення продуктивності, але і створення стійкої та конкурентоспроможної моделі бізнесу. Вивчення оптимізації розподілу матеріальних ресурсів є ключовим для менеджерів у сучасному бізнес-середовищі. Глибоке розуміння цього процесу дозволяє не тільки підтримувати ефективну діяльність підприємства, але і розвиватися в умовах постійної динаміки ринку.

Вивчення та реалізація практичних аспектів побудови та розрахунку моделей для сітєвого планування та керування виявилася важливою складовою в розвитку управлінської ефективності проєктів. Застосування сучасних методів та інструментів у цьому напрямку не тільки сприяє покращенню планування, але й дозволяє ефективніше керувати ресурсами, ризиками та витратами на різних етапах проєктного циклу. Важливим елементом в побудові моделей сітєвого планування є аналіз критичного шляху, який визначає мінімальний час виконання проєкту. Розрахунок резерву часу та оптимізація розподілу завдань дозволяють максимізувати ефективність виконання завдань та мінімізувати можливі ризики. Розгляд аспектів управління ресурсами та залежностями між завданнями в контексті сітєвого планування розкриває важливість ефективного використання обмежених ресурсів та вчасного виявлення конфліктів. Не менш важливим є розгляд вартості проєкту та оцінка ефективності витрат, що дозволяє здійснювати обґрунтовані рішення та планувати бюджет. Використання технологій ІТ та інновацій в області сітєвого планування може прискорювати процеси, підвищувати точність аналізу та полегшувати управління проєктами. На основі вивчення прикладів успішного використання сітєвого планування в різних сферах можна визначити ключові принципи та стратегії, які можуть бути корисними для вдосконалення управлінської практики в майбутньому. Усе це свідчить про важливість глибокого розуміння та вивчення принципів сітєвого планування для успішної реалізації та контролю проєктів.

Вивчення та практична реалізація рішень задач з використанням математичних методів та теорії масового обслуговування є важливим етапом в

розвитку аналітичних та оптимізаційних навичок. Оволодіння цими методами відкриває можливості для вирішення реальних проблем у різних галузях, де масове обслуговування відіграє важливу роль. Вивчення теорії масового обслуговування дозволяє зрозуміти ключові концепції, такі як імовірності відмови, середні часи очікування та кількість об'єктів в системі. Використання математичних методів дозволяє аналізувати та оптимізувати роботу системи, щоб досягти максимальної ефективності. Важливо враховувати, що теорія масового обслуговування не є статичною, і вимагає постійного оновлення та адаптації до нових умов та вимог. Опанування цих методів відкриває можливості для вирішення складних завдань, пов'язаних з ефективністю обслуговування та плануванням ресурсів у сучасному бізнес-середовищі.

Застосування сучасних методів прийняття рішень в логістиці є важливим етапом для досягнення оптимальної ефективності та конкурентоспроможності в умовах сучасного бізнес-середовища.

УДК 330:340

Бриль Ірина

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
відділ проблем економіки підприємств
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО АСПЕКТУ

У світі набирає обороти стрімкий розвиток цифрових трансформацій та діяльності сфери штучного інтелекту (ШІ). Майже кожна велика держава на даний момент вже має відносно чітке уявлення роботи в цьому напрямку.

Досліджуючи питання правового забезпечення процесів цифровізації та цифрової трансформації в Україні слід зосередитись на сучасних пропозиціях. Останнього часу викликає інтерес комплексна ІТ-платформа LIGA360 – єдине інформаційне поле для всієї компанії чи підприємства із зручними функціями для роботи ТОП-менеджменту (керівників підрозділів), юристів, бухгалтерів, PR-відділу, HR-департаменту, служби безпеки та відділу закупівель. Це дозволяє успішно вирішувати питання збору, обробки та аналізу всього інформаційного поля – законодавчого, економічного, репутаційного, в якому працює український бізнес, та забезпечує командне управління всією інформацією для ухвалення своєчасних бізнес-рішень та попередження ризиків.

ІТ-платформа LIGA360 орієнтована на три рівні використання: компанія – команда – фахівець. Ця програма може стати корисною юристам і бухгалтерам, власникам та керівникам бізнесу, топ-менеджменту та іншим фахівцям. Для них ІТ система відкриває сучасні можливості для командної роботи у єдиному просторі автоматизації договірної діяльності, обговорення та

обміну документами, корисними посиланнями, моніторингами, звітами [1].

Особливість юридичної платформи LIGA360 у її універсальності та всеосяжності, цифра 360 у назві вказує на те, що охоплює всі аспекти бізнесу та дозволяє уникнути широкого кола ризиків. Для цього ІТ-система збирає дані з понад 400 відкритих реєстрів і джерел, обробляє та аналізує 1,7 млн. нормативно-правових актів та аналітичних матеріалів, 6,8 млн. досьє на компанії та ФОП України, 96 млн. судових рішень, більше 20 тисяч медіа.

Окреме корпоративне рішення розробники ІТ-платформи LIGA360 створили для юрбізнесу та адвокатських об'єднань, а також державного сектору, органів влади та судової системи.

LIGA360 забезпечує доступ до важливої інформації – це оперативні новини та нововведення, найповніша база нормативно-правових актів, аналітика та роз'яснення, довідкова та консультаційна інформація. Забезпечує доступ до інформації про юридичних та фізичних осіб, до найповнішої бази судових рішень тощо. Одна з найважливіших функцій сьогодні – це моніторинг медіа та соціальних мереж. Також аналітики готові відповісти на болючі питання сьогодення. Для підключення до рішення LIGA360 необхідно надати запит та адресу електронної пошти у будь який зручний для користувача спосіб. Отримавши дозвіл, можна буде в повному обсязі користуватися запропонованими даною цифровою платформою послугами [1].

Стратегії галузі штучного інтелекту зосереджені на таких головних аспектах як наукові дослідження, розвиток талантів і навичок, навчання, створення стандартів та нормативних вимог, дотримання етичних норм, цифрова інфраструктура.

Швидкий розвиток технологій та штучного інтелекту змушує різні країни світу вживати різноманітні правові заходи, регуляторні стандарти, правила з розвитку інтеграції штучного інтелекту в різні сектори економіки та соціальної сфери.

У США застосовують поєднаний підхід до регулювання ШІ, який містить законодавчі ініціативи (що є свідченням більшої уваги до необхідності захисту суспільства від потенційно шкідливих наслідків неконтрольованого розвитку ШІ), і стимулювання промисловості до саморегуляції [3].

Політика Великобританії у сфері штучного інтелекту включає регулятивні рамки для забезпечення етичного та безпечного використання технологій. Адаптивний підхід заснований на встановленні фундаментальних принципів безпеки, прозорості, справедливості та підзвітності дозволяє створити міцну основу для зростання ШІ, водночас забезпечуючи захист прав людини та інтересів споживачів.

В Європейському Союзі головною метою запропонованих правил є підтримка людиноцентричного підходу в ШІ та захист прав людей з метою підтримки демократії і дотримання фундаментальних прав.

ШІ інструменти в Китаї повинні дотримуватися соціалістичних цінностей і забезпечувати захист прав користувачів, а також запобігати можливим зловживанням і залежності від ШІ, підтримувати безпеку даних та захист персональних даних.

Японія прагне знайти баланс між технологічним прогресом та захистом прав і інтересів громадян, намагається виробити підхід до регулювання ІІІ, який може бути більш відкритим та ліберальним, особливо в контексті авторських прав. Обирає шлях що сприяє інноваціям та технологічному прогресу, одночасно намагаючись забезпечити достатній захист прав та інтересів людини.

Україна прагне законодавчі вимоги штучного інтелекту на національному рівні зорієнтувати на ЄС, в основі яких навчання громадян самозахисту від ризиків, пов'язаних з ІІІ, та забезпечення конкурентоспроможності на міжнародних ринках [3].

Стрімкий розвиток технологій цифровізації штучного інтелекту потребує розробки дієвої нормативно-правової бази та системи стандартів, що забезпечать виконання морально-етичних норм їх використання. Обов'язково слід розуміти важливість підтримки значності людського інтелекту і труда в економіці та виробництві і недопущення повної штучності людського життя в результаті використання продуктів технологій ІІІ [2, с. 29].

Література:

1. Бондаренко М. LIGA360 – це комплексна ІТ-платформа, яку давно потребував український бізнес. *New Voice*. 2021. 11 листопада. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/liga360-it-platforma-dlya-vedennya-biznesu-vid-liga-zakon-50194487.html> (дата звернення: 17.11.2023)
2. Бриль І.В. Штучний інтелект та переваги його використання. *Геостратегічні трансформації та траєкторія національної безпеки в контексті відбудови і сталого розвитку України : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (25-26 травня 2023 р., м. Запоріжжя) /* наук. ред. Н. Г. Метеленко ; Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні Запорізького національного університету. Одеса: Олді+, 2023. 752 с.
3. Смірнов І. Правове регулювання штучного інтелекту: міжнародний досвід та українські перспективи. *Liga Zakon*. 2023. 7 листопада. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/223351_pravove-regulyuvannya-shtuchnogo-ntelektu-mzhnarodniy-dosvd-ta-ukransk-perspektivi (дата звернення: 17.11.2023)

УДК 658.8:330.131.7:631

Бурлака Володимир

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Гаврилов Олександр

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

м. Дніпро, Україна

МАРКЕТИНГОВА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Підприємства агропромислового комплексу (АПК) відіграють важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни та формуванні структури

експорту й обсягів валютних надходжень в Україну, появі нових ринків та створені додаткових робочих місць. В умовах поглиблення економічної кризи, спричиненої збройною агресією РФ проти України, сільськогосподарські підприємства стикаються з численними викликами, що загрожують їх економічній безпеці. Відповідно, проблема формування та підтримання достатнього для функціонування підприємств АПК рівня економічної безпеки та конкурентоспроможності стає першочерговою умовою забезпечення економічної і соціальної стабільності національної економіки.

За таких обставин негативних змін зазнала вся збутова та логістична система АПК, не зважаючи на те, що попит на сільськогосподарську продукцію залишається відносно стабільним. Станом на 24 лютого 2023 р. завдана шкода та збитки у секторі сільського господарства України сягають 40,2 млрд доларів США, з яких 78% становлять збитки у розмірі 31,35 млрд доларів США. Збитки включають часткове або повне знищення машин і обладнання, складських приміщень, худоби, рибальства та аквакультури, багаторічних насаджень, а також викрадені ресурси та продукція [2].

Основні виклики сільськогосподарських підприємств під час війни такі:

- зниження доступності ресурсів (військові конфлікти можуть обмежити доступ до земель, води, добрив та інших необхідних ресурсів, що призводить до зниження врожайності та виробництв);
- руйнування інфраструктури (бомбардування та руйнування інфраструктури може призвести до втрати засобів виробництва, зберігання та транспорту сільськогосподарської продукції);
- високий рівень ризику (військові дії створюють небезпеку для фізичної безпеки працівників господарств, а також призводять до втрати насіння, тварин та машин. Ще однією великою проблемою є заміновані сільськогосподарські поля. Так, станом на лютий 2023 р. заміновано третину території України. Найбільш замінованою є Сумська область, замінування якої складає близько 50% землі);
- економічна нестабільність (вартість продукції може значно зрости через зниження виробництва та обмежений доступ до ринків збуту).

Оскільки асортимент продукції на аграрному ринку наразі досить обмежений, для сільськогосподарських підприємств дуже важливо знайти шляхи підвищення конкурентоспроможності своєї продукції, збільшення прибутковості, підтримання сприятливого іміджу, а також залучення коштів інвесторів. Для того щоб сільськогосподарське підприємство залишалось конкурентоспроможним на ринку, стійким до деструктивних впливів зовнішнього середовища, доцільним є формування системи ідентифікації та запобігання загрозам, пов'язаним із маркетинговою діяльністю.

Маркетингова складова економічної безпеки підприємств на думку Белової Т.Г. «повинна враховувати стан ринку і конкурентного середовища, наявність конкурентних переваг, рівень конкурентоспроможності підприємства і продукції» [1, с. 23].

За твердженням авторів [3, с. 10-11]: «зворотній зв'язок сільськогосподарського господарства на забезпечення маркетингової безпеки

від дії деструктивних впливів проявляється через інструменти комплексу маркетингу, який еволюціонували із класичної моделі «4P», зазнаючи суттєвих змін внаслідок доповнення іншими елементами, утворюючи тим самим нові моделі».

Таким чином, маркетингова складова через застосування системи відповідних інструментів створює передумови для формування економічної безпеки та конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємства в контексті таких напрямів:

- ідентифікація загроз та можливого деструктивного впливу факторів зовнішнього середовища на діяльність сільськогосподарського підприємства;
- забезпечення відповідності внутрішніх елементів комплексу маркетингу та можливостей підприємства змінам у ринковому середовищі;
- оцінка ринку, визначення частки підприємства на ринку, обґрунтування доцільності й встановлення можливостей її розширення, освоєння нових ринків і, в підсумку, забезпечення правильного вибору стратегії підприємства на ринку;
- формування оптимальної моделі поведінки підприємства на ринку через оптимізацію товарної політики, встановлення відповідності сільськогосподарської продукції вимогам, потребам та можливостям споживачів та встановленням відповідного асортименту;
- вибір методів ціноутворення відповідно до особливостей діяльності сільськогосподарських підприємств та розробка ефективної цінової політики підприємства згідно обраної маркетингової стратегії;
- оцінка раціональності дистрибуційної діяльності сільськогосподарських підприємств та забезпечення надійності взаємовідносин із суб'єктами ринку.

В умовах війни, коли ресурси обмежені, а невизначеність зростає, ефективна маркетингова стратегія може допомогти підприємствам зберегти конкурентоспроможність та мінімізувати ризики. Дослідження забезпечення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств в Україні під час війни дозволяє виявити ключові напрями удосконалення маркетингової стратегії сільськогосподарських підприємств та визначити заходи для збереження стійкості аграрного сектору:

- маркетингова стратегія повинна адаптувати ринок збуту до нових умов. Врахування зміни споживчого попиту та можливості знаходження альтернативних ринків можуть допомогти зберегти дохідність підприємств;
- зміна обставин військового стану може вплинути на імідж підприємств. Споживачі можуть більше цінувати продукцію від підприємств, які відіграють позитивну роль у громаді або дотримуються етичних стандартів. В умовах війни споживачі можуть звертати більшу увагу на якість та безпеку продукції. Розробка і впровадження стандартів якості та прозорості може допомогти зберегти споживчу довіру;

- ведення бізнесу в умовах війни може призвести до обмеження постачань сировини. Сільськогосподарським підприємствам доцільно розглянути можливість зміни джерел постачання сировини, впровадження альтернативних культур або методів вирощування, які забезпечують меншу залежність від конкретних регіонів чи постачальників;
- ефективна комунікація зі споживачами та партнерами є важливою. Розробка інформаційних кампаній та спілкування із зацікавленими сторонами може підвищити довіру до підприємств та їх продукції;
- забезпечення стабільності локального ринку може стати ключовим. Співпраця з місцевими виробниками та споживачами може забезпечити взаємовигідні умови та підтримати стабільність в регіоні. Стимулювання внутрішнього споживання сільськогосподарської продукції може стати альтернативним шляхом до зменшення впливу геополітичних ризиків. Програми підтримки внутрішнього ринку, зокрема, шляхом сприяння споживачам та ресторанам, які використовують місцеві продукти, можуть підвищити попит та знизити залежність від експортних ринків;
- сільськогосподарські підприємства повинні активно розглядати можливості розширення експорту до країн ЄС, Азії чи Північної Америки, що дозволить зменшити залежність від одного ринку та забезпечити більшу стабільність у збуті;
- міжнародні партнерства можуть стати важливим джерелом забезпечення економічної безпеки. Ефективний маркетинг співпраці може привести до нових можливостей для залучення інвестицій та технологій.

Отже, маркетингові аспекти грають важливу роль у забезпеченні економічної безпеки та конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств в умовах війни. Розробка ефективної маркетингової стратегії, адаптація до змін на ринку збуту, підтримка лояльних споживачів та розвиток міжнародних партнерств можуть допомогти підприємствам зберегти стійкість та ефективно протистояти викликам сьогодення.

Література:

1. Белова Т.Г., Крайнюченко О.Ф. Маркетингове забезпечення економічної безпеки промислового підприємства. Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки : кол. моногр. у 2 т. Дніпропетровськ: «ФОП Дробязко С.І.», 2014. Т. 2. С. 21-27.
2. Відповідальна поведінка бізнесу в часи війни в Україні дослідження контексту. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/vidpovidalna-povedinka-biznesu-v-chasy-viynu-v-ukrayini-doslidzhennya-kontekstu> (дата звернення: 20.11.2023)
3. Жовновач Р.І., Василенко Д.В., Демченко Ю.В. Забезпечення маркетингової безпеки сільськогосподарських підприємств в стратегічній перспективі *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2021. Вип. 7 (40). С. 9-19. DOI: [https://doi.org/0.32515/2663-1636.2021.6\(39\).9-19](https://doi.org/0.32515/2663-1636.2021.6(39).9-19)

УДК 658.33

Бут-Гусайм Олена

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Лисенко Алла

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

ОБОРОТНІ АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ТА ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ АНАЛІЗУ

Оборотні активи є важливою складовою майна підприємства, а ефективне управління ними не можливе без проведення аналізу, який доцільно здійснювати з урахуванням визначеної послідовності етапів виконання аналітичних робіт. При цьому необхідно обрати саме такий методичний підхід, який сприятиме розробці управлінським персоналом раціональних рішень в управлінні такими активами.

Перш за все, слід визначитися з розумінням сутності поняття «оборотні активи». Зокрема, у Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» наводиться наступне визначення даного поняття: «оборотні активи – гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи використання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу» [1].

Водночас, у відповідності з Міжнародним стандартом бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності», активи підприємства класифікуються як поточні та непоточні. Суб'єкт господарювання класифікує актив як поточний у наступних випадках: «а) він сподівається реалізувати цей актив або має намір продати чи спожити його у своєму нормальному операційному циклі; б) він утримує актив в основному з метою продажу; в) він сподівається реалізувати актив протягом дванадцяти місяців після звітного періоду; або г) актив є грошовими коштами чи еквівалентами грошових коштів (як визначено у МСБО 7), якщо немає обмежень щодо обміну чи використання цього активу для погашення зобов'язання принаймні протягом дванадцяти місяців після звітного періоду» [2].

Отже, оборотні активи є поточними активами, які неоднорідні за складом, використовуються та поновлюються в короткостроковому періоді для забезпечення безперервного процесу господарської діяльності, а також для досягнення певної економічної вигоди у майбутньому.

Організація аналізу оборотних активів передбачає поетапне дослідження:

- складу, структури та динаміки оборотних активів загалом та їх складових;
- сфер розміщення капіталу, вкладеного в оборотні активи;
- використання оборотних коштів;

- показників оборотності оборотних активів загалом та їх складових [3].

Водночас слід враховувати, що в умовах глобалізації економіки принцип «виробляти більше та дешевше» замінив інший принцип – «виробляти стільки ж або навіть менше, але з вищим рівнем ефективності» [4, с. 140], з урахуванням чого здійснюється коригування підходів до ведення бізнесу, вибору методів дослідження економічних процесів та ключових показників.

Важлива роль при проведенні аналізу оборотних активів повинна надаватися розробці детермінованих факторних залежностей, оснований на використанні даних форм фінансової та статистичної звітності. Зокрема, такі залежності доцільно застосовувати при дослідженні впливу факторів використання оборотних активів на формування й динаміку змін вартості реалізованої продукції, а також величини чистого прибутку (збитку) [5, с. 120].

Отже, при проведенні аналізу доцільно не лише дослідити склад, структуру, динаміку оборотних активів загалом та їх складових, сфери розміщення вкладеного капіталу в оборотні активи, використання оборотних коштів, оборотність оборотних активів загалом та їх складових, а й здійснити оцінку факторних впливів на формування й динаміку змін важливих результативних показників діяльності підприємства.

Література:

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ М-ва фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 17.11.2023).
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (МСБО 1). Подання фінансової звітності, Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#n11 (дата звернення: 17.11.2023).
3. Купріна Н.М., Котобан І.О., Тофаніло О.А., Скіпор Р.Є. Особливості аналізу оборотних активів підприємства в сучасних умовах. *Економіка харчової промисловості*. 2018. Том 10. Вип. 4. С. 39-47. URL: <https://journals.ontu.edu.ua/index.php/fie/article/view/1131> (дата звернення: 17.11.2023).
4. Лисенко А.М. Аналітична оцінка ресурсно-виробничого складника економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2022. № 1 (124). С. 134-144. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2022/1_2022/25.pdf (дата звернення: 18.11.2023).
5. Лисенко А.М. Детермінований факторний аналіз у дослідженні фінансово-господарської діяльності малого підприємства: методичний аспект. *Держава та регіони. Науково-виробничий журнал. Серія: Економіка та підприємництво*. 2020. № 3 (114). Ч. 2. С. 116-122. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2020/3_2020/3_2_2020/3_2_2020.pdf (дата звернення: 17.11.2023).

Буткевич Оксана

кандидат економічних наук
доцент кафедри менеджменту та підприємництва
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ОСНОВИ СТАБІЛЬНОГО ЇХ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Впродовж останніх років у світі спостерігається загострення протиріч у різноманітних сферах людської діяльності, які проявляються у загостренні кризових явищ в економіці, військових конфліктах, активізації тіньових процесів, посиленні міжнародної конкуренції та конкурентної боротьби з використанням недобросовісних методів. Вплив цих негативних явищ і процесів на українську економіку посилюється фінансовою нестабільністю, розвитком корупції, організованої злочинності, військовим конфліктам.

За таких умов діяльність багатьох суб'єктів підприємництва супроводжується втратою ринків збуту, погіршенням платоспроможності, зниженням фінансової стійкості, банкрутствами та рейдерськими захопленнями. Невирішеність проблемних питань у цій сфері та сукупність усіх зазначених вище негативних наслідків не дозволяє досягнути належного рівня економічного зростання, ускладнює здійснення ефективної реструктуризації економіки, здійснює негативний вплив на фінансову політику та бюджетний процес нашої країни.

Фінансова безпека суб'єктів підприємництва виступає далеко не новим поняттям в економічній літературі. Аналіз літературних джерел з досліджуваної тематики [1-3] дає підстави стверджувати, що її сутність переважно розглядають з трьох позицій:

- як з одного боку, як стан захищеності суб'єкта підприємництва від впливу фінансових загроз чи стан, за якого відсутні такі загрози;
- як складову економічної безпеки та елемент системи фінансових відносин;
- як здатність суб'єкта підприємництва ефективно і стабільно здійснювати свою фінансово-господарську діяльність на базі оптимізації використання фінансових ресурсів та вжиття низки фінансових заходів у цілях нівелювання фінансових ризиків та загроз.

В економічній літературі зустрічаються й інші трактування фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, спрямовані як на розкриття її сутності чи структурну побудову, однак її забезпечення вимагає від суб'єктів підприємництва формування та реалізації власної системи фінансової безпеки для своєчасного виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам та забезпечення досягнення ними поставлених цілей і захисту їхніх фінансових

інтересів. Під системою фінансової безпеки суб'єктів господарювання слід розуміти комплекс інструментів, заходів і забезпечуючі підсистем, спрямованих на захист їхніх фінансових інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз задля забезпечення ефективного та стабільного функціонування.

Виходячи із окресленої сутності, метою створення системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва є ідентифікація та нейтралізація фінансових загроз та небезпек і забезпечення фінансової безпеки в поточному і стратегічному періодах [2, с. 43].

Виходячи із поставленої мети, перед фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва постають такі завдання:

- моніторинг та аналіз поточного стану щодо наявності проблемних ситуацій задля виявлення ризиків і пов'язаних з ними потенційних фінансових небезпек і загроз;
- здійснення діагностики фінансового стану суб'єктів підприємництва для раннього виявлення ознак його кризового розвитку та визначення масштабів кризи;
- формування оптимального обсягу фінансових ресурсів із внутрішніх і зовнішніх джерел та їх оптимального використання;
- створення необхідних фінансових умов, що забезпечують стабільне зростання фірми;
- забезпечення на належному рівні фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності суб'єкта підприємництва впродовж періоду його функціонування;
- розробка та впровадження заходів щодо запобігання кризовим ситуаціям, мінімізації фінансових ризиків, нівелювання реальних внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці суб'єкта підприємництва;
- своєчасне впровадження у фінансову діяльність суб'єкта підприємництва сучасних технологій управління та інструментарію їх забезпечення;
- постійний моніторинг за виконанням заходів щодо забезпечення фінансової безпеки і аналіз отриманих результатів;
- розроблення та впровадження фінансової стратегії суб'єкта підприємництва в частині забезпечення його фінансової стабільності та ефективності функціонування;
- забезпечення достатньої гнучкості при ухваленні фінансових рішень та захищеності фінансових інтересів суб'єкта підприємництва.

Як відомо, сутність будь-якої економічної категорії чи поняття, зокрема системи фінансової безпеки, а також та роль, яку вона відіграє в діяльності суб'єктів підприємництва, найбільш повно розкривається в її функціях – основних завданнях кожного елемента системи фінансової безпеки, що забезпечують їх ефективно та стабільне функціонування.

Дослідження теоретичних і практичних питань, які стосуються фінансової безпеки та посилення її ролі у процесах забезпечення ефективності і стабільного розвитку підприємницьких структур досі викликає значний інтерес

та дискусію серед науковців, а її актуальність і значущість в сучасних умовах викликана поглибленням кризових явищ в економіці України, що стримує розвиток вітчизняних підприємницьких структур. Забезпечення фінансової безпеки вимагає від суб'єктів підприємництва створення власної системи безпеки, що покликана на своєчасне виявлення та запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам, забезпечення захисту інтересів підприємства та досягнення ним основної мети діяльності [3].

При цьому систему фінансової безпеки суб'єктів підприємництва слід досліджувати з позицій комплексу інструментів, заходів і забезпечуючих підсистем (нормативно-правового, інформаційного, науково-методичного забезпечення і управління фінансовою безпекою), спрямованих на захист їхніх фінансових інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз задля забезпечення ефективного та стабільного функціонування. Цільове призначення такої системи полягає у виявленні та пом'якшенні впливу фінансових загроз та небезпек на діяльність суб'єкта підприємництва і забезпеченні його фінансової безпеки в поточному і стратегічному періодах.

Система фінансової безпеки повинна функціонувати таким чином, щоби заздалегідь попереджати розвиток кризових явищ, забезпечуючи ефективність функціонування та стабільний розвиток суб'єкта господарювання. Для цього слід вирішувати задачі здійснення моніторингу фінансового стану суб'єкта підприємництва та зовнішніх факторів з метою раннього виявлення ознак його кризового розвитку, визначення масштабів кризового стану, дослідження основних факторів, що обумовлюють його розвиток в умовах фінансової нестабільності, створення і реалізації заходів по запобіганню криз і попередженню банкрутства, контролю за виконанням заходів з формування фінансової безпеки і оцінки отриманих результатів шляхом використання фінансового інструментарію.

Література:

1. Коваль Л.П. Понятійно-категоріальний апарат дослідження фінансової безпеки. *Фінансовий простір*. 2013. № 3 (11). С. 95-100.
2. Сусіденко В.Т., Сусіденко О.В. Побудова системи забезпечення фінансової безпеки торговельного підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 22. Ч. 2. С. 39-43.
3. Чеберяко О.В., Кривов'яз М.А. Економіко-теоретична сутність системи забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Економіка та держава*. 2015. № 11. С. 94-97.

Васюренко Лариса

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Київ, Україна

МОТИВАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ВИТРАТ НА ПЕРСОНАЛ

Вчені зазначають, що перевагами мотивації персоналу для діяльності підприємства є поліпшення результативності і продуктивності праці, підвищення ефективності реалізації накопичуваного трудового потенціалу. Мотивація для працівників впливає на стабільність висококваліфікованих трудових колективів, підвищення продуктивності праці, моральний і матеріальний стан кожного працівника та колективу в цілому. Розвиток поняття мотивації пов'язаний з переосмисленням ролі і місця в суспільному виробництві. Кожен керівник підприємства намагається максимально ефективно використовувати всі ресурси для досягнення високого рівня конкурентоспроможності здійснюваної діяльності. В таких умовах недостатня увага до мотивації персоналу, котра спонукає працівника поліпшувати результативність і продуктивність праці, підвищувати ефективність реалізації накопичуваного трудового потенціалу, призводить до невиправданих економічних витрат [4].

У роботі [1] обґрунтовується значення мотиваційної діяльності працівників підприємства тим, що досягнення високої рентабельності виробництва та реалізації продукції, збереження майнового потенціалу підприємства, впровадження раціоналізаторських пропозицій і передових досягнень науково-технічного прогресу стає можливим не тільки при провадженні підприємством відповідної політики в межах обраної стратегії розвитку, але й за умови відповідного бажання з боку працівників, оскільки правильна мотивація персоналу на досягнення загальної стратегії підприємства сприяє підвищенню командного духу трудового колективу та розуміння кожним працівником власного успіху лише в межах розвитку і зміцнення позицій підприємства в цілому.

Від ефективності мотивації персоналу безпосередньо залежить стабільність висококваліфікованих трудових колективів, підвищення продуктивності праці, моральний і матеріальний стан кожного працівника та колективу в цілому. Досвід зарубіжних і вітчизняних компаній показує, що робітники зацікавлені в результатах своєї праці, є більш активними в соціальній і економічних сферах, мають більш високу продуктивність праці, і як наслідок, сприяють більш швидкому досягненню кінцевих результатів діяльності компанії [1, с. 201].

Мотивація персоналу передбачає понесення витрат підприємства необхідно також визначити вплив на систему бухгалтерського обліку застосування різних видів та форм мотивації персоналу. Зокрема це здійснення

мотивації призводить до появи нових об'єктів бухгалтерського обліку (витрати на мотивацію в складі витрат на персонал) та використання облікових джерел для визначення необхідності та результатів мотивації є основним інформаційним забезпеченням системи управління персоналом [2, с. 204].

Ефективна мотиваційна система має зосереджуватися насамперед на цінностях, а не на матеріальних факторах. Це особливо важливо під час кризи, коли змінюються умови, що визначають їх форми. Фінансові проблеми в підприємницькій діяльності, а також погіршення міжособистісних відносин сприяють підвищенню інтересу до нематеріальних інструментів впливу на мотивацію персоналу. Це пов'язано з тим, що такі інструменти не вимагають залучення надмірних фінансових коштів. Вони, насамперед, є ефективним засобом підвищення мотивації в ситуації, коли задоволеність роботою знижується внаслідок змін на ринку праці та негативно впливає на фінансові показники підприємства [4].

Класифікація витрат має важливе значення для планування, контролювання, регулювання витрат, тобто для ефективного управління витратами та управління діяльністю підприємства в цілому. Відповідно до узагальненої дефініції витрат виокремимо витрати на персонал, що пов'язані з використанням трудових ресурсів підприємства [3].

Мотивація персоналу є багатоаспектним і багатогранним фактором управління, який істотно впливає на всі сфери діяльності підприємства. Переваги ефективної системи мотивації це:

- підвищення результативності та продуктивності мотивації праці: мотивовані працівники частіше працюють продуктивніше, що призводить до підвищення загальної ефективності підприємства;
- підвищення якості роботи: співробітники, які цінують свою роботу і почуваються автоматизованими в процесах компанії, схильні виконувати свої завдання якісніше;
- зниження плинності кадрів: коли працівники мотивовані, вони менше схильні шукати іншу роботу.

Література:

1. Замула І.В., Шиманська К.В. Поняття мотивації працівників, її види та зв'язок із системою бухгалтерського обліку. *Міжнародний збірник наукових праць*. 2012. Випуск 2 (20). С. 201-211. URL: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/viewFile/43852/40553> (дата звернення: 23.11.2023)
2. Зленко А.М. Сутність мотивації праці та її роль в забезпеченні ефективного управління трудовими ресурсами. *Економічний вісник університету*. 2010. № 2. С. 204-206
3. Кузенко Н.В. Вплив продуктивності праці в секторах економіки на економічне зростання. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2010_35/Zm/3PDF.pdf (дата звернення: 23.11.2023)
4. Самчук К.І. Витрати на пошук персоналу: обліковий аспект. О.: Центр економічних досліджень та розвитку, 2017. 116 с.

PUBLIC FINANCES DURING FULL-SCALE WAR AND POST-WAR RECOVERY PERIOD IN UKRAINE

The impact of full-scale war on Ukraine's public finances is profound and multifaceted, with current trends reflecting a state of fiscal distress. In assessing the situation, it is essential to consider both the economic and geopolitical factors that have shaped Ukraine's financial landscape during the war, as well as the prospects and challenges for post-war recovery.

Ukraine's public finances have been severely strained by the ongoing full-scale war. The government faces a substantial budget deficit, dwindling foreign exchange reserves, and mounting public debt. Increased military spending, loss of economic activity in conflict-affected regions, and a reduced tax base have exacerbated the fiscal crisis. The country is heavily reliant on international financial assistance to sustain basic operations and meet debt obligations.

The war caused the following: a. Significant fiscal imbalance: as revenue, collection has decreased, while expenditures related to defense and humanitarian assistance have surged. b. Inflation and Exchange Rate Volatility: The Ukrainian hryvnia has experienced significant devaluation, leading to inflationary pressures and eroding purchasing power. c. Debt Burden: The country's public debt has increased considerably, raising concerns about sustainability and the need for prudent debt management.

Ukraine's situation is influenced by broader geopolitical factors, including a. The involvement of external actors: these dynamics have implications for financial support and diplomatic negotiations. b. Humanitarian Costs: The conflict has resulted in a large displaced population and a need for social safety nets, increasing public expenditures. c. Infrastructure Destruction: The war has caused substantial damage to critical infrastructure, necessitating significant reconstruction and recovery costs.

Post-war recovery will require. Substantial investments in rebuilding infrastructure, stimulating economic growth, and creating jobs in conflict-affected regions. b. Reforms: Structural and governance reforms will be crucial to improve the business environment, attract investment, and strengthen fiscal resilience. c. International Assistance: Continued international support, both financial and diplomatic, will be vital for Ukraine's recovery and economic stability. d. Social Rehabilitation: Addressing the humanitarian and social consequences of the war will be essential to ensuring long-term stability and social cohesion.

Ukraine, emerging from the challenges of a full-scale war, faces a critical need to rebuild and diversify its economy to ensure long-term stability and growth. Several key areas show promise for development, and it's essential to consider both current financial information and expected growth rates for these sectors:

Agriculture and Agribusiness:

- Ukraine is often referred to as the «breadbasket of Europe» due to its fertile land. The agricultural sector contributes significantly to the country's economy. In recent years, Ukraine has seen increased exports of grains, oilseeds, and agricultural products, providing a boost to its foreign exchange reserves;
- with ongoing global food demand and an increasing focus on sustainable agriculture, Ukraine's agribusiness sector is well-positioned for growth. Expected growth rates can range from 3% to 5% annually, supported by increased productivity, modernization, and export opportunities.

Renewable Energy:

- Ukraine has made notable progress in the renewable energy sector, attracting investment in wind and solar energy projects. The country has also implemented a feed-in tariff system to encourage further development;
- renewables are expected to experience rapid growth, with potential annual growth rates of 10% or more. International investments and green energy incentives can drive expansion in this sector.

Information Technology (IT) and Outsourcing:

- Ukraine has a growing IT and software development industry, with a skilled workforce and competitive labor costs. The sector has attracted attention from international tech companies and investors;
- IT and outsourcing can achieve annual growth rates of 15% or more. The increasing demand for software development, IT services, and technological innovation provides a fertile ground for growth in this sector.

Infrastructure Development:

- the war has caused significant damage to Ukraine's infrastructure, including roads, bridges, and utilities. Rebuilding and modernizing infrastructure is a priority for the government;
- the infrastructure sector is likely to see substantial growth, with annual rates varying between 5% and 7%. This growth will depend on government investments, public-private partnerships, and international assistance.

Manufacturing and Export-Oriented Industries:

- Ukraine has the potential to develop manufacturing industries, benefiting from its skilled labor force and strategic location. The war has disrupted some supply chains but created opportunities for local production;
- the growth rates for manufacturing industries can range from 4% to 6% per year. It is crucial to attract foreign direct investment and implement pro-business policies to stimulate growth.

Tourism and Hospitality:

- Ukraine boasts diverse natural and cultural attractions, and tourism has the potential for growth. However, the war has hindered its development;
- tourism and hospitality can experience growth rates of 5% to 7% annually as Ukraine capitalizes on its unique offerings and improves its infrastructure and services.

It is important to note that these expected growth rates are contingent on

several factors, including political stability, investment climate, and global economic conditions. Achieving these growth rates will require strategic planning, structural reforms, foreign investments, and a commitment to modernization and innovation in each of these sectors. Additionally, it is imperative that Ukraine continues to seek international support and collaborations to facilitate the country's economic recovery and growth.

In conclusion, Ukraine's public finances have faced unprecedented challenges due to the full-scale war, and the country is grappling with a fiscal crisis, mounting debt, and economic instability. The post-war recovery will require a concerted effort involving economic reconstruction, reforms, international assistance, and addressing the human costs of the conflict. The resolution of the conflict and geopolitical dynamics will play a pivotal role in shaping Ukraine's financial and economic future.

References:

1. World Development Indicators database. *The World Bank*. Retrieved from: https://databank.worldbank.org/views/reports/reportwidget.aspx?Report_Name=CountryProfile&Id=b450fd57&tbar=y&dd=y&inf=n&zm=n&country=UKR
2. World Economic Outlook: Navigating Global Divergences. (2023, October). *International Monetary Fund*. Washington, DC.
3. Lockwood C. (2023, November 13). Europe needs to step up support for Ukraine. *The Economist*. Retrieved from: <https://www.economist.com/the-world-ahead/2023/11/13/europe-needs-to-step-up-support-for-ukraine>.
4. Military and financial support to Ukraine hits a record high. (2023, February 21). *The Economist*. Retrieved from: <https://www.economist.com/graphic-detail/2023/02/21/military-and-financial-support-to-ukraine-hits-a-record-high>
5. Ukraine will be able to export new demining technologies in the future. (2023, November). *Section for Public and Mass Media Relations, Ministry of Economy of Ukraine*. Retrieved from: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=UkraineWillBeAbleToExportNewDeminingTechnologiesInTheFuture-YuliiaSvyrydenko>
6. Economic statistics. (2023). *State Statistic Service of Ukraine*. Retrieved from: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

УДК 658.89:339.37: 355.01

Вірієнко Ігор

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Бєдов Денис

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

м. Дніпро, Україна

КЛІЄНТООРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ТОРГІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Під час війни торгівля зазнала чималих збитків з усіх боків, оскільки є ланкою, яка поєднує виробників та споживачів. Знищення підприємств,

інфраструктури, зменшення виробництва продукції, втрата надійних вітчизняних та закордонних постачальників змушує торгівельні підприємства шукати нові шляхи постачання продукції, а через міграційні процеси та зниження покупної спроможності споживачів – змінювати асортимент. В результаті українські ритейлери зменшили виторг майже на 300 млрд грн, порівняно із довоєнним 2021 р. (виторг торговельних мереж складав 1,44 трлн грн, то у 2022 р. цей показник дорівнював 1,16 млрд грн) і це не враховуючи інфляцію, але галузь досі залишається критично важливою для функціонування економіки країни [1].

Ефективне управління торгівельним підприємством передбачає глибоке розуміння потреб та побажань клієнтів. Цей підхід, відомий як клієнтоорієнтованість, визнає клієнтів як центральне джерело вартості для підприємства та прагне забезпечити їхню повну задоволеність, відповідаючи індивідуальним потребам та вимогам. Використання клієнтоорієнтованості в управлінні збільшує можливості підприємства на отримання додаткового прибутку за рахунок глибокого розуміння і ефективного задоволення потреб клієнтів.

Клієнтоорієнтоване управління є стратегічним підходом до ведення бізнесу. За твердженням Жовнович Р.І.: «клієнтоорієнтованість передбачає управління конкурентоспроможністю підприємства, орієнтуючись на потреби споживача продукції та забезпечує перехід від фокусування зусиль підприємства на конкурентній боротьбі та випередженні конкурентів до впровадження унікальних продуктів для задоволення потреб, що існують на споживчому цільовому ринку» [2].

Для підтримання своєї життєздатності та розвитку торгівельні підприємства змушені підлаштуватися під нові реалії та потреби споживачів. Повномасштабне вторгнення росії, посилення економічної нестабільності, зменшення бюджету українців та інші чинники змусили вітчизняних споживачів переглянути свої пріоритети та уподобання.

Обставини, в яких опинилися українці внаслідок українсько-російської війни, суттєво вплинули на їх купівельну спроможність, пріоритети, цінності та саму поведінку споживання. Брак роботи (37% населення залишаються не працевлаштованими) та зниження рівня доходів, про яке заявляє 78% громадян [4]. У зв'язку з цим акцент споживчих уподобань змістився у бік товарів першої необхідності, товарів більш дешевших брендів, товарів українського виробництва, продуктів тривалого зберігання тощо.

Спираючись на результати проведених у 2022-2023 рр. компанією Gradus досліджень, варто відзначити, що «майже удвічі збільшився відсоток покупок завдяки свідомому вибору споживача та їх ретельному плануванню (46% у січні 2023 р. у порівнянні із травнем 2021 р.). Приблизно 4% споживачів зазвичай купують імпульсивно (під дією емоцій чи підсвідомо піддаючись миттєвим поривам), не плануючи свої витрати. За таких обставин, торговельним підприємствам потрібно адаптуватися до нових реалій та намагатися потрапити до плану бажаних покупок споживачів, менше розраховуючи на спонтанність прийняття рішення останніх» [3].

Згідно з аналітикою, 54% споживачів зважають на виробника, коли роблять покупку. Ще 55% повертається до знайомих брендів через позитивний попередній досвід, 74% українців купують в супермаркетах та магазинах, де можуть знайти брендовану продукцію, а не на ринках. Українські торговельні компанії продемонстрували гнучкість і адаптувалися до нової реальності. Зокрема онлайн-рітейлер Rozetka впровадив послугу доставки товарів у Польщу, коли велика частина його клієнтів переїхала до сусідніх країн[5].

У адаптації українським торговельним підприємствам стануть у нагоді сучасні технології клієнтоорієнтованого управління, запроваджені за таким алгоритмом:

- постійний аналіз потреб споживачів – необхідно постійно відстежувати настрої, потреби, уподобання та можливості споживачів, а також тенденції зміни попиту. Для цього доцільно проводити досліджень ринку, анкетування споживачів, збір зворотного зв'язку. Дані зі зворотним зв'язком дозволяють компаніям зрозуміти ефективність своїх стратегій та заходів. Моделі поведінки споживачів допомагають відстежувати реакцію клієнтів на різні заходи, такі як знижки, акції або зміни в продуктовому асортименті;
- адаптація пропозиції до нових запитів споживачів – проведені дослідження допоможуть сегментувати цільову аудиторію та розробити відповідну стратегію і надати актуальну пропозицію для кожного із сегментів, оптимізувати асортимент, запропонувати нові послуги/продукти, вдосконалити програми лояльності тощо. Українські компанії, такі як Rozetka, Foxtrot та Ukrposhta, успішно впроваджують моделі поведінки споживачів для поліпшення рекомендацій, розвитку програм лояльності та покращення обслуговування. Ці приклади показують, як важливо враховувати поведінку та потреби споживачів для підвищення ефективності та конкурентоспроможності на ринку;
- звернення до споживача оптимальним каналом комунікації (персоналізація) – моделі поведінки споживачів стають основою для розробки персоналізованих рекомендацій та послуг. За допомогою аналізу даних та паттернів, компанії можуть надавати індивідуальні рекомендації продуктів, послуг та акцій, що краще відповідають потребам кожного клієнта. Доцільно обрати для споживачів найбільш зручний формат (персональний підхід, спілкування у соціальних мережах, SMS, онлайн-магазини, цифрові платформи тощо). Компанії можуть використовувати дані з онлайн-каналів для аналізу взаємодії клієнтів з платформами, їхніх виборів та поведінки;
- регулярне повторення дії, враховуючи актуальну на даний момент ситуацію – для розвитку справи та збереження лояльності свого клієнта, необхідно повторювати вищезазначені кроки регулярно, це запорука конкурентоспроможності.

Запропонований клієнтоорієнтований підхід до управління діяльністю торговельних підприємств в умовах воєнного стану сприяють кращому розумінню потреб, побажань та можливостей клієнтів, а вітчизняним

торгівельним підприємствам адаптуватися до нових умов ведення бізнесу та досягти рівня розвитку, достатнього для відповідності сучасним реаліям та актуальним запитам споживачів.

Література:

1. Асоціація ритейлерів України. URL: <https://rau.ua> (дата звернення: 23.11.2023)
2. Жовновач Р.І. Методологічний підхід до управління конкурентоспроможністю підприємств на засадах маркетингу. *Ефективна економіка*. 2015. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4809> (дата звернення: 23.11.2023)
3. Жовновач Р.І., Нідзельський В.П., Тарасов В.Г., Вірієнко І.С. Адаптивне управління українського ритейлу до реалій споживача. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2023. № 9 (42). С. 108-116
4. Як війна вплинула на споживчі патерни українців (дослідження). URL: <https://news.finance.ua/ua/yak-viyna-vplynula-na-spozhyvchi-paterny-ukrainciv-doslidzhennya/> (дата звернення: 23.11.2023)
5. Як ритейлерам реагувати на зміни потреб українського споживача. URL: <https://www.ucsc.org.ua/yak-ukrayinskym-ritejleram-reaguvaty-na-zminy-potreb-ukrayinskogo-spozhyvacha> (дата звернення: 23.11.2023)

УДК 657

Вовченко Роман

кандидат економічних наук

викладач кафедри обліку, оподаткування та бізнес-управління

Артюх Олександр

викладач кафедри обліку, оподаткування та бізнес-управління

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

м. Переяслав, Україна

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ОБЛІКУ ІНТЕРНЕТ-ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

У сучасних умовах розвитку бізнесу електронна комерція стає невід'ємним і корисним інструментом для сприяння економічному зростанню в Україні та відповіді на потреби як виробників товарів, робіт і послуг, так і споживачів. Використання інтернет-торгівлі дозволяє розширювати ринки збуту для як малих, так і великих підприємств за рахунок використання інтернет-платформ (соціальні мережі, маркетплейси, онлайн-магазини).

Сучасна комерційна діяльність, зосереджена на глобальній комп'ютерній мережі Інтернет, надає можливість підприємствам здійснювати ефективні продажі та просувати свої товари, роботи або послуги. Споживачі все частіше вибирають товари та послуги через веб-сайти компаній, магазинів, туристичних агентств і т.д. Крім того, використання сайтів для особистих оголошень про продаж вживаних товарів стає зручним та популярним методом.

Електронна комерція стала важливим фактором у розвитку бізнесу, прискорюючи процеси купівлі-продажу та сприяючи доступу до ринків як

національного, так і міжнародного масштабу. Це сприяє конкурентоспроможності підприємств, полегшує вибір для споживачів та відкриває нові можливості для економічного зростання.

Для тих, хто займається електронною комерцією, процес ведення бізнесу тепер включає в себе створення та управління різними аспектами, пов'язаними з цифровим середовищем. Ці аспекти включають розробку та підтримку веб-сайтів, рекламні кампанії, оптову та роздрібну торгівлю, обробку замовлень, доставку товарів, використання електронних платежів і участь в онлайн-аукціонах.

В умовах цифрової трансформації, коли величезний обсяг інформації генерується через цей процес, бухгалтерський облік стає ключовою складовою системи інформаційного забезпечення. Це включає виявлення, реєстрацію, накопичення, обробку, узагальнення та зберігання даних, пов'язаних із створенням та управлінням вищезазначеними елементами електронної комерції.

Бухгалтерський облік у цьому контексті виступає як необхідний інструмент, що дозволяє продавцям ефективно керувати своєю діяльністю, раціоналізувати фінансові процеси та враховувати всі аспекти ведення електронного бізнесу. Таким чином, бухгалтерський облік стає актуальною і необхідною складовою в цифровому середовищі електронної комерції.

Стан інтернет-торгівлі в Україні піддається швидкому розвитку, і цей сектор виявляє значний потенціал. За останні роки спостерігається збільшення обсягів інтернет-торгівлі в Україні, що зумовлено зростанням доступу до Інтернету та збільшенням електронної грамотності споживачів. Під впливом глобальних тенденцій, споживачі в Україні все більше використовують Інтернет для покупок товарів та послуг. Це стосується різних сегментів, включаючи одяг, електроніку, продукти харчування, туристичні послуги та інше.

Зростання використання мобільних пристроїв і додатків для покупок та замовлень онлайн, зумовлене розширенням можливостей мобільних платежів, сприяє зручності користувачів. Поширення використання електронних платіжних систем, таких як картки, електронні гаманці, інтернет-банкінг тощо, дозволяє забезпечити безпечні та зручні транзакції.

Поява та розвиток ринкових платформ і онлайн-магазинів, які об'єднують багато продавців, надають широкий вибір для споживачів та покращення системи логістики та доставки є ключовими аспектами розвитку інтернет-торгівлі. Швидкі та надійні служби доставки стають важливим фактором успіху для бізнесів.

Надалі вирішуються питання, пов'язані з правовим статусом інтернет-торгівлі, а також оподаткуванням цього сектору. Інтернет-торгівля в Україні продовжує еволюціонувати, і багатофакторний розвиток цього сектору може внести суттєвий внесок у економіку країни.

Інтернет-торгівля, хоча і є потужним інструментом для розвитку бізнесу, також може стикатися з рядом проблем обліку. Національні та міжнародні правила оподаткування електронної комерції можуть бути непередбачуваними

та складними. Визначення місця оподаткування і розподіл податкового навантаження може викликати труднощі для бізнесів.

Інтернет-торгівля залежить від обміну особистою інформацією. Проблеми безпеки даних та порушення конфіденційності можуть виникнути, якщо не вжити належних заходів для їх захисту. Загрози кібербезпеки, такі як хакерські атаки, фішинг та витоки даних, можуть становити серйозну загрозу для інтернет-торгівлі та безпеки даних клієнтів.

Забезпечення відповідності законам та правилам, що регулюють права споживачів, може бути складним завданням. Це включає правила повернення товарів, надання інформації та захист від обману.

Системи логістики для інтернет-торгівлі повинні бути ефективними та надійними. Затримки в доставці та проблеми з обробкою замовлень можуть впливати на задоволення клієнтів. Якщо бізнес ведеться міжнародно, можуть виникнути проблеми, пов'язані з різницями в правових нормах, валютних ризиках, мовних бар'єрах та інших аспектах.

Ефективне управління запасами є ключовим в аспекті електронної комерції, і невірне прогнозування або управління запасами може призвести до проблем з наявністю товарів та задоволенням попиту.

Розв'язання цих проблем часто вимагає комплексного підходу, дотримання відповідних законів і нормативів, а також використання сучасних технологій для захисту та ефективного управління процесами в інтернет-торгівлі.

Література:

1. Кулик В.А. Розвиток бухгалтерського обліку на підприємствах електронного бізнесу : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2017. 344 с.
2. Лега О.В. Інтернет-торгівля: облік та оподаткування. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Випю 43. С. 161-166.
3. Легенчук С.Ф., Королюк Н.М. Методика бухгалтерського обліку процесу електронної комерції. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2010. Вип. 4. С. 321-334.
4. Похилько С.В., Єременко А.Ю., Геніна Д.С. Підвищення ефективності підприємницьких проектів в інтернет-середовищі завдяки використанню діджитальних інновацій. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2022. № 1. С. 31-40.
5. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19> (дата звернення: 20.11.2023)

UDK 336.2*Oleksandr Gai*PhD in Economics, Associate Professor
Associate Professor of the Audit, Accounting and Taxation Department*Valeriia Kushnir*applicant of the second (master's) level of higher education
Central Ukrainian National Technical University
Kropyvnytskyi, Ukraine**TAXATION OF MODERN FORMS OF TRADE
AND PROSPECTS FOR ITS DEVELOPMENT**

Taxes are a non-alternative source of financial resources for the state and are an influential financial category. The trade industry plays a significant role in the formation of gross value added in the distribution of gross domestic product. Also, it generates the largest share of gross profit among other sectors of the state economy.

Today, e-commerce effectively meets the needs of both producers and consumers of goods and services and is an effective tool for the development of Ukraine's economy. Given our country's difficult economic and political conditions, e-commerce enables entrepreneurs to organize the sale of goods (works, services) at relatively low cost. Like any other activity of business entities engaged in the production and sale of goods (works, services), e-commerce is subject to accounting and taxation.

The objects of taxation include transactions related to the sale of goods, payroll, and taxation by the taxation system chosen by the company. Legal entities or individual entrepreneurs that are e-commerce entities, by the current legislation of Ukraine, have the right to choose the simplified taxation system or the general taxation system.

With the spread of the Internet globally and in Ukraine and its growing availability, e-commerce is rapidly entering the domestic economy – but with insufficient government regulation. As a result, it results in a lack of tax revenues to the state treasury. This problem is quite acute in the Ukrainian shadow economy. Non-payment of taxes from trading activities carried out in the digital space is a consequence of the lack of control by the state the absence of a real opportunity to track business transactions on the network and the inability to track the movement of electronic money.

In today's globalized realities, this problem is gaining momentum and is extremely relevant for Ukraine, as it is a well-known fact that shadow business on the Internet is growing: goods offered to consumers on the Ukrainian domestic market are often smuggled or counterfeit. Another acute problem is the availability of digital goods or services on the Internet, such as movies, music, software, various consulting services, etc. – it is impossible to determine either the origin or the place of consumption of such goods.

The difficulty of tracking and therefore the impossibility of controlling taxable business transactions is due to the circulation of electronic money when doing

business on the Internet. With this kind of money circulation, both sales taxes (trading and intermediary transactions are not subject to documentary accounting) and direct taxes are directly threatened. For example, it is possible to find a job online and receive payments for the work performed.

Thus, given the growing role of e-commerce as a sector of the economy in Ukraine, the system of its taxation requires constant improvement to ensure fairness of taxation.

The prospects for taxation of e-commerce are an important aspect that will contribute to the development of this industry in Ukraine. E-commerce is growing steadily and is becoming increasingly popular among entrepreneurs and in demand among consumers. To effectively tax this sector and ensure a fair approach to its taxation, certain promising areas are being considered.

Among these areas is the modernization of tax rules. It is necessary to adapt tax legislation to the current realities of online commerce. This may involve defining special rules for goods and services that do not have a physical form (digital goods and services), as well as developing new mechanisms for collecting taxes on international transactions [1].

To ensure proper legislative regulation, clear rules and clear requirements for online merchants to pay taxes should be established. This can be done, in particular, by establishing mandatory registration procedures, reporting, and liability for violations of tax rules.

It is important to exchange experience and information on the taxation of e-commerce with other countries to establish effective international cooperation. Such cooperation will help to avoid double taxation, as well as to combat tax evasion, and promote fair competition in e-commerce.

Establishing cooperation between businesses and tax authorities, as well as the development of electronic reporting systems can greatly simplify the procedure for collecting and analyzing tax information, which will undoubtedly allow more effective control over the taxation of e-commerce enterprises [2].

Successful improvement of the e-commerce taxation system in Ukraine today requires a comprehensive approach and joint efforts of the government and business, as well as other stakeholders. It is necessary to create a reasonable and fair tax system that will contribute to the development of e-commerce and the economy as a whole.

In connection with the above, it is important to study the existing foreign experience in this area to identify the main approaches of different countries and international organizations to solving problems of legal regulation and taxation of trade and economic activities that take place on the Internet.

In particular, it is useful to study the experience of the European Union member states in taxing e-commerce. From the point of view of the interest of states in replenishing the state budget, the policy of many countries is based on the concept of maximum state intervention in the activities of e-commerce companies. EU governments are betting that shortly, at a certain stage of development of global e-commerce, taxes on transactions carried out on the global Internet network will become one of the most important items of budget revenues, both for the national budget of these countries and the consolidated budget of the European Union.

It should be noted that e-commerce is still a new business in the Ukrainian economy. Moreover, since it is only at the stage of initial development, harsh government intervention in the activities of such enterprises and the maximum tax burden is currently unacceptable. First, this would not be in line with the very canons of market relations and free trade – harsh government intervention would certainly lead to the formation of a layer of enterprises that would try to avoid paying taxes.

Of course, state regulation is necessary, but it should not become an obstacle to the effective functioning of enterprises, but rather create opportunities for them to develop with minimal state interference. At the same time, the function of the tax authorities should be transformed from a purely fiscal (managing) to a partnership (serving and controlling) one. A reasonable tax burden for e-commerce could simultaneously ensure both the filling of the state budget and the development of this trade link, and would help protect consumers from fraud, which, unfortunately, often happens in «illegal» online stores.

It must be borne in mind that e-business in Ukraine at the current stage of its development requires a balanced tax burden and tangible government support for the effective development of this promising trade link.

References:

1. Marusei, T. V. (2018). Osnovni tendentsii rozvytku rynku elektronnoi komertsii v Ukraini [The main trends in the development of the e-commerce market in Ukraine]. *Vydannia Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Ekonomika i suspilstvo - Publication of Mukachevo State University. Economy and society*, 14, 1011-1015.
2. Trend elektronnoi komertsii v Ukraini 2020: tsyfry i fakty [E-commerce trend in Ukraine 2020: figures and facts]. Retrieved from: <https://webexpert.com.ua/ua/elektronna-komertsiya-v-ukrayini2020>. (Accessed 26 November 2023).

UDK 631:336.2

Oleksandr Gai

PhD in Economics, Associate Professor
Associate Professor of the Audit, Accounting and Taxation Department

Rehina Osadcha

applicant of the second (master's) level of higher education
Central Ukrainian National Technical University
Kropyvnytskyi, Ukraine

MODERN PROBLEMS OF TAXATION OF AGRICULTURAL PRODUCERS

In the Ukrainian economy, agricultural producers are mostly represented by small business entities. It should be noted that, unlike large agricultural enterprises, small producers are focused on the domestic national market, and therefore they are the ones who ensure the food security of the state and improve living standards in rural areas. The simplified taxation system applied in Ukraine is aimed at supporting such small businesses. The structure of the state support system for agricultural

producers is dominated by the tax component.

In accordance with the current legislation, agricultural producers have the right to choose whether to apply the simplified taxation system (single tax of group IV) or to be taxed under the general system.

The criteria for classifying enterprises in our country as micro, small, medium, and large are defined by the Law of Ukraine «On Accounting and Financial Reporting in Ukraine» [1]. This typification of enterprises is used to determine the entities that prepare their financial statements in accordance with National Accounting Regulation (Standard) 1 «General Requirements for Financial Reporting» [2] and have the right to prepare and submit reports in accordance with National Accounting Regulation (Standard) 25 «Simplified Financial Statements» [3]. Also, small enterprises that prepare their financial statements in accordance with National Accounting Regulation (Standard) 25 «Simplified Financial Statements» may choose the simplified taxation regime. However, it should be noted that agricultural enterprises are eligible to apply the simplified system based on a certain criterion – the share of agricultural products in the structure of the company's commercial products is at least 75% of agricultural products (regardless of the size of the company).

In our opinion, given the introduction of a minimum tax liability related to the size of land use, it is advisable to extend the right to the simplified taxation regime under the fourth group to small agricultural enterprises with the introduction of another additional sectoral criterion – the size of land use (e.g., up to 800 hectares). Accordingly, we consider it appropriate to transfer the remaining agricultural enterprises to the general taxation system. After all, the quality of accounting support for reporting, which affects management decision-making, is much higher at enterprises that pay the corporate income tax, which will have a positive impact on business performance in the future and will also enable public control over the use of land resources.

As of today, the process of forming legislation in the field of taxation of agricultural producers is still ongoing. The Law of Ukraine «On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Other Legislative Acts of Ukraine on Ensuring the Balance of Budget Revenues» [4] introduced the most significant changes. The introduction of innovations in taxation is intended to facilitate the de-shadowing of the agricultural business. In particular, models of conducting agrarian business without proper formalization of land share lease, without employment of agricultural enterprises' employees, as well as with cash without documentary sales of agricultural products are quite common. In accordance with the changes in taxation, the minimum tax liability (MTL) was introduced, which depends on the normative monetary value of the land plot classified as agricultural land (on average, about UAH 28 thousand). Thus, the Tax Code stipulates that the normative monetary value is not indexed until 2024. For the first time, the MTL was accrued in 2023 when taxpayers filed their 2022 tax returns. Currently, according to experts, the average size of the MTL in Ukraine is about UAH 1400 per hectare [5].

We share the opinion that it is necessary to differentiate the rates of taxation norms depending on the area of land use. In doing so, we assume that it is for those

entities that are microenterprises and maximize the use of their own labor by working on their own land that it is advisable to reduce the rates of the minimum tax liability. This approach will balance the interests of the state and taxpayers who produce agricultural products on their own land plots.

Thus, the introduction of the minimum tax payment has a positive impact on the fiscal component of taxation and ensures transparency of tax payments through a direct link between the tax burden and the area of land use. However, it should be noted that it is necessary to amend the Tax Code to streamline this provision. This approach will lead to a closer link between land use and tax burden, which will help to overcome the existing shadowing of the agricultural sector. Preferences in taxation of small agricultural producers should be preserved, and the size of land use of microenterprises should be clearly defined, which are not subject to the minimum tax liability or its amount should be reduced.

Modern realities dictate the need to optimize the taxation system in order to create optimal conditions for the development of agribusiness while ensuring conditions for the preservation and development of rural areas. At the same time, it is important to take into account the existing multivariance of both organizational and legal forms of agribusiness and the functioning of business entities of different sizes with the predominance of small businesses in this sector.

Thus, the introduction of the minimum tax payment effectively affects the fiscal component of taxation and at the same time promotes transparency of tax payments by ensuring a direct link between the tax burden and the area of land used. At the same time, we believe it is necessary to preserve preferences in the taxation of small agricultural producers by determining the size of land use of microenterprises, which should not be subject to the minimum tax liability or provide for a reduction in its amount. An effective system of taxation of agricultural producers is designed to create incentives for the development of innovative agribusiness.

References:

1. On Accounting and Financial Reporting in Ukraine : Law of Ukraine (1999, July 16). № 996-XIV. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (accessed 26 November 2023).
2. National Regulation (Standard) of Accounting 1 «General Requirements for Financial Reporting»: approved by order of the Ministry of Finance of Ukraine (2013, February 07). № 73 Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (accessed 26 November 2023).
3. National Regulation (Standard) of Accounting 25 «Simplified financial reporting»: approved by order of the Ministry of Finance of Ukraine (2000, February 25) № 39. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text> (accessed 26 November 2023).
4. On Amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine on ensuring the balance of budget revenues : Law of Ukraine (2021, November 30) № 1914 Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1914-20#Text> (accessed 26 November 2023).
5. Tulush, L. (2022, January 26) Novatsii opodatkuvannia [Innovations in taxation] *Sait zhurnalu «Agrotimes»* [Site of journal «Agrotimes»]. Retrieved from: <https://agrotimes.ua/article/novacziyi-opodatkuvannya-silgospyrobnkyiv/> (accessed 26 November 2023).

UDK 657***Oleksandr Gai***PhD in Economics, Associate Professor
Associate Professor of the Audit, Accounting and Taxation Department***Olha Semeniuk***applicant of the second (master's) level of higher education
Central Ukrainian National Technical University
Kropyvnytskyi, Ukraine**WAYS TO IMPROVE THE INFORMATIVENESS
OF FINANCIAL REPORTING INDICATORS
OF SMALL BUSINESS ENTITIES**

The purpose of financial and economic information as a system of financial indicators is to influence the justification and decision-making of users of this information. Financial statements in a concise form provide a huge amount of information on the structure of economic assets and their flow, as well as on the results of the financial and economic activities of the enterprise. The main objective of financial statements is to meet the information needs of a wide range of entities that have business relations with each other. The main requirement for reporting, which contains a set of all important qualitative characteristics, is that the financial statements be useful to users. The information provided in the financial statements should have properties that allow its analysis for further effective management decision-making.

The study of the current system of regulatory and legal regulation of financial reporting in Ukraine suggests that it can be considered one of the additional reserves for increasing the role and information content of financial statements for making informed decisions.

The division of small business reporting into two categories somewhat complicates the accounting process and does not solve the main tasks of financial reporting. All small businesses should prepare and submit reports based on a single methodology [1]. After all, it is based on financial reporting data that the property status, results of economic activity of a business entity, as well as its economic potential are assessed and, accordingly, effective management decisions are made.

Strict regulation of reporting items for small businesses distorts the information provided, which is why reporting guidelines should explain methodological procedures rather than simply prescribe a form. The development of such recommendations and the simultaneous elimination of the established regulation of items and their content will be an important step that will open up the possibility of transferring all business entities to reporting by International Financial Reporting Standards. That is why it makes sense to study more closely the existing accounting approaches to accounting objects (equity, income and expenses, assets and liabilities) in order to form a high-quality accounting system and, consequently, financial reporting.

All users of financial statements are divided into two groups: internal and

external. The first are the company's managers of various ranks, employees of accounting, and other structural departments. The second are potential investors or creditors, suppliers, and government agencies that have different interests and pursue diverse interests - the information provided in the reports and its presentation should satisfy all their analytical needs.

It should be noted that the financial statements of small enterprises are mostly oriented to external users. As for the internal user, he has the opportunity to obtain the information he needs from other sources of accounting.

At the same time, the information provided in the financial statements is necessary for the owners of firms to carry out an ongoing analysis of the financial and economic activities of the enterprise. Even in the smallest firms, it is sometimes difficult to find out the reasons for the decline in profits in certain reporting periods without a comprehensive analysis of economic and financial activities. Such an analysis cannot be carried out without examining the dynamics of the company's assets and liabilities, as well as its income and expenses, which are the indicators of financial statements.

As of today, small enterprises form their financial reporting indicators based on the rules outlined in the National Accounting Regulation (Standard) 1 «General Requirements for Financial Reporting» [2], National Accounting Regulation 25 «Simplified Financial Reporting» [3], and the International Financial Reporting Standard for Small and Medium-sized Enterprises [4].

It should be noted that the information provided in Forms 1, 1-m, and 1-ms cannot be considered comparative, as it is not prepared on the same methodological basis. The difference between these reports is that in the abbreviated form, according to the indicators of Form № 1-m, several items are combined into one. At the same time, the amounts in the item «Other non-current assets» of the form № 1-m will differ in content from those of the same name contained in other forms. Because information on assets is reflected in it at cost, while other assets are reflected at fair or amortized cost (in respect of financial investments), or residual value (in respect of other low-value non-current assets).

The existing inconsistency with the current standards also affects the reliability, comparability, and accessibility of the balance sheet liability indicators. The content and structure of the liabilities of the balance sheet of small enterprises, in accordance with the National Accounting Regulation (Standard), do not allow for comparable information on liabilities as well as on assets of these enterprises. It is comparable by sections in forms № 1 and № 1-m. The report in form № 1-m not only differs in its structure and number of sections, but also in the methodology for reflecting accounting items, which does not comply with the principles of accounting and, accordingly, financial reporting.

In our opinion, simplification and reduction of accounting for small businesses is possible only to a certain extent, which ensures that accounting performs its information and control functions. Therefore, small businesses should be guided by the requirements of not only National Accounting Regulation (Standard) 25 «Simplified Financial Statements», but also almost all existing national accounting standards.

Thus, our analysis of the reporting forms of small businesses has revealed a rather low level of their informative capabilities. Our careful study of the financial reporting forms of small business entities revealed that strict regulation of reporting items, unfortunately, does not ensure its informativeness, especially in the context of the existence of a wide alternative to the choice of composition and content of reporting forms regulated by various regulatory documents.

References:

1. Boiarova, O.A., & Kuzyk, N.P. (2017). Osoblyvosti formuvannia finansovoi zvitnosti subiektamy maloho pidpriemnytstva [Peculiarities of forming financial statements by small business entities]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy - Scientific Bulletin of the National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine*, 168. 295-300.
2. National Regulation (Standard) of Accounting 1 «General Requirements for Financial Reporting»: approved by order of the Ministry of Finance of Ukraine (2013, February 07). № 73 Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>(Accessed 26 November 2023).
3. National Regulation (Standard) of Accounting 25 «Simplified financial reporting»: approved by order of the Ministry of Finance of Ukraine (2000, February 25). № 39 Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text>(Accessed 26 November 2023).
4. International standard of financial reporting for small and medium-sized enterprises. London: IFRS Foundation Publications Department. Retrieved from: <https://mof.gov.ua/storage/files/MSFZ-dlya-MSP.pdf>. (Accessed 26 November 2023).

УДК 658.5

Герасимова Тамара

викладач циклової комісії обліково-економічних дисциплін

Годованюк Альона

викладач циклової комісії обліково-економічних дисциплін

ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

м. Кам'янець-Подільський, Україна

РОЛЬ КОНТРОЛЮ І АУДИТУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

У сучасних умовах розвитку ринкових відносин можуть відбуватися відхилення від установлених стандартів або цілей, що в подальшому призведе до несприятливих подій або дій. Несприятливими подіями, в практиці підприємств, можуть розглядатися різні події та явища, що перешкоджають реалізації головних завдань при прийнятті управлінських рішень; наносять шкоду і збитки, які пов'язані з господарською діяльністю; втрачання активів; перешкоджання в дотриманні норм, критеріїв, що регламентують якість послуг або продуктів, які виробляє підприємство; порушення норми чинного законодавства і в подальшому втрата репутації тощо.

Нагромадження таких несприятливих подій та недоліків може призвести

до важких проблем з негативними наслідками. Тому, важливим є заздалегідь та вчасне виявлення несприятливих подій і дій шляхом здійснення фінансово-господарського контролю так, як усі форми організації соціуму на будь-якому рівні потребують відповідного контролю з метою усунення та мінімізації ускладнень в прийнятті управлінських рішень та з метою недопущення наслідків кризових явищ. Усім об'єктам суспільної діяльності необхідний облік та контроль тому, що відсутність контролю або його надмірність призводить до руйнування такого об'єкта.

При господарюванні в сучасних умовах відстеження основних шляхів надходження та використання матеріальних, трудових, фінансових ресурсів, своєчасного виявлення порушень в сфері господарювання та застосування необхідних виправних заходів відбувається завдяки контрольних заходів шляхом аналізу інформації про фактичні результати діяльності підприємства, порівняння їх з плановими показниками, виявлення відхилень та їх причин. Здійснення контролю супроводжується встановленням і використанням стандартів і критеріїв.

Контроль є широко розповсюдженим об'єктивним явищем економічного життя суспільства. Він являє собою систему спостережень за процесами функціонування керованого об'єкта та перевірки його фактичного стану з метою оцінки обґрунтованості та ефективності прийнятих управлінських рішень і результатів їх виконання, виявлення відхилень від цих рішень, усунення несприятливих явищ і, за необхідності, інформування компетентних органів про наявність проблем. Контроль – одна з необхідних складових частин управлінського процесу, у якому він виступає подібно елементу зворотного зв'язку, тому що за його результатами провадиться коректування рішень і планів [1, с. 6].

Контроль є важливим інструментом державного управління. Виконання намічених завдань пов'язаних з діяльністю державних структур, належне, законне, результативне, економічне управління державним ресурсами можливо досягти завдяки фінансовому контролю, який посідає чільне місце в системі державного управління.

Роль контролю в сучасних умовах полягає в тому, що він сприяє ефективному використанню державних матеріальних і грошових ресурсів, сприяє дотриманню законності й економічності фінансово-господарських операцій і формуванню повної та об'єктивної інформації про фінансово-господарську діяльність економічних суб'єктів, що дає змогу об'єктивно оцінювати економічну ситуацію в державі. Контроль є органічним складником соціально-орієнтованої ринкової економіки, важливим фактором установа балансу між діями ринкових сил і державним регулюванням і «... активна роль контролю в умовах ринкової трансформації економіки проявляється в тому, що він не тільки фіксує допущенні відхилення від вимог управлінських рішень, а і його дані використовуються для підтримки динамічної рівноваги всієї системи управління, прийняття більш обґрунтованих управлінських рішень і запобігання відповідним порушенням у наступних діях... Роль контролю в управлінні економікою можна звести до такого: контроль є комплексною

функцією й невід'ємним елементом державного управління; контроль дає можливість суб'єкту управління своєчасно реагувати на зміни й за необхідності корегувати раніш прийняті управлінські рішення; досліджуючи ступінь напруженості та обґрунтованості планових показників, контроль сприяє підвищенню їх оптимальності; дійовий контроль має велике значення у вихованні кадрів, підвищенні їхньої відповідальності за доручену справу, боротьбі з порушеннями фінансової дисципліни» [2, с. 172].

Сучасні напрями розвитку економіки України та її інтеграція у європейське співтовариство вимагають нових підходів до організації і проведення державного фінансового контролю за використанням державних ресурсів, тому важливим є розкриття сутності й особливостей аудиту ефективності використання ресурсів, як форми фінансового контролю та обґрунтування необхідності її впровадження у систему державного фінансового контролю України.

Один з видів державного фінансового контролю є аудит, виникнення та розвиток якого у вітчизняній практиці зумовлено такими факторами:

- необхідність збільшення ефективності державного фінансового контролю та покращення діяльності організацій, що використовують бюджетні ресурси;
- складність системи формування бухгалтерської інформації та недостатність знань для самостійної перевірки щодо правильного ведення фінансового обліку;
- необхідність впровадження менш фіскальної, але більше оперативної форми контролю, яка зможе контролювати рух та використання бюджетних коштів та майна.

Аудит здійснюють з метою вжиття заходів коригування у випадках виявлених порушень законності, правильності, безрезультативності, а також для притягнення до відповідальності осіб винних в скоєних правопорушеннях.

Аудит в сучасних умовах відіграє важливу роль. Завдяки проведенню аудиту на державному рівні забезпечується своєчасне наповнення бюджету та знижуються показники економічних злочинів та правопорушень. Аудит діяльності суб'єктів господарювання сприяє зростанню ефективності діяльності певних суб'єктів через проведення профілактики та попередження правопорушення. Також, матеріали аудиторської перевірки є джерелом для проведення аналізу з метою виявлення ознак розкрадання та інших економічних злочинів.

Таким чином, контроль та аудит, з одного боку, зосереджують увагу на питаннях економічної ефективності діяльності суб'єктів господарювання, а з іншого – забезпечують перевірку дотримання законності використання матеріальних та фінансових ресурсів і забезпечення збереження коштів господарюючих суб'єктів.

Література:

1. Каменська Т.О., Редько О.Ю. Внутрішній контроль і аудит в управлінні : практ. посіб. ; Наук. шк. аудиту, Нац. Центр Обліку та Аудиту. К.: ДП «Інформ.-аналіт.

- агентство», 2015. 375 с.
2. Микитюк І.С. Роль фінансового контролю в умовах трансформації економіки. *Ринкова трансформація економіки постсоціалістичних країн : матеріали Міжнародного форуму молодих вчених (Харків, 19-20 трав. 2015 р.)*. Харків: ХНТУСГ. 2015. Т. 2. 313 с.

УДК 330.322:004.89

Геселева Наталія

кандидат технічних наук, доцент

доцент кафедри цифрової економіки та системного аналізу

Пацан Олена

здобувач вищої освіти

Державний торговельно-економічний університет

м. Київ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ BIG DATA ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Зростання інтересу до технологій BigData за останні роки відбувається через збільшення інформаційних потоків в Інтернеті, широке використання комп'ютерів, впровадження Інтернет-речей (IoT) у житті в багатьох людей, появу все більше пристроїв, які відповідають за збір і передачу даних про рух транспорту, погодні умови, споживання електроенергії, фізичний стан людини тощо. Незважаючи на те, що поняття BigData було уперше використано в 1998 р. керівником дослідницьких робіт у SGI Джоном Меші на конференції USENIX, за версією Forbes, відправною точкою можна вважати 1944 р., коли американський бібліотекар Фремонт Райдер опублікував роботу «The Scholar and the Future of the Research Library», в якій писав, що до 2040 р. бібліотека Єльського університету буде містити близько 200 млн. книг, для яких знадобиться 10 км полиць. Наразі ж все більше компаній розробляє інструментарій для повноцінної роботи з Big Data (такі як Oracle, Microsoft, SAP, IBM, Hewlett-Packard).

Великі дані (англ. Big Data) – набори інформації (як структурованої, так і неструктурованої) настільки великих розмірів, що традиційні способи не можуть бути застосовані до них [1]. Ця гігантська кількість інформації надходить з різних джерел: мобільні пристрої, соцмережі, сенсори та інтелектуальні пристрої.

Основні характеристики Big Data визначаються 5 «V»: velocity – швидкість (висока швидкість появи, накопичення нової інформації), variety – різноманітність (структурована та неструктурована інформація, яка надходить із різних джерел), value – цінність, veracity – правдивість, volume – обсяг (обсяги інформації настільки великі, що вимірюються в терабайтах, петабайтах тощо) [2]. Щодо останнього, за дослідженнями компанії IDC, обсяги даних у 2020 р. сягнули 64 зеттабайт (10^{21} байт), а до 2025 р. вони можуть зрости до

165 зеттабайт.

Фактично, можна знайти приклади використання Big Data майже у будь-якому секторі: охорона здоров'я (прогнозування епідемій), енергетика (вплив погоди на генерацію енергії), транспорт (вплив трафіку на споживання палива), IT, E-Commerce (моделювання поведінки клієнтів), телекомунікації (аналіз збоїв мережі), фінанси (аналіз кредитоспроможності позичальника), наука (експерименти з Великим Адронним колайдером). Big Data у деяких країнах застосовується навіть для протидії тероризму, оптимізації витрат на армію та моніторингу становища національних меншин [3].

Big Data є фундаментальним складником цифрової трансформації економіки та їх використання має потенціал також і в управлінні підприємствами, оскільки дає можливість спостерігати за множиною змінних.

Як ми знаємо, мета будь-якого підприємства – виготовити якісний продукт за мінімальною собівартістю, в чому допоможуть технології Big Data. Дані дозволяють компаніям аналізувати масиви даних, виявляти приховані зв'язки, здійснювати прогнозування та приймати кращі управлінські рішення на основі отриманих даних.

Big Data дозволяє компаніям приймати більш обґрунтовані рішення, що спираються на статистичну базу, виявляючи закономірності, які непомітні при використанні традиційних методів аналізу. Повні відповіді означають більшу впевненість у даних та у своїх подальших діях, а, отже, приводять до іншого підходу до вирішення проблеми. Дані технології допоможуть ще до запуску виробництва отримати точні відповіді, щоб, до прикладу, зрозуміти з якими постачальниками краще мати справу або якими каналами збуту краще користуватися.

Великі дані дозволяють бізнесу краще розуміти зміни на ринку, уподобання та потреби клієнтів, допомагає створювати персоналізовані маркетингові стратегії, вносити необхідні зміни до вже існуючих послуг або розробляти зовсім нові згідно потреб клієнтів. Великою перевагою є, зокрема, і те, що можна аналізувати відгуки клієнтів у різних географічних областях, серед різних демографічних груп, спираючись на їх соціальний статус, вік, заробіток тощо. Надалі отримані знання можна використовувати під час проведення акції, орієнтованих на певну групу клієнтів (надати систему знижок на товари, які доповнюють ті, що вони вже купили), тим самим знижуючи витрати на маркетинг.

Аналітика великих даних сприяє оптимізації виробничих процесів, зменшенню витрат та підвищенню загальної ефективності. Наприклад, можна збирати інформацію про видобуток ресурсів, розподіл резервів, необхідні під час роботи, щоб сформувати карту розподілу ресурсів.

Великі дані мають велике значення з точки зору логістики, оскільки використовуються для маршрутизації товарів, допомагають збільшити прозорість ланцюга поставок, врахувати багато зовнішніх факторів (погоду та поточний трафік). Також великі дані допомагають компаніям ідентифікувати зміни в даних, які вказують на шахрайство. Big Data дають змогу отримати більш детальну і цілісну картину загроз інформаційної безпеки,

використовуючи дані про роботу компанії – від стану обладнання до аналізу мережевого трафіку.

Ще однією безумовною перевагою є здатність швидко аналізувати великі обсяги даних, що дозволяє підприємствам реагувати на зміни в реальному часі, аналізувати інформацію, вирішуючи нагальні потреби підприємств.

Не беручи до уваги те, що використання технологій Big Data має переваги, існують певні виклики, пов'язані з їх впровадженням, зокрема:

- аналіз великого обсягу даних, оскільки більшість компаній можуть обробляти лише структуровані дані (лише 15% від загального обсягу даних);
- проблема вибору оброблюваних даних: визначення, які дані необхідно отримувати, зберігати і аналізувати, а які не слід брати до уваги;
- конфіденційність та безпека даних, складнощі у захисті даних, які містять комерційну та особисту інформацію;
- необхідність кваліфікованих спеціалістів;
- етичні питання щодо використання та зберігання даних про користувачів;
- необхідність значних витрат;
- фрагментація даних всередині компаній, розподіленість даних по відділах та неспроможність до системної інтеграції.

Хоча деякі з цих викликів можна вирішити вже зараз. Наприклад, наявність хмарних платформ, таких як Google Analytics і Tableau дають малим та середнім підприємствам, які не можуть витратити велику кількість грошей, можливість брати ідеї великих компаній без істотних капіталовкладень. А використання технологій обробки великих даних, таких як Apache Hadoop, Apache Spark, може полегшити обробку навіть неструктурованих даних.

Отже, інформація є ще одним з найважливішим національним економічним ресурсом на рівні з землею, повітрям та водою. Активний розвиток інформаційних технологій упродовж декількох останніх десятиліть, а згодом і поява значного обсягу неструктурованих даних, що накопичується в інформаційному середовищі, потребує розумного підходу до їх збору та обробки, що створює необхідність автоматизації цих процесів. Ті методи, які використовуються для перетворення хаотичних даних на цінну інформацію називається Big Data. Великі дані мають високу цінність у підприємницькій діяльності, тому що постійно здійснюючи моніторинг інформації виробники можуть скоротити незаплановані простой, збільшити продуктивність, зменшити витрати на експлуатацію (споживання палива, електроенергії, матеріалів), а також попередити ризики та передбачити можливі загрози бізнесу. Наразі використання даної технології стала не конкурентною перевагою, а необхідною умовою для того, щоб стати конкурентоспроможними.

Література:

1. Великі дані // Вікіпедія вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Великі_дані (дата звернення: 16.11.2023)
2. What is the Big Data? // Oracle. URL: <https://www.oracle.com/big-data/what-is-big-data/> (дата звернення: 16.11.2023)

3. Зибарева О.В., Кравчук І.П. Актуалізація концепції «великі дані» (англ. «Big Data») в умовах поширення інформаційного суспільства. *Економіка. Управління. Інновації*. 2015. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2015_1_15 (дата звернення: 16.11.2023)
4. Dijcks Jean-Pierre. Big Data for the Enterprise. *Oracle*. 2011. October. URL: <https://www.oracle.com/technetwork/database/bi-datawarehousing/wp-big-data-with-oracle-521209.pdf> (дата звернення: 16.11.2023)

UDC 339.9

Badri Gechbaia

PhD in Economics, Professor
Professor of the Business Administration
Management and Market Department
Batumi Shota Rustaveli State University
Batumi, Georgia

Ketevan Goletiani

PhD in Business Administration
Professor of Batumi Navigation teaching University
Batumi, Georgia

Levan Gvarishvili

Assistant of Batumi Navigation Teaching University
Batumi, Georgia

GEORGIAN BUSINESS IN THE CONTEXT OF INTEGRATION WITH EUROPE

Introduction. At the present time, integration with Europe is one of the most important and unwavering strategies for Georgia. Our country continues to move in the chosen direction more and more actively, which is confirmed by the current situation, the important reforms taking place in various fields for the purpose of integration into the big European family.

For international business, the scientific study of environmental conditions is of particular importance, since determining the state of the existing business environment and analyzing it, determining ways to improve it, has a direct impact on the development of business and its successful operation in the international market. It is widely known that in recent years, the development of the business environment and the rapprochement with Europe have become more and more important. In general, creating a favorable environment and conditions for business development, both in Europe and in Georgia, is one of the current directions of the economic strategy.

Business development is one of the important determinants of economic growth, for which European integration is a kind of catalyst in terms of access to new, modern technologies, expansion of markets and many other aspects.

The goal and objectives of the Research. The main goal of the research is to study the business environment of the European Union and determine the quality and importance of Georgian business subjects' involvement in it. Based on this goal, it

became necessary to formulate relevant tasks:

- study and analysis of cultural, political and legal systems influencing the economic environment of business, then their systematization;
- determination and justification of mutual influence of economic systems and business environment;
- revealing the difficulties of economic partnership with the European space of Georgia and determining the perspectives of economic partnership with the European Union.

Research methodology. The research methodology includes the analysis of various information about the EU business environment. In the process of research, data collection, primary interviews, analysis of factors related to the issue were conducted, as well as data bases and others were analyzed at the country level.

The study evaluates the business environment in EU countries and compares the situation in Georgia. The main directions of regulation of business activities in the European Union and Georgia and the possibilities of their joint functioning are established. The conditions for effective functioning of companies are defined. European integration issues are analyzed in the context of global competitiveness business policy and relevant conclusions are drawn.

References:

1. Krymova, M., Wasilewski, M., Fyliuk, H., Gechbaia, B., Zhumankulova, L., & Svyrydiuk, T. (2022). Global instability trends: impact on human development and labor market. *International Journal of Global Environmental Issues*. 21 (2-4). P. 161-181.
2. Gechbaia, B., & Gvarishvili, L. (2022). Modern Trends of Regional Development of Georgia and Competitiveness of Regions. *Masters International*, P. 103.
3. Shengelia, T. (2014). Tendencies of Small Business Development. *IJST, Nova Science Publishers Inc.* Volume 2, Issue 2, New York, USA. P. 143-148.

УДК 330.342.24

Глуценко Дарина

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник: *Тарасюк Антон*

асистент кафедри цифрової економіки і системного аналізу

Державний торговельно-економічний університет

м. Київ, Україна

ВПЛИВ ВЕБ-АНАЛІТИКИ НА МОДЕЛЮВАННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В УПРАВЛІННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ

У сучасних умовах прискореної діджиталізації економічних, технічних та соціальних процесів, розвиток управлінських систем є неможливий без активного упровадження цифрових технологій в системи прийняття рішень та адміністрування виробничих і господарських процесів у режимі реального часу. Упровадження цифрових технологій у процеси управління та адміністрування

на всіх рівнях розпочались в умовах виникнення комп'ютерної техніки та її активного застосування в різних сферах економіки [1].

Велика кількість інформації є ключовим ресурсом, використання технологій, тому аналіз даних стає необхідністю для ефективного управління соціально-економічними системами. Однією з ключових галузей, що сприяє вдосконаленню цього процесу, є вебаналітика. Ця технологія не тільки надає деталізовані дані про взаємодію користувачів з веб-ресурсами, але й має значний вплив на моделювання бізнес-процесів у сучасних соціально-економічних системах.

Моделювання бізнес-процесів (Business Process Modeling, BPM) – це процес створення графічного представлення бізнес-процесів, який допомагає зрозуміти, як працює бізнес, і виявити можливості для покращення [2].

Вебаналітика (Web Analytics) – це процес збирання, аналізу та інтерпретації даних про веб-сайти та веб-додатки. Ці дані можуть використовуватися для виявлення тенденцій та закономірностей у поведінці користувачів, а також для оцінки ефективності бізнес-процесів [3].

Зв'язок між моделюванням бізнес-процесів та вебаналітикою полягає в тому, що вебаналітика може використовуватися для отримання даних, які необхідні для створення або вдосконалення моделей бізнес-процесів.

Моделювання бізнес-процесів передбачає створення абстрактних представлень реальних операцій та взаємодій. Вебаналітика надає можливість збирати конкретні дані щодо взаємодії користувачів з веб-ресурсами, допомагаючи підтверджувати або вдосконалювати ці моделі на основі реальних даних. Це робить можливим створення більш точних моделей бізнес-процесів, орієнтованих на реальні потреби та вимоги споживачів.

Завдяки вебаналітиці можливо виявляти зміни у попиті та поведінці споживачів в онлайн-середовищі. Це дозволяє підприємствам швидко адаптувати свої стратегії управління до змін у споживчому середовищі та збільшує їхню конкурентоспроможність, а також може бути використано при моделюванні бізнес-процесів для створення персоналізованих підходів та послуг для конкретних аудиторій [4].

Аналіз вебаналітики дозволяє ідентифікувати слабкі місця та покращувати веб-ресурси для ефективної взаємодії з користувачами. Це сприяє не лише підвищенню ефективності, але і зменшенню витрат на технічне обслуговування та підтримку.

Застосування вебаналітики у моделюванні бізнес-процесів дозволяє створювати персоналізовані веб-сервіси. Це підвищує рівень задоволення користувачів, оскільки вони отримують індивідуалізований досвід взаємодії [5].

Вебаналітика надає можливість визначити та вимірювати КРІ для веб-ресурсів, такі як конверсія, час перебування на сайті, кількість переглядів тощо. Ці КРІ можуть слугувати основою для моделювання бізнес-процесів та визначення їхньої результативності [6].

Ключовим компонентом вебаналітики, який може використовуватися для моделювання бізнес-процесів, є аналіз поведінки користувачів.

Аналіз поведінки користувачів – це процес збирання, аналізу та

інтерпретації даних про те, як користувачі взаємодіють з веб-сайтами та веб-додатками. Ці дані можуть використовуватися для виявлення тенденцій та закономірностей у поведінці користувачів, а також для оцінки ефективності бізнес-процесів [7].

Перевагами використання аналізу поведінки споживачів є:

- покращене розуміння бізнес-процесів (аналіз поведінки користувачів може допомогти організаціям краще зрозуміти, як працюють їхні бізнес-процеси, виявити проблемні області та почати впровадження покращень);
- прогнозування попиту (аналіз поведінки користувачів може використовуватися для прогнозування попиту на товари та послуги, оптимізації запасів та аналізу замовлень);
- оптимізація маркетингових кампаній (аналіз поведінки користувачів може використовуватися для оптимізації маркетингових кампаній. Це може бути корисно для складання нових бізнес-процесів та підвищення ефективності маркетингових бюджетів);
- покращене обслуговування клієнтів (аналіз поведінки користувачів може використовуватися для покращення обслуговування клієнтів. Що в свою чергу допоможе підвищити рівень задоволеності клієнтів і лояльності) [8].

Моделювання етапів взаємодії є важливою частиною використання вебаналітики. Створюючи точні моделі того, як користувачі взаємодіють з продуктом або послугою, бізнес може визначити оптимальні шляхи до досягнення цільових дій. Це стає основою для оптимізації інтерфейсів та навігації, щоб зробити їх більш інтуїтивними та ефективними. Ідентифікація точок, де користувачі можуть відхилитися від завершення цільової дії, дозволяє вчасно втручатися та оптимізувати процес для збільшення конверсії.

Загалом, аналітика поведінки користувачів за допомогою вебаналітики стає необхідною складовою для моделювання бізнес-процесів у сучасному цифровому середовищі. Її використання дозволяє не лише адаптувати процеси до потреб аудиторії, але і створювати більш ефективні та персоналізовані стратегії взаємодії з клієнтами за допомогою моделювання бізнес-процесів. Вплив вебаналітики на моделювання бізнес-процесів в управлінні соціально-економічними системами є невід'ємним елементом сучасного управління, що дозволяє створити гнучкі та ефективні стратегії для досягнення поставлених цілей та завдань.

Література:

1. Хаустова К.М. Роль цифрових технологій у забезпеченні адаптивності управлінських систем : дис. канд. екон. наук : 051. Мукачево, 2022.
2. Моделювання бізнес-процесів. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Моделювання_бізнес-процесів (дата звернення: 14.11.2023)
3. Вебаналітика URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Вебаналітика> (дата звернення: 14.11.2023)
4. Полторак К.А. Аналіз особливостей поведінки споживачів в мережі інтернет. *Ефективна економіка*. 2015. № 11. URL:

- file:///C:/Users/%D0%9E/Downloads/efek_2015_11_100.pdf (дата звернення: 14.11.2023)
5. Growth Natives Making informed decisions with web analytics. 2023. July 20. Retrieved from: <https://growthnatives.com/blogs/analytics/making-informed-decisions-with-web-analytics/> (дата звернення: 14.11.2023)
  6. Manak Analytics & Development. Web Analytics: Using Data To Improve The Performance Of Your Website. 2023. August 11. Retrieved from: <https://www.linkedin.com/pulse/web-analytics-using-data-improve-performance/> (дата звернення: 14.11.2023)
  7. Роль веб-аналітики в покращенні продуктивності веб-сайту URL: <https://redstone.media/rol-veb-analytyky-v-pokrashchenni-produktyvnosti-veb-saitu> (дата звернення: 14.11.2023)
  8. Як відстежувати й аналізувати поведінку користувачів. URL: https://marketfinder.thinkwithgoogle.com/intl/uk_ua/guide/how-to-measure-user-behaviour (дата звернення: 14.11.2023)

УДК 657

Гльос Ірина

голова циклової комісії обліково-економічних дисциплін
 ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
 НРЗВО Кам'янець-подільський державний інститут
 м. Кам'янець-Подільський, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОДАТКОВИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ ЩОДО ВЕДЕННЯ ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ ТА СКЛАДАННЯ ПОДАТКОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Загальноприйнятим є підхід, при якому акцент у податкових відносинах робиться саме на обов'язках платника податків. І це не дивно, адже сфера оподаткування характеризується імперативним методом правового регулювання (метод владних велінь) та фіскальним ухилом в податковому правозастосуванні. В якості основного завдання податково-правового регулювання визначається забезпечення економічної основи існування держави. Формування такого економічного базису пов'язують з належною реалізацією платником податків відповідних податкових обов'язків. При цьому правам платника податків не прийнято приділяти значної уваги. Однак такий підхід не є послідовним, адже низка прав платника податків у рівній мірі спрямована на реалізацію як приватного інтересу правозобов'язаного учасника податкових відносин, так і на забезпечення реалізації публічного інтересу – формування економічної основи функціонування держави.

Платник податків, який одержав запитувану ним податкову консультацію щодо ведення обліку податків і зборів та складання звітності зі справляння податків і зборів – це платник, який потенційно у подальшому належним чином виконає свої податкові обов'язки. Безумовно, консультування у галузі оподаткування надасть відповідні гарантії платнику податків (приватний інтерес), проте вона у той же час поінформує платника податків про порядок реалізації його прав та обов'язків, що сприятиме правомірній поведінці

платника податків (публічний інтерес). Відповідно право на податкове консультування має важливе значення для забезпечення послідовного функціонування як податкової системи загалом, так і діяльності конкретного платника податків. Консультації у сфері оподаткування щодо ведення обліку податків і зборів та складання звітності зі справляння податків і зборів забезпечують визначеність податкового правозастосування, а це щонайменше запорука стабільного розвитку податкових відносин.

Однак на сьогоднішній день механізм податкового консультування щодо ведення обліку податків і зборів та складання звітності зі справляння податків і зборів є далеким від ідеалу. Правове регулювання податкового консультування містить як низку формальних, так і ряд змістовних суперечностей, які не сприяють належній реалізації покладених на консультації у сфері оподаткування функцій. Платник позбавлений правових гарантій, тоді як владна сторона перебуває у становищі перманентного конфлікту з платником податків – це все наслідки непослідовного конструювання окремих положень правового механізму податкового консультування. Отже, існує об'єктивна необхідність трансформувати підходи до податкового консалтингу щодо ведення обліку податків і зборів та складання звітності зі справляння податків і зборів.

У чинному законодавстві обов'язкові вимоги до консультацій у галузі оподаткування описані лише частково [1]. Цей опис надається окремо для індивідуальних та узагальнених консультацій у галузі оподаткування. Основна відмінність індивідуальних консультацій у галузі оподаткування від узагальнених полягає в тому, що методика надання індивідуальних консультацій у галузі оподаткування визначена Податковим кодексом України, а в разі проведення узагальнених консультацій у галузі оподаткування – керуватись потрібно Наказом Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку надання узагальнюючих консультацій у галузі оподаткування» [2].

Уніфікована програма податкової консультації щодо ведення обліку податків і зборів та складання звітності зі справляння податків і зборів має наступний вигляд: постановка проблеми, наведення нормативного підґрунтя, обґрунтування застосування законодавчих норм, висновок щодо практичного застосування аналізованих норм [5].

Призначення консультацій у галузі оподаткування є багатовекторним. Такий підхід обумовлюється специфікою функціональної спрямованості податкового консалтингу. Отже, завдання консультацій у галузі оподаткування полягає в наступному:

- надання консультаційних послуг фізичним та юридичним особам незалежно від форм власності та організаційно-правових форм щодо визначення та реалізації їх прав та обов'язків як платників податків і зборів (обов'язкових платежів), застосування законодавства про податкові платежі і збори (обов'язкових платежів);
- надання необхідних рекомендацій щодо визначення бази оподаткування, обчислення податків і зборів (обов'язкових платежів), отримання пільг

- відповідно до чинного законодавства, дотримання порядку нарахування та сплати податків і зборів, розробці варіантів організації оподаткування з урахуванням особливостей діяльності юридичних та фізичних осіб;
- повідомлення про зміни законодавства про податки і збори (обов'язкові платежі);
  - надання роз'яснень щодо практичного застосування відповідних законодавчих та нормативних актів;
  - сприяння правильному нарахуванню та повній сплаті податків і зборів (обов'язкових платежів), здійснення моніторингу змін у відповідному законодавстві;
  - ведення обліку податків і зборів та складання звітності зі справляння податків і зборів;
  - представництво інтересів юридичних та фізичних осіб в органах, що контролюють справляння податків і зборів (обов'язкових платежів);
  - проведення перевірки обліку податків і зборів платників податків і зборів (обов'язкових платежів) на відповідність чинному податковому законодавству та виконання завдання з надання впевненості відносно звітності зі справляння податків і зборів на замовлення платників податків у відповідності до норм і правил податкового консалтингу;
  - участь у підготовці та розробці нормативно-правових актів, що стосуються інтересів податкових радників та платників податків [3; 4].

Саме тому, консультації у сфері оподаткування щодо ведення обліку податків і зборів та складання звітності зі справляння податків і зборів, слід розглядати як комплекс методичних та контрольних дій, за результатом протікання яких відбувається продукування консалтингової податкової послуги. Варто зазначити, що консультації у сфері оподаткування є універсальним методом управління податковими ризиками. Однак, таке управління ефективно лише у разі мінімізації або повної відсутності ризиків у відносинах «консультант-клієнт».

Література:

1. АС «Податковий блок» : офіційний веб-портал Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/arkhiv/proekt-modernizatsiya-derj/podatkovui-blok/> (дата звернення: 15.11.2023).
2. Про затвердження Порядку надання узагальнюючих консультацій у галузі оподаткування : Наказ М-ва фінансів України від 27.09.2017 р. № 811. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1266-17#doc_info (дата звернення: 15.11.2023).
3. Про податкове консультування в Україні : проект Закону від 10.07.2008 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF24900B.html (дата звернення: 15.11.2023).
4. Рачинський Р.М. До питання використання програмного забезпечення АІС «Податковий блок». *Актуальні питання взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічного адміністрування у напрямку розвитку правової системи України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 7-8 вересня 2018 р.* К.: Центр правових наукових досліджень. 2018. С. 57-60.
5. Тучак Т.В., Богдан С.В. Концептуальні засади становлення та функціонування інституту податкового консультування. *Східна Європа: економіка, бізнес та*

УДК [314.7:33.556]:316

Голбанос Сергій

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ МІГРАЦІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МОЛОДІ ТА ЇЇ ОБЛІКУ

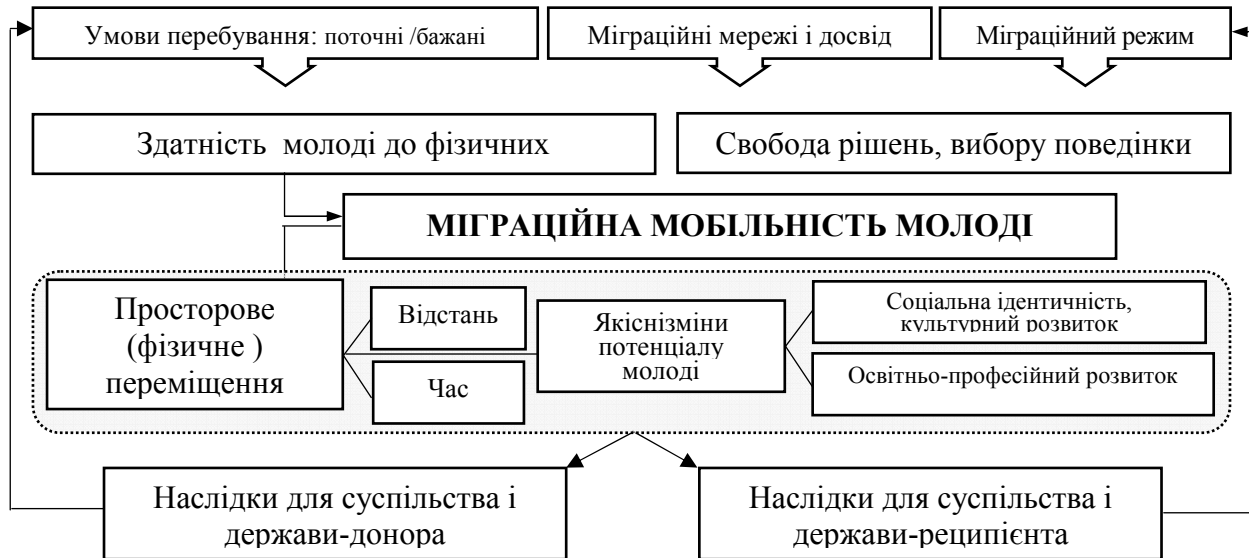
Важливою умовою економічного та інноваційного розвитку України на етапі її повоєнного відродження має бути залучення молоді до трудової діяльності, підтримка її ефективної зайнятості на українському ринку праці, збереження молодіжного трудового потенціалу. Нині має місце активізація міграційної мобільності молоді з метою освіти та успішного працевлаштування за кордоном, що для України несе певні ризики її неповернення на батьківщину навіть після війни. На тлі демографічної кризи і втрат людського капіталу в умовах війни додатковий відток молоді за кордон несе небезпеку зменшення людського потенціалу України подальшими роками. При цьому облік міграційної мобільності молоді залишається недосконалим, що гальмує регулювання міграційних процесів.

Теоретичний аналіз свідчить, що проблематику мобільності населення в Україні активно досліджують Лібанова Е., Позняк О., Садова У., Семікіна М., Бортник Н., Мороз Н., Риндзак О., Біль М. та ін. Виходячи з аналізу наукових джерел, більшість авторів розуміють мобільність як прояв рухливості, здатності до переміщень. Мобільність може приймати різноманітні форми в залежності від зміни мотиваційних установок людини, її спроможності гнучко приймати рішення щодо руху у певному напрямі, щоб досягти певної мети, адаптуватися до змін. Різні види мобільності виявляються як під час територіального переміщення, так і впродовж набуття освіти, вибору місця роботи, професії, побудови кар'єри, докладання зусиль для підвищення соціального статусу.

Узагальнюючи наукову думку [1-3] пропонуємо розуміти термін «міграційна мобільність» як здатність людини до зміни місця перебування як результату реалізації свободи вибору, що характеризується фізичним переміщенням на певні відстань і час та спричиняє зміни її інтелектуального потенціалу й соціальної ідентичності. Міграційна мобільність є різновидом просторової мобільності, що передбачає фізичні переміщення, може набувати видів міграційної, академічної (передбачає обов'язкове повернення після завершення навчання чи стажування), ділової (відрядження), економічної (релокація бізнесу), туристичної. Міграційна мобільність поєднує всі види міграції з різною метою, тривалістю й векторами.

На рис. 1. відображено сутнісне розуміння міграційної мобільності у суспільстві, де права і свободи людини у виборі місця перебування захищені

законом. При цьому держави, реалізуючи міграційну політику, не повинні прямо обмежувати свободу переміщень, а можуть впливати на мобільність населення з застосуванням непрямих механізмів, зокрема через покращення умов проживання, навчання, оплати та умов праці в державі, регіонах, громадах.

Рисунок 1 – Сутність міграційної мобільності у сучасному суспільстві

Джерело: розроблено автором

З нашої точки зору, в інтересах економічної та демографічної безпеки України, перспектив її відродження, вкрай важливо забезпечити поглиблене вивчення проблеми міграційної мобільності молоді з боку економічної науки. Потребують з'ясування та систематизації усі наслідки цього явища як для суспільства і держави-донора, так і для суспільства й держави-реципієнта. Вважаємо також, що для вдосконалення обліку міграційної мобільності потрібен об'єктивний моніторинг міграційного відтоку молоді за межі України та наслідків для національної безпеки. Пропонуємо також перегляд інструментів та важелів впливу на міграційну поведінку молоді, створення системи стимулів для повернення після війни тимчасових переселенців, які вимушено перебувають за кордоном. Регуляторна політика в цьому сенсі має набути нового змісту, передбачати розробку низки економіко-правових заходів щодо підтримки та соціального захисту молоді на ринку праці, що зможе уповільнити міграційну активність молодих людей і сприяти їх продуктивній праці на благо рідної країни.

Література:

1. Біль М.М. Міграційна мобільність населення в економічних дослідженнях: теоретичні аспекти. *Демографія та соціальна економіка*. 2022. № 1 (47). С. 88-102.
2. Лібанова Е.М., Позняк О.В. Зовнішня трудова міграція з України: вплив COVID-19. *Демографія та соціальна економіка*. 2020. № 4. С. 25-40.
3. Садова У.Я. Міграція в умовах трансформації регіональних ринків праці України: механізми регулювання. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». Львів, 2019. 263 с.

УДК 338.439.6

Голуб Діна
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Зомчак Лариса
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економічної кібернетики
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В РЕГІОНАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ: ЕКОНОМЕТРИЧНИЙ ПІДХІД

Продовольча безпека в розрізі регіонів країни – це стан, при якому населення регіону має доступ до достатньої кількості якісних продуктів харчування, які відповідають його потребам. Це комплексне поняття, яке включає в себе три основних аспекти:

- наявність продовольства (регіон повинен мати достатні ресурси для виробництва продуктів харчування, які відповідають потребам населення);
- доступ до продовольства (населення регіону має мати можливість купувати або отримувати доступ до продуктів харчування за прийнятними цінами);
- використання продовольства (населення регіону має мати достатні знання і ресурси для того, щоб використовувати продовольство в цілях задоволення своїх потреб).

Дослідження продовольчої безпеки в розрізі регіонів країни є важливим з кількох причин, зокрема, воно дозволяє оцінити стан продовольчої безпеки в різних регіонах країни і виявити регіони, які потребують додаткової підтримки.

У контексті війни росії в Україні дослідження продовольчої безпеки в розрізі регіонів є особливо важливим. Внаслідок війни було пошкоджено або знищено значну частину сільськогосподарської інфраструктури, що призвело до зниження обсягів виробництва сільськогосподарської продукції. Це, у свою чергу, негативно вплинуло на продовольчу безпеку в деяких регіонах країни.

Серед моделей, які застосовують у дослідженні аспектів сільського господарства, виділимо авторегресійне моделювання (часто із сезонною складовою) [1], симультаивне моделювання [2, 3], а на регіональному рівні доцільно застосовувати моделі на панельних даних [4].

У якості результуючої змінної панельної моделі продовольчої безпеки України на регіональному рівні обрано валову продукцію сільського господарства, в якості факторних змінних використано валовий регіональний продукт, продуктивність праці в сільськогосподарських підприємствах, виробництво зернових і зернобобових культур, виробництво м'яса усіх видів. Усю статистику зібрано з офіційної сторінки Державної служби статистики України [5].

Панельна модель продовольчої безпеки України на регіональному рівні матиме вигляд:

$$AGRpr_{it} = \alpha_i + \beta_1 * VRP_{it} + \beta_2 * PPsgP_{it} + \beta_3 * Vzk_{it} + \beta_4 * Vm_{it}$$

де i – індекс області;

t – індекс для часового періоду;

α_i – скаляр;

AGRpr – валове виробництво продукції сільського господарства (млн. грн);

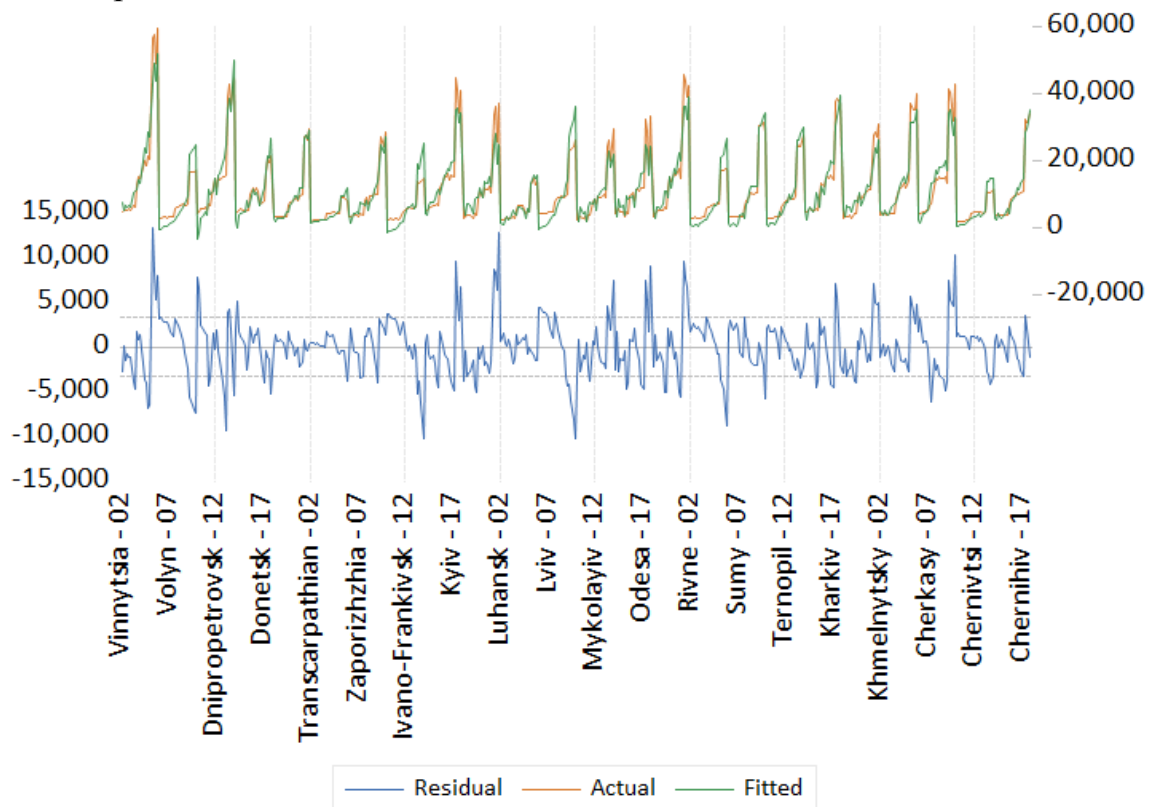
VRP – валовий регіональний продукт (млн. грн);

PPsgP – продуктивність праці в сільськогосподарських підприємствах (на 1 зайнятого в сільськогосподарському виробництві, грн);

Vzk – виробництво зернових і зернобобових культур (тис. т);

Vm – виробництво м'яса усіх видів (тис. т).

На рисунку 1 представлено графічну апроксимацію фактичних та прогнозних даних панельної моделі валового випуску сільськогосподарської продукції України.

Рисунок 1 – Фактичні, прогнозні дані та залишки панельної моделі валового випуску сільськогосподарської продукції України

Джерело: побудовано авторами

За результатами дослідження, у середньому по Україні на зміну валової продукції сільського господарства найбільше впливають чотири фактори: зміна ВРП, продуктивність праці в сільськогосподарських підприємствах, виробництво зернових і зернобобових культур та виробництво м'яса. Ці фактори пояснюють 90% змін валової продукції. Решта 10% пояснюється іншими факторами, такими як кліматичні умови, політика уряду та інші.

Література:

1. Zomchak L. & Umrysh H. (2017). Modeling and forecasting of meat and eggs producing in Ukraine with seasonal ARIMA-model. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. № 3 (3). P 16-27.
2. Zomchak L.M. (2023). Sustainable development of Ukraine as a combination of social, economic and environmental components: structural econometric model of three-pillar approach. *In IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*. IOP Publishing. Vol. 1254. № 1. P. 012125.
3. Zomchak L. & Nehrey M. (2022). Economic growth and capital investment: the empirical evidence. *In The International Conference on Artificial Intelligence and Logistics Engineering*. Cham: Springer International Publishing. P 645-652
4. Zomchak L., Vdovyn M. & Deresh O. (2023). Regional Economic Development Indicators Analysis and Forecasting: Panel Data Evidence from Ukraine. *In The International Conference on Artificial Intelligence and Logistics Engineering*. Cham: Springer Nature Switzerland. P 217-228.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Реалізація продукції сільського господарства підприємствами та господарствами населення за 2014-2021 рр. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/cg.htm (дата звернення: 13.11.2023)

УДК 657

Григор'єва Наталя

здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник: **Смірнова Надія**

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК ВИТРАТ У ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ

Здійснення господарської діяльності фермерських господарств нерозривно пов'язане з понесенням витрат. Як відомо, витрати – це процес перетворення засобів, предметів праці та самої праці в нову продукцію. На їх покриття спрямовується значна частина доходу (виручки) від реалізації продукції, робіт та послуг фермерського господарства. Оскільки, метою діяльності фермерського господарства, як суб'єкта підприємницької діяльності, є отримання прибутку, то фінансовий облік витрат має забезпечити своєчасне документування, повне і достовірне відображення витрат в обліку та звітності, контроль за раціональним використанням активів господарства, а також сприяти проведенню аналізу фактично понесених витрат з метою виявлення шляхів їх скорочення.

Важливою умовою успішної діяльності фермерських господарств є досягнення оптимального рівня витрат на виробництво, внаслідок чого зросте конкурентноздатність продукції та стане реальним досягнення

довгострокового економічного зростання господарств. Надійність фінансового стану господарств, результативність і привабливість їх діяльності для інвесторів залежать від ефективності використання виробничих ресурсів, від правильності формування собівартості продукції. Саме ці показники є вирішальними при формуванні прибутку і, найголовніше, залежними від раціональної та розумної системи обліку і управління витратами. Разом з тим, бути привабливим, конкурентоздатним, фермерство може за умови аналізу та планування результатів господарської діяльності, що можливо за умов чіткого обліку доходів та витрат діяльності [3].

Основними обліковими документами, що акумулюють інформацію про витрати та доходи фермерського господарства за простою формою є Книга обліку доходів та витрат, а за спрощеною – Журнал реєстрації господарських операцій і Відомість обліку витрат. Записи до цих реєстрів здійснюються на підставі первинних документів без відображення зв'язку засобів та джерел їх утворення.

За простою формою витрати накопичуються в правій частині Книги обліку доходів та витрат за елементами (матеріальні, амортизація, податки та обов'язкові збори і платежі, інші та надзвичайні витрати), а доходи – в лівій. Фінансовий результат визначають як різницю загальної суми доходів графі 10 Книги обліку доходів та витрат і уточненої суми витрат.

За спрощеною формою до складу витрат у Відомості обліку витрат включають матеріальні витрати, розрахунки за виплатами найманим працівникам та відрахування на соціальні заходи, амортизацію, вартість робіт, послуг та інші витрати пов'язані з процесом виробництва і управління господарством. Слід зауважити, що вартість придбаних чи виготовлених засобів в момент надходження (оприбуткування) є витратами виробництва та автоматично включається до складу виробничих витрат [2].

Узагальнення теоретичних засад організації та ведення фінансового обліку витрат у фермерських господарствах дозволило зробити такі висновки:

- серед науковців існує багато думок щодо застосування форм бухгалтерського обліку фермерськими господарствами. Більшість досліджень щодо форм бухгалтерського обліку фермерських господарств не є системними, оскільки не враховують усіх факторів, які впливають на вибір форми бухгалтерського обліку, а також потреб в отримання інформації для внутрішньої, призначеної для управління підприємством, та всієї зовнішньої звітності;
- особливості діяльності фермерських господарств потребують розроблення для них спеціалізованих бухгалтерських програм, з якими можна працювати в діалоговому режимі та які легко адаптуються до змін законодавства;
- у кінцевому результаті вибір форми бухгалтерського обліку після аналізу потреб в отриманні інформації для управління та складання зовнішньої звітності залежить від керівника фермерського господарства [1].

Отже, з метою удосконалення фінансового обліку витрат у фермерських

господарствах доцільно:

- операції, що пов'язані з нарахуванням та сплатою податків, зборів та обов'язкових платежів відображати протягом звітного періоду;
- суму залишків запасів включати до складу витрат діяльності протягом звітного періоду;
- за результатами інвентаризації по сумі виявлених залишків, в межах господарських операцій, проводити корегування доходів та витрати.

Література:

1. Васильєва В.Г., Коновалова О.В., Січева К.В. Особливості організації обліку доходів і витрат у фермерських господарствах. *Економічний простір*. 2019. № 148. С. 116-129.
2. М'яка С.І. Особливості обліку витрат діяльності фермерського господарства. URL: <http://surl.li/occfb> (дата звернення: 25.11.2023)
3. Тлучкевич Н., Балюк Н. Особливості обліку фермерських господарств. *Міжнародна науково-практична конференція*. 2016. С. 140-141.

УДК 657

Грилицька Анжела

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки, управління та адміністрування

Корнієнко Руф

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Черкаський державний бізнес-коледж

м. Черкаси, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ НА ПРИВАТНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Ведення обліку є важливою складовою фінансового управління на будь-якому підприємстві, включаючи приватні підприємства в Україні. Система обліку на приватних підприємствах має свої особливості, які визначаються не лише загальними стандартами, але й специфікою підприємницької діяльності та законодавством України.

Приватні підприємства зазвичай мають більшу гнучкість у веденні обліку порівняно з державними організаціями, оскільки вони можуть швидше адаптуватися до змін на ринку і внутрішніх потреб. Вони залежні від власників або фінансових інвесторів, часто керуються прибутковістю, і облік грає ключову роль у забезпеченні ефективного управління фінансами для досягнення цієї мети.

Загалом, ведення обліку на приватних підприємствах має враховувати їхні цілі, потреби і специфіку галузі, у якій вони працюють. Ефективний облік є важливою частиною успішного управління приватним підприємством і досягнення його стратегічних цілей.

Особливості ведення обліку полягають у наступному:

- основним документом, що регулює ведення обліку на приватних

підприємствах в Україні, є Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [3]. Цей стандарт визначає загальні правила та принципи ведення обліку на всіх підприємствах. Існують і спеціальні стандарти бухгалтерського обліку, призначені для окремих галузей та видів діяльності, які також враховуються на приватних підприємствах;

- приватні підприємства мають можливість вибору форми фінансової звітності – загальна або спрощена. Зазвичай приватні підприємства вибирають спрощену форму, оскільки вона дозволяє зменшити обсяг і склад звітності, що спрощує облік та звітування;
- на приватних підприємствах існують особливості в оцінці активів та зобов'язань. Наприклад, можливість застосування спрощених методів оцінки запасів або визнання заборгованостей, що враховують специфіку діяльності підприємства;
- податкове законодавство України визначає правила обліку та звітності для податкових цілей [2]. Приватні підприємства повинні дотримуватися вимог податкового законодавства при веденні обліку та складанні податкових звітів. Це включає в себе облік податку на прибуток, ПДВ, податку на додану вартість, та інших податків;
- на приватних підприємствах в Україні існують певні особливості оподаткування, які впливають на ведення обліку. Наприклад, приватні підприємства мають можливість вибору між спрощеною системою оподаткування (єдиний податок) і загальною системою оподаткування (податок на прибуток) [1]. Вибір оподаткування впливає на структуру фінансової звітності та облік податкових зобов'язань;
- приватні підприємства можуть мати свої особливості щодо формування резервів на майбутні витрати або відстрочки платежів. Це може включати створення резервів на погашення заборгованостей чи резервів на майбутні витрати, такі як ремонт обладнання. Ведення обліку таких операцій важливо для правильного фінансового планування;
- деякі приватні підприємства, зокрема у сфері сільського господарства, туризму, або роздрібною торгівлі, можуть бути сезонними або піддаватися циклічним коливанням в обсягах продажів та доходів. Ці особливості вимагають ретельного обліку та планування фінансів, щоб ефективно управляти ресурсами та виправдовувати фінансові очікування в різні періоди;
- на приватних підприємствах в Україні зазвичай відсутня обов'язкова аудиторська перевірка фінансової звітності, яка зазвичай обов'язкова для великих публічних компаній [4]. Однак це не виключає необхідності внутрішнього контролю та аудиту. Приватні підприємства можуть вирішувати проведення аудиторських перевірок на власний розсуд або за потреби фінансових інституцій, інвесторів чи партнерів. Рекомендаціями для власників приватних підприємств є:
- постійно моніторити зміни у законодавстві щодо обліку та податків;

- використовувати технології, на кшталт програм для ведення обліку та хмарних сервісів, які спрощують процес обліку та зберігають документацію в безпеці;
- не слід виключати можливість найму кваліфікованого бухгалтера, який буде забезпечувати якісний облік та допоможе уникнути помилок.

Отже, особливості ведення обліку на приватних підприємствах визначаються як загальними стандартами бухгалтерського обліку, так і вимогами податкового законодавства. Приватні підприємства мають можливість вибору форми фінансової звітності та застосування спрощених методів обліку, що спрощує їхню діяльність.

Управління внутрішнім обліком та інформаційними системами є також важливою складовою ефективного фінансового управління на приватних підприємствах. Внутрішній облік допомагає приймати обґрунтовані рішення та вдосконалювати фінансовий стан підприємства. Інформаційні системи обліку спрощують процеси ведення обліку та звітування, що підвищує ефективність управління.

Основні аспекти ведення обліку на приватних підприємствах в Україні, включають регулюючу базу, особливості фінансового звітування та внутрішній облік. Розуміння цих аспектів є важливим для успішного функціонування та розвитку приватних підприємств, що відіграють значущу роль у економіці України.

Література:

1. Іонан В. Роль підтримки МСП у відновленні післявоєнної економіки країн світу. *Українська правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/22/694090/> (дата звернення: 07.11.2023)
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану : Закон України від 01.04.2022 р. № 2173-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#Text> (дата звернення: 07.11.2023)
3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ М-ва фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 07.11.2023)
4. Токаренко В.В. Облік і оподаткування діяльності суб'єктів малого підприємництва. *Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ*. 2023. Вип. 4 (30). URL: <http://www.vtei.com.ua/doc/2023/konf2203/4/30.pdf> (дата звернення: 07.11.2023)

УДК 657.6:004

Грицишин Андрій
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

ПЕРЕДУМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ У СМАРТ-МІСТІ

На сучасному етапі розвитку смарт-міста виникає потреба у розробці ефективних методик диджиталізації облікових процесів. Для оптимізації управління господарськими інституціями та смарт-містом загалом важливо мати різноманітну облікову інформацію, яка генерується за допомогою технології Інтернету Речей (IoT), в поєднанні з відомостями про територіально-просторове положення мешканців. Зонування міського простору створює додатковий інформаційний ресурс для обліку та управління, визначаючи важливість та актуальність науково-прикладних розробок у цьому контексті.

Смарт-місто є унікальним інтегратором фізичних, людських та інформаційних систем, який об'єднується навколо спільної мети оптимізації життєдіяльності мешканців різних територіально-громадських об'єднань. Це створює універсальне інформаційне середовище, що поєднує різні муніципальні та приватні інституції для повноцінного обслуговування жителів. Інформаційною основою смарт-міста є розгалужена мережа пристроїв технології Інтернету речей (IoT), які об'єднуються за допомогою Інтернет-зв'язку в єдину систему. Ця технологія забезпечує збір різноманітних даних для оптимізації управління смарт-містом.

Смарт-місто використовує базу даних для створення системи зворотного зв'язку, що дозволяє мешканцям впливати на управлінські рішення в сфері адміністрування соціально-економічних процесів. За допомогою даних від пристроїв IoT можливе врахування поведінкових характеристик різних груп мешканців, що впливає на якість надання муніципальних послуг. Вивчаючи потреби мешканців, можна оперативно адаптувати смарт-місто до нових викликів.

Для облікових цілей розумно використовувати інформацію про територіально-просторове зонування міста та рух жителів. Перспективні напрямки комбінованого використання технологій Інтернету речей (IoT) та геоінформаційних систем (GIS) у контексті ідентифікації об'єктів у міському просторі включають:

- пасажирські перевезення (оцінка витрат і доходів перевізників на основі даних про кількість і тривалість поїздок);
- паркування транспорту (врахування витрат і доходів паркувальних операторів у залежності від кількості і тривалості паркування транспорту);
- паливо-енергетичний сектор і ЖКГ (облік споживання енергоресурсів за допомогою автоматизованих лічильників у споживачів і надавачів

- комунальних послуг);
- екологія й урбаністика (розрахунок та облік ставок оренди муніципальної власності та місцевого оподаткування бізнесу на основі даних про екологічну та урбаністичну привабливість розташування);
- охорона здоров'я (облік витрат і доходів закладів охорони здоров'я, з урахуванням кількісно-часових параметрів медичного обслуговування жителів);
- інші сфери та адміністративні послуги (облік з урахуванням кількості осіб, яким надані послуги та інше).

Смарт-місто надає менеджерам на всіх рівнях управління цінні дані для оперативного реагування на зміни у функціонуванні як єдиної господарської системи. Проте, для найбільш ефективного управління територіально-громадськими об'єднаннями необхідно розробити досконалі методики використання великих обсягів даних, які надає технологія IoT, що підкреслює актуальність подальших наукових досліджень у цьому напрямку.

УДК 657.1

Грищук Ганна

доктор філософії

доцент кафедри аудиту та економічного аналізу

Державний податковий університет

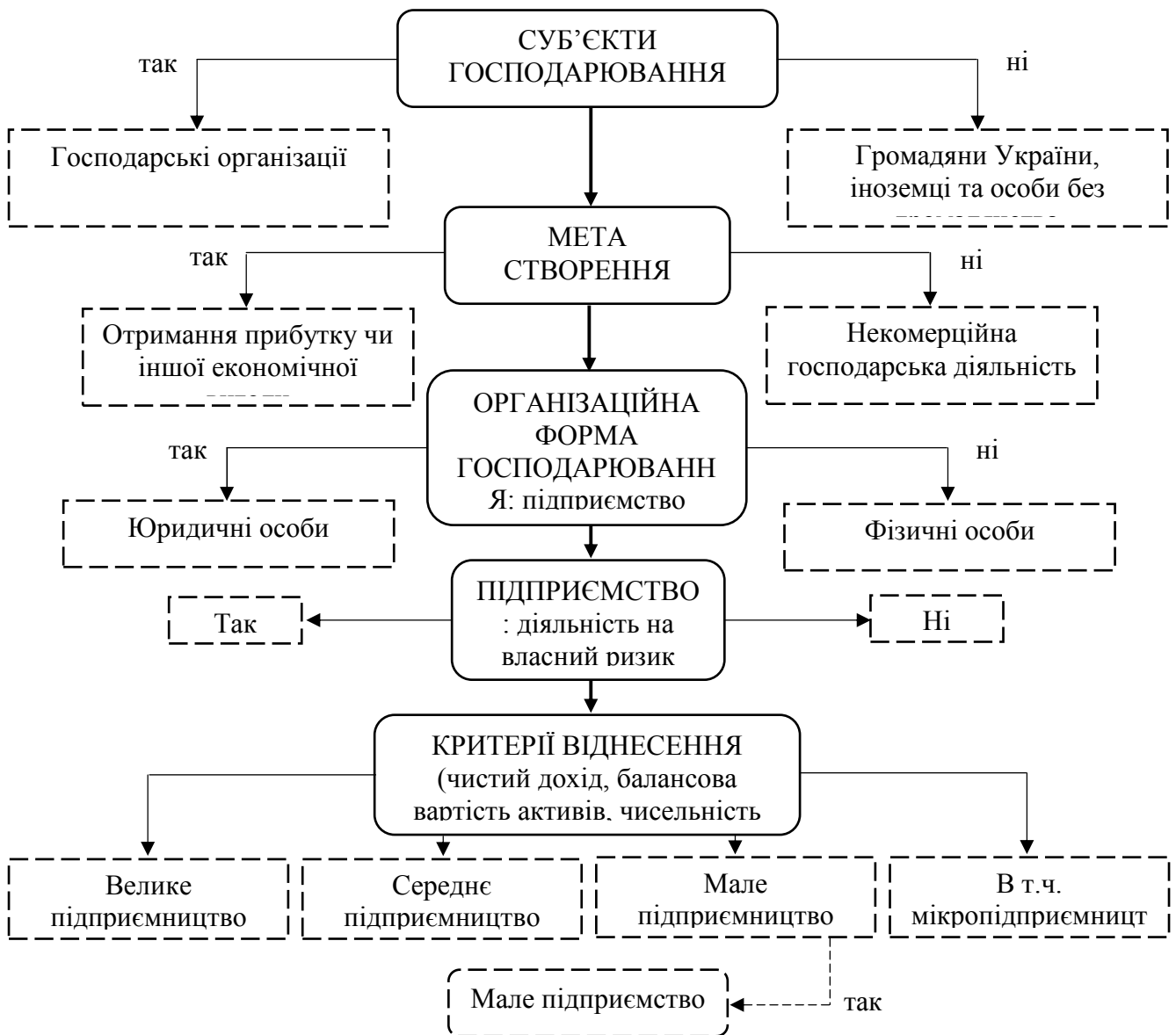
м. Ірпінь, Україна

РОЛЬ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ У РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Україна має статус країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу відповідно до рішення Європейської Ради [1]. Процес гармонізації бухгалтерського обліку та фінансової звітності малих підприємств України відбувається шляхом наближення до європейських директив та міжнародних стандартів ведення підприємницької діяльності задля достовірного забезпечення інформаційних потреб. Для цілей складання, подання й оприлюднення фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності Директивою 2013/34/ЄС «Про щорічну фінансову звітність, консолідовану фінансову звітність» [6] встановлено певні критерії класифікації підприємств, у межах імплементації положень якої до законодавства України внесено зміни щодо віднесення суб'єктів господарювання до мікро-, малого, середнього і великого підприємництва. На сьогодні важливим є дослідження стану та розвитку малих підприємств як рушійної сили у формуванні ринкових відносин, стабільного та динамічного розвитку вітчизняної економіки.

Дослідженню проблем функціонування малих підприємств, ведення ними обліку та складання звітності присвячені наукові праці таких провідних вчених, як Калюги Є.В., Маргасової В.Г., Мороз Ю.Ю., Озерана А.В., Пильнова Д.О., Савчука В.К., Цал-Цалко Ю.С. та ін.

В Україні існує розмежування підприємств за категоріями з метою ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [4] підприємства можуть належати до таких категорій: мікропідприємств, малих, середніх та великих. Питання ведення обліку малих підприємств сьогодні набуває особливої актуальності, адже залежно від сфери діяльності, кількості працюючих, системи оподаткування, величини балансової вартості активів і чистого доходу, мають різні підходи до ведення бухгалтерського обліку. Місце та ознаки малих підприємств у нормативно-правовому полі представлено на рис. 1.

Рисунок 1 – Визначення сутності малих підприємств відповідно до чинного законодавства України
Джерело: узагальнено на підставі [5, с. 13].

Дані рис. 1 передбачають, що малі підприємства є юридичними особами, які займаються комерційною господарською діяльністю з метою отримання

прибутку або іншої економічної вигоди та відповідають критеріям (чистий дохід, балансова вартість активів, чисельність працівників), що визначені у нормативно-правових документах. У Законі України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» визначено, що малі підприємства – це підприємства, які не відповідають критеріям для мікропідприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передуює звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв: балансова вартість активів – до 4 мільйонів євро включно; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 8 мільйонів євро включно; середня кількість працівників – до 50 осіб включно [4].

На нашу думку, таке визначення не описує дану економічну категорію, а лише встановлює межі відповідності визначеним показникам. Крім того, зазначення показників у євро, а не в гривневому еквіваленті є сумнівним, адже фінансову звітність складають у національній валюті. У зарубіжній практиці відповідно до МСФЗ для малих та середніх підприємств малими підприємствами вважаються ті підприємства, які не є підзвітними суспільству та оприлюднюють фінансову звітність загального призначення для зовнішніх користувачів (власників, які не беруть участь в управлінні підприємством, існуючих і потенційних кредиторів) [2]. Тобто, розмір підприємства за встановленими критеріями не має прямого впливу на віднесення до категорії малих підприємств, а головною особливістю є саме підзвітність громадськості. На підставі вивчення вітчизняної та міжнародної практики щодо малих підприємств запропоновано внести зміни у НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» [3] щодо уточнення поняття «малі підприємства» як юридичних осіб, які є не підзвітними суспільству, займаються підприємницькою діяльністю з метою отримання прибутку або іншої економічної вигоди та відповідно до визначених критеріїв відносяться до категорії малих. Таке трактування даного поняття визначає не тільки відповідність кількісним критеріям, а й роль і призначення суб'єкта господарювання у ринковому середовищі.

Отже, розвиток малого бізнесу як сфери, яка, з одного боку, є ключовою для економічного зростання країни, а з іншого, перебуває у постійному пригніченні та обтяжена неефективними реформами й законодавчими обмеженнями, – є підставою для подальшого дослідження даного питання у розрізі критеріїв віднесення до категорії малих підприємств.

Література:

1. Комітет з питань інтеграції України до ЄС вітає історичне рішення Євросоюзу надати Україні статус кандидата на вступ до ЄС. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/224501.html> (дата звернення: 25.11.2023)
2. Міжнародний стандарт фінансової звітності для малих та середніх підприємств (МСФЗ для МСП). Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2013 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU13010> (дата звернення: 25.11.2023)
3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність»: Наказ М-ва фінансів України від 25.02.2000 р. № 39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text> (дата звернення: 25.11.2023)

4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 25.11.2023)
5. Стрілець В.Ю. Забезпечення розвитку малих підприємств: теорія, методологія, практика : монографія. Полтава: ПУЕТ, 2019. 457 с. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/8544/1/Strilec%20Zabezpechennia%20rozvytku%20malyh%20pidpryemstv.pdf> (дата звернення: 25.11.2023)
6. Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on the Annual Financial Statements, Consolidated Financial Statements and Related Reports of Certain Types of Undertakings. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32013L0034> (дата звернення: 25.11.2023)

УДК 331.101

Гук Руслан

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

СТРАТЕГІЧНІ ЗАВДАННЯ РЕФОРМУВАННЯ СТИМУЛІВ ДО ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОЇ ПРАЦІ ПЕРСОНАЛУ

Завдання мотиваційного менеджменту на підприємстві сьогодні, в умовах військового стану, обмежені нестачею коштів, потребами «донатити» кожен вільну гривню на підтримку ЗСУ, оптимізувати чисельність персоналу, зводити до мінімуму витрати, дбати про енергетичну, фінансову безпеку, систему заходів для запобігання наслідків обстрілів, збереження людей. Специфіка змін мотиваційного менеджменту в умовах сьогодення в тому, що вона у значній мірі спирається на психологічну мотивованість персоналу, розуміння і готовність погоджуватися зі зниженням рівня оплати праці порівняно з довоєнним, неможливістю покращити умови праці та матеріальні стимули в обмін на інтенсивні трудові зусилля. Після війни нагальною проблемою буде відродження економіки, країни загалом. Стратегічною умовою економічного зростання стане підвищення продуктивності праці на основі відновлення, модернізації, техніко-технологічного переозброєння та нової побудови підприємств. Нагальним питанням стане пошук резервів та нових стимулів для заохочення трудової активності, забезпечення високих темпів зростання продуктивності праці персоналу, а на макrorівні – зростання ВВП.

Дослідження А. Колота, О. Грішнєвої, І. Петрової, М. Семикіної, В. Стадник, С. Пасеки, Л. Шаульської, Н. Шалімової та інших вчених зосереджують увагу на важливості формування гідної системи стимулювання трудової активності персоналу, яка має бути адекватною до трудового внеску, рівня освіти, наявних компетентностей. Разом з тим, дотримуємося думки, що система стимулювання не спрацює, коли не відповідає трудовим очікуванням працівників, не враховує їх індивідуальні економічні та соціальні

потреби. Пояснення бачимо в мотиваційних теоріях, які передбачають зв'язок: потреби – інтереси – цінності – мотиви – трудова активність – результат праці – винагорода. Система стимулювання має передбачати винагороду за працю, яка охоплює низку матеріальних і нематеріальних стимулів. Не можна винагороду зводити лише до оплати праці. Ці стимули краще спрацюють тоді, коли безпосередньо заохочують індивідуальний прояв трудової активності. Мотивованість працівників будується, передусім, на усвідомленні власних економічних та соціальних потреб. Трудова активність знаходить свій прояв у зростанні продуктивності праці, ретельному та своєчасному виконанні дорученої справи, виконанні за власною ініціативою додаткових функцій, які можуть не входити у звичне коло прямих трудових обов'язків працівників, розробленні ініціатив та пропозицій щодо підвищення якості продукції, поліпшення організації праці, технологій виробництва тощо.

Таблиця 1 – Мотиви персоналу, які має враховувати система стимулювання праці

Мотиви персоналу, що ґрунтуються на економічних потребах	Мотиви персоналу, що ґрунтуються на соціальних потребах
<ul style="list-style-type: none"> • бажання отримувати дохід (оплату праці) для забезпечення потреб існування працівника та його сім'ї на мінімально достатньому рівні; • прагнення достатку, певного рівня добробуту, матеріального стандарту життя; • прагнення отримувати оплату праці, яка відповідає витраченим зусиллям, трудовому внеску у результати праці підприємства; • прагнення отримувати дохід, достатній для інвестицій в подальший саморозвиток, освіту, підвищення кваліфікації з метою отримання більшого доходу в майбутньому; • прагнення до участі у розподілі прибутків підприємства тощо 	<ul style="list-style-type: none"> • бажання мати цікаву за змістом роботу; • прагнення мати сприятливі та безпечні умови праці; • прагнення приймати участь у трудовому процесі, який техніко-технологічно та інформаційно забезпечений, праця організована на сучасному рівні; • бажання уникнути роботи монотонної, одноманітної, рутинної; • прагнення до праці із зручним режимом роботи для працівника та його сім'ї; • прагнення до доброзичливих відносин з керівництвом та колегами, уникнення конфліктів; • бажання виконувати роботу, яка є суспільно значимою, корисною, престижною; • прагнення до більшої самостійності в роботі; • прагнення до постійного професійного розвитку; підвищення свого соціального статусу.

Отже, на етапі повоєнної розбудови економіки має відбутися реформування стимулів до підвищення продуктивності праці на підприємстві. Це можливо на засадах проведення мотиваційного моніторингу, запровадження індивідуального підходу до оцінки та стимулювання праці, урахування спектру соціальних та економічних потреб. Такий підхід дозволить уникнути зрівнялівки, стимулювати трудову та інноваційну активність персоналу.

Література:

1. Костишина Т.А., Степанова Л.В. Оплата праці як складова соціальної політики держави. *Економіка і організація управління*. 2016. № 3 (23). С. 66-72.
2. Колот А.М., Цимбалюк С.О. Мотиваційний менеджмент. К.: КНЕУ, 2014. 479 с.
3. Семикіна М.В., Лучик С.Д., Запірченко Л.Д. та ін. Мотиваційні механізми розвитку економіки на етапі євроінтеграції : колективна монографія. Кропивницький: ЦНТУ, 2022. 281 с.

УДК 330.341.

Гут Любов

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
м. Чернівці, Україна

ХАРАКТЕРИСТИКА ФАКТОРІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Технічний рівень і ефективність підприємства в майбутньому визначаються результативністю і напрямками поведінки інноваційної діяльності сьогоднішнього дня. Підвищення інтенсивності інноваційної діяльності є найважливішою умовою забезпечення динамічного розвитку та сталого становища підприємства на ринках продукції, що випускається, підвищення конкурентоспроможності. Досягнення поставленої мети неможливо без систематичного аналізу інноваційної діяльності підприємства. Особливого значення набувають науково обґрунтовані методи виявлення факторів, які сприяють створенню вискооефективного механізму, що забезпечує безперервне генерування і якнайшвидше використання науково-технічних досягнень у діяльності підприємства.

Слід зазначити, що за останні роки урядом було прийнято багато постанов та рішень, державних програм, спрямованих на підвищення інноваційної результативності підприємств, але більшість з них не вдалося реалізувати в повному обсязі в реальній економіці. Через це виникають економічні суперечності між інтересами держави та підприємствами, орієнтованими на інноваційний шлях розвитку, розв'язання яких потребує ґрунтовних досліджень.

Комплексний аналіз стану інноваційної діяльності на підприємствах в Україні дозволяє виявити основні зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на реалізацію і розвиток діяльності на підприємствах. Зовнішні фактори можна розбити на три підгрупи: конкуренція, попит, виробничо-технічні фактори. Внутрішні фактори – це: ставлення керівництва компанії до нововведень; простота і відсутність бар'єрів у взаєминах між підрозділами і співробітниками; ступінь самостійності внутрішніх підрозділів; наявність економічної зацікавленості підрозділі і окремих працівників; ступінь гнучкості

розгляду інноваційних пропозицій.

Всі фактори, які сприяють чи стримують інноваційний розвиток на підприємстві, поділяються на дві групи: екзогенні – це фактори, що виникають у результаті впливу зовнішніх факторів; ендогенні – це фактори, що розвивається внаслідок внутрішніх причин на підприємстві.

До складу екзогенних факторів, що сприяють інноваційному розвитку, доцільно віднести: розвиток конкуренції наукоємних товарів, збереження науково-технічного потенціалу та державна підтримка інноваційної діяльності, міжнародна науково-технічна корпорація, розвиток інноваційної інфраструктури.

До складу ендогенних факторів, що стримують інноваційний розвиток відносяться: недостатня кількість та різноманітність джерел фінансування, недосконалість науково-дослідних розробок, низький науково-інноваційний потенціал держави, недостатність міжнародного науково-технічного співробітництва, недосконалість законодавчої бази з питань інноваційної діяльності, недосконалість законодавчої бази з питань інноваційної діяльності.

Ендогенні чинники, що сприяють інноваційному розвитку, включають: наявність резервів фінансових та матеріально-технічних заходів, сприятливість до змін, нововведень, суспільне визнання, можливість самореалізації, збереження науково-технічного потенціалу, розвиток умов творчої праці, матеріальні стимули.

Ендогенні чинники, що стримують інноваційний розвиток підприємства, включають: слабкість матеріально-технічної та наукової бази, недостатня орієнтація організаційних структур на інноваційну діяльність, опір змінам, під час впровадження інновацій та нововведень, відсутність матеріальних стимулів та умов творчої праці, домінування інтересів існуючого виробництва, низький рівень аналітично-інформаційної бази підприємства [1].

Серед стримуючих факторів інноваційного розвитку підприємств вагоме місце посідає недостатня кількість та різноманітність джерел фінансування, серед яких головним джерелом фінансування інноваційної діяльності підприємств України є власні кошти підприємств. Це не дає змогу суб'єктам господарювання реалізовувати ефективну інноваційну політику, тому важливим завданням є пошук та залучення фінансових ресурсів в інноваційний сектор. Також до факторів, що стримують інноваційний розвиток підприємств, слід віднести вплив наукових кадрів за кордон. Щороку через таку тенденцію Україна втрачає більше ніж 1 млн.дол. США [2]. Тому, одним із ефективних засобів скорочення впливу наукових кадрів є збільшення фінансування науки, що передбачає поповнення бюджету, зміну ставлення влади до науки. Саме перехід від моделі з дешевою робочою силою до моделі з високим рівнем оплати ефективної праці стане першим кроком до формування конкурентоспроможної економіки. Підвищення професійного рівня паралельно зі зростанням оплати праці підвищить інноваційний розвиток підприємств. Негативним фактором також є відсутність повноцінної інформаційної бази щодо інноваційних проектів, що призводить до неможливості координації функціонування суб'єктів інноваційної діяльності. До заходів, які спрямовані

на вирішення цих проблем, можна віднести: створення єдиної функціонуючої національної інноваційної системи, яка формується на різних рівнях; формування загальнодержавної системи пошуку, збору, накопичення, обробки, зберігання, розповсюдження та надання інформації в сфері інноваційного щодо його інноваційного впровадження.

Крім цього необхідно визначити напрями, в яких вітчизняні вчені та підприємства мають наукові резерви та розробки, які відповідають міжнародним стандартам та забезпечуватимуть сильні позиції на світовому ринку, а в період воєнного стану – розробки у сфері військово-промислового комплексу. Пошук додаткових джерел фінансування є одним з напрямків удосконалення податкової системи щодо пільг і стимулів. Не менш важливим напрямом є створення нових та розвиток існуючих технологічних парків, кластерів для залучення інвестицій в модернізацію виробництва; розширення джерел фінансування; тісна співпраця з іноземними підприємствами та обмін досвідом; розширення практики надання інноваційним підприємствам середньострокових кредитів із зниженням процентної ставки.

Щоб підвищити процес розробки та впровадження інновацій на підприємстві потрібно залучати персонал та створювати преміальні фонди за розробку інноваційної продукції, давати працівникам додаткові бонуси. Рівень розвитку підприємств значно залежить від придбання нових технологій, що забезпечують тривалу конкурентоспроможність продукції, високі економічні результати діяльності підприємств. Потрібно зазначити, що не слід інвестувати кошти в ті проекти, що вже розроблені і використовуються в інших державах.

У цілому при розгляді ефективності інноваційної діяльності, на наш погляд, необхідно враховувати сукупний вплив ступеня використання факторів результативності, матеріальних витрат і часу. Це обумовлено тим, що зважаючи на безперервність інноваційної діяльності промислових підприємствах, як правило, здійснюють розробку і реалізацію певного числа проектів. У свою чергу, показники результативності відображають лише частку успішних проектів у їх загальному обсязі при розробці інновацій і ставлення впроваджених нововведень до загального обсягу ефективних з точки зору підприємства інновацій, тобто визначається ступінь відповідності проведеної інноваційної діяльності для досягнення цілей, що стоять перед промисловим підприємством. Між тим, високий відсоток результативності (звичайно, окрім 100%) ще не означає раціонального використання матеріальних ресурсів, тому що питома вага витрат на результативну інноваційну діяльність може бути набагато нижче, ніж нерезультативні витрати. Тому вкрай важливо поряд з фактором результативності інноваційної діяльності приймати до уваги витрати на її здійснення. Крім того, необхідно враховувати фактор часу, тому що сучасне промислове підприємство для забезпечення своєї «життєдіяльності» потребує певного обсягу інноваційної діяльності в одиницю часу.

Отже, наведені вище фактори потрібно враховувати та здійснювати моніторинг найбільш вразливих факторів для підприємства та факторів, які сприяють підвищенню ефективності інноваційної діяльності.

Література:

1. Кузьмін О.О. Фактори інноваційного розвитку підприємств. *Науковий вісник*. 2011. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=...2ahUKEwio1sDekeKCAxV> (дата звернення: 09.11.2023)
2. Офіційний сайт Європейського комітету статистики. URL: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>. (дата звернення: 09.11.2023)

УДК 331.108

Даниленко Олена

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом

Шахрай Анна

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ОРГАНІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах війни питання ефективного управління персоналом стає дедалі усе більш значущим, оскільки важливо враховувати соціально-економічні фактори, що впливають на продуктивність праці працівників і ефективність діяльності організації в несприятливому середовищі. Нинішні умови зобов'язують керівництво організацій та HR-менеджмент вводити нові методи управління персоналом, адже застосування застарілих методів, які не стійкі до кризових явищ, гальмує розвиток та розширення організації. Окрім того, світова глобалізація й стрімкий науково-технічний розвиток із застосування штучного інтелекту також доволі швидко змінюють умови існування організацій й нагальне завдання сучасного ефективного HR-менеджера полягає у застосуванні інноваційних підходів до управління персоналом, є поштовхом до переосмислення ролі й участі сучасного HR-менеджера в досягненні стратегічних цілей розвитку організації.

Інноваційні підходи до управління персоналом організації узагальнено за літературними джерелами [1-5], до них можна віднести: попередній відбір персоналу із застосування нових методів підбору на основі сучасних засобів автоматизації та штучного інтелекту, поточне та попереднє оцінювання діяльності працівників із застосуванням засобів автоматизації, наприклад, додатків в месенджерах, формування його поточного і перспективного резерву, безперервне навчання та підвищення кваліфікації на онлайн платформах із застосуванням засобів автоматизації, чат-ботів, система мотивації працівників шляхом задоволення їх потреб із використанням можливостей well-bing менеджменту, управління кар'єрою тощо. Усі ці інноваційні підходи HR-менеджер повинен налаштовувати під внутрішні та зовнішні особливості діяльності організації, в яких вона функціонує. Зовнішні чинники можуть

значно впливати на внутрішні, тому HR-менеджер за допомогою сучасних інноваційних підходів повинен адаптуватись до перешкод зовнішнього середовища та формувати політику управління персоналом, яка дасть змогу ефективно функціонувати людському капіталу організації.

Економічні, технологічні, соціальні та геополітичні фактори – вагомі чинники, які підштовхують до використання нових інноваційних підходів до управління персоналом організації. Для виявлення, яку саме стратегію управління персоналом потребує організація в умовах кризових явищ в зовнішньому середовищі, важливо розглянути кожен чинник окремо.

Економічні чинники, а саме наявна нестабільність ситуації на зовнішніх та внутрішніх ринках: HR-менеджменту важливо сприяти перегляду бізнес-стратегії, цілей та моделі розвитку організації та підібрати актуальні інноваційні методи управління персоналом, які будуть вмщати в себе уміння управління ризиками, гнучкість та адаптивність персоналу до несприятливих кризових умов. HR-менеджер повинен враховувати ці умови та розробляти систему мотивування та стимулювання персоналу, аби подальша стратегія управління персоналом зробила його не лише конкуренто стійким, а й адаптивним до таких умов. Для втримання організації на нестійкому ринку в кризових умовах HR-менеджмент повинен відповідно до специфіки організації дотримуватись політики зменшення чи оптимізації витрат на персонал та підібрати таке джерело їх покриття, що навпаки стимулюватиме ефективну роботу організації та персоналу.

Технологічні чинники: важливо впровадити в організацію нові інформаційні технології автоматизації та механізації для підвищення ефективності роботи персоналу, а саме: оновлення програмного забезпечення та введення для ефективнішої роботи персоналу нових технологій перенесення, передавання та зберігання інформації, що суттєво пришвидшить процес обробки даних в організації, також організувати навчання персоналу щодо інформаційної мобільності для оновлення та систематизації знань працівників. Сучасні інформаційні технології можна використовувати для ведення HR-аналітики персоналу, а саме: впровадження програмного забезпечення, яке зможе відслідковувати та збирати інформацію про фактичне виконання службових обов'язків працівника, виконання ним плану та поточних завдань, що буде потім зведене у таблицю, за допомогою якої HR-менеджер зможе підібрати ефективну стратегію управління персоналом та його знаннями, вміннями, навичками, необхідними організації у майбутньому та скласти прогнози. Важливо постійно проводити моніторинг за технологічною ареною сучасних інформаційних технологій, аби постійно вдосконалювати процес виробництва (обігу, виконання робіт чи надання послуг) та використовувати його в HR-менеджменті.

Соціальні чинники: вивчення соціальних потреб працівників є одним з ключових факторів підтримання здорового клімату всередині колективу організації. HR-менеджер повинен враховувати це та переглянути наявну ієрархічну структуру персоналу для розуміння минулого пагубного впливу чинників на колектив та запобігання їх повторення в майбутньому. Його

завдання – створити сучасну корпоративну культуру в організації. Можливе також застосування соціально-психологічних методів задля підвищення зацікавленості працівників у виконанні поставлених цілей та завдань й мотивації у досягненні певних цілей. Наприклад, створення можливостей кар’єрного зростання працівників використовується як інноваційний підхід до управління персоналом, мотивує персонал на більшу продуктивність та ефективність праці. Тому для ефективного управління кар’єрним розвитком працівників HR-менеджер повинен розробляти заходи для створення сприятливих умов праці.

Геополітичні умови: можливість гнучкого (адаптивного) пристосування до геополітичних умов також є важливим фактором, що впливає на інноваційні підходи управління персоналом організації. До них можна віднести як і безробіття, так і політичні умови. HR-менеджменту важливо підібрати сучасну систему методів підбору персоналу, створити поточний та перспективний резерв персоналу для добору з внутрішніх джерел, створити можливості для віддаленої роботи, тим самим зруйнувавши традиційне поняття про робоче місце. За умов віддаленого робочого місця HR-менеджмент повинен створити алгоритм прийняття, систему перевірки компетентності та умінь працівника.

Всі вищезазначені фактори напряму впливають на ефективність застосування інноваційних методів управління персоналом організації, а їх урахування HR-менеджментом у створенні стратегії управління персоналом організації в умовах війни та несприятливого середовища позитивно впливатиме, як і на внутрішній клімат колективу, так і на його продуктивну та ефективну діяльність.

Література:

1. Василик А.В. Сучасні виклики та інноваційні практики управління персоналом. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 306-314. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32609002.pdf> (дата звернення: 24.11.2023)
2. Касич А.О., Бурба О.А. Інноваційні підходи в практиці управління персоналом конкурентоспроможного підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Випуск 16. Частина 1. С. 130-134. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/16_1_2017ua/31.pdf (дата звернення: 24.11.2023)
3. Кушнерик О. HR-менеджмент: інноваційний підхід до управління персоналом. *Підприємництво та інновації*. 2020. № 12. С. 125-129. URL: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/12.21> (дата звернення: 24.11.2023)
4. Лайко О. Інноваційні підходи в практиці управління персоналом конкурентоспроможних підприємств. *Сучасний стан та перспективи аграрної сфери в Україні : Зб. наук. праць ; наук. ред. В.С. Лукач. Ніжин, 2020. С. 26-29. URL: http://nati.org.ua/docs/science/2020/Conference_26112020_p001.pdf#page=27 (дата звернення: 24.11.2023)*
5. Чернікова Н.М., Вороніна В.Л., Чеботарьов К.Г. Інноваційні підходи в управлінні HR-процесами на вітчизняних підприємствах. *Трансформаційна економіка*. 2023. № 3 (03). С. 70-75. URL : <https://transformations.in.ua/index.php/journal/article/download/35/36> (дата звернення: 24.11.2023)

УДК 334

Дербеньова Яна
кандидат економічних наук
асистент кафедри міжнародної економіки і маркетингу
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Громоздов Володимир
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Академія праці, соціальних відносин і туризму
м. Київ, Україна

МАРКЕТИНГОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У ринкових умовах, які характеризуються конкурентним середовищем, за наявного асортименту товарів, споживачі мають можливість вибрати ті з них, що відповідають їх бажанням. Виробники та посередники можуть реалізувати тільки таку продукцію, на яку є попит з боку покупців. Виробити необхідні споживачам товари можуть підприємства, забезпечені відповідними потужностями й такі, що застосовують засоби маркетингу. Перш за все, необхідне глибше дослідження потреб споживачів і відповідно до них, планування випуску товарів.

Прибуткова діяльність підприємств у змішаній економіці може забезпечуватися ефективним управлінням, підпорядкованим умовам маркетингу. Вони передбачають організацію виробництва на основі попиту споживачів. Мета – оволодіння певним сегментом ринку. Цього можна досягти, забезпечивши покупців необхідним їм товаром.

Виникає потреба у маркетинговому спрямуванні менеджменту. Управління підприємством необхідно здійснювати, використовуючи засоби маркетингу. Маркетинг і менеджмент застосовуються комплексно. Їх поєднання дає можливість забезпечувати ефективне господарювання.

Функціонування підприємств у ринковому середовищі ускладнюється конкуренцією за споживача. Вона передбачає виробництво саме тих товарів, на які є попит. Маркетингове управління спрямоване в основному на управління ним і передбачає регулювання стосунків зі споживачами. Г. Армстронг та Ф. Котлер управління маркетингом трактують як аналіз, планування, реалізацію та контроль програм, які спрямовані на створення, підтримку та розширення вигідних відносин з цільовим покупцем для досягнення глобальних цілей компаній [1, с. 35].

Маркетинговий менеджмент, за висновками В. Россохи, слід розглядати в широкому та вузькому аспектах [2]. У широкому розумінні маркетинговий менеджмент включає комплекс стратегічних і тактичних заходів, спрямованих на забезпечення стійкого й всебічного успіху у споживачів товарів підприємства та його ефективної діяльності. Вузьке розуміння базується на сфері управління службою маркетингу з урахуванням впливу чинника загального керівництва виробничо-фінансовою діяльністю підприємства [2].

Процес маркетингового менеджменту забезпечує функціонування підприємств у конкурентному середовищі. За обґрунтуванням О. Біловодської, маркетинг охоплює завдання виконання, завдання управління, концептуальне завдання.

Мета маркетингового менеджменту досягається за допомогою реалізації певних процедур управління маркетингом підприємства. Маркетинговий менеджмент на підприємстві формується низкою процедур [3, с. 81-85]: аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища, в якому функціонує підприємство; формування маркетингової інформаційної системи; вибір цільових сегментів ринкового середовища; розроблення комплексу маркетингу; організація системи маркетингового планування; побудова організаційної структури підприємства; формування й реалізація маркетингових програм; забезпечення системи маркетингового контролю.

Ринкові умови господарювання породжують конкурентне середовище, в якому виникає боротьба між виробниками за збут своєї продукції. З цією метою продуцентам необхідно зацікавити споживачів товарами. Одним із факторів вирішення цієї проблеми є забезпечення на підприємстві управління з використанням засобів маркетингу. Завдання – завоювати відповідні сегменти ринку. Тому управління на підприємстві, перш за все, повинно спрямовуватись на дослідження попиту на продукт. Відповідно до потреб споживачів випускаються товари, визначаються реальні ціни, організовується ефективний збут товарів. Комунікаційні заходи передбачають можливості застосування реклами, пропаганди, персонального продажу, стимулювання збуту, зв'язків з громадськістю.

Успіх в управлінні підприємством досягається за умови застосування всіх засобів маркетингу, спрямованих на завоювання цільового сегменту ринку, що забезпечує синергичний ефект – своєчасне задоволення споживачів необхідними товарами, а підприємства – прибутками.

Література:

1. Армстронг Г. Маркетинг. М. Вільямс, 2001. 608 с.
2. Россоха В.В. Маркетинговий менеджмент в системі управління підприємством. URL: http://www.ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2288/Rossokha_Marketynhovyi%20menedzhment.pdf?sequence=1 (дата звернення: 10.11.2023)
3. Іляшенко С.М. Маркетинг для магістрів. Суми. Університетська книга. 2007. 928 с.

УДК 657

Деркач Марина
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: *Сакун Олександра*
доктор економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування
Національний університет «Чернігівська політехніка»
м. Чернігів, Україна

ВПЛИВ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Облікова політика – це конкретні принципи, правила, процедури та практика, які застосовує підприємство при складанні фінансової звітності. Кожне підприємство з початку своєї діяльності має обрати та послідовно застосовувати свою облікову політику.

Облікова політика істотно впливає на фінансовий результат діяльності. Оскільки прибуток – це різниця між доходами та витратами, то вибір методу їхнього визнання може збільшувати чи зменшувати кінцевий фінансовий результат. Щодо доходів вплив надає факт визнання доходу та вибір методу визнання доходу (метод нарахування). Основною метою фінансово-господарської діяльності будь-якого комерційного підприємства є отримання прибутку, під яким мається на увазі позитивний фінансовий результат діяльності. Кожне підприємство зацікавлене в отриманні максимально високого фінансового результату і у зв'язку з цим перед ним стоїть завдання оптимізації прибутку при зміцненні фінансового стану, що в значному ступені залежить від відповідних положень облікової політики.

Якісно сформована облікова політика дозволяє багато в чому оптимізувати величину прибутку, за рахунок вибору методологічних прийомів подати у певному світлі фінансовий стан суб'єкта господарювання та його фінансовий результат [2, с. 246]. Найчастіше прибуток або збиток вважають невід'ємною частиною фінансового стану. Дане твердження не зовсім правильне, оскільки можна отримати дуже високий прибуток, але втратити платоспроможність, погіршити фінансовий стан та дійти до банкрутства. З іншого боку, підприємство може отримувати збитки, але зберігати платоспроможність і ще тривалий час функціонувати за рахунок прихованих резервів, кредитів і витрачання оборотних коштів.

Облікова політика фактично дає змогу оперувати показниками звітності: величина прибутку, оцінка активів. Від обраного методу обліку фактів господарської діяльності безпосередньо залежить характеристика фінансового стану підприємства, який відображається у фінансовій звітності. Особливу увагу в обліковій політиці із метою формування фінансових показників слід приділяти оцінці активів та особливо оцінці оборотних активів та пов'язаних із нею суттєвих моментів: визнання доходу та (або) витрат; оцінка фактів господарського життя; утворення резервів. Від обраних методів оцінки та

відображення в обліку цих показників залежить і фінансовий стан і фінансовий результат діяльності підприємства.

Для визначення фінансового результату необхідно правильно сформулювати порядок та принципи обчислення, оцінки та визнання суми витрат, багато з аспектів яких закріплюються в обліковій політиці. Тут головним є принцип відповідності доходів тим витратам, завдяки яким ці витрати були отримані. Для визначення суми витрат, завдяки яким отримано виручку, головними елементами є: вибір методики амортизації, оцінки запасів, резервування витрат, нарахування резервів, визнання моментів виникнення видатків, порядок списання загальногосподарських витрат.

На практиці підприємства рідко в обліковій політиці передбачають створення резервів, за винятком резервів, створення яких регламентовано на законодавчому рівні [1, с. 234]. В той час, як завдяки створенню резервів, підприємство може заощадити, оскільки за рахунок резервів зменшуються поточні платежі з податку на прибуток. Тобто використання резервів (сумнівних боргів, на оплату відпусток та на виплату винагород за підсумками року, на ремонт основних засобів та інші) дає змогу за рахунок зниження витрат із платежів до бюджету підвищити суму прибутку.

Визначення складу постійних та змінних загальногосподарських витрат, а також вибір бази розподілу цих витрат впливає як на бухгалтерський прибуток, так і на об'єкт оподаткування.

При визначенні в обліковій політиці методології обліку матеріально-виробничих запасів враховується, що вибір методу оцінки запасів є одним з факторів зміни показників фінансового результату діяльності та величини запасів, що відображаються у розділі «Оборотні активи» бухгалтерського балансу. І відповідно має місце вплив на рентабельність активів, що призводить до збільшення коефіцієнта поточної ліквідності, рентабельності продажів та власного капіталу. У свою чергу, вартість матеріально-виробничих запасів розраховується з використанням методів ФІФО, за одиницю виробу або за середньою вартістю, залежно від обраного методу можна збільшити або зменшити прибуток звітного періоду.

При закріпленні в обліковій політиці способу нарахування амортизації необоротних активів, слід врахувати, що застосування прискорених методів амортизації може призвести до зростання коефіцієнтів поточної ліквідності, забезпеченості власними обіговими коштами та фондівіддачі. В той же час дані позитивні тенденції можуть супроводжуватися зменшенням рентабельності продажів. Розмір нарахованої в поточному періоді амортизації за наявності залишків незавершеного виробництва та непроданої готової продукції на кінець звітного періоду може вплинути і на їхню величину.

Вибір найбільш прийнятний для підприємства способу ведення бухгалтерського обліку передбачено низкою положень з бухгалтерського обліку. Вибір хоч і регламентований, проте не завжди очевидний, тому особливу актуальність набуває обґрунтованість вибору методу обліку, його закріплення в обліковій політиці підприємства.

Для оцінки рівня впливу облікової політики на динаміку фінансових

результатів необхідно аналізувати такі показники: фінансовий результат, динаміка доходів і витрат, податкові зобов'язання, нерозподілений прибуток, знос основних засобів, обсяги резервів та матеріально-виробничих запасів, ліквідність, фінансова стійкість, рентабельність. Важливим є як аналіз їх зміни залежно від обраного методу обліку, так й їх взаємозв'язок зі стратегією розвитку підприємства.

Отже, для формування позитивного фінансового результату та збільшення прибутковості діяльності в обліковій політиці необхідно відобразити такі важливі аспекти: визнання доходу та (або) витрат; собівартість продукції/послуг; оцінка фактів господарського життя; оцінка вибуття товарно-матеріальних цінностей; спосіб амортизації; утворення резервів; форма обліку.

Таким чином, облікова політика визначає різноманіття фактів господарського життя підприємства та методів їх інтерпретації. Так як дані бухгалтерського обліку не тотожні реальним фактам господарського життя, а є лише їх інтерпретацією, то відображене в обліку господарське життя підприємства створює інформаційні факти, коригуючі фінансові результати, сприйняття яких формує управлінські рішення користувачів звітності.

Література:

1. Давидов Г.М., Савченко В.М., Пальчук О.В. та ін. Облікова політика ; за заг. ред. Г.М. Давидова. Кропивницький: ПП «Ексклюзив-Систем», 2017. 362 с.
2. Кушнір Л.А., Коркушко О.Н., Кушнір В.О. Вплив облікової політики на організацію обліку господарюючого суб'єкта. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Випуск 3 (20). С. 246-251.

УДК 338

Друль Петро

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник: *Стойко Галина*

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри менеджменту

Львівський інститут МАУП

м. Львів, Україна

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

Появою поняття «конкурентні переваги» можна вважати підходи, які сформовані школою класичної політекономії – Адам Сміт ввів поняття «абсолютної переваги», згідно з яким експорт продукції можливим у випадку зменшення її собівартості на противагу собівартості продукції інших країн. Пізніше, Давід Рікардо розвиваючи принцип абсолютної переваги, запропонував ідею порівняльних переваг, згідно якої полягає ринкові потужності самі орієнтують ресурси туди, де вони їх можна найбільш продуктивно застосовуватися.

У рамках своїх фундаментальних досліджень Майкл Портер трансформував теорію порівняльних переваг організації у теорію конкурентних переваг [1, с. 51]. Науковець довів, що показники діяльності організації залежать від конкурентних переваг або від відставання від своїх галузевих конкурентів, тобто організація випереджає своїх конкурентів за рахунок наявності чи створення власних відмінних якостей та їх подальшого закріплення (збереження).

Конкурентні переваги – це сукупність ключових відмінних від інших організацій факторів успіху, які забезпечують підприємству на певний період стійку лідируючу конкурентну позицію на ринку [4, с.68].

Огляд численних літературних джерел свідчить про існування великої кількості підходів до визначення терміну «конкурентна перевага підприємства». Розглянуті підходи відрізняються між собою концентрацією увагу науковців на тому чи іншому аспекті в процесі розкриття сутності «конкурентних переваг».

Більшість науковців застосовують універсальний підхід до визначення ролі та значення конкурентних переваг підприємства з метою збільшення присутності на ринку в умовах посилення інтенсивності конкуренції в галузі. Зміст конкурентних переваг здебільшого відображається такими характеристиками:

- більш ефективне управління процесами формування і покращення кількісних та якісних товару, що містять цінність для споживачів, ніж у конкурентів;
- сукупністю цінностей, властивостей, характеристик, ресурсів, якими розпоряджається підприємство та які надають йому переваги перед конкурентами;
- спроможністю підприємства ефективно класифікувати ресурси, досягати стійкішого і більш тривалого ніж у конкурентів положення на ринку.

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо вважати що конкурентні переваги підприємства – це сукупність матеріальних та нематеріальних активів (ресурсів), організаційних можливостей і ключових компетенцій підприємства, сфер його економічної діяльності і конкурентоспроможних товарів (послуг), які забезпечують підприємству переваги економічного або соціального чи технічного характеру перед конкурентами на ринку.

Класифікація конкурентних переваг за формами виникнення така:

- внутрішні, які базуються на функціональних сферах діяльності підприємства;
- зовнішні, які визначають ринкову перевагу підприємства у задоволенні потреб клієнтів [3].

До внутрішніх конкурентних переваг можна віднести такі: виробнича, фінансова, маркетингова, інвестиційна та інноваційна діяльність; властивості організаційно-управлінського потенціалу.

Серед зовнішніх конкурентних переваг виділяють властивості сервісного обслуговування клієнтів, сприйняття клієнтами інновацій підприємства, імідж

підприємства на ринку, співвідношення якості і ціни товарів.

Одним зі шляхів досягнення конкурентних переваг є лідерство за питомими витратами за рахунок управління витратами та кращої продуктивності, а іншим – успішна диференціація продукції. Зниження витрат на товарну одиницю забезпечується або за рахунок ефекту масштабності, або за рахунок економії завдяки накопиченому досвіду. Ефект масштабу й економія завдяки накопиченому досвіду вимагають ґрунтовного розгляду щодо їх використання та застосування на підприємстві, тобто мають враховуватися особливості та специфіки стану і потенційної можливості суб'єкта господарювання в ході формування його конкурентних переваг у поточному періоді та на перспективу [2].

Проведений огляд та аналіз наукових підходів до розуміння сутності та видів конкурентних переваг дозволяє зробити висновок, що найбільш прийнятною з практичної точки зору, на нашу думку, слід вважати класифікацію конкурентних переваг організації за шістьма ознаками: сферою прояву; відношенням до системи (організації); тривалістю дії; джерелами створення і можливістю імітації; видом ефекту, який отримує підприємство від реалізації переваги; місцем формування.

Література:

1. Драган О.І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти: моногр. К., 2006. 144 с.
2. Кузнецова І.О. Формування стійких конкурентних переваг: концептуальна модель. URL: <http://liber.onu.edu.ua/opacunicode/index.php?url=/notices/index/Id> (дата звернення: 08.11.2023).
3. П'ятницька Г.Т. Конкурентні переваги підприємств: визначення та джерела формування. URL: <http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/954/1/25.pdf>. (дата звернення: 08.11.2023).
4. Харкава Ю.П. Конкурентні переваги підприємства. *Перспективні напрямки наукової думки*. 2018. Том 3. С. 66-70.
5. Чабанюк О.М., Мединська Т.В. Облік та оподаткування в системі управління підприємством. *Економіка та суспільство*. 2017. № 11. URL: <http://www.economyand society.in.ua/journal-11/18-stati-11/1267-chabanyuk-o-m-medinska-t-v> (дата звернення: 08.11.2023).
6. Чабанюк О.М., Полянська О.А., Цанько М.М. Управлінський облік в умовах сталого розвитку. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 26. URL: <http://www.market-infr.od.ua> (дата звернення: 08.11.2023).

УДК 657

Дудко Денис
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Ткаль Ярміла
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку та оподаткування
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

ОБЛІК ТА МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ

У процесі функціонування підприємства і організації купують необхідні необоротні й оборотні засоби, реалізують вироблену продукцію, вносять платежі до державного бюджету та в інші органи фінансово-кредитної системи, розраховуються зі своїми працівниками. Коли підприємства купують матеріальні цінності, оплачують виконані роботи і надані послуги, то на цій стадії виникають розрахункові операції з постачальниками і підрядниками. Здійснюючи виробництво, підприємства одержують готову продукцію, реалізують її покупцям, з якими також виникають розрахунки.

Протягом періоду від моменту відвантаження продукції до моменту надходження платежу засоби підприємства знаходяться у вигляді дебіторської заборгованості. Таким чином, ведення розрахункових операцій здійснюється безперервно.

Оскільки, чим швидше відбувається процес розрахунків, тим ефективніше працюють підприємства. Важливу роль у цьому відіграє правильна організація обліку розрахункових операцій, а саме обліку дебіторської заборгованості, які мають здійснюватись з урахуванням діючих законодавчо-нормативних актів і практики роботи сільськогосподарських підприємств. Отже, значне місце посідає вивчення обліку та механізмів управління дебіторською заборгованістю. Адже, саме від ефективності обліку та управління розрахунками на підприємстві в більшості і залежить його фінансовий стан.

Дебіторська політика підприємства повинна бути побудована таким чином, щоб не допустити випадків несплати заборгованостями покупцями з одного боку, а з іншого – залучити нових покупців. Залучення нових покупців можливе шляхом впровадження знижок, збільшення строків сплати тощо. Будь-яке підприємство залежить від своїх дебіторів. Вони в значній мірі впливають на результати господарської діяльності підприємства.

Дану проблему обліку дебіторської заборгованості вивчають як зарубіжні вчені, так і вітчизняні науковці: Т. Басюк, М. Білик, О. Дерев'янка, Т. Лагода, Н. Матицина, Н. Новікова, О. Павленко, С. Самсонова та інші. Ними подаються різні пропозиції щодо вдосконалення обліку дебіторської заборгованості. Але це питання залишається відкритим і потребує подальшого дослідження.

Традиційна класифікація дебіторської заборгованості передбачає її

розподіл за правовим критерієм на строкову або прострочену. До строкової відноситься дебіторська заборгованість, строк погашення якої ще не настав або становить менше одного місяця і яка пов'язана з нормальними строками розрахунків, визначеними в угодах. Простроченою є заборгованість з порушенням договірних термінів, або заборгованість, що пов'язана з помилками в оформленні розрахункових документів. Окремо необхідно виділити безнадійну дебіторську заборгованість – рахунки, які покупці не оплатили. Такі борги списуються на збитки по закінченні строку позовної давності.

Розмір дебіторської заборгованості визначається багатьма факторами, які поділяються на зовнішні та внутрішні. Зовнішні фактори практично не залежать від діяльності підприємств і їх вплив дуже складно визначити. Внутрішні – залежать від того, наскільки фінансовий менеджер володіє навичками управління дебіторською заборгованістю. Послаблення розрахункових умов, що збільшує дебіторську заборгованість покупців, має свої переваги і недоліки. Так, з одного боку це зростання обсягу продажу товарів та прибутку, а з іншого збільшення суми безнадійних боргів та додаткові фінансові витрати через наявність на балансі дебіторської заборгованості. Тому для вдосконалення обліку дебіторської заборгованості ми пропонуємо скористатися західним методом, наданням гнучкої системи численних знижок покупцеві, використовуючи міжнародні стандарти обліку. Знижки, надавані покупцеві, можна поділити на дві великі групи:

- торговельні знижки (trade discounts) – це процентні знижки від базової (основний) ціни. При продажі із знижкою рахунок виставляється на чисту суму (базова ціна за винятком знижки) і відповідно дебіторською заборгованістю виступає чиста сума;
- знижки за оплату в строк (знижки сконто) – це знижки залежно від строку оплати (cash discounts, sales discounts). Ці знижки пропонуємо з метою змусити покупця оплатити рахунок до закінчення застереженого строку платежу. Таким чином, продавець може вимагати оплатити рахунки протягом 60 днів. Однак при оплаті протягом 10 днів покупцеві надається 5%-на знижка. Такі умови позначаються як «5/10, чистих 60» (5/10, net 60) або «5/10, п/60».

Також пропонуємо два методи відображення цих знижок у бухгалтерському обліку: 1) Валовий метод – суть його полягає в наступному: продаж і дебіторська заборгованість записуються на загальну (валову), без знижки суму виставленого рахунку. Знижки будуть відображатися тільки в тому випадку, коли оплата зроблена протягом періоду дії знижки; 2) чистий метод, суть якого полягає в наступному: при первісному продажі дебіторська заборгованість записується за винятком знижок, тобто чисті суми, а в ситуації, коли покупець не використовує знижки, з'являється кредитовий рахунок «Загублені (упущені) знижки за оплату в строк». Проблема оцінки дебіторської заборгованості виникає в момент складання фінансової звітності. Для визначення чистої вартості реалізації необхідно оцінити, яка чиста сума грошей, яку можна одержати в результаті погашення дебіторської

заборгованості по рахунках. Слід зазначити, що ця сума, як правило, відрізняється від юридично належної величини на суму безнадійної заборгованості.

Наявність безнадійного боргу являє собою втрату виторгу від продажу, або збиток, що вимагає відповідного зниження величини дебіторської заборгованості по рахунках (баланс) і зменшення прибутку (звіт про прибутки й збитки). Пропонуємо два підходи, або методи списання безнадійних боргів. Перший метод – метод прямого списання. Відповідно до цього методу, не робиться ніяких попередніх оцінок або записів безнадійних боргів. Вони відображуються в той момент, коли точно з'ясовується, що даний рахунок не буде оплачений. Другий – метод нарахування резерву – ґрунтується на застосуванні двох варіантів розрахунку. У першому випадку, виходячи з досвіду минулих років, розраховують частку (відсоток) безнадійних боргів у загальному обсязі продажів (або в обсязі продажів певним покупцям) і застосовують цей відсоток (множать) до величини продажів поточного року (продажів певним покупцям), одержуючи в такий спосіб величину резерву на покриття безнадійних боргів і витрат, що списуються відповідно, поточного року. У другому випадку на основі досвіду минулих років розраховується відсоток безнадійних боргів у загальному обсязі дебіторської заборгованості по рахунках, що застосовується (множить) до величини дебіторської заборгованості по рахунках поточного року. Отже, питання дебіторської заборгованості є актуальним у наш час, а тому потребує постійного вдосконалення та уточнення.

Література:

1. Про затвердження Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ М-ва фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 20.11.2023)
2. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ М-ва фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 20.11.2023)
3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» : Наказ М-ва фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/154500791191400#Text> (дата звернення: 20.11.2023)
4. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» : Наказ М-ва фінансів України від 30.11.2001 р. № 559. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01#Text> (дата звернення: 20.11.2023)
5. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» : Наказ М-ва фінансів України від 10.08.2000 р. № 193. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00#Text> (дата звернення: 20.11.2023)

UDC: 004.738:33/37

Yevtushenko Nataliia

Ph. D. in Economics

Associate Professor of the Department of Finance

Stetsenko Dmytro

Lecturer of the Department of Finance

Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav

Pereiaslav, Ukraine

HARNESSING MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES FOR ENHANCED MANAGEMENT IN SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS

In today's rapidly evolving digital landscape, the integration of modern information technologies into the management of socio-economic systems has become essential for organizational success. The shift towards a digital economy has brought about a restructuring of traditional management processes, leveraging breakthrough digital technologies to enhance decision-making and improve competitiveness [6]. Information technology has emerged as a strategic force, supporting communication, data management, and knowledge management within organizations [3]. Moreover, the adoption of information and communication technologies has facilitated the transition from labor-intensive to knowledge-intensive operations, thereby driving sustainable innovation and productivity.

Furthermore, ICT technologies have played a pivotal role in enabling businesses to adapt quickly to changes and stay competitive in the market. These technologies have revolutionized remote areas, turning them into active marketplaces and breaking down entry barriers. Not only have ICT technologies made production processes more cost-efficient, but they have also provided valuable insights into customer behavior and market trends through big-data analytics [4]. The era of digital transformation has fundamentally reshaped the landscape of business and economics [2]. Information and communication technologies have become the cornerstone of sustainable economic growth and development, acting as a catalyst for change across various sectors. In the realm of business, ICT has not only improved operational efficiency but has also reshaped the way organizations interact with their customers and stakeholders.

By leveraging big data analytical capabilities, organizations can gain a deeper understanding of market trends and consumer behavior, enabling them to make informed decisions and adapt quickly to the ever-changing business environment. Furthermore, the integration of modern information technologies has allowed businesses to form strong and resilient digital ecosystems by leveraging data-driven insights to enhance customer experiences and drive operational efficiency. This has led to a significant shift in organizational culture, with a greater emphasis on agility and innovation. Information and communication technologies have not only improved the efficiency of internal processes but have also facilitated seamless interactions within global business networks, infrastructures, and transportation systems. As a result, businesses have been able to reap the benefits of increased productivity, reduced costs, and a deeper understanding of the markets they serve. ICT has undoubtedly been a game-changer, driving significant

advancements in information and communication technology, reshaping industries, and transforming the global business landscape. As more organizations recognize the strategic value and transformative potential of ICT, they are increasingly adopting these technologies to drive innovation and gain a competitive edge in the market.

In addition to the economic impact, ICT has also played a crucial role in societal development by improving access to education, healthcare, and other essential services. The interconnected nature of the world due to advancements in ICT has paved the way for cross-border collaborations, cultural exchanges, and access to diverse markets, contributing to a globalized economy. ICT has become an indispensable tool for businesses, driving sustainable economic growth and transforming various sectors of the economy. As organizations embrace the transformative power of ICT, they are also recognizing its potential to address environmental challenges and contribute to sustainable development. The integration of ICT in various sectors has not only improved efficiency but has also played a key role in resolving environmental issues. The role of advanced technological systems, such as satellites, mobile telephony, and the Internet, cannot be understated in addressing major challenges related to climate change and sustainable development.

In parallel with the economic impact, the societal impact of ICT on education, healthcare, and cultural exchanges cannot be overlooked. ICT has revolutionized the way education is delivered, making learning more accessible and interactive.

Healthcare systems have also benefited from ICT, with telemedicine and digital health solutions improving access to healthcare services in remote areas and enhancing patient care. In summary, the increasing adoption of information and communication technology has had positive impacts on various aspects of society, including economic productivity, poverty alleviation, and sustainable development. It has revolutionized industries, improved efficiency, and opened up new opportunities for businesses. Furthermore, ICT has enabled businesses to reduce costs in the international and transnational arena, making it an essential tool for global trade [7]. ICT has also played a crucial role in addressing environmental challenges and promoting sustainable development.

ICT has become a driving force behind economic growth, providing businesses with the tools and opportunities they need to thrive in a globalized economy. Furthermore, ICT has transformed education, healthcare, and cultural exchanges, improving access to knowledge and services while fostering global connectivity and understanding [5]. It has become clear that ICT is not only a critical component of socio-economic growth but also a catalyst for positive change in various sectors [1]. ICT has the potential to bridge the digital divide and promote inclusivity, ensuring that no one is left behind in the digital age. Overall, ICT has become an indispensable aspect of modern society, with its impact reaching into every sector and aspect of life [5].

Information and communication technology has undeniably become an essential component of modern society, playing a pivotal role in driving economic growth and fostering positive change across various sectors. The impact of ICT on economic development has been significant, revolutionizing industries, enhancing efficiency, and creating new opportunities for businesses in the global marketplace. However, as ICT continues to reshape economic activities, it also presents challenges related to environmental sustainability and resource consumption.

Moreover, the societal impact of ICT cannot be overstated. The transformation of education through ICT has made learning more accessible and interactive, paving the way for a knowledge-sharing landscape that transcends geographical boundaries. ICT has also revolutionized the healthcare sector, improving access to medical information, enhancing patient care, and facilitating telemedicine practices. Additionally, ICT has played a crucial role in promoting cultural exchanges and enhancing global connectivity. The integration of ICT into various sectors has resulted in increased productivity, reduced costs, and improved market understanding for businesses. However, it is important to recognize that the widespread adoption of ICT has not only brought about positive impacts but has also raised concerns about its environmental and social consequences. As businesses and individuals increasingly rely on ICT for communication, data storage, and digital transactions, there is a growing strain on natural resources and energy consumption.

The transition to a digital economy has led to an exponential increase in electronic waste, energy consumption from data centers, and the depletion of raw materials for electronic devices. Additionally, the rapid expansion of ICT infrastructure has contributed to urbanization and land use change, posing challenges to ecological sustainability and biodiversity conservation.

In conclusion, while information and communication technology has undeniably transformed various aspects of our society and driven economic growth, it is crucial to acknowledge and address the environmental and social implications that come with its widespread adoption. By intentionally adopting and implementing sustainable practices in the ICT sector, we can harness its potential to contribute to global environmental sustainability, economic development, and social well. Furthermore, the integration of ICT in various sectors has revolutionized the way businesses operate, communicate, and connect with their customers. This transformation has led to improved accessibility to information, and enhanced global connectivity.

References:

1. Adebayo, T S., Agyekum, E B., Altuntaş, M., Khudoyqulov, S., Zawbaa, H M., & Kamel, S. (2022, March 1). Does information and communication technology impede environmental degradation? fresh insights from non-parametric approaches. *Scite*. Retrieved from: <https://scite.ai/reports/10.1016/j.heliyon.2022.e09108>.
2. Bikmetov, E., Amirkhanova, L., Galimullina, N., Sizonenko, Z., & Ignatyeva, O. (2021, January 1). Methodological safety management issues of socio-economic entities. *E3S Web of Conferences*. Retrieved from: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202129103013>.
3. Frolov, S., Hovorun, A., & Ostapenko, M. (2017, May 25). Prospects for the innovative development of information technology in Ukraine during economic crisis. *Innovative Marketing*. Retrieved from: [https://doi.org/10.21511/im.13\(1\).2017.05](https://doi.org/10.21511/im.13(1).2017.05).
4. Keček, D., Boljunčić, V., & Mikulić, D. (2019, July 1). Hypothetical extraction approach for measuring total economic effects of Croatian ICT sector. *Croatian Operational Research Review*, Vol. 10 № 1. Retrieved from: <https://doi.org/10.17535/crorr.2019.0012>.
5. Shah, F., Liu, Y., Shah, Y., Haq, I U., Mukred, M., Hussain, S., & Al-Asaly, M S. (2022, February 27). A Blockchain Technique for Trade Credit Maintainability Using the Role of Information and Communication Technology. *Scite*. Retrieved from: <https://scite.ai/reports/10.1155/2022/9621342>
6. Ulez'ko, A V., Demidov, P G., & Tolstykh, A V. (2019, January 1). The effects of the digital transformation. *Proceedings of the International Scientific and Practical Conference "Digital agriculture – development strategy" (ISPC 2019)*. Retrieved

from:<https://doi.org/10.2991/ispc-19.2019.28>

7. Wulnye, R B., Aikins, E., & Fatawu, I A. (2018, April 30). Information Communication and Technology Effects on Administrative Principles, Practices and Standards. *Scite*. Retrieved from: <https://scite.ai/reports/10.24940/ijird/2018/v7/i4/apr18069>

УДК 330

Єлфімов Олег

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Академія праці, соціальних відносин і туризму
м. Київ, Україна

РИНОК ЖИТЛОВОЇ НЕРУХОМОСТІ: ОСНОВНІ ТРЕНДИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

Сьогоднішній ринок нерухомості в Україні вкрай важко піддається будь-яким прогнозам. Вплив військових дій може дуже швидко змінювати ситуацію, особливо в секторі нерухомого майна. Проте, станом на зараз, фахівці окреслюють певні тренди та тенденції в сфері житлової нерухомості. Розглянемо це питання детально.

Нажаль, обстріли України продовжуються, руйнувань зазнали десятки населених пунктів, в тому числі великих міст, а будівництво нового житла проводиться здебільшого на відносно безпечних локаціях, при цьому обсяги будівництва значно впали. Тим не менш, національний ринок нерухомості, який не вперше зазнає складнощів та випробувань, яскраво демонструє свою стійкість та здатність працювати в надскладних умовах. Зараз спостерігається поступове відновлення в усіх сферах нерухомості. Зростає попит на об'єкти комерційного типу, що суттєво впав після початку повномасштабного вторгнення [1].

Придбання різних об'єктів нерухомості і зараз цікавить значну кількість потенційних інвесторів, як всередині держави, так і на міжнародному рівні. Ціни на житлову або комерційну нерухомість після кризових ситуацій можуть бути набагато нижче, ніж в інших державах. Цей фактор дозволяє вкладати фінансові ресурси зі значним потенціалом для прибутку в подальшому.

Фактично, подальший розвиток сегменту прямо залежить від декількох факторів: подальший розвиток подій всередині держави, повернення окупованих територій, темпи надходження міжнародної допомоги та інші.

За статистикою, станом на сьогодні, показники руйнування нерухомості в Україні більше, ніж кількість всього житла, що було введено в експлуатацію протягом останніх семи років. Безумовно, війна вплинула і на стан ринку в цьому сегменті.

У передвоєнній 2021 р. спостерігався пік пропозиції щодо нового житла. В експлуатацію ввели 11,4 мільйонів кв.м об'єктів житлового типу, що стало найбільшим показником в період останніх 30 років. 2022 р. також почався динамічно, і міг би продовжити цю тенденцію, якби не повномасштабне

вторгнення рф.

Практично всі забудовники були змушені призупинити будівельні роботи, при цьому деякі з них не поновили діяльність навіть сьогодні. Через це, кількість введеної в експлуатацію житлової площі впала на 38% у порівнянні з 2021 р. Скорочення обсягів пропозицій щодо нового житла спостерігалось майже по всій території України, особливо на півдні та сході. Зменшилась кількість нових проектів на ринку.

Факторами ризику стали не тільки військові дії. Зростання курсу іноземних валют, високий рівень інфляції погіршили платоспроможність населення, в той час як вартість будівельних робіт та матеріалів суттєво підвищилась. Через це значна кількість девелоперів, особливо на початкових стадіях проектів, потерпала від нестатку коштів потенційних покупців та інвесторів. Також, через руйнування підприємств промислового сектору спостерігався дефіцит матеріалів, а також проблеми з логістикою. Сьогодні ці питання вирішені – забудовники швидко адаптувались до складних умов та змогли налагодити домовленості з українськими та іноземними постачальниками [2].

Ще одним викликом стали відключення електроенергії. Забудовники були вимушені підлаштовуватись під графіки або проводити закупки генераторів високої потужності, що вимагало залучення додаткових коштів. В деяких випадках будівельні роботи призупиняли.

Але найбільшою проблемою для ринку нерухомості стали ракетні та артилерійські обстріли. За даними на вересень 2022 р., було пошкоджено та зруйновано більше 7% від усього наявного житлового фонду держави.

Фахівці відмічають відновлення ринку попри продовження військових дій в Україні. Продаж нерухомості та її купівля здійснюють за цінами значно нижчими, ніж в довоєнний період, при цьому спостерігається стабілізація цін на оренду, в залежності від конкретних областей та міст.

Однією з сучасних тенденцій ніші є нестабільність цін. При цьому, показники напряму залежать від регіону: чим західніше місцевість, тим вище ціни і менші їх коливання, на півдні, сході та півночі ціни нижче, при цьому спостерігаються значні коливання. На початку повномасштабного вторгнення відбулось падіння показників продажу та мінімізація попиту, але поступово економічні показники відновлюються [1].

Другим важливим трендом є безпека локації. Потенційних покупців цікавить нерухомість в більш безпечних регіонах країни, де вірогідність обстрілів чи руйнувань набагато менше, ніж в прифронтових регіонах. Крім того, акцент робиться на таких критеріях, як:

- автономні системи енергопостачання та теплопостачання;
- наявність бомбосховищ;
- паркінги закритого типу;
- можливість безперервного енергопостачання, відсутність відключень.

На ринку спостерігається тенденція до зростання цін на оренду. На початку повномасштабного вторгнення показники вартості оренди впали майже вдвічі. Проте, вже через півроку, спостерігалось поступове зростання. Станом

на зараз, ціни приблизно на чверть нижче, ніж в довоєнний період.

Як і раніше, покупці та орендарі звертають увагу на стан об'єктів, естетичну складову. Краса об'єктів та локацій навколо відіграє не останню роль для потенційних клієнтів навіть під час війни. Одним з трендів в секторі житлової нерухомості є панорамні вікна, що особливо стосується приватного сектору, будинків, що розташовані в мальовничих кутках.

Попит на купівлю нерухомості в центральних та західних регіонах зростає, і станом на зараз статистика вказує на те, що показники стали вище навіть за довоєнні. В східних регіонах такий попит майже нульовий, південні області також вважаються нестабільними. Проте, середні показники на загальнодержавному рівні вже досягли довоєнних.

Постійно збільшується кількість тематичних оголошень, що стосуються продажу чи купівлі житла. Кількість пропозицій збільшується переважно в центральних та західних регіонах.

У перші місяці повномасштабного вторгнення люди шукали житло здебільшого не в великих містах, а в окремих обласних центрах, що вважались відносно безпечними. В більшості випадків мова йшла про великі квартири, тому що люди переміщувались сім'ями. Оренда нерухомості мала чіткі тренди – люди шукали розвинуту інфраструктуру, квартири, оснащені меблями та відповідною побутовою технікою.

Сьогодні попит на квартири, що розташовані на нижніх поверхах, з бомбосховищами або паркінгами поряд, що передбачають проживання з домашніми тваринами та маленькими дітьми. Також, орендарі звертають увагу на відсутність військової інфраструктури поряд із житлом.

Потенційних клієнтів купівля нерухомості цікавить здебільшого в обласних центрах. Поступово зростає попит на житло поза найбільших міст України.

Окремо варто розглядати первинний ринок. Ще восени 2022 р. спостерігалось рекордне падіння попиту, проте станом на зараз окремі сегменти сектору трохи оживають. Покупці здебільшого звертають увагу на об'єкти, що знаходяться в завершальній стадії будівництва. При цьому, зацікавленість в елітному сегменті та проектах, що тільки починають реалізовуватись, впала до мінімуму.

У довоєнних умовах потенційних клієнтів розділяли на дві групи: інвестори, що купували нерухомість, незважаючи на високі ризики, після чого продавали дорожче, та покупці, що шукали житло для власного користування. Станом на зараз, інтерес у перепродажі зник, оскільки війна суттєво збільшила можливі ризики, а клієнти, що шукають житло для себе – обирають квартири, які можна в'їхати одразу.

Повномасштабне вторгнення вплинуло і на особливості потенційних клієнтів. На первинному ринку переважають ВПО та сім'ї військових, що мають відносно високий рівень доходів та доступ до пільгових кредитів. Купують здебільшого дешеве житло та квартири з найвищим рівнем готовності. В столиці об'єкти первинного ринку користуються попитом у передмісті, оскільки таке житло нижче по вартості та є більше можливостей для реалізації

запитів покупців з пільгової категорії.

Література:

1. Ukraine's housing market is stabilizing, but is still very weak: URL: <https://www.globalpropertyguide.com/Europe/Ukraine> (дата звернення: 25.11.2023)
2. Аналітика. URL: <https://proconsul.com.ua/press-center/analitika/> (дата звернення: 25.11.2023)

УДК 657

Жидовська Наталія

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку та оподаткування

Грень Марія

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Львівський національний університет природокористування
м. Дубляни, Україна

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ВЕДЕННЯ БУХГАЛТЕРІЇ ФОП

Війна суттєво вплинула на економічні процеси в Україні. На жаль, обставини змусили чимало підприємців згорнути свою діяльність, проте деякі навіть у реаліях воєнного часу знаходять та реалізують нові бізнес-можливості. Для роботи ФОПу не потрібен статут чи статутний фонд, працювати можна як з печаткою, так і без. А завдяки диджиталізації багатьох бюрократичних процесів, сьогодні фізичні особи-підприємці можуть реєструвати, вести та закривати бізнес онлайн, не виходячи з дому [2].

Бухгалтерія ФОП (фізична особа-підприємець) включає в себе процеси обліку фінансових операцій та збереження документів, пов'язаних з діяльністю підприємця. Основна мета бухгалтерії ФОП полягає в забезпеченні ведення точного фінансового обліку та звітності перед податковими органами.

При відкритті і веденні бухгалтерії ФОП необхідно врахувати ключові аспекти, які представлені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Ключові аспекти при відкритті та веденні бухгалтерії ФОП

Аспект	Суть	
Основні принципи бухгалтерії ФОП	Принцип односторонності	Вся фінансова інформація має бути зафіксована і відображена у бухгалтерській системі ФОП
	Принцип індивідуальності	Бухгалтерський облік ведеться окремо для кожного ФОП
	Принцип постійності	Базовий метод бухгалтерського обліку, який використовується ФОП, повинен залишатися постійним протягом фінансового періоду
	Принцип вірогідності	Фінансові операції та події мають бути відображені в бухгалтерському обліку згідно з принципами достовірності та об'єктивності
	Принцип збереження оригіналів	

Аспект	Суть
Отримання статусу ФОП	<ol style="list-style-type: none"> 1. Обрати систему оподаткування. 2. Отримати електронний цифровий підпис (ЕЦП). 3. Зареєструватися в ЄДР. 4. Відкрити банківські рахунки. 5. Зареєструвати РРО та отримати ліцензію. 6. Найняти співробітників (за потреби).
Облікова політика для ФОП	<p>Повинна відповідати вимогам чинного законодавства, таким як Податковий кодекс та Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», а також іншим нормативно-правовим актам</p> <p>Має бути стабільною та однорідною протягом певного періоду, не змінювалася без належних підстав</p> <p>Повинна бути доступною та зрозумілою всім зацікавленим сторонам, включаючи внутрішніх користувачів (ФОП) та зовнішніх (податкову адміністрацію, банки, інвестори тощо)</p> <p>Має сприяти оптимізації податкових зобов'язань та фінансових результатів ФОП відповідно до законодавства</p> <p>Повинна адекватно відображати реальний фінансовий стан та результати діяльності ФОП</p>
Документи необхідні для бухгалтерії ФОП	<ol style="list-style-type: none"> 1. Документи про встановлення та легалізацію ФОП, включаючи статут, свідоцтво про державну реєстрацію та податковий номер. 2. Договори та документи, пов'язані з веденням ділової діяльності, включаючи договори замовлення, поставки, оренди тощо. 3. Документація про фінансові операції, такі як касові та банківські виписки, рахунки-фактури, податкові накладні, акти виконаних робіт, касові ордери і т.д. 4. Документи, що підтверджують фінансовий стан ФОП, включаючи баланс, звіт про фінансові результати та звіт про рух грошових коштів. 5. Інші документи, які можуть потребуватися для забезпечення відповідності предмету діяльності ФОП вимогам законодавства (генеральні угоди, дозволи, сертифікати тощо)
Подача податкової декларації	<ol style="list-style-type: none"> 1. Декларацію платника єдиного податку подають ФОП, які протягом усього року працювали на спрощеній системі оподаткування. 2. Підприємці на єдиному податку 1 і 2 груп, звітний період для яких складає календарний рік, подають декларацію по ЄП за рік протягом 60 календарних днів, наступних за останнім календарним днем звітного року. <p>За квартал ФОП повинен відзвітувати, якщо:</p> <ul style="list-style-type: none"> • перевищив протягом року граничний обсяг доходу, що дає право перебувати в групі 1 (1085500 грн) або 2 (5421000 грн); • самостійно перейшов у групу 2 чи 3 єдиного податку; • відмовився від ЄП і перейшов на загальну систему оподаткування.

Підстави для відмовлення у відкритті ФОП: документи подано особою, яка не має на це повноважень; документи подані до неналежного суб'єкта державної реєстрації; наявні обмеження на зайняття підприємницькою діяльністю, встановлені законом; у ЄДР містяться відомості про судові

рішення щодо заборони у проведенні реєстраційної дії; наявність у ЄДР запису, що фізична особа вже зареєстрована як ФОП; не усунуто підстави для зупинення розгляду документів протягом встановленого строку; подані документи суперечать вимогам законів України [1].

Отже, створення і ведення бухгалтерії ФОП є надзвичайно важливим аспектом успішної діяльності фізичних осіб-підприємців. Це включає в себе реєстрацію ФОП, вибір системи оподаткування, складання фінансових звітів, регулярне ведення книг обліку та платежів до бюджету, а також вимагає знань та розуміння податкових та бухгалтерських процесів і належної уваги до ключових деталей.

Література:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 18.11.2023)
2. ФОП під час війни: особливості оподаткування та звітності. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/211513_fop-pd-chas-vyni-osoblivost-opodatkuvannya (дата звернення: 20.11.2023)

УДК 657.471

Жуган Едуард

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник: *Шалімова Наталія*

доктор економічних наук, професор

декан економічного факультету

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

БЮДЖЕТУВАННЯ ТА УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК У МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ

Управлінський облік починає займати вагомий роль в організації обліку та контролю діяльності медичного закладу – комунального неприбуткового підприємства. Важливість управлінського обліку пов'язана з тим, що медичному закладу необхідно балансувати між своєю пріоритетною задачею – соціальною функцією, яка полягає в необхідності надання високоякісних медичних послуг, та економічною функцією – забезпечення ефективності діяльності установи. Його відмінність від фінансового обліку аналізують за такими критеріями [3]: основна ціль обліку, нормативно-правова регламентація, внутрішня регламентація, обов'язковість запровадження, інформаційна база, використання в діяльності, звітність, форми звітності, терміни виконання, об'єкти обліку, інформація в часі, групування витрат.

До основних елементів організації та етапів впровадження управлінського обліку в медичних закладах – комунальних неприбуткових підприємств включають: визначення основних цілей та завдань, ключових показників; проведення необхідних розрахунків та визначення з пріоритетними

варіантами, які дають найкращий результат; розробка наказу про організацію управлінського обліку (порядок ведення обліку, розробка робочого плану рахунків з деталізацією бухгалтерських рахунків на аналітичні рахунки); розробка посадових інструкцій для відповідальних працівників або внесення доповнень до вже діючих посадових інструкцій; розробка та впровадження форм управлінської звітності (термінової управлінської звітності, звітності, яка надає інформацію за ключовими показниками ефективності діяльності відповідно до встановлених цілей та завдань; звітності, яка надає інформацію про виконання бюджетів витрат, доходів і грошових коштів як по підприємству, так і в розрізі підрозділів); розробка порядку (документообігу) отримання, обміну (між центрами відповідальності), обробки інформації з метою надання її керівнику медичного закладу; визначитися з чіткою організаційною структурою медичного закладу і центрами відповідальності (функціонально однорідними підрозділами); складання стратегічного фінансового плану (бюджету), який визначає потребу в грошових коштах для ефективної роботи і являє собою порядок планування і контролю потенціалу і ресурсів медичного закладу; визначити перелік платних медичних послуг, складання калькуляції собівартості; в результаті впровадження запланованих дій і отримання фактичних результатів порівняння їх з плановими, встановлення відхилень для подальшої оптимізації витрат [3; 1, с. 88].

Отже, в даних пропозиціях звертається увага на необхідність складання окремого наказу про організацію управлінського обліку, розробку та впровадження форм управлінської звітності. Але головна мета управлінського обліку і бюджетування залишається недостатньо чіткою. На наш погляд, головною метою – є вибір оптимальної стратегії ціноутворення, виходячи із зовнішніх факторів (ринок, отримувачі послуг) та витрат. При цьому необхідно враховувати критичні точки, які потребують детальної інформації управлінського обліку: 1) обґрунтування прinci, які потребують зміни цін або зміни стратегії ціноутворення (впровадження нових видів медичних послуг; вихід на нові сегменти ринку; перегляд старих цін з урахуванням внутрішніх та зовнішніх факторів); 2) мета стратегії ціноутворення (збільшити обсяг реалізації медичних послуг; збільшити частку ринку, яку охоплює заклад; підтримати позиції медичного закладу на ринку); 3) пріоритетність чинників, що впливають на ціноутворення (моделі, що орієнтуються на виробничі витрати; моделі, що орієнтуються на попит; моделі, що орієнтуються на галузеву конкуренцію); 4) стратегія ціноутворення (стратегія проникнення на ринок – для нових видів медичних послуг, яка полягає у встановленні занижених цін для залучення більшої кількості пацієнтів і розширення ринку; стратегія «зняття вершків» - щодо тих нових видів медичних послуг, які мають унікальні властивості, захищені патентами, правами власності, що в свою чергу передбачає встановлення завищених цін, які зі зниженням попиту на послуги також можуть знижуватися; стратегія преміальних цін – до пацієнтів, що витратили на лікування значну суму, або тривалий час користуються послугами клініки).

Але вважаємо, що при організації управлінського обліку та бюджетування в медичному закладі при усій необхідності мати достовірну інформацію щодо

доходів та витрат необхідно враховувати співвідношення «витрати-результат» в інформаційній сфері, яке вважається однією з найбільш важливих характеристик облікової інформації [2, с. 39], адже, дійсно, надмірна деталізація управлінського обліку лише збільшить обсяг роботи без чіткої конкретної користі (зиску) для практичного використання та управлінських потреб. Обґрунтування системи бюджетування та управлінського обліку в медичних закладах має базуватися на оцінюванні таких показників, як: ступінь дублювання інформації; час на аналітичну обробку звітності, виявлення та виправлення помилок; оперативність прийняття рішень; час експорту даних з програм бухгалтерського обліку; оперативність оновлення інформації для податкового аналізу та планування.

Література:

1. Гбур З. Механізм та інструменти менеджменту медичного закладу комунального неприбуткового підприємства в умовах реформи охорони здоров'я. *Публічне урядування*. 2020. № 23 (3). С. 75-94.
2. Давидов Г.М., Кузьменко Г.І. Обліково-інформаційне забезпечення оцінки податкового потенціалу суб'єкту господарювання: теорія і практика : Монографія. Кіровоград: Імекс ЛТД. 264 с.
3. Лимешко О. Медичні КНП: статус неприбутковості, фактори ризику та нюанси управлінського обліку. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/knp-26-buhuchet-i-nalogooblozhenie-83-medicinskie-knp-status-nepribylnosti-factory-riska-i-nyuansy-upravlencheskogo-ucheta> (дата звернення: 30.10.2023)
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 30.10.2023).

УДК 657

Журбенко Владислав

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Ткаль Ярміла

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри обліку та оподаткування

Сумський національний аграрний університет

м. Суми, Україна

ШЛЯХИ ТА МЕТОДИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ

Принципово змінилось концептуальне поняття суті бухгалтерського обліку, яке направлене на забезпечення обліковою інформацією не абстрактного користувача, а на задоволення специфічних потреб конкретних користувачів: зовнішніх (кредиторів) та внутрішніх (керівників різних рівнів управління).

Переорганізація завдань та функцій бухгалтерського обліку повинна

здійснюватись з однієї сторони, в інтересах зовнішніх споживачів інформації, з іншої сторони необхідно враховувати інтереси і внутрішніх споживачів облікової інформації, що містяться в наявності ефективного механізму рішення проблем, які виникають перед підприємством та впровадження для цього управлінської бухгалтерії, робочого плану рахунків, відповідної методології організації обліку, контролю та аналізу витрат по місцях виникнення і центрах відповідальності.

Одним із методів та шляхів удосконалення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками, та облікової політики підприємства є удосконалення управлінського обліку. А саме головна увага в управлінні обліку повинна приділятися управлінню. Управлінський облік на підприємстві організовується з метою виконання наступних функцій: інформаційної; комунікаційної; контрольної; прогнозної. Для правильного відображення даних первинних документів в обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками необхідним є дотримання наступних обов'язкових правил:

- чітке відокремлення бухгалтерських документів від небухгалтерських;
- суворе дотримання порядку обробки документів.

Особливу увагу слід звертати на точність зазначення одиниць виміру та їх відповідність кількісним показникам. Види робіт та операції, методичні і технічні прийоми в сукупності визначають технологію обліку, контролю та аналізу, яка повинна бути організована як в часі, так і у просторі.

Першим об'єктом організації є технологічний процес обліку, контролю та аналізу. Складові технології бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками:

- документування господарських фактів-явищ та процесів;
- реєстрація господарських фактів-явищ та процесів в системі рахунків;
- формування результативної інформації.

У будь-якому технологічному процесі предмети праці перетворюються на готовий продукт. Предметами праці в обліковому, контрольному та аналітичному процесах є інформація (первинна або проміжна), яка підлягає переробці на результативну. Особливістю облікового процесу є те, що предмети його праці створюються безпосередньо в технологічному процесі як первинні документи – носії інформації.

Обробка інформації в обліковій системі – це проходження інформації протягом кожного облікового періоду через відповідні фази (цикли). Обробка інформації може забирати досить багато часу і чимало коштувати підприємству. Добре побудована система обліку забезпечує ефективне просування інформації від щоденно проведених операцій до інформації фінансових звітів, що складаються наприкінці облікового періоду. Обробка інформації може здійснюватися одним з трьох методів, до яких належать: ручний, механізований, комп'ютерний. Але найчастіше вона проводиться за допомогою комбінацій цих методів.

Правильна організація обліку розрахунків з постачальниками є важливою, оскільки від постачальників надходять послуги, які необхідні для нормальної

життєдіяльності підприємства. Облік розрахунків з постачальниками та підрядниками на належному рівні забезпечить своєчасне відвантаження товару, уникнення штрафних санкцій за недотримання договірних зобов'язань, а головне – вчасне отримання коштів за продукцію, тобто отримання доходу.

Література:

1. Про затвердження Методичних рекомендацій з перевірки порівнянності показників фінансової звітності : Наказ М-ва фінансів України від 11.04.2013 р. № 476. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 26.11.2023)
2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності : Наказ М-ва фінансів України від 28.03.2013 р. № 433. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 26.11.2023)
3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» : Наказ М-ва фінансів України від 31.01.2000 р. № 20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text> (дата звернення: 26.11.2023)
4. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ М-ва фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 26.11.2023)
5. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 26.11.2023)

УДК 658

Заярнюк Олексій

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності

Пугач Катерина

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ РИЗИКОВАНОГО ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Розвиток і конкурентоспроможність підприємств в сучасних жорстких соціоекономічних та політичних умовах неможливі без ефективного менеджменту.

Розмірковуючи над питанням досягнення ефективності організацій, ще Макс Вебер, відомий німецький учений – соціолог, економіст та соціальний філософ у ХІХ ст. висловив припущення про те, що ефективність досягається за умов створення в організації чіткої структури для узгодження своїх диференційованих зусиль, а одним з обов'язкових елементів відповідної структури є командування та управління [1]. Отже, менеджмент у досягненні стійких позицій підприємства в нестабільних умовах грає ключову роль.

У сучасних умовах нестабільності та ризикованості зовнішнього середовища, які супроводжуються потрясіннями на ринку праці, активізацією

глобалізаційних процесів, зростанням важливості сталих практик, швидких технологічних змін удосконалення менеджменту підприємств є вкрай актуальним. До того, українському бізнесу в поточних умовах воєнного стану доводиться долати безпрецедентно складні виклики, пов'язані із щоденними загрозами фізичного руйнування та іншими згубними факторами. Фактори зовнішнього середовища, які чинять найбільший вплив на діяльність українських підприємств сьогодні, зібрані нами в таблиці 1.

Таблиця 1 – Фактори впливу зовнішнього середовища на діяльність підприємств в сучасних умовах

Фактор	Прояв фактора
Економічні	Коливання курсу гривні; регуляторна політика НБУ; залежність від донорських вливань коштів іноземних партнерів в економіку України; тенденція на зниження купівельної спроможності населення, високі ціни на кредити на ринку кредитних ресурсів
Політичні	Втрата одних ринків і пошук інших; переналаштовування ланцюгів постачання; воєнний стан; мобілізація
Соціально-демографічні	Виїзд населення та перевезення бізнесів за кордон; втрата людських ресурсів у містах поблизу лінії фронту; приплив населення у західні та центральні області України
Технологічні	Цифрова трансформація; штучний інтелект; кібербезпека
Конкуренція	Загострення конкурентної боротьби, можливість демпінгу з боку конкурентів

Джерело: складено авторами

Гострою проблемою залишається доступ українських підприємств до людських ресурсів через виїзд працівників за кордон та мобілізацію. Так, за результатами досліджень Європейської Бізнес Асоціації, у лавах Збройних силах України державу боронять працівники 83% українських компаній [2]. У 43% бізнесів мобілізовані інженери, електрики, механіки, айтівці, енергетики, машиністи, водії, тобто критичні спеціалісти [2].

Тому заходи стосовно збереження компетентних працівників є ключовою задачею менеджменту в сучасних умовах, адже саме такі співробітники чинять вагомий вплив на розвиток бізнесу в майбутньому, навіть попри складну ситуацію в країні.

У нинішній ситуації важливою навичкою є вміння невідкладно ухвалювати оптимальні рішення, щоб зберегти бізнес і колектив співробітників під час війни. Це першочергова задача для топ-менеджменту багатьох підприємств від моменту розв'язаної рашистами повномасштабної війни на території України.

У цьому зв'язку, найбільш доцільними, на наш погляд, для підвищення ефективності менеджменту підприємства є наступні кроки:

- виявити ключові проблеми та наявні людські, фінансові, технологічні та матеріальні ресурси для їх вирішення;
- провести аналіз ризиків і розробити стратегії управління ними;
- визначити потенційні виклики та можливості;

- спланувати свої дії в нових ризикованих умовах і сформувати механізми прийняття управлінських рішень і швидкої синхронізації з провідними стейкхолдерами;
- визначити пріоритети та дедлайни для задач, щоб уникнути затримок та знизити рівень економічних ризиків у особливо цінних проєктах;
- регулярно вести роботу щодо вивчення найкращих кейсів успішних українських підприємців;
- підтримувати мотивацію колективу стосовно поліпшення фінансово-економічного стану підприємства;
- створити сприятливу, надихаючу атмосферу для співпраці та обміну інформацією в колективі;
- послідовно реалізовувати план із подолання кризових явищ та повернення підприємства до стабільного стану;
- регулярно оцінювати досягнення ефективності менеджменту.

Загалом, під час удосконалення менеджменту особливо потрібно приділяти увагу двом головним факторам – технологічності і людському капіталу. Їх не можна оптимізувати. Підприємство має постійно впроваджувати технологічні зміни, пам'ятаючи, що для клієнта першочерговою є якість. Використання технологій, зокрема таких, як штучний інтелект, хмарні технології, машинне навчання, мобільні додатки тощо сприятиме підвищенню ефективності менеджменту підприємства, зниженню витрат та ризиків, а також зміцненню конкурентоспроможності.

Таким чином, в умовах ризикованого зовнішнього середовища ключове значення має спроможність менеджменту швидко адаптуватися та вживати ефективних заходів для забезпечення стійкості та розвитку підприємства. Особливо це стосується людських ресурсів та новітніх технологій.

Література:

1. Макс Вебер. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Макс Вебер](https://uk.wikipedia.org/wiki/Макс_Вебер) (дата звернення: 01.10.2023)
2. Тарасовський Ю. «Бізнес під час війни»: у 43% підприємств мобілізовані критичні спеціалісти. URL: <https://forbes.ua/news/biznes-pid-chas-viyni-u-43-pidpriemstv-mobilizovani-kritichni-spetsialisti-03052023-13445> (дата звернення 01.10.2023)

УДК 338.45: 330.341.1

Збаразська Лариса

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
завідувачка сектору економічних проблем
розвитку промислового виробництва

Телюк Віра

головний економіст сектору економічних проблем
розвитку промислового виробництва
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ЧИННИКИ ПРОМИСЛОВОЇ РОБОТИЗАЦІЇ У КОНТЕКСТІ РОЗБУДОВИ СМАРТ-ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ

Серед наріжних техніко-технологічних інновацій, які забезпечують комплексне вирішення проблеми переходу до смарт-промисловості, важливе місце посідає роботизація. Її функція - максимально зменшити участь людини у виробничих та бізнес-процесах, що має забезпечити нові джерела економії витрат та відповідно – приросту доходів. З позицій економічної теорії, роботизація віддзеркалює об'єктивну необхідність еволюційних якісних змін фактору «праця» на сучасному етапі науково-технологічного прогресу. Ці зміни «провокуються» новітніми викликами щодо часових, ресурсних, якісних параметрів промислового виробництва та промислової продукції (послуг) внаслідок кардинального оновлення загальних парадигм соціально-економічного розвитку.

Спектр економічних цілей роботизації традиційно охоплює зростання продуктивності праці, ефективності виробництва, якості продукції. Утім сучасні парадигми сталого та інклюзивного соціально-економічного розвитку зумовлюють активне використання промислових роботів (ПР) в інтересах забезпечення безпеки виробництва загалом і людини насамперед, зростання ресурсоефективності, поліпшення гендерної зайнятості тощо.

За останні роки промислова роботизація набула у світі значних масштабів та прискореної динаміки. В останній доповіді IFR зафіксовано рекордний показник річного впровадження (ПР) на підприємствах світу – 553 052 од. , що вище аналогічного показника 2022 р. на 5% [3, с. 9]. Тенденція утримання показника на рівні понад 500 тис. ПР спостерігається другий рік поспіль. За оцінками міжнародних фахівців, очікується, що у 2023 р. світовий ринок ПР зросте на 7% та перевищить 590 тис. од. Загалом діючий парк ПР у світі нараховує 3,9 млн. од. Тільки за період 2017-2022 рр. приріст склав 12%.

У регіональному зрізі динаміка роботизації дуже різниться: за 2012-2022 рр. Європа та США збільшили річний показник у два рази, а Азія з Австралією – у п'ять. Безумовним лідером упровадження ПР залишається Китай – понад 50% загальносвітового показника 2022 р. – 290,3 тис. од., який збільшив за 2012-2022 рр. цей показник у чотири рази. У ТОП-5 з великим

відривом від нього входять Японія, США, Південна Корея та Німеччина. За прогнозами аналітиків IFR, до 2026 р. тенденції динамічного зростання парку ПР у світі зберігатимуться як загалом, так і по регіонах і країнах.

Утім та ж сама світова практика ілюструє стійку тенденцію, що запровадження ПР (як і інших інноваційних технологій) залишається прерогативою переважно великих, багатих, промислово розвинутих і конкурентоспроможних економік. Економічно це пояснюється досить очевидно – ці технологічні інновації потребують великих інвестицій та розвинених науково-інноваційних систем.

Окупність проєктів з роботизації значною мірою визначається масштабами та умовами їх використання. У промислово розвинених країнах роботизація зазвичай позитивно корелює з великими масштабами галузей/виробництв. Водночас стримувальну роль відіграє необхідність значного обсягу адаптаційних підготовчих й експериментальних робіт та формування спеціалізованої інфраструктури.

Беручи до уваги незадовільні наявні кількісні та структурні характеристики промислового сектора України, проблема поширення ПР стає ще виразнішою, а її розв'язання потребує додаткового фінансово-економічного обґрунтування, диференційованого по окремих виробництвах та проєктах.

Як свідчить світова практика, промислова роботизація та її ефективність значною мірою визначаються структурними особливостями національних промислових комплексів. Наразі домінують галузі – електротехнічна/електронна та автомобілебудування, на які припадає понад 50% річних показників впровадження (2022 р.). Визначальними факторами є масштаби, серійність виробництва та великі вимоги до якості їхньої продукції.

На теперішній час в українській промисловості питома вага та рівень розвитку таких галузей далекі від показників передових економік. Тому є підстави вважати, що роботизація може отримати поштовх для розвитку лише за умови кардинальної трансформації структурно-галузевого профілю національної промисловості у бік «роботопривабливих» виробництв. Попередні авторські висновки про пріоритетність структурних зрушень як чинника формування в Україні сучасного промислового сектору рівня 4IR (з високим рівнем інтелектуалізації промислових систем) є справедливими і для оцінки перспектив розвитку роботизації як окремої технології [1, с. 20; 2, с. 9].

Світова практика роботизації водночас підтверджує класичну теоретичну тезу про економічну мотивацію бізнесу до технологічних інновацій там, де праця коштує дорого. І це ще один чинник, який пояснює факт активного розповсюдження роботів саме у розвинених країнах, де практика дорогої робочої сили є виразним і тривалим трендом.

Певний час українська промисловість знаходилася під тиском догми, що її конкурентоспроможність має спиратися на дешеву робочу силу. Нині ця концепція остаточно себе вичерпала. Наразі, під впливом вимушеної міграції в умовах війни, загальні демографічні показники та стан збалансованості вітчизняного ринку праці ймовірно буде погіршуватися. Відповідно дефіцит кадрів теоретично має спричинити зростання ціни робочої сили. Це може дещо

оживити інтерес бізнесу до технологічних інновацій загалом і роботизації зокрема.

Перспективи вітчизняної промислової роботизації пов'язані з ризиками посилення технологічної залежності, насамперед – у частині апаратного і програмного забезпечення (апаратно-програмних комплексів) таких систем. Однак бачимо позитив у залученні у розбудову нової промисловості найсучасніших моделей робототехніки та відповідних сервісних послуг світових технологічних лідерів. Розв'язання цієї проблеми має також спиратися на активне залучення вітчизняної ІТ-галузі, рівень та потенціал якої вже зараз оцінюється на світовому рівні досить високо.

Підсумовуючи викладене вище, підкреслимо такі моменти щодо проблем і перспектив промислової роботизації в Україні. Загальні макроекономічні передумови для промислової роботизації нині є несприятливими (значний дефіцит інвестицій, структурні деформації трансформаційного та воєнного походження). Певне поліпшення ситуації у теперішніх умовах може очікуватися лише в окремих виробництвах, пріоритетних для держави (перш за все в ОПК), за умов її суттєвої підтримки у різних формах. В умовах повоєнного відродження об'єктивно попит на роботизацію має поступово зростати. За нашими оцінками, цьому мають сприяти: розуміння бізнесом недоцільності використання морально застарілої техніко-технологічної бази в умовах фактично нової розбудови основної частини промислово-виробничих потужностей; необхідність активного включення України у світові промислові тренди реалізації концепцій «зеленої» та цифрової трансформації; певні можливості, пов'язані з поліпшенням наявного та потенційного доступу до світового ринку інноваційних технологій за умов економічної підтримки України; тенденції на вітчизняному дефіцитному ринку праці, що спонукають до пришвидшеної реалізації компенсаторних заходів. Водночас досить висока вартість робототехніки та комплексів на їх основі, а також необхідність висококваліфікованих фахівців відіграватимуть стримувальну роль.

Література:

1. Збаразська Л.О. Промисловість України у світовому «ландшафті»: тенденції в контексті завдань довгострокового розвитку. *Економіка промисловості*. 2022. № 2 (98). С. 5-24. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2022.02.005>
2. Збаразська Л.О. Сучасні парадигми та мегатренди промислового розвитку. *Економіка промисловості*. 2023. № 1 (101). С. 5-30. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry.2023.01.005>
3. Industrial federation of Robotics (2023). Industrial Robots: Statistics, Market Analyses, Forecasts and Case Studies. URL: <https://ifr.org/ifr-press-releases/news/world-robotics-2023-report-asia-ahead-of-europe-and-the-americas> (дата звернення: 23.11.2023)

УДК 336.22

Івахненко Дмитро
здобувач першого (бакалаврського рівня) вищої освіти
Данилевич Наталія
кандидат технічних наук, доцент
доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Податкова політика країни – адміністрування правових норм та управління процесом збору податків. Тоді як податковий менеджмент можна охарактеризувати як групу методів, прийомів та інструментів для організації процесу збору податків. На відміну від управління оподаткуванням, податковий менеджмент фокусується не тільки на організації процесу оподаткування, але й на вдосконаленні усієї системи оподаткування [1, с. 77].

Податковий менеджмент є компонентом податкової стратегії на різних рівнях – від державного до регіонального, галузевого, а також на рівні підприємства та громадян. Це включає в себе систему принципів і методів, спрямованих на розробку та впровадження управлінських рішень, пов'язаних з обранням оптимальної податкової системи, розрахунком податкових платежів та постійним контролем над їх здійсненням. Виділяють такі рівні податкового менеджменту: державний податковий менеджмент, податковий менеджмент підприємства та податковий менеджмент громадян [3, с. 41].

Основна мета податкового менеджменту компанії – забезпечення її ефективних та мінімальних сплат податків зважаючи на чинні закони та нормативно-правові акти [2, с. 132].

Перспективами розвитку податкового менеджменту є:

- застосування інноваційних технологій, (штучний інтелект, блокчейн) може поліпшити ефективність податкового менеджменту. Автоматизація процесів може знизити ймовірність помилок та забезпечити точність розрахунків;
- глобалізація, адже розвиток світової економіки вимагає вдосконалення податкового менеджменту для врахування міжнародних стандартів та забезпечення дотримання податкових обов'язків у міжнародному масштабі;
- забезпечення високого рівня прозорості та відкритості в податковому процесі може сприяти зменшенню податкових ризиків та підвищити довіру як з боку платників податків, так і з боку громадськості;
- стимулювання бізнес-середовища (розробка податкової політики, яка стимулює розвиток бізнесу та інвестиції, може сприяти зростанню економіки та створенню нових робочих місць).

Проблемами розвитку податкового менеджменту на сьогоднішній день, є

такі:

- стійка проблема, пов'язана з неправомірним уникненням сплати податків (потрібні ефективні заходи для протидії цьому явищу);
- складність податкового законодавства (сплутане податкове законодавство може призводити до непорозумінь та помилок у розрахунках, які, у свою чергу, призводять до спорів між платниками податків і податковими органами);
- у деяких країнах відсутність сучасної технічної бази може ускладнювати впровадження інноваційних технологій у сферу податкового менеджменту;
- світова глобалізація призводить до викликів у забезпеченні відповідності податкового законодавства різних країн, що може ускладнювати адміністрування та збір податків.

Розглянемо на прикладі компанії «Vodafone» як успішно вона використовує механізми податкового менеджменту. Виходячи з їх податкової звітності за 2020 р. підприємство у грошовому еквіваленті зробило внесок у державні фінанси по всьому світі на суму понад 12,4 млрд євро. Зокрема, «Vodafone» сплатив понад 2,6 млрд євро прямих податків, у т.ч. понад 1 млрд євро у вигляді податку на прибуток підприємств, майже 2,3 млрд євро через неподаткові механізми надходжень, такі як платежі за право користування, і зібрали майже 7,5 млрд євро непрямих податків. Таким чином, «Vodafone» сплачує майже 1 євро корпоративного податку на кожні 3 євро прибутку в усьому світі.

«Vodafone» працює в рамках чітко визначеної системи управління податковими питаннями. Компанія має давно розроблену Податкову стратегію, яка ґрунтується на Податкових принципах підприємства і підтримується Політикою управління податковими ризиками (вперше опублікована у 2009 р.), а також включає Кодекс податкової поведінки (вперше опублікований у 2007 р.).

Компанія зобов'язується: повністю виконувати всі відповідні законодавчі та регуляторні зобов'язання згідно з соціальними зобов'язаннями та очікуваннями їхніх стейкхолдерів; діяти чесно в усіх податкових питаннях, розкриваючи всі відповідні факти податковим органам у всіх країнах, де вона працює, відповідно до політики повної прозорості та на основі відкритих і чесних відносин з цими органами; прагне до ясності та передбачуваності у всіх податкових питаннях, де це можливо [4, с. 4; с. 7].

Податковий менеджмент відіграє важливу роль у функціонуванні економічних систем на різних рівнях. Перспективи розвитку включають в себе застосування інноваційних технологій, глобалізацію та створення прозорих податкових систем. Однак проблеми, такі як податкове ухилення та складність законодавства, вимагають системних рішень та ефективного управлінського підходу. Успішний досвід, як у випадку компанії «Vodafone», демонструє важливість чіткої податкової стратегії та дотримання високих стандартів податкового менеджменту.

Література:

1. Горох О.В., Скоромна О.Ю., Міщенко В.С. Податковий менеджмент в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. Вип. 5. С. 76-81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2018_5_16. (дата звернення: 19.11.2023)
2. Загородній А.Г., Єлісєєв А.В. Податкове планування в системі фінансового менеджменту підприємства. *Фінанси України*. 2001. № 8. С. 131-134.
3. Литвиненко Я.В. Податкова політика: навч. посіб. К.: МАУП, 2003. 224 с.
4. Taxation and our total economic contribution to public finances 2019 and 2020. *Vodafone*. URL: <https://assets.ctfassets.net/q70b9vms4z5k/6m98MRQxHlPbjZhwTDFkpH/24a0808e22f0cb968707cee86f80f50c/vodafone-tax-report-19-20.pdf>. (дата звернення: 19.11.2023)

УДК 631.162

Ігнатенко Микола

доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри економіки

Університет Григорія Сковороди в Переяславі
м. Переяслав, Україна

Романюк Ірина

доктор економічних наук, доцент
доцент кафедри туризму та економіки

Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ПРАЦІ І ЗАРПЛАТИ НА ЗАСАДАХ СТАНДАРТИЗАЦІЇ Й АВТОМАТИЗАЦІЇ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТА УПРАВЛІННЯ НИМИ

Бухгалтерський облік є важливою складовою організаційно-економічного механізму регулювання праці та її оплати, джерелом інформації для здійснення управління трудовими ресурсами на рівні підприємств, установ і організацій. Необхідно вказати, що регламентація, організація та використання бухгалтерського (фінансового) обліку і складання фінансової звітності в Україні здійснюється на основі затверджених Наказами Міністерства фінансів України, зареєстрованими Міністерством юстиції України, Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (далі – НП(С)БО), створених із орієнтацією на вимоги Міжнародних стандартів фінансової звітності (далі – МСФЗ). Також він ведеться у відповідності до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1].

Так, облік праці та її оплати визначає національний НП(С)БО 26, а йому відповідає МСФЗ 19. Він поділяє виплати працівникам на п'ять категорій [2-4]: Виплати працівникам, відповідно НП(С)БО 26, також поділяються на п'ять груп. Мова йде про: 1) поточні виплати заробітної плати; 2) виплати при

звільненні; 3) виплати після закінчення трудової діяльності; 4) виплати інструментами власного капіталу; 5) інші довгострокові виплати.

Співставлення та аналіз основних визначень, положень і норм, які містяться у МСФЗ 19 та НП(С)БО 26, дозволив дійти до висновку про високий рівень узгодженості даних нормативних документів. Про це свідчать у тому числі й наступні змістовні порівняння:

- у МСФЗ 19 дана більш чітка класифікація всіх виплат з конкретними прикладами розрахунку, ніж у національних НП(С)БО 26;
- короткострокові і довгострокові виплати мають одні і ті ж найменування, які відрізняються тільки строками виплат;
- МСФЗ 19 містить поняття про пенсійні плани, коли в НП(С)БО 26 вони замінені програмами виплат;
- одна із відмінностей МСФЗ 19 від НП(С)БО 26 полягає в обсягу інформації, яку він містить;
- в Україні існує ціла низка законодавчих та нормативних документів, якими керуються бухгалтерські служби підприємств, крім НП(С)БО 26.

Так, облік робочого часу та контроль за станом трудової дисципліни на підприємствах здійснюється табельним методом. Кожному працівнику, якого приймають на роботу, присвоюється табельний номер і у його трудовій книжці робиться відмітка про зарахування на роботу. Бухгалтер на кожного працівника відкриває особовий рахунок. Табельний облік може вестись наступними способами: жетонний – із застосуванням табельних марок; картковий – при використанні контрольних годинників; перепустки – шляхом здачі та видачі перепусток; за допомогою контрольних-пропускних засобів.

Оперативний облік явок робітників та облік їх перебування на роботі ведеться в цілому по підприємству або по кожному виробничому підрозділу в спеціальній книзі обліку використання робочого часу (форма № П-12 або форма № П-13). По формі № П-12 крім обліку використання робочого часу проводиться розрахунок заробітної плати, а форма № П-13 призначена тільки для обліку робочого часу.

Для обліку особового складу підприємства можуть застосовувати первинні документи, які були визначені Міністерством статистики (тепер – Державна служба статистики) України [5, с. 74]. Для розрахунків з оплати праці використовуються бухгалтерські рахунки. Значно спрощує ведення обліку праці і зарплати та підвищує його ефективність цифровізація й автоматизація, насамперед, через облікові програми. Тому їх всебічне впровадження є важливим засобом удосконалення обліку, поряд з проведеною стандартизацією та забезпеченням відповідності до міжнародних вимог.

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 24.11.2023)
2. Ігнатенко М.М., Леваєва Л.Ю., Романюк І.А. Інформаційне забезпечення організаційно-економічних пріоритетів розвитку фермерських господарств і

- сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7854> (дата звернення: 24.11.2023)
3. Михайленко Ю.О. Організація обліку і контролю розрахунків за заробітною платою. *Молодий вчений*. 2017. № 2 (42). С. 287-294. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/2/69.pdf> (дата звернення: 24.11.2023)
  4. Плаксієнко В.Я. Бухгалтерський облік у виробничих та агросервісних кооперативах : підручник. К.: Центр учбової літератури, 2014. 448 с.
  5. Мармуль Л.О., Романюк І.А. Удосконалення структури ринку праці сільських територій шляхом розвитку підприємств сільського зеленого туризму. *Економічний вісник університету*. 2018. Вип. 38. С. 70-77.

УДК 336.64

Іщенко Ніна

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах виникнення кризових ситуацій на підприємствах спричинені економічною кризою, пандемією COVID-19, а згодом і початком військових дій. Для підприємств війна ускладнила або унеможливила ведення ефективної господарської діяльності, своєчасного проведення розрахунків з контрагентами і повного виконання зобов'язань. Ефективна діяльність підприємств у довгостроковій перспективі, забезпечення високих темпів їхнього розвитку і підвищення конкурентоспроможності в значній мірі визначаються рівнем їхнього фінансового забезпечення. Тому найбільш гострою проблемою залишається фінансове забезпечення поточної діяльності та перспективного економічного розвитку підприємств.

Метою дослідження є аналіз фінансового забезпечення діяльності підприємств в Україні.

Фінансове забезпечення діяльності підприємств – це сукупність джерел, форм, методів та інструментів формування й ефективного використання фінансових ресурсів для реалізації заходів, спрямованих на досягнення цілей розвитку. Основними джерелами формування фінансових ресурсів підприємства є власні та залучені кошти. Власні фінансові ресурси формуються під час створення підприємства та в процесі провадження ним господарської діяльності. Їх основними джерелами є: внески засновників під час формування статутного капіталу; додаткова емісія та розміщення акцій (для підприємства, створеного у формі акціонерного товариства); додаткові пайові та інші внески в статутний капітал підприємства; амортизаційні відрахування; прибуток. До фінансових ресурсів підприємства, що формуються із зовнішніх джерел, відносяться: фінансові ресурси, що мобілізуються на фінансовому ринку

(кошти від емісії та продажу акцій, облігацій та інших видів цінних паперів, кредити банківських установ та позики юридичних і фізичних осіб, фінансовий лізинг, факторинг); фінансові ресурси, що отримуються в порядку перерозподілу (ресурси, отримані від головних компаній, концернів, бюджетні асигнування, дивіденди та відсотки за цінними паперами інших емітентів, страхові відшкодування) [2].

Аналіз діяльності підприємств України у 2020-2022 рр. виявив, що в умовах фінансово-економічної кризи країни підприємства в 2022 р. отримали від'ємний фінансовий результат. Так, фінансовий результат підприємств у 2021 р. відносно 2020 р. збільшився на 817192,6 млн.грн. і становив 885276,5 млн.грн. У 2022 р. підприємства отримали чистий прибуток (збиток) у розмірі (-276277,7) млн.грн. Частка підприємств, які одержали прибуток в 2022 р. склала лише 65,8%, а збиток – 34,2%. Рівень рентабельності (збитковості) підприємств зменшився з 0,9% в 2020 р. до (-3,2%) в 2022 р. Аналіз структури джерел фінансування діяльності підприємств виявив, що найбільша питома вага належить залученим коштам. Так, у 2022 р. їх частка становила 59,5%, а власного капіталу 27,1% [1].

Таким чином, основним завданням у період кризи є активізація всіх дій на збереження та виживання підприємств за поточних умов господарювання. Основними контрзаходами та способами виживання в умовах кризи є: зниження величини поточних витрат та підвищення продуктивності; збільшення обсягу поточних доходів; оптимізація грошових потоків – збільшення надходжень і зниження відтоку коштів. До способів зменшення поточних і довгострокових витрат можна віднести такі: консервація основних фондів; консервація (заморожування) будівництва; зниження обсягу матеріальних запасів на складах; отримання від постачальників знижок за умови систематичних закупок невеликими партіями.

До заходів підвищення прибутковості належать: ліквідація надлишків товарних запасів, які не будуть затребувані найближчим часом; продаж частини невикористаного устаткування або передача його в оренду. Серед напрямів збільшення обсягів грошових надходжень варто відзначити: стягнення простроченої дебіторської заборгованості, відстрочку поточних платежів; отримання банківських кредитів (наприклад, під заставу обладнання або матеріалів в обороті).

Способами зниження обсягів поточних платежів можуть стати: внесення в договори з постачальниками умов про відстрочення поточних платежів; перегляд умов договорів, строк платежів по яких вже настав; отримання гарантій та забезпечення майбутніх операцій [3].

Література:

1. Діяльність підприємств. Державна служба статистики України. 2023. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 26.11.2023)
2. Солодовнік О.О. Фінансове забезпечення сталого розвитку підприємств. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 49. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2300/2221> (дата звернення: 26.11.2023)

3. Стацук О.В., Шостак Л.В., Булик Д.В. Банкрутство підприємств в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 44. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1801/1736> (дата звернення: 26.11.2023)

УДК 338.931

Керезвас Іван

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Київ, Україна

ВИБІР ПІДПРИЄМСТВОМ СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Вибір підприємством певної інноваційної стратегії залежить від багатьох факторів, серед яких: умови і фактори зовнішнього середовища, сфера діяльності підприємства, номенклатура та асортимент його продукції, тривалість життєвого циклу товарів, її можливість здійснювати моніторинг науково-технічної інформації щодо ринку новацій, рівень науково-технічного та технологічного потенціалу тощо. Обґрунтовуючи вибір інноваційної стратегії, керівники повинні враховувати її відповідність загальній стратегії розвитку підприємства, прийнятність її за рівнем ризику, готовність ринку до сприйняття новинки.

Напрями вибору інноваційної стратегії подані у вигляді матриці на рис. 1.

		Зовнішні фактори	
		Сприятливі умови	Несприятливі умови
Внутрішнє середовище	Сильний інноваційний потенціал	Активні НДДКР, диференціація, лідерство за витратами, поглинання фірм-інноваторів, придбання повних ліцензій	Диверсифікація, вертикальна інтеграція, спільні підприємства
	Слабкий інноваційний потенціал	Залучення інвестицій зі сторони, злиття з іншими фірмами, використання франчайзингу, придбання ліцензій	Ліквідація неперспективного бізнесу

Рисунок 1 – Матриця вибору інноваційної стратегії

Інструментом вибору інноваційної стратегії може бути також матриця альтернативних варіантів, складена за аналогією до матриці SWOT (рис. 2).

За сприятливих умов і наявності сильного інноваційного потенціалу підприємство може використати одну з найпривабливіших стратегій – стратегію лідера, У такому разі реалізація інновацій стає можливою завдяки активним науковим дослідженням, що здійснюються працівниками самого підприємства. Підприємство агресивне у своєму бажанні зайняти більшу частку ринку, тому прагне до лідерства за витратами, постійно вдосконалюючи

технологію.

Ринкова позиція	Сильна	Придбання іншої фірми (венчурної) Стратегія наступу чи «ніші»	Імітаційна стратегія («вслід за лідерами»)	Технологічне лідерство, інтенсивні НДПКР Наступальна стратегія
	Сприятлива	Захисна стратегія (раціоналізація)	ВИБІР	Пошук вигідних сфер застосування технологій Імітаційна стратегія, стратегія «за нагодою»
	Слабка	Ліквідація бізнесу	Захисна або залежна стратегія (раціоналізація)	Наступальна стратегія (організація «ризикового» проекту), стратегія «ніші»
Інноваційні можливості				
		Слабкі	Сприятливі	Сильні

Рисунок 2 – Матриця альтернативних варіантів інноваційних стратегій

Для такого підприємства важливо не лише виявити потреби споживачів, а й сформувані їх, послуговуючись різноманітними інструментами маркетингу. Для цього воно може скористатися науковими розробками інших фірм, які не мають коштів для виведення свого товару на ринок. Це може бути поглинання підприємств-інноваторів за взаємної згоди або придбання у венчурних фірм повної ліцензії на випуск новинок [2].

Сильний інноваційний потенціал підприємства дає йому змогу використовувати різні інноваційні стратегії і за несприятливих умов (зміни у чинному законодавстві, активізація конкурентів на обраному сегменті ринку тощо). За необхідності воно може увійти в інший бізнес (йдеться про диверсифікацію) або утворити спільне підприємство в іншій галузі із партнерами, що мають певні напрацювати у цьому напрямі, підсилюючи у такий спосіб позиції обох учасників, або ж об'єднатися зі своїми постачальниками чи збутовиками шляхом вертикальної інтеграції, що зробить його менш залежним від коливання цін на ринку.

Сприятливі умови дають змогу підприємству навіть при слабкому інноваційному потенціалі поліпшити свої ринкові позиції. Для цього можна залучати інвестиції (якщо новинка була сприйнята ринком і очікується зростання попиту на неї, а фірма не має достатньо власних коштів для нарощення обсягів виробництва самостійно).

Злиття з іншими підприємствами можливе за принципом утворення стабільної мережі: підприємство укладає тривалу угоду з материнською компанією на випуск комплектуючих чи напівфабрикату. Якщо ринок новинки не сприйняв, то підприємство ділитиме ризик разом з материнською фірмою.

Прийнятною альтернативою може бути також використання системи франчайзингу. У такому разі інноваційна стратегія передбачає тиражування вдалої новинки, що перебуває у сфері обслуговування. Щодо нової продукції доцільним є придбання ліцензії на виготовлення продукції, що має широкий попит. Однак якщо багато ліцензіарів придбало дану ліцензію, то можливе надмірне ущільнення ринкового сегмента.

Несприятливі умови при слабкому інноваційному потенціалі передбачають негайну ліквідацію неперспективного бізнесу, оскільки підприємство не здатне здійснювати інноваційну діяльність [3].

Управління інноваційними процесами на підприємствах регіону не обмежується лише вибором інноваційної стратегії. Необхідно оцінити всі, передусім ресурсні, можливості підприємства щодо її реалізації. Так, створення базисної інновації і реалізація закладеного у ній потенціалу потребують належного матеріально-технічного забезпечення та науково-технічних працівників високої кваліфікації. Крім того, віддача від інновації зростає за умов її швидкого виведення на ринок, що потребує значних коштів на етапі її комерціалізації. Тому наступальну стратегію, як правило, здатні реалізувати лише потужні підприємства. Водночас поліпшувальні інновації можуть створюватися і за менш сприятливих умов, що обумовлює значне поширення тих інноваційних стратегій, в основі яких лежить дифузія інновації – імітаційна, залежна, «за нагодою» тощо. Отже, обираючи інноваційну стратегію, необхідно передусім оцінити ресурсні можливості підприємств.

Література:

1. Chandler A. Strategy and Structure: Chapters in the History of the Industrial Enterprise. Massachusetts Institution of Technology: The Mit Press. 1962, 1990. 465 p.
2. Porter M. E. Competitive strategy. Techniques for analyzing industries and competitor. First Free Press Edition, 1980. 397 p.
3. Пуцентейло П.Р., Завитій О.П. Особливості формування стратегії управління економічним розвитком регіону. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2017. Вип. 27. С. 298-308. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZnpPdatu_2017_27_40. (дата звернення: 15.11.2023)
4. Коритько Т.Ю. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку регіону. *Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку*. 2012. С. 152-160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sim_2012_2012_14. (дата звернення: 15.11.2023)

УДК 33.012.2:332.1

Кернасюк Юрій

кандидат економічних наук
завідувач сектору економічних досліджень
та аналізу науково-інноваційного потенціалу
Інститут сільського господарства Степу НААН
м. Кропивницький, Україна

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Останніми десятиліттями науково-технічний прогрес суттєво змінює технології виробництва, соціальні та економічні відносини на системному рівні, а також сам характер їх функціонування. За останні понад 100 років людство пройшло індустріальну еру, постіндустріальну та на початку XXI століття

увійшло в нову інформаційну стадію розвитку цивілізації. І якщо на загальнодержавному рівні є певне розуміння подальших кроків та напрямків розвитку, то на регіональному рівні наукова думка з цього приводу поки не має єдиного підходу до побудови моделі переходу соціально-економічних систем до інформаційного (цифрового) суспільства. При цьому існують певні проблемні аспекти саме інноваційної трансформації регіональних соціально-економічних систем, на яких варто більш детально зосередитися.

Насамперед, в першу чергу це стосується готовності регіональних соціально-економічних систем до змін, які породжують інновації. В багатьох випадках ці системи інституційно не готові до них.

Відомий лауреат Нобелівської премії з економіки Дуглас Норту свій час запропонував досить новий підхід до розуміння процесу економічних змін. Виходячи з уявлення про те, що економічне зростання залежить головним чином від якості інститутів, що забезпечують існування ринків, гарантії прав власності і низькі трансакційні витрати, він стверджує, що окремі суспільства приходять до різної інституційної інфраструктури, яка багато в чому визначає траєкторії їх економічного розвитку. При цьому економічні зміни залежать від здатності суспільства створювати продуктивні, стабільні, чесні, загально визнані і в той же час гнучкі інститути, які спроможні змінюватися у відповідь на зміну політичної і економічної ситуації. Не відмовляючись від свого більш раннього визначення інститутів як формальних та неформальних правил, що обмежують економічну поведінку, Дуглас Норт розглядає і більш глибокі умови розвитку цих правил і зміни економік [3, с. 1].

Саме цей аспект нині як ніколи відіграє важливу роль. Адже подекуди на регіональному рівні якість інститутів є досить низькою, що відображується на інвестиційній привабливості та соціально-економічному розвитку в цілому.

Формування та активізація конкурентних переваг регіону сьогодні є однією із необхідних передумов забезпечення сталого зростання. На регіональному рівні одним із найперспективніших ресурсів формування конкурентоспроможності розглядається той потенціал, який неможливо перемістити в інше місце, і який, відповідно, може стати однією із конкурентних переваг регіону. Однак наявність значного ресурсного потенціалу регіону не завжди зумовлює ефективність його використання, а тому необхідним є комплексний підхід до аналізу наявної ресурсної бази, розроблення оптимальних векторів його використання, з урахуванням як аксіологічного підходу, так і довгострокової перспективи [2].

Інший проблемний аспект пов'язаний із необхідністю пріоритетного розвитку кластерів як основи забезпечення інноваційної трансформації регіональних соціально-економічних систем. При цьому ядром кластеру можуть бути не лише освітні та наукові установи, але й інші організації та підприємства, які здійснюють інноваційну діяльність та спроможні взяти на себе цю роль.

Міжнародні, і зокрема європейські моделі вирівнювання диспропорцій розвитку регіонів і подолання замкнутості господарських комплексів усередині економіки країн-членів ЄС базуються на концепції кластерного розвитку. Ця

система широко використовується сільськогосподарськими виробниками у країнах-членах ЄС [1].

Уже сьогодні потрібні сучасні інноваційні рішення у сфері сільського господарства, екології і дбайливого ставлення до обмежених природних ресурсів, впровадження альтернативних джерел енергії та ресурсозберігаючих технологій, а також вторинного використання і переробки різних відходів у рамках циркулярної моделі регіонального економічного розвитку. Крім цього слід врахувати, що глобальна кліматична криза прискорює у всьому світі перехід соціально-економічних систем до сталого розвитку на інноваційній основі.

Ця проблема актуалізується на планеті у зв'язку зі обмеженими запасами питної води, родючої землі інших ресурсів, необхідних для забезпечення продовольчої безпеки людини та якісного рівня життя. Тому на регіональному рівні перед наукою постає важливе завдання дослідження питань ефективної трансформації соціально-економічних систем задля збереження та збільшення природного капіталу, а також його захисту від екологічних ризиків і впливу кліматичних змін. Водночас цей перехід має бути справедливим і інклюзивним. Він має поставити інтереси людини та навколишнього середовища на перше місце в рамках дотримання відомого принципу оптимуму Парето, за якого будь-яка зміна, яка нікому не завдає збитків і яка приносить людям користь за їх власною оцінкою, є найкращим поліпшенням їх становища. Тобто, добробут суспільства на регіональному рівні досягає максимуму, а розподіл ресурсів стає оптимальним, якщо будь-яка зміна цього розподілу не погіршує добробут хоча б одного суб'єкта усієї цієї соціально-економічної системи.

Література:

1. Бабарика О.В. Кластери як один з інтегрованих формувань в АПК. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2012. Випуск № 2 (18). С. 26-30.
2. Ільїн В.Ю. Сталий розвиток сільськогосподарського виробництва на регіональному рівні. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2015. Випуск 4 (63). С. 108-111.
3. North D.S. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press

УДК 331.108.4

Кир'янова Олена

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом

Мілішкевич Ольга

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПЕРСОНАЛУ В ОРГАНІЗАЦІЯХ МАЛОГО БІЗНЕСУ В НОВИХ УМОВАХ

Вже більше трьох років малий бізнес в Україні функціонує у нових турбулентних соціально-економічних реаліях, зумовлених спочатку пандемією, а потім повномасштабним вторгненням російської федерації. Дистанційний або змішаний режим роботи, питання фізичної та психологічної безпеки, обмежені контакти, релокація накладають відбито як на кадрову політику в цілому, так і на процеси розвитку персоналу. Бізнес в Україні щодня стикається з новими викликами та ризиками, необхідністю оперативно приймати рішення в умовах невизначеності, утримувати показники продуктивності на прийнятному рівні, здійснювати реінжиніринг бізнес-процесів тощо. Складні умови, в яких знаходяться компанії, функціонуючи в умовах воєнного стану, диктують і нові вимоги до співробітників. Відповідно, перед кожним керівником постає питання удосконалення системи розвитку персоналу з урахуванням сучасних вимог.

Розвиток персоналу – комплексний процес оволодіння новими професійними, діловими знаннями та удосконалення наявних навичок, вмінь, особистих компетентностей у результаті безперервного навчання та саморозвитку, в результаті чого підвищується загальна ефективність діяльності підприємства відповідно до обраної стратегії [1, с. 66]. Відповідно, система розвитку персоналу на підприємстві повинна бути націлена на те, щоб підняти загальну результативність професійної діяльності працівників, що, в свою чергу, призводить до збільшення продуктивності праці, а в підсумку – це сприяє збільшенню прибутку підприємства [2, с. 3].

Унаслідок тривалої пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення на ринку праці відбулися глобальні зміни: ліквідація або призупинення багатьох бізнесів через знищення офісів, складів, магазинів, техніки і, відповідно, вивільнення працівників; інтенсивне вивільнення персоналу через неспроможність роботодавців виплачувати заробітну плату та дотримуватися соціальних гарантій; зменшення об'ємів реалізації товарів та послуг не першої необхідності; перенасичення кадрами західної частини України; багатомільйонний відтік інтелектуального капіталу у країни ЄС та світу; зростання попиту на професії військового часу: військовослужбовці, медичні працівники, психологи, будівельники, енергетики, водії, логісти; нестача

працівників робітничих професій; зменшення заробітних плат та скорочення сукупних доходів домогосподарств; релокація підприємств та вимушене повернення до дистанційної зайнятості. Відповідно, змінився й ринок корпоративного навчання: з метою безпеки переважна частина програм з розвитку переведена у дистанційний формат; організація оф-лайн навчання відбувається із врахуванням поточної ситуації та часто потребує коригування «тут і зараз»; довгострокові корпоративні програми з розвитку, розпочаті до лютого 2022 р., мінімізовані або закриті; суттєво зменшився попит на MBA програми вітчизняних бізнес шкіл. Разом з тим, якщо великі та середні організації, усвідомлюючи важливість збереження інтелектуального капіталу навіть в умовах важких змін, намагаються навіть в скороченому вигляді забезпечувати процеси корпоративного навчання, багато підприємств малого бізнесу змушені повністю зупинити процеси розвитку персоналу.

Так, приміром, аналізуючи діяльність типового підприємства малого бізнесу ТОВ «Віст Груп» у 2022 р., було виявлено наступні кроки по зниженню витрат: зменшення заробітної плати на 27%, вимушене надання відпусток за власний рахунок 20% персоналу та ще 20% працівників було скорочено. Такі заходи виявилися необхідними для збереження стійкості та функціонування компанії в умовах невизначеності та економічної нестабільності, які виникли через сучасні виклики. На тлі прийнятих управлінських рішень не менш болісними проблемами виявилися зниження мотивації колективу та планування кар'єри працівників.

В умовах обмеженого фінансування, проблему з мотивацією працівників можна пом'якшити шляхом правильного вибору напрямів нематеріального мотивування та впровадження нових та нестандартних підходів, що дасть змогу передусім підвищити продуктивність та ефективність праці, а також конкурентоспроможність компанії на ринку [4, с. 74]. Наприклад, можна запровадити програму виявлення найкращого працівника місяця, проводити командотворчі корпоративні заходи, надавати базовий соціальний пакет та медичне страхування працівникам, демонструючи увагу та турботу про колектив.

Також у ТОВ «Віст Груп» відбулося скорочення витрат на навчання на 30%, що також спричинило перешкоди в плануванні кар'єри працівників, адже більшість працівників не змогли долучитися до навчання та не бачать чітких особистих професійних перспектив на короткостроковий та довгостроковий період, що уповільнює їх процес просування по кар'єрних сходах і також сприяє зниженню мотивації. На нашу думку, навіть у скрутних соціально-економічних умовах, компанії варто організувати складання для кожного працівника карти службово-професійного просування, де буде визначена можлива траєкторія просування та зазначені необхідні цілі для цього. Також необхідно сформувати більш чіткі та прозорі механізми управління кар'єрою персоналу, що дасть змогу забезпечити професійне зростання працівників та поверне їм відчуття стабільності.

Управління діловою кар'єрою є ефективним процесом тоді, коли задовольняє потреби організації у кваліфікованих кадрах та враховує

професійні потреби працівників і передбачає організацію планомірного горизонтального і вертикального переміщення працівника у системі посад від етапу його прийняття на роботу в організацію до можливого звільнення з роботи [3, с. 88].

Отже, вітчизняні реалії створюють чимало викликів для вітчизняних підприємств. Зокрема, відбувається реорганізація усіх бізнес-процесів у багатьох організаціях. При цьому незламні українські підприємства поступово адаптуються, покращують та вдосконалюють бізнес-процеси задля зміцнення своїх конкурентних позицій на ринку. Людський капітал є рушійною силою кожного підприємства, тому розвиток персоналу є необхідним чинником впливу на підвищення продуктивності персоналу та ефективності діяльності підприємства в цілому.

Література:

1. Бабчинська О., Посвалюк О., Скакун В. Управління розвитком персоналу інноваційно-активного підприємства. *Modeling the development of the economic systems*. 2022. № 3. С. 69.
2. Дзямучич М. Ефективність функціонування системи розвитку персоналу на підприємстві. *Економічний форум*. 2023. Т. 1. № 1. С. 3-7.
3. Олійник Н. Організація системи управління діловою кар'єрою персоналу. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2022. № 2 (78). С. 86-90.
4. Прохоровська С. Напрями мотивування персоналу в умовах сучасних викликів. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2022. № 27. С. 73-76.

УДК 338.26: 330.322.2: 334.722.24

Кісіль Микола

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
 провідний науковий співробітник
 відділу інвестиційного і матеріально-технічного забезпечення
 Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
 м. Київ, Україна

НЕОБХІДНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПРОЄКТОМ

В основі першопричини будь якого процесу розвитку є конкретний проєкт суб'єкта, який вирішив здійснити бажані для нього зміни у сфері своєї компетенції. Зазвичай проєкт є ґрунтовно опрацьованим планом реалізації певного задуму суб'єкта згідно з його місією і метою. Проєктний підхід до обґрунтування шляхів досягнення суб'єктом своїх цілей універсальний. За логікою розвитку, такого підходу дотримувався й Творець цього світу. Виходячи з положень проєктного аналізу можна уявити його цілі, характер витрат і вигод, а через них і мету. Абсолютна більшість проєктів є інноваційними.

Проєктний аналіз є одним з найважливіших розділів сучасних знань,

якими має володіти суб'єкт економічної діяльності. Методологію цих знань, що вирізняються системністю, глибиною і складністю, поширює Інститут Світового банку, постійно збагачуючи їх результатами різноманітної практики. Найважливішою складовою проектного аналізу є інвестиційна. Для досягнення прийнятної окупності інвестицій важливо щоб її суб'єкт добре усвідомлював свої витрати, вигоди, ризики і необхідність узгодження своїх цілей з інтересами інших людей.

Абсолютна більшість нових інвестиційних проектів, що реалізуються в економіці, мають інноваційні компоненти. Інноваційні проекти вирізняються підвищеним рівнем як ризиків, так і ефективності.

У будь-якому інвестиційному проекті є власник і учасники його реалізації – менеджмент, працівники, постачальники матеріальних і фінансових ресурсів, покупці продукції, органи місцевого самоврядування, держава тощо. Кожний з учасників діє з огляду на ефективність своїх витрат.

Інвестиційний проект є об'єктом управління, метою якого є досягнення критеріїв ефективності вкладень у конкретну справу. У процесі навчання на курсах Інституту світового банку з проектного аналізу як викладач для викладачів, а також при розробці низки інвестиційних проектів та їх техніко-економічних обґрунтувань, автор набув певний досвід з управління ефективністю проектів та поширення його в навчальній практиці.

У процесі досліджень методом логічних узагальнень було сформульовано положення, що не лише конкретний інвестиційний проект має бути окупним, а саме управління проектами, яке функціонально здійснюють його власники і найнятий ними менеджмент, теж має бути ефективним. Проте методологія і методичний інструментарій з оцінки ефективності управління інвестиційними проектами поки що не набули належного поширення в національному економічному середовищі, а більшість управлінців не володіє відповідними для цього знаннями і практичним досвідом. Тому на практиці нерідко реалізуються недостатньо ефективні інвестиційні проекти.

Для успішного заняття інвестиційною діяльністю важливо щоб її суб'єкт добре усвідомлював свої витрати, вигоди і ризики, з аналізованих варіантів рішень обирав для реалізації найефективніший, а окрім того розумів необхідність узгодження своїх комерційних цілей з вимогами щодо збереження довкілля, соціальними ефектами, корпоративними та іншими інтересами інших людей.

Управління інвестиційним проектом, окрім заходів з його розроблення і реалізації, включає також систему моніторингу, аналізу практики і вироблення додаткових рішень щодо коригування запроєктованих раніше управлінських рішень. Для цього власникам та інвестиційному менеджменту компаній необхідно, насамперед, забезпечити управлінський облік дохідних і витратних грошових потоків по проекту. Результати цього обліку складуть найважливішу частину інформаційного забезпечення управління інвестиційним проектом. Національна практика ведення такого обліку практично відсутня, зокрема й через системні недоліки в стандартизованих системах обліку. Склалася парадоксальна ситуація в системі облікової освіти за якої викладання

навчальної дисципліни з управління проектами набуло широкого поширення, а відповідні розділи знань з обліку й аналізу доходів і витрат, а отже й позитивних і негативних їх грошових потоків по конкретних інвестиційних проектах, у облікових навчальних дисциплінах відсутні. Це означає, що управління більшістю інвестиційних проектів, що реалізуються в національній економіці, може бути неналежним, а отже й недостатньо ефективним.

При організації інформаційного забезпечення управління інноваційно-інвестиційними проектами суб'єктам інвестиційної діяльності необхідно визначити показники, які передбачається моніторити на основі даних управлінського обліку. Це якраз інформаційні індикатори, значення яких визначені в конкретному проекті. Проілюструвати їх можна на прикладі зразкового інвестиційно-інноваційного проекту створення міні свиноферми селянського господарства, упровадженого співробітниками Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» в Київській області [1].

Основні параметри зазначеного проекту такі: власник проекту – сім'я громадян у складі двох осіб, які проживають в сільській місцевості та ведуть особисте селянське господарство; мета проекту – створення сімейного господарства для забезпечення зайнятості членів сім'ї та кращого задоволення споживчих потреб родини шляхом здійснення підприємницької діяльності з виробництва і збуту свиней, досягнення конкурентних переваг на місцевому ринку, отримання чистих доходів і швидкої окупності інвестиційних витрат; 80 голівомісць відгодівля і реалізація 228 свиней середньою вагою 120 кг, кількість оборотів стада – 4, ціна реалізації – 45 грн/кг, середньорічна виручка – 1254 тис.грн у рік; майнові об'єкти – приміщення для тварин площею 90 м² і для зберігання кормів на 20 м², гноєсховище та артезіанська свердловина; інновація – системна ЕМ-технологія з утриманням свиней та товстій підстилки та випоюванні з ЕМ; вартість капітальних витрат – 293,5 тис.грн. – джерела фінансування – власні накопичення, надходження від продажу земельних ділянок і праця членів сім'ї; чиста приведена вартість по проекту (NPV) з урахуванням вмінних витрат – 682 тис.грн; строк окупності – 3,4 роки; соціально-економічні результати – створення одного повноцінного робочого місця, забезпечення споживчих потреб родини, задоволення попиту на місцевому ринку; збільшення надходжень до державного та місцевого бюджетів; учасники проекту – члени сім'ї (власники і менеджмент), дорослі діти, які беруть участь у виконанні тимчасових робіт, постачальники матеріальних і фінансових ресурсів, покупці продукції, органи місцевого самоврядування, держава.

Інформаційне забезпечення управління проектом членами селянського господарства має забезпечувати досягнення ними вищезазначених його параметрів і забезпечувати збалансованість економічних відносин між учасниками проекту. При цьому, у даному випадку, одному з членів сім'ї доцільно вести неформальний управлінський облік показників щодо: руху поголів'я тварин, приросту їх живої маси, показників збуту; поточних витрат по їх видах на придбання, дорощування і відгодівлю свиней; обсягів капітальних інвестицій на створення міні-свиноферми, знос майна і його ліквідна вартість;

грошові від'ємний і позитивний грошові потоки по проекту; чиста приведена вартість по періодах про реалізації проекту з урахуванням фактичних та вмінних витрат праці і ресурсів, які не набувають вартісної форми, але їх можна оцінити за альтернативною вартістю.

Періодичність відслідковування фактичних даних щодо реалізації конкретного інвестиційного проекту залежить від його особливостей. Наприклад, у проекті, що наводиться як приклад, передбачено відслідковувати показники витрат, доходів і грошового потоку щомісячно.

Накопичувані фактичні дані щодо реалізації сімейних інвестицій порівнюються з проектними показниками. У разі відхилення фактичних показників від проектних слід вносити відповідні зміни до проекту.

Найважливішою для оцінки ефективності інвестиційного проекту є інформація щодо фактичного його грошового потоку, на основі якої оцінюється строк окупності вкладень.

Логіка інформаційного забезпечення реалізації інвестиційного проекту, наведена вище на прикладі сімейної ферми, прийнятна не лише для них, а й для фермерських господарств, підприємств та інших підприємницьких формувань.

Створення інформаційної бази та необхідного для її наповнення управлінського обліку по інвестиційному проекту суб'єкта економічної діяльності сприятиме підвищенню рівня ефективності його інвестиційної діяльності.

Література:

1. Лупенко Ю.О., Кісіль М.І., Черненко Д.С. Оцінка інноваційного інвестиційного проекту свиноферми в особистому селянському господарстві : метод. посіб. Київ : ННЦ ІАЕ, 2019. 96 с.

УДК 657.330

Кічанова Ольга

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Лисенко Алла

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Важливою умовою функціонування суб'єкта господарювання є наявність основних засобів, що зумовлює необхідність отримання повної, правдивої та неупередженої інформації щодо цього виду необоротних активів.

В умовах недосконалості вітчизняного законодавства й постійних змін у ньому поглиблюються проблеми організації та ведення обліку основних

засобів, які мають багатоаспектний характер свого прояву. Зокрема, залишаються актуальними й потребують подальших досліджень підходи щодо наближення вітчизняного обліку до міжнародних стандартів, оцінки основних засобів, розробки дієвого механізму їх відтворення.

Ведення обліку основних засобів регулюється, передусім, Національним стандартом (положенням) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [3], у якому чітко прописані підходи щодо визнання, оцінки та переоцінки основних засобів, нарахування амортизації, вибуття основних засобів та зменшення їх корисності, розкриття інформації про основні засоби у примітках до фінансової звітності.

Залишається недостатньо вирішеним питанням науково-правова проблематика щодо віднесення об'єктів власності до основних засобів. Так, Жадан Т.А. та Лозова Н.В. зазначають, що при розкритті категорії «основні засоби» більшість авторів акцентують свою увагу на таких критеріях визнання основних засобів, як матеріальність, призначення та строк корисного використання [1, с. 1112-1113]. Загалом науковці розглядають поняття «основні засоби» як матеріальні активи, які використовуються суб'єктом господарювання досить тривалий часовий період для здійснення ним господарської діяльності. При цьому практикується уточнення даного поняття відповідно до конкретної галузі, потреб аналізу та управління [2]. Водночас, у переважній більшості визначень основних засобів науковцями не акцентується увага на вартісному критерії, за яким об'єкти можуть бути віднесені до складу основних засобів.

Відповідно зі статтею 14 (п. 1, пп. 138) Податкового кодексу України основні засоби трактуються як матеріальні активи, що використовуються платником податку у господарській діяльності, «вартість яких перевищує 20000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік)» [4].

З практичної точки зору на різних етапах ведення обліку основних засобів виникає низка проблем організаційно-змістового, нормативно-правового та технологічного характеру щодо документального оформлення господарських операцій, упровадження МСФЗ і т.ін., що негативно впливає на процес управління діяльністю підприємства.

Однією з таких проблем є проблема складності оцінки основних засобів, яка полягає у виборі вартості, за якою їх доцільно вимірювати. Традиційним і найбільш методично розробленим способом оцінки в національній обліковій практиці є відображення основних засобів за первісною вартістю, яка складається з фактичних витрат на їх виробництво і придбання. Проте застосування первісної вартості при оцінці основних засобів в умовах інфляційних процесів може привести до негативних наслідків, оскільки навіть за умов незмінних цін потенціал основних засобів не є незмінним, адже скорочується термін їх служби й вони стають морально застарілими.

На сьогоднішній день, як вже зазначалося вище, вартісний критерій

віднесення матеріальних активів до основних засобів становить від 20000 грн. Водночас, основні засоби, які придбані в різний час і мають однакові характеристики, матимуть різну вартість, а проведення переоцінок збільшує витрати підприємства, що в кінцевому результаті здійснює вплив на формування фінансових результатів.

Основними проблемами, що виникають в процесі оцінки основних засобів, на сьогодні є: відсутність методичних основ обґрунтованого визначення чистої вартості реалізації необоротного активу; застосування поняття «справедлива вартість» в НП(С)БО 7 «Основні засоби» (ринкові ціни не доречно називати справедливими, так як вони не можуть бути одночасно справедливими для двох учасників ринку – продавця й покупця); відсутність (неможливість існування) такої оцінки, яка б задовольняла вимоги всіх без винятку користувачів фінансової звітності.

Система ведення обліку основних засобів суб'єктами господарювання потребує певного вдосконалення за рахунок:

- дотримання правил щодо необхідності заповнення всіх встановлених реквізитів у первинних документах з обліку основних засобів;
- доцільності ведення рахунку 286 «Необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу» (з метою забезпечення переведення основних засобів до необоротних активів і груп вибуття при реалізації);
- здійснення постійного контролю за внутрішнім переміщенням основних засобів з обов'язковим оформленням Акта приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів;
- обґрунтованості використання найбільш доцільних в конкретних умовах методів розрахунку амортизації як інструменту здійснення оптимальної амортизаційної політики.

Основним джерелом відтворення основних засобів є амортизаційні відрахування. Відповідно до Н(П)СБО 7 «Основні засоби», амортизація основних засобів може нараховуватися із застосуванням таких методів: прямолінійного; зменшення залишкової вартості; прискореного зменшення залишкової вартості; кумулятивного; виробничого [3].

Порядок розрахунку амортизації основних засобів для визначення об'єкта оподаткування регламентується пунктом 3 статті 138 Податкового кодексу України. Зокрема, у підпункті 3.1 статті 138 зазначено, що розрахунок амортизації основних засобів здійснюється відповідно до чинних Н(П)СБО або МСФЗ з урахуванням встановлених обмежень (відповідно до підпункту 14.1.138 пункту 14.1 статті 14 розділу I та підпунктів 138.3.2-138.3.4 пункту 138.3 статті 138 розділу III Податкового кодексу України). При цьому застосовують методи нарахування амортизації, передбачені Н(П)СБО, а вартість основних засобів визначається без урахування їх переоцінки (уцінки, дооцінки) [4].

Відсутність наукового підходу до розробки дієвого механізму відтворення основних засобів є вагомим причиною значного погіршення стану таких активів. Крім того, одним з проблемних питань залишається порядок визначення ліквідаційної вартості основних засобів через складність оцінки

активів у майбутньому.

Практична значимість обліку основних засобів, дискусійний характер багатьох теоретичних положень, недостатній рівень їх дослідження з точки зору сучасних потреб управління вимагають подальшої деталізації вище розглянутих проблемних аспектів обліку та удосконалення науково-практичного інструментарію. Це необхідно враховувати у процесі проведення наступних досліджень з даної тематики.

Література:

1. Жадан Т.А., Лозова Н.В. Економічна сутність основних засобів підприємства: обліковий аспект. *Глобальні та національні проблеми економіки*, 2015. Вип. 8. С. 1112-1116. URL: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/233.pdf> (дата звернення: 12.11.2023).
2. Лисенко А.М. Напрямки удосконалення методики проведення аналізу ефективності використання основних засобів на підприємствах виробничої сфери. *Збірник тез доповідей учасників III Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аудиту та аналізу: теорія, методологія, організація»* / Ред. кол. Сарапіна О.А. та ін. Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2014. С. 122-124.
3. Національний стандарт (положенням) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : Наказ М-ва фінансів України від 27.04.2000 р. № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text> (дата звернення: 12.11.2023).
4. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n256> (дата звернення: 12.11.2023).

УДК 657.42

Коваль Світлана

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ГАРМОНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО Й ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТА АМОРТИЗАЦІЙНИХ НАРАХУВАНЬ

Відповідно до Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (НП(С)БО), Податкового кодексу України, інших нормативних документів, основні засоби розуміються як матеріальні активи, які підприємство утримує з метою їх використання у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)» [1-3].

Економічна природа основних засобів полягає в їх участі в кількох виробничих циклах, зберіганні форми протягом усього терміну експлуатації і

перенесенні вартості на готовий продукт через амортизацію. Це ставить питання про нарахування амортизації основних засобів, зокрема визначення строки їх корисного використання, оскільки цей термін може значно варіюватись для одного й того ж об'єкта на різних підприємствах. Тому важливо керуватися встановленими у Податковому кодексі України [4, с. 248] мінімально допустимими строками корисного використання, які розглядаються в розрізі 16 груп основних засобів.

Для компенсації вартості витраченої частини основних засобів кожне аграрне підприємство враховує амортизаційні відрахування. Ці відрахування включаються в собівартість виробленої продукції як складова витрат виробництва і реалізуються при продажу товарів. Вони акумулюються у спеціальному амортизаційному фонді, який служить джерелом відновлення зношених основних засобів. Таким чином, амортизація забезпечує компенсацію в грошовому еквіваленті вартості засобів праці під час їх фізичного зносу в процесі виробництва.

Розрізняють фізичне і моральне зношування основних засобів. Фізичне спрацювання основних засобів полягає в поступовій втраті ними своїх початкових техніко-експлуатаційних характеристик, тобто споживної вартості, що призводить до зменшення їхньої реальної вартості. Моральне зношування є процесом знецінення діючих основних засобів до повного фізичного спрацювання, спричиненого науково-технічним прогресом, моральним стомленням, конкурентними чеканнями та іншими чинниками [5, с. 7128].

Впровадження Податкового кодексу України в основному узгодило розбіжності у термінологічному апараті щодо засобів праці та визнало категорію «основні засоби». Гармонізація бухгалтерської та податкової концепцій амортизації сприяла інноваційному розвитку підприємницької діяльності.

Література:

1. Мармуль Л.О. Підвищення доходності фермерських господарств. *Економіка АПК*. 2008. № 5. С. 74-78.
2. Щирська О.В. Економічна сутність та бухгалтерське визначення амортизації. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 8. С. 68-75.
3. Романюк І.А. Розвиток підприємництва та альтернативних видів діяльності сільського населення. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2014. № 1 (9). С. 117-121.
4. Шквір В.Д., Загородній А.Г., Височан О.С. Інформаційні системи і технології в обліку та аудиті : підручник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. 400 с.
5. Ihnatenko M., Antoshkin V., Krukovska O., Malyshko V., Marmul L. Social Investments as the Highest Manifestation of Implementation of Social Responsibility of the Companies of Agribusiness. *International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE)*. 2019. Vol. 8. Is. 3. P. 7124-7132.

УДК 657

Ковальчук Олександр
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: *Шепелюк Віра*
кандидат економічних наук, доцент
Криворізький національний університет
м. Кривий Ріг, Україна

АСПЕКТИ РОЗМЕЖУВАННЯ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА МАРКЕТИНГ ТА ЗБУТ

Діяльність підприємства – це сукупність дій, процесів та операцій, які спрямовані на досягнення певних цілей та завдань у рамках підприємницької діяльності. Це включає в себе всі аспекти функціонування бізнесу, від розробки стратегій до виробництва товарів або надання послуг, продажу, маркетингу, управління персоналом, фінансової діяльності, логістики, взаємодії з клієнтами та партнерами, а також рішення різних адміністративних та організаційних завдань.

Успішна діяльність суб'єкта господарювання вимагає ефективного управління ресурсами та постійного моніторингу їх використання. Важливо ефективно керувати ресурсами, максимізувати їх використання та мінімізувати втрати. Раціональне використання ресурсів є ключовим чинником успішної та стійкої господарської діяльності.

Кругообіг ресурсів підприємства здійснюється через господарські процеси. Вони є найважливішим об'єктом бухгалтерського обліку і відображають господарську діяльність суб'єкта господарювання. Господарські процеси – постачання (придбання), виробництво, реалізація (збут) це три ключових процеси, які є основними фазами в життєвому циклі підприємства.

Реалізація (збут) процес котрий охоплює всі дії, пов'язані з просуванням продукції або послуг на ринку, пошуком клієнтів, продажам та постачанням товарів, робіт або послуг споживачам. Ефективний процес реалізації включає в себе маркетинг, рекламу, продажі, обслуговування клієнтів та управління дистрибуцією.

Процес реалізації починається з розроблення маркетингових стратегій кампаній для просування продукції на ринку. Це включає в себе визначення цільової аудиторії, планування рекламних заходів, створення бренду та ідентичності продукції.

У процесі розробки маркетингової стратегії та реалізації об'єктами обліку є витрати. Витрати на збут є важливою частиною обліку витрат суб'єкта господарювання і враховуються при визначенні загального витратного бюджету та при розрахунку витрат на виробництво та збут продукції. Управління цими витратами допомагає компаніям оптимізувати свої збутові операції і досягати кращих фінансових результатів.

У НП(С)БО 16 «Витрати» відсутнє закріплення статті витрати на маркетинг. Витрати на маркетинговий процес входять в загальні витрати на

збут, що не дозволяє оцінити загальну ефективність проведеного маркетингу як основного напрямку роботи суб'єкта господарювання. Крім того не можливо оцінити їх вплив на загальний обсяг реалізації продукції та кінцевий фінансовий результат. Не розуміння чіткого розмежування витрат на збут та витрат на маркетинг в бухгалтерському обліку, обумовлене невірним розумінням самих цих процесів. Це викликає труднощі та ускладнює організацію обліку витрат на збут та витрат на маркетинг, раціональне вирішення проблеми удосконалення обліку цих витрат та уточнення їх аналітичних статей.

Тарасова Т.О. у своїх дослідженнях, під маркетинговими витратами розуміти витрати, пов'язані із залученням покупців. Такий підхід відповідає основним завданням маркетингової діяльності, а саме: здійснення дослідницької діяльності щодо визначення цільового сегмента ринку та позиціонування товарної номенклатури; формування цінової політики підприємства; визначення технології цінової адаптації покупців; розробка збутової політики; опрацювання структури каналів просування товарів та комбінації реклами [1, с. 154]. Особливості виникнення маркетингових витрат мають вплив на варіанти їх облікового відображення.

У нашому розумінні маркетингові витрати – це вартість будь-яких ресурсів на підготовку, реалізацію та контроль інформаційних потоків, які циркулюють між учасниками обмінного процесу для забезпечення узгодження попиту та пропозиції, за умови їх найкращого варіанту використання.

Аналітичний облік витрат на збут, ведеться в розрізі статей витрат передбачений НП(С)БО 16 «Витрати». Існуюча класифікація витрат на збут не дозволяє достатньо оперативно управляти витратами. З вищезазначеної інформації та з метою прийняття рішень і необхідності деталізації інформації про витрати на збут, маркетинг та рекламу варто запропонувати наступні аналітичні розрізи до рахунку 93 «Витрати на збут»: 93.1 «Витрати на маркетинг», 93.2 «Витрати на рекламу», 93.3 «Інші витрат на збут».

Підсумовуючи, зазначимо, що проблеми визначення та оцінки витрат на маркетинг і рекламу виникають з достатньо широкої різноманітності таких витрат та відсутності загального підходу щодо їх відокремлення та ідентифікації в системі бухгалтерського обліку.

Література:

1. Тарасова Т.О. Проблеми формування бюджету маркетингу підприємства торгівлі в системі бухгалтерського обліку. *Економічний простір*. 2017. № 122. С. 148-158.

УДК 657.471

Козаченко Ярослав

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

**ВИЗНАЧЕННЯ ХАРАКТЕРУ ТА ОБСЯГУ РОБОТИ,
ЯКУ МОЖНА ДОРУЧИТИ ВНУТРІШНЬОМУ АУДИТОРУ
В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ
З АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ
ВІДПОВІДНО ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТИВ**

При наявності ефективної, результативної служби внутрішнього аудиту, діяльність якої відповідає вимогам міжнародних стандартів, зовнішні аудитори в процесі виконання завдань з аудиту фінансової звітності можуть використовувати її роботу відповідно до МСА 610 «Використання роботи внутрішніх аудиторів» [2]. Співробітництво з такою службою може відбуватися в двох напрямках: по-перше, робота відділу внутрішнього аудиту, а точніше – її результати, може бути використана для отримання аудиторських доказів, по-друге, зовнішній аудитор може залучати внутрішніх аудиторів для надання ними прямої допомоги. Термін «пряма допомога» означає використання внутрішніх аудиторів для виконання аудиторських процедур під керівництвом та наглядом зовнішнього аудитора з подальшою перевіркою ним їхньої роботи.

Слід враховувати, що МСА 610 визначає, що у деяких юрисдикціях законодавчі або нормативні акти можуть забороняти або деякою мірою обмежувати використання зовнішнім аудитором роботи відділу внутрішнього аудиту або використання внутрішніх аудиторів для надання ними прямої допомоги, а МСА не мають переважної сили над законодавчими чи нормативними актами, які регулюють аудит фінансової звітності. Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [1] такі вимоги не регламентовані, отже обмеження щодо використання зовнішнім аудитором відділу внутрішнього аудиту відсутні.

Разом із тим, до того, як використовувати внутрішніх аудиторів для надання прямої допомоги для цілей аудиту, зовнішній аудитор повинен: отримати письмову згоду уповноваженого представника суб'єкта господарювання на дозвіл внутрішнім аудиторам виконувати інструкції зовнішнього аудитора, а сам суб'єкт господарювання не буде втручатись у роботу, яку внутрішній аудитор виконує для зовнішнього аудитора; отримати від внутрішніх аудиторів письмове підтвердження, що вони зберігатимуть конфіденційність конкретних питань відповідно до інструкцій зовнішнього аудитора та інформуватимуть його щодо будь-яких загроз для їх об'єктивності.

Відмінність в плануванні взаємовідносин з внутрішнім аудитором під час надання ними прямої допомоги полягає в тому, що зовнішній аудитор має оцінити, по-перше, існування та значущість загроз об'єктивності, а також рівень компетентності внутрішніх аудиторів, які надаватимуть таку допомогу,

по-друге, характер та обсяг роботи, яку він планує доручити внутрішнім аудиторам, по-третє, характер, час і обсяг керівництва, нагляду і перевірки їх роботи. Отже, для зовнішнього аудитора важливо визначитися, в який спосіб відбуватиметься нагляд та перевірка роботи внутрішнього аудитора, оскільки першочерговим є забезпечення контролю якості виконання завдання з аудиту фінансової звітності.

Важливою вимогою МСА 610 є повідомлення про цей факт тим, кого наділено найвищими повноваженнями (відповідно до МСА 260 «Повідомлення інформації тим, кого наділено найвищими повноваженнями»), а саме: характер та обсяг запланованого використання внутрішніх аудиторів для отримання від них прямої допомоги для забезпечення взаємного розуміння, що подібне використання не є надмірним за обставин завдання.

МСА 610 містить чіткий перелік ситуацій (а точніше – процедур), коли внутрішні аудитори не повинні використовуватися зовнішнім аудитором для надання йому прямої допомоги. Це такі процедури, які передбачають використання значних суджень під час аудиту; стосуються більш значних оцінених ризиків суттєвого викривлення, коли застосування судження, необхідного під час виконання доречних аудиторських процедур або оцінці отриманих аудиторських доказів, є вкрай обмеженим; стосуються роботи, якою займалися внутрішні аудитори, звіт щодо якої вже було надано чи буде надано ними управлінському персоналу або тим, кого наділено найвищими повноваженнями. Наприклад, чітко зазначається, що роботи, для яких недоречно використовувати внутрішніх аудиторів для надання ними прямої допомоги, це завдання які стосуються обговорення ризиків шахрайства та проведення процедур, пов'язаних з виявленням шахрайства, проведення зовнішніх підтверджень.

Крім того, рекомендується доцільний поділ роботи зовнішнім аудитором. Наприклад, за обставин, якщо дебіторська заборгованість розглядається як зона підвищеного ризику, зовнішній аудитор може доручити внутрішньому аудитору, який надає пряму допомогу, перевірити дотримання строків погашення. Проте оскільки оцінка адекватності резерву, що створюється на основі даних про строки сплати, потребує більш ніж обмеженого використання судження, доручити таку процедуру внутрішньому аудитору, який надає пряму допомогу, буде неприйнятним.

Така пряма допомога, дійсно, може оптимізувати роботу зовнішнього аудитора, але в МСА застерігається, що надмірне використання внутрішніх аудиторів для надання ними прямої допомоги може негативно вплинути на сприйняття незалежності під час виконання завдання із зовнішнього аудиту.

Література:

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення 26.11.2023)
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2018 року, частина I. URL: https://www.apob.org.ua/?page_id=3482 (дата звернення 26.11.2023)

УДК 35.077.1:004.77

Козьма Ольга

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Дмитришин Богдан

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки, підприємництва та готельно-ресторанної справи

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ СЕРВІСІВ В УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У сучасному світі, де технологічні інновації змінюють усі сфери життя, вища освіта не залишається осторонь від впливу цих змін. Управління вищими навчальними закладами стає більш складним завданням через постійні трансформації та вимоги сучасного суспільства. Аналіз сучасних тенденцій в управлінні закладом вищої освіти є невід'ємною частиною стратегічного розвитку і вдосконалення освітнього процесу.

Володіння комп'ютерними технологіями стало ключовим елементом у кваліфікації спеціалістів у всіх сферах діяльності. Сучасні керівники навчальних закладів повинні використовувати управлінські техніки, поєднані з інформаційно-комунікаційними технологіями. Це сприяє зміні управління освітнім процесом, робить його більш адресним та актуальним. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освіту відкриває нові можливості для модернізації управління, індивідуалізації навчання та підготовки учнів до життя в електронному інформаційному середовищі [2, с. 104].

Варто зазначити, що хмарні технології – це технологія обробки даних, де ресурси та потужності комп'ютерів надаються через Інтернет як сервіс. Основна ідея полягає в тому, щоб використовувати сервери Інтернету для обчислень та обробки даних замість особистих комп'ютерів. Ця концепція включає три рівні: IaaS, PaaS і SaaS, де SaaS дозволяє зберігати дані та додатки в хмарі, забезпечуючи доступ через веб-браузер [4].

У сфері освіти хмарні технології використовуються для управління проектами, де онлайн-системи, такі як Clarizen, надають зручні інструменти для ведення та контролю проектів через Інтернет. Крім того, інші послуги, такі як Google Apps Education Edition і Microsoft Live@edu, пропонують різноманітні засоби комунікації та офісні додатки, що полегшують роботу студентів та викладачів. Такі підходи до хмарного використання ресурсів стають все популярнішими в сучасній освіті, спрощуючи доступ та спільну роботу над проектами та завданнями [3, с. 167-168].

Тобто, сучасне управління вищою освітою визначається рядом важливих тенденцій. Диджиталізація освітнього процесу стає ключовою, зробивши навчання більш доступним та ефективним завдяки використанню цифрових технологій. Гнучкі формати навчання, такі як дистанційне та гібридне навчання, набувають популярності, надаючи студентам більше

індивідуалізованого підходу.

Використання аналітичних систем та BigData зростає, допомагаючи в управлінні прийняттям обґрунтованих рішень на основі аналізу даних про академічну успішність та ефективність праці викладачів. Оптимізація управління ресурсами, включаючи фінансові та людські ресурси, є необхідною для забезпечення стабільності та ефективності закладу.

Такий підхід та акцент на індивідуальних потребах студентів стають важливим елементом управління. Розвиток міжнародної співпраці та глобальної мобільності також впливають на сучасні стратегії управління вищою освітою, забезпечуючи розширення можливостей та підвищення міжнародної привабливості закладу [1].

Під час аналізу переваг використання хмарних сервісів у вищій освіті, аналізується позитивний вплив цих технологій на процеси управління, покращення якості навчання та доступ до ресурсів для учасників освітнього процесу.

Однак разом із перевагами виникають і певні ризики та виклики. Розглядаються питання конфіденційності даних, проблеми безпеки, а також залежність від інтернет-з'єднання та інші фактори, що можуть впливати на успішність впровадження хмарних технологій у сфері вищої освіти.

Варто зауважити, що оптимізація системи управління закладом вищої освіти здійснюється через впровадження ряду стратегічних напрямків. Першочерговим завданням є створення корпоративного хмаро-орієнтованого середовища, що дозволяє збирати, обробляти та зберігати інформацію з використанням інструментів для комунікації.

Досягнення цієї мети передбачає розвиток освітнього середовища, що спрямоване на підвищення якості освітніх послуг, управління змістом навчання та комунікацією між учасниками процесу. Це включає впровадження електронних бібліотек, репозитаріїв навчальних ресурсів та систем діагностики компетентностей.

Додатково, важливим є проектування середовища взаємодії (проведення презентацій, звітів та онлайн-зустрічей через Google Групи, Gmail, Google Hangouts та інші інструменти). Забезпечення ефективної комунікації, як в межах установи, так і за її межами, вирішується засобами хмарних технологій, такими як Google Hangouts, Hangouts Chat, Hangouts Meet та Google Keep та іншими ресурсами.

Ще одним важливим напрямком є формування позитивного іміджу закладу освіти за допомогою ресурсів, таких як Google Сайти, YouTube та Sharepoint. Інтерактивне планування роботи закладу та можливість швидкого розсилання управлінських рішень кожному працівнику здійснюється через Google Завдання, Google Групи, Google Контакти, Google Календар та інші інструменти.

Моніторинг, зворотний зв'язок та автоматичне опрацювання статистичних даних надають своєчасну аналітичну інформацію, що сприяє скороченню тривалості процесу вироблення рішень, використовуючи Gmail та Google Таблиці. Розмежування доступу користувачів та розподіл прав залежно

від їх обов'язків використовуються за допомогою Google Документів, Google Таблиць та Google Презентацій, а також OneDrive [5, с. 34-128].

Успішне впровадження хмарної ІТ-інфраструктури в закладі освіти вимагає уважного врахування технічних та організаційно-методичних чинників. Технічні аспекти включають розуміння переваг і недоліків хмарних технологій, визначення вимог до хмарної моделі та архітектури, забезпечення відповідної технічної інфраструктури та оцінювання фінансового ефекту. Організаційно-методичні аспекти передбачають формування готовності педагогів до використання хмарних сервісів у професійній діяльності.

Таким чином, варто зауважити, що використання хмарних сервісів у сучасному управлінні вищим навчальним закладом є стратегічно важливим кроком для оптимізації процесів, підвищення ефективності та покращення якості освіти. Аналіз переваг, ризиків та можливостей використання хмарних технологій підкреслив їхню значущість та відкрив можливості для ефективного впровадження в управлінські процеси освітнього закладу.

Зазначений підхід сприяє не лише оптимізації внутрішніх процесів закладу, але й позитивно впливає на комунікацію та навчальне середовище. Важливо враховувати технічні та організаційно-методичні аспекти для успішного впровадження хмарних технологій в управління вищою освітою, забезпечуючи стале вдосконалення та адаптацію до вимог сучасного освітнього середовища.

Література:

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#n10> (дата звернення: 22.11.2023).
2. Одайник С. Використання хмарних технологій в управлінні загальноосвітніми навчальними закладами. *Нова педагогічна думка*. 2016. № 4 (88). С. 103-104.
3. Побіженко І.О., Білова Т.Г., Ярута В.О. Перспективи використання хмарних технологій для організації навчального процесу у вищих навчальних закладах. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*. 2014. № 4 (41). С. 167-170.
4. Цифрова трансформація бізнесу: як це роблять компанії в Україні. URL: <https://interfax.com.ua/news/press-release/640817.html> (дата звернення: 22.11.2023).
5. Шишкіна М.П. Формування і розвиток хмаро орієнтованого освітньо-наукового середовища вищого навчального закладу: Монографія. К.: УкрІНТЕІ, 2015. 256 с.

УДК 338:48

Колеснікова Анна

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Подаков Євгеній

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки та готельно-ресторанного бізнесу

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького

м. Мелітополь, Україна

ПРОБЛЕМАТИКА ТУРИЗМУ ГОТЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ УКРАЇНИ

З моменту набуття незалежності в Україні готельний бізнес почав проходити досить складний етап. Повсюдне закриття або перепрофілювання готелів, відсутність інвестицій у розвиток готельного бізнесу, катастрофічне зменшення рентабельності, зростання плинності кадрів, все це саме про той період. У наш час готельні підприємства України досить сильно відстають від аналогів провідних країн світу, напевно навіть по всіх параметрах.

Проблематика туризму в готельній індустрії України охоплює доволі багато аспектів, які досі залишаються незмінними. Головними проблемами є недостатня інфраструктура, високі ціни за низький рівень обслуговування та непідготовлений персонал. Більшість готелів в нашій країні не відповідають міжнародним стандартам та мають достатньо обмежену кількість номерів, саме це дуже сильно впливає на, те, що туристи які приїжджають до нашої країни, не завжди хочуть жити у наших готелях, а використовують оренду приватних квартир на період перебування в країні. Велика кількість готелів у нашій країні не надає високоякісного обслуговування, а це дуже важливо, тому що саме це впливає на задоволення туристів та на їх бажання повертатися до наших готелів та країни. Не надаючи високоякісного обслуговування готелі у нашій країні продовжують виставляти достатньо високі ціни на готельні послуги у порівнянні з іншими країнами Європи, що, в свою чергу, призводить до зниження привабливості для багатьох туристів. Недостатня підготовка персоналу також дуже важлива проблема готельної індустрії, на жаль, готелі нашої країни не мають достатньо підготовленого персоналу, який може забезпечити високий рівень обслуговування та комфорту для гостей.

На нашу думку, другорядними проблемами є відсутність маркетингових стратегій та негативне сприйняття країни. Готельна індустрія у нашій країні не має ефективних маркетингових стратегій які могли б привертати увагу туристів та завдяки цьому збільшити їх потік. Ще в довоєнний час політична нестабільність та негативне сприйняття України були проблемою для готельного бізнесу України. З початком повномасштабної війни, все у нашій країні, включаючи і готельну сферу, набуло певним чином іншого значення.

Проблематика туризму готельної індустрії під час війни, не дивлячись на те, що всі проблеми які були у нас до війни так досі й не вирішилися, а тільки

погіршилися, але тепер у нас з'явилися ще інші проблеми, які набагато важливіші. Зменшення попиту на готельні послуги, відсутність безпеки, зміна пріоритетів, проблеми пов'язані з економікою, закриття, зруйнування готелів, втрата працівників – головні проблеми туризму у готельній індустрії під час війни. У період повномасштабної війни, потік туристів звісно знизився. Люди бояться за своє життя, вони стають більш обережними та не мають бажання відвідувати країну або регіони, де тривають воєнні дії. Це призводить до значного зниження кількості туристів, які бронюють готелі. Зараз на території нашої країни відсутня безпека. Готелі можуть стати мішенями для терористичних атак або можуть бути ураженими в результаті воєнних дій. Це призводить до зниження довіри туристів до готелів і зменшення кількості бронювань. На даний час пріоритети наші змінилися, люди перестали думати про відпочинок і туризм. Основне завдання зараз – вижити, зберегти своїх рідних та близьких та допомога військовим. На даний час, туризм став неактуальним та малоцінним для багатьох людей. Проблеми з економікою сильно вплинули на готельне господарство. Зниження туристичного попиту призвело до зменшення доходів готелю, через це деякі готелі припинили своє існування. Багато готелів постраждали від війни, певна частина готелів просто припинили своє існування, деякі зруйновані та пошкоджені, деякі готелі знаходяться на окупаційних територіях. Втрата майна та зниження потенціалу готелю для подальшого функціонування – негативні наслідки для інвестування в дану галузь економіки.

Попри виклики, з якими стикається туристична галузь сьогодні, українські готелі активно вдосконалюють свої стратегії для забезпечення стабільності та привабливості для наших громадян та іноземних гостей.

Після закінчення війни та нашої перемоги Україна має великий потенціал для розвитку туризму та готельного бізнесу. Ключовими чинниками є потужний культурний, історичний та природний спадок нашої країни. Це дуже приваблює відвідувачів з усього світу. Україна не тільки приваблює туристів своєю свободою та мужністю, а ще й своїми історичними пам'ятками, національними парками, курортами та мальовничими місцями, які наразі у деяких куточках країни недоступні через війну.

Готельне господарство – важливий сектор економіки України, який повинен розвиватися, процвітати та виходити на новий рівень і ми повинні робити все, для того, щоб у нашу країну, у наші готелі хотіли приїжджати люди з різних куточків світу, і робити все для того, щоб вони були задоволені та отримали нові емоції та хотіли повертисся до нашої країни знову.

Отже, готельний бізнес у нашій країні розвивається не так добре, як у провідних країнах світу, тому нам потрібно робити все, для того, щоб підвищити рівень наших готелів, потрібно готувати новий кваліфікованих спеціалістів у сфері туризму та готельного господарства, розробляти нові маркетингові стратегії, залучувати нові інновації, постійно слідкувати за розвитком готелів й впроваджувати їх у готельне господарство нашої країни.

Всупереч труднощам які настigli нас зараз, ми повинні не втрачати віру у потенціал нашого готельного бізнесу та активно працювати на його

вдосконалення. Вже зараз необхідно розробляти для впровадження в майбутньому нових туристичних маршрутів, пов'язаних з наслідками військових дій на території України, відновлювати інфраструктуру. Маємо сподівання, що після закінчення воєнних дій, велика кількість людства захоче побувати у нашій країні, тому нам потрібно забезпечити високий рівень готельного бізнесу. Активний розвиток готельного бізнесу призведе до додаткових податкових і валютних надходжень до бюджетів різних рівнів, створення нових робочих місць та, в цілому, покращення інвестиційного іміджу України.

Література:

1. Тараненко А. Як працює готельний та туристичний бізнес в Україні в умовах війни. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/2824/stiikist-ta-innovacii-yak-pracyuje-gotelinii-ta-turisticii-biznes-v-ukraini-v-umovax-viini>. (дата звернення: 22.11.2023)
2. Турчиняк М.К., Кармазіна К.Г. Розвиток закладів гостинності України під час воєнного стану. *Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Світові досягнення і сучасні тенденції розвитку туризму та готельно-ресторанного господарства»*. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка». 2022. С. 731-735. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/turchyniak5.htm (дата звернення: 22.11.2023)

УДК 330.341

Коритько Тетяна

кандидат економічних наук, доцент
старший науковий співробітник відділу проблем економіки
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Промисловий сектор у сучасних умовах переживає цифрову революцію і модернізацію, оскільки на цифровізацію підприємств впливають інновації і має стратегічне значення. Цифрова трансформація є неминучим вибором для підприємств, щоб утриматися на плаву, створити основну конкурентоспроможності та досягти сталого розвитку.

У сучасних умовах існує значна кількість дисбалансів, пов'язаних із потребами підприємств у робочій силі, невідповідність їх продукції потребам ринку, труднощі з пошуком інвестицій. У таких умовах підприємства змушені працювати за умов системних дисбалансів. При цьому облік дисбалансів в умовах проведення цифрової трансформації на підприємстві дозволяє поліпшити якість управління його розвитком у короткостроковій та довгостроковій перспективі.

Перехід до цифровізації обумовлений вибуховим характером технологічного розвитку та інноваційним перетворенням продуктивних сил, у результаті постійно ідентифікується сфера виробництва, зростає

продуктивність праці, прискорюється швидкість обґрунтування та реалізації управлінських рішень. Цифровізація в даний час задає вектор розвитку соціально-економічних систем усіх рівнів у довгостроковій перспективі, тому успішна робота промислових підприємств залежить від можливості їх адаптації до динаміки змін зовнішнього невизначеного середовища та рівня відповідності принципам ведення бізнесу в умовах цифрової трансформації.

Цифрова трансформація економіки зумовила і трансформацію підприємств, що базується на таких технологічних трендах, як:

- робототехнології та поступове зменшення чисельності працівників, зайнятих на виробництві, з подальшим переходом на виробництвона основі штучного інтелекту;
- використання хмарних технологій у власних обчисленнях, зберіганні інформації;
- безпаперовий документообіг та використання оцифрованих документів;
- встановлення на обладнанні та виробничих лініях інтелектуальних датчиків;
- об'єднання виробничих та управлінських процесів у єдину систему, якою можна керувати за допомогою віддаленого доступу через мережа Інтернет;
- використання мережі Інтернет для укладання угод, пошуку партнерів для бізнесу, реалізації промислової продукції;
- впровадження та використання віддаленої роботи співробітників;
- використання технології інтернету речей;
- оволодіння прогностичними технологіями та їх використання для керування бізнесом;
- побудова сервісної бізнес-моделі тощо [2].

Використання перерахованих технологічних трендів дозволяє підприємствам перебудувати свою діяльність за умов цифрової економіки, забезпечить як виживання на цифровому ринку, а й, можливо, дозволить зайняти лідерські позиції.

Як виклики цифрової економіки виділяють такі зміни:

- зміна економіки бізнесу;
- зміна бізнес-моделі бізнесу;
- зміна факторів цінності бізнесу;
- зміна конкуренції;
- трансформацію споживчої поведінки тощо [1].

Зміна економіки бізнесу пов'язані з активним використанням цифрових технологій, які знижують трансакційні витрати. Підприємства створюють цифрові двійники товарів, які можуть бути вивчені потенційними споживачами на момент покупки.

Це передбачає необхідність безперервного покращення якості продукції та сервісу на основі впровадження нових технологій, які забезпечують їх високу додану вартість, удосконалення бізнес-процесів та систем управління, застосування цифрових технологій у практиці менеджменту, переходу до

віртуальних та мережевих бізнес-структур. Цифровізація виступає стимулом до розвитку теорії та практики управління промисловими підприємствами, сприяючи появі нових концептуальних підходів, подальшому розвитку методичного, інструментального, інформаційного та організаційного забезпечення сфери управління.

Таким чином, наслідки цифровізації вимагатимуть розробки комплексу заходів щодо перепрофілювання бізнесу, перерозподілу робочої сили, регулювання ринку праці, вироблення заходів соціальної підтримки окремих категорій громадян. Важливою умовою регулювання цифрової економіки є організація цифрової освіти, спрямованої на запровадження онлайн навчання, швидку перепідготовку фахівців, навчання їх навичок роботи в умовах застосування цифрових технологій [3].

Обґрунтованість і прозорість прийнятих рішень у даних обставинах можливі лише з урахуванням застосування передового інструментарію управління. Це визначає необхідність розробки механізму управління розвитком підприємств за умов трансформації економіки.

Таким чином, під механізмом управління розвитком за показниками дисбалансу, слід розуміти сукупність ресурсів, методів та функцій управління, що взаємодіють у контурі з прямими та зворотними зв'язками. Ефективність використання механізму виявляється у зниженні економічних втрат і ризиків від запізнення у реагуванні зміни чинників середовища функціонування і цілей розвитку. Головним результатом зниження дисбалансу методами підвищення ефективності управління розвитком підприємства очікується його сталий стан як цілісної системи.

Механізм визначає необхідність наявності прямих та зворотних зв'язків, які вимагають розробки структури взаємодії факторів, методів аналізу, функцій управління та показників при компромісі зазначених цілей розвитку на основі трансформації економіки.

Отже, управління розвитком підприємства в умовах трансформації економіки має бути частиною проекту сталого розвитку підприємства, включати методи вибору інноваційної стратегії та планів її реалізації. Механізм дозволяє також інтегрувати процеси трансформації у систему управління підприємством, що підвищує надійність прогнозів та їх реалізації у довгостроковому періоді.

Механізм управління може використовувати методи заміщення техніко-технологічних факторів виробництва підвищенням якості та інтенсивності застосування додаткових функцій управління узгодженням інтересів. Для підвищення якості та ефективності виробництва високотехнологічних інноваційних продуктів необхідно підвищити відносну значущість функцій управління розвитком персоналу з високоінноваційних факторів, регулювання стилю лідерства у розробці «проривних» технологій. Це певною мірою і заміщає дію з базових функцій управління з техніко-технологічних факторів.

Регулювання механізму управління розвитком підприємства проводиться з урахуванням оцінки тривалості впливу дисбалансів на цільові показники. Доцільно проводити оцінку ступеня впливу дисбалансів на цільові показники, які

характеризують тактичний та стратегічний рівень управління на основі застосування кількісних та якісних показників, що, доповнюють один одного та дозволяють отримувати багатокритеріальну оцінку.

Література:

1. Buleev I., Bryukhovetska N., Korytko T., Piletska S., Patlachuk V. Evaluation of the level of personnel adaptation to enterprises intellectualization in terms of the economy digitalization. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2023. № 1. Vol 45. С. 94-104
2. Пілецька С.Т., Коритько Т.Ю. Система адаптивного управління підприємством в умовах мінливого зовнішнього середовища. *Бізнес Інформ*. 2018. № 12 (491). С. 435-440.
3. Табачук А. Напрямки трансформації економічної системи України в умовах сьогодення. *Економіка та суспільство*. 2021. № 26. URL: doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-29 (дата звернення: 08.11.2023)

УДК 657.6:004

Корнят Ірина

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

ОБ'ЄКТИ ЗОВНІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В УПРАВЛІННІ ПАСАЖИРСЬКИМ ТРАНСПОРТОМ

Продовженням внутрішнього контролю діяльності пасажирських перевізників є незалежний зовнішній моніторинг. Успішне функціонування смартміста у частині організації ефективних транспортних потоків потребує зовнішнього та незалежного контролю у сфері пасажирських перевезень. Зовнішній моніторинг доповнює внутрішній контроль діяльності пасажирських перевізників щодо ефективного надання послуг з перевезення пасажирів у смартмісті.

Зовнішніми контролерами у сфері послуг з перевезення пасажирів у смартмісті є контролюючі інституції, муніципальна влада, контрагенти, громадськість та особливий її вид – пасажир. Смартмісто формує унікальне інформаційне середовище, яке наповнюють пасажирські перевізники різносторонніми даними про: транспортні засоби (дотриманням графіку руху транспортних засобів з перевезення пасажирів), працівників (забезпечення кадрової політики транспортних підприємств і соціального захисту працівників), вартість перевезення (громадський контроль за ціноутворенням у сфері пасажирських перевезень), доходи перевізника (достовірне обчислення доходів підприємства та нарахованих податків), соціальні зобов'язання (дотримання добросовісної конкуренції, виконання перевізником взятих на себе соціальних гарантій тощо). Зовнішній контроль забезпечує інтереси незалежних від підприємства учасників інформаційного процесу у рамках смартміста. Якщо

результати внутрішнього контролю є конфіденційними відомостями для використання винятково менеджерами транспортного підприємства, то зовнішній контроль є суспільно значущим інформаційним середовищем, доступ до якого мають довільні стейкхолдери.

Перелік зовнішніх контролерів майже повністю збігається зі списком зовнішніх користувачів облікової інформації. Специфічним видом зовнішніх контролерів є пасажери громадського транспорту, які мало зацікавлені в обліковій інформації, що характеризує фінансові результати діяльності пасажирських перевізників, але дуже чутливі до своєчасності, повноти та якості наданих транспортних послуг. Тому результати зовнішнього контролю першочергово адресуються пасажирам у зручній комунікаційній формі та з необхідним рівнем оперативності.

Результати внутрішнього контролю потрапляють до конкретних посадових осіб, відповідальних за певний напрямок функціонування транспортного підприємства, і стимулюють певну реакцію у формі управлінських дій. Натомість, проведення зовнішнього контролю є знеособленим інформаційним процесом, у якому зацікавлене широке коло осіб та інституцій. Але, більшість зовнішніх стейкхолдерів (особливо громадськість) не може бути ініціатором реалізації контрольних процедур. Присутній взаємозв'язок між внутрішнім та зовнішнім контролем, спільними контрольними об'єктами яких є: графік руху транспорту, кадрова політика, якість послуг, доходи і витрати, публічність, які водночас визначають формати взаємодії різних контролерів. Тому контролюючі організації та місцеве самоврядування смартміст повинно всіляко стимулювати менеджмент транспортних організацій до публічного висвітлення інформації, що є предметом зовнішнього контролю. Значна частина обліково-контрольних даних, зібраних сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями можуть автоматично оприлюднюватися з метою публічного ознайомлення зовнішніх стейкхолдерів.

З використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій на основі пропозицій з удосконалення методики зовнішнього контролю та рейтингування діяльність пасажирських перевізників стає більш публічною, дисциплінованою, контрольованою і, головне, орієнтованою на забезпечення якісних адміністративних суспільно значущих послуг для мешканців смартміст.

УДК 339.138:004

*Корчинська Олена*доктор економічних наук, професор
професор кафедри маркетингу*Дрозд Максим*аспірант кафедри економіки підприємства та менеджменту
Академія праці, соціальних відносин і туризму
м. Київ, Україна

ДИДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК МАРКЕТИНГУ

Світ переживає четверту промислову революцію, характерною рисою якої є диджиталізація економіки, що охоплює всі її галузі, здійснюючи революційну трансформацію не тільки всіх економічних процесів, а й сучасних аспектів життя суспільства. Зміни, які відбуваються в економіці, викликані появою і розвитком цифрового суспільства, напряду відображаються у маркетингу, трансформуючи не тільки його форму, а й зміст.

Тому ставиться задача окреслити теоретичні напрацювання щодо сутності диджиталізації економіки, охарактеризувати зміни, що відбуваються в економіці, зокрема маркетинговій діяльності підприємств, висвітлити перспективи розвитку маркетингу в умовах цифрового суспільства.

Зміни, викликані широким застосуванням сучасних інформаційних технологій, напряду впливають на форму і зміст маркетингової діяльності учасників ринку. У цих умовах все більшої актуальності набуває теоретичне осмислення сутності диджиталізації економіки, змін, що відбуваються в маркетинговій діяльності підприємств, окреслення перспектив розвитку маркетингу, коли трансформуються не тільки його форма, а й зміст.

Вивчення численних робіт зарубіжних та вітчизняних вчених, що присвячені питанню сутності «диджиталізації економіки», показує відсутність на даний момент єдиного його трактування. Однак більшість авторів сходиться на думці, що диджиталізації економіки складний, багатогранний і всеохоплюючий процес, який не обмежується тільки переносом інформації з матеріальних носіїв на цифрові.

Сфера маркетингу зазнала суттєвих змін під впливом сучасних технологій, тенденцій, швидкості розвитку життя. Перш за все, це торкнулося комплекс-маркетингу («4P») [3].

Товар під впливом диджиталізації зазнав змін своєї сутності як для споживача, так і виробника – тепер більш актуальним для споживачів став не сам товар або послуга, а їх подача, доступність, а головне сервіс.

К. Шваб в своїй книзі «Четверта промислова революція» згадує поняття «економіка за потребою», де показує зміну взаємодії споживача та виробника, їх об'єднання на нових цифрових платформах, де учасники співпрацюють один з одним, щоб задовольнити свої потреби.

Ціна та місце також зазнали суттєвих змін, одним з прикладів може стати

те, що виробники сьогодні намагаються запропонувати споживачу найнижчу можливу ціну за свої товари або послуги в умовах глобальної світової конкуренції. Одним з прикладів, які допомагають виробнику знижувати ціну стала можливість не арендувати складські приміщення для зберігання товару, скорочувати структуру логістики. За рахунок диджиталізації та цифрових технологій, виробники отримали можливість віддалено контролювати виробництво, розміщати товари в точках споживачів та доставляти товари або послуги швидко та якісно, саме те чого зараз вимагає споживач.

Іншим прикладом стала загальна зміна місця пошуку товарів – люди все менше і менше відвідують магазини, надають перевагу замовленню товарів та послуг на цифрових платформах не виходячи з дома, розвиваючи обсяг електронної комерції (e-commerce ринок/інтернет торгівля). Споживач отримав доступ не тільки до локальних магазинів в середині своєї країни, а і до магазинів по всьому світу.

Щорічно в світі зростають обсяги електронної комерції. Так, у 2014 р. обсяг світового ринку он-лайн покупок становив 1336 млрд дол. США, а у 2022 р. – 5717 млрд дол. США. Прогнозується, що до 2026 р. загальний обсяг продаж товарів он-лайн досягне 8148 млрд дол. США [4].

Серед країн світу лідером за обсягами електронної торгівлі є Китай, частка якого у 2022 р. становила 52,1% світового обсягу он-лайн покупок. На другому місці США – 19%, на третьому – Великобританія – 4,8% [1]. Загалом на десять країн припадає більше 88% обсягу он-лайн продаж у світі.

В Україні ринок електронної комерції в 2021 р. становив лише 3,5 млрд дол. США або 0,06%. Взагалі, в Україні у 2022 р. електронна торгівля розвивалась значними темпами, в середньому щорічні темпи зростання були біля 30%. Проте у 2022 р. обсяги інтернет-продажів внаслідок повномасштабної війни впали майже у 12 разів. Водночас, є всі підстави прогнозувати збільшення обсягів електронної торгівлі, оскільки відбувається адаптація і бізнесу і споживачів до нових реалій, що сприяє пожвавленню даного типу ринку [2].

Четвертим елементом маркетингу є «Promotion» – просування. Частка інтернет-реклами, диджитал маркетингу, щорічно зростає, Виробники виділяють все більше бюджету на інтернет джерела реклами, які дозволяють охоплювати більшу частку потенційних споживачів, інструменти дозволяють детальніше вивчати аудиторію та реалізовувати товари та послуги ефективніше.

Підсумовуючи викладену інформацію, бачимо, що диджиталізація економіки суттєво впливає на сферу маркетингу, вносить зміни в структуру його елементи, вимагає впровадження сучасних інструментів від учасників сфери маркетингу, змінює взаємовідносини виробника та споживача. Перед бізнесом та соціумом зараз стоїть великий виклик – приймати і впроваджувати зміни, розвиватись або зупинитись, відстати від розвитку і припинити існування.

Література:

1. Аналітичний звіт «Retail e-commerce sales worldwide from 2014 to 2026 (in billion U.S.

- dollars)» міжнародного маркетингового агентства Statista (Нью-Йорк). URL: <https://www.statista.com/statistics/379046/worldwide-retail-e-commerce-sales/> (дата звернення 20.11.2023)
2. Іванина Р. Як змінився ринок e-Commerce в Україні в 2022 році. URL: <https://elitweb.ua/ua/blog/kak-izmenilsja-rynok-ecommerce-v-ukraine-v-2022-godu> (дата звернення 20.11.2023)
  3. Основні концепції маркетингового комплексу. URL: https://kebeta.agency/article/osnovnie_koncepcii_marketingovogo_kompleksa (дата звернення 20.11.2023)
  4. Статистика розвитку e-commerce у найбільших регіонах світу. URL: <https://magazine.ukr-china.com/statystyka-rozvytku-e-commerce-u-najbilshyh-regionah-svitu/> (дата звернення 20.11.2023)

УДК 657

Коцинець Маріанна

кандидат економічних наук, доцент
 професор кафедри економічної безпеки фінансових розслідувань
Горошко Юлія
 здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
 Національна академія внутрішніх справ
 м. Київ, Україна

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКИХ ЕКСПЕРТИЗ

Судово-бухгалтерська експертиза є однією з найбільш важливих експертиз на сьогоднішній день. Її роль у нашому суспільстві зростає з кожним днем, у зв'язку з зростанням конкуренції, світової глобалізації, розвитком державного впливу. Судово-бухгалтерська експертиза не тільки виявляє факт вчинення економічного правопорушення, а й дає змогу прослідкувати процес його формування.

Головними принципами бухгалтерської експертизи є [5]:

- дотримання законодавства, конституційних прав та свобод людини, а також законних прав юридичних осіб або фізичних осіб-підприємців;
- незалежність та професійна компетентність експертів, при проведенні бухгалтерської експертизи;
- незалежність, неупередженість та цілісність досліджень.

Своєчасне виявлення правопорушення, встановлення винних осіб значною мірою залежить від кваліфікації та досвіду експерта-бухгалтера, який проводить експертизу. Кваліфікований висновок експерта допомагає встановити об'єктивні істину і винести справедливий судовий вирок .

Існуючі проблеми судово-бухгалтерської експертизи потребують вирішення шляхом вжиття комплексних заходів, серед яких:

- розробка принципово нових підходів до організації, планування та методології судово-бухгалтерської експертизи з урахуванням

інноваційних змін у бізнесі та технологіях;

- підвищення професійного рівню та компетентності експертів-бухгалтерів шляхом підвищення вимог до підготовки та кваліфікації;
- удосконалення чинної нормативно-правової бази, що регулює професійну діяльність у державі шляхом чіткої регламентації та розширення функцій.

У розділі IV «Міжнародне співробітництво в області судової експертизи» (ст. ст. 22, 23, 24) Закону України «Про судову експертизу» передбачено порядок проведення судової експертизи за дорученням відповідних установ або осіб в інших державах, з якими Україна має договори про взаємну правову допомогу та співробітництво [3].

Створення міжнародної мережі судово-експертних установ свідчить про зацікавленість країн у посиленні взаємодії та міжнародних співробітництва у сфері судових експертиз з метою досягнення високого рівня проведення судових експертиз та дотримання міжнародних стандартів.

Спеціальні економічні знання потребують взаємопов'язаних і глобалізованих знань, що є надзвичайно важливим. Це є ключовим питанням формалізації і моделювання експертних економічних знань.

Однак, не існує єдиного європейського погляду на низку існуючих питань щодо залучення експерта, процедур та формату надання експертних висновків.

В Ісландській судовій системі, яка ґрунтується на роботі суддів-експертів, який виносить рішення одноосібно без участі присяжних і журі, експерту-економісту відноситься роль «експерта-судді». Під час судових засідань йому відводиться місце поруч із професійним суддею. Завдання «експерта-судді» – полягає в тому щоб служити суду своїми експертними знаннями, ставити відповідні запитання учасникам процесу та належним чином оцінювати зібрані докази [1].

У Чехії система судових експертиз є особливою: експерт-економіст має право надавати свої послуги не лише судам, а й усім державним органам. Однак, всі експерти, і тому числі експерт-економіст, повинен утриматися від надання послуг приватним організаціям. Реєстр експертів у Чеській Республіці ведеться за 128 спеціалізаціями. Обов'язковим є страхування цивільної відповідальності для осіб, які володіють експериментальними знаннями оскільки у разі надання клієнту неправдиво висновку експерту вимагається компенсація [4].

В Англії та Уельсі експерту-економісту відводиться роль свідка-експерта. Його основним завданням є – сприяння в суді досягнути матеріальної істини шляхом надання об'єктивного та неупередженого висновку щодо фактів, складеного на основі його спеціальних економічних знань [6].

Процесуальний статус експертів у Сполучених Штатах тісно пов'язаний з особливостями загального права. Як і в системі Великобританії, судовий експерт сприймається як особливий вид свідків у справі – зміст його свідчень є думкою про відповідні факти у процесі, які повинні забезпечити їх правильне тлумачення [2].

Отже, міжнародний досвід у судово-бухгалтерській експертизі показує, що ця галузь є дуже важливою для забезпечення справедливості в судових

процесах. У багатьох країнах існують спеціалізовані судові бухгалтерські експерти, які мають великий досвід у проведенні фінансових аналізів, виявленні шахрайства та інших фінансових злочинів.

Важливою частиною міжнародного досвіду є розвиток стандартів судово-бухгалтерської експертизи, які сприяють уніфікації практики проведення таких експертиз і підвищенню їхньої якості. Багато країн активно співпрацюють у цьому напрямку, обмінюючи досвідом та розробляючи спільні стандарти.

Література:

1. Магнусон С. Судова експертиза в Ісландії. URL: <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/51-17.pdf>. (дата звернення: 16.11.2023)
2. Правила 701, U.S. Federal Rules of Evidence. 2013. URL: http://judiciary.house.gov/_cache/files/5334e54f-12cc-44b1-a0bc697e8e29bd15/evidence2013.pdf (дата звернення: 16.11.2023)
3. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 16.11.2023).
4. Соболовик М., Аналіз якості судових експертів у ході викликів суспільних знань. *Juridical Science Series*. 2017/01. С. 109-118.
5. Судово-бухгалтерська експертиза. Експертно-дослідна служба України. URL: <https://ua-expert.com/ua/prices/sudebno-buhgalterskaya-ekspertiza/> (дата звернення: 16.11.2023)
6. Huyghe S., Chan A., Еволюція законодавства про експертів за юрисдикціями Великобританії та США. URL: <http://www.jamsadr.com/files/uploads/documents/gecnewsletter/jams-gecnews-2014-winter.pdf> (дата звернення: 16.11.2023)

УДК 657

Кощинець Маріанна

кандидат економічних наук, доцент
професор кафедри економічної безпеки фінансових розслідувань

Гурман Віталіна

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна

ТЕОРЕТИЧНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

На стадії досудового розслідування та судового розгляду важлива роль належить науковим методам збору доказів. Одним з таких методів, що застосовується у процесі розслідування або судового розгляду справ про розкрадання та привласнення майна, інші корисливі господарські злочини, є судово-бухгалтерська експертиза. Судово-бухгалтерська експертиза належить до найпоширеніших видів судових експертиз. Її застосовують при розслідуванні та розгляді кримінальних і цивільних справ, коли виникають питання, для розв'язання яких необхідні спеціальні знання з бухгалтерського обліку та

аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства.

Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового слідства чи суду [1]. Правовою основою призначення і проведення судових експертиз є Закон України «Про судову експертизу», КПКУ, ЦПКУ, ГПКУ, КУпАП, КАСУ, Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та інші законодавчі акти.

Закон України «Про судову експертизу» забезпечує правове регулювання судово-експертної діяльності і тим самим законодавчо визначає особливості організації та проведення різних видів експертиз. Але в законі відсутнє визначення окремих видів експертиз (первинної, додаткової, повторної, комісійної, комплексної і, зокрема, судово-бухгалтерської). Аналізуючи процесуальне законодавство, також не знаходимо конкретних визначень цих понять, або ж недосить чітко відображає їхній зміст.

Варто зазначити, що в економічній літературі зустрічаються поняття «судово-бухгалтерська експертиза» та «судово-економічна експертизи». Аналіз поглядів науковців на сутність понять «судово-бухгалтерська експертиза» та «судово-економічна експертиза» дають змогу зробити висновок, що окремі вчені трактують їх, як:

- процесуальну форму (дію) – О.В. Топоркова, Т.О. Євлаш, О.О. Говоруха, Ф.Ф. Бутинець, О.П. Колісник, Л.В. Дикань, В.Д. Понікаров, О.В. Кожушко;
- дослідження фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання – І.А. Волкова, Г.Г. Мумінова-Савіна, М.Т. Білуха, М.Ф. Базась;
- процес використання спеціальних знань із бухгалтерського обліку, економічного аналізу та контролю – В.Є. Швець;
- експертне дослідження первинних і зведених документів бухгалтерського обліку і звітності – Е.Р. Россінська, Н.Д. Еріашвілі;
- дослідження експерта у галузі економіки і бухгалтерського обліку матеріальних об'єктів, явищ і процесів – А.М. Ужва;
- процесуальне дослідження економічних об'єктів, явищ і процесів – С.Р. Романів, Л.А. Будник, С.І. Саченко.

Представлені визначення дещо відрізняються одне від одного, проте сутність від цього не змінюється [2].

Судово-бухгалтерська експертиза на стадіях досудового розслідування і судового розгляду складається з дослідження матеріалів справи фахівцем-бухгалтером і надання, у відповідності до його спеціальних знань, висновку за поставленими питаннями, що відносяться до господарської діяльності і знайшли своє відображення в бухгалтерському обліку.

Судово-бухгалтерська експертиза характеризується процесуально-правовим і фінансово-господарським змістом. Процесуально-правовий зміст судово-бухгалтерської експертизи – це система правил, встановлених чинним

кримінально-процесуальним, цивільно-процесуальним законодавством та Законом України «Про судову експертизу», які регулюють порядок її призначення та проведення, права і обов'язки експерта-бухгалтера, а також інших учасників процесу у зв'язку з проведенням експертизи. Фінансово-господарський зміст судово-бухгалтерської експертизи полягає в реалізації нею знань з бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності, у специфіці предмета та методів дослідження. Ці особливості виділяють її у самостійний вид судової експертизи [3].

Завданням судово-бухгалтерської експертизи є надання сприяння суду, органам дізнання, слідчим, прокурорам у встановленні обставин, що підлягають доказуванню по конкретній справі, шляхом вирішення питань, що потребують спеціальних обліково-економічних знань.

Судово-бухгалтерська експертиза вирішує питання діагностичного та профілактичного характеру, коло яких досить широке. Залежно від завдань, які мають розв'язуватися, ці питання в літературі поділяються на кілька груп [3]:

- виявлення облікових невідповідностей, механізму їх утворення, його впливу на показники фінансово-господарської діяльності, відхилення від правил ведення обліку та звітності;
- з'ясування обставин, за яких у бухгалтерських документах були відображені операції прийняття, зберігання, реалізації товарно-матеріальних цінностей, надходження і витрати грошових коштів;
- визначення відповідності порядку обліку вимогам спеціальних правил, обставин, що ускладнюють об'єктивне ведення бухгалтерської звітності.

Через неправильність та некоректність поставлених слідчим чи судом завдань, які висуваються для вирішення експерту-бухгалтеру, може спричинити перевищення меж компетенції експерта або невиконання окремих поставлених завдань.

Таким чином, судово-бухгалтерська експертиза відіграє важливу роль у судовому процесі, допомагаючи встановлювати факти, пов'язані з фінансовими та бухгалтерськими правопорушеннями при розгляді кримінальних або цивільних справах. Для проведення судово-бухгалтерської експертизи потрібні спеціальні знання та навички, а також обов'язкове дотримання встановлених процедур для якіснішого виконання поставлених завдань. Також важливою складовою будь якої експертизи є незалежність експерта та його об'єктивність у висновках. Таким чином, завдання судово-бухгалтерської експертизи полягає у з'ясуванні фактів, встановленні фінансових та бухгалтерських питань, а також у наданні об'єктивних висновків для суду.

Література:

1. Базась М.Ф. Теоретико-методологічні засади судово-бухгалтерської експертизи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: МАУП, 2015. 488 с.
2. Мулик Т.О., Мулик Я.І. Теоретичні основи судово-економічної експертизи: аналіз наукових поглядів. *Економічний простір*. 2021. № 165. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/800/776> (дата звернення: 25.11.2023)
3. Ужва А.М. Судово-бухгалтерська експертиза : Навчальний посібник. Миколаїв. 2019. 60 с.

УДК 336

Кравчук-Остроухова Ольга
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: *Андрощук Ірина*
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Питання оподаткування доходів фізичних осіб є традиційним об'єктом дослідження як в Україні, так і у світі, оскільки тісно пов'язано із такими важливими питаннями, як створення стимулів до отримання освіти, зростання добробуту громадян, підвищення професійних навичок та вмінь. Крім того податки на доходи виступали і виступають вагомим джерелом формування і державного, і місцевих бюджетів. Рівень оподаткування доходів населення позначається конкурентоспроможності податкової системи, оскільки впливають на потоки та обсяги капіталу, а також трудових ресурсів, які слугують важливими передумовами економічного зростання країни.

Сучасні умови господарювання в Україні позначаються нестабільною економічною ситуацією, досить високим рівнем тінізації економіки, використанням механізмів ухилення від сплати податків, суттєвим розшарування доходів населення, у результаті чого назріла нагальна потреба модернізації і удосконалення податкової та фінансової політики нашої держави на підставі використання світового досвіду у даній сфері.

Виокремлюють три типи систем оподаткування доходів фізичних осіб, які функціонують у різних країнах світу: подвійний прибутковий податок, комплексна система оподаткування, плоский прибутковий податок [1, с. 65-67].

У Європейському Союзі та країнах-членах ОЕСР для оподаткування доходів громадян застосовується РІТ (personal income tax) – прибутковий податок для фізичних осіб. Цей податок як складова системи оподаткування доходів фізичних осіб є вагомим джерелом надходження коштів до бюджетів різних рівнів. Також виокремлюють дві системи оподаткування: РАУЕ (pay as you earn) – система сплати податку у джерела доходу та РАУГ (pay as you go) – система сплати податку за допомогою декларацій. За системою оподаткування РАУЕ ключовим є те, що хоча особа не виступає платником податку у контексті відповідальності (податковий агент-роботодавець), проте цей податок утримується із її заробітної плати. Ця система має переваги у контексті рівномірності податкових надходжень протягом календарного періоду та всеохопності, порівняно з податковим декларуванням, оскільки прибутковий податок (РІТ) сплачують майже всі фізичні особи, що отримують дохід у вигляді заробітної плати [5].

Особливість європейської системи оподаткування полягає в тому, що її утворюють на основі прогресивної шкали:

- у Франції доходи поділяються на 8 категорій, кожна з яких має свою методику розрахунку, пільги і відрахування. Особливим є те, що податок на прибуток фізичних осіб розраховують на родину і він стягується з доходів за прогресивною шкалою (від 5,5 до 75%). Максимальну ставку застосовують у разі, коли дохід сім'ї дорівнює 1000000 євро (вона становить 75%);
- у Німеччині діє така ж система оподаткування, як і у Франції. Початкова ставка податку на прибуток фізичних осіб – 0% на доходи, менші за \$9 тис. із доходів на суму від \$9 тис. до \$11,5 тис. стягується 2,56% податку;
- у Великобританії неоподатковуваний мінімум за рік становить 2790 фунтів стерлінгів, а податкові ставки – 20%, 40% і 45%;
- у податок обчислюється за прогресивною шкалою, загальна максимальна ставка становить 56,9%;
- у Норвегії резиденти сплачують національний і місцевий податок з усіх доходів, які були одержані в країні та за її межами. Податок на прибуток фізичних осіб з річної заробітної плати обчислюють за ставкою 9,5%, якщо дохід – від 220 501 до 248 500 норвезьких крон;
- в Іспанії податок розраховується за ставкою від 24 до 52%. Якщо дохід становить 300 000 €, то застосовується ставка 52%;
- в Італії розрахунок податку провадиться за ставками, побудованими за принципом складної прогресії: шкала ставок коливається від 10 до 50% [4, с. 265-267].

Прибутковий податок із громадян забезпечує понад половину загального обсягу федеральних податкових надходжень і є найвагомим з усіх джерел доходів Федерального бюджету США. Оподаткування доходів громадян США може здійснюватися як кожного громадянина окремо, так і сім'ї загалом. При цьому платники податку поділяються на чотири категорії, які оподатковуються за різними ставками залежно від доходу. Ставка оподаткування коливається від 15 до 39,6% [2].

Проведений порівняльний аналіз дозволив виокремити спільні та відмінні риси сплати податку на доходи фізичних осіб в Україні та в країнах ЄС:

- спільні риси – декларування доходів громадян, застосування податкових пільг, державний контроль та адміністрування, податок на доходи фізичних осіб застосовується в усіх країнах світу, однакова сутність та риси податкових систем України та країн ЄС, знижка оподаткованого доходу залежно від кількості дітей у сім'ї, податок на доходи фізичних осіб є одним з основних джерел надходження до бюджету країни, податкові системи України та країн ЄС розвиваються під впливом економічних, соціальних і політичних процесів у тій чи іншій країні;
- відмінності – прозорість та відкритість оподаткування податку на доходи

фізичних осіб, прогресивна шкала оподаткування доходів, існування нульової ставки оподаткування доходів громадян за низького рівня доходів, більшість країн Євросоюзу стягують податки на всі доходи, отримані в країні або за її межами, правила оподаткування податку на доходи фізичних осіб в країнах ЄС встановлюються органами місцевого самоврядування, а не на загальнодержавному рівні, надання соціальних пільг у справлянні податку з доходів фізичних осіб не окремим фізичним особам, а сім'ям, в оподаткуванні заробітної плати, як правило, використовується прогресивна шкала, а в оподаткуванні інших доходів – пропорційні ставки [3].

Під час визначення та адміністрування податку на доходи фізичних осіб як в Україні, так в країнах ЄС виникають проблеми, для вирішення яких, у першу чергу, необхідно:

- запровадити прогресивну шкалу оподаткування доходів;
- розширити базу оподаткування податком на доходи фізичних осіб;
- вдосконалити пільгову політику з податку на доходи фізичних осіб;
- легалізувати доходи громадян від тіньової економічної діяльності;
- запровадити засоби з підвищення ефективності податкового контролю для подолання зловживань щодо ухилення від сплати податків;
- застосовувати комбінації податку на доходи фізичних осіб.

Отже, можна стверджувати, що практика оподаткування фізичних осіб у зарубіжних країнах не може бути використана як основа для вибору напрямів реформування податкової системи в Україні, що, зокрема, зумовлено тим, що у світі не існує однакового підходу до обчислення та сплати податку на доходи фізичних осіб, оскільки у кожній країні механізм оподаткування визначається з урахуванням національної специфіки. Реформування системи щодо податку на доходи фізичних осіб в Україні має враховувати той факт, що податковий тягар не повинен зменшувати економічну активність платника. Крім того, оподаткування не має перешкоджати внутрішній раціональній організації виробництва та його зовнішній орієнтації на попит споживачів.

Література:

1. Гречко А.В. Перспективи реформування податкової системи України в умовах євроінтеграції. *Економіка та управління національним господарством*. 2014. № 3. С. 60-70.
2. Данилишин В., Синиця С. Напрями реформування податку на доходи фізичних осіб. *Економіка та суспільство*. 2021. № 27. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-13> (дата звернення: 12.11.2023)
3. Коба О.В., Горбенко Я.О. Оподаткування доходів фізичних осіб: закордонний та вітчизняний досвід. URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/3584> (дата звернення: 10.11.2023)
4. Танклевська Н.С. Світовий досвід оподаткування доходів фізичних осіб. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Економічні науки*. 2013. Т. 1. Вип. 1 (6). С. 264-268.
5. Тулай О., Ямелинець А. Податок на доходи фізичних осіб: досвід зарубіжних країн. *Світ фінансів*. 2019. № 1 (58). С. 76-86.

Крупка Богдан

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ШВЕЙНОГО ВИРОБНИЦТВА ТА РОЛЬ ОБЛІКУ В ЙОГО ІНФОРМАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ

Швейна галузь довгий час займала провідне місце у розвитку промислового виробництва країни. Проте в останні періоди ситуація значно погіршилася. Так у 2022 р. частка легкої промисловості у структурі реалізованої промислової продукції складала лише 0,9%, а обсяги текстильної продукції та виробництва одягу скоротилися у порівнянні з 2021 р. на 26% [1, с. 20-21]. Така ситуація обумовлена багатьма причинами.

Головний чинник пов'язаний з війною, російською агресією, вимушеним припиненням діяльності підприємств на окупованих та прифронтових територіях, переміщенням виробничих потужностей у західні регіони України. Це спричинило й зміну структури та асортименту швейної продукції. Головною метою теперішніх швейних підприємств є забезпечення одягом наших військових на фронті, виготовлення маскувальних та інших споряджень для захисту від ворога. До того ж, великий вплив має зниження купівельної спроможності населення України, особливо це стало характерним під час всесвітньої пандемії коронавірусу та у часи війни.

Проте й у довоєнні періоди спостерігалася деяка відсталість швейного виробництва. Це було зумовлено багатьма причинами. Серед них можна виокремити заповнення ринку швейними виробами інших країн, зокрема китайською продукцією, та цілковитою відсутністю вітчизняних швейних виробів; переважанням у підприємствах виробництва продукції на давальницьких умовах, що стало головною причиною низької конкурентоздатності наших товаровиробників; недостатнім розвитком інфраструктури швейної галузі у багатьох регіонах України, коли основна увага зверталася в основному на металургію і важке машинобудування, частково на продукцію аграрного сектору. Нарешті, серед головних причин можна зазначити низьку інноваційність продукції, використання застарілих технологій та виробничого обладнання.

Слід зазначити й позитивні сторони роботи підприємств на давальницьких умовах. Вона, як не як, виступає однією із форм співробітництва з іноземними партнерами. Що надзвичайно важливо в сучасних умовах, оскільки надає змогу нарощувати експортний потенціал країни, завантажувати вітчизняні виробничі потужності, забезпечувати роботою населення, набувати досвіду виробництва продукції за світовим стандартам якості.

Проте, з іншого боку, виробництво на давальницьких умовах засвідчує повну залежність вітчизняного виробника від іноземного партнера. А

припинення таких стосунків призводить до кризових ситуацій у вітчизняній швейній промисловості. Через це вітчизняні підприємства змушені укладати з іноземними замовниками угоди на переробку давальницької сировини. А це зменшує додану вартість від такого виробництва, суттєво знижує розвиток подібного підприємництва.

З метою підвищення ефективності швейного виробництва та відновлення втрачених можливостей у теперішніх умовах доцільно:

- проводити модернізацію виробництва, технічне переоснащення, впровадження нових технологій;
- сприяти створенню спільних підприємств, стимулювати розвиток малого бізнесу з виробництва одягу, у тому числі й для військових;
- запроваджувати пільгове кредитування швейних підприємств, закупівлі сировини для пошиття цивільного і військового одягу, сприяння розвитку власної сировинної бази;
- використовувати спеціальну систему оподаткування, яка би стимулювала збільшення обсягів випуску конкурентоспроможних товарів оновленого асортименту, випуску товарів для військових та інших верств населення різного за призначенням для роботи, відпочинку та інших потреб;
- створювати ефективні маркетингові системи та запроваджувати вигідне митно-тарифне регулювання для розробки оптимальної цінової, збутової і комунікаційної практики щодо товарів із давальницької сировини;
- сприяти організації необхідної інформаційної бази для маркетингових досліджень ринку сировини і товарів через систему обліку, аналізу та інших управлінських дій;
- забезпечувати контроль за рухом матеріальних цінностей і використанням оборотних коштів на підставі обліково-аналітичних даних.

Для належної організації швейного виробництва мають бути створені відповідні умови його обліково-інформаційного забезпечення, особливо це стосується давальницьких операцій. Такий облік має ряд особливостей. Найперше це стосується операцій з перетину сировиною кордону та при відправці замовнику готової продукції за кордон.

Саме ж виробництво з позиції обліку не є складним: застосовується спрощена структура витрат за відсутності її матеріальної складової; простими є визначення собівартості та вартості послуг з переробки, проведення розрахунків.

Проте досить складно організувати контроль за збереженням давальницької сировини. Така сировина обліковується поза балансом у виробника. Тому виникає потреба у розширенні системи звітності виробника перед замовником щодо руху сировини, її збереження під матеріальною відповідальністю у виробника продукції. Виникає необхідність у розробці, погодженні із замовником та дотриманні виробником науково обґрунтованих норм витрачання сировини на виготовлення продукції та інше. Потребують дослідження питання дотримання цінової політики на давальницьку сировину,

послуги з переробки на давальницьких умовах, на готову продукцію, що експортується за кордон. Загалом, вирішення зазначених питань буде сприяти підвищенню ефективності виробництва та експорту швейної продукції.

Література:

1. України у цифрах 2022. Статистичний збірник. К.: Державна служба статистики України, 2023. 32 с.

УДК 657

Крупник Богдан

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

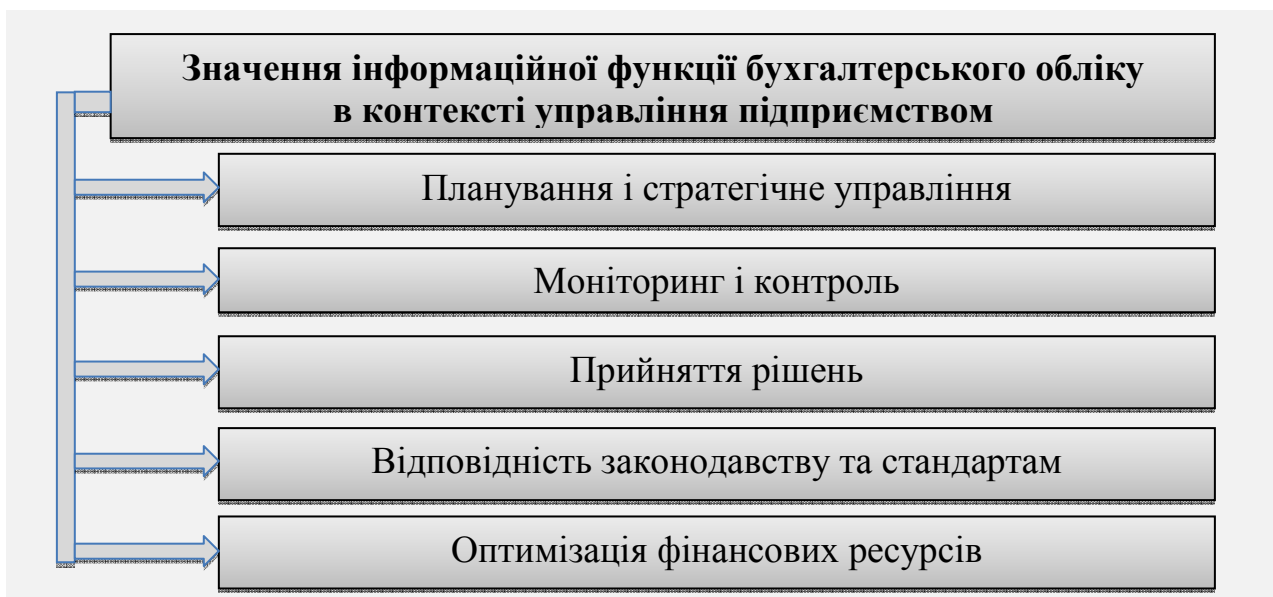
ІНФОРМАЦІЙНА ФУНКЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

У сучасному бізнес-середовищі ефективно управління підприємством є одним з першочергових завдань керівників. Прийняття обґрунтованих рішень, стратегічне планування та оптимізація ресурсів – це ключові аспекти успішного функціонування будь-якого підприємства. В цьому контексті інформаційна функція бухгалтерського обліку стає вирішальною для надання необхідної інформації, яка сприятиме прийняттю обґрунтованих рішень та досягненню стратегічних цілей.

Бухгалтерський облік забезпечує систематичний і об'єктивний процес збору, фіксації, обробки та аналізу інформації щодо всієї діяльності підприємства. За допомогою обліку документуються факти господарської діяльності, складається місячна, квартальна, річна фінансова звітність відповідно до нормативно-правових актів, національних та міжнародних стандартів.

Розглянемо ключові аспекти ролі інформаційної функції бухгалтерського обліку для управління підприємством, зокрема як бухгалтерський облік сприяє плануванню, моніторингу та контролю фінансової діяльності, а виходячи з цього – прийняттю обґрунтованих та ефективних рішень на всіх рівнях управління підприємством. Проаналізуємо вплив бухгалтерського обліку на стратегічний розвиток підприємства.

Зважаючи на те, що бухгалтерський облік є послідовним систематичним процесом фіксації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі внутрішнім та зовнішнім користувачам відповідної інформації, яка сприятиме прийняттю ефективних управлінських рішень щодо діяльності підприємства на перспективу. Тому інформація, яку отримують з бухгалтерського обліку є надзвичайно важливою і може бути розглянута в контексті декількох аспектів (рис. 1):

Рисунок 1 – Значення інформаційної функції бухгалтерського обліку в контексті управління підприємством

- планування і стратегічне управління – бухгалтерський облік надає інформацію про фінансовий стан підприємства, яка допомагає встановити стратегічні цілі та плани розвитку. Він дозволяє управлінцям розробляти бюджети, визначати інвестиційні можливості та прогнозувати фінансові ризики;
- моніторинг і контроль – бухгалтерський облік служить інструментом для моніторингу фінансової діяльності підприємства. Він дозволяє виявляти нестачі чи надмірні витрати, що можуть виникнути в процесі управління, і вчасно приймати рішення для їх виправлення;
- прийняття рішень – інформація, яку надає бухгалтерський облік, є основою для прийняття стратегічних та оперативних рішень на підприємстві. Вона допомагає визначити прибутковість здійснених господарських операцій, ефективність використання ресурсів, а також вибирати оптимальні фінансові стратегії;
- відповідність законодавству та стандартам – бухгалтерський облік забезпечує відповідність фінансової звітності підприємства законодавству та міжнародним стандартам, що сприяє підвищенню довіри стейкхолдерів і інвесторів;
- оптимізація фінансових ресурсів – інформація, отримана з даних бухгалтерського обліку, дозволяє ефективно розподіляти фінансові ресурси, контролювати ліквідність та забезпечити платоспроможність підприємства.

Отже, інформаційна функція бухгалтерського обліку є ключовою для управління підприємством. Адже інформація, яку надає бухгалтерський облік, допомагає керівникам, управлінцям, менеджерам приймати обґрунтовані та оптимальні рішення, сприяє забезпеченню фінансової стабільності та сприяє досягненню стратегічних цілей, має велике значення для кожної ланки управління підприємством. Дані бухгалтерського обліку допомагають виявляти

можливості для оптимізації витрат, збільшення прибутковості. Крім того, розвиток технологій, зокрема в галузі інформаційних систем, сприяє покращенню якості та швидкості обліку.

Вважаємо, що подальший розвиток і вдосконалення бухгалтерського обліку є надзвичайно важливим завданням підприємств. Разом із зростанням конкуренції та розвитком технологій, він залишається ключовим інструментом, який допомагає досягти високої ефективності та стійкості управління підприємством в сучасному бізнес-світі.

УДК 336.201

Кузьменко Галина

кандидат економічних наук, доцент

заслужений економіст України

член Ради стейкхолдерів економічного факультету

Центральноукраїнський національний технічний університет

Гапонюк Ольга

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки

Донецький державний університет внутрішніх справ

м. Кропивницький, Україна

ПОДАТКОВЕ НАВАНТАЖЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА: МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Податкове навантаження є важливим показником діяльності підприємства, який зазнає впливу під час управління фінансово-господарською діяльністю підприємства. Управляти податковим навантаженням є складним процесом, адже мета управління може бути різною: оптимізація, зменшення, дотримання норм законодавства, максимально можливе використання податкових пільг. У будь-якому випадку показник податкового навантаження має бути в полі зору менеджменту підприємства.

З метою раціонального управління податковим навантаженням, доцільно зосередити аналіз на математичних методах і моделях, що застосовуються в оподаткуванні суб'єктів господарювання. Переважна більшість із них присвячена проблемі прийняття рішень стосовно вибору системи оподаткування або альтернатив управління податковим навантаженням; оптимізації управління податковим навантаженням; оцінці й аналізу впливу економічних показників підприємства на його податкове навантаження; прогнозуванню податкових відрахувань; моделюванню функціонування підприємств із урахуванням процесів оподаткування.

В умовах трансформаційної економіки надзвичайно актуальним є сценарний підхід, використання якого відкриває для підприємства можливості управління факторами податкового навантаження, які дозволяють, за допомогою встановлення їх конкретних значень, керувати оподаткуванням

суб'єкта господарювання. Управління податковим навантаженням підприємства доцільно здійснювати на основі сценарного підходу з погляду виділених податкових альтернатив, оцінки впливів на нього різноманітних факторів. При визначенні умов досягнення бажаних для підприємства значень податкового навантаження доцільно використовувати чисельні ітераційні методи оптимізації, а також імітаційне моделювання. У процесі оцінки ефективності прийняття рішень стосовно оподаткування суб'єктів господарювання та системи управління податковим навантаженням підприємства доцільно використовувати адаптивний підхід.

З метою раціонального управління податковим навантаженням суб'єкта господарювання доцільно визначати відповідні прогнозні показники. У процесі прогнозування податкових платежів та показників податкового навантаження суб'єкта господарювання необхідно вирішити наступні завдання: 1) сформулювати базові підходи до планування суми податкових платежів таким чином, щоб врахувати структурні особливості системи оподаткування; 2) розробити методіку планування податкових платежів та показників податкового навантаження таким чином, щоб вона мала блоковий характер. Це дасть можливість швидко вносити зміни у базу даних, яка використовується для планування; 3) визначити основні фактори, що здійснюють вплив на обсяги податкових платежів та формування показників податкового навантаження на підприємство; 4) врахувати податкове навантаження на підприємство як з боку конкретного податку, так і з боку податкової системи в цілому; 5) врахувати динаміку податкових платежів у часі по періодах і всередині періоду. В контексті цього доцільним є детальний аналіз впливу податків на фінансово-господарську діяльність підприємств, на обсяг реалізації, собівартість продукції, прибуток, платоспроможність, фінансову стійкість, мобілізацію оборотних коштів підприємства тощо (приклад такого аналізу детально представлений Ткачук Н. [1]).

Достатньо достовірним та зручним інструментом у вирішенні практичних завдань аналізу та проблем прогнозування податкових платежів може служити ланцюгова матрична модель, яка являє собою систему показників та узагальнених нормативів, що включені до матриць. Матриці складаються на основі принципу ланцюга, тому з ними можна проводити операції додавання, віднімання, множення, ділення. Ланцюгову матричну модель, яка може бути використаною для планування річного обсягу податків (зборів, платежів) суб'єкта господарювання, що знаходиться на загальній системі оподаткування, можна виразити за допомогою формули:

$$C_{np} = P_n + P_{ndfo} + P_{ndv} + P_{nan} + P_{zin},$$

де C_{np} – загальна прогнозована сума податків (зборів, платежів) на рік;

P_n – прогнозована сума податку на прибуток;

P_{ndfo} – прогнозована сума податку на доходи фізичних осіб;

P_{ndv} – прогнозована сума податку на додану вартість;

P_{nan} – прогнозована сума акцизного податку;

P_{zin} – прогнозована сума інших податків (зборів, платежів).

Доцільним є подовження базової моделі шляхом конкретизації значень

інших податків (зборів, платежів). При цьому слід враховувати, що оподаткування оплати праці має особливість подвійності, яка не суперечить загальноекономічним принципам оподаткування. Вона полягає в оподаткуванні єдиним соціальним внеском доходів кожної фізичної особи та відображається як вилучення із заробітної плати, та в оподаткуванні фонду оплати праці суб'єктів господарювання (юридичних осіб), тобто нарахувань на фонд оплати праці. Ланцюгова матрична модель дозволяє не тільки врахувати вплив на величину податкових надходжень різноманітних факторів, а й визначити зворотній вплив податків на розвиток підприємства та врахувати найменші зміни при обчисленні суми податкових платежів.

Література:

1. Ткачук Н.В. Вплив податкового навантаження на діяльність суб'єктів господарювання в умовах реформування фінансової системи України. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 4. С. 121-128.

УДК 331.5 : 330.3 : 339.9

Куликов Гліб

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ РОБОЧИХ МІСЦЬ ТА ЇЇ ІННОВАЦІЙНИЙ ВПЛИВ НА ТРУДОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ

Цифровізація робочих місць у світі стала масштабним явищем на початку ХХІ столітті, яке принципово змінило зміст і характер праці населення, структуру зайнятості в багатьох країнах, прискорило економічні та інноваційні процеси, зумовило появу масового попиту на цифрові навички та компетенції працівників. Останні 20 років Україна особливо активно впроваджувала цифрові технології у трудові процеси, управління, бізнес, освіту, охорону здоров'я, повсякденне життя. Здобутки в цифровізації допомогли під час епідемії зберегти 2/3 робочих місць завдяки переходу на дистанційну зайнятість. Під час війни багатьом працівникам цифрові навички допомогли зберегти зайнятість навіть в умовах вимушеного тимчасового переселення. Актуальність дослідження інноваційного впливу цифровізації на трудову діяльність людини особливо зростатиме на етапі повоєнної розбудови економіки України та її руху у напрямі євроінтеграції.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що наукове підґрунтя розуміння сутності і ролі цифровізації в економіці сформовано у працях М. Маттесса, С. Кункель та В. Ігната [1]. Зарубіжні вчені (Л. Чарльз, Ш. Ся та А.П. Куттс, О. Кессі, В. Ледонвірта та ін.) та українські дослідники (М. Алексинська,

А. Бастракова, Н. Харченко, М. Семикіна, М. Біль, О. Мульська та ін.), у своїх працях акцентують увагу на тому, що під впливом цифрових технологій відбулися структурні зрушення в економіці, зайнятості населення, функціонуванні робочих місць, змісті праці [1; 2; 3].

Розвиваючи наукову думку, трактуємо термін «цифровізація робочих місць» як проникнення цифрових технологій у сферу функціонування робочих місць та їх оснащення. Межі такого «проникнення» можуть бути різними, як показує практика, що передбачає різне співвідношення ролі людини і комп'ютерних технологій у виконанні трудових завдань.

Завдяки поширенню цифровізації робочих місць людина отримала новітні можливості: у змісті праці спостерігається зниження витрат часу на виконання індивідуального завдання з переважанням розумових функцій, обробкою та створенням інформації, зростання ролі і значення інноваційного змісту праці, можливостей прояву креативних, аналітичних і творчих здібностей, ширші можливості для прояву більшої самостійності у прийнятті рішень, вибору цифрової самозайнятості, поєднання стандартної і дистанційної зайнятості, надання переваги більш комфортним умовам дистанційного робочого місця, знаходячи оптимальний баланс між особистим життям і працею, полегшення пошуку прийнятної роботи завдяки інтернет-пошуку, зокрема за кордоном, шанси отримувати більш високий дохід завдяки цифровим навичкам, економити час на купівлю товарів; завдяки цифровізації відбулося спрощення доступу фізичних осіб (громадян) до подання запитів до органів влади та скорочення часу на отримання відповідей, з'явилися нові можливості медико-соціального та освітнього розвитку, зокрема, без втрат часу у чергах записуватися на отримання соціальних, медичних, побутових послуг, дистанційно навчатися, нарощувати свої компетенції та культурно розвиватися.

Проте, поряд з новими можливостями виникають нові виклики внаслідок цифровізації робочих місць, які потребують окремих досліджень. Так, на рівні держави в цьому контексті виникає проблематичність регулювання дистанційної, цифрової зайнятості, соціально-трудова відносин, на рівні підприємств – є відчутною нестача працівників із сучасними цифровими компетентностями, проблема стрімкого старіння знань, відмирання професій, появи нових професій, нових вимог до робочого місця, цифрових компетентностей робітника, фахівця, менеджера.

Для окремої людини негативними наслідками цифровізації робочого місця часто стає надмірна інтенсивність праці в домашніх умовах, недотримання правил чергування праці і відпочинку, що часто має негативний вплив на стан здоров'я і сімейні стосунки, може погіршувати перспективи і можливості підтримання високої продуктивності праці; нерегульованість цифрових трудових прав, питань справедливої оцінки та стимулювання дистанційної праці, побудови кар'єри у відповідності з набутим досвідом, трудовим стажем, накопиченими знаннями; поширена тривала соціальна та професійна ізоляція людини, ризики втрати власної конкурентоспроможності у довгостроковому періоді у зв'язку з приходом покоління молодих, більш підготовлених працівників, які мають кращі цифрові

компетенції, інші конкурентні переваги тощо.

Отже, наслідки цифровізації робочих місць відображають як позитивні надбання для трудової діяльності людини, так і певні соціально-економічні ризики, що потребують уважного вивчення та системного регулювання з метою їх передбачення та пом'якшення. Перспективи подальших досліджень мають бути пов'язані з розробкою сценаріїв повоєнного розвитку ринку праці, робочих місць та освіти, які враховуватимуть впливи цифровізації.

Література:

1. Matthes M., Kunkel S. Structural change and digitalization in developing countries: conceptually linking the two transformations. *Technology in Society*. 2020. № 63. P. 1-13.
2. Біль М.М., Махонюк О.В., Мульська О.П., Бараняк І.Є., Карп'як М.О. Міграційна мобільність молоді: результати соціологічного дослідження та нові виклики в умовах війни: електрон. науково-аналітична доповідь / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». Львів, 2022. 72 с.
3. Семикіна М.В., Сікорака В.І., Сікорака І.О. Інноваційні зміни у змісті праці та зайнятості в умовах діджиталізації та руху в ЄС. *Науковий вісник Львівської академії. Серія: економіка, менеджмент та право: збірник наукових праць*. 2023. Вип. 8. С. 29-40.

УДК 338.43.02

Кухоцька Тетяна

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

Зомчак Лариса

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економічної кібернетики

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО РИНКІВ ЗЕРНА ПШЕНИЦІ: ЕКОНОМЕТРИЧНИЙ ПІДХІД

Зерновий сектор України є стратегічною галуззю економіки країни, яка визначає пропозицію та вартість основних видів харчування населення, зокрема переробки зерна та тваринництва продуктів. Зернова промисловість є джерелом сталого розвитку більшості галузей сільського господарства та основа сільськогосподарського експорту країни. Втрати українського аграрного виробництва через війну мають світове значення, оскільки Україна є великим експортером зернових та олійних культур – переважно кукурудзи та пшениці, а також ячменя, соняшника та соняшникова олії.

Прогнозувати ціну на пшеницю в Україні доцільно з кількох причин. По-перше, пшениця є однією з основних сільськогосподарських культур в Україні, і це важливе джерело доходу для українських фермерів. Тому прогнозування цін на пшеницю може допомогти фермерам приймати більш обґрунтовані

рішення про виробництво, зберігання та реалізацію пшениці [1]. По-друге, Україна є одним із найбільших експортерів пшениці у світі. Відповідно, ціна на пшеницю прогнозування може допомогти українським експортерам приймати більш обґрунтовані рішення щодо ціноутворення та маркетингу своїх товарів продуктів [2]. По-третє, ціна на пшеницю є важливим фактором для інших секторів економіки, таких як продовольство промисловість, тваринництво та птахівництво. Таким чином, прогнозування ціни на пшеницю може допомогти цим галузям приймати більш обґрунтовані рішення виробництво, купівля та продаж своєї продукції.

У ході дослідження використано історичні дані Державної служби статистики України про середні місячні ціни реалізації пшениці сільськогосподарськими підприємствами за період 2014 р. по 2021 р. у гривнях за тонну [3].

ARIMA-модель із найкращими характеристиками набула вигляду:

$$d(\text{price}) = m + a_6(\text{price}(-6)) + a_{12}(\text{price}(-12)) + a_{14}(\text{price}(-14)) + a_{17}(\text{price}(-17)) + \text{resid\_price}(-11) + \text{resids\_price}(-12) + \text{resids\_price}(-17)\#$$

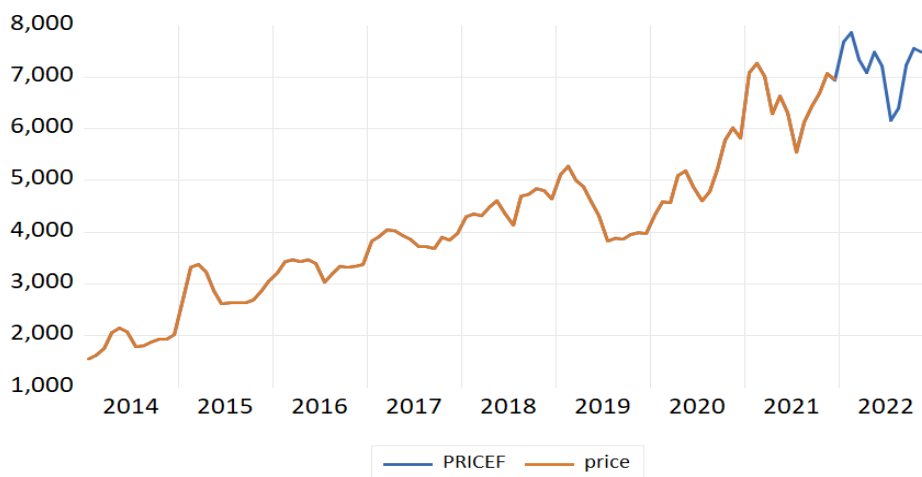
Або з оціненими параметрами:

$$d(\text{price}) = m + -0,18(\text{price}(-6)) + 1,52(\text{price}(-12)) - 0,2(\text{price}(-14)) + 0,53(\text{price}(-17)) - 0,25\text{resid\_price}(-11) - 1,29\text{resids\_price}(-12) - 0,7\text{resids\_price}(-17)\#$$

де: price – ціна пшениці, resid_price – залишки.

Відношення детермінації запропонованої моделі склало 0,68, що є свідченням того, що ціна на пшеницю в поточному періоду тільки на 68% пояснюється значеннями ціни пшениці у попередніх періодах, а решта вибірки пояснюється іншими чинниками, серед яких можуть бути попит та пропозиція на пшеницю, погодні умови, валютний курс, технологічні зміни, сезонність тощо.

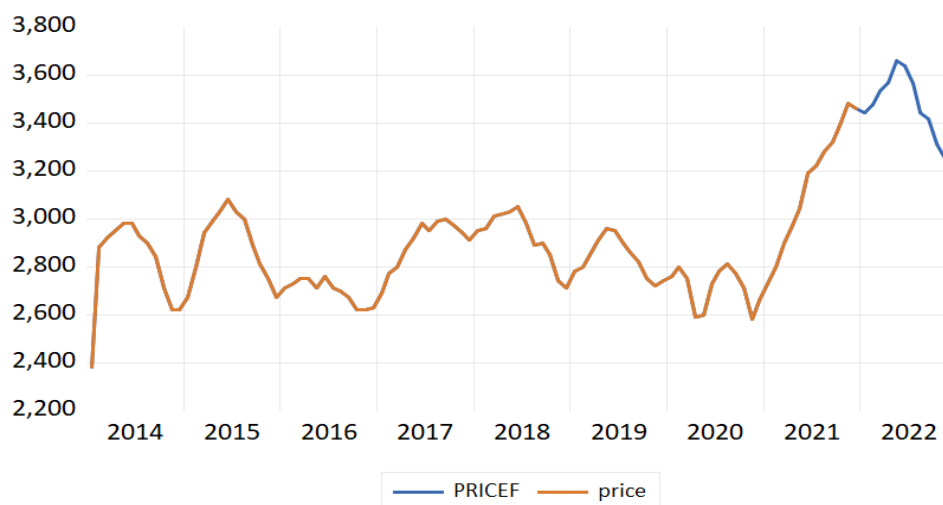
Прогноз для ціни на пшеницю відображений на рис. 1.

Рисунок 1 – Прогноз ціни на пшеницю на основі ARIMA моделі

Джерело: побудовано авторами

Для порівняння аналогічну модель побудовано на європейській даних за той самий період [4]. Прогноз відображено на рис. 2.

Рисунок 2 – Прогноз європейських цін на зерно пшениці

Джерело: побудовано авторами

З отриманих результатів бачимо, що побудована ARIMA модель щодо прогнозування цін на зерно, базуючись тільки на значеннях попередніх періодів, пояснює 73% варіації цін.

Результати прогнозування цін на зерно пшениці для національного та європейського ринку підтверджують загальні тенденції ринку. Очевидно, що в умовах війни цей ринок зазнав катастрофічних змін, а його відбудова відбудуватиметься на засадах сталого розвитку [5] та діджиталізації [6].

Література:

1. Zomchak L. & Umrysh, H. (2017). Modeling and forecasting of meat and eggs producing in Ukraine with seasonal ARIMA-model. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. № 3 (3). P. 16-27.
2. Vdovyn M. & Zomchak L. (2022). Export in services of Ukraine: pre-pandemic period, Covid-19 and war. *Věda a perspektivy*. № 8 (15).
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Реалізація продукції сільського господарства підприємствами та господарствами населення за 2014-2021 рр. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/cg.htm (дата звернення: 11.11.2023)
4. Directorate-General for Agriculture and Rural Development. Monthly market prices. URL: <https://agridata.ec.europa.eu/extensions/DashboardPrice/DashboardMarketPrices.html> (дата звернення: 11.11.2023)
5. Zomchak L.M. (2023). Sustainable development of Ukraine as a combination of social, economic and environmental components: structural econometric model of three-pillar approach. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*. IOP Publishing. Vol. 1254. № 1. P. 012125
6. Nehrey M. & Zomchak L. (2022). Digital Technology: Emerging Issue for Agriculture. In *The International Conference on Artificial Intelligence and Logistics*. Engineering Cham: Springer International Publishing. P. 146-156.

Кучеренко Сергій

керівник департаменту консалтингу

ТОВ «Кейнас-Консалтинг»

м. Київ, Україна

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Державний податковий університет

м. Ірпінь, Україна

КОРПОРАТИВНИЙ ПОДАТКОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СКЛADOVA СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМИ РИЗИКАМИ

Нерідко в бізнес-середовищі поняття корпоративного податкового менеджменту асоціюється виключно із податковою оптимізацією, тобто пошуком компанією найменш затратного варіанту сплати податкових платежів.

На нашу думку, корпоративний податковий менеджмент потрібно розглядати більш широко – як складову системи управління податковими ризиками суб'єкта господарювання. При цьому під податковим ризиком суб'єкта господарювання варто розуміти можливість настання для нього негативних наслідків у сфері справляння податків, а саме – необхідності здійснення додаткових фінансових витрат внаслідок: зміни державою встановлених правил оподаткування; допущення помилок при обчисленні податків; донарахування контролюючим органом податків, штрафних санкцій та пені в результаті виявлення порушень податкового законодавства [3, с.39].

Отже, пропонуємо розглядати корпоративний податковий менеджмент як систему стратегій і технік, які використовуються суб'єктами господарювання для ефективного управління своїми податковими зобов'язаннями та мінімізації податкових ризиків.

У цьому контексті можна виділити такі елементи податкового менеджменту:

- побудова ефективного податкового обліку;
- контроль за правильністю податкових розрахунків;
- мінімізація розмірів податків у рамках чинного законодавства [2, с. 126].

У частині управління податковими ризиками податковий менеджмент може передбачати наступні заходи:

- формування політики управління та прийомів щодо менеджменту податкових ризиків;
- проведення оцінки та ідентифікація податкових ризиків;
- визначення чинників, що впливають на податкові ризики;
- прогноз можливих фінансових втрат від податкових ризиків;
- оцінку результативності нейтралізації та моніторингу податкових ризиків [1, с. 28].

Мета корпоративного податкового менеджменту полягає в досягненні

максимальної ефективності в управлінні податками та податковими ризиками, забезпеченні дотримання податкового законодавства, мінімізації ризиків можливих суперечок з податковими органами.

Серед основних завдань корпоративного податкового менеджменту можна виділити наступні:

- зменшення податкового ризику – податковий менеджмент має допомагати суб'єктам господарювання уникати податкових проблем та спорів з податковими органами, адже це може призвести не тільки до фінансових витрат, але і до втрати репутації суб'єкта господарювання;
- зменшення податкового навантаження – господарюючі суб'єкти можуть використовувати різні методи та стратегії для зменшення обсягів сплати податків, включаючи використання податкових пільг, оптимізацію структури власності та розташування діяльності;
- використання податкових стимулів – компанії можуть використовувати податкові стимули, які надаються законодавством з метою підтримки певних видів діяльності чи розвитку конкретних регіонів. Це може включати пільги для досліджень та розвитку, можливість прискореної амортизації, пільги для відновлюваних джерел енергії тощо;
- ефективне управління податковими зобов'язаннями – податковий менеджмент повинен забезпечити вчасність та повноту виконання податкових обов'язків, включаючи подачу декларацій та сплату податків, щоб уникнути можливих фінансових санкцій;
- підтримка стратегічних цілей – корпоративний податковий менеджмент може бути важливою частиною стратегічного планування діяльності суб'єкта господарювання, допомагаючи йому досягнути фінансових цілей та конкурентних переваг.

Наостанок потрібно підкреслити, що ефективність податкового менеджменту багато в чому залежить від якості його обліково-аналітичного забезпечення. Останнє включає в себе системату процедури для збору, обробки та аналізу фінансових та податкових даних і виступає інформаційним базисом податкового менеджменту.

Бухгалтерський облік як інформаційна система давно вийшов за межі суто констатації фактів господарського життя суб'єкта господарювання. Інтеграція різних видів обліку в поєднанні з аналізом, контролем, бюджетуванням і використання для цього відповідного інформаційного забезпечення та програмних продуктів є нагальною потребою сьогодення. Інтегрована система ведення обліку дозволить мати єдину базу вхідної інформації, що в умовах цифровізації суспільства набуває особливої актуальності [4, с. 3].

Погано організована або недостатньо функціональна система обліку та аналізу може призвести до помилок, невиконання податкових обов'язків та невдалого управління податковими ризиками.

Література:

1. Болдова А.А., Гаглоєва Ж.Е., Моргун М.О. Податковий ризик-менеджмент на

- фінансовому ринку України. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2015. № 1. С. 27-33.
2. Іванченкова Л.В., Степаненко С.В., Євтушевська О.О. Фінансовий і податковий менеджмент у системі управління підприємством. *Бізнес Інформ*. 2022. № 4. С. 125-129.
  3. Кучеренко С.М. Подвійна природа податкового ризику. *Український економічний часопис*. 2023. Вип. 2. С. 36-40.
  4. Пікуліна О.В., Матусевич О.О., Шило Л.А. Інтегрований облік в ризик-орієнтованому управлінні підприємством : монографія ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В.В. Бобиля. Дніпро: Видавець Біла К.О., 2022. 156 с.

УДК 339.5

Лагодієнко Наталія

доктор економічних наук, професор
професор кафедри обліку і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОФОРМЛЕННЯ ПОДАТКОВИХ НАКЛАДНИХ ПРИ ЕКСПОРТІ ТОВАРІВ

Експорт товарів – є одним із видів міжнародної торгівлі і представляє собою продаж іноземним суб'єктам господарської діяльності з вивезенням товарів за межі митного кордону України з метою отримання доходу. Виконання вимог законодавства суб'єктом господарювання під час здійснення операцій з експорту товарів, щодо документального оформлення є обов'язковим.

Початок здійснення експортних операцій передбачає проходження акредитації на митниці та отримання облікового номеру. Для цього треба надати спеціальну заяву про взяття на облік особи-резидента. Це Додаток 1 до Порядку обліку осіб, які під час провадження своєї діяльності є учасниками відносин, що регулюються законодавством України з питань митної справи [5]. Таку процедуру проходять лише один раз.

Документальне оформлення експорту товарів у залежності від умов контракту може супроводжуватися такими первинними документами, як: інвойс (рахунок-фактура), накладна, пов'язана з попереднім придбанням товару, калькуляції, якщо продукція (товари) були вироблені самим постачальником, товаротранспортні документи, акт приймання-передачі товару, навантажувальні відомості, пакувальні аркуші тощо. Однак головним серед первинних документів, який спричиняє податкові наслідки є митна декларація [1].

Експорт товарів обкладається ПДВ за ставкою 0% і здійснюється дане нарахування податкових зобов'язань під час митного оформлення. Митне оформлення товарів, що експортуються, здійснюється в декілька етапів і можна

виділити три дати: дата подання митної декларації, дата завершення митного оформлення товарів і дата перетину кордону.

Згідно з пп. «б» п. 187.1 Податкового кодексу України, датою виникнення податкових зобов'язань при експорті товару є дата оформлення митної декларації, що засвідчує факт перетину товарами митного кордону України. У свою чергу, датою оформлення митної декларації є дата завершення процедури митного оформлення експортної операції.

Згідно ч. 5 ст. 255 Митного кодексу та п. 16 Положення, затвердженого постановою КМУ від 21.05.2012 р. № 450 завершенням процедури митного оформлення експорту вважається:

- проставляння посадовою особою митного органу на всіх аркушах митної декларації відбитку особистої номерної печатки – при оформленні митної декларації на паперовому носії;
- посвідчення посадовою особою митного органу електронним цифровим підписом електронної митної декларації після перетворення її у візуальну форму – при електронному декларуванні.

Таким чином, дата завершення процедури митного оформлення при експорті визначається за фактом проставляння на митній декларації такої печатки електронним цифровим підписом. І це є датою оформлення податкової накладної.

Для експорту товарів не працює правило першої події. Адже попередня (авансова) оплата вартості товарів, що вивозяться за межі митної території України, не змінює суму податкових зобов'язань платника ПДВ (п. 187.11 Податкового кодексу) [2].

Для цілей визначення податкових зобов'язань при експорті товарів зі сплати митних платежів згідно п. 391.1 ПКУ застосовується офіційний курс валюти України до іноземної валюти, встановлений НБУ, що діє на 0 годин дня подання митної декларації. Тому суму експортного ПДВ слід обчислювати за курсом на дату подання митної декларації. Цей курс зазначено у графі 23 митної декларації.

Оформлення податкової накладної у разі експорту товарів має деякі особливості. А саме:

- у формі податкової накладної у верхній лівій частині – слід обрати тип причини «07» і проставити відмітку «X» (про те, що така податкової накладної не видається покупцеві);
- у реквізитах покупця: у полі «Отримувач (покупець)» – зазначають найменування (або П.І.Б.) нерезидента та через кому країну, у якій зареєстровано покупця (нерезидента). Найменування нерезидента можна навести без перекладу, якщо такий переклад є неможливим;
- проставляють умовний ПІН «300000000000», а поле «Податковий номер платника податку...» у даних покупця – не заповнюють;
- у табличній частині розділу Б графі 2-6 заповнюють у загальному порядку, без особливостей, у графі 7 заповнюють вартість товару, що експортується, перераховану в гривні за курсом НБУ, зазначеному в графі

23 МД; графі 8 – код ставки ПДВ «901»; графі 10 – обсяг постачання (базу оподаткування) [3].

Податкові зобов'язання з ПДВ відображаються в декларації за той звітний період, на який припадає дата оформлення митної декларації, тобто дата завершення процедури митного оформлення.

Базою оподаткування для операцій з експорту товарів, згідно п. 189.17 ПКУ є їхня договірна (контрактна) вартість, зазначена в графі 42 «Ціна товару» експортної митної декларації. Якщо операція з постачання товарів на експорт є безоплатною, то в митній декларації буде зазначено оціночну вартість товарів. Тобто графа 42 все одно не буде пустою. Якщо є база для визначення ПДВ за ставкою 0%, то податкову накладну потрібно скласти і відобразити операцію у рядку 2.1 декларації.

Якщо експортна вартість товару нижча за базу оподаткування, донараховувати податкові не потрібно. Тому, що база оподаткування розраховується виходячи з договірної ціни, але не нижче:

- для товарів – ціни придбання;
- для необоротних активів – балансової (залишкової) вартості за даними бухгалтерського обліку, що склалася станом на початок звітного (податкового) періоду, протягом якого здійснюються постачання;
- для самостійно виготовлених товарів/послуг – звичайних цін.

При несвоєчасній реєстрації податкової накладної на підставі п. 1201.1, 1201.2 ПК до експортера можуть застосувати штрафи в розмірі: 2% обсягу постачання, але не більше 1020 грн – за несвоєчасну реєстрацію ПН; 5% обсягу постачання, але не більше 3400 грн – за факт не реєстрації експортної податкової накладної, виявлений під час перевірки.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити наступні висновки. Для товарів, що експортуються, діють особливі правила: базою оподаткування є договірна (контрактна) вартість, зазначена у графі 42 митної декларації. Тому немає підстав для донарахування податкових зобов'язань у разі, якщо договірна ціна товару, зазначена в графі 42 митної декларації, буде менша за ціну його придбання.

Донарахування компенсуючих податкових зобов'язань на товари, які були придбані з ПДВ та продані на експорт не здійснюється, тому що операції з постачання товарів на експорт є оподатковуваними і вони обкладаються ПДВ за ставкою 0%. Тому в експортера товарів немає підстав для того, щоб нараховувати податкові зобов'язання згідно з п. 198.5 ПКУ або розподіляти вхідний ПДВ, сплачений під час придбання товарів, які було експортовано, відповідно до п. 199.1 ПКУ.

Податкові накладні по експортним операціям не можуть бути заблоковані, так як вони мають ознаку безумовної реєстрації податкової накладної, а саме податкова накладна, яка не підлягає наданню отримувачу (покупцю) [4].

Література:

1. Корнійко Я.Р. Митне оформлення товару в режимі експорту: теоретичні аспекти. URL:

- https://ev.nmu.org.ua/docs/2021/4/EV20214_079-088.pdf (дата звернення: 08.11.2023)
2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 08.11.2023)
  3. Про затвердження форми податкової накладної та Порядку заповнення податкової накладної : Наказ М-ва фінансів України від 31.12.2015 р. № 1307. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0137-16#Text> (дата звернення: 08.11.2023)
  4. Про затвердження порядків з питань зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.12.2019 р. № 1165. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1165-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.11.2023)
  5. Про затвердження Порядку обліку осіб, які під час провадження своєї діяльності є учасниками відносин, що регулюються законодавством України з питань митної справи : Наказ М-ва фінансів України від 15.06.2015 р. № 552. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0807-15#Text> (дата звернення: 08.11.2023)

УДК 631.1

Лазуренко Марія

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник: *Шалімова Наталія*

доктор економічних наук, професор

декан економічного факультету

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇЇ РОЗРОБКИ

Стратегія, розуміння місії та довгостроковий цілей діяльності фермерського господарства, перспектив розвитку та шляхів їх досягнення є основою його стабільної роботи, яка дозволить забезпечити протистояння внутрішнім та зовнішнім загрозам.

Відзначають, що в Україні сформувалися дві групи фермерських господарств: перші – змогли адекватно адаптуватися до ринкових умов завдяки вдало обраній спеціалізації та диверсифікації виробництва, успішно конкурують за якістю продукції, що виробляється і витратами (виробничих, трансакційних) з великими сільськогосподарськими підприємствами; другі – зосередилися через певні об’єктивні обставини на короткострокових стратегіях розвитку (а найчастіше – стратегії виживання), ефективно функціонують лише за умови державної підтримки і, як наслідок, вони приречені на зникнення, якщо їй не буде [4, с. 165].

Діяльність фермерського господарства має свою специфіку, основними загрозами для нього є такі фактори, як природно-кліматичні умови, зміна попиту та пропозиції на сільськогосподарську продукцію, зміна цін, конкуренція на регіональному ринку, наявність стабільних зв’язків з партнерами: постачальниками матеріальних ресурсів та покупцями, виробнича ефективність. На такі фактори, як природно-кліматичні умови, ціни та ринок сільськогосподарської продукції, регіональна конкуренція фермерське

господарство практично не має впливу і має пристосовуватися до змін, але поряд з цим має використовувати наявні наукові прогнози, а також інші механізми аби зменшити загрози. Зв'язки з контрагентами та виробництво – це чинники, які фермерське господарство може коригувати, впливати та змінювати. Залежно від того, як фермерське господарство використовує та впливає на чинники фермерське господарство може використовувати активну чи пасивну стратегію.

В економічній літературі не усі автори оперують такими поняттями як активні та пасивні стратегії. Так, О.І. Гудзь пропонує розмежовує активні та пасивні стратегії залежно від часу їх впровадження та швидкості реагування на зміни: активними є стратегії, що передбачають швидкі дії підприємства на зміну ситуації на ринку, намагання випередити конкурентів, гнучкість усіх процесів, які відбуваються на підприємстві, можливість інтенсивного використання всіх видів ресурсів праці, енергії, сировини і матеріалів, обладнання, постійний пошук і запровадження інновацій у виробничій, збутовій та управлінській діяльності; пасивними є стратегії, що передбачають слідування за конкурентами, перегляд діяльності в разі виникнення такої потреби і, таким чином, є менш ризиковими і навіть можуть бути менш витратними [1]. В посібнику [2] такі поняття як активна та пасивна стратегія не пропонуються, але до активних фактично віднесено стратегію лідера та стратегію претендентства на лідера (компанії дотримуються концепції безперервного удосконалення та інноваційного розвитку, створюють свої власні конкурентні переваги), а до пасивної – стратегія послідовника (такі підприємства не намагаються виграти конкурентну боротьбу у лідера, а прагнуть зайняти ті сфери, на які у лідерів не вистачає ресурсів).

Гудзь О.І. розмежовує активні та пасивні стратегії за такими характеристиками, як: рівень ризику, інновації, конкуренти, збутова політика, товарна політика, цінова політика, частка ринку [1]. Кононова І.В. виокремлює активні та пасивні стратегії залежно від взаємодії із зовнішнім середовищем [3]. На наш погляд, для фермерського господарства активна стратегія має обов'язково базуватися на активному впровадженні інновацій, вихід на нові сегменти ринку і активне використання інструментів зовнішнього середовища. Пасивна стратегія фермерського господарства не передбачає впровадження інновацій, або це впровадження є вимушеним через загрозу бути викинутим за межі ринку взагалі через зміну попиту або потреб покупців, зорієнтована на втримання наявної частки ринку, орієнтацію у фінансових планах на точку беззбитковості. Разом із тим, не погоджуємося, що активна стратегія обов'язково передбачає виключно акцент на оновлення продукції в рамках товарної політики, а пасивна – виключно на обсягах виробництва. В умовах сільськогосподарського виробництва не завжди зміна товарної продукції є виправданою. Визначаючи вид стратегії необхідно враховувати особливості діяльності конкретного суб'єкта, оскільки активна стратегія фермерського господарства не буде такою для великого агрохолдингу. Крім того, впровадження окремих заходів або встановлення цілей буде обмежене наявними ресурсами. Відповідно активна стратегія фермерського господарства

має бути зосереджена на зростанні обсягів виробництва при дотриманні принципів екологічності; пасивна стратегія – на збереженні обсягів виробництва, які б забезпечували точку беззбитковості. Такий аналіз можна продовжувати, але розмежування активних та пасивних стратегій є важливим для фермерських господарств з метою розуміння їх перспективних цілей діяльності та місця на ринку.

Література:

1. Гудзь О.І. Стратегія розвитку підприємства: сутність та класифікація. *Економічний журнал Мукачівського державного університету*. 2018. № 18. С. 346-352.
2. Давидов Г.М., Малахова В.М. та ін. Стратегічний аналіз : навч. посібник. К.: Знання, 2011. 389 с.
3. Кононова І.В. Класифікація стратегій розвитку соціально-економічних систем. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 12. Ч. 1. С. 167-171.
4. Савка М.В. Організаційно-економічне обґрунтування розвитку фермерських господарств у регіоні дис... канд. екон. наук : 051 / Львівський національний аграрний університет. 2020. 243 с.

УДК 330.55

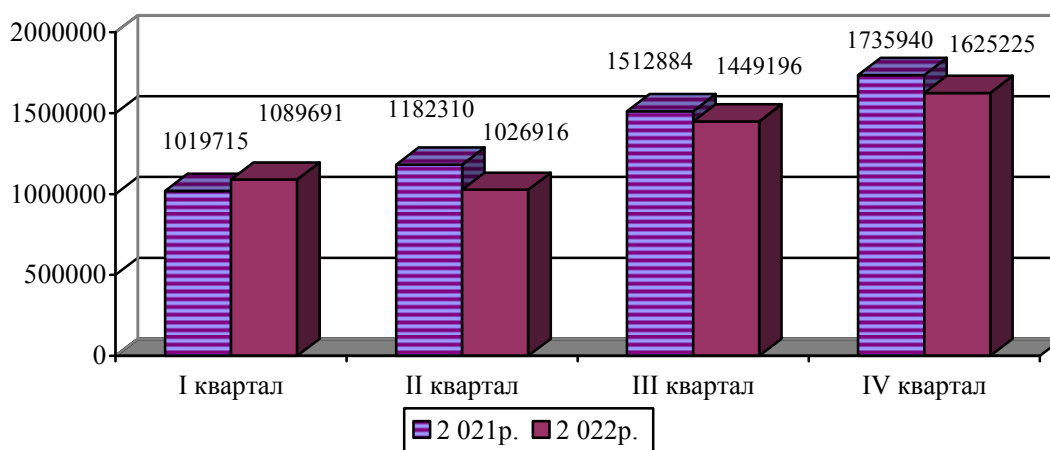
Лисенко Алла

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ВАЛОВИЙ ВНУТРІШНІЙ ПРОДУКТ ЯК ОБ'ЄКТ ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У сукупності об'єктів економіко-статистичних досліджень важливе значення відіграє Валовий внутрішній продукт (ВВП) - «макроекономічний показник, який характеризує ринкову вартість усіх кінцевих товарів і послуг, вироблених за рік усіма галузями економіки на території держави, для споживання, експорту та накопичення, незалежно від національної приналежності робочої сили та використання факторів виробництва» [3, с. 26]. Коли частка ВВП, яка перерозподіляється через державний бюджет на соціальні заходи та програми перевищує 30 %, формуються різні види соціально орієнтованої економіки, однак економіка України ще до початку війни не була соціально орієнтованою [1, с. 223].

На сучасному етапі розвитку, який значно ускладнюється умовами воєнного стану, в країні спостерігається зменшення обсягу ВВП з 5450849 млн. грн. у 2021 р. до 5191028 млн. грн. у 2022 р. Негативні тенденції у зміні ВВП відслідковувалися починаючи з II кварталу 2022 р. (рис. 1).

Рисунок 1 – Динаміка обсягів ВВП України у I-IV кварталах 2021-2022 рр.
у фактичних цінах, млн. грн.

Джерело: побудовано автором на підставі [2]

Слід зазначити, що при розрахунку ВВП усіма країнами-учасницями програми міжнародних зіставлень ООН застосовується єдина методика. При здійсненні міжнародних порівнянь обсяг ВВП перераховується у долари США за середнім валютним курсом.

ВВП розраховують поквартально та щорічно. При проведенні внутрішнього аналізу застосовують номінальний ВВП, визначений у фактичних цінах поточного звітного періоду, та реальний ВВП, виражений у цінах базисного періоду. Таким чином, реальний ВВП визначається з урахуванням зміни фізичного обсягу виробництва за виключенням впливу зростання цін. У 2022 р. реальний обсяг ВВП в Україні визначався у цінах 2016 р.

Для перерахунку обсягу ВВП у ціни базисного періоду необхідно поділити обсяг ВВП у цінах поточного періоду на індекс-дефлятор ВВП. При розрахунку індекса-дефлятора ВВП слід враховувати деякі особливості, а саме:

- повинні застосовуватися ідентичні алгоритми у процесі здійснення розрахунку;
- до розрахунку повинні залучатися не лише товари, а й послуги;
- від загальної вартості товарів та послуг слід віднімати вартість імпорту;
- до розрахунку доцільно залучати виключно ті ціни, які були зафіксовані в конкретний період;
- за дефлятором не можна точно визначити рівень інфляції (у подальшому він може бути переглянутий та уточнений).

Визначення індекса-дефлятора є завданням Державної служби статистики України.

З урахуванням нейтралізації впливу цінового чинника, досліджуємо зміну обсягів ВВП за 2022 р. у постійних цінах 2016 р. у % до відповідного кварталу 2021 р. (рис. 2).

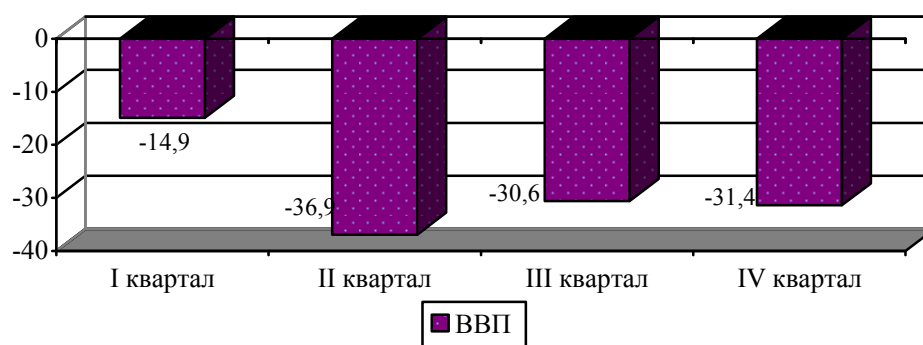

Рисунок 2 – Зміна обсягів ВВП за 2022 р. у постійних цінах 2016 р.,
% до відповідного кварталу 2021 р.
Джерело: побудовано автором на підставі [2]

При розрахунку обсягу ВВП використовують три методи:

- виробничий метод (додавання валової доданої вартості, яка являє собою різницю між вартістю продукції та проміжним споживанням, є сумарним обсягом доданої вартості, що створюється в економіці за певний період);
- розподільчий, або дохідний метод (сукупність доходів домогосподарств, які у подальшому будуть витрачені на споживання);
- метод кінцевого використання, або витратний метод (сума витрат усіх секторів економіки: витрат на споживання, інвестиційних витрат, державних витрат та чистого експорту (різниці між експортом та імпортом)).

Усі зазначені методи розрахунку ВВП базуються на моделі економічного кругообігу, у відповідності з якою сумарні витрати урівноважуються з сумарними доходами.

Зміну складових, які у 2022 р. формували загальний обсяг ВВП за виробничим методом, відображено в таблиці 1.

Таблиця 1 – Зміна складових, які формують ВВП за виробничим методом, 2022 р. у цінах 2016 р. (% до відповідного кварталу 2021 р.)

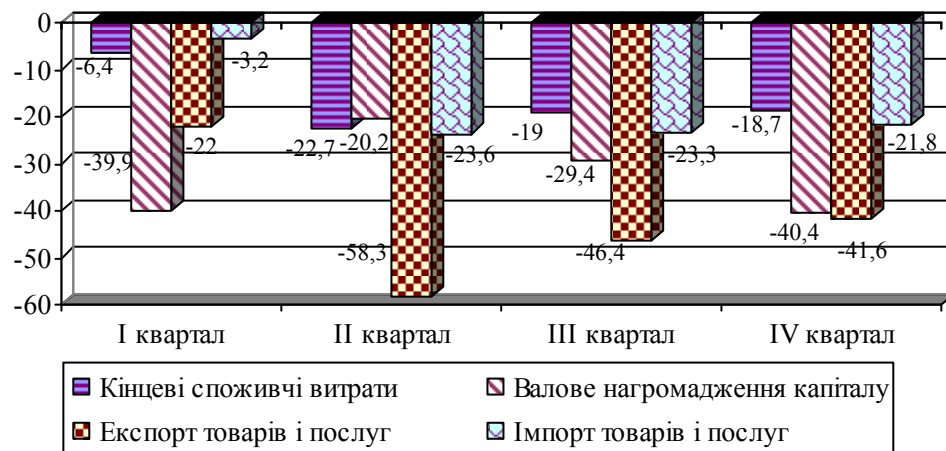
Складові ВВП (за виробничим методом)	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал
Сільське, лісове та рибне господарство	-8,3	-20,7	-31,4	-29,1
Добувна промисловість та розроблення кар'єрів	-13,2	-35,7	-38,4	-39,7
Переробна промисловість	-27,7	-50,9	-45,1	-46,3
Постачання електроенергії, газу, пари, кондиційованого повітря	-16,9	-36,1	-37,2	-40,7
Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	-15,1	-39,9	-32,6	-16,9
Будівництво	-38,2	-77,3	-70,8	-67,3
Оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів	-13,3	-39,6	-33,7	-33,7
Транспорт, складське господарство, поштова та	-17,6	-55,1	-50,5	-49,8

Складові ВВП (за виробничим методом)	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал
кур'єрська діяльність				
Тимчасове розміщування та організація харчування	-17,5	-54,2	-45,8	-42,9
Інформація та телекомунікації	-4,2	-28,0	-15,3	-14,3
Фінансова та страхова діяльність	-4,8	-20,0	-27,7	-10,8
Операції з нерухомим майном	-16,1	-52,5	-35,1	-32,3
Професійна, наукова та технічна діяльність	-21,7	-58,5	-49,9	-50,9
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-27,2	-62,2	-51,5	-51,3
Державне управління, обов'язкове соціальне страхування	2,4	36,8	60,3	42,4
Освіта	-3,4	-22,6	-3,5	-13,9
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	-5,8	-22,4	-16,3	-23,4
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-16,2	-35,9	-39,6	-38,8
Надання інших видів послуг	-11,4	-41,0	-37,2	-33,8
Податки на продукти	-20,5	-45,1	-38,1	-39,5
Субсидії на продукти	-11,6	-29,0	-28,5	-25,9

Джерело: [2]

Так, у 2022 р. у порівнянні з 2021 р. у поквартальному розрізі спостерігалось зниження за всіма складовими, що формували реальний ВВП за виробничим методом, окрім сфери державного управління та обов'язкового соціального страхування.

Динаміку змін складових, які у 2022 р. формували реальний ВВП за методом кінцевого використання, у поквартальному розрізі відображено на рис. 3.

Рисунок 3 – Зміна складових, які формують ВВП за методом кінцевого використання, 2022 р. в цінах 2016 р. (% до відповідного кварталу 2021 р.).

Джерело: побудовано автором на підставі [2]

Аналізуючи обсяги та структуру ВВП за методом кінцевого використання можна дослідити динаміку експорту та імпорту товарів та послуг. Як видно з рис. 3, у 2022 р. експорт товарів та послуг знижувався більш швидкими темпами порівняно зі зниженням імпорту.

Отже, ВВП слугує основою для розрахунку таких важливих макроекономічних показників, як необхідна для обігу маса грошей, рівень бюджетного дефіциту, частка податків у ВВП, рівень державного зовнішнього боргу, експортна та імпортна квоти тощо. Тому нарощування обсягу ВВП, як ключового показника в Системі національних рахунків, є важливим завданням та необхідною умовою економічного зростання.

Література:

1. Лисенко А. М. Сучасні напрями соціально-економічних досліджень. *Модернізація економіки : сучасні реалії, прогностичні сценарії та перспективи розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (27-28 квітня 2023 р., м. Херсон – м. Хмельницький)*. Херсон: Вид.-во ФОП Вишемирський В.С., 2023. С. 222-224.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 20.11.2023).
3. Сидорова А.В., Біленко Д.В., Буркіна Н.В. Бізнес-аналітика : навчально-методичний посібник. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2019. 104 с.

УДК 657

Лугова Марина

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Ткаль Ярміла

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри обліку та оподаткування

Сумський національний аграрний університет

м. Суми, Україна

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Відповідно до п. 7 НП(С)БО10 «Дебіторська заборгованість», «поточна дебіторська заборгованість, яка є фінансовим активом (крім придбаної заборгованості та заборгованості, призначеної для продажу), включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю. Для визначення чистої реалізаційної вартості на дату балансу обчислюється величина резерву сумнівних боргів». Аналіз вищенаведеної норми національного стандарту дозволяє зробити висновок, що фактично стандарт містить критерії виокремлення (виділення) видів дебіторської заборгованості, щодо яких можливе формування резерву сумнівних боргів, проте конкретний перелік за їх видами не наведено.

Так, до таких критеріїв віднесено: очікуваний строк погашення

дебіторської заборгованості (оскільки вказується, що вона повинна бути поточною); вид дебіторської заборгованості, а саме, що вона є фінансовим активом; спосіб виникнення такої дебіторської заборгованості – має бути набутою, а не придбаною; спосіб управління дебіторською заборгованістю – має утримуватись до погашення, а не призначена для продажу. При цьому в процесі дослідження кожного з цих критеріїв необхідно враховувати вимоги не тільки НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», а й інших стандартів обліку, зокрема: НП(С)БО 13 «Фінансові інструменти»; НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» тощо. З огляду на зазначене, можна зробити висновок, що процес виокремлення (виділення) видів дебіторської заборгованості, щодо яких є можливим нарахування резерву сумнівних боргів, є доволі трудомістким та потребує бухгалтерського судження.

Слід зауважити, що використання дерева рішень на практиці лише надає можливість виокремити види дебіторської заборгованості, щодо яких нарахування резерву сумнівних боргів є можливим, з метою подальшого включення їх до облікової політики суб'єкта господарювання як переліку видів дебіторської заборгованості, щодо яких уможлиблюється нарахування резерву сумнівних боргів. Водночас прийняття рішення щодо нарахування резерву сумнівних боргів за такими видами дебіторської заборгованості повинно ґрунтуватись виключно на підставі бухгалтерського судження, в основі якого має бути наявна облікова та необлікова інформація, що може вказувати на наявність невпевненості щодо погашення боржником дебіторської заборгованості (зокрема, наявна інформація про визнання боржника банкрутом; інформація про фізичне припинення діяльності боржником, або її консервування на невизначений час без закриття такої юридичної особи; відсутність зв'язку з боржником; результати власних досліджень і проведеного аналізу платоспроможності дебіторів; інші підстави). На нашу думку, сукупність підстав (умов), які можуть свідчити про наявність невпевненості щодо погашення наявної дебіторської заборгованості мають бути обов'язково зазначені в обліковій політиці суб'єкта господарювання (наприклад, у розділі «Критерії (підстави) визнання дебіторської заборгованості у складі сумнівного боргу»), при цьому також в обліковій політиці має бути зазначено критерії (підстави) визнання безнадійної дебіторської заборгованості.

Так, для цілей оподаткування, критерії визнання безнадійної заборгованості визначені пп. 14.1.11 ПКУ. При цьому, якщо критерії визнання безнадійної дебіторської заборгованості, зазначені в обліковій політиці суб'єкта господарювання, будуть ширшими (відрізнятись), ніж це передбачено (від передбачених) пп. 14.1.11 ПКУ, то суб'єкту господарюванню необхідно визначити методику обліку списання цієї безнадійної заборгованості з можливістю її відокремлення від списаної дебіторської заборгованості, що відповідає критеріям пп. 14.1.11 ПКУ, оскільки в такому разі Податковий кодекс України дозволить відкоригувати фінансовий результат до оподаткування (звісно, за умови, що суб'єкт господарювання є платником податку на прибуток та зобов'язаний застосовувати відповідні види коригування) лише за списаною безнадійною дебіторською заборгованістю, яка

відповідає критеріям пп. 14.1.11 ПКУ.

У зв'язку з вищезазначеним та з урахуванням принципу превалювання сутності над формою, вважаємо, що суб'єкт господарювання не має право розраховувати резерв сумнівних боргів на підставі коефіцієнта сумнівності, у разі відсутності інформації щодо сумнівної заборгованості. При цьому, на нашу думку, розрахункове значення коефіцієнта сумнівності відмінне від нуля не є умовою, що вказує на наявність обставин, які засвідчують непевненість отримання дебіторської заборгованості. Аналіз нормативно-правових актів, проведений в роботі, в тому числі з урахуванням розробленого дерева прийняття рішень, дозволив виокремити види дебіторської заборгованості, за якими нарахування резерву сумнівних боргів є необхідним у разі наявності за ними інформації щодо сумнівних боргів, а саме, з урахуванням дебіторська заборгованість, що відображається на субрахунках: 341 «Короткострокові векселі, одержані в національній валюті»; 342 «Короткострокові векселі, одержані в іноземній валюті»; 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»; 362 «Розрахунки з іноземними покупцями»; 373 «Розрахунки за нарахованими доходами» в частині дебіторської заборгованості, яка виникла у кореспонденції з рахунками 73 «Інші фінансові доходи» та 71 «Інший операційний дохід»; 374 «Розрахунки за претензіями» у частині пред'явлених претензій та визнаними за ними штрафами, пенею, неустойками; 377 «Розрахунки з іншими дебіторами».

Водночас для забезпечення облікового працівника інформацією, якої буде достатньо для нарахування резерву сумнівних боргів, використання вище наведених субрахунків буде недостатньо. У зв'язку з цим, на нашу думку, суб'єкт господарювання повинен розробити робочий план рахунків і максимально деталізувати рахунки обліку дебіторської заборгованості та резерву сумнівних боргів відповідно до потреб інформаційного забезпечення процесу нарахування резерву сумнівних боргів і потреб управління.

У результаті проведеного дослідження виявлено, що питання класифікації (виокремлення, виділення) дебіторської заборгованості, щодо якої нарахування резерву сумнівних боргів є можливим, залишається недостатньо дослідженим. У зв'язку з цим у роботі проаналізовано нормативно-правове забезпечення процесів обліку дебіторської заборгованості та резерву сумнівних боргів, що дозволило виокремити низку критеріїв, при застосуванні яких, дебіторську заборгованість можна класифікувати як таку, за якою можна нарахувати резерв сумнівних боргів. Проте, прийняття рішення на підставі цих критеріїв, на нашу думку, є доволі трудомістким та потребує бухгалтерського судження. Тому в роботі розроблено дерево прийняття рішень, що дозволяє виокремлювати (виділяти) види дебіторської заборгованості, щодо яких нарахування резерву сумнівних боргів є можливим, а також запропоновано приклад деталізації до рахунків обліку дебіторської заборгованості та резерву сумнівних боргів.

Використання на практиці запропонованих нами в роботі субрахунків наступних порядків до рахунків обліку дебіторської заборгованості дозволить суб'єкту господарювання сформувати цілісну систему бухгалтерського обліку операцій щодо дебіторської заборгованості та нарахування резерву сумнівних боргів, а саме у частині забезпечення накопичення необхідної інформації щодо

видів дебіторської заборгованості, за якими формування резерву сумнівних боргів є доцільним (звісно за умови наявності невпевненості в її погашенні). У цілому, наведені пропозиції, за умови їх врахування на практиці суб'єктами господарювання, сприятимуть наданню користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан та результати діяльності такого суб'єкта господарювання в частині достовірної оцінки дебіторської заборгованості.

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 23.11.2023)

УДК 657:004.056

Лучик Світлана

доктор економічних наук, професор
професор кафедри протидії кіберзлочинності
Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Кам'янець-Подільський, Україна

КІБЕРБЕЗПЕКА ТА ЗАХИСТ ОБЛІКОВИХ ДАНИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Світова економіка продовжує рухатися до цифрової трансформації і інформаційні та цифрові технології використовуються практично у всіх сферах. Сьогодні бізнес-структури використовують хмарні сервіси, штучний інтелект, машинне навчання та інші інструменти для збереження великих масивів даних, підвищення ефективності їх обробки. Бухгалтери поступово переходять від рутинних операцій з обробки облікових даних до стратегічного фінансового планування, бізнес-консультування, управління ризиками тощо.

При цьому, слід зауважити, що економічна інформація, що циркулює в компаніях, як правило, має конфіденційний характер, і в переважній більшості становить комерційну таємницю. З переходом на широке використання інноваційних технологій та інструментів, саме облікові та фінансові дані організацій, підприємств, установ стали мішенню для кіберзлочинців. Так, Crowd Strike, провідна компанія з кібербезпеки, що базується в США, визначає, що бухгалтерська практика є основним кандидатом на кібератаку, оскільки бухгалтери зберігають величезні обсяги конфіденційних фінансових даних і особистої інформації про своїх клієнтів, як-от паролі, інформацію про банківські рахунки, фінансову звітність, податкову ідентифікацію номери, відомості про заробітну плату та дані про інвестиції [1]. За даними Австралійського центру кібербезпеки за 2021-2022 рр. щорічно кіберзлочинність коштує невеликим бухгалтерським практикам в країні у середньому 39 555 доларів США, середнім – приблизно 88 406 доларів США, а

великим – 62 233 доларів США; бухгалтерський облік є частиною шостого найбільш цілеспрямованого сектора в Австралії, на який припадає 7% усіх кібератак; за останній рік кількість кібератак зросла на 13%, що еквівалентно одній кібератаці кожні сім хвилин [1].

Під кібератакою, відповідно до статті 1 Закону України «Про основи забезпечення кібербезпеки України», розуміють спрямовані (навмисні) дії в кіберпросторі, які здійснюються за допомогою засобів електронних комунікацій (включаючи інформаційно-комунікаційні технології, програмні, програмно-апаратні засоби, інші технічні та технологічні засоби і обладнання) та спрямовані на досягнення однієї або сукупності таких цілей: порушення конфіденційності, цілісності, доступності електронних інформаційних ресурсів, що обробляються (передаються, зберігаються) в комунікаційних та/або технологічних системах, отримання несанкціонованого доступу до таких ресурсів; порушення безпеки, сталого, надійного та штатного режиму функціонування комунікаційних та/або технологічних систем; використання комунікаційної системи, її ресурсів та засобів електронних комунікацій для здійснення кібератак на інші об'єкти кіберзахисту [2].

В Україні в останні роки також спостерігається сплеск кібератак, спрямованих на бізнес-структури. Особливо це явище посилилось під час воєнного стану. Так, упродовж січня-червня 2023 р. кількість кібератак проти України зросла до 762 зареєстрованих інцидентів, що більше ніж удвічі вище за показники другої половини 2022 р. Переважно кібератаки спрямовуються ворогом на урядові організації та місцеві органи влади. Однак, протягом березня-квітня 2023 р. кількість кібератак на комерційні організації збільшилась майже вдвічі порівняно із січнем-лютим цього року [3]

Якщо у першому кварталі 2023 р. хакери під час кібератак здебільшого використовували ботнети, що робило ці атаки більш потужними, то у другому ж кварталі переважали багатовекторні DDoS-атаки. Тобто під час такої кібератаки зловмисник атакував операційну систему чи мережу компанії, використовуючи кілька стратегій і методів. Ці атаки можуть вражати кілька мережевих рівнів і елементів інфраструктури компанії. При цьому мішенню одночасно стає сайт, мережа та інфраструктура організації, що завдає максимальної шкоди.

У 2023 р. значно збільшились фішингові атаки на бізнес-структури, у тому числі бухгалтерські служби. Такі кібератаки зазвичай відбуваються у вигляді електронних листів. Хакери, використовуючи інформацію у вільному доступі (наприклад, назву фірми, конкретних осіб та їхні ролі в компанії), маскуються під таку установу, наприклад банківську. Потім вони змушують одержувача натиснути посилання на шкідливий сайт або завантажити, здавалося б, звичайний файл, який виявляється пізніше шкідливим програмним забезпеченням. Хакери можуть також шукати конкретну людину в компанії, і саме на її особисту адресу відправляти фішинговий лист, щоб отримати доступ до корпоративних даних всієї мережі.

Також надзвичайно небезпечним для діяльності компаній є шкідливе програмне забезпечення (або зловмисне програмне забезпечення). Це частина

програмного забезпечення навмисно створена для пошкодження пристрою жертви або контролю над мережею. Такий вид кіберзлочинів проявляється в різних формах, від звичайних комп'ютерних вірусів до атак троянів, і, навіть, шпигунського та рекламного програмного забезпечення. Найбільшу шкоду для бухгалтерських служб можуть завдати програми-вимагачі, які після успішного розгортання в системі компаній, беруть у заручники конфіденційні облікові дані, шифруючи їх та блокуючи доступ до них жертви. Зловмисник вимагатиме оплату в обмін на повернення вкрадених даних. Однак, в багатьох випадках навіть жертви, які виплачують викуп, більше ніколи не отримують доступу до своїх даних.

Значну шкоду бізнесу може нанести завантаження зламаного програмного забезпечення, що розповсюджується за допомогою торент-трекерів. Цей підхід активно використовують зловмисники, у тому числі російські спецслужби, які додають до зламаного програмного забезпечення шкідливий код. Останній надає доступ до вмісту комп'ютера, а, отже, даних.

Як бачимо, з початком повномасштабної російської агресії в Україні збільшилось число кібератак, дія яких все частіше спрямовується на комерційний сектор. З метою убезпечення компаній від несанкціонованого доступу з боку кіберзлочинців, витоку фінансової та облікової інформації, збереження її цілісності, компанії повинні дотримуватись основних правил забезпечення кібербезпеки:

- впровадити двофакторну аутентифікацію, що додає додатковий рівень безпеки під час доступу до конфіденційних даних і систем та забезпечує мінімізацію несанкціонованого доступу;
- вибрати правильне з точки зору кібербезпеки програмне забезпечення та брандмауер для виконання поставлених облікових завдань;
- підтримувати програмне забезпечення та системи в актуальному стані, регулярно застосовуючи виправлення безпеки, що допоможе знизити ризик використання вразливостей інформаційних систем кіберзлочинцям;
- запровадити політику надійних паролів, що вимагає від співробітників створювати складні унікальні паролі та регулярно їх змінювати;
- розробити політику збереження даних, яка визначає, як довго має зберігатися конфіденційна інформація, та належні процедури видалення даних, що допоможе мінімізувати ризик несанкціонованого доступу до застарілих або непотрібних даних;
- налагодити регулярне навчання співробітників правилам кібергігієни, тобто навчити персонал фішинговим атакам, безпечному керуванню паролями та безпечним звичкам веб-перегляду, щоб зменшити ризик людських помилок, що призводять до порушень безпеки.
- проводити регулярні аудити безпеки. Саме аудиторський слід дозволяє відстежувати зміни протягом усього процесу фінансової звірки, щоб підтримувати точну та актуальну інформацію. Це також дозволяє точно бачити, хто і що робить у головній книзі, з обліком проекту та будь-яким іншим аспектом бухгалтерського процесу.

Ці заходи в цілому допоможуть мінімізувати наслідки кіберзагроз, зробити роботу бухгалтера більш безпечною та ефективною.

Література:

1. Cybersecurity for accounting firms: what are the biggest concerns? *Access. URL: <https://www.theaccessgroup.com/en-au/blog/act-cybersecurity-concerns-accounting-firms/>* (дата звернення: 27.11.2023).
2. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 26.11.2023).
3. Від початку року зросла кількість кібератак на комерційний сектор, - Держспецзв'язку. *LB.ua.* URL: https://lb.ua/tech/2023/05/19/556122_vid_pochatku_roku_zroslo_kilkist.html (дата звернення: 27.11.2023).

УДК 336.351

Магонець Олена

кандидат економічних наук, професор
завідувач кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

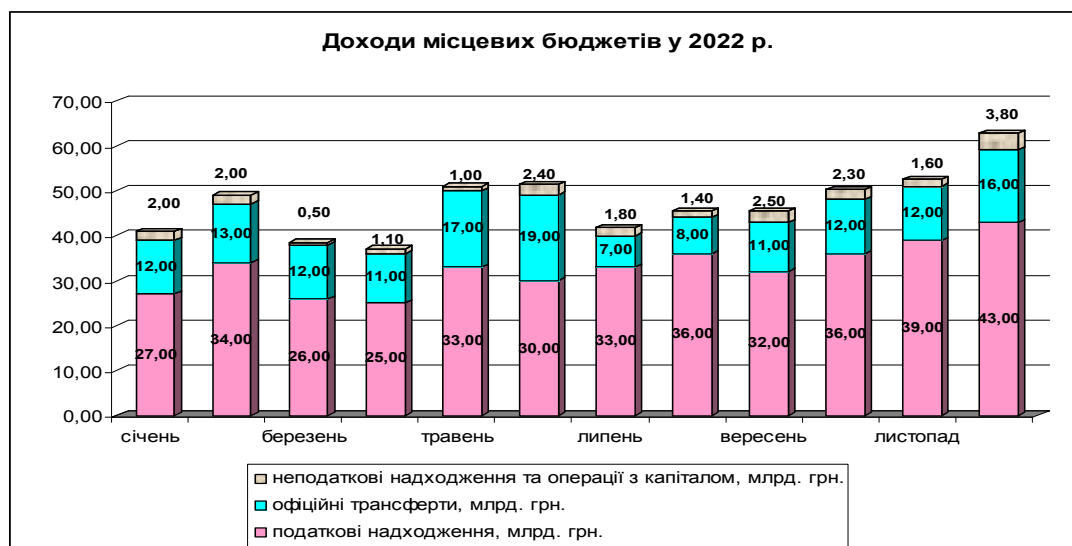
ФІСКАЛЬНА СПРОМОЖНІСТЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Одним із найважливіших викликів сьогодення, що особливо гостро проявляється в умовах повномасштабної військової агресії росії проти нашої держави, є забезпечення формування фінансового базису ефективного функціонування місцевого самоврядування, здатного надавати якісні публічні послуги населенню, особливо в умовах, коли фактично всі власні надходження державного бюджету спрямовуються на сектор безпеки та оборони.

Починаючи з 24 лютого 2022 р. місцеве самоврядування демонструє свою стійкість та проявляє здатність гідно протистояти викликам, зокрема і у фінансовій сфері. З початку війни органи місцевого самоврядування (ОМС) здійснювати підтримку сил тероборони, ЗСУ, надавали допомогу внутрішньо переміщеним особам, релокованому бізнесу, здійснювали діяльність з організації та облаштування укриттів й продовжують це роботи і зараз.

Звісно, перші місяці війни досить негативно вплинули на фінансову і матеріальну основи місцевого самоврядування, як у тих регіонах, де велися активні бойові дії, так і в регіонах, які постраждали відчутно менше. Зважаючи на це, задля забезпечення більш-менш стабільних економічних умов для функціонування бізнесу, в березні-квітні 2022 р. було запроваджено певні податкові навації, до яких ОМС також довелося пристосовуватись. В цілому місцеве самоврядування справилося із виконанням цього завдання (починаючи

із травня 2022 р. доходи місцевих бюджетів досягли довоєнних показників) та мало можливість з власних коштів підтримувати бізнес та формувати різні програми підтримки суб'єктів господарювання. Величина доходів місцевих бюджетів у березні та квітні 2022 р. порівняно із лютим 2022 р. знизилася на 10,5 млрд.грн. та 11,90 млрд.грн. відповідно (рис. 1) [1]. Проте, вже у травні 2022 р. величина доходів місцевих бюджетів на 2,0 млрд.грн. перевищувала рівень доходів, отриманий у лютому 2022 р.

Рисунок 1 – Доходи місцевих бюджетів у розрізі видів надходжень (помісячно)

Джерело: [1]

Досліджуючи помісячну динаміку надходжень місцевих бюджетів в порівнянні із відповідними періодами минулих років також простежується значне падіння доходів у березні-квітні 2022 р. Найбільших потенційних втрат доходів загального фонду місцеві бюджети зазнали в квітні 2022 р., оскільки порівняно із квітнем 2021 р. вони знизилися на 2,4 млрд.грн. або на 8,5%. Слід відзначити, що надходження в березні-квітні 2022 р. знизилися порівняно з показниками 2021 р., але вони не опустилися нижче показників 2019 р., на відміну надходжень 2020 р., коли під впливом пандемії COVID-19 величина доходів місцевих бюджетів в квітні 2020 р. опустились нижче показників 2018 р. Вже у травні 2022 р. спостерігається позитивний приріст доходів в обсязі 3,5 млрд.грн., або +11,9%, порівняно із відповідним періодом 2021 р. У грудні 2022 р. приріст доходів загального фонду місцевих бюджетів склав 8,7 млрд.грн., або +24,9% – це найбільший абсолютний помісячний приріст у порівнянні з показниками 2021 р.

У цілому, за підсумками 2022 р., доходи місцевих бюджетів (загального та спеціального фондів) склали 555,1 млрд.грн. (що на 25,6 млрд. грн. менше ніж у 2021 р., або на 4,41%), з яких 393,5 млрд.грн., або 70,9% всіх надходжень – податкові надходження, 137,0 млрд.грн., або 24,7% – офіційні трансферти, 22,0 млрд.грн. або 3,9% – неподаткові надходження, 2,3 млрд.грн. або 0,4% – доходи від операцій з капіталом та 0,3 млрд.грн. або 0,2% – цільові фонди [1].

Податкові надходження до місцевих бюджетів у 2022 р. представлені наступними податками та зборами:

- 72,63% – ПДФО, податок на прибуток (з яких, 95,27% – ПДФО, 4,73% – податок на прибуток);
- 21,43% місцеві податки та збори (з яких, єдиний податок – 56,02%, податок на майно – 43,64%, збір за місця для паркування транспортних засобів – 0,12%, туристичний збір – 0,22%);
- 3,32% внутрішні податки на товари та послуги (з яких, акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів – 78,12%, акцизний податок з ввезених на територію України підакцизних товарів (продукції) – 18,58%, акцизний податок з вироблених на території України підакцизних товарів (продукції) – 3,30%);
- 2,22 % рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів;
- 0,4% інші податки та збори (екологічний податок, збір за забруднення навколишнього природного середовища).

Що стосується динаміки змін показників податкових надходжень до місцевих бюджетів у 2022 р. порівняно із 2021 р., слід відзначити зростання надходжень від: податку на доходи фізичних осіб на 60,0 млрд.грн. або +28,3%; єдиного податку на 1,0 млрд.грн. або +2,1%, що вдалося забезпечити в результаті внесених змін до податкового законодавства.

Варто також відзначити, що у 2022 р. частка доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету зросла на 1,6% у порівнянні із 2021 р. та становила 24,4% [2].

Загальний показник виконання місцевих бюджетів впродовж 2022 р. (за виключенням грудня) був у додатному значенні. В цілому за 2022 р. місцеві бюджети виконані із профіцитом, на відміну від державного бюджету. Як свідчать дані, наведені у табл. 1, обсяг доходів місцевих бюджетів за 2022 р. перевищив обсяг видатків на 69,87 млрд.грн. При цьому виконання місцевих бюджетів у 2022 р. по загальному фонду здійснено з профіцитом у розмірі +104,51 млрд.грн., а по спеціальному фонду з дефіцитом у розмірі -34,63 млрд.грн. Слід зазначити, що така ситуація не є виключно наслідком війни, виконання місцевих бюджетів із дефіцитом за спеціальним фондом було характерно й для довоєнних років.

Таблиця 1 – Показники виконання місцевих бюджетів за загальним та спеціальним фондом у 2021-2022 рр.

Показники, млн. грн.	Загальний фонд		Спеціальний фонд		Разом	
	2021 р.	2022 р.	2021 р.	2022 р.	2021 р.	2022 р.
Доходи	502 031,50	527 046,30	78 667,5	28 050,7	580 699,1	555 097,0
Видатки	408 858,60	421 543,20	160 569,5	62 751,9	569 428,2	484 295,2
Кредитування	313,40	997,60	-71,7	-69,6	241,7	928,0
Дефіцит (-) / Профіцит (+)	+92 859,50	+104 505,50	-81 830,2	-34 631,5	+11 029,1	+69 873,8

Джерело: [2]

У розрізі регіонів ситуація по окремих місцевим бюджетам суттєво

відрізняється, оскільки простежуються особливості їх функціонування в умовах війни. Помітним є зниження доходів в регіонах, де ведуться (велися) бойові дії (Харківська, Донецька, Запорізька, Луганська, Херсонська області). Натомість в областях, де розміщена велика кількість внутрішньо переміщених осіб, релокованого бізнесу із територій, де ведуться бойові дії або тимчасово окупованих територій, спостерігається значний приріст, у порівнянні з відповідними періодами довоєнних років (Львівська, Житомирська, Закарпатська, Волинська, Хмельницька, Чернівецька, Івано-Франківська області).

Таким чином, незважаючи на війну, фіскальна спроможність місцевих бюджетів є відносно стабільною, а ОМС засвідчили свою здатність гідно реагувати на непередбачувані виклики та забезпечувати належний рівень надання публічних послуг.

Література:

1. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 рік / веб-сайт Децентралізація: URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16105?page=3> (дата звернення: 22.11.2023).
2. Основні показники місцевих бюджетів / Державний вебпортал Open budget. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=9&year=2023&budgetType=LOCAL> (дата звернення: 20.11.2023).

УДК 336.338

Магопець Олена

кандидат економічних наук, професор
завідувач кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Підкова Наталія

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

БЕНЧМАРКІНГ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Однією з умов забезпечення ефективної діяльності підприємства є оптимізація його витрат. Дієвим інструментом для досягнення таких орієнтирів та діагностики витрат виступає бенчмаркінг. Зважаючи на трактування поняття «бенчмаркінг», що наводиться у науковій літературі, можемо визначити, що це «безперервний процес ідентифікації, аналізу та адаптації еталонних (найкращих) практик діяльності, як самого підприємства, так й інших підприємств з метою підвищення ефективності бізнесу, оптимізації поточного стану справ та впровадження позитивного досвіду» [2].

З точки зору управління витратами, бенчмаркінг – це процес порівняння витрат підприємства з витратами конкурентів чи «еталонних» підприємств з метою визначення сильних та слабких сторін власної діяльності й прийняття управлінських рішень щодо розробки заходів для впровадження кращої

практики. Інструментарій бенчмаркінгу допомагає визначити сфери, де підприємство може покращити свою діяльність і зменшити витрати для того, щоб залишатися конкурентоспроможним на ринку. Задля характеристики особливостей застосування інструментарію бенчмаркінгу в системі управління витратами підприємства окреслимо декілька ключових моментів [1]:

- визначення виду бенчмаркінгової діяльності, який буде здійснюватися – існує чотири типи бенчмаркінгу: внутрішній, конкурентний, функціональний і загальний. Кожен тип бенчмаркінгу служить унікальній меті, і дуже важливо розуміти, який тип бенчмаркінгу відповідає потребам конкретного підприємства. Наприклад, внутрішній бенчмаркінг базується на порівнянні витрат підприємства з власними показниками попередніх періодів, тоді як конкурентний бенчмаркінг порівнює витрати підприємства з його конкурентами;
- встановлення цілей бенчмаркінгу – перед початком процесу бенчмаркінгу важливо встановити чіткі цілі та завдання. Цілі мають бути конкретними, вимірюваними, досяжними, актуальними та обмеженими у часі (SMART). Встановлення цілей допомагає визначити, що порівнювати та які дані збирати. Тобто, в залежності від поставлених завдань, змістовно бенчмаркінг може бути орієнтований на порівняння витрат підприємства з витратами конкурентів, або ж він може бути спрямований на дослідження процесів формування витрат на еталонних підприємствах – лідерах галузі, управлінських орієнтирах і методах управління витратами, які ними використовуються;
- збір і аналіз даних – процес бенчмаркінгу передбачає збір даних про рівень витрат за їх видами та структурою. Зібрані дані мають бути точними, надійними та актуальними. Після того, як дані зібрані, їх слід проаналізувати, щоб визначити напрями для удосконалення та найкращі практики для впровадження. Комплексний аналіз витрат передбачає порівняння витрат з витратами конкурентів або еталонних підприємств щодо загальних витрат на виробництво, постійних та змінних витрат, витрат на одиницю продукції, змінних витрат на одиницю продукції тощо. Виявлення переваг чи недоліків підприємства в системі управління витратами за різними їх видами. Виявлення на еталонних підприємствах управлінських орієнтирів і методів управління витратами, що використовуються;
- впровадження найкращих практик – після визначення найкращих практик щодо управління витратами підприємство повинно впровадити їх для покращення своєї діяльності та зменшення витрат. Запровадження найкращих практик передбачає зміну процесів, політики та процедур спрямованих на поліпшення управління витратами на підставі досвіду та застосовуваних технологій інших підприємств.

Отже, бенчмаркінг – це потужний інструмент, який здатний забезпечити належну ефективність управління витратами підприємств. Розуміючи особливості застосування відповідних типів бенчмаркінгу, встановлюючи чіткі цілі, збираючи та аналізуючи отримані дані щодо показників витрат власного

підприємства та еталонних підприємств, впроваджуючи найкращі практики, підприємство може досягти своїх цілей відносно оптимізації витрат та підвищення прибутковості діяльності.

Література:

1. Benchmarking: Achieving Excellence in Cost Control through Benchmarking. *Faster Capital*: Website. URL: <https://fastercapital.com/content/Benchmarking--Achieving-Excellence-in-Cost-Control-through-Benchmarking.html> (дата звернення: 10.11.2023).
2. Daniel Johanson, Dag Øivind Madsen. The Role of Benchmarking from a Management Accounting and Control Perspective: Evidence from Norwegian Firms. *October 2022*. URL : <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.15986.99522> (дата звернення: 09.11.2023).

УДК 657

Магопець Олена

кандидат економічних наук, професор
завідувач кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Слободяник Альона

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Управління грошовими потоками підприємства базується на системі методів та принципів, спрямованих на формування, розподіл та ефективне використання грошових коштів, що передбачає розробку управлінських рішень та їх реалізацію з метою забезпечення фінансової рівноваги та сталого розвитку підприємства. Як зазначається в науковій літературі «система управління грошовими потоками є складною та впорядкованою множиною засобів впливу на грошові кошти підприємств та напрями їх руху з метою упорядкування в єдиний цілісний процес для досягнення фінансової стійкості суб'єкта діяльності» [2]. Таким чином, для формування інформації про грошові потоки, які генеруються під час здійснення різноманітних операцій підприємства, важливе значення має інформаційна база, яка повинна забезпечувати користувачів своєчасною, достовірною та якісною інформацією про грошові потоки, що вимагає чіткого алгоритму їх фіксації, документування, систематизації та узагальнення, а це, в свою чергу, неможливо без належної системи організації та ведення бухгалтерського обліку. Отже, бухгалтерський облік спрямований на забезпечення системи управління підприємством даними про стан і рух грошових потоків.

Організація обліку грошових потоків здійснюється на основі чинних нормативно-правових актів, зокрема, НП(С)БО та/або МСБО, які визначають загальні принципи та способи ведення обліку. Система обліку грошових

потоків включає послідовні процедури збору облікових даних, їх узагальнення, аналіз та підготовку управлінських рішень (рис. 1).

Рисунок 1 – Бухгалтерський облік в системі інформаційного забезпечення управління грошовими потоками підприємства

Основні показники, що характеризують рух грошових потоків підприємства відображаються на рахунках 30 «Каса», 31 «Рахунки в банках», 33 «Інші грошові кошти», 34 «Короткострокові векселі одержані», 35 «Поточні фінансові інвестиції» та знаходять відображення у відповідних регістрах синтетичного та аналітичного обліку, інформацію з яких можна використовувати з метою оперативного управління грошовими потоками в будь-який час. З використанням цієї інформації можна згенерувати грошові потоки: в цілому по підприємству; за сферами діяльності підприємства (операційна, інвестиційна, фінансова); в розрізі окремих структурних підрозділів (центрів відповідальності); за окремими господарськими операціями; за різними часовими періодами; за обсягами і напрямками руху тощо.

Показники фінансової звітності, які містять інформацію щодо руху грошових потоків підприємства включають:

- Звіт про рух грошових коштів – відображає зміни, які відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період (квартал, рік). Звіт про рух грошових коштів охоплює обороти по таким субрахункам, як: готівка у касі у національній та іноземній валюті (301, 302); гроші на банківських рахунках (311, 312, 313, 314); еквіваленти грошових коштів (351); гроші у дорозі (333, 334); електронних грошей, номінованих у гривні (335). В управлінських цілях цей Звіт може складатися підприємством для власних потреб й щомісяця [1].
- Баланс (Звіт про фінансовий стан) – розділ II «Оборотні активи» рядок 1165 «Гроші та їх еквіваленти» (Дт рахунків 30, 31, 333-335, 351) та вписувані рядки 1166 «Готівка» (наводиться у т.ч. із рядка 1165 у разі суттєвості суми за Дт рахунка 30), 1167 «Рахунки в банках» (наводиться у т.ч. із рядка 1165 у разі суттєвості суми за Дт рахунка 31).
- Примітки до фінансової звітності – розділ VI «Грошові кошти» -

розкриваються дані за субрахунками до рахунків 30 «Каса», 31 «Рахунки в банках», 33 «Інші грошові кошти», тобто підлягають детальній розшифровці рядки 1165, 1166, 1167, 1090 Балансу (Звіту про фінансовий стан).

Таким чином, бухгалтерський облік виступає стабільним, надійним та вичерпним джерелом інформації задля забезпечення ефективного управління грошовими потоками підприємства, фінансової рівноваги та зниження ризиків неплатоспроможності.

Література:

1. Звіт про рух грошових коштів 2023. *Головбух: Платформа. Бухгалтерія*. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7086-zvt-pro-ruh-groshovih-koshtv> (дата звернення 10.11.2023).
2. Кучеренко Т.Є., Аніщенко Г.Ю. Обліково-аналітичне забезпечення управління грошовими потоками підприємств. *Ефективна економіка*. 2022. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10022> (дата звернення: 13.11.2023).

УДК 336.22

Макогон Валентина

доктор економічних наук, професор
професор кафедри фінансів

Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ: ПРОЗОРИЙ БЮДЖЕТ ТА ОБҐРУНТОВАНА ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА

Стратегічною метою у здійсненні завдань з відбудови України є координація зусиль органів державної влади та міжнародних партнерів. Незважаючи на непередбачуваність, з якою стикається Україна, в умовах війни намагаючись відновити свою економіку важливо вже зараз спроектувати конструктивний фінансовий інструментарій відбудови країни.

Вагомим інструментом забезпечення відбудови України є підвищення якісного рівня механізму управління публічними фінансами. Цілеспрямоване державне фінансове регулювання дозволяє прискорити або сповільнити соціально-економічні процеси, забезпечити досягнення визначених стратегічних цілей та завдань з врахування інституційних трансформацій соціально-економічної системи.

Виходячи із стратегії сталого розвитку країни, пов'язаної з підвищенням прозорості та ефективності розподілу та витрачання державних фінансових ресурсів, необхідні відповідні інституційні зміни у посиленні бюджетної прозорості. Ефективне поєднання прозорості ухвалення бюджетних рішень, відкритості інформації про бюджетний процес сприятиме підвищенню якісного рівня фінансово-бюджетної політики [1]. Водночас зазначене має

забезпечуватися завдяки досягненню відповідної інституційної рівноваги складових фінансово-бюджетної політики, що сприятиме збалансуванню бюджету і створить основу для реалізації бюджетно-податкових перетворень [3]. Основою для стійкого економічного зростання мають стати відповідні заходи державного фінансового регулювання, які будуть реалізовуватись шляхом застосування економічних та інституційних важелів [2]. Виваженість у проведенні фінансово-бюджетної політики дозволить досягти подальшої стабілізації системи державних фінансів, що створить умови для забезпечення макроекономічної стабільності.

Основа обґрунтованої фінансово-бюджетної політики складає бюджетне прогнозування, що визначає перспективи формування і відповідно використання державних фінансових ресурсів. При від'ємному розриві валового внутрішнього продукту доцільним є проведення стимулюючої фінансово-бюджетної політики при цьому в умовах економічних перетворень темпи зростання державних витрат не повинні перевищувати темпи економічного зростання. При позитивному розриві валового внутрішнього продукту доцільним є проведення стримуючої фінансово-бюджетної політики при цьому коефіцієнт еластичності непрямих податків має дорівнювати одиниці, прямих податків більше одиниці. Вагомими завданнями на даний час є: підвищення якості управління державним боргом та визначення стратегічних орієнтирів щодо структури боргового портфелю; оптимізація співвідношень середньої пенсії і середньомісячної номінальної заробітної плати (при цьому важливим є врахування купівельної здатності, розмір товарів і послуг які можна придбати на відповідні кошти) та забезпечення їх взаємоузгодженості із рівнем економічного зростання; забезпечення стійкості джерел власних надходжень державних пенсійних фондів; зменшення коефіцієнту співвідношення кількості пенсіонерів та зайнятого населення, що передбачає створення умов для стимулювання населення пенсійного віку до економічної активності та сприяння підвищенню їх фінансової грамотності. Враховуючи динаміку зростання індексу старіння населення вагомими завданнями є: створення умов для розвитку накопичувальної моделі пенсійного забезпечення. Застосування якісних фінансово-економічних прогнозів при плануванні бюджетів державних пенсійних фондів сприятиме підвищенню рівня прозорості функціонування пенсійної системи та удосконаленню механізму її фінансового забезпечення.

Важливим є здійснення дієвих перетворень шляхом використання обґрунтованих інструментів фінансово-бюджетної політики з метою удосконалення системи стратегічного фінансового планування на рівні головних розпорядників бюджетних коштів. У процесі стратегічного фінансового планування створюються умови для розв'язання найважливіших проблем державного впливу на соціально-економічний розвиток країни. Доцільним є удосконалення системи оцінки макроекономічних умов, ризиків та тенденцій у бюджетно-податковій та грошово-кредитній сферах за допомогою якісних і кількісних індикаторів, врахування у фінансовій політиці особливостей інституційного середовища, функціонування фінансово-економічних відносин, динаміки суспільного розвитку.

Література:

1. Маркович Г. Публічність та прозорість бюджетного процесу – ознака демократичного розвитку країни. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/4992> (дата звернення: 07.11.2023)
2. Проект Плану відновлення України «Функціонування фінансової системи, її реформування та розвиток». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/functioning-of-the-financial-system.pdf> (дата звернення: 07.11.2023)
3. Reconstruction for development: foreign experience and Ukrainian perspectives. International collective monograph / [editorial board, head – D.E.Sc. VV Nebrat]; National Academy of Sciences of Ukraine, State University of Economics and predicted National Academy of Sciences of Ukraine. 2023. 571 p.

УДК 657:005.934

Малецька Тетяна

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Строценя Андрій

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Західноукраїнський національний університет

м. Тернопіль, Україна

ПОНЯТТЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В ОБЛІКУ

Постіндустріальне суспільство характеризується високої мінливістю оточуючого середовища бізнесу та високими і різноманітними ризиками, які впливають з цього. Менеджери повинні володіти інформацією про зміни середовища в режимі он-лайн, щоб реально оцінювати ситуацію та вчасно реагувати на загрози можливості. «Перехід до постіндустріального суспільства доводить неефективність системи корпоративного управління промисловими компаніями. Кризові 50 ситуації показують «слабкість» системи управління ризиками, недостатній рівень достовірності, вибіркового характеру корпоративної інформації. Саме тому, існує потреба у добре організованій і ефективно функціонуючій системі внутрішнього контролю та аудиту» [4]. Згадані системи неможливі без адекватної системи формування інформації, яка базується на системі обліку – фінансового, управлінського, стратегічного.

Ефективна організація системи створення інформації дозволить забезпечувати адаптацію бізнесу до впливу зовнішнього середовища, наявність системи зворотного зв'язку і прогнозування. Результати взаємозв'язків підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища є як позитивними, так і негативними. Оскільки ці суб'єкти можуть негативно впливати на діяльність підприємства, виникає проблема його безпеки в цілому та економічної безпеки зокрема.

Найбільш повно поняття економічної безпеки розкрито у праці Гапак Н.М., де «економічна безпека підприємства – це комплексна

характеристика, під якою розуміють рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, що забезпечує стабільне функціонування та ефективний розвиток і потребує управління з боку керівництва підприємства. Зміст даного поняття містить у собі систему засобів, які забезпечують конкурентостійкість та економічну стабільність підприємства, а також сприяють підвищенню рівня добробуту робітників» [1]. Лукін В.О. та Маляревський Ю.Д визначають економічну безпеку з двох позицій: з точки зору статички – як стан об'єкта дослідження, як сукупність умов і факторів що забезпечують його стійкість, та з точки зору динаміки, як розвиток подій та реагування на них з боку об'єкта дослідження.

Козаченко Т.В. стверджує, що «економічна безпека господарюючого суб'єкта – це стан захищеності потенціалу підприємства від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, що дестабілізують фактори, при яких забезпечується стійка реалізація основних комерційних інтересів і цілей статутної діяльності» [3, с. 35]. Ковальчук Т.Т. визначає економічну безпеку як комплексну систему забезпечення і захисту економічних інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх джерел небезпеки, створювану і регульовану шляхом здійснення комплексу заходів, спрямованих на підтримку стійкості функціонування і розвитку підприємства як незалежного господарюючого суб'єкта [2].

Продуктом облікової системи виступає інформація, яка в т.ч. використовується для досягнення стану економічної безпеки підприємства і прийнятті рішень щодо економічної безпеки [5].

Сучасна система повинна надавати інформацію не лише про стан справ, а й про окремі сторони, властивості, складові частини об'єктів обліку. Інформація є фактором росту ефективності бізнесу в аспекті захисту від зовнішніх та внутрішніх джерел [6]. Саме тому існує необхідність розробки механізмів використання інформаційних ресурсів у системі дотримання економічної безпеки. Такий механізм повинен серед іншого встановлювати індикатори економічної безпеки і розрахувати методіку визначення їх граничних критичних значень. З цією метою в системі обліку створюється інформація, яка дозволяє виявляти загрози і ризики діяльності підприємства. Таким чином, набуваються «нові знання» і уява про середовище існування підприємства, стан та рівень його економічної безпеки. Узагальнення такої інформації відбувається в системі внутрішньої звітності, яка будується з позицій економічної безпеки і містить облікову інформацію, що показує всю глибину процесів в середині підприємства та його зовнішньому середовищі і дозволяє здійснити аналіз загроз і ризиків.

Отже, основними завданнями, які повинна виконувати облікова система у контексті досягнення і збереження відповідного рівня економічної безпеки є інформаційна підтримка управлінського процесу в розрізі рівнів управління та видів загроз, а також формування інформації та її аналіз про виконання договорів, досягнення тактичних завдань, стан фінансових показників та втрачені можливості (аналіз наслідків виявлених відхилень).

Література:

1. Гапак Н.М. Економічна безпека підприємства: сутність, зміст та основи оцінки. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Економіка*. 2013. Вип. 3 (40). С. 62-65.
2. Ковальчук Т.Т. Економічна безпека в умовах глобалізації. URL: <http://ecolib.com.ua>. (дата звернення: 20.11.2023)
3. Козаченко Т.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства. Сутність та механізми забезпечення : монографія. К.: Лібра, 2003. 280 с.
4. Семанюк В.З. Внутрішній аудит як основа економічної безпеки. *Тези доповідей наукової конференції «Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в умовах проведення системних реформ», 11 квітня 2012 р.* Тернопіль, 2012. С. 53-57.
5. Семанюк В.З. Інформаційна теорія обліку в постіндустріальному суспільстві : монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 392 с.
6. Семанюк В.З. Облікові аспекти економічної безпеки підприємства. *Економічна безпека держави та суб'єктів підприємницької діяльності в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення: мат. всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Львів, 15-16 травн. 2014 р.)*. Львів: Укр. Акад. друкарства, 2014. С. 117-119

УДК 657

Манухіна Марта

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування

Ільченко Ілля

здобувач освіти

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Київ, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

У фінансово-господарській діяльності кожне підприємство вступає в економічні взаємовідносини з іншими суб'єктами господарювання, в результаті цього відбуваються господарські операції, які є дебіторською заборгованістю. У розвинутих країнах підприємства не покладаються на те, що покупці своєчасно розрахуються за отримані продукцію, товари, роботи або послуги. Вони можуть конвертувати грошові вимоги безпосередньо у валюту під заставу боргових вимог. Проте в українській практиці такий механізм управління дебіторською заборгованістю ще не налагоджений, і лише тоді, коли він буде встановлений, можна вирішити проблему несвоєчасності платежів. Одним із найважливіших чинників фінансової стабільності підприємства є стан дебіторської заборгованості, що виникає в ході здійснення економічних взаємовідносин з іншими суб'єктами господарювання. Тому важливо проводити постійний контроль дійсного стану дебіторської заборгованості з метою забезпечення мінімальних гарантій для користувачів фінансової звітності

відносно достовірності, реальності, повноти і законності приведеної про неї інформації.

Облік дебіторської заборгованості в Україні ведеться відповідно НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Дебіторами можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, які заборгували підприємству грошові кошти, їх еквіваленти або інші активи [1].

Виникнення дебіторської заборгованості є нормальною ознакою процесу господарської діяльності підприємства, і кожен господарюючий суб'єкт зацікавлений в оптимізації її обсягу. Скорочення дебіторської заборгованості є резервом зниження потреби підприємства в обігових коштах та прискорення швидкості їх обігу.

Організація дієвої системи внутрішньогосподарського контролю повинна ґрунтуватися на своєчасності повідомлення про відхилення, відповідальності, збалансованості, інтеграції, постійності, комплексності, розподілу обов'язків.

Метою внутрішнього контролю розрахунків з дебіторами є встановлення повноти, достовірності та своєчасності відображення даних у первинних документах підприємства, облікових регістрах і звітності. Контроль передбачає здійснення перевірки за дотриманням планових показників; налагодження системи спостереження за строками оплати платежів; контроль за виконанням договірних відносин; виявлення резервів зростання платоспроможності підприємства та контроль за результатами виконання оптимізаційних управлінських рішень. Встановлення найбільш комфортного для підприємства співвідношення між дебіторською і кредиторською заборгованістю, важливо для прискорення оборотності цих двох показників. Вважається, що сприятливою є ситуація, коли період обороту дебіторської заборгованості підприємства менший, ніж період обороту кредиторської, оскільки за таких умов підприємство може погасити свої зобов'язання за рахунок коштів, що надходять від дебіторів [2].

Надалі необхідно систематично проводити підрахунок заборгованості шляхом перевірки основних документів, які є підставою для бухгалтерських розрахунків і відображення операцій, а також шляхом звірки сальдо з контрагентами. Особливо важливо відзначити, що кожна операція має бути дозволеною та законною. Дані контрольні процедури дозволяють розподілити дебіторську заборгованість залежно від строків її погашення на нормальну, прострочену та безнадійну.

У свою чергу отримані відомості дають можливість вжити заходи стосовно простроченої заборгованості, а саме, враховуючи вимоги законодавства та договорів, можна розпочати претензійну роботу, застосувати економічні санкції (нарахування штрафів, пені, неустойки) та інші. Доцільним буде також з'ясувати, хто несе відповідальність за своєчасність розрахунків з дебіторами, та з'ясувати причини порушення строків надходження коштів [3].

Для коректної роботи з боржниками потрібно підтримуватися наступного алгоритму дій:

- усне нагадування про заборгованість;
- письмове нагадування про заборгованість;
- передарбітражний лист;
- звернення до суду.

Якщо у перших двох етапах може брати участь категорійний менеджер, який веде контрагента, то у двох останніх виключно юрист.

Дуже важливою складовою роботи з проблематикою дебіторської заборгованості є списання боргів. У випадку, якщо борг стягнути не вдається, його необхідно списати, або ж борг недостатньо великий, і звертатися до суду немає сенсу. В цьому випадку має бути одна з умов:

- організація боржника ліквідована, або її визнано банкрутом;
- строк позовної давності закінчився;
- на основі акту державного органу або постанови суду борг визнано безнадійним.

Для зменшення ризику несплати боргу одним чи кількома дебіторами, необхідно орієнтуватись на більшу кількість споживачів. У сучасній економічній літературі виділяють такі основні способи оптимізації сум дебіторської заборгованості: продаж рахунків дебіторів факторинговій компанії або банку; виставляння рахунку покупцям одразу ж при продажу великої кількості товару; страхування кредитів для захисту від значних збитків з безнадійних боргів; контролювання співвідношення кредиторської і дебіторської заборгованостей; формування системи штрафних санкцій за прострочене виконання зобов'язань контрагентами. Якщо борг не вдається стягнути, підприємство має право його списати на витрати та зменшити податок на прибуток.

Отже, дебіторська заборгованість – це невід'ємна частина бізнесу. Проблема в тому, що гроші в ній заморожуються та випадають з обігу на певний термін. Власник не може розпоряджатися цими грошима, через прострочення платежів виникають касові розриви. Плюс виникають ризики неповернення: клієнт може не заплатити вчасно або зовсім збанкрутувати. Тоді гроші зникнуть. Важливим напрямом управління дебіторською заборгованістю є контроль. Таким чином, правильно організований внутрішній контроль за своєчасністю, повнотою й юридичною обґрунтованістю розрахунків з дебіторами – запорука успішного розвитку, стабільності та стійкості вітчизняних підприємств в умовах сучасного бізнес-середовища.

Література:

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ М-ва фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (дата звернення: 23.11.2023)
2. Кондукова Е.В., Лісовий А.В. Аналітичні аспекти податкового дослідження стану розрахунків з контрагентами. *Сталий розвиток економіки*. 2012. № 3. С. 285-290.
3. Бурова Т.А., Волошина В.В. Система внутрішнього контролю дебіторської заборгованості: проблеми, напрями удосконалення. *Ефективна економіка*. 2014. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3490>. (дата звернення: 23.11.2023)

УДК 657

*Манухіна Марта*кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування*Кошель Роман*

здобувач вищої освіти

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Київ, Україна

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ: ОСНОВНІ ВИМОГИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ПРОВЕДЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасних умовах господарювання одним із основних запорук ефективного функціонування будь-якого підприємства є отримання повної, правдивої, неупередженої та всебічної інформації про його фінансово-економічний стан та результати діяльності. Головними методичними інструментами інформаційного забезпечення діяльності будь-якого суб'єкта господарювання є облік, обробка, аналіз та синтез інформації. Відповідно й основним джерелом інформації виступають саме дані бухгалтерського обліку.

Проте, навіть при самому ретельному веденні обліку, можливе формування невідповідності даних обліку фактичній наявності активів та зобов'язань, що являється передумовою викривлення показників фінансової звітності.

Саме інвентаризація дозволяє з'ясувати розходження між даними бухгалтерського обліку та реальною наявністю, станом і оцінкою активів, власного капіталу та зобов'язань підприємства, перевірити повноту документального оформлення і відображення в обліку господарських операцій, підтвердити достовірність показників фінансової звітності підприємства. Результати інвентаризації є основою для подальшого виправлення, уточнення та коригування облікових даних. Крім того, інвентаризація є дієвою формою контролю за роботою матеріально відповідальних осіб, ефективним засобом підвищення внутрішньої дисципліни на підприємстві.

В Україні усі суб'єкти господарювання, згідно ст. 10 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», зобов'язані з метою забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності проводити інвентаризацію своїх активів та зобов'язань [1].

Під час проведення інвентаризації, оформлення її результатів та регулювання інвентаризаційних різниць слід керуватися Положенням про інвентаризацію активів та зобов'язань [2]. Цим нормативним документом визначено єдині вимоги до порядку інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, запасів, грошових коштів, розрахунків та інших статей балансу.

Інвентаризація – це один з елементів методу обліку і контролю. Її проведення дає змогу з'ясувати розходження між даними бухгалтерського

обліку та фактичною наявністю, перевірити повноту документального оформлення і відображення в обліку господарських операцій, підтвердити реальність показників звітності підприємства. Також інвентаризація – це метод підтвердження достовірності даних бухгалтерського обліку, що проводиться шляхом описування, підрахунку, виміру, зважування і оцінювання всіх залишків засобів і коштів за фактичною наявністю і зіставлення їх з даними бухгалтерського обліку.

Для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства зобов'язані проводити інвентаризацію активів і зобов'язань, під час якої перевіряються і документально підтверджуються їх наявність, стан і оцінка [1].

Відповідальність за організацію інвентаризації несе керівник підприємства, який повинен створити необхідні умови для її проведення у стислі строки, визначити об'єкти, періодичність та строки проведення інвентаризації, крім випадків, коли проведення інвентаризації є обов'язковим.

Проведення інвентаризації є обов'язковим:

- перед складанням річної фінансової звітності з урахуванням особливостей проведення інвентаризації і в визначені строки;
- у разі передачі майна державного підприємства або бюджетної установи в оренду, приватизації майна державного підприємства, перетворення державного підприємства, передачі державного підприємства (його структурних підрозділів) або бюджетної установи до сфери управління іншого органу управління (на дату передачі), крім передачі в межах одного органу управління, в інших випадках, визначених законодавством;
- у разі зміни матеріально відповідальних осіб, а також у разі зміни керівника колективу (бригади), вибуття з колективу (бригади) більше половини його членів або на вимогу хоча б одного члена колективу (бригади) при колективній (бригадній) матеріальній відповідальності (на день приймання-передачі справ) в обсязі активів, які знаходяться на відповідальному зберіганні;
- у разі встановлення фактів крадіжок або зловживань, псування цінностей (на день встановлення таких фактів) в обсязі, визначеному керівником підприємства;
- за судовим рішенням або на підставі належним чином оформленого документа органу, який відповідно до закону має право вимагати проведення такої інвентаризації. У цих випадках інвентаризація має розпочатися у термін та в обсязі, зазначених у належним чином оформленому документі цих органів, але не раніше дня отримання підприємством відповідного документа;
- у разі техногенних аварій, пожежі чи стихійного лиха (на день після закінчення явищ) в обсязі, визначеному керівником підприємства;
- у разі припинення підприємства;
- у разі переходу на складання фінансової звітності за міжнародними стандартами (на дату такого переходу);

- в інших випадках, передбачених законодавством [2].

У випадках, коли проведення інвентаризації є обов'язковим, інвентаризації підлягають також майно і матеріальні цінності, що не належать підприємству, облік яких ведеться на позабалансових рахунках.

Для проведення інвентаризації на підприємстві розпорядчим документом керівника підприємства (наказом) створюється інвентаризаційна комісія з представників апарату управління підприємства, бухгалтерської служби та досвідчених працівників підприємства. Інвентаризаційну комісію очолює керівник підприємства (його заступник) або керівник структурного підрозділу підприємства, уповноважений керівником підприємства. Інвентаризація проводиться повним складом інвентаризаційної комісії та у присутності матеріально відповідальної особи.

Інвентаризація здійснюється на перше число місяця, що полегшує наступне порівняння фактичних даних з обліковими. Протягом проведення інвентаризації діяльність комори, складу, каси, сховища припиняється.

До початку перевірки фактичної наявності активів:

- перевіряється справність усіх ваговимірювальних приладів;
- завершується обробка всіх документів щодо руху активів та формуються останні на момент інвентаризації реєстри прибуткових і видаткових документів або звіти про рух активів;
- визначаються залишки на дату інвентаризації;
- активи групуються, розсортовуються та розкладаються за назвами, сортами, розмірами у порядку, зручному для підрахунку.

До початку інвентаризації матеріально відповідальна особа дає розписку про те, що всі прибуткові та видаткові документи здані до бухгалтерії, що всі цінності, які надійшли під їх відповідальність, оприбутковані, а ті, що вибули, списані.

Наявність активів при інвентаризації встановлюється шляхом обов'язкового підрахунку, зважування, обміру. Переважування, обмір, підрахунок проводяться у порядку розміщення активів у приміщенні, де вони зберігаються. Акти обмірів і розрахунки додаються до інвентаризаційних описів.

Інвентаризацію здійснюють за кожним місцем зберігання цінностей у присутності матеріально відповідальної особи.

Якщо інвентаризація не закінчена протягом одного дня, вона має бути закінчена протягом наступних днів. Після того, як інвентаризаційна комісія залишила це приміщення, голова інвентаризаційної комісії його пломбує. При цьому ключ залишається в матеріально відповідальної особи, а пломбір – у голови комісії.

Дані про фактичну наявність об'єктів інвентаризації заносять до інвентаризаційного опису, який підписують усі члени комісії та матеріально відповідальна особа. Після оформлення інвентаризаційні описи у встановленому порядку передаються в бухгалтерію для складання порівняльних відомостей результатів інвентаризації, у яких відображаються

розбіжності між даними бухгалтерського обліку і даними інвентаризаційних описів.

Виявлені розбіжності між фактичною наявністю активів і зобов'язань і даними бухгалтерського обліку відображаються інвентаризаційною комісією у протоколі. У протоколі вказуються причини нестач, втрат, лишків, а також пропозиції щодо заліку внаслідок пересортиці, списання нестач в межах норм природного убутку, а також понаднормових нестач і втрат від псування цінностей із зазначенням причин та вжитих заходів щодо запобігання таким втратам і нестачам. Усі розбіжності по рахунках обліку повинні бути врегульовані за результатами інвентаризації. Записи у бухгалтерському обліку здійснюються в тому місяці, у якому закінчена інвентаризація, а щодо розбіжностей, встановлених інвентаризацією станом на кінець року, - у грудні звітнього року.

Для забезпечення якості проведення інвентаризації необхідно:

- створення кваліфікованої інвентаризаційної комісії та якісний добір її членів;
- складання Плану проведення інвентаризаційної роботи;
- раптовість проведення інвентаризації;
- послідовності процесу проведення інвентаризації;
- дотримання правил підрахунку цінностей;
- ретельне оформлення документів інвентаризації;
- оперативність визначення результатів інвентаризацій.

Проблеми і труднощі інвентаризації виникають при появі помилок під час самого процесу проведення інвентаризації майна.

На більшості підприємствах інвентаризація проводиться ручним способом на паперових носіях. Треба зазначити, що проведення інвентаризації на підприємстві з великою кількістю інвентарних об'єктів ручним способом, є досить трудомісткою процедурою з низьким рівнем контролю майна.

Для усунення помилок інвентаризації необхідно активно впроваджувати цифрові технології на підприємствах. Застосування технології штрихового кодування та ідентифікації об'єктів є ефективним методом скорочення трудомісткості процесів інвентаризації та дозволяє підвищити контроль над збереженням і місцезнаходженням майна.

Отже, проведення інвентаризації забезпечує одержання повної, достовірної та неупередженої інформації про наявність і стан майна. Водночас, комп'ютеризація інвентаризації дозволяє скоротити термін проведення інвентаризації, усунути ймовірність помилок у номенклатурних номерах, цінах та інших реквізитах та запобігти викривленню результатів.

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 26.03.2023).
2. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань : Наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 26.03.2023).

УДК 004.4:657

Марина з Роду Андрущакевичів
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: *Пономаренко Ігор*
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри маркетингу
Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

ВЕБ-АНАЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ: ВИКОРИСТАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Впровадження інноваційних трансформацій у сучасних соціально-економічних системах вимагає глибокого розуміння сучасних технологій, гнучкості управлінських підходів, а також активної взаємодії між різними суб'єктами системи та засобами їх впровадження. В контексті розвитку обліку, аудиту та оподаткування, веб-аналітика може бути важливим інструментом для пошуку ефективних стратегій адаптації до змін, врахування впливу технологічних інновацій, а також визначення оптимальних шляхів підвищення конкурентоспроможності в умовах постійних змін економічних та соціальних умов. На даний час, завдяки зростанню ролі Інтернету та цифрових технологій, веб-аналітика стає невід'ємною складовою для ефективного управління соціально-економічними системами: збір, аналіз та використання інформації про поведінку користувачів у віртуальному просторі стає вирішальним елементом для прийняття обґрунтованих управлінських рішень та відіграє ключову роль, надаючи цінні інструменти та об'єктивні дані про фінансову діяльність компанії в онлайн-середовищі [2].

Застосування веб-аналітики сприяє оптимізації фінансового управління, моніторингу ефективності оподаткування, забезпеченню точності та достовірності обліку, підвищенню ефективності аудиту та оптимізації оподаткування при інноваційних трансформаціях. Веб-аналітика дозволяє збирати дані про фінансову діяльність компанії в режимі реального часу, визначаючи ключові фінансові показники та їх динаміку (наприклад, аналіз конверсій на сайті дозволяє визначити ефективність маркетингових кампаній та їх вплив на фінансові результати); надає засоби для визначення обсягів онлайн-продажів та їх вплив на податкові зобов'язання (аналіз даних з Інтернет-магазину про обсяги електронних транзакцій є основою для розрахунку податку на додану вартість). Підхід дозволяє автоматизовано збирати дані про фінансові операції, сприяє уникненню помилок та забезпечує точність обліку завдяки інтеграції системи веб-аналітики з обліковою програмою, автоматично фіксуючи та класифікуючи транзакції [1]. Веб-аналітика спрощує перевірки фінансових звітів, виявляючи потенційні ризики, оскільки надає доступ до великого обсягу даних (аналіз Інтернет-реклами та її впливу на прибутковість при фінансовому аудиті); сприяє виявленню нових сфер діяльності та більш

ефективному плануванню стратегій оподаткування (моніторинг онлайн-продажів нового продукту дозволяє точно розрахувати податкові обов'язки, пов'язані з цим інноваційним продуктом).

До перспектив використання веб-аналітики згідно з вектором розвитку обліку, аудиту та оподаткування в умовах інноваційної трансформації соціально-економічних систем можна віднести еволюцію нових методів веб-аналітики, що дозволяють отримувати більш точну та повну інформацію про поведінку користувачів на сайті, використання штучного інтелекту для аналізу даних веб-аналітики, що сприятиме автоматизації процесу аналізу та зробить його більш ефективним, застосування веб-аналітики для вивчення ефективності управління іншими аспектами інновацій, такими як реклама, соціальні мережі чи електронна пошта.

Використання веб-аналітики має значні переваги, зокрема, збільшення ефективності (виявлення ефективних та неефективних аспектів управління фінансами та оподаткуванням дозволяє підвищити ефективність управлінських рішень), покращення стратегічного планування (аналіз даних веб-аналітики у формуванні стратегій розвитку обліку та аудиту сприяє покращенню фінансової стійкості та конкурентоспроможності), зменшення ризиків (вчасно виявлені фінансові ризики та вплив на них сприяє зменшенню можливих втрат).

Підсумовуючи вищевикладене, можна відзначити, що веб-аналітика, як інструмент управління соціально-економічними системами, відіграє важливу роль у сучасному світі, де інновації та цифрові технології стають ключовими компонентами розвитку. Її використання сприяє підвищенню ефективності фінансового управління, стратегічного планування та зменшенню ризиків, проте вимагає уважного врахування аспектів конфіденційності, достовірності даних та витрат. Майбутні перспективи розвитку веб-аналітики полягають у вдосконаленні методів збору та аналізу даних, використанні штучного інтелекту для автоматизації процесів, а також розширенні областей застосування для вивчення ефективності управління в різних сферах інноваційних трансформацій. Окреслені тенденції пояснюються розвитком хмарних сервісів, які поступово збільшують обчислювальні можливості для обробки великих даних.

Література:

1. Карпенко Є.А., Карпенко О.В., Мілька А.І. та ін. Перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в умовах інноваційних інформаційних технологій : монографія. Полтава: ПУЕТ, 2021. 410 с. URL: <http://www.buhoblic.puet.edu.ua/files/monob-21.pdf>. (дата звернення: 22.11.2023)
2. Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аналізу, аудиту, звітності і оподаткування в умовах євроінтеграції : монографія ; за ред. д.е.н., проф. Г.М. Колісник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2021. 274 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/38795/1/Сучасний%20стан%20та%20перспективи%20розвитку%20обліку.pdf> (дата звернення: 22.11.2023)

УДК 338.1

Марина з Роду Андрущакевичів
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: *Тарасюк Антон*
асистент кафедри цифрової економіки та системного аналізу
Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОГО ПЕРЕТВОРЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Ефективне впровадженням новаторських змін у сучасних соціально-економічних системах потребує вивчення та вирішення пов'язаних з ним викликів. Це особливо важливо в контексті теми розвитку обліку, аудиту та оподаткування в умовах інноваційної трансформації соціально-економічних систем для пошуку ефективних стратегій адаптації до змін, врахування впливу технологічних інновацій, а також визначення оптимальних шляхів підвищення конкурентоспроможності в умовах постійних змін економічних та соціальних умов. Адже інноваційна трансформація може супроводжуватися як позитивними, так і негативними соціальними наслідками, які впливають на загальну економічну ефективність. Для досягнення більш збалансованого розвитку слід удосконалювати механізми контролю за соціальним впливом інновацій, щоб максимізувати позитивні аспекти та мінімізувати негативні впливи на суспільство.

Фактори, що визначають інноваційне перетворення соціально-економічних систем, включають в себе технологічні, економічні, організаційні, соціально-культурні та законодавчі аспекти.

Технологічний аспект полягає в необхідності впровадження передових технологій та активізації досліджень у галузі інновацій, які сприятимуть ефективному вдосконаленню процесів обліку, аудиту та оподаткування.

Застосування сучасних інструментів, таких як штучний інтелект, аналіз даних та блокчейн сприяють усуненню відсталості технологічної бази та створення сприятливого середовища для інноваційного розвитку в умовах мінливого бізнес-середовища та росту обсягів фінансових операцій.

Економічний аспект полягає в тому, що багато інноваційних ініціатив вимагають значних фінансових вкладень, і відсутність достатнього фінансування може суттєво ускладнити чи навіть заблокувати успішну реалізацію. В Україні для забезпечення фінансової підтримки інновацій використовуються різні джерела, такі як кошти з бюджету, позикові ресурси, іноземні інвестиції, венчурний капітал, податкові інвестиційні кредити та інші [1, 3].

Для забезпечення належного розвитку в умовах інновацій важливі не тільки фінансова підтримка, але й концентрація на високому рівні кваліфікації фахівців, які зможуть ефективно впроваджувати новаторські рішення. Інноваційний процес може бути неефективним без правильного управління.

Спроби впровадження новаторських підходів можуть призвести до неочікуваних проблем або невдач, особливо, якщо попередній досвід з обраною технологією або моделлю відсутній.

Актуальність організаційного аспекту висвітлює потребу у спеціалістах, які не лише володіють традиційними навичками у галузі обліку та аудиту, але й здатні адаптуватися до нових технологій та впроваджувати інноваційні методи в свою роботу. Підтримка фахівців у їхньому професійному розвитку та підвищення їхньої кваліфікації, забезпечення доступу до навчання та розвитку навичок, необхідних для роботи з інноваційними технологіями, дозволяє фахівцям не тільки втримувати високий рівень професійної конкурентоспроможності, але й активно впроваджувати сучасні підходи та стандарти у свою діяльність.

Соціально-культурні аспекти включають в себе опір з боку суспільства чи неприйняття нововведень через такі фактори, як стереотипи та традиції. Адже зміни в системі обліку та оподаткування вплинуть на встановлені практики, хоча розвиток обліку, аудиту та оподаткування у контексті інноваційної трансформації має важливі переваги (полегшення процесів обліку та аудиту, підвищення точності, прозорості та ефективності).

Успішна інноваційна трансформація соціально-економічних систем сьогодні вимагає не лише високотехнологічних рішень, але й ефективної співпраці між різними галузями, суб'єктами господарювання та регіонами. Недостатня увага до регіонів та недостатня координація дій між різними суб'єктами господарювання може зменшити ефективність трансформацій. Взаємодія стає необхідністю через потребу в обміні досвідом та/чи реалізації спільних проектів. Такі співробітництва направлені на оптимізацію процесів у сферах розвитку обліку, аудиту та оподаткування, взаємодія різних секторів економіки та територій сприяє швидшому поширенню досвіду та впровадженню новітніх технологій. Такі обміни стають каталізаторами для покращення ефективності управління та розвитку економічних систем [2].

Актуальність правових та регуляторних аспектів полягає в тому, що застарілі чи недостатньо гнучкі законодавчо-регуляторні акти можуть ускладнювати впровадження інноваційних рішень і створювати юридичні перешкоди для їх реалізації. Забезпечення інноваційної активності передбачає вдосконалення правових механізмів, в тому числі, встановлення джерел фінансування регіонального інноваційного розвитку та впровадження антимонопольних заходів для підвищення престижу наукової праці через правові засоби. Можливість формування правової бази для створення та ефективного функціонування інноваційних центрів на основі інтелектуальної власності сприятиме розвитку обліку, аудиту та оподаткування в умовах інноваційної трансформації соціально-економічних систем, дозволяючи враховувати специфіку інноваційного середовища при визначенні стандартів і механізмів обліку, аудиту та оподаткування.

Забезпечення належного фінансування, розвиток кваліфікаційної бази та активна участь управлінського персоналу є важливими аспектами для ефективного впровадження та управління інноваційним потенціалом. У світлі

інноваційної трансформації також важливо враховувати, що співпраця з різними галузями не лише розширює можливості впровадження новаторських рішень, але й сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств у сферах обліку, аудиту та оподаткування. Такий підхід дозволяє створювати гнучкі та адаптивні стратегії, що відповідають вимогам сучасного ринку та сприяють ефективному соціально-економічному розвитку. Необхідна активна взаємодія з регіональними гравцями для досягнення загальних цілей. Умови інноваційної трансформації соціально-економічних систем мають охоплювати не тільки загальнодержавні, але й регіональні аспекти, сприяти підвищенню ефективності та прозорості фінансових процесів, конкурентоспроможності підприємств та економічного зростання в цілому, збільшуючи довіру інвесторів, створюючи сприятливий клімат для бізнесу та розвитку нових економічних можливостей. Лише раціональне використання інноваційного потенціалу, комплексний підхід та співпраця між учасниками системи зможуть визначити ефективні стратегії та створити сприятливі умови для інноваційного розвитку соціально-економічних систем.

Література:

1. Джерела фінансування інноваційних інвестицій. URL: <https://buklib.net/books/35291/> (дата звернення 14.11.2023)
2. Розвиток економіки України: трансформації та інновації : колективна монографія ; за заг. ред. О.Л. Гальцової у 2 томах. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2017. Т. 1. 324 с.
3. Фінансування інноваційних процесів. Інвестиції в інноваційному підприємстві / Навчальний портал НУБіП. URL: <https://elearn.nubip.edu.ua/mod/book/tool/print/index.php?id=357317> (дата звернення 14.11.2023)

УДК 631.11:658

Мармуль Лариса

доктор економічних наук, професор
професор кафедри економіки

Університет Григорія Сковороди в Переяславі
м. Переяслав, Україна

Василенко Софія

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗАСАДАХ ВИКОРИСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ПОЛОЖЕНЬ (СТАНДАРТІВ)

При обґрунтуванні тактичних і стратегічних напрямів та пріоритетів удосконалення обліку фінансових результатів аграрних підприємств треба й надалі враховувати специфіку аграрного виробництва. Наразі, до специфічних

умов діяльності у сільському господарстві відноситься використання природної родючості ґрунту як споживчого ресурсу; наявність значного розриву у часі у процесі відтворення між двома суміжними виробничими циклами (старим і новим – посівом і збором урожаю та ін.); обумовлена погодно-кліматичними умовами залежність відтворення виробничих циклів та робіт і послуг.

Виробництво сільськогосподарської продукції і сировини значним чином залежить від розміщення в зоні ризикованого землеробства, інших ризиків невизначеності; «відчуження» виробленого продукту природного походження в сільськогосподарського товаровиробника з метою «включення» його у схему: переробка – зберігання – транспортування – реалізація; використання в діяльності біологічних активів; залежність отриманого результату від природних та екологічних перетворень і зрушень [1, с. 62]. На ефективність діяльності впливає і такий чинник, як любов до природи, до рослин і тварин та всього живого. Ці особливості істотно впливають і на формування та розподіл, і на методику визначення фінансових результатів в аграрних підприємствах.

Доходи (витрати) від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції, одержаних від агровиробничої діяльності протягом звітного (календарного) року, визначаються як різниця між вартістю біологічних активів і сільськогосподарської продукції та витратами, пов'язаними з біологічними перетвореннями. Доходи від реалізації сільськогосподарської продукції та біологічних активів визнаються відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 15 «Дохід». При цьому собівартість реалізованих біологічних активів і сільськогосподарської продукції дорівнює їх балансовій вартості на дату реалізації.

Доходи підприємства повинні визнаватися лише в тих випадках, коли на це є обґрунтована впевненість. При цьому у вітчизняній практиці найбільш поширеними є два методи визнання доходів: касовий, та метод нарахування. Проте це не єдині варіанти вирішення даного питання і, крім них, існують ще і інші варіанти визнання доходу, або, іншими словами, визнання моменту реалізації. Зокрема, це такі з них, як: протягом процесу виробництва та на момент завершення виробництва.

У НП(С)БО 30 «Біологічні активи» внесено доповнення до моментів визнання доходу, і тепер їх стало чотири: в процесі виробництва (довготермінові договори, приріст молодняка); на момент завершення виробництва (сільськогосподарська продукція за справедливою вартістю); на момент продажу та на момент отримання грошей. Прикладами відображення доходу в процесі виробництва є визнання доходу, отриманого по довгострокових договорах (надання послуг), з використанням методу поетапного виконання робіт, а також у результаті природного росту.

Існує безліч прикладів, коли доходи визнаються в процесі виробництва. Насамперед, це стосуються обліку доходів у сфері надання послуг, по оренді, відсотках, комісійним – там, де дохід визначається на тимчасовій основі. У кожному із цих випадків умови основного критерію визнання доходу дотримані. Послуги звичайно виконуються протягом деякого періоду, і

виконання їх можна вважати критичною подією. Сума доходу встановлюється відповідним попереднім договором або угодою. Відповідні витрати визнаються одночасно з доходом [2-4].

Також при обґрунтуванні формування фінансових результатів та прибутку і його розподілу необхідно всебічно враховувати специфіку спеціалізації і розміщення аграрного виробництва. Адже вони суттєво на них впливають, як і на вибір методики обліку та оцінок. Наприклад, йдеться про узгодження вимог та відповідності НП(С)БО 15 «Дохід» і НП(С)БО 30 «Біологічні активи». Так, необхідно враховувати, що фінансовий результат від основної діяльності формується з урахуванням фінансових результатів, одержаних від: первісного визнання сільськогосподарської продукції і додаткових біологічних активів; реалізації сільськогосподарської продукції та біологічних активів за справедливою вартістю за вирахуванням очікуваних витрат на місці продажу; зміни справедливої вартості біологічних активів на дату балансу.

НП(С)БО 30 «Біологічні активи» містить основні положення визначення фінансового результату сільськогосподарської діяльності. Однак загальна, вірніше, єдина методика визначення фінансових результатів сільськогосподарської діяльності не сформована. Існуюча практика не достатньо повно відповідає реальній моделі ринкової економіки в країні, оскільки фінансовий результат передбачено визначати не після реалізації сільськогосподарської продукції, а відразу після її одержання від виробництва [5, с. 97].

Отже, дослідження в даному напрямі не вичерпані і вимагають наукових розробок щодо удосконалення методики обліку фінансових результатів аграрних підприємств з врахуванням виробничої та екологічної відповідності; інвестиційного забезпечення; впровадження інновацій; інклюзії та соціальної відповідальності; воєнної, соціально-економічної та продовольчої безпеки.

Література:

1. Перчук О.В. Особливості обліку фінансових результатів на сільськогосподарських підприємствах. *Економічний вісник університету*. 2015. Вип. 27 (1). С. 57-66.
2. Ігнатенко М.М., Леваєва Л.Ю., Романюк І.А. Інформаційне забезпечення організаційно-економічних пріоритетів розвитку фермерських господарств і сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7854> (дата звернення: 24.11.2023)
3. Мармуль Л.О., Коваленко І.В. Державне регулювання інвестиційної діяльності переробних підприємств агропромислового комплексу. *Економіка АПК*. 2008. № 12. С. 62-69.
4. Пчелинська Г., Кирилова М. Сучасна проблематика обліку фінансових результатів за видами діяльності підприємства. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2020. № 6. С. 97-102.
5. Мармуль Л.О., Романюк І.А., Полегенько А.С. Конкурентоспроможність плодоовочевої продукції та маркетингові стратегії розвитку її ринку. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 1. С. 95-98.

УДК 631.162:657.2

Мармуль Лариса

доктор економічних наук, професор

професор кафедри економіки

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

м. Переяслав, Україна

Стаднік Артем

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Херсонський державний аграрно-економічний університет

м. Кропивницький, Україна

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ АМОРТИЗАЦІЇ ТА ЗНОСУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Згідно сучасних економічних уявлень, амортизація розуміється як один із важливих елементів операційних витрат аграрних підприємств з однієї сторони, та як важливе джерело коштів для відтворення основних засобів із іншої. Тому її нарахування є важливою складовою організації облікової політики та запорукою ефективної фінансово-економічної й господарської діяльності у сільському господарстві.

В його основі має бути всебічно обґрунтована та розроблена методологія і методика розрахунків. Для успішного створення й використання такої раціональної методології обліку основних засобів в сільськогосподарських підприємствах, яка б відповідала національним інтересам держави та інтересам окремого товаровиробника, необхідним є врахування вітчизняних особливостей господарювання; конкурентних чинників і переваг; структурних зрушень в соціально-економічній життєдіяльності; врахування зарубіжного досвіду у вирішенні подібних проблем; використання фундаментальних положень та розробок, прийнятих до впровадження у країнах з розвинутою ринковою економікою [1].

Згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку «Основні засоби», амортизація – це систематичний розподіл вартості необоротних активів, протягом строку їх корисного використання (експлуатації). Вартість, яка амортизується розуміється як первинна або переоцінена вартість необоротних активів за вирахуванням їх ліквідаційної вартості.

Ліквідаційна вартість – сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем або ліквідацією [2-4]. У п. 14.1.3 Податкового кодексу України зазначено, що амортизація – систематичний розподіл вартості основних засобів, інших необоротних та нематеріальних активів, що амортизується, протягом строку їх корисного використання (експлуатації). У п. 14.1.19 Податкового кодексу України міститься подібне

визначення: вартість основних засобів, інших необоротних та нематеріальних активів, яка амортизується, це первісна або переоцінена вартість основних засобів, інших необоротних та нематеріальних активів за вирахуванням їх ліквідаційної вартості [5, с. 289].

Проте категорію «амортизація» можна розглядати не тільки як забезпечення поступового перенесення вартості, а в набагато ширшому розумінні. Наразі, можливими є щонайменше два варіанти: амортизацію показують як поступове перенесення вартості об'єкта на створюваний продукт; амортизацію враховують як суму накопичена коштів для капітальних інвестицій. Також треба враховувати, що в економіці існують два схожі поняття: «амортизація» і «знос». Знос являє собою втрату основними засобами своїх первинних фізичних властивостей або техніко-економічних якостей, в результаті зменшується реальна балансова вартість основних засобів [6].

Величина зносу залежить від виду основних засобів, їх функціональної ролі у виробничому процесі, строків та умов використання. В основному, він визначається строком служби об'єктів і зростає з терміном експлуатації. Основними чинниками, що впливають на величину зносу, є: інтенсивність використання; агресивність середовища розміщення; особливості погоднокліматичних умов; правові або інші інституційні обмеження.

Знос основних засобів розподіляється за видами на: моральний, фізичний та під дією сил природи. Правильне визначення ступеня зносу основних засобів має дуже важливе значення для економіки аграрного виробництва, для визначення відновлюваної вартості основних засобів і розміру амортизаційних відрахувань.

Література:

1. Ігнатенко М. Здійснення автоматизації бухгалтерського обліку аграрних підприємств на засадах впровадження нових програмних продуктів і моделей. *Аграрна економіка*. 2019. № 42. URL: <https://economic-bulletin.com/index.php/journal/article/view/555/580> (дата звернення: 24.11.2023)
2. Яковишина Н.А., Яковенко К.А. Теоретичні основи обліку основних засобів. *Молодий вчений*. 2018. № 5 (57). С. 779-782.
3. Романюк І.А. Основні чинники та напрями інтенсифікації аграрного виробництва в сучасних умовах господарювання. *Наукові праці ПДАА*. 2015. Вип. 2 (11). С. 225-230.
4. Гамова О.В., Козачок І.А., Спіркач Т.А. Удосконалення обліку основних засобів та контролю за ефективністю їх використання. *Економіка та держава*. 2019. № 3. С. 102-106.
5. Marmul L., Marchenko O., Pylypenko K., Velychko T., Hranovska V. Financial And Taxation Aspects Of Tourism Activities Development. *International Journal of Management (IJM)*. 2020. № 11 (3). P. 287-293.
6. Ігнатенко М.М., Леваєва Л.Ю., Романюк І.А. Інформаційне забезпечення організаційно-економічних пріоритетів розвитку фермерських господарств і сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7854> (дата звернення: 24.11.2023)

УДК 640.4

Маслюк Ірина

доктор філософії (PhD)

викладач вищої кваліфікаційної категорії
циклової комісії фінансово-економічних дисциплін*Бородавка Софія*

здобувач фахової передвищої освіти

Заворотна Єлизавета

здобувач фахової передвищої освіти

ВСП «Фаховий коледж економіки і технологій
Національного університету «Чернігівська політехніка»
м. Чернігів, Україна

РОЗВИТОК ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Важливим чинником туристичної галузі України, що містить великий обсяг послуг, є готельно-ресторанний бізнес. В умовах сьогодення функціонування туристичних підприємств ускладнилось, починаючи з періоду появи всесвітньої пандемії Covid-19. Воєнний стан встановлює певні територіальні обмеження, впливає не тільки на розвиток туристичної індустрії, а й на економічні процеси країни в цілому. Актуальним є дослідження динаміки розвитку та функціонування суб'єктів готельно-ресторанного бізнесу. Подальший розвиток відповідної сфери послуг впливає на збільшення бюджету країни, забезпечення додаткових робочих місць та туристичний клімат окремих регіонів. Перспективи розвитку готельно-ресторанного бізнесу України досліджували та продовжують досліджувати такі науковці та дослідники, як: І. Лінтур [1], А. Перепелиця [4], І. Кулиняк [1], І. Жигало [1], К. Ярмола [1], В. Ланда [2].

Починаючи з 2014 року кількість туристів зменшилась, що суттєво вплинуло на розвиток готельно-ресторанної індустрії. Фундаментальний розвиток туристичної індустрії залежить від тривалості військових дій, масштабу руйнувань інфраструктури, інноваційно-інвестиційного забезпечення, конкурентних переваг та стабільного рівня доходів населення.

Сучасний стан економіки залежить від сфери готельного та ресторанного бізнесу, який потребує швидких та дієвих змін у законодавчій базі, системі оподаткування та ефективній антикризовій політиці на підприємстві.

Проаналізуємо діяльність готельно-ресторанної індустрії в країні за останні роки. Безліч готельних комплексів забезпечують гуманітарну допомогу для біженців. Відвідування ресторанного комплексу погіршилось в результаті економічної кризи, зниження заробітної оплати, відсутності роботи, вимушеного переселення населення з регіонів активних бойових дій та через постійні обстріли.

Рисунок 1 – Фактори впливу на конкурентоспроможність готельно-ресторанного бізнесу

Важливим аспектом у розвитку готельно-ресторанного бізнесу є засоби і системи розміщення, а саме модульні конструкції у будівництві, наявність високо кваліфікаційних кадрів та відповідної матеріально-технічної бази. Найважливіші функції у сфері обслуговування виконують саме готельні та ресторани комплекси. Восени 2022 р. в Україні здійснювали свою діяльність не більше 20% готелів, що відображається у прибутку 2-3%, але з часом стан ринку покращився, особливо це помітно у західній частині України [6].

Готельно-ресторанний бізнес знаходиться в несприятливих умовах, а саме через нестабільний рівень економічної та політичної ситуації України, але й в даний період відкриваються нові готелі та ресторани, що надає в перспективний поштовх для розвитку туристичної індустрії.

Література:

1. Кулиняк І.Я., Жигало І.І., Ярмола К.М. Туристична галузь в умовах пандемії COVID-19: тенденції та заходи підтримання. *БізнесІнформ*. 2021. № 1. С. 177-184.
2. Ланда В. Війна за ресурси. *Forbs.UA*. 2023. лютий-березень. URL: <https://subscribe.forbes.ua/archive?year=2023>. (дата звернення: 25.11.2023)
3. Лінтур І.В. Інноваційний потенціал у сфері готельно-ресторанного бізнесу. URL: <http://dspace.msu.edu.ua:8080/bitstream/>. (дата звернення: 25.11.2023)
4. Перепелиця А.С. Регулювання готельного бізнесу в умовах інформатизації глобального економічного простору. *Вісник. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2017. Вип. 6. С. 187-190.
5. Як функціонує готельна нерухомість в умовах війни та чого очікувати у 2023 році. URL: https://realestate.24tv.ua/rinok-gotelnoyi-neruhomosti-umovah-viyni-intervyu-arturom-lupashko_n2199996 (дата звернення: 25.11.2023)

Махортов Юрій

доктор економічних наук, професор
професор кафедри туризму, готельної справи
ДВНЗ Луганський національний університет імені Т. Шевченка

Шмігельська Євгенія

старший викладач кафедри регіоналістики і туризму
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Триває російська збройна агресія в Україні, наслідками якої є не лише великі людські втрати, але й значні збитки інфраструктури та секторів економіки, зокрема туризму. Замість розвитку внутрішнього туризму спостерігалась багатомільйонна міграція населення всередині держави, а масовий виїзд громадян України за кордон не пов'язаний із туристичною метою. Водночас поступове звільнення українських територій від російських військ дає надію на повернення до мирного життя в осяжному майбутньому.

Війна спустошила сферу туризму, порушила фінансові, енергетичні та продовольчі ринки, спричинила шалену інфляцію по всьому світу. Туризм у центральній, східній та південній Україні повністю припинився. З огляду на такі тенденції питання відновлення туризму, зокрема у повоєнний період, є особливо актуальним в умовах сьогодення, що і лежить в основі актуальності тематики статті.

Практика показує, що сфера туризму внаслідок російсько-української війни сильно постраждала як в Україні, так і за кордоном. Експерти прогнозують, що найбільше війна вплине на туризм на Близькому Сході, у Туреччині, Німеччині та Греції. Такі наслідки перш за все впливають не з політичних причин, а через зростання цін на природні ресурси, такі як газ і нафта, водночас і ціни на туристичні послуги також підвищуються [3].

Війна торкнулася сфери туризму, яка тільки починала набирати обертів після двох років проти-пандемічних обмежень, ще до 24 лютого. Першим поштовхом стала відмова західних перевізників від рейсів в Україну. Потім було занепокоєння, а згодом і заборона авіаційним перевізникам літати в українському небі. Тоді питання вдалося врегулювати на державному рівні, але не надовго, тому що повномасштабне вторгнення почалося буквально за тиждень [1].

Варто відзначити, що нині сфера туризму визначається наступними особливостями [2]:

- менеджмент туристичного бізнесу більш зосереджений на волонтерстві та перетворенні туристичних хабів на гуманітарні чи волонтерські штаби;
- на туристичному маршруті повинні бути передбачені бомбосховища чи інші захисні споруди;

- повинні бути мінімізовані маршрути довкола важливих державних і військових об'єктів, які можуть стати мішенями ракетно-бомбових ударів російського агресора;
- пляжні та пішохідні тури неможливі через триваючі військові дії й наявність мінних полів, розмінування яких, за прогнозами, триватиме кілька років після закінчення війни.

Водночас, цілковито безпечних регіонів в Україні під час війни не існує, що безпосередньо негативно впливає на туристичну привабливість країни, яка наразі близька до нуля. Іноземні туристи не мають можливості і бажання відвідувати Україну через регулярні масові артилерійські обстріли та ракетно-бомбові удари, суттєві руйнування інфраструктури, враховуючи підвищену небезпеку у світлі військових дій та припинення авіасполучення. Зараз внутрішній туризм також переживає серйозну кризу через міграцію людей із небезпечних регіонів у безпечніші, замість відвідування інших частин України з туристичною метою.

Перспективи розвитку туризму в Україні після війни включають наступне [2]:

- збільшити частку туристів можна завдяки досвіду країн, які пережили війну, оскільки у багатьох туристів виникає великий інтерес до місць, які стали пам'ятними маршрутами та повоєнними символічними місцями. Освітній туризм може бути актуальним для того, щоб «побувати і побачити на власні очі» лихоліття, які відбувалися в Маріуполі, Бучі, Ірпені, Харкові та інших містах і селах після війни;
- вшанування певних місць в Україні, таких як Чорнобаївка, Зміїний острів тощо, що можуть бути унікальними символами слави;
- наповнення фондів для відновлення України та створення конкретних програм і стратегій відновлення.

Щоб відновити позиції України на післявоєнному міжнародному ринку туристичних послуг, туристичні підприємства повинні знайти нові способи реклами та продажу своїх продуктів і послуг. Одним із них є створення системи раціональних взаємозв'язків для вирішення певних планових завдань. Правильна їх інтеграція дозволить забезпечити синергетичні зв'язки та посилити дії один одного.

На шляху повоєнного відновлення сфери туризму в Україні доцільно також врахувати досвід інших країн, які теж були у кризових ситуаціях, економіка яких, і сфера туризму зокрема, була зруйнована через війну, і тепер успішно розвиваються, насамперед у сфері туризму.

Підсумовуючи зазначене вище, доцільно відзначити, що перспективними напрямками повоєнного відновлення сфери туризму в Україні є:

- розвиток ділового, освітнього, спортивного, медичного, зеленого та воєнного туризму;
- розробка та реалізація програм (як державних, так і міжнародних) підтримки суб'єктів туристичної діяльності;
- забезпечення тісної співпраці між країнами у напрямку взаємопідтримки

туристичної діяльності;

- підвищення інтересу іноземних туристів до пам'ятних маршрутів та повоєнних символічних місць;
- пошук нових методів та способів реалізації туристичних послуг тощо.

Також у контексті відбудови сфери туризму в Україні варто опиратись на досвід інших країн, які ефективно відбудували індустрію туризму після кризових ситуацій, в тому числі війн.

Література:

1. Кириченко С. Подорожі та війна: якою буде туріндустрія після перемоги. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/21/689436/> (дата звернення: 25.11.2023)
2. Корчевська Л. Стан, особливості та перспективи туризму у воєнний та поствоєнний періоди. *Управління розвитком сфери гостинності: регіональний аспект : матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції, м. Чернівці, 5 травня 2022 р.* Чернівці: Технодрук, 2022. С. 337-341.
3. Роїк О.Р., Недзвецька О.В. Шляхи розвитку туристичної сфери України у воєнний період. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : економічні науки.* 2022. Випуск 46. С. 11-15.

УДК 336.7

Мельник Владислава

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник: *Шепелюк Віра*

кандидат економічних наук, доцент

Криворізький національний університет

м. Кривий Ріг, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ВЕКСЕЛЬНОГО ОБІГУ В РОЗРАХУНКАХ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Вексель в обліково-аналітичній практиці підприємства є фінансовим механізмом здійснення розрахунків в умовах дефіциту грошових коштів, кредитних та інвестиційних ресурсів. Сучасний вексель – це юридичний документ, який засвідчує зобов'язання однієї сторони виплатити певну суму грошей іншій стороні в майбутньому. Тому облік вексельних операцій є важливою складовою фінансово-кредитного обліку підприємства.

Вексель як фінансові інструменти може бути як активом так і зобов'язанням відповідно від сторони, яка ними керує. Фінансові інструменти підприємства – це різноманітні фінансові засоби та інструменти, які підприємство використовує для управління фінансовими ресурсами, здійснення фінансових операцій та забезпечення своєї діяльності.

Відповідно НП(С)БО 13 «Фінансовий інструмент», фінансовий інструмент – контракт, який одночасно приводить до виникнення (збільшення) фінансового активу в одного підприємства і фінансового зобов'язання або

інструмента власного капіталу в іншого» [1].

У МСБО 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання» [2] і МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» [3], фінансовими інструментами є будь-які контракти, які приводять до фінансового активу одного підприємства і фінансового зобов'язання або інструмента капіталу іншого підприємства [2; 3].

Класифікацію фінансових інструментів відрізняють від видів та сегментів фінансових ринків:

- інструменти ринку позичкових капіталів;
- інструменти ринку цінних паперів;
- інструменти валютного ринку, страхового, дорогоцінних металів та нерухомості.

Вексель як цінний папір включають до фінансових інструментів, таких як акції, облігації, депозитарні сертифікати та інші інструменти, які можуть мати вартість та бути об'єктом торгівлі на фінансовому ринку. Як цінний папір векселі можуть бути продані або переуступлені третім особам на вторинному ринку. В деяких випадках підприємства можуть видавати векселі для залучення капіталу від інвесторів або фінансових установ, і ці векселі також є цінні папери.

Вексель відрізняється від інших цінних паперів тим, що всі, учасники, несуть солідарну відповідальність. Це забезпечує підвищену ліквідність, оскільки є можливість стягнути вексель з найбільш платоспроможного боржника за векселем, обраним віковим власником. Усі спори мають розглядатися в суді. Також не мало важливим є те, що вексель оплачується лише готівкою. Уніфіковане законодавство вимагає від платників сплачувати векселі добровільно або через суд [4, с. 81].

Кредитний характер векселів дає змогу отримувати товари, роботи, послуги на умовах відстрочки, що фактично збільшує оборотні кошти суб'єкта господарювання. В умовах фінансової нестабільності в період скорочення інвестицій та кредитування вексель може використовуватися як засіб відстрочки платежу, забезпечуючи збереження договірних зв'язків між суб'єктами господарювання.

Використання вексельних форм розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності дає можливість державі утриманню валюти в Україні. Нерезиденти та резиденти має право розрахуватися векселем в експортно-імпортних операціях. Особливістю вексельних операцій у ЗЕД визначено: по-перше – розрахунок векселем передбачений умовами контракту; по-друге – строк надходження за векселем грошових коштів на час воєнного стану скорочений з 365 до 180 календарних днів [5].

Вексель – це короткостроковий фінансовий інструмент. Використання векселів суб'єктами господарювання є альтернативою залученню короткострокових ресурсів для фінансування поточної діяльності, поповнення оборотних коштів та ліквідації нестачі грошових коштів. Особливо це стосується малого та середнього бізнесу, оскільки великі корпорації можуть залучати значні ресурси для випуску облігацій. Фактично векселі дають змогу

організувати виробництво в короткострокових кредитних циклах підприємствах.

Таким чином, впровадження системи векселів в діяльність підприємств допомагає ефективно побудувати позитивний інвестиційний профіль для суб'єкта господарювання, забезпечуючи довгостроковий вид фінансування – облігаційні позики

Розглянувши вексельні розрахунки детальніше, зробимо висновки, що вексель є специфічним фінансовим інструментом. Він має двояку природу: по-перше, це цінний папір, що засвідчує нічим не обумовлене зобов'язання, а, по-друге, вексель – це актив, який є одним з найліквідних фінансових інструментів фондового ринку [6].

Використання вексельної форми розрахунків в Україні між суб'єктами господарювання вимагає формування нових підходів та принципів вексельного обігу з позиції бухгалтерського обліку. Уточнення цілій та завдань обліку вексельних операцій сприятиме, використанню цього фінансового інструменту в практиці вітчизняних суб'єктів господарювання.

Література:

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» від 30.11.2001 р. № 559. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01#Г> (дата звернення: 20.11.2023)
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (МСБО) 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання» URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/MU17047?ed=2022_11_30&an=1447 (дата звернення: 20.11.2023)
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (МСБО) 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/MU17053?ed=2022_04_18 (дата звернення: 20.11.2023)
4. Демківський А.В. Вексельний обіг в Україні : Навчальний посібник. К.: Віра-Р, 2013. 505 с.
5. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова правління НБУ від 24.02.2022 р. № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text> (дата звернення: 20.11.2023)
6. Про обіг векселів в Україні : Закон України від 05.04.2001 р. № 2374-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2374-14#Text> (дата звернення: 20.11.2023)

УДК 339.9

Мельник Марія

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Насипайко Дар'я

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри міжнародних економічних відносин

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

КИТАЙСЬКО-АМЕРИКАНСЬКІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ ПРИСКОРЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. ознаменувався яскравим виявленням того, що одним із провідних факторів глобального розвитку та потужним двигуном глобалізації стала китайська економіка. В умовах негативного впливу світової фінансової кризи 2008-2010 рр. для переважної більшості країн світу Китайська Народна Республіка (КНР) є найстабільнішою та здатною до впевненого розвитку, хоч і дещо повільнішими темпами. Саме завдяки Китаю центр світового прогресу почав зміщуватися із Західної Європи та Північної Америки в Азійсько-Тихоокеанський регіон (АТР). Аналіз особливостей процесів глобалізації показує, що під гаслом відкритої та миролюбної політики Китай фактично посилює спрямованість своєї політичної та економічної діяльності та перетворює існуючий однополярний світ на чолі з США в багатополярний світ [1, с. 137].

Відношення США до КНР за останні роки зазнало значних змін. З моменту встановлення дипломатичних відносин після зближення США і Китаю в 1970-х роках, залучення і підтримка Китаю були частиною довготривалої фундаментальної політики, навіть після закінчення холодної війни. Це змінилося з приходом до влади в 2017 р. адміністрації Дональда Трампа, яка проголосила, що більш ніж 40-річна політика США щодо Китаю ґрунтувалася на хибному розумінні та очікуваннях. У відповідь Китай і росія «кидають виклик американській владі, впливу та інтересам, намагаючись підірвати американську безпеку і процвітання». Уряд США поставив собі за мету протистояти таким політичним, економічним і військовим конкурентам. Це ознаменувало значний зсув у політиці в бік стратегічної конкуренції з Китаєм. Згодом адміністрація Джоєфа Байдена, яка прийшла до влади у 2021 р., пообіцяла «відповідально конкурувати з КНР», залишивши незмінним фундаментальний підхід до конкуренції з Китаєм [2].

Стрімке зростання обсягів зовнішньої торгівлі Китаю викликало захоплення і сумніви у іноземних експертів. Занепокоєння з приводу використання державних субсидій, квот, експортних заходів, прав інтелектуальної власності та управління валютним курсом викликало гострі дискусії. Фактично, багато з цих питань складають більшість скарг, що надходять до СОТ, і є причиною поточної торгової суперечки між

Сполученими Штатами та Китаєм. Тим не менш, експорт Китаю виявився стійким не тільки до постійного потоку скарг, але й до торгової напруженості зі Сполученими Штатами та погіршення відносин з Європейським Союзом. У березні 2021 р. ЄС запровадив перші санкції проти Китаю з 1989 р. Насправді важливість Китаю для світового виробництва постійно зростала протягом останніх двох десятиліть у більшості секторів, від точних приладів і промислового обладнання до комп'ютерів і смартфонів. У 2020 р. Китай став найбільшим експортером, на частку якого припадало 14,7% світового експорту, випередивши низку розвинених країн, таких як США [3, с. 222].

У 2022 р. лідери США та Китаю зустрілися під час саміту G20 на Балі (Індонезія). Згідно з політичними заявами обох сторін, Джоозеф Байден і Сі Цзіньпін домовилися про взаємоприйнятний контур їхніх двосторонніх відносин, про відтермінування потенційного конфлікту через Тайвань. Водночас, незважаючи на очікування, зустріч не стала вирішальною подією в історії китайсько-американських відносин. Китай все ще незадоволений нинішнім світовим порядком і своїм статусом, тоді як Сполучені Штати зберігають лідерство в усіх сферах світу та стримують піднесення Китаю. Країни досі фактично перебувають у стані відкритого протистояння [4].

19 вересня 2023 р. президент США Дж. Байден на Генеральній асамблеї ООН заявив, що Раду Безпеки ООН необхідно реформувати. Але міжнародне співтовариство стикається з серйозними викликами – будь-які спроби реформувати Радбез ООН зустрічають опір Китаю. В світовій торгівлі зниження міжнародних торговельних бар'єрів приносить користь Китаю, а США вживають протекціоністських заходів [5].

Отже, глобальна конкуренція між Китаєм та США не досягла рівня військового протистояння, принаймні на даний момент. І жодна з країн не змінює курсу на геостратегічну конкуренцію.

Література:

1. Радзівська С.О., Ус І.В., Покришка Д.С. Глобальні доміанти розвитку Китаю. *Міжнародна економічна політика*. 2017. № 1 (26). С. 137-168.
2. Arakaki Hiromu. The United States and Competition with China. *America's Entrenched Hardline* Posturing. URL: <https://www.nids.mod.go.jp/english/publication/perspectives/pdf/e02.pdf> (дата звернення: 26.11.2023).
3. Миценко І.М., Бабець І.Г. Стратегічні пріоритети підвищення ефективності зовнішньої торгівлі України в умовах глобальних викликів : монографія. Кропивницький: ЦНТУ, Поліграф-Сервіс, 2023. 350 с.
4. Шевченко П. Перемовини Байдена та Сі : керована конкуренція і тимчасова розрядка щодо Тайваню. URL: https://lb.ua/world/2022/11/22/536629_peremovini_baydena_si_kerovana.html (дата звернення: 27.11.2023).
5. Шевченко В., Саварець А. Контури нового світового порядку: «Дипломатична змінна геометрія». *Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень «Борисфен Інтел»*. 2023. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/konturi-novogo-svitovogo-poryadku-diplomaticzna-zminna-geometriya/> (дата звернення: 27.11.2023).

Мельник Тетяна

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СТРАХОВОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

У сучасних умовах розвитку українського ринку страхування інформаційні технології проникають, практично, в кожен сферу діяльності страховиків. Сучасні інформаційні технології дали можливість українським страховим компаніям ефективніше розв'язувати поставлені перед ними проблеми, які виникли в 2019-2021 рр. внаслідок карантину через інфекцію COVID-19, а також внаслідок повномасштабного вторгнення російської армії 24 лютого 2022 р.

На сьогодні актуальним є дослідження сучасних інформаційних технологій в страховому менеджменті, оскільки вони є одним з основних чинників соціально-економічного розвитку страхової діяльності.

Сучасні інформаційні технології активно впливають на модель страхового менеджменту постійно змінюючи її. Це призводить до зміну страхових покриттях, способах, якими вони проектують і поширюють продукти, гарантують ризики і управляють претензіями [1, с. 17].

Основною метою застосування сучасних інформаційних технологій в страховому менеджменті є забезпечення найбільш ефективного управління страховиком для отримання прибутку з мінімальними ресурсними витратами.

Таким чином, трансформація українського страхового ринку, передбачає використання сучасних інформаційних технологій для оптимізації всіх бізнес-процесів страхової компанії, підвищення продуктивності страхування і покращення взаємодії з своїми клієнтами [3].

Застосування сучасних інформаційних технологій в страховому менеджменті істотно впливає на розвиток нових каналів розповсюдження страхових послуг [1, с. 17].

На сьогодні найбільш розповсюдженим видом цифрової технології на страховому ринку України є інтернетизація страхової діяльності, яка реалізується у вітчизняних страхових компаніях:

- через Інтернет-продажі договорів страхування;
- збір через Інтернет статистичної інформації про страхувальників;
- врегулювання через Інтернет страхових випадків [2, с. 274].

Серед основних факторів, що сприяють розвитку інтернетизації українського страхового ринку, виділяють:

- збільшення кількості користувачів Інтернету в Україні;
- збільшення осіб, які застосовують страхові операції Інтернет-комерції;

- поява законодавчих норм, які регулюють взаємодію страхових компаній зі страхувальниками через Інтернет;
- більш високу рентабельність Інтернет-продажів договорів страхування;
- більш високу рентабельність врегулювання страхових випадків через Інтернет;
- застосування страховими компаніями технологій Big Data для персоналізації страхової послуги, пропозиції щодо врегулювання страхових збитків [2, с. 274].

Активне використання різних цифрових технологій в страховому менеджменті допомагає для отримання своєчасних коригуючих рішень швидко і ефективно опрацювати великий масив статистичних даних стосовно:

- зміни попиту на ринку страхування;
- потреб потенційних страхувальників;
- моніторингу цін на страхові послуги;
- іміджу страховика на ринку страхування;
- сегментації ринку страхування;
- виявлення недоліків у роботі страховика при врегулювання збитків;
- конкурентоспроможності страховика.

Вітчизняні страхові компанії поступово застосовують в страховому менеджменті Insur Tech і штучний інтелект, що дозволяє встановлювати більш конкурентоспроможні тарифи на страхові послуги. Також найчастіше Insur Tech використовується для більш ефективної обробки страхових претензій, оцінки андеррайтером страхових ризиків, обробки договорів страхування.

До основних переваг використання Insur Tech у страховому менеджменті можна віднести:

- підкреслення індивідуальності страхової послуги;
- підвищення гнучкості страхової послуги;
- зниження операційних витрат і імовірності шахрайства.

Саме тому застосування сучасних інформаційних технологій безпосередньо впливає на ефективність страхового менеджменту, адже вони залучаючи інформацію як предмет праці змінюючи умови праці.

Таким чином, можна зробити висновки, про те, що активне використання сучасних інформаційних технологій в страховому менеджменті українськими страховими компаніями надає їм перевагу на ринку страхування, як в Україні так і в Європі, а також сприяє сталому розвитку страхової галузі, як сучасної соціально-економічної системи.

Література:

1. Базилевич В.Д., Приказюк Н.В., Лобова О.М. Цифровізація у забезпеченні конкурентних переваг страхових компаній. *Економіка та держава*. 2020. № 2. С. 15-20. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/2_2020/5.pdf (дата звернення: 27.11.2023).
2. Дем'янчук М.А., Гуржий К.С. Трансформація страхового ринку в умовах розвитку цифрових технологій. *Економіка та управління підприємствами*. 2018. Вип. 25. С. 272-278. URL: http://market-infr.od.ua/journals/2018/25_2018_ukr/46.pdf (дата звернення: 27.11.2023).

3. Amy Danise (2020). How fast can I get life insurance? *Forbes*. March. URL: <https://www.forbes.com/advisor/life-insurance/how-fast> (дата звернення: 27.11.2023).

УДК 658

Мельникова Марина

доктор економічних наук, доцент
провідний науковий співробітник
відділу проблем перспективного розвитку ПЕК
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна

ЩОДО ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В СЕГМЕНТ РОЗПОДІЛЕНОЇ ЕНЕРГОГЕНЕРАЦІЇ МІСТА

Актуальність розгляду питань залучення інвестицій в сегмент розподіленої енергогенерації міста в умовах повоєнного відновлення економіки обумовлена такими обставинами.

По-перше, розподілену енергогенерацію визначено важливою складовою відновлення енергетичної безпеки та «зеленої» трансформації енергосистеми України у відповідності до прийнятого в 2023 р. законодавства. Це передбачає, як зазначив голова Асоціації сонячної енергетики України В. Соколовський, у поточному 2023 році розбудову «близько п'яти тисяч об'єктів малої розподіленої генерації із загальною потужністю півтисячі мегават, а в перспективі використання потенціалу відновлюваної енергетики, який складає більш, ніж вісімсот гігават» [4].

По-друге, поряд з енергетичною та екологічною безпекою важливим завданням постає економічна безпека, яка передбачає економію первинних енергоресурсів за рахунок використання вторинних та відновлюваних джерел енергії, що особливо актуально для енерго- та тепlopостачання міст та агломерацій в умовах руйнування та пошкодження критичної комунальної інфраструктури і необхідності значних видатків для її поновлення, що докладно розглянуто в дослідженнях В. Чорного [5], О. Шпатакової, Р. Іваненко та М. Погребицького [6].

Джерелами інвестицій у сегмент розподіленої генерації міста звичайно виступають кошти державного та місцевого бюджету, міжнародна фінансова допомога, приватні інвестиції. Саме залучення приватних інвестицій в сегмент розподіленої енергогенерації міста потребує використання стимулюючих заходів, включаючи податкові пільги.

У довоєнний період розподілена енергогенерація розглядалася переважно як складова «зеленого» енергетичного переходу та декарбонізації, тому стимулювання інвестицій в об'єкти розподіленої енергогенерації, включаючи податкове стимулювання, були пов'язані з використанням відновлюваних джерел енергії. Про це докладно розглянуто в роботах Н. Демчищак, Ю. Касімовою та І. Кочут [1], Н. Рибною та А. Адаменко [3], І. Дороніної [2].

Вони відмічають, що для стимулювання інвестицій в об'єкти відновлюваної енергетики використовувалася низка податкових пільг (зокрема, знижена ставка податку на землю, звільнення від податку на прибуток як виробників енергії з відновлюваних джерел, так і виробників біопалива для виробництва енергії, виробників техніки та обладнання для переробки біопалива, звільнення від сплати податку на додану вартість при завезенні на митну територію України устаткування для переробки відновлюваних джерел в електричну та теплову енергію та ін.) [1]. Ця низка пільг незначна у порівнянні з пільгами, що використовуються за кордоном, тому вони пропонують ввести додаткові податкові пільги. Серед пільг, що пропонуються на увагу заслуговують пільги, пов'язані з випуском та обігом «зелених» муніципальних облігацій [2]. Саме «зелені» муніципальні облігації дозволяють органам місцевого самоврядування залучати кошти для реалізації проєктів, пов'язаних з декарбонізацією виробництва та економією енергоресурсів за рахунок використання відновлюваних або вторинних енергетичних ресурсів. Досвід США, Франції, Індії та Бразилії щодо використання «зелених» муніципальних облігацій та надання податкових пільг їх емітентам є доцільним адаптувати до умов України.

Поряд із «зеленими» муніципальними облігаціями цікавим є досвід надання пільг по податку на нерухомість для будівель, які використовують для опалення відновлювані джерела енергії в Італії, пільги та звільнення від податку на прибуток або доход від інвестицій в енергоефективність за рахунок використання відновлюваних або вторинних ресурсів в Нідерландах, Румунії, Словаччині, Чехії.

Однак при розробці пропозиції щодо впровадження нових податкових пільг треба оцінювати співвідношення між ними та іншими інструментами стимулювання інвестицій, а також враховувати те, що буді-яка податкова пільга впливає на доходи бюджету. Тому визначаються показники результативності та розраховуються обсяги можливих втрат (зниження доходів бюджету), а також виконується прогноз отримання бюджетного та економічного ефекту в перспективі, що й повинно стати предметом подальших досліджень.

Література:

1. Демчищак Н.Б., Касімова Ю.П., Кочут І.І Бюджетно-податкова підтримка розвитку відновлюваної енергетики в Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 9 (61). С. 473-479
2. Дороніна І. Інструменти мобілізації фінансових ресурсів як складова державної підтримки відновлюваної енергетики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 19-20. С. 128-133
3. Рибна Н.О., Адаменко А.П. Розвиток зеленого інвестування в Україні. *Гроші, фінанси, кредит*. 2020. № 42. С. 327-341
4. Соколовський В. Розподілена зелена генерація – запорука анті крихкості енергосистеми України. *Енергоінформ*. 2023. 26 травня. URL: <http://reform.energy/news/golova-pravlinnya-aseu-sokolovskiy-rozpodilena-zelena-generatsiya-zaporuka-antikrikhkosti-energositemi-ukraini-21536> (дата звернення: 22.11.2023)
5. Чорній В. Шляхи відродження економіки України в післявоєнний період із урахуванням світового досвіду. *Вісник Хмельницького національного університету*.

2022. № 6. Т. 2. С. 219-223

6. Шпатакова О.Л., Іваненко Р.О., Погребицький М.Л. Перспективи відновлення критичної інфраструктури на деокупованих територіях України. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-5>

УДК 657

Мельничук Наталя

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Данилевич Наталія

кандидат технічних наук, доцент

доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

м. Київ, Україна

РОЛЬ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ У ПОДАТКОВОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

Податки відіграють важливу роль у впливі на фінансову та господарську ефективність підприємств. Система оподаткування впливає на виробничі витрати на всіх етапах розвитку корпоративної структури та може навіть визначати її стратегічні напрями. У такому контексті податковий менеджмент стає суттєвим компонентом фінансового управління підприємством. У процесах трансформації в економіці відіграють ключову роль люди з власними системами цінностей, правилами, нормами поведінки, традиціями та моделями господарювання, які утворюють те, що називається корпоративною культурою [5].

Сучасна корпоративна культура є не лише важливим інструментом управління, але й прогресивним методом співпраці з трудовим колективом. Вона дозволяє ввести певні цінності та традиції, що сприяють організаційній єдності та формуванню унікального стилю поведінки підприємства. Корпоративна культура належить до складних матеріально-духовних феноменів, вивчення яких стикається із низкою проблем, що підсилюють інтерес до розгляду її як внутрішнього джерела організаційних змін, а також інструменту управління [1].

У сфері податкового менеджменту існують загальні проблеми, пов'язані з корпоративною культурою:

- низька усвідомленість важливості податкового менеджменту серед співробітників;
- відсутність чітких цінностей і стандартів, пов'язаних з податковими питаннями;
- проблеми в комунікації та співпраці між відділами;
- відсутність чітких правил та процедур у податковому менеджменті;
- необхідність постійного навчання та розвитку персоналу в галузі податкового менеджменту;
- недостатня відповідальність та відповідність податковим законам і

нормам.

Вирішення цих проблем може бути складним завданням, проте розвиток корпоративної культури та звернення уваги на ці питання сприятиме покращенню податкового менеджменту на підприємстві.

Корпоративна культура, завдяки своїм специфічним характеристикам, може впливати на трудову поведінку працівників, їх мотивацію до саморозвитку та сприяти або, навпаки, обмежувати потенціал підприємства. Для переконання у можливості цього впливу можна навести основні функції корпоративної культури:

- надання співробітникам організаційної ідентичності, визначення внутрішнього уявлення про підприємство та його головні цінності, що слугує важливим джерелом самоідентифікації персоналу як команди;
- допомога новим співробітникам швидко адаптуватись і пристосовуватися до ефективної роботи, правильно сприймати явища, що відбуваються на підприємстві, завдяки знанням про головні принципи корпоративної культури;
- стимулювання прояву індивідуальної і колективної відповідальності при виконанні поставлених завдань, зокрема у сфері інновацій [4].

Корпоративний податковий менеджмент є необхідною складовою фінансового управління країною та відіграє важливу роль у науковому передбаченні розвитку та визначенні стратегій для впровадження розширеного податкового відтворення. Однак, для досягнення високої ефективності корпоративного податкового менеджменту, необхідна правильна і цілеспрямована організація. Це, в свою чергу, передбачає необхідність чітко визначених цілей і завдань у сфері податкового планування. У важливості цих завдань полягає можливість прогнозувати податкові надходження, виявляти потенційні області оптимізації та раціоналізації податкових процесів. Організований корпоративний податковий менеджмент враховує законодавчу базу та внутрішню структуру країни, дає можливість розробляти стратегії, спрямовані на підтримку сталого фінансового розвитку. Визначення чітких цілей і завдань стає важливим інструментом для досягнення таких стратегій та ефективного використання податкових ресурсів у сучасному економічному середовищі [3].

Корпоративна культура грає важливу роль у сфері податкового менеджменту. Вона визначає цінності, підходи та ставлення співробітників підприємства до податків і фінансових питань загалом. Ось декілька аспектів, що пояснюють роль корпоративної культури у податковому менеджменті:

- спрощення внутрішніх процесів у сфері податків, які сприяють легшому впровадженню та дотриманню правил податкового менеджменту всередині підприємства;
- мотивування співробітників шукати ефективні шляхи управління податками та фінансами;
- відкритість інформації та співпраця між відділами сприяє ефективному податковому менеджменту, оскільки різні команди можуть об'єднувати

свої зусилля для досягнення спільних податкових цілей [2].

Отже, корпоративна культура в сфері податкового менеджменту є важливим елементом, що визначає ефективність та конкурентоспроможність підприємства. Низька конкурентоспроможність і обмежений економічний вплив підприємства можуть свідчити про слабкі структурні елементи корпоративної культури та низьку якість виконання визначених функцій. У сучасних умовах ринкової економіки та зростаючого корпоративного законодавства формування позитивної корпоративної культури стає ключовим завданням для підприємств. Це допомагає підвищити конкурентоспроможність, зміцнити позиції на ринку та покращити імідж організації.

Література:

1. Апостолюк О. Корпоративна культура як інструмент ефективного менеджменту підприємства в підвищенні його конкурентоспроможності. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. РОЗДІЛ III. Економіка та управління підприємствами.* 2016. № 2. С. 68-73. URL: <https://www.echas.vnu.edu.ua/index.php/echas/article/view/256/209> (дата звернення: 09.11.2023).
2. Гринчук Ю.С., Гринчук В.Ю. Податковий менеджмент в системі управління підприємством. *Облік і фінанси АПК. Фінанси та оподаткування.* 2011. № 3. С. 125-128. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/2370/1/podatkovyj_menedzhment.pdf (дата звернення: 09.11.2023).
3. Дяків О.П. Основні складові формування корпоративної культури в організації. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32607044.pdf> (дата звернення: 09.11.2023).
4. Крисенко А.В., Іваницький В.Д. Роль корпоративної культури у розвитку трудового потенціалу підприємства. *Вісник НТУ «ХПІ».* 2012. № 49 (1022). С. 68-72. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/afcccfae-7ab5-43f9-8572-35293e91dfe6/content> (дата звернення: 09.11.2023).
5. Нечипоренко А.В. Значення корпоративного податкового менеджменту в системі управління підприємством. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cc929c8c-92ab-4924-8fc8-6310d43aebfa/content> (дата звернення: 09.11.2023).

УДК 657.1

Мельнік Марина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Київ, Україна

МОДЕЛЮВАННЯ ОБЛІКОВИХ ПРОЦЕДУР В УМОВАХ ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ

Важливим напрямком процесу податкового планування на підприємстві є організація бухгалтерського та податкового обліку. Для організації раціонального податкового та бухгалтерського обліку важливо правильно проаналізувати податкове законодавство з урахуванням його змін та визначити

характер взаємозв'язку бухгалтерського та податкового обліку, що має бути відображено в затвердженій обліковій політиці підприємства.

Зміст облікової політики визначений Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», як сукупність принципів, методів і процедур, що їх використовує підприємство для ведення, бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності [4].

Елементи облікової політики підприємства поширюються практично на всі складові активів, забезпечення, доходів і витрат, інших об'єктів обліку.

Основні елементи, які підприємства можуть використовувати у своїй обліковій політиці відповідно до чинних нормативних документів України – це основні засоби та нематеріальні активи, довготермінові фінансові інвестиції, запаси, дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції, забезпечення, інвестиційна нерухомість, будівельні контракти, доходи і витрати звітного періоду [3].

Основна мета принципів бухгалтерського обліку – визначити найбільш вигідні методи бухгалтерського обліку для конкретного підприємства і на їх основі скласти фінансову звітність, що відповідає встановленим якісним характеристикам. Тому при визначенні своєї облікової політики підприємство повинно обирати принципи, методи та процедури бухгалтерського обліку так, щоб вони достовірно відображали фінансовий стан і результати його діяльності та забезпечували порівнянність фінансової звітності.

Облікова політика крім того є найважливішим інструментом ефективного податкового планування. Відповідно до Методичних рекомендацій з облікової політики підприємства, Наказ про облікову політику містить низку варіантів оптимізації податкового портфеля шляхом встановлення різних способів відображення активів, зобов'язань та фактів господарського життя в бухгалтерському обліку [5].

Як правило, принципи бухгалтерського обліку є специфічними для підприємства і враховують організаційні, технічні та методичні аспекти його діяльності.

Можливість вибору альтернативних елементів облікової політики дає змогу суб'єкту господарювання розробити варіант облікової політики, що спрямований на оптимізацію податкових платежів підприємства. З одного боку її можна розглядати як нормативний документ який здійснює вплив на методичну, організаційну та технологічну складову податкового планування, з іншого – як метод податкового планування, який дає змогу оптимізувати податкові платежі, перенести базу оподаткування або терміни сплати податків, використовуючи певні інструменти податкового планування.

Таким чином, облікова політика підприємства може бути інструментом ефективного податкового планування і повинна розроблятися не для спрощення ведення бухгалтерського і податкового обліку, а з метою оптимізації податків і зборів, які сплачує підприємство, і зниження податкового тиску.

Наказ про облікову політику містить визначену кількість способів оптимізації податкового портфеля за допомогою закріплення різних варіантів відображення в обліку майна, зобов'язань і фактів господарського життя [3].

Для розробки інструментів податкового планування на підприємстві може успішно використовуватися моделювання. За його допомогою можна виявити всі фактори та ознаки, які мають суттєвий вплив на принципи й процедури ведення обліку. Моделювання як метод вносить в облікову політику підприємства варіативність, є основою якісного аналізу нормативно-правових документів з бухгалтерського обліку та оподаткування. При цьому доцільно використовувати відповідну модель облікової політики, яка враховує спектр особливостей податкового планування. В цьому сенсі облікова політика сприяє посиленню обліково-аналітичних функцій в управлінні підприємством, дає змогу оперативно реагувати на зміни, які відбуваються у виробничому процесі, ефективно пристосовувати виробничу систему до умов зовнішнього середовища, знизити економічний ризик [2].

Моделювання дозволяє при розробці принципів бухгалтерського обліку зробити акцент на чіткому встановленні стратегічних, поточних і оперативних цілей і завдань розвитку підприємства та врахувати фактичні характеристики і особливостей об'єкта управління, структури виробництва, технологічного процесу, взаємозв'язків усередині виробництва. Сутність моделювання дає можливість ідентифікувати систему бухгалтерського обліку з точки зору інформаційної моделі, а це відповідно зумовлює чіткі вимоги та нові характеристики щодо облікових процедур як елементів такої системи [1].

Технологія моделювання облікової політики підприємства є складною та динамічною системою методів, способів і принципів відображення в бухгалтерському обліку господарських операцій, на основі узагальнення завдань облікової політики, її функцій та процесів обліку за векторами податкового планування. Можна припустити, що певна комбінація елементів облікової системи є основою побудови не тільки форми бухгалтерського обліку як загального практичного вияву, а й як окремо взятої універсальної моделі облікової системи відповідно до завдань та потреб окремого підприємства.

Виходячи з альтернативності вибору окремих елементів облікової політики підприємства з метою оптимізації податкового навантаження інструментами моделювання можуть виступати:

- амортизаційні відрахування;
- відокремлення основних засобів від інших суміжних видів активів;
- термін корисного використання основних засобів або нематеріальних активів;
- порядок обліку витрат на утримання основних засобів та їхній ремонт;
- списання запасів;
- резерв сумнівних боргів;
- склад та порядок створення забезпечень майбутніх витрат і платежів;
- варіант оцінки незавершеного виробництва;
- розподіл загальновиробничих витрат;
- метод визначення ступеня завершеності робіт за будівельними контрактами;
- розподіл транспортно-заготівельних витрат.

Таким чином, моделювання облікової політики, виходячи з потреб податкового планування дає змогу відсіяти помилки стратегії і тактики оподаткування, а системний аналіз обліково-аналітичного забезпечення податкової політики підприємства може стати найбільш раціональним, адекватним та ефективним методом забезпечення оптимізації оподаткування.

Література:

1. Крупка Я., Кузь І. Моделювання систем та процедур бухгалтерського обліку. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2013. Вип. 3. С. 62-68.
2. Кубік В.Д. Моделювання як метод формування облікової політики підприємства. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2016. № 14 (2). URL: <https://doi.org/10.18524/2413-9998.2015.2.61673> (дата звернення: 26.11.2023)
3. Оліховський В.Я., Загородній А.Г. Використання облікової політики в податковому плануванні. *Бухгалтерський облік, контроль і аналізу сучасній економічній науці та практиці: III Міжнародна науково-практична конференція присвячена 70-річчю кафедри обліку підприємницької діяльності. Київ, 3-4 Квітень 2014*. К.: КНЕУ.
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 26.11.2023)
5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України : Наказ М-ва фінансів України від 27.06.2013 р. № 635. URL: <https://document.vobu.ua/doc/3407> (дата звернення: 26.11.2023)

UDC: 657.6:004.738.5

Zoriana Myronchuk

Ph.D., Associate Professor

Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation

Olga Maletska

Ph.D., Associate Professor

Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation

Lviv National University of Environmental Protection

Svitlana Kolach

Ph.D., Associate Professor

Associate Professor of the Department of Economics

Lviv National University of Nature Management

Lviv, Ukraine

USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN ACCOUNTING

Artificial intelligence is a branch of modern science that studies the mechanisms and methods of teaching computers, robotic equipment, and analytical systems to think like humans [1]. Artificial intelligence is now an extremely important technology used in everyday social life and human economic activity. It also has a significant impact on the field of accounting. In the coming years, this sector will undergo huge changes due to the application of artificial intelligence

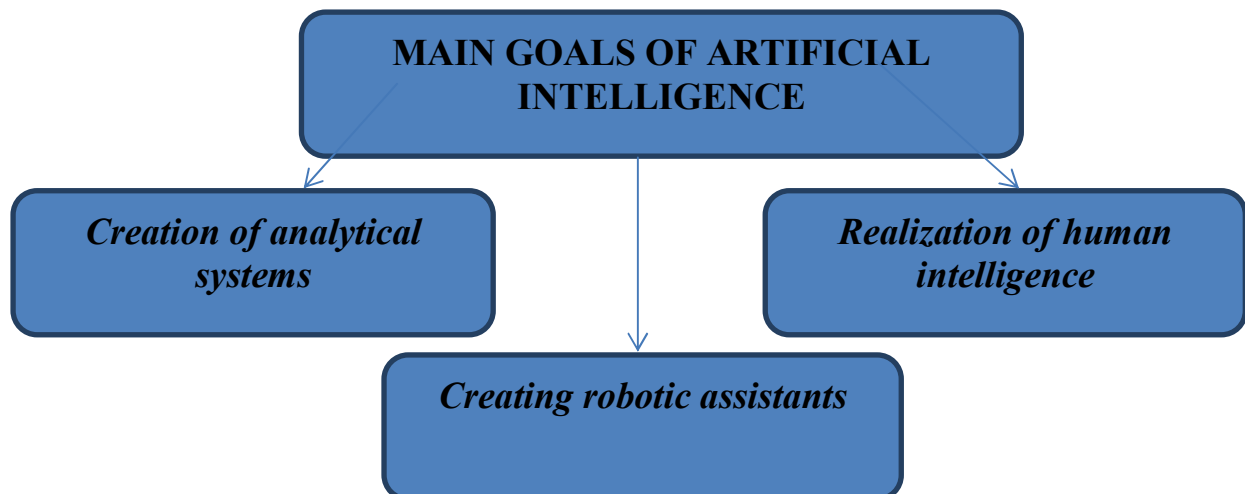
technology. Artificial intelligence (AI) is becoming a necessity in modern business, and accounting is no exception. The use of AI in accounting not only simplifies routine operations, but also opens up new opportunities to improve the efficiency and accuracy of financial management.

Innovative information technologies, namely artificial intelligence in accounting, are capable of collecting, processing, and analyzing huge amounts of information in the shortest possible time. It is predicted that AI will be able to prepare annual reports on its own. Thus, Smacc, Shoeboxed, Wave Accounting, and many other companies claim to be developing AI applications to automate accounting and bookkeeping tasks.

The analysis is carried out by studying mental abilities and implementing the results into software. Based on the data set, machine learning technologies in computers try to reproduce human intelligence. The main goals of artificial intelligence should be highlighted (Figure 1).

The essence of creating analytical systems is that they have intelligent behavior, can learn independently or under human supervision, make predictions and build hypotheses based on a data set. The realization of human intelligence in a machine is the goal that artificial intelligence allows machines to model and even improve the capabilities of the human mind.

The essence of creating robot assistants is that they behave like humans: they think, learn, understand, and perform tasks assigned to them. The essence of creating analytical systems is that they have intelligent behavior, can learn independently or under human supervision, make predictions and build hypotheses based on a data set. The realization of human intelligence in a machine is the goal that artificial intelligence allows machines to model and even improve the capabilities of the human mind. The essence of creating robot assistants is that they behave like humans: they think, learn, understand, and perform tasks assigned to them.

Figure 1 – Structure of the main goals of artificial intelligence

Currently, artificial intelligence is used in digital marketing, accounting, and various financial industries. The software helps accountants to be more efficient and productive during their work, reducing the time [2] required to complete tasks by 80-

90%. The main percentages of time reduction in accounting using AI are shown in Table 1.

Table 1 – General information on the impact of AI on reducing the time spent on various accounting processes

The accounting process	Percentage of time reduction due to AI
Processing of invoices and receipts	20%
Posting transactions and accounts	15%
Preparation of financial statements	25%
Analysis and audit of financial information	30%
Working with taxes and reporting	20%

The percentages in the table may vary depending on specific conditions, the level of automation and quality of AI, as well as the specific tasks and needs of the organization.

This improvement allows accountants to pay more attention to advising their clients. Also, by applying artificial intelligence to business operations, the risks of errors are reduced, as many aspects of the activity will be automated.

Machine learning creates new ideas for business operations using mathematical models. Self-learning and prediction of human actions is the main feature of artificial intelligence, and therefore its application in accounting is particularly relevant [3].

Automation of routine processes in accounting through the use of artificial intelligence has several key aspects:

- Processing and classification of financial transactions. Artificial intelligence systems can be trained to recognize and classify financial transactions based on textual description, date, amount, and other parameters. This means that many routine operations, such as determining the category of expenses or receipts, are automatically performed by the system, without the need for manual intervention by an accountant.
- Generation of financial reports. Artificial intelligence can be used to automatically generate various financial reports, such as balance sheet, income statement, cash flow statement, etc. It can calculate all the necessary indicators and format reports in accordance with accounting standards.
- Regular calculations and analysis. Artificial intelligence can automate calculations that require constant monitoring and analysis. For example, it can automatically calculate tax liabilities, determine the value of inventory, or forecast future financial results.
- Notification of tax liabilities. Artificial intelligence can automatically track tax deadlines and obligations and send notifications to accountants about the need for tax returns or tax payments. This helps to avoid penalties and fines for missed deadlines [4].

Overall, automating routine processes with AI makes accounting work more efficient, accurate, and cost-effective, allowing accountants to focus on more complex tasks such as analyzing and advising clients.

Improving accuracy and reliability in accounting through the use of artificial

intelligence is the analysis of large amounts of data that artificial intelligence can process quickly and efficiently. This helps prevent financial fraud and misrepresentation of information in accounting records; improve error detection: AI can detect potential errors or inconsistencies in accounting data; reduce the risk of financial errors: because AI is based on algorithms and templates, it is able to perform calculations and data processing without human intervention; prevent financial fraud: AI can recognize patterns of financial fraud and illegal activities. It analyzes transactions for unfair redistribution of funds, money laundering, and other types of financial crimes; improving the reliability of financial reporting: artificial intelligence helps to create accurate and reliable financial reports, as it can automatically check all calculations and indicators included in the reports.

In summary, in the future, the use of artificial intelligence (AI) in accounting promises exciting opportunities and changes in this area, including integration with other business intelligence systems, when the use of AI will allow deeper integration with other data analysis and business intelligence systems.

This means that financial data will be more easily accessible for analysis and use in various business processes. Greater integration can contribute to increased productivity and decision-making capabilities, and the use of machine learning means that AI can learn to recognize patterns and trends in financial data. This will help automate the analysis and forecasting of financial results, as well as recognize risks and opportunities, and improve financial forecasting and analysis by allowing AI to take into account more factors and bring more data into the analysis, which will improve financial forecasting. And the information that AI can provide in this case can be important for strategic decision-making by the company.

References:

1. What is artificial intelligence and how it works. (2023). Calltouch. Retrieved from: <https://bit.ly/2Hnny1g>.
2. Shtuchnyi intelekt v bukhhalterskomu obliku ta finansakh(2023). [Artificial intelligence in accounting and finance]. *Bukhhalter 911 – Accountant 911*. Retrieved from: <https://bit.ly/33Ubyf6>
3. Kwon, D. (2020). The impact of artificial intelligence on accounting: a review and extension. *The Accounting Review*, 95 (5), 313-339.
4. King, S.F., & Lashington, N. (2019). Artificial intelligence in accounting and finance: a review of current and future trends. *Intelligent Systems in Accounting, Finance and Management*, 26 (4), 191-204.

УДК 657

Мирченко Сергій
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Ткаль Ярміла
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку та оподаткування
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ВИБУТТЯ ЗАПАСІВ

Оцінка запасів відіграє значну роль при формуванні облікової політики підприємства. Дуже важливе значення має оцінка запасів при їх вибутті, оскільки саме тут виникають проблеми обрання варіанту, з урахуванням впливу оцінки на вартість продукції, що виготовляється, ціну готової продукції, попит споживачів і розмір прибутку, одержаного від реалізації продукції. При відпуску запасів у виробництво, продажу та іншого вибутті згідно з п. 16 НП(С)БО 9 їх оцінка здійснюється за одним з наступних методів. Метод ідентифікаційної собівартості відповідної одиниці продукції застосовується при списанні запасів, які не підлягають заміні іншими запасами, що є на підприємстві. Або запасів, які відпускаються для виконання спеціальних замовлень і проектів.

При застосуванні цього методу рух вартості запасів співпадає з їх фактичним рухом, тому вартість відпущених запасів та їх залишків обліковується за їх фактичною вартістю. Цей метод є особливо ефективним при використанні комп'ютерних технологій обліку запасів, пристроїв зчитування штрихових кодів при маркуванні товарів), коли кожна одиниця має специфічні, властиві тільки їй характеристики, тобто запаси є однорідними за своїми споживчими якостями. Проте, можливість застосування такого методу на практиці обмежена причинами різноманітності номенклатури та великої кількості однакових запасів.

У результаті використання цього методу однакові запаси обліковуються за різною вартістю, що не завжди зручно. Залежно від того, який саме з однакових запасів використовуватиме підприємство, прибуток буде змінюватися відповідно до первісної вартості кожного запасу. Метод середньозваженої собівартості застосовується окремо для кожної сукупності взятих на облік запасів, однакових за призначенням і споживчими характеристиками. Алгоритм розрахунку середньої вартості одиниці запасу протягом періоду визначається залежно від методу, що застосовується для обліку запасів. Середня вартість одиниці запасів може розглядатися як за звітний період (при періодичному обліку списання запасів), так і після кожного наступного надходження (при безперервному веденні обліку списання запасів).

Цей метод можна застосовувати для списання взаємозамінних запасів,

при списанні яких не потрібно проводити ідентифікацію (на відміну від попереднього методу). Недоліком вказаного методу є складність визначення середньої ціни в умовах, коли виробничі запаси надходять або витрачаються щоденно. Перевага методу оцінки за середньозваженою собівартістю полягає у тому, що оцінку вартості відпущених запасів та їх залишків можна отримати одразу в момент здійснення операції, що дає об'єктивну інформацію про вартість запасів і практично не дозволяє здійснювати маніпуляції з цифрами. Але це досягається за рахунок досить великого обсягу роботи. Крім того, оцінка залишків матеріалів і собівартості готової продукції не є абсолютно об'єктивною.

Якщо в періоді з дати останнього вибуття відбулося зростання цін порівняно з їх середнім рівнем, то оцінка запасів за цим методом при безперервному обліку дає меншу вартість вибуття запасів, ніж при періодичному, і навпаки. Метод ФІФО найчастіше застосовується для таких видів запасів, як фрукти, овочі та інші продукти харчування, коли перші запаси, що надійшли, повинні реалізовуватися у першу чергу, щоб уникнути збитків від їх псування. При застосуванні цього методу рух вартості запасів у точності і не співпадає з їх рухом у натуральному вираженні, але наближається до нього, причому, чим частіше здійснюється придбання та витрачання запасів, тим ближчим є це наближення.

Перевага методу ФІФО полягає в його простоті, систематичності та об'єктивності, завдяки використанню цього методу не допускається маніпулювання даними в сторону штучного завищення або заниження вартості запасів, тобто сприяє запобіганню можливості маніпулювання прибутком, забезпечує відображення у балансі суми запасів, яка приблизно співпадає з поточною ринковою вартістю. Метод ФІФО виправдовує себе в умовах незначної інфляції. Застосування ж його в умовах високої інфляції призведе до завищення вартості матеріальних залишків, заниження собівартості готової продукції та, як наслідок, завищення результатів від реалізації. При методі ЛІФО (першим відпускаються запаси, що надійшли останніми) оперують вартість останньої за закупкою одиниці запасу. Рух вартості запасів при застосуванні методу ЛІФО протилежний до руху вартості запасів при застосуванні методу ФІФО. У світовій практиці передбачено існування методу ЛІФО.

При застосуванні методу ЛІФО запаси (за видами), поділяються на рівні групи, залежно від вартості одиниці даного запасу. Партія, що надійшла, відображається в обліку як самостійна партія, і залежить від тих, що вже відображені в обліку. Перевага цього методу полягає в тому, що більш висока собівартість проданої продукції більшою мірою відповідає вартості поповнення запасів, необхідних для функціонування підприємства. У періоди інфляції, із зростанням цін, метод ЛІФО показує найбільшу собівартість проданих запасів, оскільки відображає останні ціни, що постійно зростають. Він призводить до того, що вартість одиниці кінцевих запасів у собівартості проданої продукції занижена порівняно з купівельною ціною. Кінцеві залишки обліковуються за цінами запасів, що надійшли раніше. Виходячи з цього, прибуток виявляється

заниженим. Хоча в умовах високої інфляції метод виправдовує себе тим, що вартість запасів, які списуються, буде максимально наближеною до поточних ринкових цін.

Саме з цієї причини, на наш погляд, використання цього методу не передбачено НП(С)БО 9 «Запаси». Вибір методу оцінки є елементом облікової політики підприємства та не підлягає змінам без вагомих підстав. Постійне застосування підприємством обраної політики забезпечується завдяки дії принципу послідовності. Отже, вибір оптимального методу оцінки запасів сприяє збільшенню оборотних коштів, залученню інвестицій, що в підсумку дає можливість отримати більші прибутки та покращити фінансовий стан підприємства.

Література:

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/show/996-14> (дата звернення: 25.11.2023)
2. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ М-ва фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 25.11.2023)
3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : Наказ М-ва фінансів України від 20.10.1999 р. № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text> (дата звернення: 25.11.2023)
4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси», затверджений Комітетом з міжнародних бухгалтерських стандартів від 01.01.2005 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_021 (дата звернення: 25.11.2023)
5. Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку : Наказ М-ва фінансів України від 24.05.1995 р. № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text> (дата звернення: 25.11.2023)

УДК 331.101(447)

Михайличенко Наталя

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва
Донбаська державна машинобудівна академія
м. Краматорськ – Тернопіль, Україна

НОВІТНІ МОДЕЛІ ТА НАПРЯМКИ САМОЗАЙНЯТОСТІ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ

Розвиток традиційних напрямів самозайнятості в сучасних умовах становлення Індустрії 4.0 та розвитку інформаційного суспільства наклало певний відбиток на формування їх моделей. Зокрема це стосується розширення можливостей з надання послуг на дистанційній основі, можливостей пошуку замовників без географічної прив'язки до регіону проживання самозайнятої особи, можливостей отримання оплати (готівкою, безготівковою формою, на

електронний гаманець або криптовалютий рахунок), можливостей підвищення кваліфікації онлайн тощо. Дані тенденції ще більшою мірою характерні для новітніх моделей самозайнятості, поява яких була обумовлена розвитком ІТ-сфери (фріланс, блогінг, стрімінг та ін.), а також у традиційних напрямках, які повністю трансформувалися у процесі цифровізації (як це сталося, наприклад, зі сферами таксі та кур'єрської доставки). Тому вивчення новітніх моделей та напрямків самозайнятості є актуальним завданням в контексті інноваційної трансформації України.

Окремі питання розвитку самозайнятості в Україні досліджували наступні вітчизняні вчені: Варга Н., Грабовецька О., Малік М., Мамчур В. [1; 2; 3], втім досліджень, присвячених новітнім моделям самозайнятості в Україні досі ще бракує. Саме цим і зумовлено вибір теми та мети даного дослідження.

Мета дослідження – розглянути новітні моделі та напрямки самозайнятості в контексті інноваційної трансформації України.

За своєю природою самозайнятість має надзвичайно високий рівень гнучкості та адаптивності, що робить інститут самозайнятості ідеальним драйвером інноваційних трансформацій в сучасних соціально-економічних системах. Саме самозайняті особи першими реагують на виклики та можливості сучасного світу, першими відпрацьовують застосування новітніх технологій та пристроїв у своїй професійній діяльності, першими намагаються вирішити актуальні проблеми та «болі» потенційних споживачів.

Принципово новою моделлю самозайнятості, яка стала можливою завдяки розвитку ІТ-технологій та становленню інформаційного суспільства, став фріланс. Під фрілансом розуміється досить складна категорія, до якої у певному сенсі можна зарахувати і діяльність самозайнятих фахівців (зокрема, бухгалтерів), і роботу таксистом або кур'єром через сервіс-агрегатор. Проте, на нашу думку, фріланс слід розуміти більш вузько, як специфічну модель самозайнятості, невід'ємними атрибутами якої є, з одного боку, діяльність за допомогою напівінституційних утворень – бірж фрілансу, а з іншого – новизна напрямів діяльності, пов'язаних з обслуговуванням сучасної інформаційної інфраструктури. З цієї точки зору діяльність незалежного віддаленого бухгалтера або таксиста не може бути віднесена до фрілансу у вузькому розумінні, хоча у широкому сенсі багато традиційних професій демонструють тенденцію до трансформації у бік фріланс-моделі.

Говорячи про обслуговування інформаційної компоненти сучасного суспільства, ми маємо на увазі такі напрямки діяльності, як діяльність самозайнятих програмістів, тестувальників, веб-майстрів, веб-дизайнерів, контент-менеджерів, копірайтерів, SEO-фахівців, SMM-фахівців, модераторів та ін. Всі ці спеціалізації виникли у відповідь на потреби новітнього інформаційного суспільства, поштовхом до становлення якого став розвиток глобальної інформаційної мережі.

Поріг входу для фріланс-моделі досить низький: достатньо мати певні вміння, які можна поступово розвивати, відповідно підвищуючи розцінки на послуги. Освоїти деякі напрями можна з урахуванням стандартних шкільних знань: наприклад, стати копірайтером може кожен, хто грамотно пише і може

формулювати власні думки письмово. Інші спеціалізації можуть вимагати попереднього освоєння професії (самостійно, на онлайн або оффлайн курсах). Головна відмінність від самозайнятих спеціалістів – це те, що замовника в першу чергу цікавлять професійні вміння (продемонструвати які можна за допомогою портфоліо або виконання тестового завдання), а не наявність диплома. Важлива відмінність від самозайнятості у сфері таксі та кур'єрської доставки – це принципова важливість професійного рівня, за який замовник готовий доплачувати: ніхто не платить таксисту вищу ціну тому, що він має більший водійський стаж і краще кермує, але досвідчений програміст, копірайтер, веб-дизайнер «коштує» значно дорожче, ніж початківець. Саме таким інструментом ранжирування і виступає фріланс-біржа, яка не тільки класифікує виконавців за професійними рівнями, але й встановлює деякі базові орієнтовні розцінки на послуги самозайнятих.

Досвідчені фрілансери можуть працювати і поза біржами фрілансу: вони переходять на пряму роботу з постійними замовниками, а також просують свої послуги через сервіси небіржового типу. Але робота через фріланс-біржу має свої переваги, головна з яких – гарантія оплати за якісно виконану роботу. Саме за це, а не лише за можливість доступу до агрегованих замовлень, фрілансер готовий платити комісію біржовим сервісам. Продукт під час роботи за цією моделлю – це послуги (наприклад, послуги модерування чи рекламного просування), роботи (наприклад, тестування, переклад чи коректура тексту) чи інтелектуальний продукт (програма, текст, графічний об'єкт).

Плату за свою діяльність фрілансер може отримувати як від фріланс-біржі як посередника-гаранта між замовниками та виконавцями, так і безпосередньо від замовника. Дохід досить легко планується, оскільки фрілансер бачить кінцеві терміни, в які має відбутися оплата, а також може регулювати рівень власної завантаженості, приймаючи чи не приймаючи замовлення на роботу. Фрілансер сам встановлює цінник робіт, ігноруючи надто дешеві замовлення або обґрунтовуючи замовнику вищу ціну (наприклад, надавши для ознайомлення роботи з портфоліо або виконавши тестове завдання).

Це дослідження дозволило виявити досить цікаву тенденцію. Крім появи новітніх моделей самозайнятості, властивих інформаційному суспільству, що розвивається у напрямі Індустрії 4.0, слід також відзначити, що традиційні моделі самозайнятості в Україні зазнають істотної трансформації, з одного боку, адаптуючись під нові реалії, з іншого – використовуючи нові технологічні можливості, яскравим прикладом чого може бути модель самозайнятості у сфері таксі та кур'єрської доставки. Судячи з оцінок фахівців, різноманітність моделей і напрямів самозайнятості і надалі зростатиме, захоплюючи все більше напрямків традиційної зайнятості за наймом (яка з часом трансформуватиметься в моделі самозайнятості), а також розширюючись за рахунок нових напрямків діяльності, що виникають у відповідь на розширення технологічних можливостей та потреб соціально-економічних систем, що зазнають інноваційної трансформації.

Формування ефективного формального інституту самозайнятості в

Україні має здійснюватися з урахуванням актуальних напрямів самозайнятості, їх моделей та субмоделей. Тільки в цьому випадку можна буде розробити дієві інструменти детинізації самозайнятості, переведення самозайнятості, що існує на даний момент, у формальне, легальне поле. Крім того, державна політика розвитку інституту самозайнятості повинна враховувати актуальні моделі та субмоделі самозайнятості також і в тій частині, що стосується стимулювання переходу безробітних у самозайнятість. Зокрема, це може проявлятися у формуванні програм перепідготовки на базі регіональних центрів зайнятості, які дозволятимуть отримати практичні навички, пройти сертифікацію та сформувати початкове портфоліо у професіях та напрямках діяльності, пов'язаних з ІТ, цифровою економікою, інтернет-маркетингом, які потрібні на ринку на даний час. Орієнтуючись на актуальні моделі самозайнятості, держава має взяти на себе ініціативу у формуванні сучасної екосистеми самозайнятості. Це дозволить підвищити авторитет формальної компоненти інституту самозайнятості в очах самозайнятих осіб. Тим самим знизиться значимість неформальних інституціональних утворень, провідна роль яких нині зумовлена, за великим рахунком, функціональною недостатністю формальної компоненти інституту самозайнятості в Україні.

Література:

1. Варга Н.І. Інституціоналізація неформальної економіки: соціологічний зріз. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2015. Вип. 19-20. С. 111-121.
2. Грабовецька О. Нормативно-правове забезпечення самозайнятості населення: реалії і проблеми. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2015. Вип. 20. С. 126-132.
3. Малік М.Й., Мамчур В.А. Самозайнятість та розвиток несільськогосподарського підприємництва на селі. *Економіка АПК*. 2019. № 4. С. 39.

УДК 657

Міняйло Вікторія

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри фінансового аналізу і аудиту

Біленька Анастасія

здобувачка вищої освіти

Державний торговельно-економічний університет

м. Київ, Україна

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Ефективність роботи підприємства напряму залежить від організації постійного моніторингу їх фінансового становища. Важливим аспектом у веденні успішного бізнесу та забезпечення фінансової незалежності підприємства, особливо в період економічних криз та військових дій, є

внутрішній контроль діяльності.

Внутрішній контроль підприємства спрямований на підвищення ефективності діяльності підприємств і об'єднань, виявлення і використання внутрішніх резервів і посилення режиму економії, запобіганню непродуктивним витратам і втратам, нестачам і розкраданням цінностей.

Залежність фінансового стану підприємства від його господарської діяльності, тобто від раціональної та найбільш ефективної організації процесів постачання, виробництва та збуту – суттєво відрізняється в мирний час і в умовах війни. У мирний час підприємства організовують свою діяльність згідно з планами (короткостроковими) та прогнозами (довгостроковими) відповідно до визначеної стратегії й тактики, цілей, завдань, поставлених керівництвом. У воєнний час все змінюється суттєво і швидко. Всі налагоджені зв'язки та партнери (постачальники, покупці, інші дебітори і кредитори) в мить змінюються, а якщо й залишаються, то змінюються їхні і наші можливості. Узагальнюючи вище сказане, відбувається кардинальна зміна процесу постачання і збуту, що в свою чергу вносить корективи у процес, обсяги, технології виробництва і часто асортимент вироблюваної продукції. Така ситуація не тільки є загрозою для економіки країни та бізнесу, але й створює додаткові можливості для корпоративного шахрайства в умовах, коли забезпечення надійності системи внутрішнього контролю не є пріоритетною статтею витрат [2].

У зв'язку з військовою агресією РФ проти України для багатьох українських підприємств виникли нові загрози щодо фінансово-економічної безпеки підприємства. Військові вимагають від менеджменту та власників підприємства прийняття оперативних рішень щодо евакуації працівників, збереження наявної матеріально-технічної бази та виробничих потужностей. Складним питанням для багатьох підприємств є релокація в безпечне місце на території України та підтримка цього процесу з боку державних структур. Певним чином цю проблему допомагає вирішити Уряд України шляхом запровадження програми Релокації (переміщення) бізнесу [4] та Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію» [3]. Однак, на жаль залишається ще велика кількість підприємств, які потребують підтримки з боку держави щодо релокації бізнесу у безпечне місце провадження господарської діяльності. Важливим елементом забезпечення фінансової безпеки підприємства є його кадровий потенціал, тому одним із найважливіших завдань під час економічних криз та військових дій є збереження кваліфікованих кадрів підприємства. Особливої уваги та управління потребують фінансові активи, як найбільш ліквідні активи суб'єкта господарювання та активи, що формують фінансове забезпечення всіх видів діяльності підприємства, а також формування ресурсного потенціалу. «Розмір (обсяг) фінансових ресурсів визначає можливості підприємства у здійсненні капітальних вкладень, збільшення оборотних активів, виконання фінансових зобов'язань, забезпечення потреб соціального характеру тощо. Фінансові

ресурси формують фінансове забезпечення операційної та інвестиційної діяльності підприємства» [1].

В умовах невизначеності майбутнього передбачити реальні потреби і можливості залучення коштів достатньо важко, а інколи – і неможливо. Показники, що входять у сформований діапазон значень, можуть характеризуватися різним рівнем невизначеності. Це обумовлює необхідність розрахунку декількох варіантів реалізації виробничо-економічних і фінансових процесів на підприємстві, тобто виникає необхідність побудови декількох сценаріїв розвитку.

Облік дозволяє систематично отримувати повну, достовірну та надійну інформацію про стан і результати формування та використання фінансових активів для використання плану з метою визначення цілей і завдань шляхом прийняття проміжних управлінських рішень та обґрунтування перегляду цілей в певному періоді його планування і прогнозування, з метою сприяння. Тому слід виділити знецінені фінансові активи, як фінансові активи, за якими є об'єктивні докази збитку чи спостерігаються події, що мають негативний вплив на очікувані майбутні грошові потоки за такими фінансовими активами. Диверсифікація діяльності вимагає окремого обліку для визначення фінансових та виробничих результатів від кожного виду діяльності, а відповідно і процедур внутрішнього контролю.

Щодо аналізу формування і використання фінансових активів, то в умовах воєнного часу перевага має бути надана використанню оперативного експрес аналізу, коли при мінімальних витратах часу та коштів можна отримати необхідну інформацію для прийняття управлінських рішень. Фінансовий відділ і бухгалтерія мають здійснювати аналіз фінансових показників та розробляють і пропонувати керівництву підприємства заходи з покращення фінансового стану підприємства.

За умов швидких, значних і непередбачуваних змін організація внутрішнього контролю також потребує перебудови. Доцільним є контроль за майбутніми змінами на основі слабких сигналів, аналізування інформації про можливі кризи чи інші нестандартні ситуації, а також прогнозувати середовище діяльності підприємств в умовах неочікуваних змін однієї чи декількох складових. Таку систему контролю М.С. Пушкар називає оптимізаційною [5].

Враховуючи вищесказане, умови війни, нестабільності і невизначеності потребують складної системи управління фінансовими активами. Заходи, які впливатимуть прийняттю рішень, мають бути підлаштовані під швидкість змін у середовищі, в свою чергу, вимагається реагування на потреби часу обліку, аналізу та контролю для забезпечення необхідною інформацією потреби управління підприємством і держави для прийняття ефективних управлінських рішень.

Література:

1. Кравченко О.О., Сипко М.Ю. Управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах зростання невизначеності. *Ефективна економіка*. 2018. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6754>. (дата звернення: 25.11.2023)

2. Нежива М.О., Мисюк В.О. Протидія шахрайству в умовах війни. *Бізнес Інформ*. 2023. № 1. С. 160-166 URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-1-160-166> (дата звернення: 25.11.2023)
3. Про затвердження Плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.03.2022 р. № 246-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 25.11.2023)
4. Програма релокації бізнесу : Наказ М-ва економіки України від 07.03.2022 р. № 391-22. URL: <https://www.me.gov.ua/LegislativeActs4368>. (дата звернення: 25.11.2023)
5. Пушкар М.С., Чумаченко М.Г. Ідеальна система обліку: концепція, архітектура, інформація. Тернопіль: Карт-бланш, 2011. 336 с.

УДК 658

Міняйло Вікторія

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансового аналізу і аудиту

Воробець Євген

здобувач вищої освіти

Державний торговельно-економічний університет

м. Київ, Україна

НЕОБХІДНІСТЬ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні тенденції ведення бізнесу потребують нових підходів до господарювання. Систематичне проведення аналізу діяльності підприємства головна вимога контролю фінансової стійкості та платоспроможності.

За визначенням Назарової К., Безверхого К. і Гордополова В. фінансовий аналіз – це інструмент аналізу, який, як джерело фінансової інформації, використовує фінансову звітність підприємства, на підставі якої оцінюється фінансовий стан і результати його господарської діяльності, що забезпечує прийняття відповідних управлінських рішень менеджментом підприємства [1].

Актуальними в наш час є фінансовий та управлінський аналіз. Фінансовий аналіз здійснюється за допомогою даних як фінансового обліку так і фінансової звітності суб'єкта господарювання [2]. За допомогою вищезазначених даних аналізуються фінансові результати, рентабельність, майновий стан, ліквідність, платоспроможність, фінансова стійкість та фінансовий стан в цілому по підприємству.

Головними перешкодами в застосуванні фінансового аналізу на більшості підприємств України є відсутність відповідних кадрів в штаті співробітників. Це має бути в залежності від розмірів бізнесу одна людина в особі головного бухгалтера, чи окремих співробітників фінансового відділу.

Загалом виділяють наступні методи аналізу підприємства:

- горизонтальний аналіз, як розкриття абсолютних та відносних змін в

- звітності підприємства;
- вертикальний аналіз, як визначення питомої ваги внутрішньої структури звітності;
  - аналіз тренду – аналіз тенденцій розвитку підприємства за декілька років;
  - аналіз ділової активності;
  - аналіз ліквідності;
  - аналіз фінансової стійкості.

Враховуючи поточні потреби власників бізнесу українські підприємства найбільше застосовують горизонтальний аналіз показників фінансової звітності та вертикальний (структурний) аналіз.

Але слід зауважити на необхідності здійснення й інших методів аналізу, таких як визначають ліквідність, фінансову стійкість, що дають змогу швидко реагувати на зміни в активах, капіталі та зобов'язаннях підприємства.

Впровадження аналізу фінансової звітності на підприємствах набирає обертів з моменту втрачання контролю власником підприємства, коли показники діяльності знижуються та відчувається брак фінансових ресурсів. Аби не доводити фінансовий стан підприємства до критичного слід залучати фінансовий аналіз вже на початку діяльності. Вірна та вчасно започаткована система фінансового обліку з виокремленням аналітичних показників, допомагає найближчим часом отримати дані для вищезгаданих методів аналізу.

Окрім аналізу з даних фінансової звітності, підприємства на свій розсуд аналізують власні господарські операції, з метою визначення фінансових результатів, які розкривають інформацію з доходів та витрат відповідної діяльності. Дохід, як величина виручки, має на меті отримання достатньої кількості фінансових ресурсів, які забезпечать витрати на ведення бізнесу. В свою чергу витрати, це сума коштів, які будуть спожиті в результаті ведення відповідної господарської діяльності. Система зведення показників доходів та витрат визначає бізнес план.

Додатково підприємство систематично має проводити аналіз витрат, та максимально оптимізувати їх задля підвищення прибутковості. Характерна риса українських підприємців полягає в досягненні певних оборотів, та безрозсудного їх витрачання. Це не поодинокі випадки, коли використання оборотних коштів іде не на покриття поточних зобов'язань, а на задоволення власних інтересів. В майбутньому це призводить до погіршення фінансової стійкості, судових спорів кредиторів та банкрутства.

Для запобігання вищезгаданих випадків, та розвитку бізнесу, необхідно більш стримано підходити до витрат, та використовувати кошти в розмірах прибутку.

Отже, аналіз діяльності підприємства – є система певних взаємно поєднаних методів опрацювання фінансових даних обліку та звітності підприємства, що направлена на встановлення фінансових ресурсів та джерел їх формування для прийому важливих управлінських рішень при здійсненні діяльності підприємства.

Література:

1. Назарова К., Безверхий К., Гордополов В. Про підходи до сутності значення фінансового аналізу у системі фінансового менеджменту. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2021. Випуск 61. С. 61-78. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2021.61.0.6105>.
2. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ М-ва фінансів України від 12.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>. (дата звернення: 26.11.2023)

УДК 338.2:004.77:005.93

Мороз Анастасія

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Дмитришин Богдан

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки, підприємництва та готельно-ресторанної справи

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ MICROSOFT AZURE В УПРАВЛІННІ БІЗНЕСОМ

На сьогодні економічна криза в Україні призвела до того, що багато компаній не в змозі утримувати та обслуговувати власну ІТ-інфраструктуру як раніше. Наявна гостра потреба в фінансових ресурсах для розвитку та підтримки існуючої локальної інфраструктури. Крім того, більшість компаній страждають від нестачі технічних спеціалістів, що обслуговували цю інфраструктуру. Значна кількість співробітників була змушена евакуюватися в безпечні місця і чекати, поки ситуація в країні не стабілізується. У результаті компаніям доводиться шукати способи, як організувати та забезпечити віддалений доступ співробітників до ресурсів компанії.

На щастя, існують хмарні технології та сервіси, які можуть допомогти зберегти бізнес у ці важкі часи. Зокрема, серед таких Microsoft Azure.

Microsoft Azure – глобальна служба хмарних обчислень, яка забезпечує ІТ-інфраструктуру підприємств. Вперше анонсована в жовтні 2008 року як операційна система хмарних обчислень для підприємств і розробників, сьогодні – це одна з провідних хмарних платформ у світі. Microsoft Azure допомагає зберігати й обробляти дані у понад 100 дата-центрах у більш ніж 60 регіонах світу. Загалом система підтримує чотири форми хмарних обчислень: програмне забезпечення як послуга (SaaS), платформа як послуга (PaaS), інфраструктура як послуга (IaaS) та функція як послуга (FaaS) [3].

Партнерська програма «Майкрософт Україна» налічує понад 1200 українських ІТ-компаній, які адаптують хмарні рішення корпорації під потреби окремих компаній, розробляють власні рішення на хмарній платформі та впроваджують їх у бізнеси своїх клієнтів [2].

Використання технологій Microsoft Azure надає значні переваги різним сегментам бізнесу:

- оптова торгівля та ритейл – дозволяє оптимізувати торговий простір, створювати хостинги для інтернет-магазинів, поліпшувати систему логістики та постачання, а також ефективно проводити інвентаризацію та надійно зберігати дані;
- виробництво – удосконалює систему контролю якості продукції, дозволяє вдосконалювати обслуговування устаткування та проводити його тестування;
- фінансовий сегмент – дозволяє створювати передові предикативні маркетингові моделі, проводити аналіз потенційних клієнтів та істотно підвищує рівень аналітичної обробки в даній галузі;
- сфера енергетики – спрощує оптимізацію транспортної системи, відповідає за функціонування пристроїв IoT (лічильники, вимірвальні прилади);
- медицина – дозволяє швидше обробляти клінічні дані, а також сигнали від «розумних» пристроїв;
- держустанови – дозволяє здійснювати управління бюджетом, збирати та обробляти дані датчиків IoT;
- IT – допомагає розробляти та тестувати програмне забезпечення, додатки та сервіси, які використовують можливості хмарних сервісів, служб PaaS від Microsoft або її партнерів [5].

Загалом використання Microsoft Azure дозволяє легко розгорнути бізнес-проекти та IT-рішення будь-якого рівня складності.

До суттєвих переваг хмарних технологій можна віднести: постійне розширення спектру послуг; економія робочого часу; безперебійна робота критично важливих додатків; доступ до бізнес-додатків незалежно від місця знаходження; можливість колективної роботи працівників з документами в режимі реального часу, віддалена робота; автоматизований процес резервного копіювання даних; управління ресурсами, технічна підтримка та контроль над роботою серверів, а також швидке реагування на будь-які збої забезпечують служба технічної підтримки хмарного провайдера, забезпечуючи надійність та стабільність операцій; забезпечення високої надійності зберігання даних, що є однією з ключових переваг використання хмарних технологій, яка гарантує безпеку та доступність інформації; витрати споживача трансформуються з капітальних на операційні, що робить використання хмарних рішень економічно вигідним [2; 4]

Використання хмарних технологій, хоча й приносить численні переваги, водночас, зумовлює низку ризиків для діяльності бізнес-структур. Серед основних недоліків варто зазначити: проблема уразливості хмар щодо різних несанкціонованих атак та забезпечення безпеки інформації, залежність від послуг постачальників хмарних технологій, відсутність відповідних національних стандартів, які встановлювали б належні вимоги до якості та надійності хмарних технологій і послуг в Україні [4].

Одним з найбільш відомих продуктів, з якими може взаємодіяти Microsoft Azure, створюючи повноцінні та інтегровані рішення для компаній є система управління взаємовідносинами з клієнтами Microsoft Dynamics CRM (Customer Relationship Management). Зазначена CRM призначена для підтримки всіх бізнес-процесів підприємства: від управління фінансами, продажами, виробництвом, логістикою, до управління взаємовідносинами з клієнтами та бізнес-аналітики. Головні можливості системи: керування контактами, підтримкою, продажами, маркетингом та іншими даними в єдиній системі; візуалізація даних на розширених панелях; автоматизація обробки даних за допомогою скриптів; створення шаблонів файлів Word і Excel для швидких звітів; доступні програми для iOS, Android, Windows і веб-додатки [1].

Використовуючи Microsoft Dynamics CRM разом з Microsoft Azure, компанії можуть створювати більш сучасні та потужні бізнес-рішення. Наприклад, дані про клієнтів, зібрані в Dynamics CRM, можуть бути збережені та оброблені в Azure для використання у розумних аналітичних застосунках чи з метою реалізації інтелектуальних рішень на базі штучного інтелекту. Бізнес зі сфери роздрібної торгівлі отримує додаткові маркетингові можливості, а виробнича компанія з переходом на інтелектуальні пристрої та технології інтернету речей (IoT) отримує більш ефективну взаємодію між відділами [3].

Отже, використання сучасних хмарних технологій, зокрема Microsoft Azure, є прогресивним та перспективним рішенням для бізнесу. Їх впровадження в нашій країні повинне бути нормативно врегульованим, безпечним, економічно ефективним та максимально враховувати індивідуальні потреби суб'єкта хмарної трансформації.

Література:

1. Ключко Г. Огляд двадцятки найкращих CRM-систем для бізнесу. URL: <https://esputnik.com/uk/blog/oglyad-dvadcyatki-najkrashih-crm-sistem-dlya-biznesu> (дата звернення: 16.11.2023).
2. Хмарні сервіси Microsoft Azure, які допоможуть відновити роботу бізнесу. URL: <https://techexpert.ua/microsoft-azure-cloud-services-to-help-restore-business/> (дата звернення: 16.11.2023).
3. Цифрова трансформація бізнесу: як це роблять компанії в Україні. URL: <https://interfax.com.ua/news/press-release/640817.html> (дата звернення: 16.11.2023).
4. Шевчук І.Б., Депутат Б.Я. Економічний аспект використання хмарних технологій у діяльності органів публічної влади та бізнес-структур. *Економіка та суспільство*. 2021. № 31. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-26>
5. Що таке Microsoft Azure і яка від нього користь бізнесу? URL: <https://zlochiv.net/shcho-take-microsoft-azure-i-iaka-vid-noho-koryst-biznesu/> (дата звернення: 16.11.2023).

УДК 343.148.5

Мочebroда Оксана
старший судовий експерт групи економічних досліджень
Волинський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України
м. Луцьк, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІЛЬОВОГО ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

В умовах ринкових і демократичних перетворень в Україні, розбудови правової держави і громадянського суспільства державний бюджет залишається дієвим інструментом регулювання соціально-економічних процесів, вирішення проблем зайнятості, стабільності цін, економічного зростання, засобом реалізації внутрішніх макроекономічних і зовнішніх геополітичних цілей України.

Дотримання законності в бюджетній сфері – важливе завдання державної політики та відповідних контролюючих служб. Одним із визначальних принципів, на якому будується бюджетна система України, є принцип цільового використання бюджетних коштів, тобто їх використання тільки на заходи, обумовлені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями

Статтею 116 Бюджетного кодексу України визначено, що одним з порушень бюджетного законодавства є нецільове використання бюджетних коштів. Статтею 119 Бюджетного кодексу України передбачено, що нецільовим використанням бюджетних коштів є їх витрачання на цілі, що не відповідають:

- бюджетним призначенням, встановленим законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет);
- напрямам використання бюджетних коштів, визначеним у паспорті бюджетної програми або в порядку використання бюджетних коштів (включаючи порядок та умови надання субвенцій);
- бюджетним асигнуванням (розпису бюджету, кошторису, плану використання бюджетних коштів) [1].

Дослідження використання бюджетних коштів проводиться на підставі первинних документів і записів в облікових регістрах залежно від прийнятої облікової політики підприємства і вибраної форми бухгалтерського обліку.

Об'єктами дослідження під час судової економічної експертизи з використання бюджетних коштів є наступні документи:

- первинні та зведені документи бухгалтерського обліку: головні книги (журнал-головна), меморіальні ордери, касові книги з прибутковими та видатковими касовими ордерами, звіти касира, виписки казначейства (банку), розрахунково-платіжні відомості по нарахуванню та виплаті заробітної плати, трудові угоди;
- документи, якими визначається обсяг, розподіл та цільове призначення

бюджетних коштів – кошториси, розрахунки до загального та спеціального фондів кошторису, довідки про внесення кошторисів, план використання бюджетних коштів, лімітні довідки про бюджетні асигнування, штатний розпис;

- документи фінансової звітності, в тому числі фінансова та бюджетна звітність розпорядників та одержувачів бюджетних коштів (у тому числі «Баланс» (форма № 1), Звіт про надходження та використання коштів загального фонду (форма № 2д, № 2м); Звіти про виконання спеціального фонду кошторису: Звіт про надходження і використання коштів, отриманих як плата за послуги (форма № 4-1д, № 4-1м), Звіт про надходження і використання коштів, отриманих за іншими джерелами власних надходжень (форма № 4-2д, № 4-2м), Звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду (форма № 4-3д, № 4-3м), Звіт про надходження і використання коштів, отриманих на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку регіонів (форма № 4-4д), Звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду (форма № 4-3д.1, № 4-3м.1), Звіт про заборгованість за бюджетними коштами (форма № 7д, № 7м) [3].

Експерти в межах своєї компетенції проводять дослідження та надають висновки тільки на підставі наявних у матеріалах справи документів.

Під час дослідження використання бюджетних коштів проводять зіставлення видаткових документів казначейського розпорядження з платіжними документами (виписки банку, платіжні доручення), за якими проведено використання організацією бюджетних цільових коштів [2].

Мету, завдання, напрями використання бюджетних коштів, відповідальних виконавців, результативні показники та інші характеристики бюджетної програми відповідно до бюджетного призначення, встановленого законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), визначає паспорт бюджетної програми.

Здійснення видатків за відповідним кодом економічної класифікації не може бути ціллю, що встановлюється бюджетним призначенням або бюджетними асигнуваннями, і відповідно здійснення видатків за кодом економічної класифікації, що не в повній мірі відповідає економічній сутності платежу, однак відповідає цілям, визначеним у паспорті бюджетної програми, не можна кваліфікувати як нецільове використання бюджетних коштів [4].

У разі витрачання коштів на цілі, що не відповідають бюджетним призначенням, установленим законом про Державний бюджет України чи рішенням про місцевий бюджет та виділеними кошторисом, має бути зменшення асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на суму коштів, що витрачені не за цільовим призначенням [2].

Література:

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 09.11.2023).
2. Корницька О.Ф., Заріцька А.Л., Шевчук Г.В. Дослідження під час судової

- економічної експертизи операцій з використання бюджетних коштів : методичні рекомендації. К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2022 26 с.
3. Кушакова Н.О., Саніна Т.О., Чередниченко А.П. Судово-економічна експертиза : Посібник. Д.: ДНДІСЕ МЮ України, 2006. 207 с.
  4. Щодо використання КЕКВ : Лист Державної казначейської служби України від 26.03.2015 р. № 14-04/26-5630. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/DKU1455> (дата звернення: 09.11.2023).

УДК 657.6:004

Муравський Володимир

доктор економічних наук, професор
професор кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

ЧАТ-БОТИ ЗІ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

Глобальний розвиток чат-ботів зі штучним інтелектом кардинально змінює суспільні процеси, наповнюючим елементом яких є соціально-економічна інформація. Оскільки, основним генератором інформацій на мікрорівні підприємства є бухгалтерський облік, необхідним є дослідження перспектив застосування чат-ботів зі ШІ для облікових цілей. Проте, недостатньо ведуться дослідження у напрямку діджиталізації обліку в умовах використання чат-ботів. Враховуючи генеративну та інформаційну природу обліку, ігнорування особливостей використання чат-ботів для облікових цілей може призвести до втрати інформаційної цілісності проєктів з діджиталізації соціально-економічних процесів на підприємстві.

Системи чат-ботів уже активно використовуються для обробки одноманітних інформаційних процесів, допомагають та, навіть, частково замінюють працівників підприємства у реалізації окремих функціональних обов'язків. Проте розвиток чат-ботів зі штучним інтелектом, таких як ChatGPT 4.0, Midjourney та інші, вносить кардинальні трансформації у суспільні процеси. Інші розробники проєктів штучного інтелекту на фоні зростання конкуренції пришвидшили розробку чат-ботів: Bard (Google), LLaMa (Meta), SnapchatMy AI (Snap) і т.д. Чат-боти зі ШІ здатні комунікувати на рівні фахівців у різних сферах діяльності. На основі отримання інформації з мережі Інтернет та навчання (самонавчання та з учителем) чат-боти здатні адаптовуватися під інформаційні потреби користувачів.

Значних змін зазнає підприємництво унаслідок діджиталізації обробки соціально-економічної інформації та її основний генератор на мікрорівні підприємства – бухгалтерський облік. Чат-боти зі штучним інтелектом стають дорадчим інструментом облікових фахівців. Зокрема штучний інтелект здатний: консультувати облікових працівників щодо методики обліку та оподаткування; інформувати про необхідність нарахування і сплати податків;

формувати проєкти звітності для зовнішніх стейкхолдерів та перевіряти наявність помилок у звітних формах, що особливо необхідно в умовах перманентних змін законодавства, внутрішніх і зовнішніх умов підприємництва.

Чат-ботам можна довірити контроль платіжної дисципліни підприємства, виникнення та погашення дебіторської і кредиторської заборгованості, обчислення суми внесків у резерви сумнівних боргів, а також проведення електронних грошових трансакцій. Важливим напрямом використання чат-ботів зі штучним інтелектом є проведення оцінки облікових об'єктів за «справедливим методом за аналогами продажів» та переоцінки при настанні значних відхилень облікової вартості від ринкової, що передбачає врахування інформації з відкритих джерел про вартість аналогічних до оцінюваних об'єктів та змінних економічних величин.

Для реалізації наведених функціональних можливостей необхідна організація ефективних комунікацій через систему чат-ботів з персоналом підприємства для інформування про події, отримання дозволу на виконання дій, подання проєктів готових рішень, навчання працівників та штучного інтелекту з врахуванням специфіки функціонування конкретної господарської одиниці. З метою легітимізації застосування чат-ботів зі ШІ необхідно доповнити регламентуючий документ щодо облікової політики підприємства у частині: перегляду посадових обов'язків персоналу; надання дозволу участі в електронних грошових трансакціях; доступу до конфіденційної інформації; проведення облікових обчислень та формування певного виду чи окремих форм звітності; визначення облікових об'єктів та вартісної градацій для проведення оцінки та переоцінки; дистанціювання праці облікових фахівців чи залучення аутсорсерів; контроль і оновлення компетентностей працівників тощо. Використання пропозицій сприяє автоматизації рутинних облікових функцій, мінімізації помилок і махінацій, організації ефективних електронних комунікацій, дистанціалізації виконання посадових обов'язків та підвищення престижності облікової професії.

З метою більш широкого прикладного використання виникає необхідність імплементації чат-ботів у соціальні мережі та спеціалізоване програмне забезпечення для облікових цілей, що є предметом наступних наукових пошуків.

ІНФОРМАЦІЙНІ ПОТРЕБИ ПІДПРИЄМСТВ ТА НАПРЯМИ ЇХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Управління підприємством здійснюється на основі об'єктивної, повної та своєчасно сформованої обліково-аналітичної інформації. Основними користувачами такої інформації є учасники, акціонери та інші власники, що створили фірму чи придбали акції підприємств та корпорацій. Вони зацікавлені в одержанні підприємством високої результативності, а саме прибутку для виплати дивідендів за вкладені кошти. Окрім цього, власники також зацікавлені у прийнятті правильних напрямів стратегічного розвитку підприємства за мінімальних ризиків.

Крім власників мають бути враховані інформаційні запити ще й інших користувачів. Серед них можна виділити внутрішніх і зовнішніх користувачів. До внутрішніх, окрім власників, слід віднести керівництво компанії, найманих менеджерів, та інших працівників підприємства. Зовнішніми користувачами інформації є різні державні контролюючі органи та інституції, зокрема фіскальні, статистичні органи, установи дозвільної системи. До зовнішніх слід відносити також партнерів по бізнесу: постачальників і підрядників, покупців і замовників, а також банківські, страхові та інші установи. В публічних компаніях користувачами виступають також широкі верстви громадськості, які вважаються потенційними інвесторами.

Як засвідчують окремі науковці, між різними групами користувачів інформації може виникати конфлікт інтересів [1, с. 39-40]. Для прикладу, засновники, учасники, акціонери зацікавлені в отриманні максимальної величини прибутку як винагороди від вкладених інвестицій. Вони вимагають також стабільного фінансового становища компанії, сприяють мінімізації ризиків, недопущення втрати платоспроможності. Водночас наймані менеджери, керівництво та інші працівники різних рівнів намагаються представити діяльність компанії вигідно для себе, маючи на меті свої особисті інтереси, вимагають якнайвищої заробітної плати, різних інших соціальних благ. Тим самим вони спричиняють збільшення витрат компанії. А це призводить до погіршення показників прибутковості та фінансового стану. Тим більше, керівництво формує показники фінансової та іншої звітності і намагається при цьому врахувати свої особисті інтереси.

Можуть виникати протилежні інтереси навіть серед контрагентів, що співпрацюють з підприємством. Так постачальники, підрядники, інші кредитори для проведення своєчасних розрахунків мають наміри співпрацювати із фінансово стабільними клієнтами. Водночас покупці і замовники, намагаючись відстрочити терміни оплати продукції, тим самим

погіршують фінансовий стан та платоспроможність партнерів.

Неоднозначними є інформаційні запити навіть у широкій громадськості. З одного боку, вона вимагає значних вкладень компанії у природоохоронну систему, надання різних соціальних благ, а тепер ще й на забезпечення фронту різними матеріальними і фінансовими ресурсами. З іншого боку, як потенційні інвестори, громадяни стараються обирати об'єкти інвестування з високою прибутковістю, стабільним фінансовим становищем та з найменшими системними і несистемними ризиками.

І все ж основою для ведення бухгалтерського обліку та побудови звітної інформації має бути затверджена на підприємстві облікова політика, тобто прийнята компанією система методів групування та оцінки фактів господарської діяльності, нарахування амортизації та списання вартості активів, організації документообігу, проведення інвентаризації, застосування системи бухгалтерських рахунків та облікових реєстрів, способів обробки і передачі інформації. Формування облікової політики підприємства має будуватися з врахуванням встановлених правил, що враховані у національних і міжнародних стандартах організації бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Серед них найважливішими є:

- майнова відокремленість – активи і зобов'язання в обліку компанії відокремлені від майна її власників;
- дольової участі у капіталі об'єднання – кожен учасник товариства має частку у зареєстрованому статутному капіталі, відповідно до якої він користується правом на участь в управлінні і розподілі прибутку;
- безперервності діяльності – очікується, що підприємство буде функціонувати й надалі і немає намірів та необхідності у ліквідації чи суттєвому скороченні його діяльності;
- послідовності застосування облікової політики – прийнята на підприємстві облікова політика застосовується з року в рік послідовно, до неї можуть вноситися лише окремі зміни.

У практиці мають дотримуватися й інші облікові принципи: єдиної економічної політики в корпоративних об'єднаннях; поділу діяльності та результатів за звітними періодами; запровадження передових комп'ютерних та комунікаційних технологій для обробки та передачі обліково-звітної інформації внутрішнім і зовнішнім користувачам. Потрібно враховувати також можливі ризики недоодержання запланованої вигоди чи втрати капіталу підприємством.

У цілому, бухгалтерський облік у підприємствах і корпораціях має базуватися на застосуванні сучасних інформаційних технологій щодо формування, обробки та передачі інформації для прийняття ефективних управлінських рішень. До того ж, потрібно враховувати та чітко виконувати завдання та вимоги, поставлені перед фірмою щодо забезпечення надійною інформацією як внутрішніх, так й зовнішніх користувачів.

Література:

1. Крупка Я.Д., Назарова І.Я. Облік і звітність в корпоративному управлінні: інвестиційний аспект. *Концептуальні основи розвитку системи бухгалтерського і*

УДК 657

Назарова Ірина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

НОВІТНІ СПОСОБИ ОБРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ В ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ КОРПОРАЦІЙ

Винайдення та застосування комп'ютерної техніки суттєво вплинуло на систему обліку і змінило систему обробки даних, яка еволюціонувала від ручної фіксації господарських операцій, механізації окремих ділянок обліку до використання комп'ютера як засобу комплексної автоматизації діяльності суб'єктів господарювання.

Ще донедавна Івахненко С.В. виділяв такі три способи обробки даних як: ручний, механізований та комп'ютерний. Найбільш прогресивним, на його думку, став комп'ютерний спосіб обробки інформації, оскільки він дозволив провести системну автоматизацію господарської діяльності підприємства і забезпечення системи управління лише оперативними даними [1]. Деякі автори, зокрема Крупка Я.Д. та Муравський В.В. для означення даного способу використовують термін «автоматизований» [2], що, на нашу думку, є більш доцільним, адже все більше при реєстрації господарських операцій використовується не тільки комп'ютерна техніка, а й новітні засоби комунікації та бездокументної реєстрації фактів господарської діяльності.

Розвиток технологічних засобів збору та обробки даних, розповсюдження й удосконалення систем зв'язку та інтернет-технологій, покращення програмного забезпечення, переведення деяких офіційних сервісів, таких як реєстрація готівкових операцій, документування ПДВ та оформлення листків тимчасової непрацездатності, у суто електронний формат фактично призвели до практично повного переходу на автоматизований спосіб обробки облікової інформації. Це відобразилося і на теоретичних основах бухгалтерського обліку. Тому у міжнародних джерелах досить часто ототожнюють автоматизовану систему бухгалтерського обліку та інформаційну систему бухгалтерського обліку. Зокрема, у деяких джерелах серед шести основних компонентів (складових) інформаційної системи бухгалтерського обліку виділяють: персонал, дані, процедури та інструкції, ІТ-інфраструктуру (технічні засоби фіксації інформації), програмне забезпечення, внутрішній контроль [3]. Фактично такий же набір компонентів відповідає автоматизованій системі обліку.

Окрім того, на даний час, можна говорити про відмову від ручного та механізованого обліку, адже практично всі суб'єкти господарювання використовують повністю або частково автоматизовані способи обробки даних, причому поєднується як проста автоматизація, так і цифровізація.

Відповідно актуальними на сьогоднішній день є такі способи автоматизованої обробки інформації:

- 1) локальні – обробка інформації з використанням технічних та програмних засобів належних суб'єкту господарювання:
  - автоматизація кожного окремого робочого місця;
  - внутрішні клієнт-серверні;
- 2) зовнішні клієнт-серверні – обробка інформації із застосуванням орендованих технічних засобів (серверів, засобів комунікації тощо);
- 3) хмарні – обробка інформації із застосуванням хмарних технологій:
  - програмне забезпечення як послуга (Software-as-a-Service (SaaS)) – обробка інформації із застосуванням орендованих інформаційно-технологічних ресурсів (серверів, засобів комунікації тощо), готового програмного забезпечення для опрацювання даних та сховища даних;
  - платформа як послуга (Platform-as-a-Service (PaaS)) – обробка інформації із застосуванням орендованих інформаційно-технологічних ресурсів, засобів розробки програмного забезпечення та сховища даних;
  - інфраструктура як послуга (Infrastructure-as-a-Service (IaaS)) – обробка інформації із застосуванням орендованих інформаційно-технологічних ресурсів.

Слід сказати, що саме хмарні способи обробки інформації є найбільш оптимальними для об'єднань і корпорацій, оскільки надають більше можливостей налаштування баз даних та користування ними, зокрема доступ 24/7 із будь-якої точки світу за наявності інтернет-зв'язку. Причому різні форми об'єднань можуть обрати собі різні формати таких обчислень відповідно до їх потреб. Так, для невеликих об'єднань найбільш оптимальним буде використання хмарних сервісів SaaS, оскільки вони потребують мінімуму фінансових ресурсів на придбання, налаштування та підтримку програмних продуктів і технічних засобів, а у разі їх застосування не виникає потреби у додатковому залученні спеціалістів з ІТ-сфери для обслуговування прикладних рішень. У свою чергу, користувачі середніх і великих об'єднань можуть бути зацікавлені у хмарних системах IaaS та PaaS, при налаштуванні яких, можна врахувати усі потреби і запити управління й відповідно розробити найбільш оптимальну систему інформаційного забезпечення комунікаційних зв'язків корпорації. Окрім того, правильне налаштування систем дозволить значно збільшити безпеку та контрольованість даних.

Література:

1. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку: історія, теорія, перспективи. Наукове видання. Житомир: АСА, 2001. 416 с.
2. Крупка Я.Д., Муравський, В.В. Облікові системи та їх інтеграція в умовах повністю автоматизованої обробки інформації. *Технічний прогрес і ефективність виробництва: зб.*

- наук. праць.* 2008. № 54 (1). С. 48-52.
3. Osareme Erhomosele. (2021). Accounting Information System (AIS). URL: DOI: 10.13140/RG.2.2.18272.61441. (дата звернення: 25.11.2023)

УДК 657.01:005.92

Нашкерська Галина

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри обліку і аудиту

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ АКТИВ ПІДПРИЄМСТВ

До інформаційних ресурсів відносять усі створені підприємством документи незалежно від носіїв (паперові, візуальної інформації, відео, магнітні, електронні) та форматів (документи Word, Excel, електронна пошта, рисунки, HTML), бази даних, а також неявні знання працівників. Їх варто розглядати як активи, що забезпечують покращення роботи підприємств, дають змогу підвищувати якість та знижувати собівартість продукції і послуг, посилити конкурентоспроможність та збільшити прибутковість діяльності. Автори С. Актанта та І. Вурал вважають, що ефективними є організації, які здатні постійно створювати нову та оригінальну інформацію, поширювати таку інформацію по всій організації та швидко поєднувати її з новими продуктами та технологіями [1].

Інформаційні ресурси у вигляді документів почали використовувати багато століть тому, проте тільки оцифрування інформації у поєднанні із використанням новітніх технологій надає бізнесу нові можливості. Так, М.Е. Портер і Дж.Е. Геппельманн стверджують, що в міру того, як інформація все більше оцифрується, а мобільні пристрої стають все більш поширеними та збільшують можливості обробки, відкривається арена для інновацій, на якій поєднуються фізичні та цифрові компоненти [2].

Інформація є результатом обробки даних, яка проводиться з використанням апаратного та програмного забезпечення, що дає змогу здійснювати її нагромадження, обробку за запитами користувачів, передавання зацікавленим користувачам, оприлюднення у необхідних випадках у фінансовій звітності, на веб-сайтах тощо із використанням інформаційних технологій. Функцією стратегічних активів є забезпечення реалізації обраної стратегії фірми, активи ІТ-інфраструктури призначені для забезпечення повної і гнучкої бази для майбутніх бізнес-ініціатив, які здійснюватимуться для реалізації майбутніх потреб бізнесу, розробки нових продуктів, послуг і бізнес-процесів, автоматизації процесів придбання й продажу товарів і послуг [3]. Призначенням інформаційних активів є покращення збирання й обробки даних і прийняття рішень для потреб управління, обліку, контролю та розрахунків з

контрагентами.

Значна кількість науковців вважають інформацію ключовим стратегічним активом, використання якого забезпечується технічними засобами ІТ та інформаційними технологіями, більше зосереджуючись на дослідженні інформації, як головного ресурсу підприємств, що забезпечує віддачу інвестицій в ІТ шляхом покращення результативності бізнес-процесів та ефективності бізнесу в цілому. Автори Д. Муді та П. Волш переконані, що технологія є тільки засобом доставки інформації, а інформація є основним активом, який можна використовувати для отримання стратегічної переваги [4], Дж. Олайнен вважає інформацію стратегічним активом, який формується в результаті її поєднання з управлінням компанії [5].

Для цього інформація має відповідати таким якісним характеристикам як актуальність, повнота, достовірність, можливість швидкої передачі на великі відстані, перегрупування у залежності від визначених завдань та досвіду користувачів, зручність та багаторазовість використання, обмеження використання третіми особами, точність.

Актуальність інформації забезпечується наявністю найновіших доступних даних, які можна швидко інтегрувати у діючі бізнес-процеси для виконання запитів різноманітних користувачів та можливістю передавання значних обсягів на великі відстані. Водночас інформація має бути повною, достовірною і точною, що дасть змогу уникнути втрат від її використання. Повнота інформації не означає її надмірне нагромадження, а передбачає цілеспрямоване накопичення тільки даних, необхідних для потреб розширення поточної діяльності організації, створення нових бізнес-процесів та продуктів. Інформаційна база має бути гнучкою, щоб відповідати на нові запити користувачів, які можуть використовувати інформацію для вирішення нових завдань. Важливою рисою інформації є дефіцитність, що передбачає відсутність доступу конкурентів, що може суттєво її знецінити і призвести до втрат наявних переваг від володіння і використання. Водночас корисність інформації зменшується при наявності тільки загальнодоступних, застарілих або недостовірних даних, що може привести до значних втрат від використання.

Література:

1. Aktan C.C., Vural I. Çok uluslu şirketler ve ekonomik kalkınma. *Sivil toplum dergisi. Temmuz-eylül.* 2005. P. 55-76. URL: https://www.researchgate.net/publication/318653482_COK_ULUSLU_SIRKETLER_VE_EKONOMIK_KALKINMA (дата звернення: 10.11.2023)
2. Porter, M.E., Heppelmann, J.E. How smart, connected products are transforming competition. *Harvard business review.* 2014. № 92. P. 64-88. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/how-smart-connected-products-transforming-competition-ankur-thareja/> (дата звернення: 10.11.2023)
3. Нашкерська Г.В. Активи інформаційних технологій: ідентифікація, інтеграція і відображення в обліку. *Економіка України.* 2023. № 5. С. 35-50. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.05.035>
4. Moody Д., Walsh Р. Measuring the value of information: an asset valuation approach. *European conference on information systems.* 1999. P. 1-17. URL:

https://www.researchgate.net/profile/Faris_Alshubiri/post/How_to_determine_information_asset_value/attachment (дата звернення: 10.11.2023)

5. Olaisen J. Information as a strategic resource: A question of communication. *International conference on advanced information systems engineering*. P.141-167. URL: https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/3-540-54059-8_84.pdf (дата звернення: 10.11.2023)

УДК 331.1

Немченко Тетяна

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності

Коваленко Владислава

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ ІТ-СЕКТОРУ В КРИЗОВИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

У сучасному світі, де технології швидко розвиваються і стають ключовим елементом глобальної економіки, управління організаціями ІТ-сектору набувають актуальності з огляду потребу підтримки конкурентоспроможності національної економіки. Зауважимо, що на тлі загальноекономічної кризи в Україні, ІТ-сектор, в свою чергу, переживає власну кризу на світовому рівні. Відповідно, підтримка функціоналу ІТ-галузі для України стає важливим завданням, позаяк в умовах цифровізації та глобалізації суспільного поступу стає визначальним аспектом стійкості та успіху. Маємо зауважити, що за своєю природою, кризи, можуть не лише створювати виклики, але й також відкривають можливості для новаторства та покращення стратегій управління.

Аналізуючи динаміку зайнятості в ІТ-сфері в Україні, зауважимо, що за даними Djinni, одного із найпотужніших сайтів для пошуку роботи в ІТ-галузі: «На початку 2018-го Djinni index був майже 7, але зі зростанням кількості вакансій він швидко знизився до «комфортних» 3-3.5 у квітні-листопаді 2019 р. Далі був «ковідний провал», а у квітні-листопаді 2021 індекс повернувся до 3.5. Після початку повномасштабного вторгнення, у березні 2022 індекс вже був 0.88, тобто на кожні 100 відгуків на вакансії, кандидати отримували 88 пропозицій. Станом на середину серпня 2023 р. він вже 0.18 в середньому по всіх категоріях» вказує джерело [1]. Окрім цього, помічаємо і невтішну статистику щодо зниження експорту ІТ-послуг (за шість місяців з початку 2023 р. його обсяг знизився на 9,3% порівняно з аналогічним періодом 2022 р. і склав 3,38 млрд\$) [1]. Тобто, робимо висновок, що попит на фахівців на ринку праці в ІТ-сфері знижується, що є негативною тенденцією, позаяк власне дана галузь становить одну із вагомих складових забезпечення конкурентоздатності в Україні та виступає одним із джерел поповнення бюджету.

Відповідно, постає завдання, щодо оптимізації управління в ІТ-сфері за рахунок поліпшення функціонування організацій в даній галузі.

По-перше, звертаючи увагу на особливості функціонування ІТ-галузі, варто виходити з того, що ризики в даній сфері варто розглядати як необхідну частину бізнес-стратегії. Аналіз ризиків і розробка відповідних стратегій дозволять ІТ-компаніям заздалегідь підготуватися до негативних впливів кризових ситуацій. Наприклад, диверсифікація продуктового портфеля може зменшити залежність від конкретного сегменту ринку, що робить компанію менш уразливою до економічних потрясінь. Загалом, в так званій «Біблії проєктного менеджменту» РМВОК, якою користуються всі фахівці у сфері ІТ, виокремлюють цілий розділ присвячений Risk Management, більше того, застосування постулатів ризик-менеджменту відображено у стандартах, що вважаються основоположними для їх використання в компаніях даної галузі. Зокрема, мова йде про The Standard for Risk Management in Portfolios, Programs, and Projects [2].

По-друге, фінансовий аспект також важливий у процесі управління кризовими ситуаціями. Планування та оптимізація фінансових ресурсів дозволяють забезпечити стійкість компанії в умовах турбулентності. При цьому слід приділяти пріоритетну увагу ключовим проєктам та ініціативам для максимально ефективного використання ресурсів [3].

По-третє, зауважимо, що в ІТ-сфері доречно відмовлятися від традиційних, жорстких методів управління на користь гнучких та адаптивних стратегій, що підтверджується їх практичним успішним запровадженням. Впровадження методів управління, на кшталт, Agile-менеджменту чи Scrum-менеджменту, дозволяє швидше реагувати на зміни у вимогах та забезпечити більшу гнучкість у роботі команд, підвищить їх ефективність, а отже позитивно вплине на підсумкові результати діяльності організацій. Вагомості набувають новітні технології управління персоналом, зокрема хедхантингу, прелімінарингу, нетворкінгу, онбордингу та коучингу, тощо [4]. Ефективна комунікація та залучення персоналу є ще однією важливою складовою успішного управління в кризових умовах. Інформування персоналу про стратегічні рішення, врахування їхньої думки та залучення до процесів прийняття рішень допомагає зміцнити довіру та сприяє ефективному функціонуванню ІТ-організації.

Для забезпечення сталого розвитку та успішного подолання кризових викликів, організації ІТ-сектору також повинні зосереджуватися на постійному навчанні та розвитку персоналу. Швидка зміна технологій вимагає постійного оновлення знань та навичок, і ті компанії, які надають можливість своїм працівникам постійно підвищувати кваліфікацію, будуть в кращому положенні для подолання викликів, пов'язаних із змінами [5].

Окрім цього, важливим є, враховуючи складні умови провадження господарської діяльності в Україні (військові дії, блекаути, обстріли, тощо), забезпечити ефективну організацію дистанційної роботи та застосування сучасних технологій для комунікації та співпраці стає необхідністю в умовах глобальної мобільності та несподіваних змін у робочому середовищі. Розробка

та впровадження безпекових інфраструктур є важливою складовою для захисту від кіберзагроз та надання стійкості в умовах кризи.

Суттєвою частиною управління в умовах здійснення господарської діяльності в епохусьогодення є підтримка сталості та етичних стандартів. Здатність зберігати довіру клієнтів та партнерів, дотримуючись високих етичних стандартів у прийнятті рішень, стає ключовою у налагодженні довготривалих бізнес-стосунків. Крім того, врахування соціальних та екологічних аспектів у бізнес-процесах дозволяє організаціям не лише виживати в кризових умовах, але й сприяти сталому розвитку суспільства [5].

Отож, підсумовуючи, робимо висновок, що врахування вищезначених аспектів управління організаціями ІТ-сектору в кризових умовах дадуть змогу сформуванню комплексної стратегії, спрямованої на забезпечення стійкості та успіху компанії в кризових умовах. Спроможність адаптуватися до нових реалій, використовувати технології для успішної реалізації бізнес-процесів та підтримувати високий ступінь гнучкості дозволить організаціям не тільки пристосовуватися до кризових ситуацій, а й виходити з них сильнішими та більш конкурентоспроможними.

Література:

1. Криза в ІТ: Рекрутери уже не пишуть першими, а кількість відгуків на вакансію у сім разів перевищує пропозицію. *Бізнес Цензор*. URL: https://biz.censor.net/resonance/3438021/kryza_v_it_rekrutery_uje_ne_pyshut_pershymu_a_kilkist_vidgukiv_na_vakansiyu_u_sim_raziv_perevyschuye (дата звернення: 08.11.2023).
2. Грабіна К.В. Огляд процесів управління ризиками в ІТ-проектах у контексті стандартів проєктного менеджменту. *Управління розвитком складних систем*. 2020. № 43. С. 26-32.
3. Желізняк А.С. Розвиток ІТ сфери в Україні і джерела фінансування. *Тенденції та перспективи розвитку економіки ХХІ століття очима молоді : матеріали V Міжвуз. студ. наук. конф., Харків, 20 трав. 2021 р.* Харків. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. 2021. С. 79-84.
4. Алярова А. Розвиток технологій менеджменту персоналу в ІТ-сфері. *Економіка і організація управління*. 2022. № 3 (47). С. 135-145.
5. Касич А.О., Бурківська В.А. Імплементация цілей стійкого розвитку в практику управління підприємствами у сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 16, Ч. 1. С. 135-139.

*Немченко Тетяна*кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності*Коваленко Євгеній*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Стрімкий розвиток сучасної світової спільноти, пришвидшений технологічним проривом, зумовлює аграрний сектор не залишатися осторонь впливу цифрової трансформації. Цифрові технології не тільки здійснюють вплив на підхід до власне виробництва аграрної продукції, а й вносять революційні зміни в процес управління персоналом, ставлячи перед управлінцями нові задачі та виклики.

Цифровізація процесів HR-менеджменту спрямована, насамперед, на вирішення нижче окресленого кола завдань:

- вдосконалення адаптації персоналу до змін, які неминуче виникають під час впровадження цифрових технологій;
- зростання продуктивності праці;
- розвиток у працівників вміння застосовувати отримані знання і навички, переорієнтовуватися в умовах зміни оточуючого середовища, швидко навчатися та підвищувати власний професійний рівень;
- розвиток у працівників творчого, креативного, стратегічного критичного та аналітичного мислення;
- формування сприятливого клімату для генерації інновацій, креативності задля прийняття нестандартних рішень;
- врахування потреб та інтересів працівників для реалізації стратегічного плану підприємства тощо [3].

У цих умовах, розвиток цифрових технологій стає ключовим стратегічним інструментом для оптимізації управління людськими ресурсами на аграрних підприємствах. Інноваційні методи відбору та розвитку персоналу в агросекторі, під впливом цифровізації, відкривають нові горизонти для залучення та розвитку талановитих працівників у в дану сферу. Цей процес включає в себе використання передових технологій та інновацій для забезпечення ефективності та точності в процесах відбору, а також для надання працівникам можливостей для постійного навчання та розвитку і охоплює низку напрямів, включаючи рекрутинг, навчання та розвиток, аналітику та планування робочої сили тощо. Зокрема, впровадження цифрових систем аналізу та планування дозволяє аграрним підприємствам ефективно використовувати людські ресурси. Аналітичні інструменти, засновані на

великих обсягах даних, дають можливість точно прогнозувати потреби в робочій силі, планувати процеси рекрутингу та вибору, а також раціоналізувати розподіл завдань. Використання ж спеціалізованих платформ і програм для рекрутингу та відбору дозволяє автоматизувати пошук кандидатів, використовувати аналітику для оцінки їхнього потенціалу та відповідності вимогам, а також прискорює процес вибору нових співробітників [1].

Окрім зазначеного, в агросекторі, який виступає важливою галуззю в економіці України, важливо надавати працівникам навички, пов'язані з роботою в різних умовах та з іншими видами обладнання. Використання віртуальної та розширеної реальності дозволяє створювати симуляції сільськогосподарських умов, щоб тренувати працівників у безпечному та контрольованому середовищі. Це сприяє швидкому засвоєнню навичок та підготовці до реальних сценаріїв. Формування онлайн-платформ та навчальних порталів дозволяє працівникам самостійно вивчати нові технології, агротехніку та управлінські навички. Це робить процес навчання більш гнучким та доступним, дозволяючи пристосувати темп і зміст навчання до індивідуальних потреб працівників. Використання процесів гейміфікації здатне симулювати сільськогосподарські процеси, покращення опанування новітньої техніки та устаткування, наростити навички та здібності працівників у форматі гри [1].

Окрім зазначеного, зауважимо і про важливість застосування цифрових технологій, під час безпосереднього налагодження комунікаційних процесів в колективах. Спеціалізовані онлайн-платформи та програми для спілкування, як от Slack, Zoom, Trello, Asana, FarmLogs, Agrello дають можливість обміну інформацією між співробітниками не залежно від їхнього місця роботи. Це пришвидшує комунікації та підвищує їх ефективність командної роботи.

Варто зауважити і про доцільність застосування хмарних сервісів, що дають змогу полегшити комунікацію на рівні «підлеглий-керівник», здійснити автоматизацію процедур проведення оцінювання і рейтингування, що в свою чергу, збільшить рівень довіри до керівництва за умови неупередженості та загальнодоступності, забезпечить доступ працівників до інновацій, підвищить рівень креативності, а також значно полегшить роботу працівників HR-відділів за рахунок автоматизації рутинних процесів, зменшення часу на роботу з документами, в тому числі, потребу на пошук та збереження інформації. При цьому варто підкреслити, що хмарні сервіси також позитивно вплинуть на безпеку зберігання HR-даних, оскільки знизиться ризик втрати та несанкціонованого механічного доступу до неї [4].

Проте, не заперечуючи численні переваги, цифрової трансформації, наголосимо на потребі забезпечення кібербезпеки та конфіденційності даних, що стає досить актуальним завданням в умовах збільшення кількості цифрових інструментів та обміну інформацією, а відповідно, використання сучасних систем шифрування, двофакторної аутентифікації та інших методів забезпечення конфіденційності даних стає обов'язковим елементом управління персоналом на аграрних підприємствах. Зауважуючи, що ефективно управління кадрами включає в себе велику кількість електронної переписки та обміну інформацією через електронні канали, то захист від фішингових атак та інших

загроз електронної пошти стає критичною необхідністю. Застосування ефективних систем фільтрації та антивірусного програмного забезпечення, а також навчання персоналу розпізнавати потенційно небезпечні повідомлення, допомагає зменшити ризик витоку інформації та відновити впевненість в електронній комунікації [2].

Відповідно, приходимо до висновку, що в контексті стрімкої цифровізації аграрного сектору вдосконалення менеджменту людських ресурсів стає необхідністю, щоб забезпечити ефективну і конкурентоспроможну роботу сільськогосподарських підприємств. Оптимізація управління персоналом у віртуальному та цифровому середовищі вимагає нових стратегій, інструментів та підходів, спрямованих на максимізацію продуктивності та задоволеності працівників. Однак, щоб забезпечити успішну імплементацію цифрових інновацій в управління персоналом, важливо враховувати унікальні вимоги та специфіку сільського господарства, а також забезпечити належну безпеку даного процесу.

Література:

1. Бей Г.В., Серета Г.В. Трансформація HR-технологій під впливом цифровізації бізнес-процесів. *Економіка і організація управління*. 2019. № 2 (34). С. 93-101.
2. Вітер С.А., Світличин І.І. Захист облікової інформації та кібербезпека підприємства. *Економіка та суспільство*. 2017. Вип. 11. С. 497-502.
3. Захарчин Г.М., Поплавська Ж.В. Управління персоналом в контексті сучасних викликів. *Актуальні проблеми економіки*. 2017. № 4. С. 125-133.
4. Riya Sand. HR and Cloud Computing: How the Cloud is Transforming HR. URL: <https://www.spiceworks.com/hr/hr-strategy/articles/hr-and-cloud-computing-how-the-cloud-is-transforming-hr/> (дата звернення: 10.11.2023).

УДК 339.137.2: 355.01

Нідзельський Вячеслав

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

Кузьм'як Юрій

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»
м. Дніпро, Україна

КОНКУРЕНТНИЙ РОЗВИТОК ПРОДОВОЛЬЧОГО РИТЕЙЛУ: ВИКЛИКИ ВОЄНОГО ЧАСУ

У складних економічних та геополітичних умовах, що склалися в Україні з початком військових дій, безперервне функціонування суб'єктів господарювання, діяльність яких спрямована на задоволення потреб населення у предметах першої необхідності, набуває першочергового значення.

Порушення їх роботи може спричинити негативні наслідки як для населення, так і для продовольчої безпеки країни в цілому.

За таких обставин, вітчизняний продовольчий ритейл відповідно до Закону України «Про критичну інфраструктуру» та Постанови КМУ «Деякі питання об'єктів критичної інфраструктури» визначено об'єктом критичної інфраструктури II та III категорій критичності.

У такому контексті проблема конкурентного розвитку торговельних мереж та використання інструментальних засобів системного управління ними набуває особливої актуальності. У центрі наукових дискусій опинилися складні теоретичні та практичні проблеми визначення ролі підприємств роздрібною торгівлі у розвитку сфери товарного обігу, активізації їх діяльності в умовах посилення конкурентної боротьби за споживача, стабілізації ринку товарів і послуг та підвищення соціально-економічної ефективності функціонування торгівлі.

Практично всі торговельні мережі понесли втрати, спричинені масштабні бойовими діями та окупацією частини українських територій росією. Серед негативних тенденцій, які позначилися на їх роботі варто виділити такі:

- знищення частини торговельних об'єктів та складів;
- зупинка діяльності торговельних об'єктів, розташованих на окупованих територіях;
- порушення роботи логістичної інфраструктури та знищення окремих логістичних ланцюгів;
- унеможливлення подальшої співпраці із постачальниками, які опинились на окупованій території, втрата частини вітчизняних та іноземних постачальників, зрив виконання зобов'язань та умов контракту;
- скорочення товарного асортименту торговельних мереж;
- розгортання інфляційних процесів та девальвація національної валюти;
- зменшення споживачів внаслідок відтоку населення із країни;
- зниження платоспроможності споживачів;
- падіння попиту та зниження середньодобової відвідуваності торгових об'єктів;
- накопичення дебіторської заборгованості окремими мережами тощо.

Внаслідок повномасштабного вторгнення росії, торговельні мережі змушені були тимчасово зупинити діяльність частини своїх об'єктів, розташованих на окупованих територіях. Станом на червень 2022 р., серед топ-10 найбільших FMCG ритейлерів, закрито близько 300 супермаркетів, втрачено майже 335 000 кв.м (12,6%) торгових площ (табл. 1). Станом на кінець першого півріччя 2022 р. вона складала 628 800 кв.м. Попри все вдалося зберегти понад три тисячі торгових точок.

За даними Асоціації ритейлерів України та Української ради торгових центрів встановлена сума збитків, завданих торговельним мережам сягнула 50,7 млрд грн, а скорочення товарообігу за перші місяці війни становило 75% від довоєнного рівня.

Таблиця 1 – Активність FMCG ритейлерів за торговельною площею в Україні

Компанія	Мережі	Сумарна торговельна площа, тис. кв. м		Відхилення, %
		грудень 2021 р.	червень 2022 р.	
Fozzy Group	Сільпо, Фора, FozzyCash&Carry, LeSilpo, Thrash!, Favore	719,7	628,8	-12,6
АТБ-маркет	АТБ, АТБ express	654,6	534,5	-18,3
Ашан Україна Гіпермаркет	Ашан, Мій Ашан, Ашан City, Ашан PickupPoint	177,9	155,8	-12,4
Metro Cash & Carry Україна	METRO, Бери-Вези	183,7	151,3	-17,6
НОВУС Україна	NOVUS, NOVUS Express	160,2	145,7	-9,0
Таврія В, Таврія Плюс	Таврія В, Космос	154,7	135,4	-10,7
Рітейл Груп	Велмарт, Велика Кишеня, ВК Експрес, ВК Select	113,3	95,1	-16,0
ЕКО	ЕКО маркет, Симпатик	95,8	86,0	-10,3
Омега	VARUS, Планета	93,2	85,6	-8,1
Копійка-центр	Копійка, Sentim, Копійка-міні маркет	53,4	50,3	-5,7

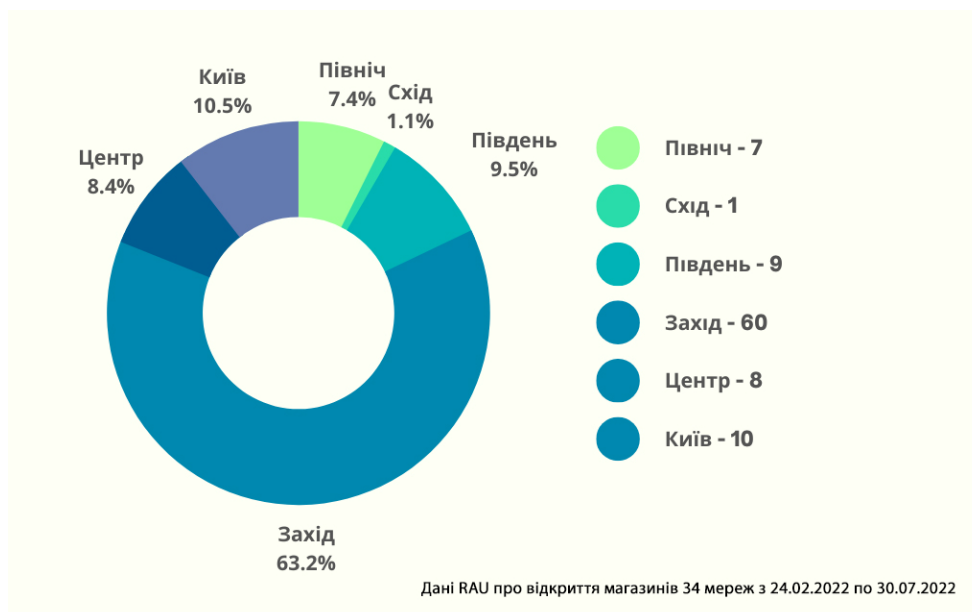
Джерело [1]

За таких умов торгівельні мережі змушені адаптуючись до жорстких умовсьогодення та працювати звикликами, що постали в умовах воєнного часу. Ритейлери вимушені працювати переважно в категоріях низької та середньої ціни через падіння доходів населення.

Попри все провідні мережі магазинів України продовжують розвиватися та здійснювати інвестиції, відкриваючи нові магазини. Так, найбільша українська продуктова мережа АТБ відкрила перший новий магазин під час активної фази війни ще 31 березня. Відповідно до даних Асоціації ритейлерів України більшість торгових точок відкрито на заході країни – 60 од., або 63,2% від загальної кількості. Друге місце посідає м. Київ з показником 10 од., або 10,5%. Замикає трійку лідерів південь України – 9 од., 9,5% [6].

Незважаючи на численні складнощі та зниження купівельної спроможності населення вітчизняний ритейл не лише продовжує працювати, але й примудряється впроваджувати нові послуги на інноваційні сервіси, які дозволять адаптуватись до роботи в воєнний час та при цьому покращити клієнтський досвід. Чимало українських компаній повністю у переорієнтували експансію у бік заходу. Опинившись у більш вигідних позиціях за інших, продовжили розширення й західноукраїнські торгівельні мережі.

Рисунок 1 – Розподілення нових магазинів за регіонами України
Джерело [3]

Торгівельні підприємства намагаються призвичаїтися до тенденцій, які формуватимуть ринок роздрібної торгівлі. Ці тенденції визначаються трьома ключовими чинниками:

- дедалі більша роль онлайн – мережеві магазини та власні служби доставки стають основним каналом продажів;
- важливим критерієм стає співвідношення цінності та ціни продукту – покупці зазвичай шукають якісну заміну дорогим брендам;
- змінюється спосіб життя споживача – акцент на здорові та екологічні продукти, а також якісні напівфабрикати.

На думку експертів, не зважаючи на зниження купівельної спроможності, вітчизняний ритейл для того щоб залишатися конкурентоспроможними, змушений інвестувати у розширення свого асортименту, інакше вони гарантовано втратять свої позиції на ринку.

Вітчизняний ритейл й надалі планує продовжувати розвиватися і після війни відповідно до плану післявоєнного відновлення України [5]. Вирішення проблеми відновлення вітчизняного ритейлу можливе надихаючись досвідом найбільш відомих прикладів економічного успіху, зокрема, відновлення Європи і план Маршалла (1948-1953); економічне диво Західної Німеччини (1948-1960); італійський бум (1953-1973); економічна експансія Японії (1948-1962); південнокорейське диво (1945-1980) [2].

Однак, як зазначає Павлова В.А., враховуючи характер втрат України та необхідність відновлення економіки, використовуючи сучасні технології, потрібен власний план відновлення національної економіки. Напрямами розвитку українського ритейлу в повоєнний час вона бачить: цифровізацію основних торговельно-технологічних процесів; побудову й удосконалення логістики; оптимальне поєднання офлайн та онлайн форматів; розвиток власної торгової марки; формування клієнтської бази на підставі дослідження

поведінки споживачів [4].

Відновлення вітчизняного ритейлу має відбуватися у єдності та взаємопорозумінні бізнесу та держави. Розвитку українського ритейлу сприяє звільнені від сплати ПДВ до кінця 2022 р. ряду торгових компаній. Продовження цієї політики зміцнить позиції торговельних підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках. Освоєння нових логістичних ланцюжків українському ритейлу та освоєння нових ринків також має відбуватись за підтримки держави.

Література:

1. Асоціація ритейлерів України. URL: <https://rau.ua> (дата звернення: 26.11.2023)
2. Железняк Я. 5 історій економічного успіху після війни: світовий досвід для України. URL: https://lb.ua/economics/2022/04/13/513199_5_istoriy_ekonomichnogo.html (дата звернення: 26.11.2023)
3. Нескорені: хто з ритейлерів наважився розвивати мережу під час війни і як саме. URL: <https://rau.ua/novyni/novini-kompanij/ritejleri-pid-chas-vijni/> (дата звернення: 26.11.2023)
4. Павлова В.А. Шляхи розвитку вітчизняного ритейлу в повоєнний період. *Академічний огляд*. 2022. № 1 (56). С. 42-50
5. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua> (дата звернення: 26.11.2023)
6. Ритейл продовжує розвиватися: які мережі ризикнули інвестувати під час війни. URL: <https://ubr.ua/uk/market/trade/ritejl-prodolzhil-razvivatsya-kakie-seti-risknuli-investirovat-vo-vremya-voyny> (дата звернення: 26.11.2023)

УДК 343.148.5

Новак Ольга

старший судовий експерт групи економічних досліджень
Волинський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України
м. Луцьк, Україна

ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ЩОДО ОПЕРАЦІЙ ІЗ НАРАХУВАННЯ ТА ВИПЛАТИ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ

Тема достовірності нарахування та виплати матеріального забезпечення військовослужбовців на даний час є досить актуальною. При проведенні економічних експертиз щодо нарахування та виплати грошового забезпечення військовослужбовців, алгоритм дослідження передбачає застосування наступних методів судово-економічної експертизи: аналіз, арифметична перевірка, співставлення документів, документальна перевірка, порівняння тощо.

На початковому етапі проведення експертизи потрібно встановити документальну обґрунтованість та відповідність діючому законодавству. нарахування сум грошового забезпечення військовослужбовців. На сьогодні регулярні грошові виплати військовослужбовців можна розділити на дві частини:

- перша – це традиційне грошове забезпечення, яке військові отримують відповідно до своєї посади, звання та вислуги років (це той заробіток, який вони отримували й до 24 лютого 2022 року);
- друга – щомісячна грошова винагорода, яка встановлена за ініціативою президента на період воєнного стану.

Розмір грошового забезпечення залежить від посади, військового звання, тривалості, інтенсивності та умов військової служби, кваліфікації, наукового ступеня і вченого звання військовослужбовця (ч. 3 ст. 9 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [3]).

Грошове забезпечення включає: 1) щомісячні основні види грошового забезпечення – посадовий оклад (розраховується виходячи з розміру 1762 гривні шляхом множення на відповідний тарифний коефіцієнт); оклад за військовим званням; надбавка за вислугу років; 2) щомісячні додаткові види грошового забезпечення – підвищення посадового окладу, надбавки за особливості проходження служби, службу в силах спецоперацій; кваліфікацію; роботу в умовах режимних обмежень та інше; 3) одноразові додаткові види грошового забезпечення.

На другому етапі проведення експертизи потрібно встановити документальну обґрунтованість та відповідність діючому законодавству нарахування додаткових винагород військовослужбовців в умовах воєнного стану. На період дії воєнного стану військовослужбовцям додаткова винагорода згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» [1] та відповідно до Наказу Міністерства оборони України «Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам» [2], виплачується в таких розмірах:

- військовослужбовці, які здійснюють бойові (спеціальні) завдання у період здійснення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України – додаткова винагорода 30 000 гривень (в розрахунку на місяць пропорційно часу виконання таких завдань);
- військовослужбовці, які беруть безпосередню участь у бойових діях або здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України, перебуваючи безпосередньо в районах їх здійснення, на тимчасово окупованій Російською Федерацією території України, та виконують бойові (спеціальні) завдання: додаткова винагорода 100 000 гривень (в розрахунку на місяць пропорційно часу участі у таких діях та заходах);
- військовослужбовцям, які у зв'язку з пораненням (травмою або каліцтвом), пов'язаним із захистом Батьківщини, перебувають на стаціонарному лікуванні в закладах охорони здоров'я, а також військовослужбовцям, які захоплені в полон (крім тих, які добровільно здалися в полон), безвісти відсутні, або є заручниками – 100 000 гривень

- помісячно;
- військовослужбовцям, які виконують бойові (спеціальні) завдання у складі органу військового управління, штабу угруповання військ (сил) тощо – 50 000 гривень (в розрахунку на місяць пропорційно часу виконання таких завдань);
  - військовослужбовцям, які обіймають посади керівного та інструкторсько-викладацького складу у навчальних військових частинах (навчальних центрах, навчальних підрозділах) – від 15 000 до 30 000 гривень (з урахуванням їх рівня підготовки (кваліфікації) пропорційно часу здійснення підготовки та навчання персоналу в розрахунку на місяць).

Об'єктами дослідження при проведенні експертиз із зазначених питань є наступні первинні документи для нарахування грошового забезпечення: штат військової частини; накази, за якими військовослужбовців призначили на посаду та зарахували до списків особового складу військової частини, а також накази, за якими вони виконують обов'язки за посадою; накази, за якими встановили і виплачують основне і додаткове забезпечення; накази, за якими присвоїли військові звання; документи, які підтверджують науковий ступінь і вчене звання (свідоцтва, атестати); розрахунково-платіжні відомості, банківські платіжні документи та відомості (реєстри) розподілу заробітної плати та інших виплат.

Підтвердження безпосередньої участі військовослужбовців у бойових діях, виконанні бойового (спеціального) завдання або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, у період здійснення зазначених дій здійснюється на підставі таких документів: бойовий наказ (бойове розпорядження); журнал бойових дій або журнал ведення оперативної обстановки або бойове донесення чи постова відомість; рапорт (донесення) командира підрозділу (групи) про участь кожного військовослужбовця у бойових діях або заходах, у виконанні бойових (спеціальних) завдань.

При дослідженні та співставленні вищезазначених документів можна встановити обґрунтованість нарахування усіх видів грошового забезпечення військовослужбовців. На цьому етапі дослідження слід застосувати метод арифметичної перевірки документів, що здійснюється шляхом перерахунку результатів загальних підсумків, узгодження нарахувань і утримань тощо, з метою визначення правильності підрахунків та виявлення помилок.

Після дослідження первинних документів щодо нарахування усіх видів грошового забезпечення військовослужбовців та встановлення конкретних строків його виплати, експерт переходить до дослідження правильності нарахованих податків.

Особливістю оподаткування грошового забезпечення військовослужбовців є те, що податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) не утримується взагалі з грошового забезпечення військовослужбовців строкової служби, (у т. ч. тих, що проходять альтернативну службу) та ПДФО (18%), який утримується з грошового забезпечення, сплачується не бюджету, а назад військовослужбовцям – на виплату рівноцінної та повної компенсації втрати доходу військовослужбовця. Виплачують таку компенсацію ПДФО 18% разом

із виплатою грошового забезпечення.

Щодо військового збору (ВЗ), також є особливості – у період дії воєнного стану не підлягає оподаткуванню Військовим збором грошове забезпечення окремих категорій військовослужбовців, зокрема: ЗСУ та Нацгвардії України, СБУ та Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України та ін.

Військові частини та установи, які нараховують і виплачують забезпечення, є платниками єдиного соціального внеску (ЄСВ) за ставкою 22%. Ставки 8,41%, яка використовується до доходу осіб з інвалідністю, щодо грошового забезпечення військовослужбовців не передбачена. Нарахування ЄСВ відображається у одному звіті з ПДФО та ВЗ – Податковому розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків-фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску.

На кінцевому етапі дослідження, при застосуванні законодавства щодо грошового забезпечення військовослужбовців, дослідженні документів щодо наявності всіх необхідних реквізитів, експерти визначають достовірність сум нарахованого та виплаченого грошового забезпечення. Після чого, виходячи з підсумків проведеного дослідження, формуються висновки з поставлених питань.

Література:

1. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 р. № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.11.2023)
2. Про затвердження порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам : Наказ М-ва оборони України від 07.06.2018 р. № 260. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0745-18#Text> (дата звернення: 25.11.2023)
3. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 25.11.2023)

УДК 65.012.6

Овсак Богдан
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: **Тульчинська Світлана**
доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки і підприємництва
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДОЛОГІЙ В ІТ-ПРОЄКТУВАННІ

На сьогоднішній день, більшість ІТ-компаній в Україні ведуть свій бізнес використовуючи аутсорсингову модель бізнесу. Таким чином, українські ІТ-компанії залучені до світових процесів у сфері ІТ як представники експортоорієнтованого сегменту національної економіки, що надає послуги закордонним замовникам [3]. У свою чергу компанії-замовники послуг з розробки програмного забезпечення вимушені відмовлятися від стандартних форм організації проектних команд на користь використання територіально розподілених команд. Також, цей процес трансформації пов'язаний з необхідністю адаптації проектів до змінних зовнішніх умов діяльності, наприклад пандемії та умов військового стану. Перед компаніями-замовниками та компаніями-надавачами аутсорсингових послуг постало питання щодо ефективного управління такими територіально розподіленими командами, адже учасники цих команд можуть перебувати в різних країнах і часових поясах. Необхідно було забезпечувати обізнаність кожного учасника команди щодо цілей, напрямків, термінів проекту, а також ефективно використовувати наявні ресурси, щоб створювати якісні продукти і вкладатися в терміни.

Як показав аналіз джерел [5, 6], для ефективного використання ресурсів команд застосовуються різні методології управління проектами, причому використання останніх пов'язане із забезпеченням наступних цілей:

- зменшення витрат і термінів на створення функціоналу продукту;
- забезпечення високої якості наданих послуг;
- оптимізація використання ресурсів команди;
- управління ризиками, що виникають при розробці;
- покращення прогнозування термінів надання послуг.

Результати опитування [1] показали, що найбільш широко розповсюдженою методологією серед аутсорсингових ІТ-компаній є методологія Agile, яка складається з чотирьох основних пріоритетів:

- забезпечення комунікації між учасниками команд;
- забезпечення постійної роботи продукту;
- забезпечення зворотного зв'язку з замовником;
- забезпечення адаптації до змін вимог і термінів.

Сама ж методологія включає в себе 12 принципів, які описані у вигляді рекомендацій у спеціальному документі – Agile Manifesto [4], виконання останніх дозволяє забезпечити адаптацію проекту до можливих змін. На методології Agile було побудоване сімейство гнучких методик до яких відносяться: Scrum, Kanban, Extreme Programming та інші. Як показало дослідження використання Agile-методології серед українських компаній, найбільш використовуваною є Scrum-методика.

Таким чином, українські аутсорсингові ІТ-компанії залучені до світових процесів ІТ-галузі, як представники експортоорієнтованого сектору економіки України. Для забезпечення ефективності керування командами розробників ІТ-компанії застосовують певні методології ІТ-проектування, використання яких дозволяє забезпечувати: зменшення витрат і термінів на створення функціоналу продукту; надання послуг високої якості; оптимізацію використання ресурсів команди; управління ризиками; покращення прогнозування термінів надання послуг. Серед використовуваних методологій найбільш широко розповсюдженою є методологія Agile, причому вітчизняні аутсорсингові ІТ-компанії найчастіше використовують методику Scrum, яка має характеристики, що найкращим чином відповідають вимогам вітчизняних проєктувальників.

Література:

1. Дослідження «Remarkably Useful Stats and Trends on Software Development» Good Firms Research. URL: <https://www.goodfirms.co/resources/software-development-research> (дата звернення: 11.11.2023)
2. Дослідження «Why choose ukrainian developers». URL: <https://amoniac.eu/blog/post/why-choose-ukrainian-developers> (дата звернення: 11.11.2023)
3. Овсак Б.О. Особливості розвитку ІТ-бізнесу в Україні. *Сучасні проблеми менеджменту. Матеріали XVIII міжнародної науково-практичної конференції. 29 жовтня 2021 р., м. Київ.* НАУ. С. 59-60. С. 187-188.
4. Manifesto for agile software development. Agile Alliance. (2001). URL: <http://www.agilemanifesto.org/>. (дата звернення: 11.11.2023)
5. Nicholas C., Romano Jr., Fang Chen, Jay F., Nunamaker Jr. Collaborative Project Management Software. *Proceedings of the 36th Annual Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS'03)*.
6. Taweel A., Delaney B., Arvanitis T., Zhao L. Communication, Knowledge and Co-ordination Management in Globally Distributed Software Development: Informed by a scientific Software Engineering Case Study. *4th IEEE International Conference on Global Software Engineering. Limerick, Ireland. 13-16 July 2009.* P. 370-375.

УДК 330.101.541:629.73

Овсак Оксана

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності підприємств
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ АВІАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Формування та реалізація авіаційної політики для кожної країни є важливою стратегічною складовою забезпечення її сталого економічного розвитку. У період відродження, для пришвидшення розкриття свого потенціалу, Україна потребує впровадження ефективної авіаційної політики. Наразі необхідно вивчити рекомендації та досвід Міжнародної організації цивільної авіації, Європейської конференції цивільної авіації, а також практики провідних країн щодо її формування та реалізації.

Серед затверджених документів, що мають відношення до формування авіаційної політики України, слід назвати Національну Транспортну Стратегію України на період до 2030 р. [1], а також укладену у 2021 р. Угоду «Про спільний авіаційний простір між ЄС, її країнами – членами та Україною» [2]. Остання регламентує співробітництво сторін у сфері авіаційної безпеки та безпеки польотів, управління повітряним рухом, регулювання прав споживачів послуг з авіаперевезень, захисту навколишнього середовища, соціальних питань авіаційної галузі та інших, яке спрямоване на здійснення поступової інкорпорації вимог та стандартів законодавства ЄС до законодавства України. Метою укладеної угоди про спільний авіаційний простір є, відповідно, створення такого простору між країнами ЄС та Україною зі спільними стандартами та практикою у сфері авіаперевезень. Впровадження Угоди реалізується у два етапи, шляхом проходження через перехідні періоди, за результатом чого будуть зняти усі обмеження по доступу на ринок після повного інтегрування та адаптування усіх складових елементів[3].

У свою чергу, «Національна Транспортна стратегія України на період до 2030 року» визначає пріоритети державної політики щодо розвитку ринку авіатransпортних послуг України [4]. Її положення мають концептуальний характер і не представляють чіткі контури бачення розвитку ринку авіатransпортних послуг України та не визначають інструментарій його розвитку у розрізі фінансово-економічних складових забезпечення.

Таким чином, зміст положень вищезгаданих документів не дають можливість скласти уяву про авіаційну політику України, а саме її зміст, спрямованість, пріоритети та засоби реалізації. Прийняті документи скоріше віддзеркалюють передумови формування такої політики. Для порівняння, Міжнародна організація цивільної авіації визначає цілі та загальну мету реалізації авіатransпортної політики та регулювання у наступному:

- зменшення витрат держави на виконання своїх функцій регулювання економіки;
- збільшення переваг та вибору споживача;
- покращення повітряного сполучення;
- створення більш конкурентоспроможні можливості для розвитку бізнесу на авіаринку;
- тим самим сприяння сталому економічному розвитку та розширенню торгівлі та туризму [1].

Наразі назріла необхідність формування актуальної національної авіаційної політики, яка має створити умови для стрімкого розвитку авіатранспортної галузі України у післявоєнний період. На основі чіткого бачення бажаного стану авіаційного транспортного ринку країни та його взаємозв'язків з авіаційними ринками інших країн, зокрема країн ЄС, та урахування особливостей транспортної системи України у її взаємозв'язках з транспортною системою країн ЄС, національна авіаційна політика має визначити спектр інструментарію, використання якого сприятиме її ефективній реалізації. Прийняття її має бути на певний період з необхідністю проведення аналізу та здійснення уточнюючого для досягнення поставлених цілей корегування. Прикладом може бути національна авіаційна політика Ірландії, яка реалізує національні інтереси цієї країни, розкриваючи її потенціал і при цьому повністю відповідаючи вимогам ЄКЦА, законодавству ЄС та рекомендаціям ІКАО, зокрема й щодо забезпечення рівних конкурентних можливостей для усіх учасників авіатранспортного ринку.

Література:

1. Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року. URL: <https://mtu.gov.ua/projects/115/> (дата звернення: 11.11.2023)
2. Угода України та ЄС про «Спільний авіаційний простір». URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/news/ukrayina-ta-yes-pidpisali-ugodu-pro-spilnij-aviacijnij-prostir> (дата звернення: 11.11.2023)
3. Овсак О.П., Садловська І.П. Організаційні та правові аспекти Угоди між Україною, Європейським Союзом та його державами – членами «Про спільний авіаційний простір». *Причорноморські економічні студії*. 2022. Вип. 74. С. 65-70.
4. Мізюк С.Г. Макроекономічний вплив на розвиток авіаційного транспорту України через важелі державної політики. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 29. С. 38-41.
5. ICAO Air Transport Policy and Regulation. URL: <https://www.icao.int/sustainability/Pages/economic-policy.aspx> (дата звернення: 11.11.2023)

УДК 658:336.2

Овчаренко Анна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Лисенко Алла

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

ПОДАТКОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТОМ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Податковий менеджмент відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування системи оподаткування загалом та в регулюванні обсягу податкових надходжень на макроекономічному рівні, а також в оптимізації рівня податкового навантаження на суб'єкт господарювання, забезпеченні ефективного керування процесом нарахування й сплати податкових платежів на мікроекономічному рівні.

У системі управління суб'єктом господарювання податковий менеджмент поєднує сукупність принципів та методів розробки й подальшої реалізації рішень щодо вибору системи оподаткування, повноти та правильності розрахунку обсягу податкових платежів, здійснення контролю за їх вчасним перерахуванням до бюджету. Ключовими завданнями податкового менеджменту на мікроекономічному рівні є розробка податкової політики суб'єкта господарювання з урахуванням напрямів його діяльності та стратегії розвитку, спрямованої на максимізацію прибутку за рахунок оптимізації обсягу податкових платежів.

Розглядаючи податковий менеджмент як особливий тип ринкового управління податковими відносинами, Лагодієнко Н.В., Євтушевська О.О. та Накісько О.В. акцентують увагу на тому, що в умовах ринкових відносин таке управління можливе виключно за наявності ринкового середовища, яке для різних суб'єктів податкового менеджменту передбачає: розробку цілей розвитку в залежності від стану економіки, споживання та ринку; орієнтацію на споживчий попит та ринкові потреби; фінансово-господарську самостійність у поєднанні з відповідальністю управлінського персоналу за ухвалення рішень; ефективність діяльності в сфері управління податками, що передбачає забезпечення максимального результату при одночасній мінімізації податкових витрат [2].

Досліджуючи податковий менеджмент як систему управління податковим процесом, Магопець О.А. зазначила, що «податковий менеджмент є організованою відповідним чином системою, яка включає всі організаційно-фінансові категорії управління податковим процесом: податкове право, податкову політику, податкову систему (систему оподаткування) і податковий механізм (механізм оподаткування)» [4, с. 125].

При розгляді податкового менеджменту як частини управлінського

процесу суб'єкта господарювання Гринчук Ю.С. та Гринчук В.Ю. виокремили чотири взаємопов'язані підсистеми: цільову (спрямовану на виявлення цілей та задач податкового менеджменту), забезпечуючу (призначенням якої є інформаційно-методичне та нормативно-правове забезпечення податкового менеджменту), функціональну (яка передбачає запровадження податкового планування, розроблення податкової стратегії суб'єкта господарювання, визначення напрямів його облікової політики, а також принципів податкового обліку та контролю) та управляючу (яка визначає учасників процесу податкового менеджменту та перелік їх обов'язків) [1].

Для досягнення цілей системи менеджменту на кожному етапі її функціонування здійснюється розробка відповідних управлінських рішень. В сфері податкового менеджменту, як і в будь-якій іншій сфері, процес розробки рішень включає три стадії: 1) підготовка рішення; 2) прийняття рішення; 3) реалізація рішення [3]. Так, на стадії підготовки рішення окреслюється проблема, відбувається пошук та збір інформації, її аналітична обробка. При прийнятті рішень здійснюється розгляд їх альтернативних варіантів, відбір прийнятних критеріїв з метою вибору конкретного варіанта рішення з кількох альтернатив. На стадії реалізація рішення до виконавців доводиться конкретизоване завдання, здійснюється контроль за його виконанням, оцінюється отриманий результат.

Взаємозв'язок елементів податкового менеджменту в системі управління суб'єктом господарювання можна представити наступним чином (рис. 1).

Рисунок 1 – Взаємозв'язок елементів податкового менеджменту в системі управління суб'єктом господарювання

Джерело: авторська розробка

Системний підхід при формуванні інформаційного забезпечення процесу управління податковою складовою суб'єкта господарювання базується на урахуванні наступних принципів: єдності, об'єктивності, компетентності, ймовірності, періодичності [5, с. 41]. Крім того, слід враховувати ієрархічну підпорядкованість складових податкового менеджменту, множинність досліджуваних моделей, можливість несумісності чинників та контрінтуїтивної поведінки.

Елементи податкового менеджменту в системі управління суб'єктом господарювання тісно взаємопов'язані між собою, а також із зовнішнім середовищем. Максимальне урахування внутрішніх та зовнішніх впливів у рамках ефективного податкового менеджменту забезпечує зниження податкових ризиків суб'єкта господарювання та оптимальний рівень податкового навантаження. У процесі податкового менеджменту необхідно розробити стратегію оптимізації податкових зобов'язань та чіткий план її реалізації, оптимізувати взаємовідносини з контрагентами шляхом вибору умов здійснення господарських операцій, належним чином організувати систему управлінського та фінансового обліку, здійснити раціональний розподіл активів з урахуванням прибутковості інвестування коштів та розміру сплачуваних податків, максимально урахувати можливості щодо зниження податкового тягаря.

Література:

1. Гринчук Ю.С., Гринчук В.Ю. Податковий менеджмент в системі управління підприємством. *Облік і фінанси АПК*. 2011. № 3. С. 125-128. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/2370/1/podatkovyj_menedzhment.pdf (дата звернення: 16.11.2023).
2. Лагодієнко Н.В., Євтушевська О.О., Накісько О.В. Місце податкового менеджменту в системі управління державними фінансами. *Ефективна економіка*. 2022. № 4. DOI: 10.32702/2307-2105-2022.4.6. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=10172>. (дата звернення: 16.11.2023).
3. Лисенко А.М. Прогнозування, планування та моделювання в системі розробки рішень в аналізі, аудиті та оподаткуванні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-54>. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2504/2423>. (дата звернення: 16.11.2023).
4. Магопєць О.А. Податковий менеджмент як система управління податковим процесом та його елементи. *Облік і контроль в управлінні підприємницькою діяльністю : матеріали V Міжнародної наук.-практ. конф., 19-20 вересня 2017 р.* Кропивницький : Ексклюзив-Систем, 2017. С. 125-127.
5. Kuzmenko H., Shalimova N. & Lysenko A. (2020). Information supporting system about tax capacity of a company and its efficiency: principles of formation and evaluation. *Socio World: refereed & reviewed journal social research & behavioral sciences*. Estonia, Tallinn. Vol. 1. Pp. 38-44. Available at: <http://195.230.140.114/jspui/bitstream/123456789/11642/1/Socio-world-01.01.2020-39-45.pdf>. (дата звернення: 16.11.2023).

УДК: 340.1

Орловська Ірина

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»
м. Київ, Україна

ЦИФРОВА ГРАМОТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРАВА ЛЮДИНИ НА ДОСТУП ДО ІНТЕРНЕТУ

Сьогодні більшість жителів нашої планети не можуть уявити своє життя без мережі «Інтернет». Сучасні технології забезпечують нас масою можливостей для навчання, роботи та розваг, однак не всі люди можуть вміло скористатися цими можливостями.

Рада ООН з прав людини, зважаючи на глобальні тенденції щодо формування права людини на інтернет, прийняла низку резолюцій з цього питання. Так, 27 червня 2016 р. ухвалено Резолюцію про сприяння, захист і реалізацію прав в інтернеті, що є спробою захистити право на свободу вираження поглядів онлайн, яке останнім часом зазнає все більших утисків у світі. Основу резолюції склали попередні заяви про цифрові права, що визначають незмінну позицію організації щодо свободи слова – права людини мають бути однаково захищені як офлайн, так і онлайн [4].

Л. Тарасенко зазначає, що громадяни для здійснення права на доступ до інтернету повинні забезпечити виконання низки вимог технічного характеру, зокрема, наявності технічних та комп'ютерних знань, необхідних для користування інтернетом (уміння працювати в інтернеті) [6]. Зазначені навички стали необхідною умовою реалізації права людини на інтернет.

На законодавчому рівні поняття «цифрової грамотності» визначено Положенням про Єдиний державний веб-портал цифрової освіти «Дія. Цифрова освіта», як здатність людини використовувати цифрові технології в сучасному цифровому суспільстві [2]. Крім того, Концепція розвитку цифрових компетентностей визначає цифровою компетентністю динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність із використанням таких технологій [3].

ЄС також намагається сформувати належний рівень цифрової грамотності. Так, право на освіту передбачає і право на доступ до знань, що у частині інтернет- і медіа грамотності означає – доступ до інтерактивної освіти і знань для того, щоб користуватися своїми правами та свободами в мережі «Інтернет». Сюди входять уміння, необхідні для розуміння, користування та роботи з широким спектром інструментів інтернету. Це має навчити користувачів критично оцінювати точність та достовірність контенту, додатків та послуг, до яких вони мають чи бажають мати доступ. Інтернет-користувачі

повинні мати можливість отримувати в інтернеті базову інформацію, освіту, знання та навички з метою реалізації своїх прав людини і основоположних свобод. Це відповідає стандартам Комітету міністрів Ради Європи у сфері забезпечення комп'ютерної грамотності як основної передумови доступу до інформації, реалізації культурних прав і права на освіту із застосуванням ІКТ [5].

По своїй суті цифрова грамотність є багатограним явищем, яке досліджують із різних сторін. Так, Саміт G20 запропонував виділити наступні компоненти цифрової грамотності: інформаційна грамотність, комп'ютерна грамотність, комунікативна грамотність, медіаграмотність, ставлення до технологій або інновацій [8].

Зважаючи на роль Інтернету для нашого життя, ми маємо бути максимально «підкованими». Для вивчення стану речей Мінцифри у грудні 2019 р. та у 2021 р. провело всеукраїнські дослідження цифрової грамотності. Якщо за результатами першого дослідження 53% населення України (за методологією оцінки цифрових навичок, яка застосовується Європейською комісією) знаходилися нижче позначки «базовий рівень», то повторне дослідження 2021 р. продемонструвало, що частка таких людей зменшилась до 47,8%. Головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян вважає, що цифрова грамотність – це пошук інформації, комунікація та колаборація, створення цифрового контенту, онлайн-безпека, а також вирішення технічних питань [1; 7].

Отже, наведений матеріал яскраво ілюструє необхідність формування та розвитку цифрової грамотності у населення України. Такі знання є невід'ємними від права людини на доступ до Інтернету та здійснюються в динамічному середовищі з метою реалізації потреб людини у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Цифрова грамотність є одним із вирішальних чинників для розвитку самого суспільства. Активний вклад держави у публічне адміністрування досліджуваного питання говорить про його затребуваність, адже просто наявність у людини права на доступ до інтернету може реалізовуватися лише у розважальних цілях, у той час як цифрова грамотність дозволить особі успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або навчальну діяльність із використанням інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, розширить горизонти можливостей під час реалізації різних інформаційних процесів: створення, пошуку, передачі, зберігання, обробки інформації з урахуванням критерію кібербезпеки.

Література:

1. Офіційний сайт Міністерства цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/onlayn-banking-word-ta-excel-yaki-tsfrovi-navichki-neobkhidno-pokrashchiti-ukraintsyam> (дата звернення: 18.11.2023)
2. Про затвердження Положення про Єдиний державний веб-портал цифрової освіти «Дія. Цифрова освіта»: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.03.2021 р. № 184. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/184-2021-%D0%BF/ed20220921#Text>

- (дата звернення: 18.11.2023)
3. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#n13> (дата звернення: 18.11.2023)
  4. Резолюція Рада ООН з прав людини про сприяння, захист і реалізацію прав в інтернеті від 27.06.2016 р. URL: <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FHRC%2F32%2FL.20> (дата звернення: 18.11.2023)
  5. Рекомендація CM/REC(2014)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо посібника з прав людини для інтернет-користувачів : Ухвала Комітету міністрів на 1197-му засіданні постійних представників міністрів від 16.04.2014 р. URL: <https://rm.coe.int/16802e3e96> (дата звернення: 18.11.2023)
  6. Тарасенко Л. Право на доступ до інтернету. *Вісник Львівського університету. Серія юридична.* 2020. Випуск 71. С. 53-61. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/law/article/view/11022> (дата звернення: 18.11.2023).
  7. Цифрова грамотність населення України : Звіт за результатами загальнонаціонального опитування. 2021. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2625-doslidzenna_2021_ukr.pdf (дата звернення: 18.11.2023)
  8. Chetty K., Wenwei L., Josie J., Shenglin B. (2017) Bridging The Digital Divide: *Measuring Digital Literacy.* URL: <https://repository.hsrb.ac.za/bitstream/handle/20.500.11910/10840/9697.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 18.11.2023)

УДК 631.162

Остапенко Олена

старший викладач кафедри права
та соціально-економічних відносин

Центральноукраїнський інститут розвитку людини
м. Кропивницький, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ

В Україні на сьогодні залишається вирішити вкрай важливе питання щодо ефективного вдосконалення податкової системи. Для вирішення цієї проблеми важливо застосовувати комплексний підхід, враховуючи іноземний досвід і внутрішні особливості, а також чітко визначені перспективи і напрямки розвитку. Відсутність визначеності щодо перспектив, пріоритетів, цілей та механізмів їх досягнення, особливо в умовах відсутності розвинених інститутів демократичної, правової держави і громадянського суспільства, заважає будівництву соціально-орієнтованої економіки.

Побудова правової держави в Україні вимагає створення системи адекватних інституціональних обмежень для фіскальної політики. Основною метою цієї системи є обмеження зростання державних витрат до меж, що є

соціально необхідними функціями держави, і, відповідно, підтримання оптимальних рівнів податкового тягаря.

Важливим етапом реформування податкової системи України є визнання того, що вона вже в основному сформувалася і, незважаючи на свої недоліки, не потребує радикальних змін. Це передбачає, перш за все, закріплення на законодавчому рівні стабільності її основи. Такий підхід дозволив би зосередити увагу на пошуку шляхів вдосконалення існуючої податкової системи. Щодо менш важливих фіскально відносних податків, їх структура може переглядатися на основі порівняння їхньої ефективності.

Сучасна практика оподаткування сільськогосподарських товаровиробників передбачає використання спеціальних податкових інструментів та режимів оподаткування для спрощення податкових процедур та стимулювання розвитку сільськогосподарської галузі [1, с. 44].

Ефективним засобом непрямої податкової підтримки сільськогосподарських виробників є спеціальний режим оподаткування та механізм оподаткування ПДВ. Цей режим передбачає акумуляцію суми ПДВ під час продажу власної сільськогосподарської продукції. Варто відзначити, що цей режим має як позитивні, так і негативні аспекти. Серед негативних аспектів – втрата можливості отримання бюджетного відшкодування, що ставить виробників в не вигідне положення та циклічність накопичення сум ПДВ, яка може деяким чином дестимулювати інвестиційну діяльність. Також важливо вирішити проблему від'ємної різниці між сумою податкових зобов'язань та податкового кредиту, а також перегляду системи податкових пільг.

Аналіз факторів, які призводять до загострення проблеми відшкодування ПДВ в Україні, зокрема в аграрній сфері, дозволяє виявити шляхи її розв'язання [5, с. 113]. Ці проблеми переважно пов'язані з погіршенням платіжної дисципліни суб'єктів господарювання та відмовою держави від списання податкової заборгованості підприємств перед бюджетом. Їх вирішення вимагає комплексного підходу, оскільки податкова політика є лише одним інструментом у цьому контексті.

Одним із інструментів вирішення є повернення до касового методу визначення дати виникнення податкових зобов'язань та податкового кредиту, що сприятиме відновленню платіжної дисципліни серед суб'єктів господарювання.

Щодо проблем бюджетного відшкодування ПДВ аграрним підприємствам-експортерам та підвищення фіскальної ефективності податку, важливо перейти до політики диференційованого стимулювання експорту. Обкладання нульовою ставкою ПДВ експорту всієї продукції може бути неефективним, тому важливо враховувати частку доданої вартості. Зміна підходів до податкового стимулювання експорту сприятиме прогресивним змінам у його структурі.

Паралельно, слід встановити порядок справляння ПДВ при прямих іноземних інвестиціях, при якому право на відшкодування виникає з моменту реєстрації суб'єкта як платника податку. Також важливо встановити відповідальність за несвоєчасне відшкодування ПДВ у вигляді штрафних

санкцій (пені) [4, с. 136].

Для сільськогосподарських підприємств в Україні впроваджено механізм оподаткування, що враховує особливості аграрного сектору. Держава запровадила спеціальний режим, заснований на єдиному (інтегрованому) податку [3, с. 51]. Ця спрощена система оподаткування призвела до зниження податкового тиску, спрощення механізму розрахунку податку і оптимізації строків його сплати, сприяючи розвитку та розширенню малого підприємництва. Проте використання цього режиму призвело і до виникнення проблем. Однією з основних проблем є те, що його оплата не залежить від фінансового стану господарства і проводиться навіть у випадку одержання збитків. Це відхилення від загальноприйнятого принципу ув'язки податкового зобов'язання з фінансовими результатами діяльності.

Іншою проблемою є відсутність ефекту «податкового коректора», який зазвичай стримує використання позичкового капіталу у сільському господарстві. Тобто, економія на податках дедалі більше охоплюється процентними виплатами. Для вирішення цього, слід узгодити механізм здешевлення кредитів для сільськогосподарських товаровиробників з ефектом «податкового коректора».

Таким чином, напрямками вдосконалення механізму земельного оподаткування можуть бути:

- запровадження двох складників податку за угіддя на визначених засадах – може включати розгляд оподаткування земель як за їхнім призначенням, так і за їхньою якістю, дозволяючи враховувати різні критерії при визначенні розміру податку);
- повна переорієнтація механізму податку на територіальні засади справляння, включення його до складу місцевих податків – може зміцнити зв'язок між сплаченим податком і місцевими потребами та інфраструктурою);
- уточнення методики визначення бази податку для оподаткування реального рівня рентних доходів сільськогосподарських виробників – передбачає ретельний аналіз та коригування методів розрахунку податкової бази для відображення справжньої економічної активності на земельних ділянках);
- передбачення практики періодичного (раз у 3-5 років) уточнення бази податку (диференціального доходу) з використанням кількох варіантів розрахунків – дозволить адаптувати систему оподаткування до змін в економічному середовищі та уникнути застарілих або невірних оцінок;
- обґрунтування оптимального розміру ставок податку для посилення його ролі в системі оподаткування суб'єктів аграрного виробництва та належного наповнення місцевих бюджетів – передбачає збалансовані розміри ставок, які враховують економічні і соціальні аспекти, забезпечуючи ефективність і справедливість системи оподаткування.

Література:

1. Гомон М.В. Значення регулятивного потенціалу пільгового оподаткування у

- державному регулюванні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. Вип. 3 (08). С. 43-45
2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 22.11.2023)
  3. Полторак А.С., Усенко О.С. Оптимізація податкової політики в умовах фіскальної децентралізації в Україні. *Modern Economics*. 2017. № 2. С. 50-54.
  4. Садовська І., Сардачук І. Формування ефективної податкової політики в системі аграрного бізнесу – запорука розвитку і економічного росту сільськогосподарських підприємств. *Облік і фінанси АПК*. 2005. № 12 (4). С. 135-141.
  5. Томнюк Т.Л. Податкова система: навчальний посібник. Чернівці: ЧТЕІ ДТЕУ, 2022. 324 с.

УДК 338:2:330.46

Охтеня Олексій

кандидат економічних наук

старший науковий співробітник відділу фінансово-економічних проблем
використання виробничого потенціалу

Дасів Алла

кандидат економічних наук

старший науковий співробітник відділу фінансово-економічних проблем
використання виробничого потенціалу

Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна

АНАЛІЗ ПРАКТИЧНИХ ЗАХОДІВ ІЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СМАРТ-ПРОМИСЛОВОСТІ У ПРОВІДНИХ ЕКОНОМІКАХ СВІТУ

Фінансово-економічне стимулювання передбачає застосування фінансових й економічних інструментів для підвищення темпів розвитку економіки та підтримки певних секторів індустрії. До основних його відгалужень можна віднести монетарне (грошово-кредитне) та фіскальне (податково-бюджетне) стимулювання. При плануванні розвитку смарт-промисловості у країнах, що не є лідерами у цій сфері, доцільно аналізувати та враховувати досвід провідних країн.

Одним із найяскравіших прикладів державних заходів щодо стимулювання смарт-промисловості можна вважати Закон США про зниження інфляції [1]. Окрім іншого, цей закон передбачає скорочення витрат на охорону здоров'я та перехід на екологічно чисту енергію та електромобілі, а також податкову реформу. Закон направить на фінансування різних програм 737 млрд. дол. Він містить широкий спектр заходів як щодо прямого стимулювання внутрішнього розвитку передового виробництва, так і щодо стимулювання перенесення передових виробництв з інших країн (насамперед із країн Азії та ЄС). До основних інструментів стимулювання можна віднести

податкові пільги і державні субсидії як самих підприємств, так покупців їхньої продукції. Якщо класифікувати за елементами стимулювання, то в ньому міститься майже весь спектр заходів, включаючи податкове, грошово-кредитне стимулювання у галузевому та територіальному розрізах, пряме фінансування тощо. Подібний підхід заснований на можливостях масштабної (обмеженої лише побоюваннями щодо можливої інфляції) емісії світової резервної валюти (долара), великої технологічної бази та об'ємного ринку.

У 2020 р. Єврокомісія (ЄК) опублікувала нову промислову стратегію Євросоюзу [2], спрямовану на підвищення конкурентоспроможності господарсько-політичного простору ЄС за рахунок індустріального сектору в умовах екологічної та цифрової трансформації (так званого «подвійного переходу»). ЄК ставить амбітну мету стати світовим лідером у цифровізації. Основні напрямки роботи у цій сфері на 2020-2025 рр. відображені у програмних документах: «Формування цифрового майбутнього Європи» [3] та «Європейська стратегія даних» [4]. Серед основних способів досягнення поставленої мети можна відзначити: зростання господарського суверенітету промислового простору ЄС шляхом переходу на політику імпортозаміщення/локалізації, захист ринків ЄС від «небажаних» іноземних інвесторів та учасників, посилення ефективної взаємодії між учасниками промислових екосистем, подальшу активізацію практики державно-приватних партнерств та промислових альянсів, стимулювання участі в «зеленому» та «цифровому» переходах малих та середніх підприємств. Передбачається, що ЄС використовуватиме широкий спектр монетарних та фіскальних інструментів (при цьому намагаючись дотриматися принципів відкритого ринку та вільної конкуренції), включаючи кредити, пільги, пряме фінансування тощо.

З 2016 р. у Китаї реалізовувався план «Made in China 2025» [5], орієнтований насамперед на розвиток смарт-промисловості. Планом було передбачено широкі заходи прямої фінансової підтримки у сфері розвитку смарт-промисловості, включаючи створення цілої мережі фондів, через які здійснюється державне фінансування передових виробництв у пріоритетних галузях. Так, Фонд передового виробництва інвестував близько 3 млрд. дол. США, а інші державні фонди виділили значні суми на розвиток інтелектуальних виробничих технологій. Серед них Національний фонд ІКТ (20 млрд. дол. США) та Інвестиційний фонд галузей, що розвиваються (6 млрд. дол. США). Планом також передбачалися різноманітні податкові пільги. Крім того, місцеві органи влади просубсидували будівництво десятків технопарків на суму понад 6 млрд. дол. США. Наприкінці 2021 р. уряд Китаю, прагнучи підвищити технологічну та ринкову конкурентоспроможність у новому раунді жорстких глобальних перегонів у галузі передового виробництва, ухвалив п'ятирічний план розвитку смарт-виробництва, згідно з яким до 2025 р. усі великі виробники проведуть цифровізацію і по всій країні буде збудовано понад 500 демонстраційних виробничих об'єктів. Передбачено податкові відрахування, що призводять до зниження корпоративних податків на 50 млрд. дол. США на рік із щорічним збільшенням цієї суми. Особлива увага приділяється малим та середнім виробникам, включаючи виділення понад

1,5 млрд. дол. США бюджетної підтримки. Щодо конкретних механізмів стимулювання смарт-промисловості, то в Китаї використовуються такі механізми: податкові відрахування на витрати на НДДКР виробничих фірм, прямі субсидії на запровадження передових виробничих технологій, прямі державні та регіональні інвестиції у розвиток технопарків, активне використання державних корпорацій розвитку, що акумулюють державні кошти та вкладають їх у найбільш перспективні проекти, залучення підприємств малого та середнього бізнесу, стимулювання імпортозаміщення та кооперації між китайськими підприємствами.

Уряд Японії вирішив вийти за рамки концепцій «Індустрія 4.0» та «Індустрія 5.0» та поставив завдання досягти «Суспільства 5.0» за рахунок максимально повного використання технологічних інновацій четвертої промислової революції, включаючи Інтернет речей, штучний інтелект та великі дані. У досягненні «Суспільства 5.0» ключова роль приділяється промисловості. У світлі цього як нову концептуальну основу японський уряд оголосив програму «Підключені галузі» [6], в рамках якої галузі створюватимуть нову додану вартість і вирішуватимуть різні проблеми суспільства за рахунок пов'язаності різних аспектів сучасного життя, включаючи людей (у ролі споживачів та постачальників), машини, системи та компанії. З цією метою японський уряд у співпраці з представниками приватного сектору просуває широкий спектр політичних ініціатив. У 2017 р. уряд Японії затвердив стратегію «Підключені галузі» для просування «розумних» фабрик. Відповідно до цієї стратегії було створено «Податкову систему підключених галузей (податкова система «Інтернету речей»)» для фінансової підтримки відповідних підприємств. Також у Японії впроваджуються місцеві ініціативи щодо підтримки смарт-промисловості, зокрема, регіональна влада пропонує субсидії, безкоштовні земельні ділянки, зниження податків тощо.

Таким чином, у Японії використовуються такі способи фінансово-економічного стимулювання розвитку смарт-промисловості: податкові пільги на державному та місцевому рівнях, прямі субсидії на інвестиції у будівлі та обладнання, ініціативи щодо повернення японськими компаніями виробничих потужностей назад до Японії, побудова взаємопов'язаних мереж підприємств із метою отримання синергетичного ефекту від смарт-технологій.

Аналіз політик стимулювання розвитку смарт-промисловості у країнах і регіонах, які є лідерами цього напрямку (США, ЄС, Китай та Японія), показав, що між країнами-лідерами існує гостра конкуренція – вони намагаються закріпити за собою лідируючі позиції в сфері конкретних технологій та на ринку в цілому, активно переманюють інноваційні підприємства з інших країн-лідерів та не цураються використовувати неринкові механізми (переважні умови для своїх підприємств, санкції проти конкурентів, створення бар'єрів для доступу на свої ринки). Основними практичними інструментами стимулювання розвитку смарт-промисловості у провідних країнах є прямі фінансові вливання (з цільових державних фондів) та податкові пільги. Тобто у розвитку інноваційного виробництва використовуються ті самі традиційні підходи до

джерел інвестицій. Розвиток смарт-промисловості тісно переплетено з екологічним порядком денним і держави намагаються направити інвестиції в передові технології в таких сферах, як альтернативні джерела енергії, скорочення викидів, підвищення екологічної ефективності виробництва.

Література:

1. H.R.5376 – Inflation Reduction Act of 2022. (2022). The US Congress. URL: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/5376>.
2. A New Industrial Strategy for Europe. (2020). Brussels, 10.3.2020. COM 102 final. Communication from the commission to the European parliament, the European Council, the Council, the European economic and social committee and the committee of the regions. 16 p.
3. Shaping Europe's digital future. (2020). Communication from the commission to the european parliament, the council, the European Economic and Social Committee and the committee of the regions. Brussels, 19.2.2020. COM (2020) 67 final. 15 p.
4. A European strategy for data. (2020). Communication from the commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the Regions. Brussels, 19.2.2020 com 66 final. 34 p.
5. Wübbeke J., Meissner M., Zenglein M., Ives J., Conrad B. (2016). Made In China 2025. The making of a high-tech superpower and consequences for industrial countries / Mercator Institute for China Studies. № 2. 76 p.
6. Ministry of Economy, Trade and Industry of Japan. (2021). Connected Industry. https://www.meti.go.jp/english/policy/mono_info_service/connected_industries/index.html.

УДК 658

Панченко Володимир

доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри менеджменту та підприємництва

Щербатюк Інна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна

УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВА ЯК УМОВА ЙОГО ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ

Основна мета управління прибутком підприємства – забезпечення зростання його суми і рівня, а також ефективний цього розподіл за напрямками економічного розвитку. Згідно з визначеною метою об'єктом управління виступають як формування прибутку підприємства, так і його розподіл. Визначимо, що проблема ефективності розподілу прибутку підприємств – одна з найбільш дискутованих у сфері фінансового менеджменту в останні роки.

Економічна роль прибутку в умовах ринку виявляється в таких рисах: прибуток є рушійною силою функціонування та розвитку економіки, основним спонукальним мотивом підприємницької діяльності; прагнення отримати

прибуток сприяє ефективному розподілу та використанню ресурсів, упровадження досягнень науково-технічного прогресу, скороченню витрат, поліпшенню якості продукції та її споживчих властивостей; прибуток є джерелом розширення суспільного виробництва, примноження національного багатства та задоволення потреб суспільства, що зростають [2, 3].

Вплив прибутку, який створюється на підприємствах різних форм власності, на економічний і соціальний розвиток суспільства не можна чітко визначити без вивчення механізму управління ним. На сучасному етапі необхідний якісно новий підхід до теоретичного висвітлення і практичного обґрунтування рекомендацій щодо активізації ролі прибутку в економічній системі, зокрема, як основи розвитку суб'єктів підприємницької діяльності.

Прибуток є найважливішим фінансовим елементом. Це показник, що відображає фінансові результати господарської діяльності підприємства, характеризує ефективність виробництва, кількість і якість продукції, продуктивність праці та рівень витрат. Водночас прибуток впливає на зміцнення комерційного розрахунку і розширення виробництва на підприємствах будь-якої форми власності. Він є не тільки джерелом задоволення внутрішньогосподарських потреб підприємств, а й джерелом фінансування державного бюджету [1].

Здобувши фінансову самостійність і незалежність, підприємства мають право вирішувати, на які цілі і в якому розмірі вони спрямовують прибуток, що залишається після сплати податків та інших обов'язкових платежів і відрахувань до бюджету.

Література:

1. Куцик В.І., Бовсуновська О.В. Удосконалення управління прибутком на підприємстві. *Вісті: Діловий випуск*. 2020. № 19. С. 22-26
2. Павлюк І.О. Управління прибутком підприємств в умовах сьогодення. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 1. С. 84-88.
3. Самошкіна І.Д., Гриб Є.С. Фінансовий механізм управління ризиками сталого розвитку аграрного сектору економіки. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-62>. (дата звернення: 16.11.2023)

УДК: 004: 331.105.6

Панькова Оксана

кандидат соціологічних наук, доцент
провідний науковий співробітник

Касперович Олександр

молодший науковий співробітник

Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА НАЦІОНАЛЬНИЙ РИНОК ПРАЦІ ТА СИСТЕМУ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ТА НЕБЕЗПЕК СЬОГОДЕННЯ

Вплив цифровізації, як ключового мегатренду сучасності на соціально-трудова сферу та, відповідно, на систему соціального діалогу в Україні, його ефективність та форми реалізації, проявляється в двох фундаментальних аспектах:

- радикальні зміни в системі соціально-трудова відносин
- трансформація змісту, характеру та форм організації праці й соціальної взаємодії.

Такі зміни потребують відповідної модернізації й системи соціального діалогу в трудовій сфері. Розглянемо їх детальніше.

По-перше, радикальні зміни в системі соціально-трудова відносин через поширення різноманітних форм платформної та дистанційної зайнятості. Позитивним аспектом цих процесів є поява нових можливостей працевлаштування, можливості гнучкого графіку роботи, формування нових цифрових навичок, підвищення продуктивності праці, можливості для розширення професійних зв'язків та взаємодії з колегами та інше [3]. Окремо слід зауважити, що в умовах воєнного стану саме можливість дистанційної роботи та працевлаштування відіграє важливу роль у стабілізації функціонування ринку праці в Україні, у створенні безпечних умов праці. Негативний аспект пов'язаний із дуже високим рівнем нормативно-правової неврегульованості цього сегменту зайнятості (в першу чергу – платформного), та, відповідно, високою соціальною та правовою незахищеністю працюючих в цьому сегменті [2]. Це, в свою чергу, створює значні загрози ефективності існуючій системі соціального діалогу (яка базується, в першу чергу, на традиційній системі суб'єктів СТВ), а також традиційним системам забезпечення соціального та правового захисту. В цих умовах і система соціального діалогу, і система соціального захисту потребують суттєвого оновлення у відповідності до появи в ході цифровізації значної кількості якісно нових суб'єктів СТВ, які працюють в платформному та мережевому сегменті зайнятості.

Відповіддю на зазначені загрози має стати модернізація, удосконалення та розширення існуючих та впровадження нових механізмів соціального діалогу, нормативно-правових та регуляторних систем, приведення їх у

відповідність до трансформацій соціально-трудова відносин із одночасним впровадженням відповідних механізмів стабілізації соціально-трудова сфери в умовах воєнного стану та подальшого повоєнного відновлення. Також необхідною є правова регламентація нового прошарку робітників, що з'явилися в умовах цифровізації економіки (платформні, дистанційні, самозайняті та ін.) й залучення їх до системи соціального захисту та соціального діалогу. У свою чергу в умовах цифровізації адекватного мережево-цифрового оновлення потребує і традиційна система соціального діалогу.

По-друге, трансформація змісту, характеру та форм організації праці. В позитивному аспекті це призводить до підвищення рівня інтелектуалізації праці, зменшення частки важкої, монотонної праці та стереотипних операцій, полегшення та прискорення процесів обробки інформації, розширення можливостей для професійної та творчої самореалізації та саморозвитку. В негативному аспекті – суттєве зростання вимог щодо необхідних навичок (насамперед – цифрових), якими має володіти сучасний працівник, за певних умов створює загрозу для працівників, які з тих чи інших причин такими навичками не володіють. Наслідком може стати втрата ними конкурентоспроможності на ринку праці та зростання «цифрової нерівності» (в першу чергу це стосується працівників більш похилого віку). В умовах поширення платформної, цифрової, дистанційної зайнятості відбувається атомізація робочого простору, руйнуються безпосередні особисті стосунки з колегами, розмиваються трудові колективи. Системним наслідком цих процесів стає також руйнування зв'язків між робітниками, загострення конкуренції, неспроможність до колективної дії, що, в свою чергу, радикально обмежує можливості використання традиційних механізмів соціального діалогу для таких працівників – адже ці нові категорії робітників виступають як вельми атомізована, гостро конкурента та слабо структурована соціальна спільнота, діяльність якої до того ж значною мірою відбувається в «тіні», поза межами нормативно-правового поля.

Гідною відповіддю на сучасні виклики та загрози в трудовій сфері стає цифровізація економіки та суспільства, відповідна модернізація систем соціального діалогу та соціального захисту в Україні, причому – у відповідності із специфікою функціонування цього цифрового/мережевого/платформного сегменту зайнятості. Зважаючи, що цей сегмент функціонує на мережево-цифровій технологічній базі, системи соціального діалогу та соціального захисту також мають пройти через мережево-цифрове оновлення, щоб мати змогу «приєднатись» до нових секторів економіки й виконувати свою регуляторну та узгоджувальну функцію. З метою посилення адаптивності всієї системи має відбуватися розширене використання новітніх технологій, включно з хмарними, цифровими та онлайн-рішеннями. Україна вже вклала значні кошти в цю сферу – це державна цифрова платформа «Дія», що має більш ніж 17 млн користувачів і за допомогою якої надаються державна допомога, соціальна допомога ВПО на проживання та інші державні послуги тощо.

Для забезпечення більш стабільного та результативного функціонування

систем соціального діалогу і соціального захисту, національного ринку праці в умовах впливу ризиків і загроз сьогодення, задоволення потреб повоєнного відновлення України, доцільними є такі заходи:

- розробка та впровадження цільових програм із розвитку цифрових навичок у громадян, з метою забезпечення їх працевлаштування й стабільної зайнятості;
- нормативно-правове врегулювання різноманітних аспектів цифрової, платформної, дистанційної зайнятості [1];
- модернізація й цифрове оновлення систем соціального діалогу та соціального захисту в Україні відповідно до вимог мережево-цифрової реальності;
- реалізація Цифрового порядку денного для України у сфері використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, цифровізації економіки та суспільства для інтеграції в Єдиний цифровий ринок ЄС тощо.

Перспективами розвитку системи соціального діалогу беззаперечно можна назвати радикальне оновлення системи взаємодії суб'єктів соціального діалогу на сучасній технологічній мережево-цифровій основі. Таке мережево-цифрове оновлення системи соціального діалогу є необхідною передумовою забезпечення ефективності соціального діалогу як на внутрідержавному, так і на міждержавному рівнях для досягнення цілей подальшого повоєнного відновлення України. Воно дає можливість здійснювати взаємодію і залучати якнайбільшу кількість цільових суб'єктів для конструктивного прийняття взаємоузгоджених рішень, визначати механізми їх реалізації, залучати та мобілізувати необхідні ресурси тощо. Мережево-цифрове оновлення дозволить здійснювати стратегічні комунікації у дистанційному форматі, що посилюватиме стійкість національного ринку праці в умовах впливу новітніх ризиків, загроз і небезпек.

Література:

1. Новікова О.Ф., Панькова О.В., Азьмук Н.А., Касперович О.Ю. Становлення нової якості трудового життя в Україні в умовах цифровізації економіки: концептуалізація дослідження. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 2 (41). С. 204-212. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.2\(41\).204-212](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.2(41).204-212)
2. Панькова О.В., Касперович О.Ю. Проблеми, перешкоди та можливості формування системи соціального та правового захисту платформних працівників України: експертні оцінки. *Соціально-трудова відносина: теорія і практика*. 2021. № 2 (11). С. 49-64. DOI: [doi:10.21511/slntp.11\(2\).2021.05](https://doi.org/10.21511/slntp.11(2).2021.05)
3. Панькова О.В., Касперович О.Ю. Соціальний діалог і трудова сфера України в умовах воєнного стану, євроінтеграції, цифровізації: проблеми та перспективи для повоєнного відновлення. *Економіка промисловості*. 2023. № 2 (102). С. 78-104. DOI: [http://doi.org/10.15407/econindustry2023.02.078](https://doi.org/10.15407/econindustry2023.02.078)

УДК 658.14-047

*Парасій-Вергуненко Ірина*доктор економічних наук, професор
професор кафедри фінансового аналізу і аудиту*Воробець Євген*

здобувач вищої освіти

Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Успішне функціонування вітчизняних підприємств значною мірою залежить від чіткого усвідомлення власних перспектив та можливостей, що дозволяє їм виробляти стратегію і тактику своєї діяльності. В умовах високої конкуренції та міжнародної інтеграції економічний аналіз перетворився у креативний вид управлінської діяльності, який є необхідною умовою цивілізованих відносин у бізнесі та слугує обґрунтуванням виважених стратегічних управлінських рішень на всіх рівнях управління. При цьому особливої актуальності набуває удосконалення інформаційного забезпечення, правильне трактування та інтерпретація інформації, яка міститься у фінансовій звітності, складеній за міжнародними стандартами. Дедалі актуалізується роль аналізу фінансово-господарської діяльності, під яким розуміють систему трансформації та використання фінансової та нефінансової інформації, необхідної для оцінки поточного стану та перспектив діяльності підприємства. Аналіз дозволяє об'єктивно оцінити результати функціонування підприємства в цілому і його структурних підрозділів, визначити вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на основні показники діяльності та сформулювати основу його фінансової політики.

Динамічність економічних процесів, що мають місце в трансформаційній економіці, та вдосконалення фінансової звітності, яка формується на основі використання МСФЗ, висувають нові вимоги до процедур та методик проведення економічного аналізу, змінює його інформаційну спрямованість, ставить більш складні завдання перед управлінським персоналом підприємств, потребує уточнення та уніфікації алгоритмів розрахунку окремих показників, розширення спектру напрямів аналізу, зумовлених вимогами сьогодення.

При цьому особливої актуальності набуває удосконалення інформаційного забезпечення, правильне трактування та інтерпретація інформації, яка міститься у фінансовій звітності. Необхідність інформаційного забезпечення розроблення сучасних методик аналізу фінансової звітності підприємств зумовлена сучасними процесами інтеграції економічних систем, поглибленням господарських взаємозв'язків суб'єктів господарювання, особливостями ведення бізнесу в умовах нестабільної економічної та політичної ситуації в країні, спричиненої військовою агресією росії.

У цьому контексті виникає потреба в додатковій інформації, що має

розкриватись у примітках фінансової звітності, з метою інформаційного забезпечення сучасних завдань, що постають перед аналітиками та іншими зацікавленими особами. Слід підкреслити, що потреба у формуванні інноваційних підходів до методики й організації аналізу фінансової звітності підприємств зумовлена динамікою економічних перетворень, притаманних вітчизняній економіці, і подальшим реформуванням системи бухгалтерського обліку в напрямі гармонізації з МСФЗ. Проте окремі аналітичні блоки потребують поглиблення розкриття інформації, що міститься у примітках у фінансовій звітності. Відсутність цілісної концепції формування фінансової звітності та аналітичної інтерпретації її показників суттєво перешкоджає інформаційному забезпеченню управління суб'єктами господарювання.

Утім, відсутність цілісної концепції розкриття корисності інформації та її аналітичної інтерпретації, орієнтованої на ефективне інформаційне забезпечення учасників економічних відносин, суттєво перешкоджає вдосконаленню обліково-аналітичних методик опрацювання інформації про підприємство. Одночасне існування та правочинність в Україні НП(С)БО та МСФЗ (для підприємств, що мають суспільний інтерес) призводить до ускладнення процедури застосування передбачених ними методик формування й представлення інформації у фінансовій звітності підприємств.

Динамічні зміни в системі бухгалтерського обліку зумовлені не лише взаємозв'язком із зовнішнім середовищем, а й особливими соціальними, економічними, політичними умовами, що існують у країні. Наразі особливої актуальності набувають питання аналізу впливу воєнного стану в Україні на діяльність суб'єктів господарювання. У результаті військових дій на території України господарська діяльність вітчизняних підприємств може зазнавати таких негативних економічних наслідків:

- суттєве зменшення обсягів реалізації і збільшення збитків від діяльності підприємств у постраждалих районах;
- призупинення діяльності та тимчасова консервація виробництва у постраждалих районах або його ліквідація внаслідок фізичного знищення;
- втрата або пошкодження майна, зокрема будівель, споруд, обладнання, запасів та інших активів;
- втрата партнерських відносин з бізнес-партнерами внаслідок призупинення їхньої діяльності, а відтак висока ймовірність невиконання договірних зобов'язань відносно купівлі споживачами продукції підприємства;
- суттєві коливання валютних курсів та цін на сировину та матеріали, паливо, що призводить до збільшення витрат [1, с. 75-76];
- невизначеність економічної ситуації в країні, що призводить до неможливості планування господарської діяльності;
- погіршення якості дебіторської заборгованості в результаті окупації, анексії, знищення або пошкодження майна дебіторів, і також зниження їх платоспроможності;

- брак сировини та матеріалів для виробництва продукції внаслідок призупинення діяльності постачальників [2, с. 134];
- незабезпеченість виробничого процесу персоналом певної кваліфікації та спеціальностей, пов'язана із евакуацією та переселенням працівників з метою безпеки.

Виходячи з цього з метою удосконалення інформаційного забезпечення аналізу специфічних для воєнного часу завдань актуалізується задача введення додаткової інформації у примітки до фінансової звітності, що розкриває окремі питання щодо стану та якості активів, що знаходяться на окупованих територіях, стану дебіторської заборгованості у зв'язку з повною або частковою втратою партнерських зв'язків, стану кредиторської заборгованості тощо.

Не менш важливим напрямом удосконалення інформаційного забезпечення аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств є розроблення алгоритмів розрахунку аналітичних показників, що мають базуватись на даних фінансової звітності із зазначенням відповідних рядків отримання первинної інформації. Всі чинні методики аналізу фінансової звітності не адаптовані до сучасного формату звітності та містять посилання на старі звітні форми, що мали місце до 2013 року. При цьому форми звітності, складеної за МСФЗ не завжди мають відповідне кодування окремих складових звітності, як це має місце у звітності складеної за НП(С)БО. В цьому аспекті при розробленні алгоритмів розрахунку окремих показників актуалізується необхідність використання Таксономії фінансової звітності, складеної за МСФЗ.

Отже, враховуючи специфічні умови діяльності підприємств в період війни з росією при проведенні аналізу фінансової звітності за кожним тематичним блоком необхідно враховувати специфічні показники, які характеризують відповідні операційні ризики недоотримання доходів або прямих матеріальних втрат майна підприємства внаслідок пошкодження, руйнування, викрадення, окупації територій, призупинення діяльності для забезпечення безпеки персоналу. Відповідні показники мають бути відображені у примітках до фінансової звітності.

Література:

1. Парасій-Вергуненко І.М. Індикатори оцінки ефективності підприємств державного сектора економіки. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2022. № 3. С. 63-80.
2. Рудницький В.З. Удосконалення системи бухгалтерського обліку, аналізу і контролю як інформаційного забезпечення управління суб'єктами господарювання : монографія. Львів : Галич-прес, 2018. 275 с.

УДК 657

Пастернак Ігор
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Пастернак Юрій
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Інвестиційна діяльність, поряд з операційною та фінансовою, визнається одним з основних видів економічної діяльності підприємств та корпорацій у світовій практиці. Донедавна термін «інвестиції» в Україні не використовувався. У радянські часи економіка базувалася переважно на державній формі власності, усе майно перебувало під повним контролем держави. Фінансове інвестування взагалі не практикувалося. Більшість показників в обліку і звітності розкривала лише інформацію щодо витрат на спорудження чи придбання основних засобів і відображалася як капітальні вкладення та їхнє фінансування.

Пізніше в Україні деякий час функціонували паралельно дві системи обліку інвестицій:

- окремо для державних підприємств – де облік вівся за традиційними підходами на основі затратного методу обліку капітальних вкладень з окремим відображенням їх фінансового забезпечення за рахунок нарахованої раніше амортизації основних засобів та інших джерел;
- окремо для недержавного сектору – коли, з одного боку, були збережені традиційні правила обліку капітальних вкладень. Проте основним джерелом забезпечення таких капітальних інвестицій стали внески засновників, учасників, акціонерів та інших власників. У цей період набуває певного розвитку форма фінансового інвестування шляхом купівлі-продажу цінних паперів у реорганізованих в процесі приватизації акціонерних товариствах, товариствах з обмеженою та іншою відповідальністю.

Основним етапом трансформації обліку інвестицій можна вважати прийняття в Україні з 2000 р. Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, Плану рахунків бухгалтерського обліку. Цими законодавчими та іншими нормативними документами інвестиційні процеси визнані самостійним видом діяльності з відокремленим обліком витрат, доходів, грошових потоків. Нова система обліку і звітності передбачає надання користувачам інформації з таких позицій:

- обліку інвестиційного майна (активів) та джерел його забезпечення (пасивів);

- доходів, витрат і результатів інвестиційної діяльності, що дало можливість зіставляти виручку від реалізації і собівартість реалізованих основних засобів та іншого інвестиційного майна;
- надходження та витрачання(руху) коштів за результатами інвестиційної діяльності, визначення позитивного чи негативного значення цього показника.

Національна система обліку не повинна суперечити міжнародним стандартам бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності. Поряд з цим збереглися окремі й відмінності між вітчизняними та міжнародними обліковими стандартами щодо інвестиційної діяльності.

У міжнародній практиці не виокремлюється як самостійний сегмент облік капітальних інвестицій, не передбачено таких активів як капітальні інвестиції. Поняття «інвестиції» застосовується виключно щодо обліку фінансових вкладень у придбання цінних паперів, інших фінансових інструментів з метою отримання прибутку або іншої економічної вигоди.

Згідно НП(С)БО до інвестиційної діяльності поряд з фінансовими віднесено ще й капітальні інвестиції. На наш погляд, такий підхід варто оцінити позитивно. Про це й заявляють окремі фахівці [1, с.430]. Визнання та врахування у складі інвестиційної діяльності капітальних вкладень, розширене відображення їх в обліку на окремому рахунку дає можливість повніше та об'єктивніше формувати інформацію щодо вартості основних засобів, інших необоротних активів. Інвестиційна діяльність рахується господарським процесом, що пов'язаний з придбанням чи реалізацією подібних активів і потребує окремого обліку та розкриття інформації за таким складом:

- інвестиційні вкладення у придбання необоротних активів та іншого інвестиційного майна;
- вибуття інвестиційного майна у результаті його реалізації чи списання.

Проте на практиці не завжди дотримуються прийнятих стандартів щодо ведення обліку фінансових інвестицій за методом участі в капіталі. Цей метод дав би можливість стимулювати інвестора до прийняття дієвих заходів на підвищення ефективності усієї діяльності інвестованого ним суб'єкта, створив би певні бар'єри від рейдерського захоплення одних суб'єктів іншими з метою знищення конкурента, захоплення ринків сировини чи збуту продукції.

Подібні дії є недопустимими, особливо в умовах ведення війни та майбутнього відновлення зруйнованої російським агресором економіки. Тому повна, своєчасна та об'єктивна інформація щодо інвестиційних процесів набуває у даний час особливої ваги. Вона дає можливість оцінити ризики та перспективи діяльності підприємства та країни загалом.

Література:

1. Рудницький В.С., Дерій В.А., Крупка Я.Д. Інвестиційна функція капіталу та її обліково-інформаційне забезпечення. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2019. № 4 (31). С. 428-437.

УДК 657.1.011.56

*Пеньковський Валентин*кандидат економічних наук
викладач кафедри професійної освіти*Чорний Богдан*

кандидат економічних наук

докторант

Університет Григорія Сковороди в Переяславі
м. Переяслав, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМ ДЛЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ Й АВТОМАТИЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ

Впровадження цифрових інновацій в облікові процеси підприємств і організацій ґрунтується на їх програмному забезпеченні. Для цифровізації та автоматизації бухгалтерського обліку їх діяльність доцільно представляти у вигляді послідовності господарських операцій. Бухгалтерські підсумки формуються програмою «1С: Бухгалтерія» за різні проміжки часу: день, місяць, квартал, рік. Програма автоматично підтримує їх в актуальному стані за будь-яких змін, викликаних введенням нових бухгалтерських проводок [1, с. 125]. Задача бухгалтерів на початковому етапі роботи з нею полягає в тому, щоб із всієї сукупності характеристик господарської операції виділити необхідні параметри і ввести їх в програму.

«1С: Підприємство 7.7» також характеризується як універсальна програма масового призначення для автоматизації бухгалтерського і податкового обліку, включаючи підготовку обов'язкової звітності. Це готове рішення для ведення обліку в організаціях, що здійснюють будь-які види комерційної діяльності: оптову і роздрібну торгівлю, комісійну торгівлю, надання послуг, виробництво і т.д. «1С: Підприємство 7.7» забезпечує вирішення всіх завдань, що стоять перед бухгалтерською службою підприємства, якщо бухгалтерська служба повністю відповідає за облік, включаючи, наприклад, виписку первинних документів, облік продаж. З її допомогою автоматизовано облік руху готівкових і безготівкових коштів, у тому числі операцій обміну валюти. Автоматизовано розрахунки з контрагентами і підзвітними особами [2, с. 274]. Облік розрахунків з контрагентами може вестися в гривнях, умовних одиницях і іноземній валюті.

При відображенні операцій суми платежів автоматично розбиваються на аванс і оплату. На підставі касових документів формується касова книга встановленого зразка. Облік основних засобів, нематеріальних і малоцінних активів ведеться відповідно до НП(С)БО 7 «Основні засоби», НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи», НП(С)БО 9 «Запаси».

Для основних засобів і нематеріальних активів автоматизовані всі основні операції: надходження, введення в експлуатацію, нарахування амортизації, модернізація, передача, списання, інвентаризація [3-5]. Можливий розподіл сум

нарахованої амортизації за місяць між декількома рахунками або об'єктами аналітичного обліку. Для малоцінних активів автоматизовані операції передачі в експлуатацію і списання з експлуатації.

«1С: Підприємство 7.7 для України» дозволяє формувати і реєструвати всі необхідні податкові документи: податкові накладні, додатки до них. Для контролю коректності податкового кредиту, показаного при надходженні, ведеться паралельний бухгалтерському податковий облік запасів. У «1С: Підприємство 7.7 для України» ведеться облік руху персоналу, включаючи облік працівників по основному місцю роботи і за сумісництвом, при цьому внутрішнє сумісництво можна відключити, якщо на підприємстві це не прийнято. Забезпечується формування типових форм за трудовим законодавством. Автоматизовані регламентні операції, виконувані після закінчення місяця, зокрема переоцінка валюти, списання витрат майбутніх періодів, визначення фінансових результатів (що особливо важливо в умовах досліджуваних питань) і інші.

Для ведення автоматизованого бухгалтерського обліку фінансових результатів (прибутків і збитків) у програмі «1С: Підприємство 7.7» використовуються «Довідники». Це забезпечує їх деталізацію, отже, достовірність.

Література:

1. Мармуль Л.О., Ігнатенко М.М. Соціально-економічні особливості розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2011. № 7. С. 122-129.
2. Когут Ю.І. Цифрова трансформація економіки та проблеми кібербезпеки : практич. посіб. К.: Консалтингова компанія «СІДЖОН», 2021. 368 с.
3. Ігнатенко М. Здійснення автоматизації бухгалтерського обліку аграрних підприємств на засадах впровадження нових програмних продуктів і моделей. *Аграрна економіка*. 2019. № 42. URL: <https://economic-bulletin.com/index.php/journal/article/view/555/580> (дата звернення: 24.11.2023)
4. Ратинський В.В. Інформаційні технології в бухгалтерському обліку: перспективи та проблеми. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 4 (1). С. 17-20.
5. Романюк І.А. Вплив конкурентної боротьби на управління маркетинговою діяльністю сучасних підприємств. *Молодь і сільськогосподарська техніка у XXI сторіччі: Зб. матер. XVI-й Міжнар. форум молоді*. Харків: ХНТУСГ. 2020. С. 206.

УДК 657.633:657.471

Пеньковський Сергій

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Яценко Ігор

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

м. Переяслав, Україна

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ ОБЛІКУ ПРАЦІ, ЇЇ ОПЛАТИ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

Для підвищення ефективності обліку праці та її оплати й оподаткування важливе значення має забезпечення, крім традиційних вимог достовірності та своєчасності, його економічності. Кількісними методами це зробити досить важко, адже існує багато чинників опосередкованого впливу на облікові процеси. Проте є методики, що дозволяють дати оцінку ефективності облікових та управлінських заходів у вартісному вираженні. При розробці програм для оцінки вартості управління працею, трудовими ресурсами важливо включити в розрахунки сам персонал служб управління трудовими ресурсами або HR-менеджменту (ейчар-менеджменту). Отже, найважливішою задачею стає роз'яснення того, що насправді всі функції управління трудовими ресурсами кількісно вимірні, а їхня вартість може бути віднесена на рахунок прибутку підприємства.

Аналіз показників у процесі здійснення контрольної перевірки може бути виконаний з різною глибиною [1, с. 50]. Так, якщо докладний аналіз показників починається з показника плинності кадрів, то щоб він показав об'єктивну ситуацію, потрібно насамперед розділити всі звільнення як неминучі (у зв'язку з вступом у шлюб, вагітністю, хворобою, смертю, поверненням до навчання і т.п.) і ті, яким адміністрація могла б запобігти шляхом кращого добору працівників; забезпечення сприятливого мікроклімату у колективі; їхньої професійної підготовки і навчання; управлінського контролю; поліпшення умов праці, підвищення рівня зарплати і можливостей зростання.

При аналізі й оцінці в процесі контролю ефективності використання фонду робочого часу втрати робочою часу за аналогією з – неминучими і добровільними звільненнями можуть бути розділені на неминучі і ті, яким можна було б запобігти. У вітчизняній практиці аналіз облікових показників використання робочого часу, як правило, зводиться до з'ясування причин, частоти, розмірів втрат фонду робочого часу і ступеня ущільнення робочого дня [2-4]. Оцінка показників ефективності використання робочого часу буде повнішою, якщо з відомим ступенем умовності також розділити ці показники на кількісні (екстенсивні) і якісні (інтенсивні).

Тоді, наприклад, до екстенсивних можна віднести такі показники, як: втрати фонду внутрішнього змінного фонду робочого часу; втрати робочого часу за рахунок знецінення праці (брак, відхилення від нормальних умов

технології та ін.). Внутрішньогосподарський контроль праці та її оплати й оподаткування може бути використаний і для кадрових перестановок у колективі. Адже оновлення кадрів, підвищення їх кваліфікації та продуктивності ж однією з важливих умов забезпечення конкурентоспроможного розвитку підприємств [5]. Внутрішньогосподарський контроль праці допомагає виявити приховані достоїнства і недоліки працівників, визначити, наскільки велике, на їхню думку, існує розходження між реальними і бажаними чи очікуваними умовами праці та її оплати.

Для забезпечення належного впливу на ефективність роботи підприємств важливим елементом внутрішньогосподарського контролю в трудовій сфері є оцінка діяльності служб управління працею. Справа в тому, що багато років керівників відділами трудових ресурсів відносили до другорядних службовців, діяльність яких не пов'язана з основною метою підприємства і не може впливати на ефективність його роботи. Однак за останні роки зростання вартості робочої сили, зменшення масштабів втручання держави в економіку і пошук нових резервів підвищення продуктивності праці призвели до зміни оцінки ролі служб управління трудовими ресурсами в роботі підприємств.

У свою чергу, самі служби управління трудовими ресурсами розширили свою діяльність для того, щоб їхні дії більше відповідали основним задачам підприємства. Під час контрольної перевірки може бути дана експертна оцінка ступеня відповідності діяльності відділу управління трудовими ресурсами основним виробничим задачам. Для здійснення результативного контролю перевіряються всі розрахунки та податкові нарахування по оплаті праці. Вони мають бути розкриті, класифіковані й представлені у звітності відповідно до нормативних і первинних документів по бухгалтерському обліку й облікових рахунків.

Література:

1. Ігнатенко М.М., Сарапіна О.А. Вплив автоматизації обліку та фінансової звітності на безпеку підприємств. *Економічний вісник університету*. 2018. Вип. 38. С. 47-53.
2. Щирська О.В. Координація роботи системи внутрішнього контролю на підприємстві. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації*. 2015. № 1. С. 221-230.
3. Мармуть Л.О., Романюк І.А. Удосконалення структури ринку праці сільських територій шляхом розвитку підприємств сільського зеленого туризму. *Економічний вісник університету*. 2018. Вип. 38. С. 70-77.
4. Шмиголь Н.М. Сучасні тенденції в організації оплати праці в зарубіжних країнах у розрізі систем оплати праці. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2016. С. 71-75.
5. Ігнатенко М.М., Леваєва Л.Ю., Романюк І.А. Інформаційне забезпечення організаційно-економічних пріоритетів розвитку фермерських господарств і сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7854> (дата звернення: 24.11.2023)

УДК 336, 225.67

Перчук Оксана

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку, оподаткування та бізнес-управління

Ліщенко Дмитро

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
м. Переяслав, Україна

РОЗВИТОК СИСТЕМ КОРПОРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ

Системи корпоративного податкового менеджменту (Corporate Tax Management Systems) являють собою програмні рішення, спрямовані на ефективне управління податковими процесами в корпоративних структурах. Ці системи допомагають компаніям відповідати вимогам податкового законодавства, в нарахуванні та справлянні податків та управлінні податковими ризиками.

До основних функцій систем корпоративного податкового менеджменту можемо віднести:

- автоматизацію обліку податків, що передбачає забезпечення автоматичного розрахунку податків на основі поточного законодавства та обліку фінансових операцій компанії;
- складання податкової звітності – системи дозволяють генерувати різноманітні податкові звіти для подачі в органи податкової служби;
- моніторинг відповідності включає відстеження податкової відповідності та вчасне сповіщення про зміни в податковому законодавстві;
- оптимізація податкових стратегій – імплементація стратегій для мінімізації податкових зобов'язань та оптимізації податкових платежів;
- аналіз ризиків – виявлення та аналіз потенційних податкових ризиків, пов'язаних з операціями компанії;
- інтеграція з іншими системами, що передбачає забезпечення взаємодії з іншими системами корпоративного управління, такими як фінансовий облік, фінансовий менеджмент тощо;
- автоматизація процесу аудиту – підтримка аудиторських процесів та забезпечення відповідності зовнішнім аудиторам;
- захист основної інформації про компанію та клієнтів від несанкціонованого доступу тощо.

Використання систем корпоративного податкового менеджменту може значно спростити і удосконалити процеси управління податками, підвищити точність обліку та зменшити ризики порушення податкового законодавства. Такі системи часто використовують технології штучного інтелекту, аналітики даних та інші інноваційні рішення для забезпечення найефективнішого управління податками в умовах сучасного бізнесу.

Використання систем корпоративного податкового менеджменту може бути доцільним для різних компаній в Україні, особливо тих, які мають складну структуру, великий обсяг фінансових операцій або бажають оптимізувати свої податкові процеси. До таких суб'єктів господарської діяльності можемо відносити:

- компанії з великим обсягом фінансових операцій та складною структурою, які можуть отримати значну вигоду від використання систем корпоративного податкового менеджменту для автоматизації та оптимізації процесів управління податками;
- компанії, що здійснюють міжнародну діяльність, отримують значну вигоду, оскільки такі системи зможуть забезпечити відповідність місцевому та міжнародному законодавству в сфері оподаткування;
- банки, страхові компанії та інші фінансові установи, які підпадають під специфічні норми та вимоги, можуть використовувати системи корпоративного податкового менеджменту для ефективного виконання своїх податкових зобов'язань;
- технологічні компанії, що мають значну кількість операцій в ІТ-секторі можуть виграти від використання інноваційних систем для оптимізації своїх податкових процесів у сучасному бізнес-середовищі;
- компанії зі значним обсягом активів можуть використовувати системи корпоративного податкового менеджменту для кращого контролю за податковими зобов'язаннями та для оптимізації витрат;
- компанії зі складними податковими стратегіями, як прагнуть активно управляти своїми бізнес-процесами, отримувати від них максимальний ефект, при цьому прагнуть до оптимального оподаткування діяльності.

Важливо враховувати, що вибір системи корпоративного податкового менеджменту повинен враховувати конкретні потреби та характеристики кожної компанії. Також, з урахуванням того, що податкове законодавство може змінюватися, система повинна бути гнучкою та здатною адаптуватися до нових вимог.

Розвиток сучасних систем корпоративного менеджменту в Україні проявляється в декількох ключових напрямках, враховуючи виклики сучасного бізнес-середовища, технологічні досягнення та зміни в законодавстві. Сучасні системи корпоративного менеджменту в Україні стають все більш інтегрованими з іншими бізнес-системами, такими як системи управління виробництвом, автоматизовані бухгалтерські системи, CRM-системи та інші. Це дозволяє компаніям ефективніше взаємодіяти та обмінюватися даними між різними підрозділами та між різними користувачами інформації.

Системи корпоративного менеджменту використовують технології штучного інтелекту та аналітики даних для прогнозування, оптимізації рішень та виявлення нових можливостей для підвищення ефективності бізнес-процесів. Зростаюча мобільність в сучасному бізнесі викликає вимогу до систем корпоративного менеджменту бути доступними на різних мобільних пристроях. Розробники систем активно працюють над створенням мобільних додатків та

веб-інтерфейсів для зручного доступу до систем з будь-якого місця.

Враховуючи посилені вимоги до фінансової звітності та дотримання податкового законодавства, сучасні системи корпоративного менеджменту активно впроваджують функціонал для автоматизації ведення обліку та генерації відповідних звітів. З урахуванням загроз кібербезпеки, сучасні системи зосереджені на підвищенні рівня захисту конфіденційної інформації компанії. Вони використовують передові методи шифрування, автентифікації та інші засоби для забезпечення безпеки даних.

Хмарні рішення стають все популярнішими в сфері корпоративного менеджменту. Вони дозволяють компаніям знижувати витрати на технічне та програмне забезпечення управлінських процесів та його обслуговування, забезпечуючи одночасно високий рівень доступності та масштабованості. Розвиток сучасних систем передбачає широке використання автоматизації бізнес-процесів. Це дозволяє підприємствам збільшувати продуктивність та знижувати ризики помилок в процесах управління.

Деякі системи корпоративного менеджменту в Україні надають функціонал для автоматизації взаємодії з податковими органами, що дозволяє легше відповідати на запити, генерувати необхідні звіти та вести облік податкових зобов'язань.

Розвиток сучасних систем корпоративного менеджменту в Україні свідчить про те, що компанії активно впроваджують інноваційні технології для оптимізації своєї діяльності, підвищення ефективності та відповідності сучасним викликам сучасного бізнес-середовища.

Література:

1. Безкоровайний О.В., Арестов О.О., Гончар М.О. Корпоративний податковий менеджмент: сутність, функції та необхідність розвитку. *Приазовський економічний вісник*. 2018. Вип. 5. С. 322-326.
2. Непочатенко О.О., Бечко П.К., Барабаш Л.В. Роль корпоративного податкового планування у діяльності суб'єктів господарювання. URL: <https://journal.udau.edu.ua/assets/files/94/Ekon/8.pdf> (дата звернення: 22.11.2023)
3. Ткачик Л.П. Особливості функціонування корпоративного податкового менеджменту. *Бізнес-інформ*. 2013. № 12. С. 333-338.

Писаренко Надія

кандидат економічних наук
завідувач кафедри маркетингу
Академія праці, соціальних відносин і туризму
м. Київ, Україна

СТРАХОВИЙ МАРКЕТИНГ У СФЕРІ СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ

Доводиться визнати, що в нашій країні немає страхових компаній, які могли б повністю використовувати досвід сучасних іноземних страховиків без його адаптації до особливостей української дійсності. У зв'язку із цим вітчизняні страховики, насамперед, мають потребу в практичних рекомендаціях із пристосування й впровадження міжнародного маркетингового досвіду в українських умовах.

Страховий маркетинг об'єктивно пов'язаний лише з комерційним типом страхування, який виник за часів панування ринкової економіки. До цього часу страховий маркетинг не міг з'явитися, тому що в ньому не було суспільної надобності, були відсутні відповідні умови.

Страховий маркетинг в Україні останнім часом стає досить популярним напрямком розвитку більшості вітчизняних страховиків. З'являється усе більше теоретико-методологічного й прикладного наукового матеріалу, де в тій чи іншій мірі зачіпаються проблеми страхового маркетингу. Однак, незважаючи на підвищення інтересу до цього напрямку, у теперішній час український страховий маркетинг усе ще перебуває в зародковому стані, що обумовлено пасивністю з боку вітчизняних страховиків при переході до широкого освоєння маркетингових процедур. Варто також ураховувати, що маркетингові підходи до організації розробки й збуту страхової продукції, прийняті на Заході, погано «лягають» на українські реалії [1].

Історія страхування відома еволюційним переходом його некомерційного типу в комерційний. Спираючись на цей критерій, можна побачити, що некомерційний тип страхування охоплює первісну історію людства до епохи середньовіччя. Некомерційний тип підприємництва, у тому числі страховий, у цей період збігався переважно з натуральним господарством.

Маркетинг – цей особлива функціональна зона загально-фірмового менеджменту страхової організації, який властиві свої унікальні інструменти впливу на кінцеві результати діяльності страхової компанії. Як відзначає Клаус Кобелл, споконвічно маркетинговим комунікаціям були властиві три інструменти: реклама, стимулювання продажів і робота із громадськістю. Потім до них поступово додалися ще два – товари, місце й просування. Сьогодні ж в області комунікації говорять про компоненти інтегрованого маркетингу заходів [2].

Треба відзначити, що понятійний апарат сучасного маркетингу (у т.ч. і страхового) відпрацьований у недостатньому ступені, тому поряд з поняттям

«маркетингові інструменти» широко використовується поняття «інтегровані маркетингові комунікації» (ІМК). При цьому ІМК – це об'єднання в рамках єдиної стратегії комунікацій різних інструментів, у результаті чого загальний результат маркетингового впливу на цільову аудиторію перевершує просту суму результатів впливу окремих його складових (так званий ефект синергії).

Однієї з основних проблем розвитку страхового маркетингу є слабка теоретико-методологічна база, що виражається, у першу чергу, у відсутності обґрунтованих наукових дефініцій щодо самого поняття «страхової маркетингової діяльності».

Специфіка виробництва послуг полягає в тому, що їх не можна зробити в термін і зберігати. Зробити послугу можна тільки тоді, коли надходить замовлення або з'являється клієнт. З цього погляду виробництво й споживання послуг тісно пов'язані й не можуть бути розірвані. Неминучим наслідком одночасності виробництва й споживання послуги є мінливість її виконання. Якість страхової послуги досить сильно залежить від того, хто її забезпечує, а також від того, де й коли вона надається. Якщо попит на страхові послуги почав падати, керівництво служби маркетингу страховика винне виявити заподій і вжити заходів по їх усуненню. Такими мірама можуть бути поліпшення іміджу компанії, підвищення якості обслуговування, перегляд структури тарифів і т.д. Основними прийомами страхового маркетингу виступають спілкування з клієнтом, забезпечення рентабельності діяльності, створення переваг для клієнта при користуванні послугами даної страхової компанії в порівнянні з продуктами конкурентів, матеріальна зацікавленість працівників страхової компанії в продажі послуг [3].

Оцінка ефективності застосовуваного страховими компаніями маркетингового інструментарію є в достатній мірі складною і важкою в реалізації, що обумовлено наступними причинами:

- розтягнутість економічного (фінансового) ефекту від управлінських (маркетингових) рішень у часі (так званий часовий лаг);
- складність у доказі впливу саме даного маркетингового проекту на управлінські рішення й на результати подальшої роботи страхової організації внаслідок безлічі взаємопов'язаних факторів, що впливають на діяльність страховика;
- складність вичленовування з показників роботи страхової компанії наслідків даного маркетингового дослідження.

Український ринок страхування переживає період розвитку, що створює додаткові виклики для страхових компаній. Такі фактори, як зміна законодавства, нові технології та зростання конкуренції, вимагають від страхових компаній постійного оновлення маркетингових стратегій та адаптації до ситуації на ринку.

На сьогодні страховий маркетинг є надзвичайно важливою складовою успіху будь-якої страхової компанії. Маркетинг у страховій діяльності має свої особливості, оскільки страхові продукти є складними і часто важко зрозумілими для клієнтів. Проте успішна маркетингова стратегія може допомогти страховим компаніям залучати та утримувати клієнтів, збільшувати

прибуток і підвищувати їхню конкурентоспроможність на ринку.

Сучасні рішення у сфері страхового маркетингу вимагають застосування інструментів залучення клієнтів через створення якомога кращого іміджу та довіри до страхової компанії. Серед основних причин концептуальних трансформацій в інструментарії та методах сучасного страхового маркетингу можна виокремити такі [4]:

- демографічна ситуація (зміна портрету споживача страхових послуг);
- законодавство у сфері охорони здоров'я (необхідність врахування поточних потреб споживачів послуг зі страхування життя);
- витрати на рекламу (витрати на страховий маркетинг становлять суттєві виклики для суб'єктів малого та середнього бізнесу);
- засоби донесення інформації до клієнтської аудиторії (пошук нових способів передачі інформації до клієнтів та представників інших цільових груп споживачів страхових послуг).

Відтак, ефективність страхового маркетингу залежить від глибокого розуміння потреб та поведінки цільової аудиторії, розроблення продуктів та послуг, які відповідають їхнім потребам, та надання якісного й ефективного обслуговування. Водночас розвиток технологій та зміни у споживацьких потребах вимагають від страхових компаній постійного удосконалення своїх маркетингових стратегій.

Література:

1. Чернобровкіна С.В. Теоретичні аспекти маркетингових комунікацій підприємств. *Труди міжнар. наук.-практ. конф. «Перспективні напрямки розвитку економіки, фінансів, обліку, менеджменту та права: теорія і практика», 9 бер. 2019 р.* Полтава, у 3 ч. Ч. 3. Полтава: ЦФЕНД, 2019. С. 45-46.
2. Бойчук І.В. B2B маркетинг як сучасний напрям розвитку підприємств. *Економіка та суспільство*. 2018. Вип. 18. С. 272-278.
3. Войнаренко С.М. Комунікативна політика підприємств в сучасних умовах. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 6. URL: http://rev.kpu.zp.ua/journals/2018/6_11_uk/47.pdf (дата звернення: 20.11.2023)
4. Слюсарєва Л.А., Костіна О.М. Удосконалення комунікаційної політики підприємства. *Економіка і суспільство*. 2018. № 16. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/16_ukr/74.pdf (дата звернення: 20.11.2023)

УДК 338.931

Піменов Володимир

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Київ, Україна

ІННОВАЦІЙНІ СТРУКТУРНІ ЗРУШЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ РЕГІОНУ

Структурні зрушення, безперечно, носять трансформуючий характер. У рамках інноваційної діяльності це призводить до того, що в результаті

некеровані структурні зрушення можуть призводити не до подальшої інтенсифікації інноваційного розвитку, а, навпаки, можуть призвести до його загасання або згортання на увазі виникнення сильних збурюючих дій, які знижують результативність інновацій.

У зв'язку з цим можна виділити загальні риси структурних зрушень, які є імпульсом для подальшого інноваційного розвитку, де набувають певну специфіку:

- всебічність або залученість зміни всіх елементів даної виробничої системи, причому, зміни, що відбуваються, повинні в цілому збільшувати інноваційний потенціал системи, створюючи базис для подальшого інноваційного розвитку;
- масштабність, що означає, що наслідки зсуву будуть поширюватися з плином часу за межі даної системи, перебудовуючи системи більш високого рівня, надаючи їм характер інноваційності та змінювати інноваційну стійкість і, як наслідок, ефективність інноваційної діяльності як окремих господарських систем, що ініціюють зрушення, так і всієї національної системи в цілому;
- трансформаційний характер зрушень, який показує, що структурні зрушення виникають в процесі розвитку системи, що веде до зміни її структури, виникненню нових елементів і/або нових законів їх взаємозв'язків. У цьому випадку зміна структури формує новий підхід до організації інноваційних процесів, формування інноваційної культури господарських систем та каналів розповсюдження інноваційних продуктів і технологій, які сприяють зростанню сприйнятливості інновацій та підвищенню інноваційної активності систем;
- якісність зрушень визначається наявністю нових системних інтегральних якостей (інноваційної стійкості, живучості), що виникають в процесі трансформації структури системи, що повинно призводити до двохрівневого зростання інноваційної сприйнятливості досліджуваної виробничої системи: в результаті самого структурного зрушення і за рахунок загального зростання інноваційної сприйнятливості систем більш високого рівня.

Таким чином, структурні зрушення інноваційної діяльності можуть бути різного напрямку, тому для підвищення ефективності інноваційної діяльності господарських систем за рахунок зростання стійкості і безпеки розвитку в довгостроковому періоді вони потребують керуючих впливів. У перспективі при створенні такого управління і збереженні темпів зростання їх ефективності структурні процеси дозволяють сформуванню саморазвинену інноваційну господарську систему.

Структурні зрушення за характером наслідків можна класифікувати на інноваційні, нейтральні та регресійні. Під нейтральними структурними зрушеннями будемо розуміти такі зміни у внутрішній будові і якості системи, які призводять до збереження існуючого рівня її інноваційної стійкості. Регресійні, у свою чергу, ведуть до втрати наявних результатів інноваційної діяльності, згортання інноваційного потенціалу системи.

До категорії інноваційних структурних зрушень пропонується відносити такі зміни внутрішньої будови господарських систем різного рівня, які є трансформацією існуючих законів взаємозв'язків між її елементами, і приводять до виникнення якісно нових інтегральних системних якостей (у тому числі інноваційну стійкість), підвищують темпи та ефективність інноваційного розвитку системи. У зв'язку з цим інноваційні структурні зрушення набувають наступних специфічних рис: незворотність, еволюційність, випереджаючий характер розвитку. У процесі інноваційної діяльності відбувається необоротна трансформація систем, яка закріплюється і завершується зміною структури, появою систем нового якісного рівня. Зміни інноваційного потенціалу системи та подальшого розвитку на його базі структурних змін, що формує еволюційний характер зрушень, а здатність створювати імпульс для подальшого інноваційного розвитку системи визначає його випереджаючий характер.

Отже, структурні зрушення, що ініціюються інноваціями, при зародженні мають інноваційний характер, який може привести господарську систему до нового рівня інноваційної стійкості.

Література:

1. Ілляшенко С.М., Шипуліна Ю.С. Товарна інноваційна політика : підручник. Суми: Університетська книга, 2007. 281 с.
2. Калиновська Н.Л., Григор'єв О.Ю. Ризики інноваційної діяльності підприємств. *Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 19-21 травня 2011 р.)*. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. С. 272-273.
3. Shalneva M.S., Zaitseva K.A., & Chernysheva M.A. Features of Corporate Innovation Risk Management. In S.I. Ashmarina, V.V. Mantulenko, M.I. Inozemtsev, & E.L. Sidorenko (Eds.), *Global Challenges and Prospects of the Modern Economic Development*. 2021. Vol. 106. P. 1363-1372. European Proceedings of Social and Behavioural Sciences European Publisher. DOI: <https://doi.org/10.15405/epsbs.2021.04.02.162>. (дата звернення: 20.11.2023).

УДК 338.48

Подаков Євгеній

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та готельно-ресторанного бізнесу
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
м. Мелітополь, Україна

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Навіть у довоєнний час в Україні більшість питань управління інвестиційної діяльності сфери послуг були не вирішені, а певна частина

реалізованих рішень вимагають коригування з урахуванням постановки завдань виходу країни з економічної кризи, у тому числі, через активізацію та ефективність готельного сектора економіки. Вивчення теорії і практики формування і розвитку інвестиційної системи, організації і управління її діяльністю показали, що не розроблені механізми взаємодії системи інвесторів готельного бізнесу з державними органами управління. Залишається невирішеним питання створення умов, стимулюючих участь в інвестиційних проектах сфери послуг і їх законодавча захищеність. Між тим, управління інвестиціями в готельному бізнесі дуже важливо сьогодні для ухвалення ефективних рішень, для побудови і якісного поліпшення економічного стану як готельного комплексу, так і усієї сфери відпочинку і ділового туризму.

Формування якісної і доступної пропозиції на ринку готельного бізнесу безпосередньо залежить від об'єму інвестицій, що залучаються в галузь. Виходячи з цього, розуміння інтересів і стратегій іноземних інвесторів, що фінансують український ринок готельної нерухомості, а також інших чинників, що роблять безпосередній вплив на потік інвестицій у вітчизняну готельну нерухомість, є суттєво важливим для розробки адекватного інструментарію регулювання їх діяльності і використання його в інтересах національної економіки [1].

Готельний бізнес є одним із найбільш прибуткових векторів розвитку економіки кожної країни. Дана тема є відчутно актуальною та перспективною для України в післявоєнний час. Наразі даний сектор економіки відіграє суттєву роль і у часи військового стану в нашій країні – заклади готельного бізнесу задіяні для розташування внутрішньо переміщених осіб. Попри весь позитив, існують проблеми, що суттєво стримують динаміку відтворення цього сектора економіки та його конкурентоспроможність порівняно з розвинутими країнами світу (пошкоджена, а в деяких випадках, зруйнована інфраструктура; повільні тенденції розвитку цієї сфери діяльності; наявний готельно-ресторанний фонд не відповідає світовим стандартам; низькі темпи будівництва сучасних комфортабельних готелів за рахунок іноземних компаній, низька купівельна спроможність населення тощо).

Стан готельно-ресторанного бізнесу впливає на розвиток індустрії туризму загалом, створення туристичних послуг, інші ключові сегменти економіки – транспорт, будівництво, зв'язок, торгівлю та ін. На даний час вже відомо, що певна частина закладів готельного бізнесу в результаті бойових дій, дій окупантів повністю зруйнована, а значна частина зазнала пошкоджень. У більшій мірі, це стосується готельного сектору окупованих територій України – Донецька, Луганська, Запорізька, Херсонська, Миколаївська, Одеська області та республіка Крим.

Готельний сектор економіки Україні потребує постійних інвестиційних капіталовкладень для збереження конкурентних позицій на ринку, підвищення рівня задоволення попиту споживачів на послуги, які за асортиментом та якістю повинні відповідати європейським і світовим стандартам.

Зазначена проблематика безумовно потребує системних досліджень напрямів і тенденцій розвитку готельного бізнесу на засадах наукового

менеджменту, розробки стратегій і планів розвитку на рівні керівників і фахівців готельних і ресторанних підприємств, а також залучення у практику методичних підходів за оцінкою ефективності прийнятих управлінських рішень.

Так, на ринку готельних послуг інвестиційна привабливість готельного об'єкту визначається співвідношенням попиту і пропозиції на цьому ринку в конкретному регіоні. Активність інвесторів істотно зростає за наявності у регіону високого туристського потенціалу (висока ділова активність, присутність рекреаційних, культурних, історичних об'єктів) і розвиненої інфраструктури (розвиненою транспортною системою, різноманіття ресторанів і інших підприємств обслуговування). На інвестиційну привабливість готелю певний вплив має його місце розташування, чинник сезонності, професіоналізм керівника, впізнаваність бренду, під яким працює готель, і ряд макроекономічних чинників, найбільш значимим з яких є політика, що проводиться регіональною і національною владою в сфері туризму [3].

З урахуванням майбутніх процесів відтворення економіки України в цілому в післявоєнний час дана тема дослідження розвитку готельного бізнесу є дуже актуальною, адже передбачається і активізація іноземного туризму, і залучення великої кількості дітей шкільного віку для активного відпочинку і навчання під час зайнятості працюючого населення в відбудові України. І загалом, наша країна розташована в центрі Європи, на перехресті транспортних шляхів, має сприятливі природно-кліматичні умови, значний історико-культурний потенціал, необхідні людські та матеріальні ресурси для подальшого розвитку своєї туристичної сфери але, при цьому, навіть у довоєнні часи, значно відстає від більшості європейських країн за рівнем розвитку туристичних послуг.

Отже, військові дії на значній частині України на тлі загальносвітової кризи призвели до значного сповільнення темпів розвитку готельно-ресторанного бізнесу. З іншого боку, сповільнення зростання готельно-ресторанного бізнесу викликане відсутністю достатнього інноваційного забезпечення галузі, прорахунками в її регулюванні з боку відповідних державних структур і низькою купівельною спроможністю населення України, яке не в змозі користуватися цими послугами. За таких умов необхідні формування та реалізація інвестиційної політики щодо розвитку готельно-ресторанного господарства, яка б включала в себе такі найважливіші складові, як: механізми державного регулювання цієї галузі; ресурсне забезпечення й пільгове фінансування розвитку; організаційно-функціональне забезпечення управлінських процесів; інформаційно-методичне забезпечення галузі (мається на увазі систематична інформація, розробка та впровадження абсолютно нових туристичних маршрутів, оцінювання впроваджених інновацій тощо).

Для залучення внутрішніх інвестицій (національних) ключовою вимогою являється зменшення оподаткування і гарантії забезпечення прав власності. Питання зниження оподаткування доцільно розглядати в аспекті зниження ставок на три основні види податку: податок на додану вартість, податок на прибуток і нарахування на заробітну плату, оскільки ці види податкових

платежів мають найбільшу питому вагу в структурі податків і прирівняних до них обов'язкових платежів і фактично визначає загальний рівень оподаткування (так зване «податкове навантаження»). Зниження ставок дозволить забезпечити зменшення частини відчужуваного доходу і стимулюватиме зацікавленість в розвитку підприємництва в готельній сфері. Слід забезпечити єдність норм податкового режиму і господарського законодавства для усіх суб'єктів готельної діяльності, незалежно від країни походження капіталу і форм організації. Виконання цієї вимоги ставить рівні умови для національних і іноземних інвестицій [2].

Інноваційно-інвестиційна діяльність в сукупності з іншими механізмами управління забезпечує позитивні тенденції до сталого розвитку не лише готельного бізнесу, а й усіх галузей економіки. Разом з тим, не треба забувати про потребу механізму державної підтримки готельного сектору економіки, який передбачає формування програми розвитку готельного сектора України в післявоєнний час.

Література:

1. Басюк Т.П. Інвестиційна привабливість підприємств готельно-ресторанного бізнесу. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2013. № 4. С. 12-18
2. Гриньова В.М., Коюда В.О., Лепейко Т.І., Коюда О.П. Інвестування : підручник. К.: Знання, 2008. 452 с.
3. Подаков Є.С., Подакова В.Є. Напрями покращення інвестиційної привабливості аграрних підприємств України. *Таврійський науковий вісник*. 2014. № 89. С. 279-284.

УДК 528.4

Подкідишев Вячеслав

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
м. Переяслав, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ДЛЯ ОБЛІКУ АКТИВІВ В ОТГ

Геоінформаційні системи обліку активів (ГІС обліку активів) є інструментами, які поєднують в собі географічну інформацію з даними про активи для ефективного управління та обліку різноманітних ресурсів. Ці системи дозволяють організаціям та підприємствам відстежувати розташування, технічний стан та інші характеристики своїх активів на географічній карті.

Основними елементами геоінформаційних систем обліку активів є наступні складові:

- геодезична інформація (інформація про точне розташування активів на землі або в будь-якому іншому просторі);
- технічні характеристики (деталі про технічний стан та характеристики

активів, такі як дата введення в експлуатацію, терміни технічного обслуговування та інші параметри);

- інформація про управління (дані щодо управління активами, такі як історія змін власності, облікові записи про транзакції та інше);
- аналітика та звітність (можливість аналізувати дані за допомогою різних звітів і створювати візуалізації для прийняття управлінських рішень);
- інтеграція з іншими системами (можливість інтеграції з іншими інформаційними системами для обміну даними та забезпечення єдиної інформаційної бази).

Геоінформаційні системи обліку активів застосовуються у різних сферах, таких як управління міською інфраструктурою, енергетикою, лісовим господарством, гірництвом та в інших галузях, де важливо відстежувати географічні та технічні аспекти управління активами. Геоінформаційні системи можуть бути дуже корисними для ведення обліку в органах місцевого самоврядування.

ГІС дозволяють візуалізувати витрати та доходи на географічній карті, що дозволяє бухгалтеріям аналізувати та порівнювати фінансові дані за різними територіальними одиницями. ГІС можуть допомагати здійснювати моніторинг за станом місцевої інфраструктури, такої як дороги, комунікації та інші об'єкти, що вимагають обслуговування або ремонту. Дані системи також можуть бути ефективно використані для прогнозування витрат на обслуговування та розвиток різних територій, допомагаючи бухгалтерам оптимізувати розподіл бюджетних ресурсів. ГІС, забезпечуючи проведення аналізу податкових надходжень за різними географічними областями, дозволяє бухгалтерам ефективно визначати податкову базу та робити аналіз податкової ефективності.

Технічні можливості дозволяють використовувати ГІС для створення інтерактивних карт та графіків, що полегшує розуміння фінансової інформації та сприяє кращій комунікації з громадськістю та іншими зацікавленими сторонами. ГІС в поєднанні з бухгалтерським обліком можуть покращити ефективність управління фінансами та ресурсами місцевих органів самоврядування, дозволяючи приймати більш обґрунтовані рішення на основі просторової інформації.

У вітчизняній практиці управління активами органів місцевого самоврядування все частіше зустрічаються приклади впровадження геоінформаційних систем. Компанією SOFTPRO в рамках реалізації Проекту міжнародної технічної допомоги «Електронне урядування задля підзвітності влади та участі громадян», що фінансується Швейцарською Конфедерацією (чинна реєстраційна картка про державну реєстрацію проекту в Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України № 3311-02) та Проекту міжнародної технічної допомоги «Підтримка децентралізації в Україні», що фінансується Швейцарською Конфедерацією (чинна реєстраційна картка про державну реєстрацію проекту в Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України № 2133-04) розробляються та впроваджуються геоінформаційні системи обліку активів для об'єднаних територіальних громад.

Основною метою створення системи для ОТГ є формування базового

рішення для забезпечення можливості обліку та візуалізації активів ОТГ, таких як земельні ділянки, комунальна власність, насадження тощо, отримання статистичної та аналітичної інформації щодо використання активів та забезпечення публічного доступу до визначеної частини інформації.

Користувачі та адміністратори ГІС отримують перелік функціональних підсистем, що дозволяють вести наступні набори геопросторових даних:

- інвентаризація земельних ділянок;
- реєстр соціальних об'єктів;
- реєстр об'єктів промисловості;
- реєстр комунікацій (електромережі, водопровід, водовідведення, канали зв'язку);
- реєстр зелених насаджень;
- реєстр освітлення.

Також у системі обліку активів ОТГ передбачається можливість імпорту даних із зовнішніх джерел, реалізується можливість перегляду даних про земельні ділянки з Державного земельного кадастру тощо.

Література:

1. Донченко М.В., Коваленко І.І. Геоінформаційні системи : навчальний посібник. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 132 с.
2. Зацерковний В.І., Бурачек В.Г., Железняк О.О, Терещенко А.О. Геоінформаційні системи і бази даних : монографія. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2014. 492 с.

УДК 331

Поплавська Оксана

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОСИТЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ-ТРУДОВОЇ СФЕРИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сьогодення для української економіки та суспільства характеризується високим ступенем невизначеності. Нажаль, сукупність чинників, що впливають на динаміку та фінансово-економічну стійкість підприємств та організацій України, не зменшується, а їх тиск лише посилюється. Через таке, соціально-трудова сфера все більше «відчуває» напруженість, котра проявляється у гострій нестачі кваліфікованих робітників, накопиченні соціально-психологічних проблем (зниженням благополуччя працівників). Як зазначають останні дослідження [1, 2, 3], спостерігаються негативні тенденції щодо стратифікації, зневіри значної частки працездатного населення. Зважаючи на попередні роки, держава все більше відсторонюється від впливу на соціально-

трудова сфера, делегуючи відповідальність на самих працівників та роботодавців. Водночас реальних дій щодо вирішення нагальних питань з боку практично усіх соціальних партнерів не спостерігається. Вони переважно «сконцентрувалися» на особистих проблемах, «точкових» соціальних проектах. Усе це вимагає переосмислення та перегляду сутнісних підходів до розвитку внутрішньої структури соціально-трудова сфери, до перегляду механізмів та інструментарію впливу на характер та організацію праці, взаємодії усіх учасників в сучасних умовах.

Розглядаючи соціально-трудова сфера через призму соціальних стосунків і комунікацій, особливостей формування поведінки кожного члена суспільства та функціонування соціальних структур, доречно враховувати базові засади теорій еволюції та біоценозу, які зорієнтовані на безпековий вимір розвитку цивілізацій. Ураховуючи попередні напрацювання науковців [5] забезпечити достатній рівень безпековості соціально-трудова сфери можливо за умови досягнення балансу інтересів, гармонізації відносин (як акторів, так і їх ціннісних орієнтацій, мотивів) та структур, що доповнюють одна одну, формуючи певну екосистему. Тобто сучасна екосистема соціально-трудова сфери визначається характером взаємодії між акторами соціально-трудова відносин, їх спроможністю досягти соціального миру. Водночас, реалізація соціально-трудова відносин сьогодні, що має особливості, зумовлені воєнним станом в Україні, потребує додаткової уваги з боку партнерів, оскільки не сприяє збереженню та розвитку людського капіталу (тобто екосистем соціально-трудова відносин на сьогодні не є гармонійною, має вади, які імовірно погіршать її найближчим часом). Такий висновок випливає з аналізу складових екосистеми соціально-трудова відносин в теперішніх умовах.

Так, основними характеристиками екосистеми є її здатність гармонізувати усі внутрішні процеси та стабілізувати внутрішнє середовище по відношенню до зовнішнього. Виходячи з такого, екосистема соціально-трудова відносин має відповідати вимогам – цілям країни щодо розвитку ринку праці, а також сприяти розширеному відтворенню робочої сили й одночасному відновленню економіки. Тобто на даному етапі ключовими показниками, котрі демонструють збереження людського капіталу відповідно до Стратегії людського розвитку [4], можуть бути такі: рівень конвергенції компетентностей працівників потребам роботодавців; мотивованість працівників, задоволеність роботою та активність соціальних партнерів у вирішенні соціальних проблем працівників. Зауважимо, що вказані показники розраховуються за результатами опитувань, тому, в залежності від вибірки, можуть бути уточнені під час наступних польових досліджень.

Аналіз вище зазначених показників (таблиця 1) засвідчує, що екосистема соціально-трудова відносин не є гармонійною, оскільки жоден з показників не досягає цільового індикатора.

Таблиця 1 – Характеристика екосистеми соціально-трудоуних відносин в Україні

Показник	Середнє значення (за відповідями респондентів)	Цільовий індикатор (розрахунковий)	Відхилення від цільового індикатору
Рівень конвергенції компетентностей працівників потребам роботодавців	0,46	0,94	-51,1%
Рівень мотивованості працівників	0,72	0,98	-26,5%
Рівень задоволеності роботою, умовами праці	0,69	0,94	-30%
Активність соціальних партнерів у вирішенні соціальних проблем працівників	0,82	0,98	-16,3%

Джерело: розроблено автором за результатами опитувань, проведених у 2022 році (коефіцієнти)

Я бачимо з таблиці 1, працівники відчувають невпевненість, невдоволені умовами праці, що познано з рівнем доходів, невпевненістю у майбутньому, іншими аспектами, які часто не залежать від роботодавців. Крім того, важливим показником є рівень безпеки на робочому місці. Разом з тим, залежно від регіону цей показник значно коливається, оскільки не лише технологічні процеси та характер праці визначають безпековість на робочому місці, але під час війни впливає на безпеку працівників місце розташування підприємства, його виробничий профіль, інші аспекти, що мало прогнозовані.

Зважаючи на таку асиметрію між бажаним станом екосистеми та її реальним станом, важливо консолідувати зусилля соціальних партнерів щодо покращення цих показників. Для теперішніх умов серед важливих першочергових заходів можна виокремити наступні:

- узгодження цінової політики та стримування росту цін на продовольчі товари, електроенергію, паливо, газ для населення та бізнесу;
- гарантування соціального доходу кожному громадянину (у т.ч. дітям, пенсіонерам), що у вартісному вимірі є не меншим з розрахунковий прожитковий мінімум;
- узгодження державного замовлення на підготовку кадрів з потребами ринку праці;
- встановлення можливості відтермінування призову до лав ЗСУ для професій (посад), які є критично важливі, терміном не менше 1 року;
- встановлення додаткових пільг для осіб, які зайняті на посадах на підприємствах, що є критично важливі для країни.

Даний перелік заходів не є вичерпним, але навіть ці незначні кроки дозволять збалансувати ринок праці, й тим самим гармонізувати екосистему соціально-трудоуних відносин.

Підсумовуючи, наголосимо, що подальше збереження людського капіталу України та перспективи відновлення економіки після війни значною мірою залежить від спроможності існуючої екосистеми соціально-трудоуних

відносин дійти рівноваги. В умовах війни досягнення рівноваги неможливе через значну вагу деструктивних чинників соціального характеру – психоемоційна втома, мотиваційне вигорання, тощо. Водночас соціальні партнери можуть пом'якшити вплив негативних чинників, застосовуючи підхід людиноцентризму та соціальної відповідальності.

Література:

1. Дембіцький С., Злобіна О., Костенко Н. та ін. Українське суспільство в умовах війни. 2022 : Колективна монографія ; за ред. член.-кор. НАН України, д.філос.н. Є. Головахи, д.соц.н. С. Макеєва. К.: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.
2. Колот А.М., Герасименко О.О. Темпоральні імперативи соціально-трудового розвитку першої половини ХХІ століття. *Економіка України*. 2022. № 11 (732). С. 3-25. URL: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.11.003> (дата звернення: 12.11.2023)
3. Петухова І., Заушнікова М., Каськов І. Психологічне благополуччя особистості в умовах війни. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. № 73 (3). С. 124-129. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-73-3-124-129> (дата звернення: 13.11.2023)
4. Стратегія людського розвитку : Указ Президента України від 02.06.2021 р. № 225/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#Text> (дата звернення: 17.11.2023)
5. Lopuschnyak H., Chala N., Poplavska O. Socio-economic determinants of the ecosystem of sustainable development of Ukraine. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*. 2021. № 915 (1). 012019. URL: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/915/1/012019/meta> (дата звернення: 10.11.2023)

УДК 005.342:351.863

Поповиченко Ганна

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування

Балачевцева Дарія

здобувач вищої освіти

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Київ, Україна

ПРОФЕСІЙНА ЗАЙНЯТИСТЬ ТА ПРОЄКТНЕ КОМАНДОТВОРЕННЯ В СИСТЕМІ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ КАДРОВОЮ БЕЗПЕКОЮ

У процесі організації управління кадровою безпекою і інноваційно орієнтованих енергоефективних підприємств агропродовольчої сфери велика увага приділялася розміру самого підприємства, що потребує більш ретельного вивчення для аналізу досвіду організації кадрової безпеки в системі захисту інтелектуальної власності, професійної зайнятості та проектного командотворення конкретних підприємств агропродовольчої сфери різних розмірів, а також удосконалення методики її інтегральної оцінки. Дану задачу

доцільно проводити з використанням виробничої функції, що актуалізує тему дослідження.

Метою дослідження є дослідити професійну зайнятість та проектне командотворення в системі організації управління кадровою безпекою інноваційно орієнтованих енергоефективних підприємств агропродовольчої сфери та захисту інтелектуальної власності.

Незалежно від розміру підприємства, чим більше на ньому працівників, тим воно більше рентабельне, тобто його система управління більш ефективна, а відповідно – має бути і більш ефективною її підсистема кадрової безпеки. Тож треба з'ясувати причини таких наслідків на прикладі конкретних підприємств різних розмірів.

Більш широко і в аспекті навіть кар'єрного росту дане питання розглядає ПАТ «Миронівський хлібопродукт» (далі – МХП). У галузі кадрової безпеки керівництво МХП вбачає фундамент для кращої співпраці компанії та працівника, тобто відповідність професійних і особистих компетенцій працівника вимогам посади, яку він обіймає або на яку претендує. Тобто компанія, забезпечуючи спеціалістів матеріально більш суттєво, ніж конкуренти, бажає гарантії своєї кадрової безпеки, тому адміністрація компанії зазначає, що вкрай важливо не просто знайти спеціаліста з потрібним досвідом роботи, а зуміти визначити, чи має він необхідні ключові компетенції та здібності для їхнього розвитку, і, головне, яка в нього мотивація для подальшого розвитку.

Можна зробити висновок, що основні цінності МХП при роботі з персоналом – професійна та особистісна компетенція, що можна вважати дотичним до нейтралізації внутрішніх загроз кадровій безпеці. Компанією в програмних документах щодо кадрової політики велика увага також приділяється політиці охорони здоров'я та безпеки робочого середовища [2].

Керівництво МХП оприлюднило інформацію про встановлення камер спостереження за персоналом для відслідковування настрою співробітників. Якщо особа виглядає нещасною, незадоволеною в процесі роботи, то це зумовлює подальші обговорення з лінійним менеджером. Невмотивованих, незадоволених працівників звільняють [1].

Щодо попередження зовнішніх загроз кадровій безпеці – з 2006 р. у МХП діє програма соціальних інвестицій «З людьми та для людей». Зокрема, реалізується програма підтримки територіальних громад, напрямки якої охоплюють фактично весь спектр фокус-груп, які прямо чи опосередковано співпрацюють з компанією, що суттєво підвищує рівень лояльності до МХП. При цьому знижується рівень опортуністичних настроїв не у працівників, що живуть у громадах, а також знижується рівень патерналістських настроїв через те, що всі соціальні інвестиції прямо пропорційні ефективності діяльності компанії, а отже – і кожного окремого члена її колективу. З липня 2018 року стартувала «Програма страхування власників земельних паїв» [2].

Як бачимо, в системі організації управління кадровою безпекою інноваційно орієнтованих енергоефективних підприємств агропродовольчої сфери та захисту інтелектуальної власності актуальною на сьогодні є робоча

схема: стратегія підприємства → стратегія (стабілізації, розвитку, трансформації) кадрової безпеки підприємства агропродовольчої сфери (пріоритетні цілі + управлінські підходи) → захист від загроз [3]. При цьому джерелом загроз є як зовнішнє середовище, так і внутрішньоорганізаційне середовище (персонал).

З проведеної експертної оцінки можна зробити наступні висновки:

- актуальна мета кадрової безпеки в системі управління підприємством агропродовольчої сфери – мінімізація ризиків підприємства, пов'язаних з її кадровою складовою;
- найактуальніше завдання кадрової безпеки підприємств агропродовольчої сфери – захист від ризиків і загроз, пов'язаних з персоналом;
- найактуальніший метод забезпечення кадрової безпеки підприємств агропродовольчої сфери – організація прозорої системи атестації персоналу, навчання та підвищення кваліфікації;
- найактуальніша група факторів кадрової безпеки підприємств агропродовольчої сфери – соціально мотиваційна безпека;
- найактуальніші фактори впливу на кадрову безпеку на рівні підприємства агропродовольчої сфери – плінність кадрів, пандемія та війна;
- найактуальніші кадрові ризики підприємств агропродовольчої сфери – супротив змінам з боку персоналу у зв'язку з недостатньою їх кваліфікацією та низька мотивація праці;
- найактуальніша форма загроз кадровій безпеці підприємств агропродовольчої сфери – безпосередні втрати персоналу, які виражаються у втраті професійних працівників, зниженні мотивації до ефективної праці.

Дані висновки та закономірності, крім попередніх висновків даного дослідження, також можуть бути закладені в основу методики інтегрального оцінювання рівня кадрової безпеки в системі управління підприємств агропродовольчої сфери.

Література:

1. Дуб Б.С. Розвиток системи економічної безпеки агрохолдингів. Дисертація на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук / 21.04.02. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». Черкаси, Київ, 2021. 356 с.
2. Політика охорони здоров'я та безпеки робочого середовища. URL: <https://mhp.com.ua/uk/prokompaniiu/nashiliudy>. (дата звернення: 20.11.2023)
3. Турбота про людей. URL: <https://www.ulf.com.ua/ua/sustainability/careaboutpeople/>. (дата звернення: 20.11.2023)

УДК 657.1.012.1: 658

Портоварас Тетяна
кандидат економічних наук
докторантка кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

РОЗРОБКА ТЕХНОЛОГІЇ БЕЗПЕРЕРВНОГО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Розвиток науково-технічного прогресу дозволив удосконалити та розробити програмні продукти, які дозволяють аналізувати та публікувати звітності безперервно (тобто кожний день). Це дозволило користувачам інформації постійно проводити аналіз фінансової звітності та отримувати необхідну інформацію про результати діяльності підприємства.

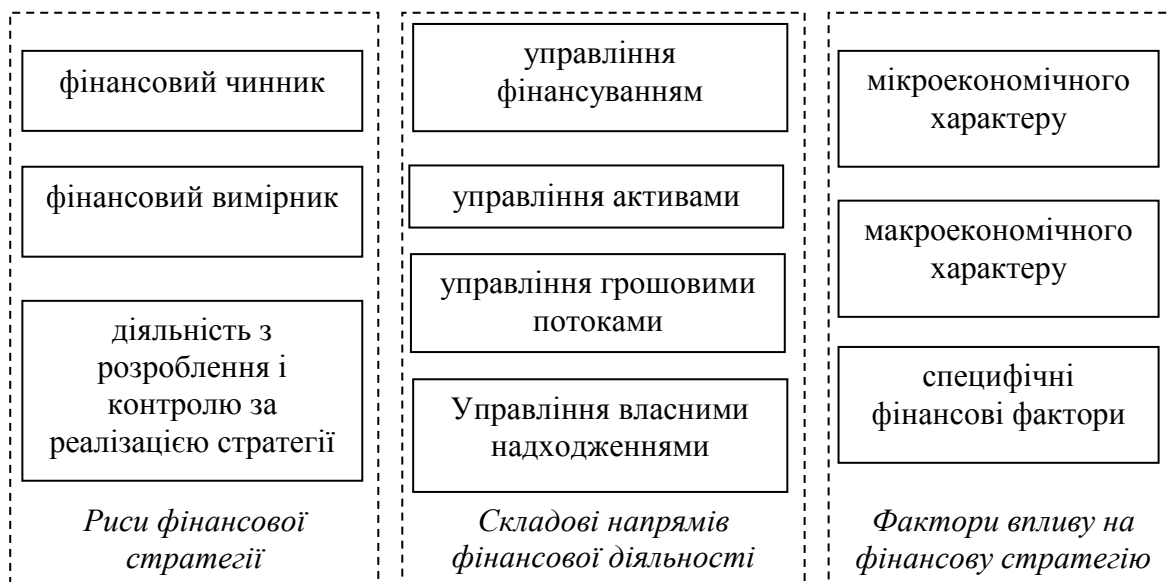
У сучасних ринкових умовах стає поширеним електронне звітування XBRL (eXtensible Business Mark-up Language), яке дозволяє скоротити час на пошук необхідної фінансової та операційної інформації про діяльність суб'єкта господарювання. Перевагою даного формату є зручність у поданні до державних контролюючих органів та розміщенні їх звітів на web-сайтах. Дане електронне звітування є поширеним на міжнародному ринку та працює на основі мови Extensible Mark-up Language (XML), яка використовує уніфіковану форму для обміну фінансовими звітами відповідно до загальноприйнятих стандартів. Слід відмітити, що дана звітність включає як фінансову так і нефінансову інформацію про діяльність суб'єкта господарювання.

Позитивним моментом даного електронного звітування, як вважає М. Васархелай є щотижневе дослідження доходів та фінансів підприємства, що не дозволить їх коригувати орієнтуючись на вигоди його керівників.

Так, удосконалення програмних продуктів та науково-технічний прогрес створили передумови формування Internet-сайтів суб'єктів господарювання на якому розміщують електронні звіти в вільному доступі у будь-який момент часу. Дана функція є досить зручною та суттєво підвищує конкурентоспроможність підприємств та є зручною для різного рівня користувачів.

Дана звітність допоможе не тільки зовнішнім користувачам у формуванні висновків про діяльність суб'єкта господарювання, але і керівникам у розробленні фінансової політики орієнтуючись на потенціал і можливості підприємства (рис.1).

Отже, науково-технічний прогрес вплинув на аналіз фінансових операцій з використанням комп'ютерної системи. Розвиток науки та техніки призвів до удосконалення програмного забезпечення, що дозволило якісно і ефективно проводити аналітичну оцінку на суб'єктах господарювання

Рисунок 1 – Основні компоненти фінансової стратегії в системі управління

Джерело: сформовано автором

Література:

1. Литвин Б.М., Стельмах М.В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ: Хай-Тек Прес, 2008. 336 с.
2. Островська Г.Й. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 575 с.

УДК 336.2

Прокопишин Оксана

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри обліку та оподаткування

Львівський національний університет природокористування

м. Львів, Україна

Трушкіна Наталія

кандидат економічних наук, старший дослідник

докторант, старший науковий співробітник

Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України

м. Харків, Україна

**ПРАКТИКА ПОДАТКОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ
У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ**

Політика в сфері оподаткування визначається рядом законодавчих та регуляторних заходів, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування економіки, розподілу ресурсів та стимулювання соціально-економічного розвитку. Система оподаткування грає важливу роль у зборі необхідних ресурсів для функціонування держави. Оподаткування може бути

прямим або непрямим, загальним або спеціальним, залежно від конкретних потреб економіки та соціальних завдань. Податкова політика може впливати на стимулювання економічного зростання, розподіл доходів, інвестиції та конкурентоспроможність підприємств.

Після початку повномасштабного вторгнення, Україна потрапила в складну економічну ситуацію. Податкові надходження значно скоротилися, водночас зросла необхідність збільшення фінансування оборони. Також збільшилася кількість людей, які потребують підтримки держави, особливо серед внутрішньо переміщених осіб та безробітних.

У цих умовах український уряд став перед викликом: необхідно забезпечити фінансування оборони та соціальні витрати, але одночасно зменшені можливості залучення коштів на внутрішньому та зовнішньому ринках. Спроби збільшити податкові надходження, зокрема через суттєве зниження податків та лібералізацію контролю за їх сплатою у березні та квітні 2022 р., мали за мету стимулювати економіку та збільшити доходи населення.

На початку березня Верховна Рада прийняла два ключові закони, які передбачали тимчасове відтермінування сплати податків і подання звітності, введення мораторію на податкові перевірки та визволяли від відповідальності тих, хто не міг вчасно внести податки. Ці заходи призначалися для полегшення фінансового тягаря на підприємства та збереження їхньої економічної стійкості в умовах воєнного конфлікту.

Однією з ключових змін стала можливість для всіх підприємств з оборотом до 10 млрд грн перейти на спрощену систему оподаткування, сплачуючи лише 2% від обороту, замість стандартного податку на прибуток (18%) та ПДВ (20%). Також фізичні особи-підприємці третьої групи отримали можливість платити лише 2% від доходів замість 5% [2].

За час дії цих заходів, у квітні, було розширено коло суб'єктів господарювання, які можуть скористатися 2-відсотковою системою оподаткування, за винятком певних галузей, таких як азартні ігри, обмін валюти, видобуток дорогоцінних металів і каміння, та інші. Таке рішення було спрямоване на зменшення податкових обов'язків у трудній економічній ситуації, проте воно також викликало обговорення через його можливий вплив на бюджет та розвиток бізнесу в довгостроковій перспективі [5].

На початку березня Верховна Рада зупинила перебіг строків для платників податків та контрольних органів і призупинила податкові перевірки.

Також зупинялася робота Системи електронного адміністрування (СЕА) ПДВ, що не дозволяло платникам податків реєструвати податкові накладні.

На початку березня парламент зупинив розпочаті податкові перевірки та заборонив починати нові.

Мораторій не стосувався камеральних перевірок декларацій або уточнених розрахунків (у разі їх подання) та камеральних перевірок податкових декларацій платників єдиного податку четвертої групи [2, 5].

У травні податківці отримали змогу почати чи продовжити камеральні, фактичні та документальні позапланові перевірки, що проводяться на звернення платника податків [2].

Однак, з огляду на нестабільні умови, уряд був змушений у літній період повертати деякі податки. Це було обумовлено необхідністю забезпечення сталого фінансування оборони та соціальних програм у стратегічно важливий час. Нерегулярна та недостатня допомога від міжнародних фінансових організацій, Євросоюзу, Сполучених Штатів та інших країн стала додатковим фактором, який вплинув на фінансовий стан країни.

Такі рішення вимагають балансу між потребами в обороні, соціальному захисті та економічній стабільності, а також високої дипломатичної та економічної ефективності для забезпечення сталого розвитку України у важкі часи.

1 серпня 2023 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану», яким скасовується більшість податкових пільг, введених на період дії воєнного стану, та повертається довоєнна система оподаткування платників податків з деякими особливостями. Нижче наведено ключові з них [3, 4]:

- відновлюється проведення документальних планових перевірок платників податків з окремих сфер діяльності;
- перелік підстав, на основі яких податкові органи можуть проводити документальні позапланові перевірки, розширився;
- уточнені загальні особливості проведення податкових перевірок під час дії воєнного стану;
- передбачені особливості сплати грошових зобов'язань, донарахованих за результатами податкових перевірок;
- з 1 серпня 2023 р. відновлено перебіг строків, визначених податковим та іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на податкові органи, що були зупинені у зв'язку із введенням воєнного стану;
- для податкового органу та платників податків зупинений відлік строку давності щодо документальних планових та позапланових перевірок, на які встановлений мораторій;
- з 1 серпня 2023 р. скасована особлива система оподаткування єдиним податком за ставкою 2% («Особлива система»);
- відновлюється обов'язок ФОП-платників єдиного податку 1 та 2 групи сплачувати єдиний податок;
- уточнені особливості звільнення від оподаткування податком на доходи фізичних осіб («ПДФО») благодійної допомоги, отриманої фізичними особами-благодійниками;
- уточнено порядок застосування штрафних санкцій за порушення законодавства про ЄСВ;
- на період з 1 серпня 2023 р. та до припинення воєнного стану встановлюється мораторій на проведення документальних перевірок правильності нарахування, обчислення та сплати ЄСВ;
- на період з 1 серпня 2023 р. та до припинення воєнного стану у разі

самостійного виправлення платником податків помилок, що містяться у раніше поданій ним податковій декларації, які призвели до зниження податкового зобов'язання, такий платник звільняється від нарахування та сплати штрафних санкцій, які він мав би нарахувати самостійно, та пені.

Отже, під час повномасштабного вторгнення уряд України вжив кроки для підтримки вітчизняного бізнесу, спрощення умов господарювання, усунення бар'єрів та оптимізації перерозподілу фінансових ресурсів. Більшість заходів спрямовані на підтримку бізнес-сектору та створення оптимальних умов для його функціонування [1].

Література:

1. Греца В. Модифікація податкової системи в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2023. Ч. 2. Вип. 78. С. 24-31.
2. Оподаткування під час воєнного стану – European Business Association. *European Business Association*. URL: <https://eba.com.ua/opodatкування-pid-chas-voennogo-stanu/> (дата звернення: 26.11.2023).
3. Основні податкові зміни з 1 серпня 2023 року – European Business Association. *European Business Association*. URL: <https://eba.com.ua/osnovni-podatkovі-zminy-z-1-serpnya-2023-roku/> (дата звернення: 26.11.2023).
4. Повернення довоєнної системи оподаткування: що це означає. *Укрінформ – актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3741242-povernenna-dovoennoi-sistemi-opodatкування-so-ce-oznacaє.html> (дата звернення: 26.11.2023).
5. Податки під час війни: все, що треба знати бізнесу. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/7/685375/> (дата звернення: 26.11.2023).

УДК 657.6.012.16

Пугаченко Ольга

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ПРАВА СУДОВИХ ЕКСПЕРТІВ З ЕКОНОМІЧНИХ ПИТАНЬ У ПРОФІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Експертизи з економічних питань є складовою судово-експертної діяльності, а тому, розглядаючи справи про економічні злочини без фахової фінансово-економічної освіти, юристи ставляться з великою повагою до висновків експертів-економістів. Експерти з економічних питань у провадженні своєї професійної діяльності повинні дотримуватись таких принципів, як законність, незалежність, об'єктивність і повнота дослідження. Права експертів з економічних питань передбачаються спеціальним профільним законодавством, а тому їх дослідження, узагальнення, з'ясування суті і подібності є необхідним і нагальним. Актуальність цієї тематики посилюється

прийняттям змін з 03.11.2022 р. задля вдосконалення організаційно-управлінського забезпечення судово-експертної діяльності, які узгодили і розширили відповідальність експертів, а відповідно й їх права. Даний матеріал є продовженням авторських досліджень розпочатих у роботах [5, 6, 7, 8].

Згідно профільного Закону України «Про судову експертизу», судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [4]. Також для юридичних і фізичних осіб на договірних засадах експертами проводяться експертні дослідження, що потребують спеціальних знань та використання методів криміналістики і судової експертизи [3].

Економічна експертиза передбачає дослідження документів: бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності; про економічну діяльність підприємств й організацій; фінансово-кредитних операцій [3].

На законодавчому рівні визначено, що підставою для проведення експертизи відповідно до чинного законодавства є процесуальний документ про призначення експертизи, складений уповноваженою на те особою (органом), або договір з експертом чи експертною установою, укладений за письмовим зверненням особи у випадках, передбачених законом, в якому обов'язково зазначаються її реквізити, номер справи або кримінального провадження або посилання на статтю закону, якою передбачено надання висновку експерта, перелік питань, що підлягають вирішенню, а також об'єкти, що підлягають дослідженню. При цьому зазначається, що в інших випадках проводиться експертне дослідження, підставою для якого є договір з експертом чи експертною установою, укладений за письмовою заявою (листом) замовника (юридичної або фізичної особи), з обов'язковим зазначенням його реквізитів, з переліком питань, які підлягають розв'язанню, а також об'єктів, що надаються [3]. Результати проведення експертиз й експертних досліджень представляються у письмовому документі – висновок експерта.

Ми підтримуємо думку, що «залучення судового експерта до різних форм судочинства дозволяє суттєво розширити можливості всіх його учасників, сприяючи ефективності здійснення покладених на них функцій, захисту прав, свобод та інтересів громадян, а також результативності боротьби з правопорушеннями забезпечуючи всебічність, повноту та об'єктивність дослідження всіх обставин» [1, с. 549].

Стаття 10 «Особи, які можуть бути судовими експертами» Розділу II «Судовий експерт» у Законі України «Про судову експертизу» декларує, що ними можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань, відповідають встановленим вимогам та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності [4]. Експертизи та дослідження, які проводяться атестованими судовими експертами, що не є працівниками державних спеціалізованих установ, мають здійснюватись з урахуванням обмежень статті 7 Закону України «Про судову експертизу» та регламентуються відповідною Інструкцією про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у

державних спеціалізованих експертних установах [2].

Тобто, права й обов'язки судових експертів чітко визначаються профільним законодавством [4, 3, 2] – таблиця 1.

Таблиця 1 – Права судових експертів з економічних питань згідно профільного законодавства

Законодавчо-нормативний акт		
Закон України «Про судову експертизу» [4, стаття 13 і 12, розділ III]	Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [3, пункт 2.1 і 2.2, розділ III]	Інструкція про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах [2, пункт 1 і 3, розділ III]
Незалежно від виду судочинства судовий експерт має право (стаття 12):	Експерт має право (пункт 2.2):	Судовий експерт має право (пункт 3):
	ознайомлюватися з матеріалами справи, які стосуються предмета експертизи	1) ознайомлюватися з матеріалами справи, які стосуються предмета експертизи
1) подавати клопотання про надання додаткових матеріалів, якщо експертиза призначена судом або органом досудового розслідування або ознайомлюватися з матеріалами справи, що стосуються предмета судової експертизи	відповідно до процесуального законодавства заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи	2) відповідно до процесуального законодавства заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи
2) вказувати у висновку експерта на виявлені в ході проведення судової експертизи факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання	вказувати у висновку експерта на факти, виявлені під час проведення експертизи, які мають значення для справи, але стосовно яких йому не були поставлені питання, та на обставини, що сприяли (могли сприяти) вчиненню правопорушення	5) вказувати у висновку експерта на факти, виявлені під час проведення судової експертизи, які мають значення для справи, але стосовно яких йому не були поставлені питання
3) з дозволу особи або органу, які призначили судову експертизу, бути присутнім під час проведення слідчих чи судових дій і заявляти клопотання, що	з дозволу органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), бути присутнім під час проведення процесуальних, виконавчих дій та ставити питання учасникам процесу, що стосуються	3) з дозволу органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), бути присутнім під час проведення процесуальних, виконавчих дій, ставити питання

Законодавчо-нормативний акт		
Закон України «Про судову експертизу» [4, стаття 13 і 12, розділ II]	Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [3, пункт 2.1 і 2.2, розділ II]	Інструкція про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах [2, пункт 1 і 3, розділ III]
стосуються предмета судової експертизи	предмета чи об'єкта експертизи, та проводити окремі дослідження у їх присутності	учасникам процесу, що стосуються предмета чи об'єкта експертизи, та проводити окремі дослідження у їх присутності
4) подавати скарги на дії особи, у провадженні якої перебуває справа, якщо ці дії порушують права судового експерта	оскаржувати в установленому законодавством порядку дії та рішення органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), що порушують права експерта або порядок проведення експертизи	7) оскаржувати в установленому законодавством порядку дії та рішення органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), що порушують права експерта або порядок проведення експертизи
5) одержувати винагороду за проведення судової експертизи, якщо її виконання не є службовим завданням	одержувати винагороду за проведення експертизи та відповідно до законодавства компенсацію (відшкодування) витрат за виконану роботу та витрат, пов'язаних із викликом для надання роз'яснень чи показань, у разі якщо це не є його службовим обов'язком	9) одержувати винагороду за проведення експертизи та відповідно до законодавства компенсацію (відшкодування) витрат за виконану роботу та витрат, пов'язаних із викликом для надання роз'яснень чи показань з приводу проведеної експертизи
б) проводити на договірних засадах експертні дослідження з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з урахуванням обмежень, передбачених законом		10) проводити на договірних засадах експертні дослідження з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з урахуванням обмежень, передбачених законодавством України
	у разі виникнення сумніву щодо змісту та обсягу доручення невідкладно заявляти клопотання органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), щодо уточнення поставлених експертові питань	4) у разі виникнення сумніву щодо змісту та обсягу доручення невідкладно заявляти клопотання уповноваженій особі (суду), яка (який) призначила(в) експертизу, щодо уточнення поставлених експертові питань

Законодавчо-нормативний акт		
Закон України «Про судову експертизу» [4, стаття 13 і 12, розділ II]	Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [3, пункт 2.1 і 2.2, розділ II]	Інструкція про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах [2, пункт 1 і 3, розділ II]
	викладати письмово відповіді на питання, які ставляться йому під час надання роз'яснень чи показань	б) викладати в письмовій або усній формі відповіді на питання, які ставляться йому під час надання роз'яснень чи показань з приводу проведеної експертизи
	на забезпечення безпеки за наявності відповідних підстав	8) на забезпечення безпеки за наявності відповідних підстав
	у разі незгоди з іншими членами експертної комісії скласти окремий висновок	

Отже, із 10 прав судового експерта лише п'ять є подібними між основним законодавчими актами з провадження судово-експертної діяльності – [4, 3, 2]. При цьому, найменше прав задекларовано в Законі України «Про судову експертизу», і хоча в профільних Інструкціях [3, 2] вони мають бути тотожними, при детальному їх аналізі помітні розбіжності, що є недоліком й ускладнює призначення і проведення судових експертиз та експертних досліджень з економічних питань.

Слід відмітити, що лише Інструкцією [3] передбачено, що в разі незгоди із іншими членами експертної комісії експерту надано право скласти окремий висновок. Також профільними Інструкціями передбачено, що експерт може відмовитися від проведення експертизи, якщо наданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків, а витребувані додаткові матеріали не надані, або якщо поставлені питання виходять за межі його спеціальних знань. Повідомлення про відмову повинно бути вмотивованим [3, 2]. У Законі України «Про судову експертизу» аналогічна норма відсутня.

Статтями 12 і 13 Закону України «Про судову експертизу» встановлено, що інші права судового експерта, у т.ч. і з економічних питань, передбачаються процесуальним законодавством – Кримінальним процесуальним кодексом України, Цивільним процесуальним кодексом України, Господарським процесуальним кодексом України та Кодексом адміністративного судочинства України. Розгляд прав судових експертів з економічних питань у процесуальному законодавстві й стане об'єктом наших подальших наукових досліджень.

Література:

1. Демидова Є.Є., Домашенко О.М., Колеснікова І.А., Латиш К.В. Судовий експерт як суб'єкт судово-експертної діяльності: правовий статус. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 549-553
2. Про затвердження Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах : Наказ М-ва юстиції України від 12.12.2011 р. № 3505/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1431-11#Text> (дата звернення: 16.11.2023)
3. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ М-ва юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 16.11.2023)
4. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12/conv#Text> (дата звернення: 16.11.2023)
5. Пугаченко О.Б. Вимоги процесуального законодавства в частині участі експерта при проведенні судової експертизи з економічних питань. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки*. 2013. Вип. 24. С. 340-348.
6. Пугаченко О.Б. Процесуальні вимоги призначення та проведення економічних експертиз. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2014. вип. 26. С. 207-215.
7. Пугаченко О.Б., Косенко С.С., Бабій М.В. Організація проведення судових експертиз та експертних досліджень з економічних питань. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2021. № 6 (39). С. 115-130
8. Пугаченко О.Б., Фоміна Т.В. Права та обов'язки експертів з економічних питань у профільному і процесуальному законодавстві. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2023. № 9 (42). С. 20-32.

УДК 351.82-048.35:332.14

Рвач Андрій

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

УПРАВЛІННЯ ПРОСТОРОВИМ РОЗВИТКОМ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЗАХІДНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Управління просторовим розвитком транскордонного співробітництва західних регіонів України є вагомою складовою державної політики, що має вплив на особливості соціально-політичних зв'язків як на макро-, так і на мікрорівні, соціально-економічних, соціально-культурних зв'язків. Відповідно, це зумовило суттєву тематику та проблематику даного напрямку дослідження, враховуючи особливі виклики на сучасному етапі як на рівні окремих регіонів, так і держави в цілому.

Євроінтеграційний рух України, що активізувався з 2022 р. у світлі російської збройної агресії, зумовлює формування нової державної політики

щодо інтеграції з ЄС та транскордонного співробітництва на перехідному етапі. В результаті, це обумовлює важливість пошуку, створення, розвитку нових форм транскордонного співробітництва як ключової складової спектру державних політик як на регіональному, так і національному рівнях. Виходячи з цього, особливої актуальності даний рух набуває для західних регіонів України, які більш глибоко задіяні в даний процес у силу, по-перше, свого географічного розташування, по-друге, сталих соціально-економічних, соціально-культурних, гуманітарних зв'язків з країнами регіону Центральної Європи.

Євроінтеграція є одним із ключових зовнішньо-економічних пріоритетів України впродовж тривалого часу. В останні роки зросла актуальність цього напрямку та очевидною стала необхідність отримання доступу до європейських ринків товарів, послуг, робочої сили та капіталу. Військові дії на Сході стали поштовхом для шляхів зміцнення політичної позиції України й збереження її суверенітету, а це залежить значною мірою від економічного складника. Здійснюються реформування задля адаптації до вимог ЄС та подальшого вступу України в євроінтеграційні структури. Сучасні тенденції міжнародних економічних відносин приводять до поглиблення зв'язків між країнами і відображаються в об'єднанні спільних зусиль для досягнення їх сталого просторового розвитку. У міжнародних економічних відносинах співробітництво є проявом інтеграційних процесів. Загальновідомо, що ефективність функціонування інтеграційних об'єднань повною мірою залежить від реалізації співробітництва окремих елементів об'єднання [1].

Управління просторовим розвитком транскордонного співробітництва західних регіонів України – це управління, що здійснюється на основі волевиявлення громади (колективу людей) та реалізується суб'єктами, визначеними громадою, для задоволення потреб і досягнення цілей громади як об'єкту управління. Задоволення потреб і досягнення цілей громади фактично означає функціонування та розвиток колективу людей. Наукове формулювання категорії «публічне управління» включає уточнення певних наукових понять, а саме:

Управління просторовим розвитком транскордонного співробітництва – здійснення сукупності раціональних (тобто запрограмованих і виокремлених за певними ознаками із можливих з урахуванням стану зовнішнього середовища) впливів на функціонування та розвиток колективу людей на основі програми управління та інформації про поведінку та стан об'єкта управління, спрямованих на підтримку, поліпшення та розвиток об'єкту управління для досягнення наперед визначеної сукупності цілей [1; 3].

Головною особливістю управління просторовим розвитком транскордонного співробітництва західних регіонів України є вихід управлінської діяльності за межі уряду, тобто скорочення управлінських функцій державних органів і передача значної їх частини від уряду іншим суб'єктам суспільства: неурядовим структурам, приватному сектору, інституціям громадянського суспільства. При цьому змінюється стиль управлінської діяльності, – замість розпорядчих дій урядових структур згори

йде їх координація та реалізація у взаємодії з неурядовими структурами, громадськими організаціями, приватним сектором у форматі публічно-приватного партнерства по горизонталі та за мережевим принципом. Метою публічного управління є підвищення керованості, ефективності та результативності управління суспільними справами, що досягається завдяки залученню усіх наявних зацікавлених сторін (стейкхолдерів) [1].

У сучасних умовах транскордонне співробітництво регіонів України виступає сприятливим чинником поглиблення процесів європейської інтеграції та засобом реалізації євроінтеграційних орієнтирів країни. В умовах реалізації Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, коли державна стратегія транскордонного співробітництва характеризується фрагментарністю й недостатньою скоординованістю, потребують розробки та реалізації напрями вдосконалення транскордонного співробітництва. Відтак проблеми активізації транскордонного співробітництва актуальні як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Досліджено основні проблеми управління ендogenous потенціалом розвитку областей Західного регіону України в умовах воєнного стану. Акцентовано на нових викликах для місцевої влади, спричинених інституційними трансформаціями та значною кількістю внутрішньо переміщених осіб, а також релокованих підприємств з інших регіонів держави, зокрема із зони бойових дій. Наголошено на тих основних перевагах, які відкриваються перед областями Західного регіону України з огляду на перспективу подальшого поглиблення євроінтеграційних процесів, зокрема в контексті адаптації України до інституційних стандартів ЄС. Виокремлено пріоритетні напрями очікуваних інституційних змін, пов'язаних із підвищенням ефективності використання ендogenous потенціалу розвитку Західного регіону України. Сформульовано пропозиції для органів державної влади та місцевого самоврядування щодо реалізації низки управлінських заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання ендogenous потенціалу розвитку Західного регіону України в умовах воєнного стану. Обґрунтовано потребу в посиленні адміністративної та фінансової спроможності органів місцевого самоврядування регіону, активізації транскордонного співробітництва, стимулювання розвитку підприємництва, поліпшення інвестиційного клімату та модернізації місцевої інфраструктури.

Література:

1. Варналій З.С. Проблеми та пріоритети консолідації регіонів України. *Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки*. 2006. Монографія. К. НІСД, 2006. С. 462.
2. Про транскордонне співробітництво : Закон України від 24.06.2004 р. № 1861-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1861-15> (дата звернення: 20.11.2023)
3. Калат Я., Демедюк О. Імплементация европейского досвіду функціонування інституціоналізованих структур транскордонного співробітництва в Україні: проблеми та перспективи : доповідна записка. Львів, 2017. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/e20170401.pdf> (дата звернення: 20.11.2023)

УДК 336.221.2

Решетов Валерій

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Горбатюк Тетяна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМИ РИЗИКАМИ ТА ПОДАТКОВИМ НАВАНТАЖЕННЯМ

В управлінні діяльністю підприємством як платником податків важливе місце займають такі категорії як податкові ризики та податкове навантаження.

Податкові ризики є, на наш погляд, більш складним об'єктом управління, оскільки знаходяться в полі зору і на макrorівні, і на макrorівні – рівні суб'єкта господарювання. Податкові ризики прямо пов'язані з діяльністю підприємства і кожне підприємство може самостійно визначати їх перелік та зміст, залежно від особливостей своєї діяльності та особливостей оподаткування. Але враховуючи їх класифікацію, яка пропонується в економічній літературі, необхідно враховувати їх вплив. Наприклад, для платника податків виділяються такі ризик, як: ризик збільшення податкового тягаря, ризик мінімізації податків, ризик податкового контролю, ризик карного переслідування [2].

Але наразі треба враховувати наявність нормативних документів податкової служби, які визначають перелік податкових ризиків. Такий підхід базується на ризико-орієнтованому підході, який застосовується під час формування плану-графіку проведення планових податкових перевірок, вирішення питання віднесення платника податків до розряду «ризикових», реєстрації податкових накладних чи розрахунків коригувань до них, вирішення питання про порушення кримінального провадження проти платника податків. До таких документів відносяться:

- Порядок формування плану-графіку проведення документальних планових перевірок платників податків [4];
- Порядок зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних [6];
- Довідник кодів податкової інформації, яка є підставою для прийняття рішення про відповідність платника податку на додану вартість критеріям ризиковості платника податку [3].

Отже, податкові ризики підприємства з точки зору регламентування можна поділити на дві групи: нормативно визначені (регламентовані) і самостійно визначені (нерегламентовані).

Взаємозв'язок між ними може бути різний. Наприклад, такий об'єкт як обсяг сплати податку на прибуток згідно з Порядком формування плану-графіку проведення документальних планових перевірок платників податків

впливає на можливість віднесення до категорій високого та середнього ступеня ризику. До високого ступеня ризику підприємство може бути віднесено за таких умов: рівень зростання податку на прибуток нижчий на 50 та більше відсотків за рівень зростання доходів платника податків, що враховуються при визначенні об'єкта оподаткування; рівень сплати податку на прибуток нижчий на 50 та більше відсотків за рівень сплати податку за відповідною галуззю. До середнього ступеня ризику підприємство може бути віднесено за таких умов: декларування від'ємного значення об'єкта оподаткування податком на прибуток протягом двох податкових (звітних) періодів за умови, якщо податковим (звітним) періодом є календарний квартал, або протягом одного податкового (звітного) періоду за умови, якщо податковим (звітним) періодом є календарний рік. Отже, наявність таких показників в діяльності підприємства свідчатиме про ризик віднесення до певної категорії платників податків для проведення планових перевірок, але не обов'язково свідчатиме про податкові ризики для підприємства як платника податків в цілому. Податкове навантаження (рівень зростання податку, рівень сплати податку) в даному прикладі є показником, який свідчить про податковий ризик.

З метою ефективного управління податковими ризиками та податковим навантаженням на рівні підприємства необхідно постійно здійснювати оцінку чинників та факторів, які визначають обсяг сплати податків, зборів та обов'язкових платежів, визначати заходи щодо оптимізації податкових платежів та впроваджувати їх в фінансово-господарську діяльність, проводити постійний моніторинг показників, які визначають ризикованість підприємства з точки зору нормативних документів податкової служби та конкретизувати фактори, які їх визначають. Давидов Г.М. та Кузьменко Г.І. виділяють такі підсистеми в системі обліково-інформаційного забезпечення діяльності суб'єкта господарювання, як: підсистема законодавчої та нормативної інформації, підсистема інформації, що характеризує діяльність суб'єкта господарювання, підсистема комунікацій із економічними контрагентами, підсистема інформації про структуру ринку продукції (робіт, послуг) про споживачів, партнерів, конкурентів тощо [1]. Аналізуючи критерії ризику, варто зауважити, що інформаційне забезпечення управління податковими ризиками пріоритетно базується на підсистемі законодавчої та нормативної інформації і має, в першу чергу, використовувати три основні блоки інформації: державний рівень, галузевий рівень, господарських рівень (як пропонується і Давидовим Г.М. та Кузьменко Г.І. [1]), до яких наразі варто додати документи міжнародного рівня. Але погоджуємося, що найбільш важливою складовою інформаційної бази є показники діяльності підприємства.

Література:

1. Давидов Г.М., Кузьменко Г.І. Обліково-інформаційне забезпечення оцінки податкового потенціалу суб'єкту господарювання: теорія і практика : Монографія. Кіровоград: Імекс ЛТД. 264 с.
2. Євтушенко Н.О. Податкові ризики та система керування ними. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: менеджмент інновацій*. 2016. Випуск 6. С. 68-77.

3. Про затвердження довідника кодів податкової інформації : Наказ Державної податкової служби України від 11.01.2023 р. № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0017912-23#Text> (дата звернення: 15.11.2023)
4. Порядок формування плану-графіку проведення документальних планових перевірок платників податків : Наказ М-ва фінансів України від 02.06.2015 р. № 524. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-15#Text> (дата звернення: 15.11.2023)
5. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print> (дата звернення: 15.11.2023)
6. Порядок зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.12.2019 р. № 1165. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1165-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.11.2023)

УДК 657.471

Решетов Валерій

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Рева Єлизавета

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ФУНКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ПОДАТКОВОГО АГЕНТА

Особливістю сплати податку з доходів фізичних осіб та військового збору є те, що обов'язки і права платника податку в частині нарахування, утримання та сплати податку можуть бути надані податковому агенту. Податковим кодексом [4] до платників податків податку з доходів фізичних осіб та військового збору віднесені: фізична особа – резидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи; фізична особа – резидент, яка володіє та/або користується (орендує (суборендує), на умовах емфітевзису, постійно користується) земельними ділянками, віднесеними до сільськогосподарських угідь, у частині мінімального податкового зобов'язання; фізична особа – нерезидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні; податковий агент. Введення статусу «податковий агент» та наділення їх відповідними функціями пов'язано зі складністю оподаткування кожної окремої фізичної особи та їх великою кількістю.

Податковий кодекс України містить окрему статтю 18 «Податкові агенти», якою визначається, що це особа, на яку ПКУ покладається обов'язок з обчислення, утримання з доходів, що нараховуються (виплачуються, надаються) платнику, та перерахування податків до відповідного бюджету від імені та за рахунок коштів платника податків (п. 1). Окремо цією ж статтею (п. 2) чітко підкреслено, що податкові агенти прирівнюються до платників податку і мають права та виконують обов'язки, встановлені ПКУ для платників

податків. На наш погляд, у цих положеннях присутня певна суперечність, оскільки в першому визначенні мова йде про обов'язок виконання певних функцій, а в другому – мова йде про наявність у них прав виконання певних обов'язків. Ці положення потребують уточнення шляхом акцентування на обов'язки і зобов'язання податкового агента, а не на можливості, оскільки в наступній статті 19 Податкового кодексу України йде мова про представників платника податків, які можуть здійснювати в тому числі ведення справ, пов'язаних зі сплатою податків. Варто відрізнити податкових агентів від представників платників податків у їх відносинах із податковими органами, тому що обов'язок по утриманню суми податку в платника і перерахуванню її до бюджету покладено на податкових агентів податковим законом, у той час як представник платника податків діє на підставі доручення. Крім того, для виникнення у представника прав і обов'язків стосовно платника податку необхідно його волевиявлення, а права й обов'язки в податкового агента виникають у силу нормативного акту. Джерелом виплати доходу зобов'язаній особі завжди є податковий агент, проте податковий представник зовсім не обов'язково є таким джерелом.

Відносно податку з доходів фізичних осіб, Податковий кодекс України містить більш чітке визначення (п. 14.1.180), а саме: податковий агент щодо податку на доходи фізичних осіб – юридична особа (її філія, відділення, інший відокремлений підрозділ), самозайнята особа, представництво нерезидента – юридичної особи, інвестор (оператор) за угодою про розподіл продукції, які незалежно від організаційно-правового статусу та способу оподаткування іншими податками та/або форми нарахування (виплати, надання) доходу (у грошовій або негрошовій формі) зобов'язані нараховувати, утримувати та сплачувати податок, передбачений розділом IV «Податок на доходи фізичних осіб» ПКУ, до бюджету від імені та за рахунок фізичної особи з доходів, що виплачуються такій особі, вести податковий облік, подавати податкову звітність контролюючим органам та нести відповідальність за порушення його норм в порядку, передбаченому статтею 18 та розділом IV ПКУ (п. 14.1.180).

Визначення та категорія «податкових агентів» з'явилися в Податковому кодексі не вперше. Цей термін був введений Законом України «Про податок з доходів фізичних осіб» [2], який діяв з 2003 р. до 2011 р. У Законі України «Про податок з доходів фізичних осіб» було наведено таке визначення податкового агента (п. 1.15): юридична особа (її філія, відділення, інший відокремлений підрозділ) або фізична особа чи представництво нерезидента – юридичної особи, які незалежно від їх організаційно-правового статусу та способу оподаткування іншими податками зобов'язані нараховувати, утримувати та сплачувати цей податок до бюджету від імені та за рахунок платника податку, вести податковий облік та подавати податкову звітність податковим органам відповідно до закону, а також нести відповідальність за порушення законодавчих норм.

Обов'язки та функції підприємств, установ та організацій, які мають найманих працівників, та виступають в якості «податкових агентів», можна узагальнити в декілька груп:

- група I – Нарахування та утримання податку з доходів фізичних осіб: ведення обліку сум заробітної плати та інших доходів на користь найманих працівників; визначення об'єкту оподаткування податком з доходів фізичних осіб; визначення та контроль можливості застосування податкових соціальних пільг; розрахунок сум податку з доходів фізичних осіб; утримання податку з доходів фізичних осіб з доходів найманих працівників;
- Група II – Сплата податку (перерахування сум податку з доходів фізичних осіб до бюджету): дотримання строків перерахування податку; контроль сум податку, що були перераховані до бюджету;
- Група III – Ведення податкового обліку, складання та подання податкової звітності: облік сум нарахованого та сплаченого податку з доходів фізичних осіб; складання та подання податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податку, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску [3];
- Група IV – Відповідальність за порушення норм законодавства в сфері нарахування та сплати податку з доходів фізичних осіб.

Звернемо увагу, що термін «податковий агент» використовується лише відносно податку з доходів фізичних осіб, але не використовується відносно єдиного соціального внеску, хоча фактично підприємства виконують такі ж функції. В Законі України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [1] такий термін не використовується хоча фактично підприємства (установи, організації) виконують ті ж функції, що, наш погляд, необхідно узгодити з обов'язками податкового агента, передбаченого Податковим кодексом України.

Література:

1. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08.07.2010 р. № 2464-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text> (дата звернення: 30.10.2023).
2. Про податок з доходів фізичних осіб : Закон України від 22.05.2003 р. № 889-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-15#Text> (дата звернення: 30.10.2023).
3. Про затвердження форми Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків-фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску і Порядку заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків-фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску : Наказ М-ва фінансів України від 13.01.2015 р. № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-15#Text> (дата звернення: 30.10.2023).
4. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print> (дата звернення: 30.10.2023).

УДК 657

*Решетов Валерій*кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування*Шевела Юлія*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ БЮДЖЕТІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Основою економічно розвиненої, демократичної держави є самодостатні фінансово незалежні територіальні громади. Вони здатні забезпечувати місцевому населенню належний рівень суспільних послуг. Зараз в Україні відбуваються серйозні демократичні зміни, формується громадянське суспільство, вимоги якого держава не може ігнорувати. Як наслідок перегляд бюджетного та податкового законодавства відкрив новий етап реформи місцевого самоврядування. У 2015 р. відбулися перші вибори до новостворених об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Тому аналіз практичної сторони впровадження реформи децентралізації є особливо актуальним для розуміння реальних змін і фінансового стану місцевих громад [1, с. 102].

Питання децентралізації державних фінансів та формування бюджету територіальних громад досліджувалися в роботах О. Артюх, П. Атамаса, В. Дем'янишина, В. Зайчикової, О. Кириленко, В. Кравченка, М. Карліна, Т. Кізими, М. Крупки, В. Лень, І. Луніної, В. Максимової, В. Опаріна, В. Плаксієнко, Н. Ткаченко, С. Юрія та інших.

Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» передбачив нові механізми створення спроможних територіальних громад за допомогою їхнього об'єднання, а також визначив принципи, основні умови, порядок, форми державної підтримки добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст [2].

Місцевий бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування. Тому формування місцевого бюджету є одним із найважливіших питань для новоствореної ОТГ. Правові основи бюджетного процесу та міжбюджетних відносин щодо місцевих бюджетів визначаються Бюджетним кодексом України (далі – БКУ). Усі положення БКУ, що регулюють відносини, котрі виникають на різних стадіях бюджетного процесу, є єдиними для всіх місцевих бюджетів, зокрема поширюються і на бюджети ОТГ, утворених відповідно до закону та перспективному плану формування територій громад. Деталі розробки та виконання бюджетів ОТГ визначені ч. 4 ст. 67 БКУ та п. 38 Прикінцевих та перехідних ухвал до нього. ОТГ, які створені відповідно до закону та перспективного плану формування територій громад області, мають ті ж повноваження, що й міста обласного значення та

прямі міжбюджетні зносини з державним бюджетом [3, с. 5].

Особливостями формування бюджету ОТГ є:

- по-перше, між бюджетом ОТГ і державним бюджетом існують міжбюджетні відносини. Тобто законом про державний бюджет на плановий рік затверджуються обсяги міжбюджетних трансфертів для цих бюджетів. Це базова дотація, освітня субвенція, медична субвенція, інші субвенції та дотації за наявності підстав для надання та отримання відповідних міжбюджетних трансфертів (статті 97, 99, 100, 102, 103-2, 103-4 і 108 БКУ);
- по-друге, крім доходів, які отримували бюджети до їх об'єднання, до бюджету ОТГ зараховується 60% податку на доходи фізичних осіб. Раніше податок зараховувався до районного бюджету;
- по-третє, крім видатків на здійснення самоврядних повноважень, за рахунок бюджетів ОТГ, фінансуватимуться видатки, що делегуються державою їм на виконання, а саме: видатки на утримання закладів бюджетної сфери – освіти, культури, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, соціального захисту та соціального забезпечення (перелік видатків визначено ст. 71, 89 і 91 БКУ) [4].

Сьогодні проблема децентралізації бюджетної системи України є вкрай важливою, оскільки фінансова децентралізація є однією з головних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади. Але сьогодні в українських селах є велика проблема з формуванням бюджету розвитку. У сільських громадах з населенням до 500 осіб бюджет розвитку відсутній взагалі; з населенням 500-1000 осіб бюджет розвитку мають 11% таких сільських громад. Для сіл із населенням понад 5 тис. осіб частка становить близько 66%. Це свідчить про наявність бюджету саморозвитку. Крім того, у громаді з населенням 500-1000 осіб бюджет розвитку становить приблизно 2,5% від загального бюджету територіального утворення, а у громаді з населенням понад 5 тис. осіб – 27% [5, с. 445]. Як бачимо, лише для формування бюджету необхідно буде провести адміністративно-територіальну реформу, яка забезпечить укрупнення територіальних громад та, відповідно, місцевих бюджетів.

Література:

1. Проць В. Особливості формування бюджетів об'єднаних територіальних громад на прикладі Волинської області. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. № 4. С. 102-109.
2. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#doc_info (дата звернення: 15.11.2022).
3. Овчаренко Т., Бочі А., Поворозник В. Особливості формування та виконання бюджету об'єднаних територіальних громад. К.: Міжнародний центр перспективних досліджень, 2017. 136 с.
4. Маркович Г. Особливості формування бюджетів об'єднаних територіальних громад. *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/3958> (дата звернення: 15.11.2022).
5. Нездойминога О.Є. Особливості формування бюджету територіальної громади.

УДК 338

Роєва Ольга

доктор філософії з обліку та оподаткування
старший викладач кафедри обліку, оподаткування,
публічного управління та адміністрування

Недільська Валерія

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Криворізький національний університет
м. Кривий Ріг, Україна

ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Напад російської федерації став найбільшим випробуванням для незалежності України з моменту її відновлення. Окрім інших наслідків, події на фронті значно вплинули на ефективність та міцність горизонтальних зв'язків в українському суспільстві. В той час, коли обласні та районні військові адміністрації та обласні ради зосереджені на боротьбі з агресором, значний обсяг обов'язків у воєнний час покладається на територіальні громади. Крім транспортування та надання допомоги Збройним силам України і силам Територіальної Оборони, прийом та розміщення внутрішньо переміщених осіб, місцеві ради активно працюють над підтримкою бізнесу та забезпеченням нормального функціонування місцевої економіки та побуту населення.

Експерти прогнозують, що внаслідок війни понад 7,1 мільйона українців опиняться у перед межею бідності, тоді як ще 3,7 мільйона будуть за межею бідності [1]. Прогнозується, що кількість осіб, які будуть потребувати гуманітарної допомоги, зросте до 17,6 мільйона осіб, особливо гостро відчуватимуть проблему Південно-Східний і Центральний регіони [2].

Незважаючи на щоденні руйнівні атаки з боку агресора, більшість територіальних громад залишаються оптимістичними, спрямовуючи свій погляд у майбутнє та розробляючи плани відновлення та розвитку. Особливу увагу приділяється громадам, які знаходяться поза зоною бойових дій.

Стійкість громади залежить від різноманітних факторів, зокрема безпечного середовища та наявності економічних, людських і фізичних ресурсів. Поняття Resilience (англ.) дещо ширше за традиційний український переклад «стабільність» – це також «еластичність» і «супротив»[3]. На думку М. Рабіновича, «стійкість громади» необхідно розглядати, як здатність виконавчої влади адаптуватися до різних потрясінь повномасштабної війни [4]. Тому, стійкість системи можна розглядати як не лише постійний опір, але і як її здатність адаптуватися до змін, зберігаючи при цьому основні параметри функціонування та життєздатності.

Дослідження стійкості територіальних громад до викликів військового стану та вплив на це реформи децентралізації дозволило окреслити основні виміри стійкості: готовність, надійність та адаптивність [5].

Представимо основні виклики, з якими зіштовхнулися територіальні громади в умовах воєнного стану:

- підтримка ефективності і здатності інституційної системи повноцінно працювати та її інституційну стабільність;
- захист критичної інфраструктури: забезпечення продовольством, водопостачанням, енергопостачанням, тепlopостачанням, стале функціонування транспортних систем, кібербезпека, безпечна та безперебійна робота інформаційно-комунікаційних послуг, забезпечення національної оборони, правопорядку, охорони здоров'я системи, здатність функціонувати в умовах підвищеного навантаження;
- забезпечення систем цивільного захисту у разі виникнення загрози або виникнення надзвичайних ситуацій;
- можливість евакуації населення та ефективного реагування на неконтрольоване масове переміщення людей у населений пункт;
- необхідність інформування громадськості та реагування на дезінформацію;
- підтримка фінансової та економічної стабільності, особливо безперервності основних бізнес-процесів.

Відповідно до проведеного аналізу можна окреслити основні напрями збереження стійкості територіальних громад в умовах воєнного стану:

- моніторинг загроз: аналіз середовища та оцінка ризиків, і спроможностей протидії їм; формування плану дій для протидії цим загрозам; підготовка до реалізації плану дій у разі надзвичайних і кризових ситуацій;
- комунікація: інформування населення про можливі загрози та кризи; поширення інформації про необхідність підготовки до кризових ситуацій та алгоритми дій;
- координація зусиль (співпраця): між територіальними громадами та міжнародними організаціями; між волонтерськими організаціями, бізнесом і підрозділами місцевого самоврядування; між державними учасниками й бізнесом, громадськими організаціями та іншими органами, які залучені в реагуванні на кризу; між підрозділами місцевого самоврядування та різними рівнями влади;
- дія: всебічна підтримка уряду в протидії військової агресії РФ; підтримка програм відновлення ресурсів; зменшення бар'єрів для доступу до державних систем соціального захисту; створення умов для безпечного та стійкого повернення та реінтеграції; сприяння розвитку людського потенціалу територіальної громади.

Важливою складовою захисту національного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та національних інтересів України від реальних і потенційних загроз є забезпечення стабільності та безпеки держави в цілому, її окремих регіонів і

територіальних громад.

Література:

1. Швидка оцінка шкоди та потреб в Україні лютий 2022 – лютий 2023. World Bank, Government of Ukraine, European Union, and United Nations. 2023. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-rapiddamage-and-needs-assessment-february-2022-2023-enuk>. (дата звернення: 26.11.2023)
2. OCHA Humanitarian Needs Overview 2023. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-humanitarian-needsoverview-2023-december-2022-enuk>. (дата звернення: 27.11.2023)
3. Потапенко В.Г., Баранник В.О., Бахур Н.В. та ін. Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу : аналіт. доп. ; за ред. В.Г. Потапенка. К.: НІСД, 2023. 54 с.
4. Рабінович М., Даркович А. Що робить громади стійкими – перші уроки після 24 лютого. *Центр соціологічних досліджень*. 2023. URL: <https://voxukraine.org/shho-robyt-gromady-stijkumy-pershi-uroky-pislya-24-lyutogo> (дата звернення: 26.11.2023)
5. Даркович А., Савісько М. Стійкість громад: проблеми та рішення у прогнозуванні та реагуванні на кризи та загрози, спричинені повномасштабною війною. Звіт про дослідження. *Центр соціологічних досліджень, децентралізації та регіонального розвитку KSEІнституту*. 2023. 28 с.

УДК 352

Савкін Ігор

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Академія праці, соціальних відносин і туризму
м. Київ, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ЗНАЧЕННЯ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ ІСТОРИЧНИХ ОБ'ЄКТІВ НЕРУХОМОСТІ В УКРАЇНІ У ПОВОЄНИЙ ПЕРІОД

У полі зору післявоєнної політики відновлення і розвитку України перебуватимуть не лише наслідки широкомасштабного російського вторгнення, але й кризові явища територіального розвитку, які сформувалися ще до війни. Так, у будь-якому місті є об'єкти нерухомості, де мешканці завжди почувуються більш комфортно та атмосферно, люблять проводити дозвілля, відчують себе щасливими. Водночас є місця, де менш безпечно, занедбані будівлі, погані дороги, постійні затори, стихійна торгівля, відсутні тротуари й пішохідні доріжки, в підсумку – низька ділова та соціальна активність. І така ситуація з внутрішніми диспропорціями в розвитку територій (економічними, просторовими, соціальними, культурними, екологічними та іншими) характерна як для України, так і для економічно розвинених держав (від США до Великої Британії, Німеччини, Польщі).

Урбанізація залишається однією з найважливіших глобальних тенденцій розвитку територій. Упродовж 1950-2021 рр. частка міського населення Європи підвищилася з 51,7% до 75,1%, а до 2050 р. прогнозується її зростання до 83,7% [1]. Проте, стрімко розбудовуючи міста загалом, не вдається уникнути

точкової концентрації кризових явищ (економічної деградації, бідності, соціального виключення, безробіття, низької доступності та якості публічних послуг, незадовільних умов проживання, злочинності, екологічних проблем тощо). Ревіталізація покликана розв'язати ці проблеми на локальних територіях шляхом державного регулювання та місцевого самоврядування.

Для України цей напрям дослідження актуальний у зв'язку з перебуванням значної частини територій у занепаді через проблеми в місцевій економіці, деградацію інфраструктури, міграцію економічно-активного населення, безробіття, соціальне виключення, низький рівень життя, руйнівні наслідки війни тощо. Проведена децентралізація в системі публічного управління спонукає територіальні громади шукати інноваційні управлінські рішення для вирішення назрілих проблем і повернення життя на території, які перебувають у кризі. Але на практиці в Україні публічна політика ревіталізації розробляється ще вкрай рідко та не має достатнього наукового обґрунтування.

Ревіталізація історичних об'єктів – це інтегроване відновлення історичних об'єктів поліпшенням умов для життєдіяльності населення шляхом їхньої наповненості новими сеансами об'єктів, що втратили колишній стан та призначення, реорганізація на технологічні хаби, культурні та туристичні об'єкти [2].

Основний принцип ревіталізації полягає у розкритті нових можливостей старих форм, з урахуванням їхніх сучасних функцій. У процесі ревіталізації використовується комплексний підхід з метою збереження самобутності, автентичності, ідентичності та історичних ресурсів міського середовища. Аналіз теоретичних засад ревіталізації історичних об'єктів дозволив виокремити такі основні характеристики цього процесу:

- ревіталізація проводиться в місцях, де спостерігається явище деградації; про міську територіальну кризу свідчить високий ступінь концентрації негативних просторових, економічних, соціальних, культурних та екологічних чинників; ревіталізація не може проводитися на міських територіях, які не були діагностовані деградованими та такими, що перебувають у кризовому стані;
- ревіталізація об'єктів нерухомості спрямована на створення передумов для сталого розвитку деградованої території; це вимагає інтегрованих заходів щодо всеохоплюючого подолання кризових явищ у міському просторі, економіці й локальній спільноті, а не лише в одному з цих сегментів; не може вважатися ревіталізацією виключно ремонтно-будівельна діяльність без заходів збалансування соціальних, економічних та екологічних цілей;
- ревіталізація має комплексний та довгостроковий характер, тобто передбачає низку синхронізованих у часі, взаємодоповнюючих та посилюючих заходів у різних сферах життєдіяльності міста, виходячи з їх стратегічної пріоритетності; ревіталізація історичних об'єктів не може бути переліком точкових заходів, непов'язаних між собою і не з'єднаних у цілісну міську програму;
- ревіталізація відбувається за активної участі (планування, організація,

координація, контроль тощо) органів місцевого самоврядування, які мають забезпечити дієві механізми громадської партисипації та публічно-приватного партнерства; ревіталізація об'єктів нерухомості не може відбуватися без співпраці всіх зацікавлених сторін, формування соціального капіталу, послідовного та відкритого діалогу з тими суб'єктами й групами, яких мають стосуватися результати передбачених дій.

Література:

1. Горблюк С.А. На шляху ревіталізації деградованих територій. *Об'єднані наукою: перспективи міждисциплінарних досліджень: матеріали ІХ всеукр. наук.практ. конф., м. Київ, 17-18 листопада 2022 р.* К.: КНУ, 2022. С. 229-231
2. Горблюк С.А. Роль та принципи ревіталізації міст у післявоєнній політиці відновлення України. *Наука і молодь – 2023: пріоритетні напрями глобалізаційних змін: матеріали ІІІ міжн. наук.-практ. конф., м. Київ, 14 квітня 2023 р.* К.: ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти», 2023. С. 428-431

УДК 658.5

Свирида Ольга

викладач-методист

викладач циклової комісії обліково-економічних дисциплін

ВСП «Кам'янець-Подільський фаховий коледж»

НРЗВО Кам'янець-подільський державний інститут

м. Кам'янець-Подільський, Україна

УПРАВЛІНСЬКА ЗВІТНІСТЬ ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Організація ефективної діяльності будь-якого суб'єкта господарювання залежить від якості управління, яка багато в чому залежить від своєчасного отримання управлінцем достовірної інформації про стан об'єкта управління. Формування та надання такої інформації є одним з основних завдань облікового забезпечення господарської діяльності в процесі формування управлінської звітності.

Система ефективного управління підприємством – ключова діяльність бізнесу, проте управлінська звітність – інструмент ефективного обміну та розподілу інформацією між структурними підрозділами підприємства.

Сучасна управлінська звітність – це набір інструментів, методів та підходів до планування, організації, обліку та розподілу фінансових ресурсів та контролю фінансових результатів діяльності підприємства для досягнення мети та підвищення економічної ефективності в поточній та стратегічній перспективі [1, с. 5].

Метою управлінської звітності є надання можливості керівництву оперативно управляти ресурсами підприємства та оцінювати можливі ризики.

Оскільки формування звітності є завершальним етапом облікового

процесу, тому вона складається з узагальнюючих показників, які отримують в кінці звітної періоду шляхом відповідної обробки (групування, узагальнення тощо) даних поточного обліку.

Управлінська звітність може містити як кількісні, так і якісні показники у вартісному та натуральному вираженні.

Між фінансовою та управлінською звітністю підприємства, як елементами системи бухгалтерського обліку, існує ряд відмінностей за критеріями порівняння:

- мета формування (управлінська звітність має вузькоцільове призначення, розробляється для прийняття управлінських рішень певними керівниками; фінансова звітність має загальноцільове призначення, орієнтована на зовнішніх користувачів);
- регулювання (для регулювання управлінської звітності відсутні зовнішні інструкції, але можуть бути розроблені внутрішні інструкції; формування фінансової звітності регулюється Національними або міжнародними обліковими стандартами);
- період подачі (управлінська звітність подається за запитом керівництва; фінансова – щорічно, квартално, місячно);
- якість інформації (фінансова і нефінансова інформація управлінської звітності має менший рівень надійності і об'єктивності в порівнянні з інформацією фінансової звітності) [1, с. 8].

Сьогодні перешкодами на шляху до впровадження ефективної системи управління є відсутність формалізованих правил формування, подання, складання, виправлення, контролю управлінською звітністю.

З метою подолання цього недоліку Чижевська Л.В. пропонує ввести термін «життєвий цикл управлінського звіту», під яким розуміється період часу, що складається з розробки, впровадження, користування управлінським звітом до того моменту, доки він задовольняє інформаційні запити користувачів. При цьому запропоновано такі етапи життєвого циклу управлінського звіту: виявлення запиту від користувача; визначення відповідальних осіб і складу робочої групи з розробки форми звіту; визначення об'єктів звітності, які відповідають на запит користувача; визначення обліково-аналітичних джерел інформації; з'ясування ступеня агрегації показників; автоматизація подання даних для оновлення звітів; візуалізація форми звітності, апробація форми; ідентифікація необхідних виправлень; формулювання рекомендацій для керівництва з прийняття рішень; виявлення нових запитів [3].

Такий підхід сприятиме розв'язанню ключової проблеми інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень, а саме: відсутності узгодження між інформаційними запитами користувачів та наявністю джерел інформації для їх забезпечення. Отже, з одного боку, управлінська звітність – це інтегрована система інформаційної підтримки процесу управління, метою складання якої є забезпечення інформаційних потреб користувачів, що полягає у формуванні показників на основі інформації, одержаної у різних підсистемах обліку, і підготовка звітів у формі і в терміни, що відповідають запитам різних

груп користувачів.

З іншого боку, управлінська звітність – це система необхідної релевантної цільової фінансової та не фінансової інформації про майно, капітал, зобов'язання, доходи та витрати структурних підрозділів підприємства, їх взаємозв'язки, господарські процеси та їх результати, про внутрішні та зовнішні фактори, яка передана у відповідній формі, орієнтована на користувача, використовується при плануванні, контролі та регулюванні показників фінансово-господарської діяльності організації [2].

Отже, для ефективного управління підприємством і прийняття стратегічних управлінських рішень необхідно сформувати безперервний потік узагальнюючих показників на усіх його рівнях на основі форм внутрішньої звітності, тобто раціональної системи управлінської звітності, в якій формується якісна оперативна, поточна та перспективна інформація про витрати, доходи й результати діяльності.

Література:

1. Гладій І.О. Управлінська звітність : навч. посібник. Вінниця: РВВ ВТЕІ КНТЕУ, 2019. 260 с.
2. Матушевська А.М. Інтегрована звітність – передумова формування обліково-аналітичного забезпечення ефективного прийняття управлінських рішень. *Стан і перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аналізу і контролю в умовах трансформації національної економіки : матеріали всеукр. наукової конференції для студентів ВНЗ України, 21-22 квітні 2016 р.* Львів: Львівська комерційна академія, 2016. С. 107-112
3. Чижевська Л.В. Формування управлінської звітності в системі контролінгу підприємства. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу.* 2021. № 1. С. 52-57

УДК 330.131.7

Семанюк Віта

доктор економічних наук, професор
професор кафедри обліку і оподаткування

Шпак Володимир

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Західноукраїнський національний університет

м. Тернопіль, Україна

ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ БІЗНЕСУ ЗАДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ПОТЕНЦІЙНИХ РИЗИКІВ

Потенційні загрози і ризики в умовах невизначеності оточуючого середовища супроводжують діяльність будь-якого бізнесу і вимагають їх виявлення через оцінку результативності господарської діяльності [6]. Ознаками потенційної загрози можуть бути порушення фінансової стійкості підприємства; перевищення позиченого капіталу над активами;

незбалансованість грошових активів; неплатоспроможність та низька ліквідність активів; критичне і необґрунтоване зростання витрат діяльності; тощо. Семенова К. та Тарасова К. у монографії дають ґрунтовний опис ризиків діяльності промислових підприємств та методів їх оцінювання [4].

Оцінка результативності бізнесу дає сигнали про імовірність виникнення кризових станів у бізнесі і про необхідність проведення детального аналізу причин і наслідків у рамках здійснення антикризових заходів. Якщо бізнес знаходиться у стані підвищеної небезпеки та супроводжується підвищеним ризиком діяльності, постійний моніторинг результативності бізнесу дозволить запобігати критичному рівню ризику здійснення господарської діяльності. Система такого моніторингу повинна включати в себе постійне дослідження фінансового стану бізнесу з метою виявлення ознак його кризового розвитку, аналіз та діагностику причин виникнення кризового стану, вибір ефективних форм та методів уникнення негативних наслідків, а також розробку превентивних заходів та механізмів стабілізації.

У системі внутрішнього аудиту підприємства, «завдання внутрішніх аудиторів полягає в тому, щоб діагностувати передбачуване банкрутство на ранніх стадіях його виникнення, своєчасно розпізнати негативні чинники і запропонувати ухвалення таких управлінських рішень, які сприятимуть зниженню впливу негативних процесів на фінансовий стан організації» [3]. Проф. Пушкар М.С. та Семанюк В.З. пропонують алгоритм роботи внутрішніх аудиторів у два основних етапи: визначення об'єктів моніторингу, які реалізують загрозу банкрутства та формування системи індикаторів оцінки загрози банкрутства та їх диференціація за рівнем небезпеки для фінансового розвитку підприємства [3].

Відомі на даний час дискримінантні факторні моделі прогнозування потенційного банкрутства Альтмана, Таффлера та інших західних економістів, які розроблені в минулому столітті і не враховують значного рівня невизначеності та динамічності оточуючого середовища бізнесу. Саме тому, ідуть постійні вдосконалення методик виявлення загрозливих ситуацій та чинників виникнення кризового стану бізнесу.

У час надзвичайної динамічності середовища функціонування підприємств, важливим є терміни виявлення та час реагування на сигнали потенційної негативної результативності бізнесу [2]. Саме тому методика експрес-аналізу дозволяє, використовуючи інформаційні технології. В режимі реального часу відслідковувати сигнали та виявляти фактори виникнення загроз для бізнесу.

Інформаційний моніторинг стає основою цього процесу, а головним завданням спеціалістів стає виявлення контрольних точок та параметрів моніторингу бізнесу. Це дозволяє визначати найбільш ризикові операції чи бізнес-процеси, піддавати їх постійному моніторингу та експрес аналізу з врахуванням особливостей електронної обробки даних (рис.1).

Рисунок 1 – Основні види ризику, пов'язані з системою електронної обробки інформації
Джерело: [3]

Для оцінки результативності бізнесу в умовах діджиталізації обсяги оброблюваної інформації не є критичним обмеженням, а тому можна застосовувати різноманітні методики одночасно і на різних рівнях управління, від тактичного до стратегічного: Balanced Scorecard – BSC, система показників відповідальності (ASC), Business Excellence Model – BEM, піраміда результативності, TQM, TOC тощо.

Система показників BSC дозволяє встановити взаємозв'язки «причина – результат» між обраними показниками, а система показників відповідальності (ASC) – дозволяє визначити так званий «баланс інтересів» бізнесу та ризикових моментів співпраці чи взаємовпливу. Модель ділової переваги (BEM) зосереджена на аналізі стратегічних впливів та матриці цінностей і застосовується для щорічної перевірки результативності. Для виявлення ризиків у системі управління якістю та ефективністю можна застосовувати методики TQM, TOC, піраміди результативності Мак Нейра.

За принципом «важливість/результативність» будуються матриці моніторингу контрольних точок – слабких місць бізнесу або важливих показників результативності в контексті поставленої мети. Матриця будується з врахуванням питомої ваги і значення кожного обраного фактору на результативний показник [1].

Таким чином, розглянуті методики аналізу та моніторингу бізнес середовища та результативності підприємства стають необхідним елементом у системі управління ризиками, оскільки можуть застосовувати паралельно, з врахуванням поставлених завдань і формувати інформацію для прийняття рішень на різних рівнях управління.

Необхідно зазначити, що в умовах тісної кореляції внутрішніх та

зовнішніх факторів впливу на господарську діяльність, ключові показники ефективності бізнесу повинні враховувати кількісні та якісні моменти, індивідуальні та командні зусилля для отримання результату, визначатися абсолютними та відносними величинами. Виявлення потенційних загроз і ризиків відбувається шляхом порівняння бажаних/прогнозованих параметрів і фактичних результатів аналізу на операційному, тактичному та стратегічному рівнях відповідно до поставлених цілей та впливів зовнішнього середовища на основі статичної і динамічної оцінки ефективності діяльності бізнесу в цілому та ефективності його складових.

Література:

1. Папінко В.З., Павликівська О.І. Контролінг – концепція стратегічного управління. *Вісник Житомирського технологічного державного університету. Серія : Економічні науки.* 2004. Вип. 4. С. 204-209.
2. Проблеми і перспективи розвитку аудиту в Україні : монографія ; За заг. ред. М.С. Пушкаря. Тернопіль: Карт-бланш, 2012. 220 с.
3. Пушкарь М.С., Семанюк В.З. Внутрішній аудит : підручник. 2-ге видання. Тернопіль: Карт-бланш, 2016. 213 с.
4. Семенова К.Д., Тарасова К.І. Ризики діяльності промислових підприємств: інтегральне оцінювання : монографія. Одеса: ФОП Гуляєва В.М., 2017. 234 с.
5. Shalimova N., Kuzmenko H., Shalimov V., Reshetov V., Androshchuk I. (2022). Business Environment of Public Sector Enterprises: Using the International Rankings for Evaluation. *International Journal of Computer Science and Network Security.* Vol. 22, Iss. 6, pp. 297-309. (Web of Science). DOI: 10.22937/IJCSNS.2022.22.6.39
6. Trubei O., Tiahunova N., Magopets O., Shegynskiy O., Ivanenko R. (2023). Innovative Development of the Enterprise of the Future: Analysis of Prospects in Conditions of Economic Instability. *International Journal of Organizational Leadership.* Vol. 12, First Special Issue 2023. P. 20-36. (Web of Science). DOI: 10.33844/ijol.2023.60363

UDC 657

Olga Semashuk

deputy director of sales

«Dobrobud» LLC

Zarudniy Viktor

applicant of professional preliminary education

Specialized College of Economics, Law and Information Technologies

of the West Ukrainian National University

Ternopil, Ukraine

ORGANIZATION OF ACCOUNTING BY PROCESSES

The economic activity of the enterprise consists of many business processes. A business process is a system of consistent, purposeful and regulated activities aimed at obtaining a certain product through the transformation of resources and changes in the organization itself. A business process is what happens in an enterprise. So, economic activity is associated with the use of funds, tangible and intangible assets

that are in continuous motion.

A structured sequence of actions for the performance of a certain type of activity at all stages of the life cycle of the subject of activity – from the creation of a conceptual idea through design to implementation and result (commissioning of the object, supply of products, provision of services, end of a certain phase of activity), that is, a certain system- closed process.

The dynamics of the business environment, as an open system, requires flexibility from business processes, that is, the ability to change, transform in accordance with the turbulence of the organization's external environment or change the priorities of the latter's activities.

There is no standard list of economic business processes of the enterprise and, as the system analysis shows, there is no single classification of them. Each business entity, depending on the size, market orientation of the activity, breadth and tasks of the research, must define a set of business processes inherent only to it.

The circulation of capital and related economic processes of the operating cycle are dynamic, since the implementation of any economic process requires not only the change of the form of capital, but also the increase or decrease (changes) in assets and liabilities. This leads to changes in the structure of assets and liabilities of the enterprise (structural shifts), which determines the solvency (liquidity) of the enterprise and the level of its financial stability (dependence on external sources). The dynamics of economic processes leads to an increase in the volume and scale of activity on a qualitatively new reproductive basis. Each operating cycle may differ from the previous one in terms of volumes and structural changes in assets and liabilities based on constant positive indicators. This circumstance must be taken into account when making management decisions regarding the company's development prospects.

Economic processes are characteristic of all types of economic activity, they are classic for any business whose purpose is to obtain benefit or profit. Types of economic activity (industry, construction, agriculture, trade, finance, etc.) differ only in the duration and scope of one or another process, while the sequence of their implementation remains unchanged [1].

Economic processes are organically interconnected and mutually conditioned, as they reflect the overall movement of capital in the process of its reproduction. Each cycle stage is a specific module with a specific information display system that provides the next stage. Thus, the material and labor resources purchased for money are necessary for the next process as factors of production, and the products produced and shipped to the customer are the basis for calculating income from the sale of products. The interaction of all economic processes as a whole leads to the final result, namely to obtaining a financial result.

Each business process (supply, production, implementation) has a purposeful nature and economic feasibility. The purpose of the supply process is to provide the enterprise with the necessary resources; production – the use of production factors for the purpose of obtaining products; implementation – selling products and making a profit. In each economic business process, as well as in the operational cycle as a whole, it is necessary to strive to ensure economic efficiency.

Accounting of the main economic processes and financial results of the enterprise is based on such general methodological principles. Understanding and observing them makes it possible to obtain timely and high-quality information about the quantitative and qualitative indicators of economic processes and the operational cycle as a whole for the needs of operational management and control.

If you analyze the work of a modern enterprise in the conditions of the modern scientific and technical revolution and the change in priorities of management and control over the business processes of direct supply, production and sale of finished products, new and, therefore, more advanced tools for accounting and analytical support for the management and accounting of a modern enterprise are needed. This also applies to the need to control business processes caused by cash flows that form risks, reserves, liquidity and solvency, that is, the financial state of the enterprise.

The following tools should be attributed to them:

- rationalization of the process of documentation and document flow for detailing the technology of each business process;
- simplification, which involves the identification of such business processes.

One of the methods of comparative analysis is the benchmarking of business processes, which is a complex tool, but effective in comparing business processes both inside the enterprise and externally from among competitors and the country as a whole.

Also reengineering, which involves a fundamental deepening of the business process, which involves its complete transformation («from scratch»), through a new step-by-step implementation. This is the most complex tool that requires the creation of a special group of qualified specialists of various profiles and appropriate funding. Two types of reengineering of business processes are used:

- systematic – for technologically simple business processes that are constantly improved without sudden drastic changes;
- «from a clean slate» - the existing business process is completely destroyed and disposed of, and a new one is created from «scratch» by completely transforming the current one.

Therefore, after conducting an analysis of accounting by economic processes, it can be noted that these are not only the current business processes of the enterprise, but also the entire system of analysis, management and accounting, and the work of the enterprise directly depends on the tasks set regarding the detailing of processes and their implementation in the work of the enterprise.

References:

1. Ljakhovych, Gh. I., Zarudna, N. Ja., Kundeus, O. M., & Jakovec, T. A. (2017). *Oblik i pravove zabezpechennja ghospodarsjykh procesiv pidpryjemstva: navchaljnyj posibnyk. [Accounting and legal support of business processes of the enterprise: a study guide]*. Ternopil: KROK [in Ukrainian].

УДК 657:331

Сибірцев Володимир

доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Дерев'янку Владислав

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

РОЛЬ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Ключовим елементом ефективної системи управління будь-яким господарським суб'єктом є управління персоналом, оскільки персонал є стратегічним ресурсом та джерелом конкурентних переваг для підприємств, установ і організацій.

Для ефективного управління персоналом необхідне якісне інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління.

Зокрема, М.В. Реслер зазначає, що на сучасному етапі економічного розвитку облікова та аналітична інформація є найважливішим елементом системи управління господарською діяльністю, яка покликана створювати умови для досягнення корпоративних цілей і завдань, що використовуються на різних рівнях управління підприємством [2, с. 306].

Обліково-аналітична інформація в системі управління персоналом допомагає формувати стратегії управління людським капіталом, забезпечуючи збалансованість між потребами підприємства та розвитком кадрів, через такі ключові аспекти:

- аналіз компетенцій та потреб підприємства: за допомогою обліково-аналітичної інформації можна оцінити наявні компетенції працівників та їх відповідність потребам підприємства;
- оцінка ефективності працівників: аналіз результативності та внеску кожного працівника у досягнення цілей допомагає ідентифікувати високопродуктивних співробітників та визначити напрямки подальшого вдосконалення і розвитку;
- прогнозування потреб у кадрах: оцінка розвитку бізнесу та стратегічне планування дозволяють передбачити, які типи компетенцій та кадрових ресурсів будуть потрібні у майбутньому. Це дозволяє гнучко реагувати на зміни в ринкових умовах та бізнес-середовищі;
- оцінка задоволеності працівників та утримання талантів: обліково-аналітична інформація про клімат та задоволеність працівників дозволяє ідентифікувати фактори, що впливають на втрату талантів, і розробляти стратегії залучення та утримання ключових працівників;
- розвиток кар'єрних шляхів: аналіз кар'єрного розвитку працівників допомагає розробляти стратегії для розвитку внутрішніх талантів та

забезпечення їх готовності до викликів у майбутньому;

- боротьба з втратами працівників: інформація про причини звільнення працівників допомагає визначити проблеми, які можна вирішити для зменшення плинності кадрів, такі як покращення робочих умов чи програми мотивації.

Управлінська інтеграція цих аспектів дозволяє організації раціонально розподіляти ресурси і вдосконалювати роботу персоналу. Обліково-аналітична інформація стає інструментом для створення ефективної стратегії управління людським капіталом, яка сприяє досягненню бізнес-цілей та забезпеченню сталого розвитку підприємства, установи, організації.

У свою чергу, бухгалтерський облік і аналіз повинні займати провідне місце серед основних функцій управління, разом із плануванням, регулюванням, організацією і контролем та відігравати важливу роль у системі управління. Однак існуюча система бухгалтерського обліку не завжди повністю забезпечує необхідні інформаційні потоки для управління персоналом, що може негативно впливати на оперативність та ефективність ухвалених управлінських рішень. Це пов'язано з тим, що інформація про персонал подається в різних формах обліку (бухгалтерський, управлінський, статистичний тощо), що призводить до різноплановості інформаційно-аналітичної інформації про витрати на персонал або інвестиції у персонал.

У зв'язку з цим, звертаємо увагу на запропоновану до використання в обліку персоналу у монографії Правдюк Н.Л., Покиньючерда В.В. такої класифікаційної ознаки, як «вплив на економічний результат». Запропонована критеріальна ознака є підґрунтям для розмежування коштів, вкладених у персонал підприємства, на інвестиції та витрати. За своїм економічним змістом витрати на розвиток персоналу підприємства є довгостроковими інвестиціями в трудові ресурси. Такі витрати мають певну аналогію з інвестиціями у фізичний капітал, адже вони збільшують продуктивний потенціал працівників та є для підприємства джерелом отримання потенційних економічних вигід [1, с. 56].

Запропонована класифікаційна ознака може бути корисною для вдосконалення обліку персоналу, а трансформація підходу до витрат на розвиток персоналу як інвестицій може бути обґрунтованою в сучасній економічній системі, де працівники відіграють ключову роль в успішності організацій. Врахування трудових ресурсів у вигляді нематеріальних активів у бухгалтерській системі відповідатиме потребам стратегічного управління та максимізації ринкової вартості організації.

Література:

1. Правдюк Н.Л., Покиньючерда В.В. Трудові ресурси підприємств: обліково-аналітичне забезпечення управління : монографія. Вінниця: ПП «ГД «Едельвейс і К», 2016. 246 с.
2. Реслер М.В. Значення обліку та аналізу як складових частин обліково-аналітичного механізму. *Економічний аналіз: Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу ТНЕУ*. 2010. Вип. 6. С. 306-308.

УДК 657:336

Сибірцев Володимир

доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Кабенгеле Григорій

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

РОЛЬ АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ У ЗАПОБІГАННІ БАНКРУТСТВУ ПІДПРИЄМСТВ

Результатом діяльності будь якого підприємства є досягнення стратегічних і тактичних цілей шляхом використання ринкових механізмів залучення коштів, оптимізації структури капіталу, забезпечення фінансової стійкості, максимізації прибутку, підвищення ринкової вартості і рейтингових показників.

Однак, за умов воєнної економіки діяльність та подальше функціонування підприємств особливо ускладнюється та має місце постійна ймовірність банкрутства підприємств, як суб'єктів, які продовжують працювати у дуже мінливих і непередбачуваних кризових ринкових умовах.

Банкрутство має низку негативних проявів не лише для конкретного підприємства та його найманих працівників, а також для інших компаній та установ, держави та суспільства. Для багатьох підприємств проблема збитковості діяльності полягає не лише в накопиченні боргів, а у відсутності поточних доходів для покриття короткострокових зобов'язань, особливо орендної плати та фонду оплати праці [4].

Банкрутство підприємства означає не тільки збитки для власників, акціонерів, кредиторів, партнерів, споживачів, а й зменшення податкових надходжень до бюджету, а також збільшення рівня безробіття, що ще більше підсилює існуючу макро- та мікроекономічну нестабільність [2].

Тож для нормального існування і ефективного функціонування підприємства в умовах підвищеного ризику і загроз його власна система управління повинна чітко реагувати на зміни зовнішнього і внутрішнього середовища, розвиток і конкурентоспроможність партнерів, створення оптимальних трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, своєчасне прийняття управлінських рішень оперативного і стратегічного значення [3].

Таким чином, проблема банкрутства не втрачає своєї актуальності, має багато не розглянутих досі питань і спонукає до пошуку шляхів їх вирішення.

З метою запобігання банкрутству, в існуючих нестабільних умовах, кожне підприємство формує власну (відповідну і адекватну реальним соціально-економічним процесам) систему раннього виявлення та попередження банкрутства, яка сигналізує керівництву про потенційну загрозу банкрутства за допомогою систематичного аналізу інформації про фінансовий стан і ризику, настання яких може призвести до виникнення кризових явищ.

Таку інформацію власникам та керівництву підприємств надає аудит фінансової звітності (балансу, звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал), головною функціональною метою якого є оцінка рівня: фінансових результатів діяльності підприємства; фінансової стійкості та незалежності підприємства; конкурентоспроможності та потенціалу підприємства; ефективності фінансового менеджменту; ліквідності активів та платоспроможності підприємства.

Аудит фінансової звітності впливає на фінансово-господарську діяльність підприємств шляхом перевірки інформації, яка використовується під час складання звітності, попередження помилок в обліку, раціонального використання ресурсів, покращення фінансової дисципліни матеріально-відповідальних осіб, попередження та усунення зловживань, поліпшення фінансового стану підприємств, прогнозу їхньої діяльності, уникнення ризиків банкрутства і припинення діяльності підприємств, отримання збитків, погіршення конкурентоспроможності на ринку [1].

Підтвердження аудитом фінансової звітності достатнього рівня платоспроможності та ліквідності, оптимального рівня ділової активності, достатнього рівня результативності діяльності свідчатиме про мінімізацію ризику банкрутства підприємства. І навпаки, ознаками зростання ризику банкрутства виступають негативні тенденції фінансових результатів діяльності.

Отже, аудит фінансової звітності у сучасних умовах відіграє важливу роль у досягненні як стратегічних, так і оперативних цілей, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності та ефективне управління підприємством. За допомогою використання послідовного та систематизованого підходу до оцінки та підвищення ефективності процесів контролю, управління ризиками, а також корпоративного управління аудит фінансової звітності сприяє в досягненні поставлених підприємством цілей, дає змогу вчасно виявити й усунути несприятливі умови та чинники, скоригувати діяльність підприємства з метою запобігання і недопущення його банкрутства, визначити перспективи подальшого розвитку. Наявність ефективного аудиту фінансової звітності повинна стати невід'ємною складовою успішного функціонування і сталого розвитку підприємства в умовах швидких змін зовнішнього середовища та ускладнення процесів управління.

Література:

1. Йовенко І., Проведення внутрішнього аудиту на підприємстві: важливі аспекти. *Аудитор України*. 2015. № 4 (233). С. 30-35.
2. Рзаєва Т.Г., Бондар О.В. Аналітичні ознаки зростання ризику загроз банкрутства підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. № 5. С. 69-72.
3. Сейсебаєва Н.Г., Топчанюк О.В. Методи аналізу і прогнозування банкрутства підприємств. *Молодий вчений*. 2016. № 11. С. 678-681.
4. Сова О.Ю., Морозов Є.Ю. Стратегії запобігання банкрутству підприємств у контексті ризик-менеджменту. *Проблеми економіки*. 2021. № 1 (47). С. 91-97.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Київ, Україна

ВПЛИВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ НА ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

Як показує досвід, «ядром» та основою структуризації регіональної інноваційної системи стає інноваційна інфраструктура, яка має основні функції підтримки, забезпечення та організації, а також виконує інтегруючу роль. Важливими елементами структури регіональної інноваційної системи є різні за типом та рівнем мережі (соціальні, організаційні), у тому числі такі, що забезпечують розвиток інтелектуального капіталу регіону.

Крім структуризації, сутнісною характеристикою регіональної інноваційної системи є те, що вона створює особливе середовище, необхідне для інновацій. Це включає набір можливостей для кожної групи акторів, середовище їх активності, охоплюючи доступ до ресурсів та знань; спеціальні механізми співробітництва, координації, аналізу; соціальний капітал; інформаційний простір [2]. Середовище створюють формальні та неформальні інститути, у ньому важливий соціальний клімат, якість відносин та поведінкові орієнтації. Передумовою формування та функціонування регіональної інноваційної системи є особлива інноваційна культура, яка в сучасних умовах набуває більш масового характеру та визначає активність соціальних груп.

Слід зазначити, що підвищення важливості середовища пов'язане зі зміною характеру взаємодій у сучасних інноваційних системах. Виходячи з природи інновацій та особливостей інноваційних процесів, розглядаються, насамперед, постійні, незаплановані, поновлювані взаємодії, що обумовлено необхідністю їх узгодження у просторі та часі за суттєвої хаотичності сфери інновацій. Це підвищує значущість інтелектуального капіталу регіону, організаційних компонентів, спільнот та об'єднань.

У ринковій економіці регіональна інноваційна система виникає та функціонує всередині ринку як форма громадської організації. Ринкові сили надають на систему стимулюючий та регулюючий вплив через конкуренцію, попит, потреби та вимоги споживачів, визначають ресурсні можливості. Регіональна інноваційна система залежить від низки ринків (ресурсів, праці та ін.) і створює ряд специфічних ринкових каналів, що робить її частиною ринкової системи.

У той же час регіональна інноваційна система піддається прямому впливу держави. Вона підпорядкована загальним векторам суспільного та економічного розвитку, які встановлюються не лише ринком, а державою та суспільством. Імперативним для трансформації регіональної інноваційної системи є вплив НТП, його основні напрямки та пріоритети. На структуру та

середовище регіональної інноваційної системи впливають системи вищого порядку:

- інституційна система національної економіки, простір мобільності людей та ресурсів, ринкова система; національна інноваційна система (законодавча база, інноваційна інфраструктура, державна політика та ін.);
- взаємодія з іншими регіонами (міжрегіональне співробітництво у сфері НДДКР, кооперація виробництва, загальні структури та ін.);
- міжнародне середовище (потоки знань, співпраця, інформаційне поле, світові ринки, міжнародні угоди та ін.).

Говорячи про необхідність забезпечення інноваційної діяльності, необхідно розглядати базу знань, яка концентрується та задіюється регіональною інноваційною системою, і, як наслідок, забезпечення інтелектуального капіталу регіону.

Деталізація складових структури регіональної інноваційної системи виступає основою для складання моделей функціонування системи (наприклад, функціональної, організаційної, ресурсної, процесної, результативної). Через складність та різноманітність структури в рамках регіональної інноваційної системи для аналізу та управління доцільно додатково використовувати компонентний аналіз, виділяючи інституційний, фінансовий, людський, організаційний, інтелектуальний, інформаційний компоненти.

За ознакою концентрації ресурсів, активності та результатів у структурі регіональної інноваційної системи можуть виділятися різні центри, що дозволяє розкривати просторові характеристики її функціонування.

Специфікація інституційних ресурсів регіональної інноваційної системи утруднена через складність виділення суто «інноваційних» інститутів. До того ж інституційний компонент регіональної інноваційної системи істотно залежить від інститутів національного рівня та масштабу. Зі збільшенням самостійності регіони набувають ширших можливостей створювати інститути інноваційного розвитку. У межах країни регіони можуть істотно відрізнитися за якістю неформальних інститутів, де також підвищується вплив регіональної влади та суспільства. Загалом регіональна інноваційна система має відповідати реальним інститутам, які визначають економічні процеси у регіоні.

Інститути в регіональній інноваційній системі мають значення для: а) зниження транзакційних витрат та витрат обміну; б) зниження рівня ризику та невизначеності; в) полегшення координації та взаємодії суб'єктів; г) регулювання діяльності; д) захисту прав суб'єктів.

Базовими для регіональної інноваційної системи (як будь-якої системи інновацій) є інститути науки, освіти, підприємництва, інтелектуальної власності. Крім формальних інститутів, важливими є неформальні, особливо регулюючі конкурентні, партнерські, обмінні взаємодії. Національна та регіональна влада формує законодавчо-правове забезпечення інноваційної діяльності на відповідних рівнях, але при цьому може істотно впливати на неформальні інститути. Їхнім «генератором» є бізнес, різні соціальні групи (пов'язані зі сферою інновацій) та суспільство в цілому. Інституційні підстави регіональної інноваційної системи відповідають соціальним, фінансово-

економічним, науково-технічним та технологічним детермінантам. У зв'язку з цим необхідно звернути увагу на змішаний характер інститутів регіональної інноваційної системи і розглядати їх як таку собі «матрицю», яка визначає рамки інноваційної діяльності в регіоні. Влада має можливість поступово змінювати рівень «м'якості» та «жорсткості» інституційних умов, забезпечуючи критерії соціально-економічної ефективності регіональної інноваційної системи.

Література:

1. Дуднева Ю.Е. Ризик-менеджмент: інтегрований підхід до організації. *Електронне наукове фахове видання Мукачівського державного університету «Економіка та суспільство»*. 2019. № 20. С. 229-236
2. Ключ Ю.І. Корпоративна система управління інноваціями: формування та розвиток. Лисичанськ, 2015. 356 с.
3. Микитюк П.П., Сенів Б.Г. Інноваційна діяльність : навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2009. 320 с.
4. Харів П.С. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів. Тернопіль, 2003. 326 с.
5. Klius Y., Ivchenko Y., Ivchenko Yu., Manukhina M., Melnik M. Development of the integrated innovation management approach at industrial enterprises in post conflict transformation. *Scientific Bulletin of National Mining University*. № 2. P. 198-207. DOI: <https://doi.org/10.33271/nvngu/2021-2/198>.

УДК 657

Смірнова Ірина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Смірнова Надія

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

КЛАСИФІКАЦІЯ ФУНКЦІЙ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Бухгалтерський облік формує цілісну інформаційну систему, яка поєднує методи та технології облікової та аналітичної роботи як основи для підготовки та прийняття в подальшому управлінських рішень стратегічного та поточного характеру. Одним із важливих напрямів удосконалення облікової системи в частині підвищення її ролі в стратегічному управлінні є поєднання обліку з іншими управлінськими функціями. Функціональне призначення обліку визначається поза його системою, а саме у системі управління – функції залежать від мети (цілей, задач), яку ставить перед обліком апарат управління підприємством. Облікова інформація подається у систему управління на запит користувачів, вона призначена для цілей інформування зацікавлених осіб,

контролю роботи виконавців, аналізу роботи підприємства у цілому та його структурних підрозділів. З цієї сторони облік розглядається як загальна функція управління, що виконує роль формування даних для управління з метою виконання ним завдань з контролю роботи і ефективності ведення господарської та фінансової діяльності підприємства [3].

Через функції бухгалтерського обліку проявляються його головні властивості. Пізнання цих властивостей дозволяє оцінити спроможність бухгалтерського обліку виконувати поставлені завдання та досягати його мети. Дослідження функцій бухгалтерського обліку є основою для підвищення ефективності використання його потенціалу та забезпечення ефективного управління підприємством.

Виділяють різні підходи до визначення складу функцій обліку. Їх узагальнення дає підстави поділити їх на три основні групи:

1) з виділенням п'яти і більше функцій: Б. Аманжолова, Л. Васильєва, Г. Кірейцев, О. Лаговська, У. Марущак, І. Омецінська, М. Проданчук, П. Саблук, І. Садовська, Т. Божидарнік, К. Нагірська, С. Свірко, А. Фаріон, Е. Хендріксен, М. Ван Бреда і Н. Хорунжак;

2) чотирьох функціональних: Ю. Верига, М. Виноградова, Т. Гладких, О. Гусакова, А. Пшенична, Л. Кіндрацька, М. Кужельний, В. Лінник, І Орлов, В. Сопко, О. Сопко, В. Швець;

3) з виділенням трьох і менше функцій: наприклад, В. Бондарчук, Я. Іщенко та В. Савченко виділяють три; Т. Бочуля, Т. Сльозко та О. Лишиленко – дві, а Р. Мачуга – одну функцію.

У результаті аналізу фахової літератури С. Король зазначає, що в цілому до складу функцій бухгалтерського обліку автори відносять інформаційну, контрольну, аналітичну, оціночну, прогностичну, планову, креативну, науково-пізнавальну, комунікаційну (зворотного зв'язку), виховну, оптимізаційну, мотивуючу, соціальну, трансляції соціального досвіду, культуро-творчу, регулюючу, правового захисту суб'єктів господарювання, моделювання, збереження капіталу, вартісно- і ціннісно спрямовану тощо. При цьому усі автори з розглянутих двадцяти дев'яти літературних джерел називають інформаційну функцію. Натомість, контрольну – 25, аналітичну – 15, соціальну – одинадцять, оціночну – десять, комунікаційну та регулюючу (регулятивну, управлінську) – вісім і т.д. На думку автора, у цих класифікаціях змішані дві основи: цільова та реалізаційна. У першому випадку мова іде про економічні функції, що дозволяють керувати господарськими процесами, і юридичні, що забезпечують контроль фізичних та юридичних осіб, у другому – про контрольні й організаційні функції [2].

Сучасне сприйняття функціонального потенціалу бухгалтерського обліку має певні відмінності. Так, якщо перша група функцій пов'язана із досягненням мети бухгалтерського обліку, то друга – поєднує утилітарне історично зумовлене сприйняття місця бухгалтерського обліку в системі управління підприємством із сучасними уявленнями про його роль у суспільстві. До останньої групи слід віднести, наприклад, такі функції як регулюючу, оптимізаційну, збереження капіталу, соціальну, мотивуючу, виховну тощо [1].

Як зазначає І. Орлов, на розширення складу функцій бухгалтерського обліку суттєво вплинули ускладнення його методологічного інструментарію й урізноманітнення господарської діяльності підприємства: з часом більш досконалим ставав бухгалтерський облік, а отже розширювались функції, які він виконував. Зважаючи на те, що одночасно відбувався розвиток системи управління, а отже й розширення та диференціювання посадових обов'язків менеджерів й інших фахівців підприємства, останні перебрали на себе частину контрольних і організаційних функцій, які раніше покладались на працівників бухгалтерії і виконувались доступними їм засобами. Натомість, використання новітніх інформаційних технологій і переоцінка ролі облікової інформації також спонукають до перегляду складу облікових функцій [4].

Розвиток системи соціально-економічних відносин та наукової економічної думки висуває новітні вимоги до використання функціонального потенціалу бухгалтерського обліку. Як результат, були сформульовані такі новітні пропозиції щодо функцій бухгалтерського обліку як креативна, трансляції соціального досвіду, культуротворча, ціннісно-орієнтована і т.п.

Наведені приклади є доказом актуальності наукового осмислення й теоретичного обґрунтування функцій бухгалтерського обліку. Слід враховувати, що надання системі бухгалтерського обліку не притаманних їй функцій веде до спотворення її ролі. Натомість чітка ідентифікація функцій є вихідною ланкою побудови загальної концепції бухгалтерського обліку. Невідповідність якості похідної інформації запитам користувачів нівелює її переваги. Тільки коректне визначення переліку функцій, які повинен виконувати бухгалтерський облік, дозволить точно окреслити його межі та визначити місце у системі управління підприємством, одночасно забезпечивши його цілісність та ефективність. Це, у свою чергу, дозволить обґрунтувати використання функціонального потенціалу бухгалтерського обліку за специфічних умов – обліково-інформаційного відтворення соціальної відповідальності підприємства.

При визначенні складу функцій бухгалтерського обліку потрібно керуватись певними критеріями: наявність прямого зв'язку з метою бухгалтерського обліку; заданість бухгалтерському обліку ззовні як функції управління; забезпечення виконання відповідними обліковими процедурами і використання специфічних методичних прийомів бухгалтерського обліку. Обраним критеріям відповідають пізнавальна та інформаційна функції бухгалтерського обліку.

Інформаційна функція бухгалтерського обліку передбачає забезпечення користувачів інформацією, яка потрібна їм для прийняття рішень. Її виокремлення відображає значення облікової інформації у інформаційну епоху і, зокрема, для виконання всіх функцій системи управління підприємством.

Пізнавальна функція бухгалтерського обліку передбачає ідентифікацією (розпізнання) його об'єктів, яка передуює їх виявленню і реєстрації, та відображає його епістемологічний характер. Доцільність виокремлення даної функції зумовлена необхідністю створення бази даних для реалізації інформаційної функції, а її змістова складова конкретизується через

дотримання вимог користувачів до інформації (звітності) як продукту бухгалтерського обліку.

Література:

1. Камінська Т. Управлінський облік, аналіз і контроль в системі менеджменту на підприємстві. *Облік і фінанси АПК*. 2009. № 3. С. 78-83.
2. Король С.Я. Визначення функціонального потенціалу бухгалтерського обліку. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова*. 2016. Т. 21. Вип. 7-1 (49). С. 176-179.
3. Корчагіна В.Г. Розвиток функцій обліку для забезпечення економічної безпеки підприємств. URL: <http://surl.li/noqah> (дата звернення: 26.11.2023 р.).
4. Орлов І. Призначення бухгалтерського обліку та його історична модифікація. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2011. № 3. Ч. 2 (21). С. 231-241.

УДК 338.4:004

Сторожук Оксана

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності

Сокуренко Олександр

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК РИНКУ ПОСЛУГ ІТ-КОНСАЛТИНГУ В УКРАЇНІ

Попри значні руйнування бізнесів, міст та інфраструктури під час повномасштабної війни, Україна є потенційно привабливим майданчиком для іноземних інвесторів як у коротко-, так і довгострокових планах. Виходячи з цих позицій, власники та менеджери бізнесів мають запити на послуги ІТ-консалтингу, зокрема з питань обґрунтування ефективності та оптимізації бізнес-процесів, стратегічного планування ІТ-інфраструктури, забезпечення безпеки та відповідності стандартам, сприяння цифровій трансформації, вибору ефективних технологій управління ресурсами, впровадження новітніх технологій, таких як штучний інтелект, аналітика даних, блокчейн.

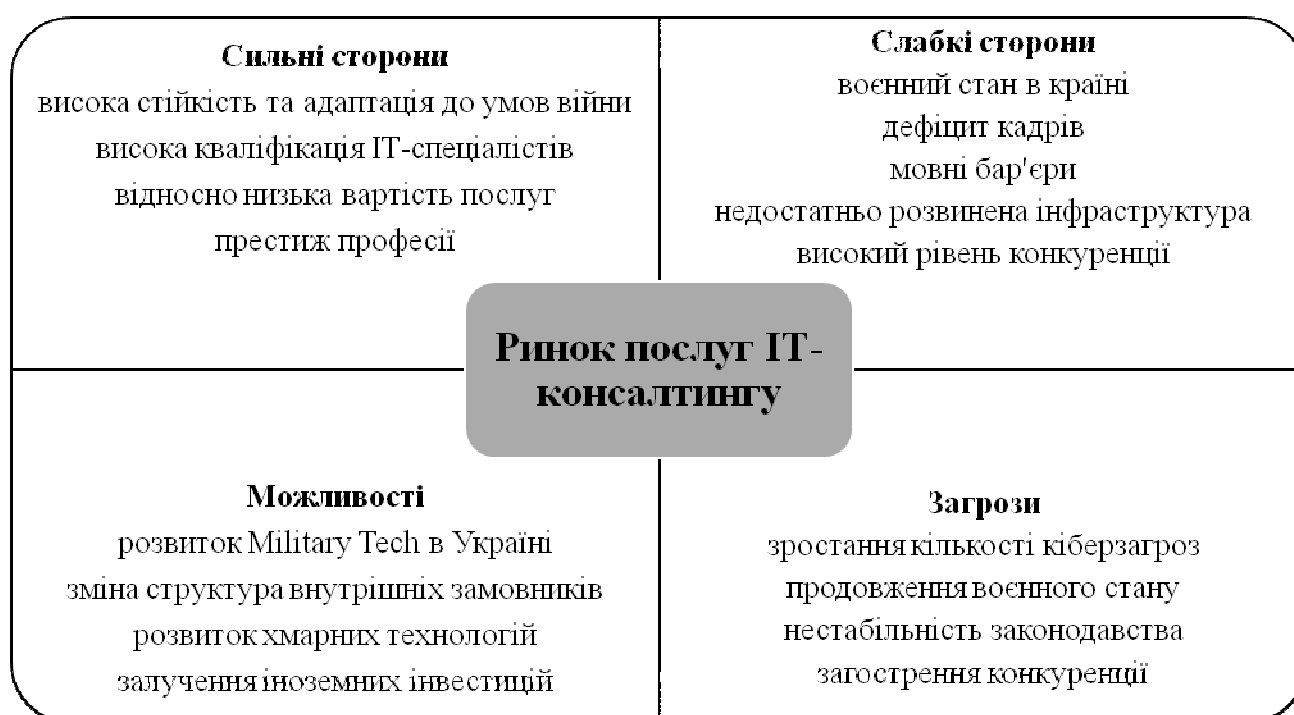
Оскільки поняття «ІТ-консалтинг» в Україні не є чітко визначеним, можемо стверджувати, що практично кожна компанія чи фірма, яка здійснює свою діяльність на ринку інформаційних технологій, є надавачем певних консалтингових послуг. До ІТ-консалтингових послуг, які представлені на ринку України сьогодні можна віднести:

- розробку бізнес-стратегій використання інформаційних технологій для досягнення цілей бізнесу [6];
- аудит ІТ-інфраструктури клієнтської організації [5];
- бізнес-аналітику [5; 6];
- аналіз функціональних і технічних потреб [3-6];

- системний дизайн [3-6];
- освіту та професійне навчання [3-6];
- розробку концепції ІТ-системи для підприємства[3-6];
- розробку програмного забезпечення на замовлення бізнесу [4].

На розвиток ринку послуг ІТ-консалтингу в Україні впливають різні чинники. Болюче відчувається руйнівний вплив російської агресії, яка змусила виїхати за кордон 21% українських фахівців-айтівців у 2022 р. і ще 2% у 2023 р. [2]. Проте, існують і чинники, що утримують ринок консультаційних ІТ-послуг «на плаву».

Проведений нами SWOT-аналіз дає змогу встановити сильні та слабкі сторони, а також ідентифікувати можливості та загрози, що можуть вплинути на ринок послуг ІТ-консалтингу в Україні (рис. 1).

Рисунок 1 – SWOT-аналіз ринку послуг ІТ-консалтингу в Україні

Джерело: розроблено авторами

Отже, на сьогодні існують докази здатності ринку послуг ІТ-консалтингу протистояти кризі. Релокація бізнесу в західні та центральні області України, а також за кордон дозволила зберегти кадровий потенціал та забезпечити безупинну роботу ІТ-компаній. П'ять найбільших ІТ-компаній України: EPAM Systems, Global Logic, Luxoft, Ciklum та Intellias забезпечили п'яту частину з 7,3 млрд дол ІТ-експорту в 2022 р. [7]. Українські айтівці активно залучають таланти для розвитку бізнесу, а також до волонтерських проєктів підтримки ЗСУ та держави.

Проте, війна в Україні триває і це ослаблює ринок послуг ІТ-консалтингу і несе загрози для його розвитку. Так, 8,75% ІТ-компаній, відкривши нові представництва за кордоном, повністю закрили свої українські офіси. При цьому 40% з них не мають планів повернення в Україну, навіть після

завершення війни [2].

Серед можливостей розвитку ринку послуг ІТ-консалтингу є безпековий напрям діяльності ІТ-компаній. Виробництво БПЛА, морських дронів, роботизованої техніки уже сьогодні впливає на обсяги внутрішнього ринку і у майбутньому, безперечно стане підґрунтям для появи нових ІТ-розробок у інших сферах економіки. Сьогодні розвиток жодної зі сфер економіки та суспільства неможливий без інформаційних технологій. Аграрний сектор, промисловість, торгівля, фінанси, освіта, охорона здоров'я, транспорт, енергетика потребують цифровізації власних даних та оптимізації бізнес-процесів.

Резюмуючи, слід зазначити, що ринок послуг ІТ-консалтингу в Україні має значний потенціал для розвитку. Україна має конкурентні переваги у цій сфері, зокрема, значну кількість висококваліфікованих ІТ-талентів, доступні ціни на послуги, позитивний імідж України як ІТ-нації у світовому просторі, наявність регіональних ІТ-кластерів у Києві, Львові, Одесі, Харкові, Дніпрі. Для подальшого розвитку ринку послуг ІТ-консалтингу потрібне удосконалення законодавства, зокрема, в аспектах забезпечення захисту конфіденційної інформації та даних клієнтів у сфері ІТ-консалтингу, дотримання високих стандартів професійної компетентності серед ІТ-консультантів, захисту прав споживачів послуг ІТ-консалтингу. Законодавчі ініціативи мають також стосуватися розвитку та впровадження новітніх технологій в галузі ІТ-консалтингу, регулювання міжнародних відносин у галузі ІТ-консалтингу.

При цьому, важливо уникати надмірного регулювання, яке може створювати бар'єри для появи інновацій та розвитку галузі. Необхідно враховувати швидкі зміни в технологічному середовищі та адаптувати законодавство до нових викликів. Крім того, істотне значення має захист інтелектуальної власності та забезпечення гарантій для інвесторів. З боку держави потрібно також розвивати якісну інфраструктуру, зокрема забезпечувати доступ до високошвидкісного інтернету, відкривати сучасні дата-центри, акселератори та інші об'єкти підтримки розвитку ринку послуг ІТ-консалтингу.

Література:

1. Близько \$600 млн у 2023 році: що допомогло зупинити круте піке внутрішнього ІТ-ринку. URL: <https://mind.ua/publications/20262791-blizko-600-mln-u-2023-roci-shcho-dopomoglo-zupiniti-krute-pike-vnutrishnogo-it-rinku> (дата звернення: 28.11.2023).
2. З України поїхав кожний п'ятий айтівець. URL: <https://speka.media/z-ukrayini-poixav-koznii-pyatii-aitivec-9xe5df> (дата звернення: 28.11.2023).
3. Офіційний сайт компанії iIT Distribution. URL: <https://iitd.com.ua/> (дата звернення: 28.11.2023).
4. Офіційний сайт компанії ISsoft. URL: <https://issoft.ua/services/custom-software-development/> (дата звернення: 28.11.2023).
5. Офіційний сайт компанії UCloud. URL: <https://ucloud.ua/service/it-konsalting/> (дата звернення: 28.11.2023).
6. Офіційний сайт компанії ІС-консалтинг. URL: <https://isc.biz.ua/ua/poslugi/44-strategichne-planuvannya> (дата звернення: 28.11.2023).

7. Як зросли доходи великих ІТ-компаній під час війни. Дослідження BRDO. ULR: <https://forbes.ua/news/pyat-kompaniy-zabezpechili-20-it-eksportu-ukraini-yak-voennyi-rik-vplivuv-na-top-30-uchasnikiv-rinku-09062023-14116> (дата звернення 28.11.2023).

УДК 334

Тітов Владислав

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Буксіна Інна

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

МАРКЕТИНГ В УПРАВЛІННІ ЕКОНОМІЧНИМИ РИЗИКАМИ В ПРОМИСЛОВІСТІ УКРАЇНИ

В умовах постійних ринкових коливань та впливу ринкового середовища на діяльність промислових підприємств постає нагальна потреба у нарощуванні потенціалу маркетингової діяльності, який має відповідати постійним процесам структурних змін як внутрішніх, так і зовнішніх бізнес-факторів компаній. Вивчаючи маркетинговий потенціал підприємств, слід враховувати трансформаційні зміни, в тому числі радикальні. У цьому полягає суть реінжинірингу бізнес-процесів, що дозволяє адаптувати існуючі внутрішні та зовнішні бізнес-процеси підприємства до змін ринкового середовища.

Досліджуючи економічну діяльність підприємств, слід відзначити особливу роль проведення трансформаційних змін з метою підвищення рівня маркетингового потенціалу суб'єктів господарювання. Зміни в маркетингових стратегіях під час економічної рецесії досліджуються в роботі О. Notta і А. Vlachvei [1], які вважають, що, коли зосереджуються стратегічні зміни в компаніях різних галузей на світовому рівні, то відбуваються фундаментальні зміни в маркетингових стратегіях під час економічної кризи. У роботах Дж. Му, Я. Бао, Т. Сехона, Дж. Ці та Е. Лава [2] розглядаються внутрішні можливості маркетингу та управління продуктивністю підприємства.

Однією з головних особливостей формування економічного інструментарію маркетингового потенціалу в умовах радикальних трансформаційних змін є процес його оцінки. Бухгалтерських даних недостатньо, оскільки вони неповною мірою враховують формування доданої вартості промислової продукції за рахунок маркетингової діяльності підприємства. Зокрема, відомі економісти Н. Бендл і Х. Ван [3] у своїх дослідженнях зазначали про необхідність удосконалення процесу оцінки маркетингової діяльності підприємств.

У формуванні ефективного маркетингового комунікаційного середовища важливу роль відіграє логістика, яка стає все більш практичним показником ділової активності. У такому конкурентному середовищі бізнес-процеси мають

істотне значення для успіху ринку, де задоволення попиту має забезпечуватися гнучкішим і надійнішим способами.

Застосування засобів логістики дозволяє скоротити витрати виробництва, підвищити продуктивність праці, поліпшити обслуговування клієнтів і тим самим отримати конкурентні переваги на зовнішньому і внутрішньому ринках шляхом надання додаткових послуг та підвищення їх якості.

Головною особливістю сучасної підприємницької діяльності є думка про те, що конкурентні бізнеси є власне не підприємствами, а ланцюгами постачання підприємств (постачанням-внутрішніми ланцюгами), а успішність або невдача ланцюгів поставок визначається кінцевим покупцем [4].

Використання інтеграційних дій маркетингу та логістики для підприємств можна систематизувати наступним чином:

- інтеграція логістичних процесів дозволяє краще планувати інвестиції з метою отримання найвищого рівня послуг для переміщення матеріалів і товарів;
- інтеграційні процеси дозволяють стандартизувати цілі та дії в районах поширення, виробництва та постачання;
- інтеграція логістичних процесів дає змогу покращити контроль виконуваних процедур;
- інтеграція призводить до зниження ризику через обмеження прогнозних дій на користь концепції затримки кінцевого набору;
- розробка нових способів використання сучасного обладнання та нових транспортних технологій [5].

Комплекс комунікаційних заходів і логістичних процедур для обслуговування клієнтів диференційований відповідно до конкретного сегмента або нішового ринку з урахуванням специфічної роботи логістики. Підтримання ефективного функціонування ланцюга постачання полягає, насамперед, в окремому застосуванні нормальної системи розподілу, правильному узгодженні ланцюгів поставок, виробництві і розподілі [4].

Тому правильне надання інформації логістичній політиці не тільки дозволить здійснювати скоординовані управлінські дії, також надасть можливість підприємству підготувати до використання такі системи управління, як планування матеріальних потреб; планування розподілу ресурсів; управління матеріальними та інформаційними потоками за принципом «своєчасність»; оптимізації технології виробництва та інші.

Для вивчення маркетингового потенціалу підприємств у ході реінжинірингу бізнес-процесів доцільно використовувати підхід від загального до окремого. Це дозволить проаналізувати основні тенденції маркетингової та інноваційної діяльності суб'єктів господарювання різних країн на макрорівні, в тому числі досвід країн ЄС, і зробити відповідні висновки щодо розвитку маркетингового та інноваційного потенціалу компаній цих країн.

Дослідження ролі маркетингового потенціалу в економічній діяльності українських промислових підприємств під час докорінної перебудови бізнес-процесів є актуальним завданням на сучасному етапі розвитку продуктивних

сил, адже розвиток елементів Третьої та Четвертої промислових революцій значно впливає на маркетингову діяльність промислових підприємств.

Виникає необхідність використання дієвої методики оцінки конкурентоспроможності для формування показників ефективності маркетингової діяльності підприємства в період реінжинірингу бізнес-процесів та моніторингу показників маркетингової активності підприємств країн-лідерів.

Такою методикою може бути удосконалений метод оцінки маркетингової діяльності промислових компаній у період реінжинірингу бізнес-процесів для підвищення рівня економічного моніторингу трансформаційних процесів.

Література:

1. Notta O., Vlachvei A. Changes in marketing changes in marketing strategies during recession. *Procedia Economics and Finance*. 2015. Vol. 24. P. 485-490.
2. Mu J., Bao Y.K., Sekhon T., Qi J., Love E. Outside in marketing capability and firm performance. *Industrial Marketing Management*. 2018
3. Bendle N.T., Wang X.S. Marketing accounts. *International Journal of Research in Marketing*. 2017. Vol. 34. P. 604-621.
4. Васильченко Л.С., Коляденко О.Л., Стручок О.В. Вплив логістики на ефективність функціонування маркетингового комунікаційного середовища підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2020. № 6 (228). С. 51-57
5. Герасимчук З.В., Морохова В.О., Бойко О.В. Маркетингова політика машинобудівних підприємств на ринку інвестиційних товарів : монографія. Луцьк: Надстир'я, 2008. 200 с.

УДК 657.471

Товпига Дмитро

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

КОНСУЛЬТАЦІЙНІ ПОСЛУГИ СЛУЖБИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

Внутрішній аудит – це незалежна, об'єктивна діяльність з надання впевненості та консультаційних послуг, що має приносити користь організації та покращувати її діяльність. У Міжнародних стандартах професійної практики внутрішнього аудиту [2] діяльність з внутрішнього аудиту розподіляється на дві групи: аудиторська (А) та консультаційна (К) діяльності.

Внутрішній аудит асоціюється в значній мірі з консультаційними послугами, які займають вагому частку в їх діяльності. Консультаційні послуги – дорадчі за своїм характером і зазвичай виконуються у відповідь на окремий запит замовника завдання. При наданні консультаційних послуг внутрішньому аудиту слід дотримуватись об'єктивності та не приймати на себе управлінські обов'язки. Консультаційні послуги, як правило, включають дві сторони, а саме: (1) особу або групу осіб, що надають консультацію – внутрішнього аудитора, та (2) особу або групу осіб, що потребують та

отримують консультацію – замовника завдання. Характер та обсяг консультаційного завдання визначаються за домовленістю з замовником завдання. Функція внутрішнього аудиту повинна проводити моніторинг реагування на результати консультаційних завдань в обсязі, погодженому з замовником.

В офіційному документі підприємства (установи, організації) (Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту використовують термін статут, але це може бути положення, порядок) мають бути визначені цілі, повноваження та обов'язки функції внутрішнього аудиту, в т.ч. характер аудиторських послуг, що надаються організації, та характер консультаційних послуг повинні бути визначені в статуті (такий термін використовують Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту).

Консультативна та супутня діяльність спрямована на додавання вартості та покращення процесів корпоративного управління, управління ризиками та контролю організації. Подібними прикладами можуть слугувати консультації, надання рекомендацій, сприяння діяльності, проведення семінарів та тренінгів. Зокрема, наводяться такі приклади консультаційних послуг [1]: 1) у сфері дорадчих послуг – порада вищому керівництву щодо ризиків та необхідного контролю при запровадженні просунутого ІТ-рішення, порада керівникам процесів про те, як управляти процесами для досягнення операційної ефективності, порада керівникам на всіх рівнях установи щодо того, як документувати та узагальнювати оцінки ризиків та контролю; 2) в сфері заходів із самооцінки – оцінка вищим керівництвом бізнес-ризиків, які загрожують організації в цілому, обробка оцінок, наданих керівниками процесів, щодо ризиків, які загрожують їхнім процесам; 3) у сфері організації внутрішнього навчання – стисле інформування вищого керівництва та аудиторського комітету щодо нововведених обов'язкових вказівок, що стосуються корпоративного управління, управління ризиками та контролю, навчання керівників процесів та працівників щодо фундаментальних концепцій корпоративного управління, управління ризиками та контролю.

Разом з тим, є певні акценти у визначенні цілей консультаційних завдань: вони повинні охоплювати процеси корпоративного управління, управління ризиками та контролю в тій мірі, яка була узгоджена з замовником, та відповідати цінностям, стратегії та цілям організації.

Внутрішні аудитори повинні досягти порозуміння з замовниками консультаційного завдання щодо цілей, обсягу, відповідальності, та інших очікувань замовника, а для суттєвих завдань така домовленість має бути оформлена документально. Під час виконання консультаційних завдань, внутрішні аудитори повинні переконатись, що обсяг завдання є достатнім для досягнення узгоджених цілей і якщо внутрішні аудитори виявляють обмеження обсягу під час виконання завдання, такі обмеження повинні обговорюватися з замовником, щоб визначити, чи продовжувати виконання завдання.

Служба внутрішнього аудиту не панацея для вирішення усіх проблем підприємства і з метою дотримання принципу професійної компетентності

передбачено, що керівник внутрішнього аудиту повинен відмовитись від завдання з надання консультаційних послуг або отримати компетентну консультацію та допомогу, якщо внутрішнім аудиторам бракує знань, навичок або інших вмінь, необхідних для виконання завдання в цілому або його частини.

Крім того, під час виконання консультаційних завдань внутрішні аудитори повинні розглянути ризики, що стосуються цілей завдання, та пам'ятати про існування інших суттєвих ризиків, повинні використовувати знання про ризики, отримані під час виконання консультаційних завдань, при оцінці процесів управління ризиками організації.

У ході виконання консультаційного завдання можуть бути виявлені недоліки корпоративного управління, управління ризиками та контролю. У випадках, коли такі недоліки є суттєвими для організації, інформація щодо них повинна надаватися вищому виконавчому керівництву та раді.

В цілому перевага консультаційних послуг у тому, що вони більш оперативні, точкові та можуть працювати на упередження для вирішення актуальних, нагальних питань, які стоять перед керівництвом.

Література:

1. Вебінар на тему «Консультаційна роль внутрішнього аудиту» для внутрішніх аудиторів органів державної влади. URL: <https://www.mof.gov.ua/storage/files/Audit%20Presentation.pdf> (дата звернення 23.11.2023)
2. Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту. URL: <https://www.theiia.org/globalassets/site/standards/mandatory-guidance/ippf/2017/ippf-standards-2017-ukrainian.pdf> (дата звернення 23.11.2023)

УДК 332.1:338.3/631.1(477)

Томашина Галина

кандидат історичних наук

старший науковий співробітник сектору економічних досліджень та аналізу науково-інноваційного потенціалу

Інститут сільського господарства Степу

Національної академії аграрних наук України

с. Созонівка, Кропивницький район, Кіровоградська область, Україна

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЦЕНТРАЛЬНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Забезпечити постійне економічне зростання в Україні неможливо без активізації інноваційної діяльності як загалом, так і зокрема, в сільському господарстві, де виробляється понад 10% валового національного доходу. Інноваційний розвиток аграрного сектору – важлива передумова формування продовольчої безпеки країни, підвищення конкурентоспроможності сільського

господарства, забезпечення розвитку супутніх галузей, стадійного зростання національної економіки та гарантії розвитку сільських територій. Проте, регулювання інноваційних процесів в АПВ здійснюється за відсутності єдиного системного підходу, чіткої методології та комплексної оцінки трансформацій, що відбуваються в науковому та аграрному секторах. Це звужує можливості для напрацювання чітких стратегічних орієнтирів інноваційного розвитку аграрної сфери, та не забезпечує фінансові та дослідницькі пріоритети вітчизняної науки.

Сучасний етап розвитку аграрного сектору України обумовлений загостренням низки політичних та соціально-економічних проблем: воєнний стан; зменшення загальних обсягів виробництва аграрної продукції внаслідок окупації та замінування значних територій; проблеми з реалізацією вирощеної продукції; земельні відносини; диспаритет цін на аграрну та промислову продукцію; диференціація заходів державної підтримки та податкового навантаження відповідно до масштабу аграрного бізнесу та форм власності; зайнятість сільського населення та розвиток сільських територій. Характерною особливістю сільськогосподарського виробництва України є висока залежність від погодних умов, мінімізувати які складно через недостатні обсяги впровадження в аграрних підприємствах новітніх ресурсів і технологій.

Важливе місце у сільськогосподарському виробництві України займає Центральний регіон, до якого належать Вінницька, Дніпропетровська, Кіровоградська, Полтавська та Черкаська області. Особливістю аграрного сектору Центральної України є вищий рівень розвитку галузі в порівнянні з іншими регіонами України. На 24,5% угідь Центрального регіону виробляється 32% сільськогосподарської продукції України. За обсягами її виробництва всі центральні області знаходяться в першій десятці. Водночас, аналізом динаміки інноваційних процесів в аграрному секторі Центрального регіону за 2015-2021 рр. встановлено сповільнення розвитку агропромислового виробництва порівняно з розвитком інших галузей економіки. Це характеризується зменшенням питомої ваги сільськогосподарської продукції у валовій доданій вартості центральних областей із 18,8% до 17,0%.

Питома вага сільськогосподарської продукції у ВДВ Центрального регіону України є досить значною. У середньому за 2017-2021 рр. вона склала 20,9%, тоді як в Україні загалом – 11,3%. Висока частка сільськогосподарського виробництва у валовому регіональному продукті характерна для Кіровоградської (31,2%), Вінницької (27,5%) та Черкаської (24,4%) областей. На Полтавщині вона складає 15,5%, а на Дніпропетровщині лише 6,1%, що пояснюється значно вищим рівнем концентрації тут різногалузевого промислового виробництва.

Важливою ознакою інноваційного розвитку АПВ Центрального регіону є нижча концентрація наукових працівників в галузі аграрного виробництва, ніж у цілому в Україні. У центральних областях, що виробляють 32% валової продукції сільського господарства України, зосереджено лише 15,8% виконавців НДР у галузі сільського господарства. Впродовж 2016-2020 рр. у Центральному регіоні чисельність працівників, задіяних у виконанні НДР у

галузі сільського господарства зменшилася з 1164 до 943 осіб, або на 19%. Це скорочення відбувалося більш прискорено ніж в Україні загалом, де відповідний показник зменшився з 7283 до 6212 осіб, або на 15%. У Кіровоградській області чисельність виконавців досліджень в аграрному секторі зменшилася на 61% (з 113 до 44 осіб), у Черкаській – на 39% (з 236 до 143 осіб), у Полтавській – на 26% (з 214 до 159 осіб), у Вінницькій – на 13% (з 292 до 253 осіб), а на Дніпропетровщині кількість виконавців НДР у галузі сільського господарства зросла на 11% (з 309 до 344 осіб).

Нерівномірною є концентрація галузевих науковців в областях Центрального регіону. Якщо умовно вважати, що в Україні всі сільськогосподарські угіддя зазнають впливу дослідницької діяльності, то один виконавець галузевих НДР у середньому здійснює наукове забезпечення на 6,7 тис.га, тоді як у Центральному регіоні – на 10,8 тис.га, в т.ч.: у Дніпропетровській області – на 7,3 тис.га, у Вінницькій – майже на 8,0 тис.га, у Черкаській – на 10,2 тис.га, у Полтавській – на 13,6 тис.га, у Кіровоградській – на 46,2 тис.га. Ці дані дозволяють стверджувати про те, що в Україні аграрна наука є дещо віддаленою від виробництва, та переважним чином концентрується в великих адміністративних центрах. Це призводить до того, що агропромисловики нерідко застосовують наукові розробки, які не адаптовані до умов їх діяльності.

Витрати на виконання НДР у галузі сільського господарства в Центральному регіоні України впродовж 2016-2020 рр. зросли в 1,36 рази – з 109,7 до 149,5 млн. грн, тоді як в Україні загалом – майже в 1,9 разів – з 642,7 до 1217,4 млн. грн.

Аналізом структури посівних площ у Центральній Україні за 2010-2020 рр. вставлена тенденція поступового збільшення питомої ваги технічних культур при одночасному скороченні частки овоче-баштанних і кормових культур. Це відбувається у всіх областях регіону, а на Кіровоградщині, до того ж, при скороченні частки зернових культур. Значне підвищення частки технічних культур у структурі посівних площ Кіровоградської (з 40% до 46%) та Дніпропетровської областей (із 33% до майже 38%) свідчить про скорочення спектру вирощуваних культур та зменшення періоду їх ротації в сівозміні. Зміни, що відстежуються в структурі посівних площ областей Центрального регіону, є одним із чинників, що вимагає: впровадження вдосконалених новітніх технологій, спрямованих на зростання продуктивності виробництва; сортів, адаптованих до умов вирощування; застосування сучасної сільськогосподарської техніки, в т.ч. ґрунтообробної, здатної одночасно виконувати кілька видів робіт; системи удобрення та захисту посівів; використання нових методів виробничо-господарської діяльності.

У Центральному регіоні за період 2015-2020 рр. рівень рентабельності сільськогосподарської діяльності зменшився з 41,6% до 18,6%. Рентабельність виробництва зернових культур зменшилася з 54,7% до 18,9%, соняшнику – з 84,1% до 37,9%. Враховуючи складні умови воєнного часу та проблеми з експортом основних видів продукції рослинництва, при зростаючих показниках витрат на виробництво сільськогосподарської продукції в 1,8 рази, найближчим

часом не варто розраховувати на ефективний розвиток інноваційних процесів в аграрному секторі регіону, адже це потребує додаткових інвестицій. Коливання фінансових показників у сільськогосподарському виробництві обумовлює певні ризики при здійсненні додаткових витрат на впровадження інноваційних заходів, що на даному етапі не здатні подолати економічну кризу та забезпечити конкурентоспроможність галузі на зовнішньому ринку.

У даній ситуації, інноваційні процеси в АПВ характеризуються як нестійкі та позбавлені чітких довгострокових стимулів. Наукові установи аграрного спрямування не володіють ресурсами для постійного оновлення обладнання та достатнього матеріального забезпечення дослідників, У цей же час, сільськогосподарські виробники наголошують на дефіциті фінансових ресурсів для впровадження інноваційних заходів.

Проблемними питаннями розвитку інноваційних процесів в АПВ Центрального регіону України є: відсутність державних та регіональних середньострокових та довгострокових програм забезпечення інноваційного розвитку аграрного виробництва, що потребує прискорення; слабкість співпраці державного, наукового та виробничого секторів у подоланні різних проблем у аграрному середовищі; необхідність розробки програмного забезпечення, що дозволяє приймати технологічні рішення залежно від обставин та визначення впливу частки окремих факторів на кінцевий результат – економічний показник; інертність вертикально структурованих організацій; конкуренція за кошти державної підтримки сільськогосподарського виробництва та дорадництва.

Одним зі шляхів розв'язання та вирішення проблем інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України може стати системне і послідовне впровадження принципів державного управління інноваційною діяльністю при поєднанні окремих елементів інноваційного розвитку в єдину цілеспрямовану функціонуючу національну інноваційну систему. Дієва система впровадження новітніх розробок та ефективних управлінських рішень має забезпечити поступальне підвищення рівня галузевого та соціально-економічного розвитку. Пріоритетним державним завданням має стати перетворення АПК на фінансово успішний сектор економіки шляхом інноваційно-технологічного та технічного переоснащення галузі.

Держава має стати безпосереднім ініціатором інноваційного розвитку аграрного сектору, замовником та організатором відповідних програм через стимулювання впровадження досягнень науки, що гарантуватиме економічне піднесення країни та гарантувати її економічну безпеку.

Література:

1. Вергунов В.А. Стан та перспективи розвитку інноваційної діяльності в системі аграрної науки. *Передгірне та гірське землеробство і тваринництво*. 2022. Вип. 72 (2). С. 100-124.
2. Гончаренко О.В. Особливості організації інноваційного процесу в агропромисловому виробництві. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2014. Вип. 6 (ч. 1). С. 172-175.
3. Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Шпикуляк О.Г. та ін. Інноваційне забезпечення розвитку

- сільського господарства України: проблеми та перспективи : монографія. К.: ННЦ «ІАЕ», 2014. 516 с.
4. Невинська Г.Б. Проблемні аспекти інноваційного розвитку аграрного виробництва. *Агросвіт*. 2017. № 1-2. С. 35-38.
  5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 23.11.2023)
  6. Полегенька М.А. Особливості інноваційної діяльності в агропромислових підприємствах України. *Агросвіт*. 2017. № 6. С. 49-54.

UDC 336.7

Tamar Turmanidze
 Master in Business Administration
 PhD Candidate in Business Administration
 Batumi Shota Rustaveli State University
 Batumi, Georgia

ALTERNATIVE SOURCES OF THE CAPITAL MARKET FOR MSME SECTOR IN GEORGIA

Introduction. While developing countries have often emphasized establishing a sound banking sector, as economies grow and become more sophisticated, capital markets are increasingly important for providing the long-term capital that firms need to invest and expand. This is why development of capital market in Georgia is crucial for its economy, especially for MSME Sector.

At the present time, About 91% of the Georgian business sector is small and medium-sized enterprises, which are constantly in need of additional funds for business development, but the financial market in the country offers them a very small number of alternatives and forces them to obtain these funds quite expensive. That is why today the development of the capital market, the emergence of various sources and their utilization is one of the main challenges for this sector to be able to meet their needs with minimal costs.

To meet this challenge, according to the information I have researched, it is necessary to raise the level of education of entrepreneurs in the country, stimulate new capital markets and weaken the power of commercial banks.

The goal and objectives of the Research. The main goal of the research is to study the business environment of country, determine all source of capital in country and get to know readers with new alternatives which is offered in market. Based on this goal, it became necessary to formulate relevant tasks:

- study and analyze Georgian capital market;
- determination of shares of different financial institutions in countries capital market;
- define Alternative sources offered by institutions.

Research methodology. The research methodology includes the analysis of various information about the Georgia's business environment. In the process of research, data collection, primary interviews, analysis of factors related to the issue

were conducted, as well as data bases and others were analyzed at the country level.

References:

1. 2021-2025 Small and medium entrepreneurship development strategy of Georgia (2021). Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia. Retrieved from: <http://www.moesd.gov.ge/?page=news&nw=1651&lang=en#:~:text=The%20main%20goal%20of%20the,respond%20to%20the%20challenges%20that>.
2. OECD (2019). Monitoring Georgia's SME Development Strategy 2016-2020. Paris: OECD Publishing. Retrieved from: <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Monitoring-Georgia's-SME-Development-Strategy-2016-2020.pdf>.
3. Small and Medium Enterprises (SMEs) Finance. (2023). The World Bank. Retrieved from: <https://www.worldbank.org/en/topic/smefinance>.
4. Wiafe Nti Akenten (2020, March 2). The Role of Capital Markets in Economic Growth. SSRN. Retrieved from: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3530744.
5. Facundo, Abraham., Juan, J. Cortina, & Sergio, L. Schmukler (2019). The Rise of Domestic Capital Markets for Corporate Financing. Open Knowledge Repository beta. Retrieved from: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/1ca6d772-61e9-5e15-b30c-883976e303c2>.

УДК 351.71:338.242

Уманців Владислав

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Національний транспортний університет
м. Київ, Україна

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО У КОНТЕКСТІ ДОТРИМАННЯ ВИМОГ ДО НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ

Державно-приватне партнерство спроможне викликати значну зацікавленість серед широкого кола суб'єктів та потенційних учасників з огляду на перспективність і широкі можливості. Ґрунтується державно-приватне партнерство на використанні потенціалу масштабної взаємодії держави, територіальних громад, суб'єктів приватного підприємництва й недержавних інститутів для реалізації цілої низки проектів. При цьому державно-приватне партнерство є це дієвим механізмом вирішення суспільних завдань [1; 3].

Аналіз та систематизація світового досвіду дають змогу дійти висновку про те, що найчастіше реалізуються проекти у тих сферах, де об'єкти зазнали значних руйнувань унаслідок повномасштабної російської агресії проти України. Відновлення таких об'єктів належатиме до пріоритетів, а державно-приватне партнерство може стати дієвим механізмом реалізації планів повоєнного відновлення країни. Суттєвими перевагами цього механізму стануть розширені можливості прискорення усього процесу, поза як суб'єкти підприємницької діяльності стануть зацікавленими у швидкій реалізації

проектів.

Важливим аспектом у цьому зв'язку є неухильне дотримання правил державної допомоги при реалізації проєктів державно-приватного партнерства на основі неухильного дотримання умов передачі бюджетних коштів приватним партнерам та недопущення заборон на укладання контрактів у зв'язку з потенційною несумісністю державної допомоги та вимог дотримання законодавства про захист економічної конкуренції [1; 3; 4]. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державну допомогу», державна допомога суб'єктам господарювання – підтримка у будь-якій формі суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, що спотворює або загрожує спотворенням економічної конкуренції, створюючи переваги для виробництва окремих видів товарів чи провадження окремих видів господарської діяльності [4].

Контроль державної допомоги передбачає процедури оцінювання проєктів та напрямів бюджетної підтримки окремих компаній чи видів діяльності на основі ідентифікації впливу такої підтримки на стан та перспективи економічної конкуренції. Доцільно звернути увагу на те, що ресурси, які надходять зі структурних фондів ЄС, а також з Європейського інвестиційного банку, Європейського інвестиційного фонду, Міжнародного валютного фонду, Європейського банку реконструкції та розвитку визнаються державними ресурсами у разі, якщо національні владні інституції мають право використовувати такі ресурси [2; 4].

Визначає необхідність застосування норм законодавства про державну допомогу залучення у проєкти державно-приватного партнерства бюджетних ресурсів, майна, а також інших форм підтримки з боку держави. Правила державної допомоги застосовуються у разі реалізації проєктів державно-приватного партнерства та вимагають від держави як партнера дотримання умов надання бюджетних ресурсів приватним партнерам з метою уникнення заборони на укладання державних контрактів у зв'язку з несумісністю державної допомоги – з одного боку, та правилами і нормами законодавства про захист економічної конкуренції – з іншого. У цьому зв'язку важливим аспектом для Антимонопольного комітету при здійсненні оцінки проєктів державно-приватного партнерства є доведений державним суб'єктом того, що приватний інвестор не отримав економічної вигоди чи переваг при отриманні державного контракту, а тому йдеться про відсутність державної допомоги [2].

Антимонопольний комітет України, діючи відповідно до вимог законодавства, вказує на те, що існування зазначеної переваги не визнається, якщо приватний інвестор отримує державний контракт на основі конкурсного відбору у процедурі публічних закупівель. Водночас сам факт організації процедури публічних закупівель зовсім не виключає застосування правил та норм державної допомоги, тому що потребує перевірки та оцінювання Європейською комісією умов здійснення таких закупівель. Антимонопольний комітет України з урахуванням вимог законодавства трактує як конкурентну таку процедуру, що спроможна виключити наявність державної допомоги. При цьому конкурентна процедура одночасно має залишатися відкритою для всіх

потенційних учасників процедури закупівель, доволі добре прорекламованою, прозорою, а також гарантувати те, що критерії відбору були об'єктивними та недискримінаційними, що гарантує рівні можливості всіх учасників й тотожні критерії відбору [2; 4].

Європейська комісія детально оцінює всі принципи дотримання вимог щодо надання державної допомоги, а відсутність навіть однієї з ознак конкурентного характеру процедури може свідчити про отримання приватним інвестором економічної вигоди чи переваги у вигляді державної допомоги, котра є недоступною іншим суб'єктам і потребує оцінювання національним конкурентним відомством усіх наслідків для конкуренції [2].

Раціональне та ефективне використання бюджетних ресурсів має забезпечуватися на основі конкурентних процедур, слідкувати за дотриманням яких покликаний Антимонопольний комітет України як орган оскарження публічних закупівель та інституція, котра реалізує функцію контролю за наданням державної допомоги. Потенціал державно-приватного партнерства та можливості державної допомоги спроможні забезпечити необхідну синергію ефективного використання бюджетних ресурсів для відновлення України.

Література:

1. Бондар Н.М., Уманців В.Ю. Державно-приватне партнерство в системі економічних відносин. *Економічна теорія та право*. 2022. №4. С. 6-19
2. Гадомська О. Відновлення України: як працює державно-приватне партнерство за правилами держдопомоги. *Астерс*. URL: https://www.asterslaw.com/ua/press_center/publications/vidnovlennya_ukraini_yak_pratsyu_e_derzhavnoprivatne_partnerstvo_derzhdomogi (дата звернення: 10.11.2023)
3. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text> (дата звернення: 10.11.2023)
4. Про державну допомогу суб'єктам господарювання : Закон України від 01.07.2014 р. № 1555-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text> (дата звернення: 10.11.2023)

УДК 332.1:658

Утенкова Каріна

доктор економічних наук, доцент
професор кафедри банківського бізнесу і фінансових технологій
ННІ «Каразінський банківський інститут»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
м. Харків, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Запорукою сталого економічного розвитку України, зокрема в умовах воєнного стану, є забезпечення і зміцнення фінансової безпеки на мікро- і

макрорівні. Фінансова безпека традиційно вважається одним із головних складників економічної безпеки. На законодавчому рівні складники економічної безпеки визначені Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [2]. Так, складовими економічної безпеки, відповідно до Методичних рекомендацій є: фінансова, виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна безпеки.

Фінансова безпека на макрорівні – це стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи. До її складу належать: банківська безпека, безпека небанківського фінансового сектора, боргова безпека, бюджетна безпека, валютна безпека, грошово-кредитна безпека.

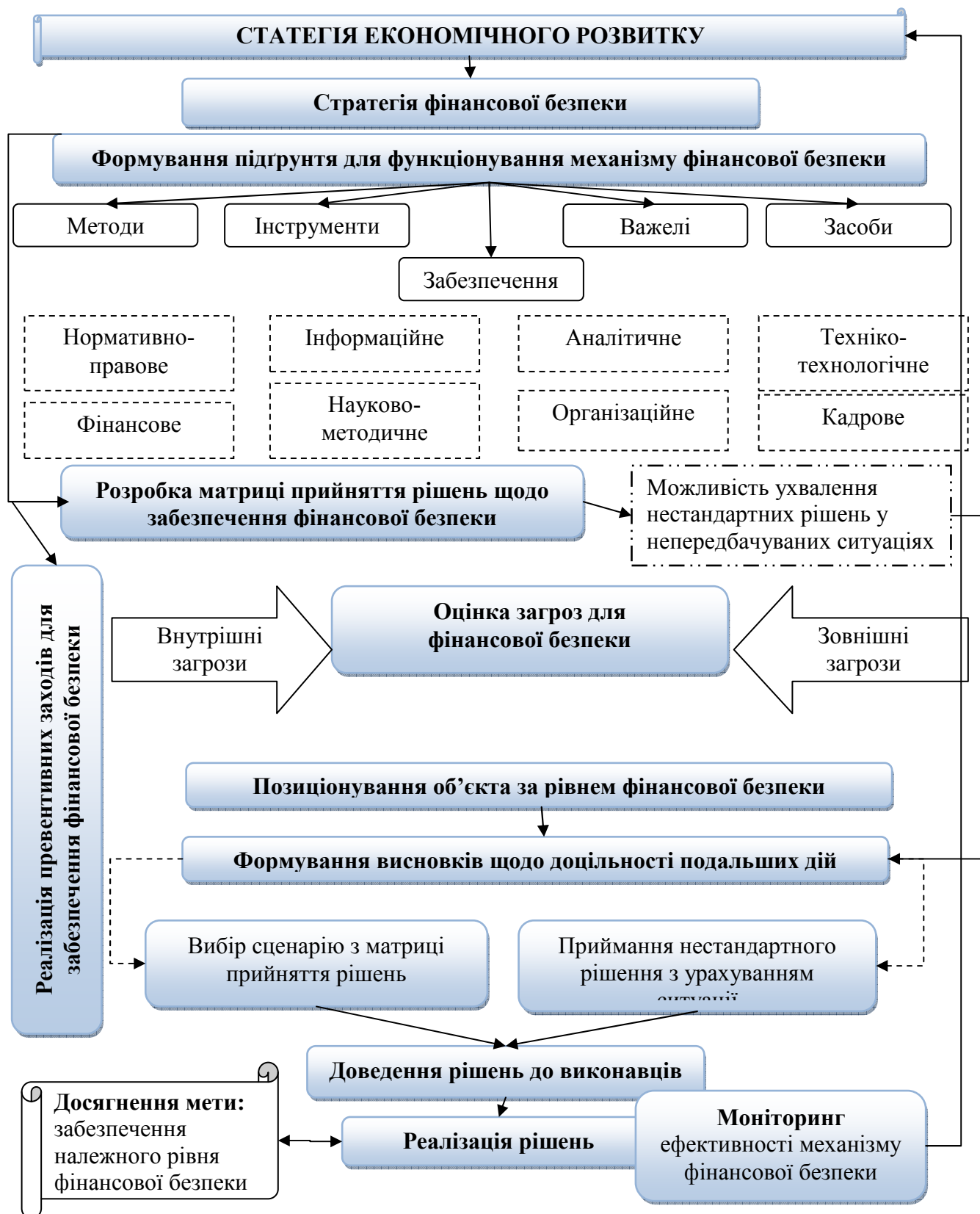
Фінансова безпека підприємства передбачає забезпечення фінансової стійкості, стійкість до банкрутства; ефективне використання ресурсів, виражене у позитивних значеннях фінансових показників діяльності підприємства; захист фінансових інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Фінансова безпека підприємства може бути визначена як стан фінансової системи суб'єкта господарювання, за якого створюються необхідні фінансові умови для його стабільного економічного розвитку, забезпечується захист фінансових інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз, формуються умови для збереження цілісності і єдності фінансової системи країни.

В умовах повномасштабної війни в Україні найбільшою небезпекою для підприємства є руйнування його потенціалу як головного чинника життєдіяльності підприємств, їхніх можливостей.

Важливість забезпечення та підтримки фінансової безпеки підприємства на максимально можливому рівні не піддається сумніву. Досягти цього можна, лише системно підійшовши до цього питання. По-перше, діяльність з управління фінансовою безпекою підприємства має здійснюватися постійно та безперервно. По-друге, процес управління має базуватися на складній та багатоступінчастій системі управління фінансовою безпекою підприємства. В свою чергу, лише ретельне вивчення науково-теоретичних засад побудови такої системи та використання цих знань при практичній розробці останньої може забезпечити її досконалість та ефективність [1].

На рис. 1 представлено концептуальні засади формування фінансової безпеки підприємств. Запропонований підхід дозволяє утворити єдину функціональну цілісність, призначену для встановлення та підтримки оптимального рівня фінансової безпеки. Від злагодженості взаємодії поданих елементів значною мірою залежить ефективне виконання завдань механізму управління фінансовою безпекою підприємства. Зокрема, мова йде про такі завдання:

Рисунок 1 – Концептуальні засади формування фінансової безпеки на мікрорівні

Джерело: розроблено автором [3]

- окреслення кола можливих загроз для фінансової безпеки;
- розробка та реалізація превентивних заходів для забезпечення фінансової

безпеки;

- виявлення реальних загроз для фінансової безпеки;
- розробка реактивних заходів спрямованих на усунення існуючих загроз;
- визначення ефективності заходів щодо забезпечення фінансової безпеки;
- постійний моніторинг рівня безпеки.

Виконання цих завдань є необхідною передумовою на шляху до головної мети управління фінансовою безпекою – забезпечення належного рівня фінансової безпеки для досягнення стратегічних цілей розвитку суб'єкта господарювання.

Література:

1. Варналій З.С., Бондаренко С.М. Фінансова безпека підприємств України в умовах війни та повоєнного відновлення. *Економічний вісник університету*. 2023. Вип. 56. С. 106-113. URL: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2023-56-106-113> (дата звернення: 23.11.2023)
2. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ М-ва економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm (дата звернення: 23.11.2023)
3. Утенкова К.О. Економічна безпека аграрного сектора: теорія, методологія, практика : монографія. Харків: ПромАрт, 2020. 360 с.

УДК 657.1.011.56

Фербей Галина

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Рилєв Сергій

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування

Чернівецький торговельно-економічний інститут

Державного торговельно-економічного університету

м. Чернівці, Україна

«BOOKKEEPER» - ВІТЧИЗНЯНИЙ ПРОГРАМНИЙ ПРОДУКТ: ОБЛІК, ЗВІТНІСТЬ, СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Однією з основних переваг автоматизації обліку є збільшення ефективності процесів збору, обробки й аналізу даних. Воєнний стан супроводжується проведенням різних операцій, які вимагають обробки значної кількості інформації. Використання автоматизованих систем обліку дозволяє автоматично збирати дані, швидко їх обробляти та надавати інформацію для прийняття управлінських рішень.

Автоматизація обліку сприяє покращенню точності даних. Використання автоматизованих систем дозволяє уникнути помилок, пов'язаних з ручним введенням даних, та забезпечити високу точність та надійність інформації. Автоматизовані системи обліку дозволяють автоматично генерувати звіти та відомості, аналізувати дані та швидко отримувати необхідну інформацію, що

допомагає в забезпеченні прийняття обґрунтованих рішень та плануванні наступних операцій.

Крім того, автоматизація обліку забезпечує високий рівень безпеки та конфіденційності даних. В умовах воєнного стану, захист інформації є критично важливим завданням. Автоматизовані системи обліку дозволяють реалізувати заходи для захисту даних, використовуючи шифрування, аутентифікацію й інші методи захисту.

В умовах війни важливим є акцент саме на українське програмне забезпечення для ведення обліку на підприємствах. До того ж, у Верховній Раді зареєстровано законопроект від 24 жовтня 2023 року № 10186, де пропонують заборонити продаж програм, які створили громадяни країни-агресора. Метою законопроекту є подолання залежності від програмних продуктів рф та перехід на українське чи міжнародне альтернативне програмне забезпечення [1].

Однією із українських програм для ведення обліку є «Bookkeeper». «Bookkeeper» є програмним продуктом, який призначений для ефективного ведення обліку різних аспектів господарської діяльності підприємств. Ця програма призначена для підприємств різних систем оподаткування. Нею користуються ФОП, власники малого та середнього бізнесу, директори компаній, бухгалтери аутсорсери, неприбуткові організації [2].

Цей програмний продукт створений з метою допомогти підприємствам у зручному та точному веденні обліку, забезпечуючи доступ до необхідної фінансової інформації.

Основні особливості «Bookkeeper» такі:

- бухгалтерія та фінансовий облік – «Bookkeeper» забезпечує можливість ведення бухгалтерського обліку, включаючи книгу доходів та витрат, баланс, звіт про фінансові результати, готівкові операції та багато іншого;
- управління клієнтами та постачальниками – програма дозволяє зберігати та оновлювати інформацію про клієнтів та постачальників, що допомагає в зручному веденні обліку платежів, рахунків, контрактів та інших аспектів взаємодії з ними;
- інтеграція з банківськими системами – «Bookkeeper» може підключатися до банківських систем та забезпечувати автоматичне імпортування банківських транзакцій, спрощуючи процес ведення обліку та забезпечуючи точність даних;
- генерація звітів – програма надає можливість генерувати різноманітні звіти, такі як баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів тощо. Це дозволяє керівництву підприємства аналізувати фінансову ситуацію та приймати обґрунтовані рішення [3];
- зручний інтерфейс – «Bookkeeper» пропонує зручний інтерфейс, що дозволяє користувачам легко зрозуміти та використовувати програму навіть без попереднього досвіду ведення обліку.

«Bookkeeper» є потужною програмою для ведення обліку на підприємствах, яка пропонує різноманітні функції для ефективного управління фінансами. Основні функції програми включають наступні:

1. Реєстрація фінансових операцій:

- створення та реєстрація вхідних та вихідних рахунків-фактур;
- запис касових операцій та банківських транзакцій;
- операції з обліковою книгою і балансом.

2. Фіксація та аналіз доходів та витрат:

- реєстрація різних типів доходів, таких як продажі товарів та послуг, процентні доходи, дивіденди тощо;
- відстеження різних видів витрат, таких як закупівля товарів, оплата послуг, оренда, заробітна плата, податки тощо;
- детальна категоризація доходів та витрат для забезпечення аналітики та звітності.

3. Керування банківськими рахунками:

- додавання та керування рахунками підприємства в різних банках;
- імпорт банківських операцій для автоматичної реєстрації та звірки;
- розрахунок залишків на рахунках та підтримка керування грошовим потоком.

4. Побудова звітів та аналіз даних:

- створення фінансових звітів, включаючи баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, примітки до фінансової звітності тощо [2];
- аналітика фінансових показників, таких як рентабельність, проміжні та фінансові показники, розрахунок показників ліквідності та ефективності.

5. Управління запасами:

- контроль за складськими запасами та управління поповненням запасів;
- реєстрація транзакцій з закупівлі та продажу товарів;
- відстеження варіантів постачання та вартості товарів.

6. Контроль над клієнтами та постачальниками:

- ведення бази даних клієнтів та постачальників;
- реєстрація контактної інформації, умов оплати та історії взаємодії;
- відстеження виставлених рахунків та статусу оплати.

7. Керування бюджетом:

- створення бюджетів для різних областей фінансової діяльності;
- відстеження фактичних витрат та доходів порівняно з бюджетом;
- аналіз відхилень та коригування бюджетних планів.

8. Підтримка податкового обліку:

- розрахунок податків та стягнень відповідно до чинного податкового законодавства;
- генерація звітів та декларацій для податкових органів [3].

Це лише огляд основних функцій «Bookkeeper». Програма надає значно більше можливостей, які допомагають вести облік на підприємствах. Завдяки цим функціям, «Bookkeeper» є потужним інструментом для роботи бухгалтерії та управління фінансами.

«Bookkeeper» є корисним інструментом для ФОП, малих та середніх

підприємств, допомагає забезпечити точний облік господарських операцій. Він дозволяє автоматизувати процеси, ефективно керувати фінансами та допомагає приймати обґрунтовані рішення завдяки точній фінансовій інформації.

Література:

1. Кознова О. У Раді пропонують заборонити продаж «1С» та іншого російського ПЗ. URL: https://biz.ligazakon.net/news/223047_u-rad-proponuyutzaboroniti-prodazh-1s-ta-nshogo-rosyskogo-pz (дата звернення: 18.11.2023).
2. Он-лайн бухгалтерія BOOKKEEPER SaaS. Програма для ведення бухгалтерського обліку / Офіційний сайт Компанії «BOOKKEEPER». URL: <https://bookkeeper.kiev.ua/pro-proekt/> (дата звернення: 18.11.2023).
3. Програма БукКіпер – для обліку та роботи бухгалтера-аутсорсера – BOOKKEEPER ОНЛАЙН БУХГАЛТЕРІЯ УКРАЇНИ. URL: <https://bookkeeper.kiev.ua/programma-bukkiper-dlya-obliku-ta-roboti-buhgaltera-aoutsorsera/> (дата звернення: 18.11.2023).

УДК 339.138

Фірчук Марія

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Рилєєв Сергій

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування

Чернівецький торговельно-економічний інститут

Державного торговельно-економічного університету

м. Чернівці, Україна

ЦИФРОВИЙ МАРКЕТИНГ У СТАНІ ВІЙНИ, ПРОГНОЗИ НА МАЙБУТНЄ

Через значні події, які відбуваються в Україні, пов'язаними із російським вторгненням – значно послабило економіку. Причиною падіння економіки є руйнування вітчизняної бізнес-системи, які були залучені в експорті й не тільки. Попри втрати, власники бізнесу змогли оперативнo адаптуватися, тому більшість підприємств було перенесено в інші куточки нашої країни. Попередні роки показали нам, що довгострокове планування у теперішніх умовах стає все складнішим, але є необхідним завданням.

Розвиток цифрового маркетингу (ЦМ) є пріоритетним напрямком корпоративної маркетингової діяльності. Рентабельність інвестицій традиційних маркетингових методів і технологій з року в рік знижується порівняно з цифровими методами. Здавалося б випадковістю, але поява та розвиток епідемії та подальше посилення обмежень на offline-трансмisiю не тільки прискорили темпи оновлення маркетингових технологій, а й стали необхідністю та умовою виживання більшості суб'єктів господарювання [1].

Серед основних завдань (мети) ЦМ зазначимо наступні:

- підтримка іміджу бренду;
- підвищення пізнаваності бренду;

- підтримка виведення нових продуктів на ринок;
- стимулювання продажів бренду.

Розглянемо, що буде актуальним у 2024 році, перевагу яким маркетинговим інструментам краще віддати та як вибудовувати комунікацію з споживачем.

Адаптація. Для багатьох підприємств військове вторгнення РФ в Україну спричинило значну втрату ринків збуту, скорочення виробничих потужностей та економічну кризу в значну втрату ринків збуту, скорочення виробничих потужностей. Довелося адаптуватися до організованих ракетних обстрілів енергетичної інфраструктури, аварійних і планових відключень електроенергії на виробничих об'єктах і в точках збуту та необхідність адаптуватися до аварійних і планових відключень електроенергії в точках продажу. Однак інструменти ЦФ дозволяють компаніям продавати свою продукцію через інтернет-магазини, соціальні мережі та мобільні додатки використовувати додатки. Для будь-якого бізнесу вміння підлаштовуватися під не прогнозовані події дає змогу бути сильнішим на ринку, тоді ж можна побачити та закрити наявні запити споживачів.

Потреби споживачів. Покупці досить сильно переосмислили в потребах товарів, робіт та послуг. Значну перевагу віддають лише необхідним виробам на довгостроковий період. Аналізуючи ключові зміни у поведінці українських споживачів, чітко проглядається свідомий намір громадян підтримати країну та економіку, обравши товари локальних брендів. Для цього маркетингологи повинні враховувати зміни в ситуаціях споживання, середовищі та завданнях, які бренди допомагають вирішити. Продукти все ще можуть бути актуальними, але їх потрібно донести до споживачів інакше. Чудовий приклад для 2022 року – світлова гірлянда. Тепер це не тільки новорічна прикраса, а й альтернативне освітлення при відключенні електроенергії.

Діджиталізація брендів. Підприємства переживають важкі часи, оскільки зникають усі канали, безпосередньо пов'язані з «живими» подіями та виникають перешкоди для особистих зустрічей. Ті, хто раніше не стежив за соціальними мережами (наприклад, не мав сторінки у Facebook), швидше за все, думали про соціальний маркетинг, контент-маркетинг, SEO та запуск кампаній для впливових людей. Якщо особисте спілкування з клієнтами є нормою для конкретного бізнесу, ця адаптація може відкрити нові шляхи для побудови відносин через медіа та соціальні платформи, які користуються значною популярністю для реалізації бізнесу, адже не тільки споживачі віддають перевагу їм, через зручність застосування, а й підприємства, що допомагає швидко та якісно розвиватися та просувати нові тенденції [2].

Маркетингові інструменти. Їх можна поділити на:

- традиційні інструменти маркетингу до яких входять виставки, ЗМІ, індивідуальні зустрічі, екскурсії;
- інтернет-маркетинг: web-сайти, SMM, медійна реклама, тизерна реклама, вірусний маркетинг, e-mail.

Отже, ЦМ в умовах повномасштабного вторгнення в Україну виконує важливі функції, які спрямовані на різноманітність цільової аудиторії,

підтвердження комерційної надійності, підтримку та лояльність українського бізнесу, розвиток нових прогресивних маркетингових методів та інновацій.

Сьогодні дає змогу зрозуміти, що при плануванні потрібно заздалегідь розробити кілька варіантів покращення бізнесу, щоб бути готовим до різних ситуацій. Але ми віримо у свій досвід та експертизу, тому навіть якщо наші плани не здійсняться, а очікування споживачів зміняться, – 2024 рік все одно стане потужнішим для українського ринку. Бренди повинні знову зосередитися на тому, щоб принести користь споживачам.

Література:

1. Гноєвий В.Г., Корень О.М. Сучасні тенденції цифрового маркетингу та їх вплив на формування маркетингової стратегії. *Академічний огляд*. 2021. № 1 (54). URL: <https://acadrev.duan.edu.ua/images/PDF/2021/1/6.pdf> (дата звернення: 14.10.2023).
2. Поняття діджиталізації бізнесу: сфери і необхідність. URL: <https://evergreens.com.ua/ua/articles/business-digitalization.html> (дата звернення: 14.10.2023).

УДК 338.931

Фоменко Денис

докторант кафедри обліку і оподаткування
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Київ, Україна

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ПІДПРИЄМСТВ У КРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Для того щоб промислові підприємства були успішними на ринку, кожен підрозділ повинен працювати належним чином на досягнення як короткострокових, так і довгострокових цілей, тим самим визнаючи, що кожна людина і кожна діяльність впливають одне на одного. Це означає, що фокусування на короткострокових та довгострокових цілях підвищує цінність бізнес-процесів. У то ж час керівництво повинне розробити комплексну політику в області якості та ефективно її реалізувати [2]. Розробка політики в області якості повинна відбивати місію промислових підприємств, включаючи корпоративні цінності, очікування і спрямованість. Для цього потрібно наступне:

- врахування різних джерел інформації при розробці політики в області максимальної відповідності якості. Це включає в себе інформацію від клієнтів, працівників, постачальників, конкурентів, товариства та акціонерів;
- перетворення місії в її критичні фактори успіху для примусу та просування вперед, тобто необхідно розробити цілі і методи їх досягнення;
- визначення ключових показників ефективності, що піддаються кількісній оцінці показників успіху.

Важливим фактором є інтеграція різних методів управління технологічними процесами та їх удосконалення, тобто здатність процесу задовольняти високим кінцевим виробничим вимогам. Технологічна можливість у значній ступені залежить від специфікації, яка розробляється для кожного процесу. Важливо визначити ці можливості як основні для встановлення стандартів контролю (за контрольними точками). Дослідження технологічних можливостей забезпечує основу для економічної підтримки. Вдосконалення процесів має взаємний зв'язок з безперервним удосконаленням.

Поліпшення процесу називають статистичними методами або статистичним контролем процесу (за контрольними точками), оскільки вимірювання та аналіз даних дуже важливі для покращення процесу. Точні дані важливі як для працівників, так і для керівництва, щоб приймати оптимальні рішення в відношенні просування виробничої стратегії промислових підприємств. Крім того, промислові підприємства повинні проектувати свій процес, щоб бути надійними, вміти зводити до мінімуму ймовірність помилок працівників.

Кореляція між дванадцятьма пунктами конкурентних пріоритетів здійснюється наступним чином:

- всі конкурентні пріоритети, крім індивідуалізації продукту, зміни асортименту продукції і нового продукту, суттєво корелюють з іншими конкурентними пріоритетами;
- конкурентні пріоритети, які суттєво не корелюють, відносяться до категорії гнучкості;
- кореляції свідчать, що промислові підприємства роблять сильний акцент на ці конкурентні пріоритети. Це вказує на високий рівень внутрішньої узгодженості між пунктами конкурентних пріоритетів.

Враховуючи всі конкурентні пріоритети, промислові підприємства велике значення надають все-таки (у порядку спадання): витратам; якості; постачанню; гнучкості.

Різні дослідники емпірично перевірили цю теорію в Японії, Європі і США і виявили сильну підтримку теорії конкурентної прогресії в частини вартості продукту і його якості.

Вітчизняні промислові підприємства майже йдуть аналогічним шляхом – від вартості до якості, від постачання до гнучкості. Тому можна сказати, що промислові підприємства хоча і почали пізно, але рухаються практично в том ж напрямку, що і їх колеги у інших країнах.

Вдосконалення виробничої стратегії залежить від значень конкурентних пріоритетів:

- передових виробничих технологій;
- інтегрованих інформаційних систем;
- інноваційних виробничих систем.

Конкурентні пріоритети розраховуються виходячи з нормативів по розвитку галузей і видам економічної діяльності.

Передові виробничі технології складаються з десяти окремих видів

діяльності. Число видів діяльності, включених до інтегрованих інформаційних систем і інноваційні виробничі системи, складає чотири і дев'ять відповідно.

Виходячи з цього, зазначимо, що загалом промислові підприємства інвестують більше в інноваційні виробничі системи, і найменш кращою діяльністю по покращенню є передові виробничі технології.

Промислові підприємства розпочали реструктуризацію, щоб йти в ногу із глобальною конкуренцією. Це видно з того, що середні значення передових виробничих технологій, інтегрованих інформаційних систем та інноваційних виробничих систем для промисловості вище у порівнянні з двома іншими секторами – хімічним виробництвом і чорною металургією.

Передові виробничі технології – це група інтегрованих апаратних і програмних технологій. Передові виробничі технології мають десять вимірювань, які пов'язані з інноваційними виробничими системами. Цими вимірами є:

- комп'ютерне проектування виробництва;
- комп'ютерне проектування;
- комп'ютерне планування процесів;
- комп'ютерні верстати з числовим програмним управлінням;
- машини з прямим числовим програмним управлінням;
- робототехніка;
- гнучка виробнича система;
- автоматизована система обробки матеріалів;
- автоматизовані керовані транспортні засоби.

Інтегровані інформаційні системи інтегрують різні бізнес-функції через інформаційні системи. Інтегровані інформаційні системи мають чотири вимірювання:

- планування матеріальних потреб;
- планування виробничих ресурсів;
- планування корпоративних ресурсів;
- калькуляція витрат на основі діяльності.

Зазначимо, що планування ресурсів промислових підприємств є найкращим видом діяльності. Але воно може змінюватись в залежності від конкретних потреб промисловості, оскільки планування ресурсів на промислових підприємствах є найбільш кращим для чорної металургії, має достатньо висока середня значення. Планування ресурсів промислових підприємств – це перший крок в інтеграції різних інженерних підрозділів. Планування корпоративних ресурсів і планування матеріальних потреб є найбільш важливими в управлінні ланцюжками постачання.

Література:

1. Ілляшенко С.М., Шипуліна Ю.С. Товарна інноваційна політика : підручник. Суми : Університетська книга, 2007. 281 с.
2. Калиновська Н.Л., Григор'єв О.Ю. *Ризики інноваційної діяльності підприємств. Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 19-21 травня 2011 р.)*. Львів:

Видавництво Львівської політехніки, 2011. С. 272-273.

3. Shalneva M.S., Zaitseva K.A. & Chernysheva M.A. Features of Corporate Innovation Risk Management. In S.I. Ashmarina, V.V. Mantulenko, M.I. Inozemtsev & E.L. Sidorenko (Eds.). *Global Challenges and Prospects of the Modern Economic Development*. 2021. Vol. 106. P. 1363-1372. DOI: <https://doi.org/10.15405/epsbs.2021.04.02.162>.

УДК 625.7.8(072)

Фоміна Тетяна

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування,

Горпинченко Сергій

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

БУДІВНИЦТВО ДОРІГ ЯК ОДИН ІЗ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМКІВ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Від ступеню та динаміки розвитку транспортної системи держави багато у чому залежить її соціально-економічний розвиток. Організація та створення автомобільних доріг відноситься до найважливішої галузі будівництва та має велике значення для безпеки, комфорту та життя людей. У будь-якій країні світу розвиток мережі автомобільних доріг свідчить про розвиток її економіки з одного боку, а з іншого – виступає фактором, що сприяє цьому розвитку.

Наочним прикладом є Сполучені штати Америки. З 50-х років минулого століття, будівництво швидкісних автомагістралей стало одним із пріоритетів державної політики. На сьогодні США мають найбільш розвинену мережу автомобільних доріг у світі, довжина якої складає 6,5 млн. кілометрів, що значною мірою вплинуло на розбудову економіки: значний розвиток регіонів, зниження логістичних витрат перевізників (був створений єдиний загальнонаціональний ринок, а товари стали більш конкурентоздатними на зовнішніх ринках), знизилась аварійність на дорогах. Вигода, яку отримала економіка США від реалізації проекту з будівництва мережі автомагістралей оцінюється у трильйони доларів. За даними американських експертів, на кожен вкладений долар у будівництво доріг економіка отримала більше 16 доларів зростання ВВП протягом 40 років з моменту закінчення реалізації проекту [1].

Для багатьох інших європейських країн Західної Європи (Німеччини, Італії, Франції тощо) та азійських (Китаю, Японії) розширення мережі автомобільних доріг, є одним із основних пріоритетів державної політики. Розвиток економік кожної із цих країн супроводжувався активним розвитком мережі автомобільних доріг. Світовим лідером із будівництва доріг наразі є Китай. Його економіка стрімко розвивається протягом останніх 15 років. Щороку у цій країні будується близько 30 тис.км автомагістралей, з яких

більшість – швидкісні й збудовані протягом останніх двадцяти років.

Інвестиції у будівництво автомобільних доріг – це підтверджений світовим досвідом фактор економічного розвитку країни. Будівництво нових та покращення існуючих автомобільних доріг сприяє появі нових транспортних шляхів, підвищує ефективність розміщення продуктивних сил та раціональність використання ресурсів держави. Дорожня інфраструктура України доволі зношена, що є однією із перешкод у підвищенні конкурентоспроможності країни на зовнішніх ринках. Здебільшого, такий стан справ пов'язаний з тим, що тривалий час в Україні фінансування автомобільних доріг відбувалось за залишковим принципом, виходячи з можливостей бюджету. Проблема недостатнього фінансування посилюється ще і тим, що з 2015 р. не передбачено видатки на розвиток дорожньої галузі, а заплановані в загальному фонді державного бюджету витрати на розвиток автомобільних доріг, як правило, недофінансовувалися казначейством.

Мережа автомобільних доріг загального користування протяжністю 169,5 тис. кілометрів (з них 49,2 тис. кілометрів автомобільних доріг державного значення) та щільністю 281 кілометр на 1 тис. кв. кілометрів у цілому відповідає темпам розвитку національної економіки. Проте, транспортно-експлуатаційний стан переважної більшості автомобільних доріг є незадовільним – 97% усіх автомобільних доріг мають високу зношеність та потребують капітального або поточного ремонту.

У таблиці 1 представлено щільність автомобільних доріг у різних країнах та в Україні.

Таблиця 1 – Щільність мережі автомобільних доріг у країнах Західної Європи та США

Країна	Площа, тис. км ²	Довжина доріг, тис. км	Щільність доріг, км/км ²
США	9 372 610	6 663	0,71
Китай	9 596 960	4 577	0,48
Японія	377 835	835	3,23
Німеччина	357 022	645	1,81
Великобританія	244 101	418	1,71
Франція	547 030	1 050	1,92
Італія	301 230	249	0,83
Україна	603 700	170	0,28

Так, щільність мережі автомобільних доріг в Україні в 5-7 разів нижче, ніж у країнах Західної Європи та США і становить 280 м на 1 кв.км території.

За оцінками експертів Світового економічного форуму, Україна займає 132 місце в світі за рівнем розвитку автомобільних доріг. Крім того, понад 9,6 тис. мостів за технічними параметрами не відповідають вимогам сучасних норм і фактичному навантаженню, 1923 мости потребують термінового ремонту, а 86 мостів перебувають в аварійному стані.

Такий стан автомобільних доріг загального користування і мостів не забезпечує повною мірою швидке, комфортне, економічне та безпечне

перевезення пасажирів і вантажів, розвиток транзитних перевезень, створює соціальну напругу в суспільстві, знижує конкурентоздатність вітчизняної економіки, ставить під загрозу подальший соціально-економічний розвиток держави та її інтеграцію до європейської спільноти.

Крім фінансової складової є ще низка проблем у дорожньому господарстві України:

- наявність зруйнованих внаслідок війни ділянок автомобільних доріг та мостів;
- велика кількість об'єктів незавершеного будівництва;
- швидке руйнування дорожніх конструкцій, спричинене збільшенням вагових навантажень від транспортних засобів, інтенсивністю руху, на які існуюча мережа доріг не розрахована;
- відсутність ефективної незалежної системи контролю якості;
- монополізм держави в сфері експлуатаційного утримання автомобільних доріг;
- відсутність на державному рівні довгострокової стратегії розвитку автомобільних доріг [2].

Державне управління у сфері безпеки автомобільних доріг здійснюється в межах повноважень, визначених законодавчо та іншими актами законодавства України:

- Кабінетом Міністрів України;
- центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері дорожнього господарства;
- центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері дорожнього господарства та управління автомобільними дорогами загального користування державного значення;
- місцевими органами виконавчої влади;
- органами місцевого самоврядування [3].

Структура управління автомобільними дорогами загального користування України наведена на рис. 1.

Рисунок 1 – Структура управління автомобільними дорогами загального користування України

Останніми роками почала приділятися увага до поліпшення стану автомобільних доріг в Україні. Почали виділятися кошти на будівництво, реконструкцію та ремонт автомобільних доріг, зокрема в рамках програми «Велике будівництво».

Разом з тим, наявні обсяги фінансування все ж є недостатніми для забезпечення відновлення доріг України. Приблизний обсяг фінансування для проведення робіт на всіх дорогах складає 5 трильйонів гривень (близько 140 млрд дол.), які мають бути інвестовані протягом 10 років, після чого потребуватиме додаткового фінансування ремонт доріг, які були реконструйовані у першу чергу. Таким чином Державний дорожній фонд у найближчі роки має бути збільшений в десятки разів. Такі інвестиції, на сьогодні, неможливо забезпечити зі зведеного бюджету України (тим більше в умовах війни з росією), але за допомогою державно-приватного партнерства у повоєнний період (зокрема, концесії) можливо залучити значні суми з розподілом витрат бюджету на 10-20 років [1].

Література:

1. Притоманов В., Мельник З., Шляхетко А. Зелена книга. Будівництво та ремонт автомобільних доріг. URL: <https://www.slideshare.net/BRDO/ss-204059248> (дата звернення: 26.11.2023)
2. Концепція державної цільової економічної програми розвитку автомобільних доріг загального користування державного значення на 2018-2022 роки : Розпорядження КМУ від 11.01.2018 р. № 34-р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/34-2018-p#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/34-2018-p#Textzakon.rada.gov.ua/laws/show/34-2018-p#Text) (дата звернення: 26.11.2023)
3. Про автомобільні дороги : Закон України від 08.09.2005 р. № 2862-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-15#Text> (дата звернення: 26.11.2023)

УДК 336.225.673

Фоміна Тетяна

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування,

Чумак Віталій

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

РИЗИКОВІСТЬ ОПЕРАЦІЙ ЯК ПІДСТАВА ДЛЯ ЗУПИНКИ РЕЄСТРАЦІЇ ПОДАТКОВИХ НАКЛАДНИХ

Одним із викликів для сучасного українського бізнесу у період глобальної та локальної економічної кризи, спричиненої наслідками тривалих карантинних обмежень, а наразі воєнного стану, є зупинка реєстрації податкових накладних. Зупинка реєстрації податкових накладних має доволі

серйозні наслідки для суб'єкта господарювання: зупинка масштабної операції з контрагентом, порушення договірних відносин, непередбачені фінансові втрати, витрачання часу на відновлення реєстрації тощо. Поряд з цим, таку процедуру слід розглядати і під кутом її ефективності у частині здійснення податкового контролю.

За даними звіту про виконання Плану роботи ГУ ДПС у Кіровоградській області протягом першого півріччя 2023 р. за результатами автоматизованого моніторингу відповідності податкових накладних (розрахунків коригування) критеріям оцінки ступеня ризиків зупинена реєстрацію 18 203 податкових накладних на суму ПДВ 560,5 млн.грн. За результатами роботи комісії ГУ ДПС розглянуто 16 203 Повідомлень щодо подачі документів про підтвердження реальності здійснення операцій по зупиненим податковим накладним по 1 450 суб'єктам господарювання на загальну суму 517,9 млн.грн. За результатами розгляду Повідомлень: 1 350 суб'єктів господарювання по 15 478 Повідомленнях зареєстровані податкові накладні на суму 473,7 млн.грн.; по 296 суб'єктам господарювання по 725 Повідомленнях відмовлено у реєстрації податкових накладних на суму 44,2 млн.грн. Крім того, до переліку ризикових суб'єктів господарювання включено 128, яким у СЕА ПДВ заблоковано 112,3 млн.грн. [1]. Отже, з наведених даних видно, що при поданні Повідомлень щодо подачі документів про підтвердження реальності здійснення операцій більше 95% суб'єктів господарювання отримують позитивну відповідь (відновлюється реєстрація податкових накладних).

На виконання вимог ст. 201 ПКУ «на дату виникнення податкових зобов'язань платник податку зобов'язаний скласти податкову накладну в електронній формі з дотриманням умови щодо реєстрації у порядку, визначеному законодавством, кваліфікованого електронного підпису уповноваженої платником особи та зареєструвати її в Єдиному реєстрі податкових накладних у встановлений ПКУ термін» [2]. Слід додати, що на період дії воєнного стану в Україні терміни реєстрації податкових накладних та Розрахунків коригування було подовжено, що визначено відповідним Законом України [3]. Крім того, даним нормативним документом було збільшено на 2 години операційний день, зокрема, приймання від платників електронних документів (у тому числі податкових накладних/розрахунків коригування) відбувається з 8:00 по 20:00. Також визначено, що операційний день для реєстрації податкових накладних/розрахунків коригування в ЄРПН у граничний строк їх реєстрації в ЄРПН триває з 0 годин до 24 години, а квитанція про прийняття або неприйняття, або зупинення реєстрації податкових накладних/розрахунків коригування може бути надіслана платнику податку не пізніше наступного операційного дня (до введення воєнного стану було – протягом операційного дня).

Строки реєстрації податкових накладних згруповані у таблиці 1.

Таблиця 1 – Строки реєстрації податкових накладних (розрахунків коригування)

Дата виписки податкової накладної (розрахунку коригування)	Терміни реєстрації в ЄРПН	Тимчасово, протягом дії воєнного стану та 6 місяців після місяця, в якому воєнний стан буде припинено або скасовано (починаючи з 16 січня 2023 року)
Для податкових накладних/розрахунків коригування, складених з 1 по 15 календарний день (включно) календарного місяця	до останнього дня (включно) календарного місяця, в якому вони складені	до 5 календарного дня (включно) календарного місяця, наступного за місяцем, в якому вони складені
Для податкових накладних/розрахунків коригування, складених з 16 по останній календарний день (включно) календарного місяця	до 15 календарного дня (включно) календарного місяця, наступного за місяцем, в якому вони складені	до 18 календарного дня (включно) календарного місяця, наступного за місяцем, в якому вони складені
Для зведених податкових накладних, а також складених за операціями, визначеними п.198.5 ПКУ (розрахунків коригування до них), встановлені п. 201.10 ПКУ	протягом 20 календарних днів, що настають за останнім календарним днем місяця, в якому вони складені	

Джерело: складено авторами на основі [2]

За порушення строків реєстрації податкових накладних (розрахунків коригування) ПКУ передбачено штрафні санкції. Тому платники ПДВ намагаються контролювати дотримання строків реєстрації податкових накладних в ЄРПН. Слід підкреслити, що ЄРПН – це складова системи електронного адміністрування ПДВ, тому реєстрація податкових накладних (розрахунків коригування) відбувається тільки способами телекомунікаційного зв'язку за допомогою відповідних програмних сервісів.

Механізм зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в ЄРПН, організаційні та процедурні засади діяльності комісій з питань зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в ЄРПН, права та обов'язки їх членів закріплено у Порядку зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в ЄРПН [4].

При зупинці реєстрації податкової накладної спрацьовує критерій ризиковості здійснення операції або факт віднесення платника ПДВ до ризикового. Критеріїв ризиковості здійснення операції наразі шість, вони згруповані у таблиці 2.

Таблиця 2 – Критерії ризиковості здійснення операцій

Зміст критерію згідно Порядку № 1165 (скорочено)	Пояснення щодо реалізації критерію	Проблеми і ризики
<p>Обсяг постачання товару/послуги за кодом УКТЗЕД/ДКПП, зазначений у ПН(РК), що подано для реєстрації в ЄРПН, перевищує величину залишку, що визначається як різниця між обсягом придбання з 01.01.2017 р. в отриманих ПН (РК), зареєстрованих в ЄРПН, збільшеного у 1,5 рази, та обсягом постачання відповідного товару/послуги, зазначеного/зазначеної в ПН (РК), зареєстрованих з 01.01.2017 р. у ЄРПН</p>	<p>Отже, щоб визнати операцію ризиковою, має встановитись така умова:</p> $O_{\text{пост}}(\text{ПН/РК}) \geq O_{\text{прид}}(\text{ПН/РК}) * 1,5 - O_{\text{пост}}(\text{ПН/РК}), \text{ де}$ <p>$O_{\text{пост}}(\text{ПН/РК})$ – ПДВ, зазначений в ПН (РК), поданий на реєстрацію в ЄРПН;</p> <p>$O_{\text{прид}}(\text{ПН/РК})$ – ПДВ з придбання за відповідним кодом за зареєстрованими ПН в ЄРПН за весь час починаючи з 01.01.2017 р.;</p> <p>$O_{\text{пост}}(\text{ПН/РК})$ – ПДВ з постачання за відповідним кодом за зареєстрованими ПН (РК) в ЄРПН з 01.01.2017 р.</p> <p>Слід додати, що перевірка такої відповідності здійснюється окремо за кожним кодом (перевірка віртуального складу)</p>	<p>Умова може порушуватись у виробників продукції та постачальників послуг, оскільки на придбанні та постачанні зазначаються різні коди. Може не виконуватись умова у суб'єктів господарювання, які придбавають товари у неплатників ПДВ; або мають націнку більш ніж 50%; або отримують аванси за ще не придбані товари</p>
<p>Відсутність (анулювання, зупинення) ліцензій, виданих органами ліцензування стосовно товарів, зазначених платником податку у ПН (РК), поданих для реєстрації в ЄРПН</p>	<p>Даний критерій контролює дотримання вимог щодо наявності чинної ліцензії. Критерій може бути застосований, якщо відбувається торгівля підакцизними товарами (алкоголь, тютюн тощо), а постачальник не має ліцензії на оптову торгівлю, експорт чи імпорт</p>	<p>Податкові накладні, виписані під час здійснення роздрібної торгівлі під даний критерій не потрапляють, проте на практиці система автоматичної перевірки їх не завжди розпізнає</p>
<p>Відсутність на дату складення ПН (РК) в Реєстрі платників акцизного податку з</p>	<p>Коли на момент складання ПН (РК) про продавця немає актуального запису в</p>	<p>Якщо здійснюється реалізація непідакцизними маслами/мастилами/розчинниками, які йдуть за підакцизними</p>

Зміст критерію згідно Порядку № 1165 (скорочено)	Пояснення щодо реалізації критерію	Проблеми і ризики
реалізації пального щодо суб'єкта господарювання, який подав для реєстрації в ЄРПН ПН (РК), у яких зазначено товар (пальне) за кодами згідно з УКТЗЕД відповідно до підпункту 215.3.4 пункту 215.3 статті 215 ПКУ	Реєстрі платників пального акцизу, то за такими ПН (РК) буде зупинена реєстрація	кодами УКТ ЗЕД, необхідно повідомляти про це контролюючий орган шляхом подання Таблиці даних платників ПДВ
Складення РК до ПН, що виписана на отримувача-платника ПДВ, якщо передбачається зміна номенклатури товару/послуги	Даний критерій стосується тільки РК на зміну номенклатури. При цьому його реєстрація може бути зупинена тільки, передбачається зміна перших чотирьох цифр коду УКТ ЗЕД товару або перших двох цифр коду ДКПП послуг	Зупинка реєстрації такого РК може відбутись у випадку передоплати, коли постачається інша номенклатура, ніж була запланована чи проплачена покупцем або у випадках з пересортуванням
Перевищення суми компенсації вартості товару/послуги, зазначеного в РК на зменшення суми ПЗ, поданого отримувачем такого товару/послуги для реєстрації в ЄРПН, над величиною залишку, що визначається як різниця між обсягом придбання на митній території України такого товару/послуги з 01.01.2017 р., зазначеного постачальником у зареєстрованих у ЄРПН ПН, складених на отримувача такого товару/послуги, та обсягу постачання з 01.01.2017 р., зменшеного у 1,5 рази та зазначеного отримувачем у зареєстрованих у ЄРПН на постачання такого товару/послуги.	Даний критерій буде застосовано, якщо сума компенсації вартості товару/послуги у РК перевищить різницю між обсягом придбання і обсягом постачання у 1,5 рази. Якщо сума зменшення ПЗ за таким РК виявиться більше різниці між обсягом придбання отримувачем у цього постачальника товару/послуги і обсягом постачання цього товару/послуги зменшеного у 1,5 рази, здійсненим отримувачем, реєстрація цього буде зупинена. Така різниця розраховується згідно із зареєстрованими ПН/РК з 01.01.2017 р.	
Подання для реєстрації в ЄРПН РК на зменшення ПЗ до ПН, складеної та зареєстрованої	Даний критерій ризиковості зупиняє реєстрацію РК, що зменшують суму ПЗ з	Слід підкреслити, що раніше використовувався строк – 14 календарних днів, а наразі його збільшили до 30 календарних

Зміст критерію згідно Порядку № 1165 (скорочено)	Пояснення щодо реалізації критерію	Проблеми і ризики
постачальником товарів/послуг на неплательника податку на додану вартість, у строк, що перевищує 30 календарних днів з дня складення податкової накладної, зареєстрованої в ЄРПН без порушення граничних строків реєстрації, крім розрахунку коригування до податкової накладної, у якій відображені операції з постачання електричної енергії	ПДВ за податковими накладними, виписаними на неплательників ПДВ після закінчення 30 календарних днів з дати її складання ПН та за умови її своєчасної реєстрації	днів. Під цей критерій не потраплять РК до ПН, у яких відображені операції з постачання: електричної енергії (товарна підпозиція 2716 УКТ ЗЕД); природного газу (товарні підпозиції 2705, 2709 та 2711 11); теплової енергії (умовний код товару 00401)

Джерело: складено авторами на основі [4]

Отже, якщо операції, що проводить суб'єкт господарювання, не підпадають під критерії, окреслені у таблиці 2, то підстав для зупинення реєстрації виписаних ним податкових накладних (розрахунків коригування) не може бути.

Питання, що розкривають алгоритм автоматизованого моніторингу податкових накладних (розрахунків коригувань), адміністративне та судове оскарження результатів розгляду комісією пояснень платника ПДВ, складання Таблиці платника ПДВ стане об'єктами наших подальших досліджень.

Література:

1. План роботи ГУ ДПС у Кіровоградській області на перше півріччя 2023 року / Офіційний сайт ГУ ДПС у Кіровоградській області. URL: <https://kr.tax.gov.ua/diialnist/plani-ta-zviti-roboti/694701.html> (дата звернення: 23.11.2023)
2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://cutt.ly/vwmRxeSY> (дата звернення: 23.11.2023)
3. Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо відновлення обмеження перебування грального бізнесу на спрощеній системі оподаткування : Закону України від 12.01.2023 р. № 2876-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2876-20#Text> (дата звернення: 23.11.2023)
4. Порядок зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних : Постанова КМУ від 11.12.2019 р. № 1165. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1165-2019-п#Text> (дата звернення: 23.11.2023)
5. Про затвердження довідника кодів податкової інформації : Наказ ДПС України від 11.01.2023 р. № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0017912-23#Text> (дата звернення: 23.11.2023)

УДК 657

Ціцька Надія

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний університет природокористування
м. Львів, Україна

Ціцький Павло

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Національний університет водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна

ОСНОВНІ ОЗНАКИ ТА ФУНКЦІЇ ПОДАТКІВ ЯК СКЛАДОВОЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ

Податки є одним із основних джерел доходів державного бюджету, як в Україні, так і в будь-якій іншій розвиненій країні в ринкових умовах. Податкова система – це потужний механізм розвитку країни. Ефективна податкова система означає збалансовану податкову політику та ефективність адміністрування податків. Динаміка сучасних змін і викликів пов'язані з поглибленням процесів глобалізації та інтеграції, формування інформаційного суспільства та побудова цифрової економіки показують, що податкова система потребує адаптації та готовності трансформаційних змін з метою забезпечення країни стабільними, надійними та необхідними податковими надходженнями. Оподаткування держави є джерелом доходів, накопичених у бюджеті.

Водночас оптимізація бюджетних надходжень без збільшення податкового навантаження стала пріоритетним завданням податківців. Це тому, що, з одного боку, збільшення податкового навантаження вже неможливе, оскільки це негативно впливає на рівень інвестиційної та ділової активності, стимулює розвиток тіньової економіки, а з іншого боку, залишається невирішеною невідповідність бюджетних і податкових надходжень. Тому, розв'язання цієї проблеми є можливим за рахунок впровадження сучасних методів і технологій, що дозволяють покращити якість роботи фіскальної служби, впроваджувати електронні сервіси, будувати в новому форматі відносини з платниками податків, розширити базу оподаткування, підвищити інформаційну відкритість, прозорість і результативність податкового адміністрування, оперативно, об'єктивно і справедливо вирішувати податкові спори, попереджувати недоброчесну поведінку та протидіяти ухиленню від сплати податків тощо [1, с. 200].

Податковий кодекс України регулює відносини у сфері податків і зборів, зокрема визначає вичерпний перелік податків і зборів та їх порядок адміністрування в Україні, платників податків і зборів, їх права та обов'язки, повноваження контролюючого органу, повноваження та обов'язки його посадових осіб під час проведення податкового контролю та відповідальність за порушення податкового законодавства [2].

Основною характеристикою податків як основного елемента

функціонування податкової системи є визначення та дослідження його основних елементних характеристик для розуміння внутрішнього змісту цього платежу та його адміністрування. Відповідно до податкового законодавства України податок – це обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку [2].

Аналізуючи дослідження вчених та практикуючих бухгалтерів і податківців, доцільно виділити основні ознаки податків (рис. 1).

Рисунок 1 – Основні ознаки податків
Джерело: розроблено авторами на основі [2]

Серед характерних особливостей оподаткування як платежу варто виділити напрямок до відповідного бюджету. Напрямок сплати податків є одним із ключових, який потребує особливого акценту з точки зору наукового розуміння. Аналіз розвитку податкових систем у різних країнах дозволяє чітко визначити податки, які відносять до загальнодержавних, і реєстрацію яких необхідно чітко віднести до бюджету на рівні територіальної громади.

Податки, як найважливіша складова податкової системи, здійснюють фіскальну та соціально – економічну функції. В свою чергу фіскальна, як основна накопичуюча функція, проявляється у контрольній підфункції, що полягає в генерації фінансових ресурсів держави та розподільчій підфункції –

перерозподілі доходів суспільства між різними верствами населення, перерозподілі суспільних благ між бідними і багатими. Соціально-економічна функція чинить вплив на економічний розвиток держави через систему пільг та звільнень. Використовуючи податкові платежі держава може впливати на розвиток певних галузей народного господарства, регулювати співвідношення попиту і пропозиції.

Нинішня податкова система повинна будуватись на довірливих стосунках між державою та платниками податків, має бути простою, зрозумілою, справедливою, забезпечувати рівність платників податків та бути далекою від корупції, зловживань і крадіжок.

Література:

1. Оніщенко Г.В. Адміністрування податку на додану вартість в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Фінансовий простір*. 2020. № 3 (39). С. 195-204.
2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 23.11.2023)

УДК 657

Цятковська Олена

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри податкового менеджменту та фінансового моніторингу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В УМОВАХ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ

Державні установи в Україні мають формувати свою діяльність таким чином, щоб можна було балансувати між наявними фінансовими ресурсами та соціальним ефектом, який необхідно досягти в суспільстві. Саме тому діяльність державних установ формується на основі результативних показників щодо ефективності діяльності та використання бюджетних коштів. Одним із таких механізмів є саме застосування у бюджетному процесі програмно-цільового методу.

Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі – метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу [1].

Програмно-цільовий метод застосовується для середньострокового планування як на рівні державного бюджету, так і місцевих бюджетів. Варто відзначити, що основними складовими програмно-цільового методу є бюджетні програми та паспорти бюджетних програм, які формуються розпорядниками бюджетних коштів. В основі цих документів закладаються результуючі показники, які мають розробляти головні розпорядники бюджетних коштів для формування бюджетних програм та паспортів бюджетних програм.

Відповідно до ст. 20 Бюджетного кодексу України програмно-цільовий метод у бюджетному процесі застосовується на рівні державного бюджету та на рівні місцевих бюджетів [1].

Одними із важливих елементів при складанні бюджетних програм є визначений перелік результативних показників бюджетної програми, який розраховується та підтверджується інформацією яка наведена у реєстрах бухгалтерського обліку та узагальнена у звітності.

Отже, саме облікова інформація є ключовим елементом при здійсненні управлінні бюджетними коштами. Оскільки розпорядники бюджетних коштів постійно здійснюють моніторинг, аналіз та оцінку ефективності виконання бюджетних програм. Крім того особливе місце у системі бюджетного процесу належить контролю за використання бюджетних коштів відповідно до тих програмних результатів, які визначені при формуванні паспорту бюджетної програми.

Основним результатом діяльності всіх державних установ на сьогодні є саме забезпечення соціального ефекту від використання як фінансових, так і нефінансових активів, і відповідно досягнення результативних показників діяльності. Тобто використання програмно-цільового фінансування у діяльності державних установ має на меті саме управління державними фінансами з найбільшою соціальною ефективністю при їх використанні.

Відповідно до статистичної інформації Державної казначейської служби України до Єдиного реєстру розпорядників та одержувачів бюджетних коштів на 01.11.2023 р. включено 66 756 одиниць. З яких 10 527 мають джерела фінансування з Державного бюджету, а 56 229 – з місцевих бюджетів. Відповідно кількість установ, які фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів перевищує майже у 5 разів кількість установ, які джерелом фінансування мають кошти державного бюджету [2].

Кожний із суб'єктів, які включені до Єдиного реєстру розпорядників бюджетних коштів мають хоча б по одній бюджетній програмі, а деякі і декілька. Варто відзначити, що всі державні установи створюються для забезпечення відповідної соціальної функції у суспільстві. І саме фінансування на основі програмно-цільового методу сприяє не тільки ефективному використанню бюджетних коштів, але і забезпечує досягненню результативних показників. Саме на підставі результативних показників оцінюється ефективність використання бюджетних коштів, які виділяються на конкретну бюджетну програму для досягнення мети та виконання завдань.

Крім того варто відзначити про важливість взаємозв'язку між програмно-цільовим методом у системі бюджетного процесу та бухгалтерського обліку державних установ. Оскільки саме бюджетні установи є виконавцями бюджетних програм, адже у процесі їх виконання забезпечується цільове та ефективне використання бюджетних коштів відповідно до паспорту бюджетної програми.

Отже, інформація яка відображається у бухгалтерському обліку щодо виконання кошторисів, а також узагальнюється у звітності є основним джерелом для оцінки, моніторингу та контролю за використанням бюджетних

коштів. Крім того, на основі інформаційних даних з реєстрів бухгалтерського обліку та звітності є основним підґрунтям для середньострокового планування та формування бюджетних програм на наступні звітні періоди, тобто бюджетного планування. Саме тому варто відзначити про важливість програмно-цільового методу у діяльності державних установ, оскільки основною метою даного механізму фінансування є саме результат, який планується досягти при виконанні відповідної бюджетної програми. А для досягнення відповідного результату здійснюються певні господарські операції, які фіксуються на субрахунках бухгалтерського обліку. Адже на основі даних бухгалтерського обліку та звітності приймаються відповідні рішення щодо управління бюджетними коштами.

Література:

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 20.11.2023)
2. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/unifie-register-search>. (дата звернення: 20.11.2023)

УДК 330.46:004.81

Чабанюк Єгор

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Науковий керівник: *В'юник Ольга*

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

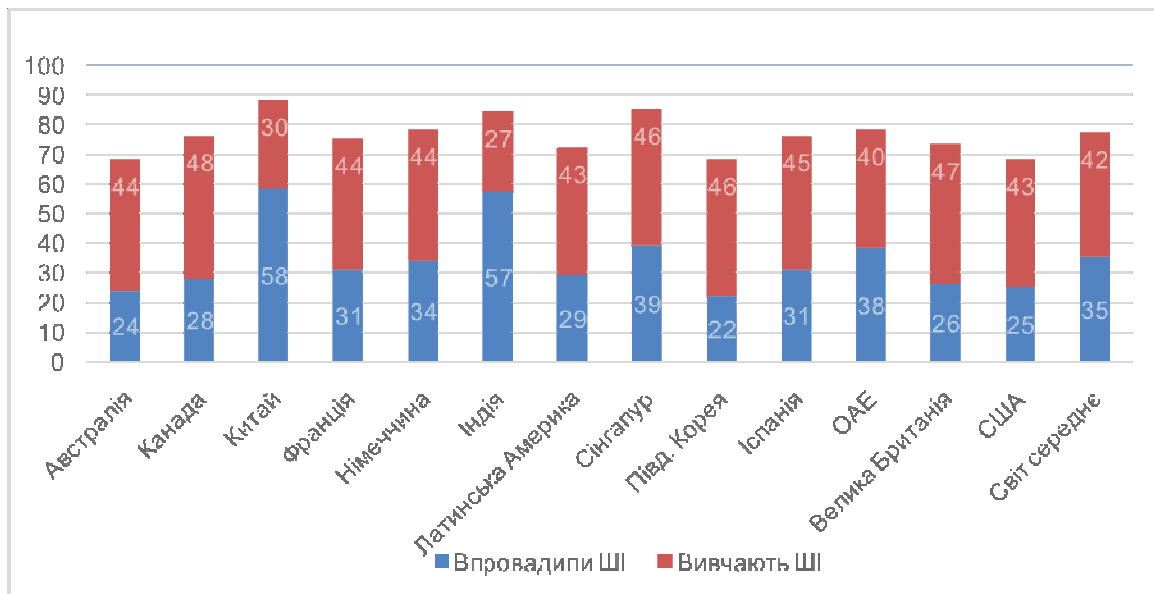
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ДРАЙВЕР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Світ перебуває на етапі прискореного розвитку прогресивних цифрових технологій, які кожен день все більше проникають у повсякденне життя людей. Вивчення штучного інтелекту (ШІ) стрімко починає виходити на передові позиції в останніх наукових дослідженнях та практичних апробаціях, а уведення елементів та механізмів ШІ у виробничі процеси починає ставати необхідністю та виступає новітнім драйвером для інноваційного розвитку всієї країни в цілому, зважаючи на те, що всі розвинені країни активно переходять на Індустрію 4.0.

У своїй праці Швець Г.О. проводить дослідження-порівняння приросту валової доданої вартості (ВДВ) за звичайними умовами розвитку та при активній інтеграції штучного інтелекту у різні економічні процеси. В роботі було виявлено, що при впровадженні ШІ відзначається ріст за всіма секторами економіки, а найбільший темп приросту ВДВ відзначається в трьох секторах: інформаційно-комунікаційні послуги (4,8%), фінансові послуги (4,3%) та виробництво (4,4%) [2].

В ШІ об'єднується потік чотирьох першорядних капіталів: матеріально-енергетичного, фінансового, індустріально-промислового, інтелектуального. Як визначили в своїй роботі Василенко С. та Кашпур А., в майбутньому ШІ може забезпечити приріст світового ВВП на 14% та 15,7 трлн \$, а сукупний економічний ефект від впровадження тільки промислового інтелекту забезпечить більше 2 трлн \$ на рік [1].

Глобальний рівень впровадження ШІ у світі станом на кінець 2022 р. становить 35%, що є на 4 пункти більшим ніж минулого року, а в деяких окремих країнах ШІ вже використовується повсюдно. На рис. 1 представимо рівень впровадження елементів ШІ та відповідно його розробки, за провідними країнами світу [2].

Рисунок 1 – Рівень впровадження та розробки ШІ у світі в 2022 році

Джерело: побудовано за даними [2]

З наведених даних можемо визначити, що передовими країнами у сфері запровадження ШІ є Китай (58%) та Індія (57%) в той же час найменшим рівнем впровадження відзначаються Велика Британія (26%), США (25%) та Південна Корея (22%), але зважаючи на рівень саме вивчення технологій ШІ можемо зробити висновок, що всі провідні країни світу взяли курс на активне введення методів і інструментів ШІ і до 2030 р. при збереженні актуальної тенденції середній рівень впровадження може збільшитися більше ніж вдвічі, тобто до 77%.

ШІ є важливим драйвером для забезпечення інноваційного розвитку компаній і, відповідно, країни, переводячи на цифрові рейки всі можливі сфери життя: виробництво, сільське господарство, ІТ-сферу, транспорт, освіту та багато інших і має сприяти інноваціям розвитку країни таким чином:

- зменшувати витрати бізнесу, підвищуючи продуктивність та дохід створенням нових бізнес-моделей та автоматизацією основних бізнес-процесів з оптимізацією всіх ланок виробництва;

- підвищити якість освіти, покращуючи сам процес навчання з можливістю корегування навчання під особливості конкретної людини;
- удосконалення медицини шляхом уведення систем ранньої діагностики та прогресивного лікування захворювань, що має посприяти збереженню людського капіталу;
- розвиток транспортної системи – уведенням автоматизованих систем логістики з прорахунком та зміною маршрутів у реальному часі, що пришвидшить оборот товарів та послуг;
- збільшення енергоефективності – шляхом оптимізації використання енергії та наявних ресурсів у реальному часі, зменшивши нераціональне використання.

Не зважаючи на всі переваги уведення ШІ, він може мати серйозні небезпечні прояви і при безконтрольному використанні може становити потенційну катастрофічну небезпеку для людства, тому двадцять вісім країн світу (ЄС, Велика Британія, США, Китай) підписали спільну декларацію Блетчлі [4] на саміті безпеки ШІ, де задекларували колективно розглядати можливі ризики і спільну роботу над дослідженням безпеки ШІ, допоки не буде розроблено глобальний набір правил у сфері ШІ.

Література:

1. Василенко С., Кашпур А. Сьогодення та майбутнє людини і економки з позиції розвитку штучного інтелекту. *The 12th International scientific and practical conference Impact of modernity on science and practice. Edmonton, Canada. 2020. С. 286-292.*
2. Глобальний індекс впровадження штучного інтелекту IBM. *IBM Global AI Adoption Index 2022.* URL: <https://www.ibm.com/downloads/cas/GVAGA3JP> (дата звернення: 01.11.2023).
3. Швець Г.О. Штучний інтелект як один з факторів інноваційного розвитку країни. *International scientific innovations in human life. Proceedings of the 3rd International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Manchester, United Kingdom. 2021. С. 430-438.*
4. UK, US, EU and China sign declaration of AI's 'catastrophic' danger. URL: <https://www.theguardian.com/technology/2023/nov/01/uk-us-eu-and-china-sign-declaration-of-ais-catastrophic-danger> (дата звернення: 02.11.2023).

Чабанюк Одаркакандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку, контролю, аналізу та оподаткування**Вергун Віра**здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Львівський торговельно-економічний університет
м. Львів, Україна

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

За сучасних умов інформація є головним елементом у системі факторів, які впливають на ефективне функціонування підприємств. Для того щоб надавати необхідну інформацію в режимі реального часу та реальної цінності таким чином, щоб менеджери підприємства могли приймати обґрунтовані управлінські рішення використовують фінансову звітність.

І саме фінансова звітність надає ключову інформацію, яка необхідна для ефективного управління підприємством, адже в ній наведена повна, правдива і неупереджена інформації про доходи, витрати, прибутки, збитки від діяльності підприємства за звітний період. Форми фінансової звітності наведені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Призначення форм фінансової звітності

Форма звітності	Призначення
Форма № 1 «Баланс» (Звіт про фінансовий стан)	Звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання та власний капітал
Форма № 2 «Звіт про фінансові результати» (Звіт про сукупний дохід)	Звіт про доходи, витрати і фінансові результати діяльності підприємства за звітний період
Форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів»	Звіт, який відображає надходження і видаток грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства у звітному періоді
Форма № 4 «Звіт про власний капітал»	Звіт, який відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду
Форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності»	Сукупність показників і пояснень, яка забезпечує деталізацію і обґрунтованість статей фінансових звітів, а також інша інформація, розкриття якої передбачено відповідними положеннями (стандартами)

Функціями фінансової звітності в системі управління є [1]:

- відображення фінансового стану, адже фінансова звітність надає об'єктивну картину фінансового стану підприємства на конкретний момент часу. Звіти, такі як баланс, виразно показують активи, зобов'язання та власний капітал, що є важливою основою для оцінки фінансової стабільності;
- фінансова звітність дозволяє змінити фінансовий результат діяльності

підприємства, що включає прибуток та збитки. Це допоможе в управлінні рентабельністю та ефективністю бізнес-процесів;

- звіти про рух грошових коштів та обігові активи допомагають у визначенні ліквідності підприємства. Це важливо для планування операцій та забезпечення достатнього рівня грошових ресурсів;
- фінансова звітність служить джерелом інформації для різних стейкхолдерів, включаючи власників, інвесторів, кредиторів та урядові органи. Це важливо для підтримки взаємодії та визначення напрямів подальшого розвитку;
- фінансова звітність визначає фінансову вартість підприємства, що є критичним для інвесторів та потенційних партнерів. Це також дозволяє підприємству змінювати свою ринкову цінність;
- фінансова звітність використовується для контролю за виконанням планових показників, зокрема показників фінансового стану, результатів діяльності та зміни у фінансовому стані підприємства.

Інформацію, яка відображена у фінансових звітах, використовується різними споживачами. В таблиці 2 сформовано цікавості найважливіших груп споживачів до фінансової звітності.

Таблиця 2 – Цікавості споживачів щодо фінансової звітності

Споживачі	Цікавості
Менеджери підприємства	Оцінювання ефективності виробничо-господарської й фінансової діяльності; ухвалення управлінських фінансових рішень
Податківці	Усі аспекти з оподаткування
Акціонери	Оцінювання відповідності прибутків ступеню ризику вкладених інвестицій; оцінювання майбутніх перспектив сплати дивідендів
Кредитори	Встановлення рівня існування ресурсів задля сплати кредитів і відсотків по них
Постачальники	Реальність існування ресурсів щодо сплати поставок
Службовці	Оцінювання стійкості та рентабельності діяльності підприємства з позиції уточнення можливостей власної зайнятості, одержання фінансових та інших пільг та платежів від підприємства
Покупці	Оцінювання довготривалості діяльності підприємства

Фінансова звітність має включати тільки доречну інформацію, яка має вплив на затвердження рішень споживачами, дозволяє своєчасно надати оцінку минулим, теперішнім та майбутнім подіям, підтвердити та спростувати їхні оцінювання, що надані в минулому. Фінансова звітність має бути достовірною.

Отже, можна зробити висновок, що фінансова звітність є важливим інструментом управління підприємством. Вона надає інформацію, яка використовується різними користувачами для оцінки фінансового стану, результатів діяльності та перспектив розвитку підприємства. Враховуючи зростання складності бізнес-середовища, підприємство має постійно вдосконалювати свою фінансову звітність, щоб вона відповідала вимогам часу та відображала всі аспекти їхньої діяльності.

Література:

1. Лень В.С., Гливенко В.В. Звітність підприємства : підручник. К.: Каравела, 2010. 672 с.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 23.11.2023)
3. Бухгалтерський облік. Хрестоматія : збірник систематизованого законодавства / Укл. І.О. Назарбаєва, Н.М. Тарасова. Вид. 5-е, перероб. К.: Бліц-Інформ, 2012. Вип. 1. С. 10-14
4. Чабанюк О.М., Балецька Т.І. Звіт про рух грошових коштів та його місце в управлінні підприємством. *Економічний простір*. 2012. № 9. С. 250-255.
5. Чабанюк О.М., Мединська Т.В. Спрощена система оподаткування: загальні положення, облік і звітність : навч.-практ. посіб., К.: Алерта, 2013. 208 с.

УДК 657

Чабанюк Одарка

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку, контролю, аналізу та оподаткування
Львівський торговельно-економічний університет
судовий експерт сектору економічних досліджень
лабораторії товарознавчих та економічних досліджень
Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України
м. Львів, Україна

Лобода Наталія

кандидат економічних наук
доцент кафедри обліку, аналізу і контролю
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ЗАВДАННЯ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ПІДТВЕРДЖЕННЯ РОЗМІРУ МАЙНОВОЇ ШКОДИ (ЗАВДАНИХ ЗБИТКІВ)

Вирішення завдань, пов'язаних із документальним підтвердженням розміру майнової шкоди (завданих збитків) банків потребує систематизації предметів та об'єктів дослідження, з якими мають справу експерти-економісти. Предметом дослідження є сутність питання, що виноситься на вирішення судового експерта-економіста. Оскільки до компетенції експерта належить документальне підтвердження суми завданих збитків та/або упущеної вигоди, то до об'єктів дослідження відносяться документи, які можуть свідчити про причини і розмір збитків. Сучасна практика проведення експертних досліджень свідчить, що найчастіше на вирішення судовим експертам-економістам ставляться такі типи питань, які прямо або опосередковано стосуються документального підтвердження суми збитків, завданих банку:

1. Завдання матеріальної шкоди (збитків) банкам від неповернення кредитів внаслідок втрати боржника у зобов'язанні та/або втрати можливості

стягнути заборгованість.

1.1. Збитки банку у зв'язку із банкрутством боржника та/або у зв'язку з недостатністю майна боржника (за умови примусового стягнення заборгованості).

Предмети і об'єкти дослідження, судових експертів-економістів у подібних ситуаціях можна систематизувати наступним чином (таблиця 1).

Таблиця 1 – Систематизація предметів та об'єктів досліджень з питань підтвердження розміру збитків та/або втраченої вигоди внаслідок банкрутства боржника та/або у зв'язку з недостатністю майна боржника

Предмет дослідження	Об'єкти дослідження
Чи відповідає вимогам Положення про кредитний комітет Банку та кредитні комісії філій БАНКУ рішення кредитного комітету (судження банку) БАНКУ № XX від XX.XX.XXXX, про видачу кредиту за кредитним договором № XX від XX.XX.XXXX?	Облікова політика банку, Положення про кредитування, кредитні договори, договори застави (забезпечення), договори поруки, акти оцінки предметів застави (забезпечення), звіти суб'єктів оціночної діяльності та рецензії на них, протоколи засідання кредитних комітетів, рішення про заміну об'єкта застави тощо, бухгалтерські документи, які підтверджують вартість об'єктів застави (забезпечення), банківські виписки по: <ul style="list-style-type: none"> • балансових рахунках 1 та 2 класу щодо обліку кредитної заборгованості; • контраktivних рахунках 24 розділу, групи 240 «Резерви під заборгованість за кредитами, що надані клієнтам»; • рахунках 6 класу «Доходи», розділу 60 «Процентні доходи»; • рахунках 9 класу «Позабалансові рахунки», груп 950 «Отримана застава» та 952 «Іпотека»; • результати проведення претензійно-позовної роботи, рішення суду, дані щодо відкриття та закриття виконавчих проваджень, списання кредитної заборгованості за рахунок резервів тощо.
Чи підтверджується документально вартість активів, що виступають/виступали забезпеченням за кредитним договором № XX від XX.XX.XXXX?	
Чи підтверджується документально списання безнадійної заборгованості за рахунок резервів банку за кредитним договором № XX від XX.XX.XXXX?	

1.2. Завдання збитків банку у зв'язку із пропуском строку позовної давності, що позбавляє права на стягнення суми боргу (основної заборгованості, нарахованих процентів, пені тощо).

Фактично відбувається втрата боржника у зобов'язанні, тобто пропуск строків позовної давності кредитором має наслідком втрату активів банком, як результат є нанесення збитків у зв'язку з діями (бездіяльністю) службових осіб, якими не вжито відповідних дій, а саме не забезпечено проведення претензійно-позовної роботи відповідно до обов'язків, покладених на них посадовими інструкціями, положеннями, статутами, законними та підзаконними актами.

При цьому, слід звернути увагу, що до компетенції судового експерта економіста не відноситься оцінка дій службових осіб, а дослідження

проводиться лише в межах документального підтвердження операцій в рамках кредитного договору.

Предмети і об'єкти дослідження, судових експертів-економістів у подібних ситуаціях можна систематизувати наступним чином (таблиці 2).

Таблиця 2 – Систематизація предметів та об'єктів досліджень з питань підтвердження розміру збитків та/або втраченої вигоди у зв'язку із пропуском строку позовної давності, що позбавляє права на стягнення суми боргу

Предмет дослідження	Об'єкти дослідження
Чи підтверджуються документально суми заборгованості, за кредитним договором № XX від XX.XX.XXXX?	<p>Облікова політика банку, Положення про кредитування, кредитні договори, договори застави (забезпечення), договори поруки, рішення про анулювання (прощення) заборгованості тощо, бухгалтерські документи, які підтверджують анулювання заборгованості, банківські виписки по:</p> <ul style="list-style-type: none"> • балансових рахунках 1 та 2 класу щодо обліку кредитної заборгованості; • контрактивних рахунках 24 розділу, групи 240 «Резерви під заборгованість за кредитами, що надані клієнтам»; • рахунках 6 класу «Доходи», розділу 60 «Процентні доходи»; • результати проведення претензійно-позовної роботи, списання кредитної заборгованості за рахунок резервів тощо.

Слід зазначити, що документальне підтвердження суми завданих збитків у досліджуваному випадку потребує врахування даних щодо періоду виникнення заборгованості, а саме даних стосовно позовної давності.

Література:

1. Воронко Р.М., Чабанюк О.М., Чік М.Ю., Воронко О.С. Особливості судово-бухгалтерської експертизи та окремі питання її нормативно-правового регулювання. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2022. Вип. 67. С. 13-20. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-ekonom/issue/view/98> (дата звернення: 26.11.2023)
2. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ М-ва юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 26.11.2023)
3. Методика з питань підтвердження матеріальної шкоди (збитків) банків: КНДІСЕ, 2021.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ В ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУРАХ АПК

Облікова політика регламентує правила ведення обліку суб'єктами господарювання. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності [3].

Необхідно враховувати, що підходи до трактування облікової політики в Україні та в міжнародній практиці мають деякі відмінності. Так, норми Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» стосуються насамперед фінансового обліку, а тому облікова політика визначається ними як необхідний компонент для формування фінансової звітності. У міжнародній практиці облікова політика поєднує вибір альтернатив, рекомендованих МСФЗ, та методичку, основу на урахуванні професійних суджень. Тому облікову політику більш доцільно визначати як інструмент управління системою обліку суб'єктів господарювання.

До складу вертикально інтегрованих структур АПК входять суб'єкти господарювання різних видів діяльності й типів спеціалізації. Агробізнес, як складна система економічних відносин, виходить за межі сільського господарства, поєднуючи у складному техніко-технологічному ланцюзі виробництво та продаж продукції рослинництва та тваринництва, її промислову переробку, постачання засобів та предметів праці для забезпечення виробничих процесів, надання супутніх послуг [2, с. 119]. У зв'язку з цим виникає необхідність максимального урахування особливостей діяльності інтегрованих структур АПК для забезпечення під час формування облікової політики інформаційних запитів внутрішніх та зовнішніх користувачів.

На вибір облікової політики інтегрованих структур АПК впливає значна кількість факторів: поєднувані галузі, види діяльності, організаційно-правова форма; розміри суб'єктів господарювання та рівень самостійності їхніх дій; особливості побудови стратегії фінансово-господарського розвитку; вибір системи оподаткування; ефективність інформаційного забезпечення; технічна оснащеність функцій управління та рівні відповідальності; кваліфікаційні характеристики обліково-управлінського персоналу; матеріальне заохочення персоналу.

Зважаючи на потребу в урахуванні значної кількості факторів, які здійснюють вплив на облікову політику інтегрованої структури, необхідно систематизувати логічну послідовність дій в умовах конкретного інтегрованого формування.

Доцільним є застосування загальної схеми методичного підходу до розробки облікової політики, запропонованого Король Г.О., Ізвековою І.М. та Ясногор О.О., який включає наступні етапи: формування спеціальної комісії, на яку покладається розробка облікової політики суб'єкта господарювання; дослідження факторів, які впливають на формування облікової політики суб'єкта господарювання; визначення потреб та інтересів користувачів облікової інформації для їх урахування при розробці облікової політики; формування переліку елементів, які повинні бути зафіксовані в обліковій політиці суб'єкта господарювання; вибір способів ведення обліку за кожним елементом облікової політики; закріплення обраної облікової політики у відповідних документах суб'єкта господарювання [1, с. 783].

Розгалуженість інтегрованої структури АПК передбачає необхідність формування єдиної системи обліку та звітності з метою забезпечення порівнянності показників та своєчасності подання інформації для формування консолідованої звітності. Єдність у підходах до формування показників системи обліку та звітності передбачає необхідність розробки єдиної облікової політики, яка забезпечує користувачів повною, достовірною та зіставною інформацією про фінансовий стан та результати фінансово-господарської діяльності групи компаній.

При розробці облікової політики інтегрованої структури АПК доцільно чітко зафіксувати правила ведення обліку основних засобів, методи нарахування амортизації, особливості оцінки запасів, вибір бази розподілу загальноновиробничих та загальногосподарських витрат тощо. При цьому, як вже зазначалося, повинна забезпечуватися єдність підходів у веденні обліку всіма суб'єктами господарювання, які входять до складу інтегрованого формування.

Отже, процес формування облікової політики інтегрованих структур АПК є розгалуженим, він постійно удосконалюється та триває упродовж усього періоду функціонування створеної структури. Це забезпечує вибір найбільш раціональних підходів у веденні обліку, а також прийняття ефективних управлінських рішень щодо різних аспектів діяльності інтегрованої структури.

Література:

1. Король Г.О., Ізвекова І.М., Ясногор О.О. Сутність поняття «облікова політика» та методичні підходи до його формування в умовах підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 8. С. 780-784. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/129.pdf (дата звернення: 19.11.2023).
2. Лисенко А.М. Економічний потенціал суб'єктів господарювання сфери агробізнесу: особливості формування, систематизація показників, методи оцінки / Концептуальні підходи та механізми стимулювання розвитку соціально-економічних систем та суб'єктів ринку : монографія ; за заг. ред. Н.В. Шандової. Херсон: Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2023. С. 90-149. <https://dspace.kntu.kr.ua/items/7b06a7b3-25a2-4943-92f8-9ec34c609d74> (дата звернення: 19.11.2023).
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#n9> (дата звернення: 19.11.2023).

АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ ТА ЙОГО РІЗНОВИДИ

У сучасну добу новітніх технологій, які значно полегшують копіювання чужих робіт, проблема привласнення авторства суттєво загострилася, особливо з урахуванням відсутності законодавчо встановлених вимог і усталених процедур оцінювання наукових та навчальних робіт на предмет наявності академічного плагіату та інших порушень академічної доброчесності. Тому не дивно, що останнім часом з'являється все більше матеріалів про академічну доброчесність, свідченням чого є збільшення кількості зафіксованих випадків плагіату, фальсифікації та фабрикації результатів в наукових працях українських вчених та освітян.

Кожен із дослідників, хто досліджує проблему плагіату, зазначає, що це явище – давнє і пов'язується з винайденням письма [1], а також транскордонним, загальнолюдським, оскільки вдавання до плагіату є, «без сумніву, проблемою дуже багатьох ВНЗ світу» [3, с. 134]. Найзагальніше визначення плагіату впливає з етимології самого слова «плагіат», яке первісно походить із латинського *plagiatus* – «викрадений». Приміром, у глосарії сайту plagiarism.org вміщено таку дефініцію: «Плагіат – це відтворення або привласнення чужої роботи без посилання на джерело; видавання чужої роботи за власну» [2]. Покликаючись на Інтернет-словник Міріам Вебстер, сайт класифікує як плагіат такі дії: 1) вкрати та видати за власні ідеї та слова іншого; 2) використати чужі матеріали без посилання на джерело; 3) здійснити літературну крадіжку; 4) представити як нові й оригінальні ідеї чи продукти, взяті з існуючого джерела. Тобто, плагіат є актом шахрайства (шахрайством), що охоплює крадіжку чужої роботи й обман інших щодо цієї роботи [5]. Таке ж визначення плагіату подає й сайт Міжнародного центру академічної доброчесності: «використання чужої роботи чи ідеї, видаючи їх за власні» [6].

У цілому вирізняють такі основні різновиди академічного плагіату:

- дослівне запозичення текстових фрагментів без оформлення їх як цитат з посиланням на джерело; в окремих випадках некоректним вважають навіть використання одного слова без посилання на джерело, якщо це слово використовують в унікальному значенні, наданому цим джерелом;
- використання фактів, ідей, формул числових значень тощо з певного джерела без посилання на нього;
- перефразування тексту джерела у формі, що є близькою до оригінального тексту, або наведення узагальнення ідей, інтерпретацій чи висновків з певного джерела без посилання на це джерело;
- подання як власних робіт дисертацій, монографій, навчальних посібників,

статей, тез, звітів, контрольних, розрахункових, курсових, дипломних та магістерських робіт, рефератів тощо, виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання.

Сайт однієї з найвідоміших у світі антиплагіатних програм Turnitin запропонував документ «10 Types of Plagiarism», що становить собою перелік видів академічного плагіату (ранжованих за ступенем тяжкості й частотою появи в текстах), укладений на основі результатів опитування близько 900 викладачів ВНЗ світу:

- Clone («Submitting another's work, word-for-word, as one's own»): копіювання, точне відтворення (слово в слово) чужого тексту й видавання його за свій;
- CTRL-C («Containing significant portions of text from a single source without alterations»): містить значну частину тексту одного джерела без змін;
- Find – Replace («Changing key words and phrases but retaining the essential content of the source»): зберігається основний зміст джерела зі зміною ключових слів і фраз;
- Remix («Mixing paraphrased material from multiple sources»): парафрази матеріалів кількох джерел упорядковуються так, щоб текст виглядав цілісним;
- Recycle («Borrowing generously from one's previous work without citation») – це, по суті, дублювання автором власних результатів (так званий «самоплагіат»), значних шматків раніше опублікованих текстів без посилань;
- Hybrid («Combining perfectly cited sources with copied passages without citation») – це бездоганне поєднання цитованих джерел і скопійованих абзаців без посилання;
- Mashup («Mixing copied material from multiple sources») – це мікс, змішування скопійованих матеріалів із кількох джерел;
- 404 Error («Citing non-existent sources or including inaccurate information about sources») – «Помилка 404»: текст містить посилання на неіснуючі джерела, недостовірні відомості про джерела;
- RSS Feed («Including proper citation of sources but containing almost no original work»): текст має належне оформлення цитат, але майже не містить оригінальних думок;
- Re-tweet («Including proper citation but relying too closely on the text's original wording and/or structure»): текст містить належне цитування, але, по суті, дублює формулювання та/або структуру первісного (оригінального) тексту [4].

Треба зазначити, що академічний плагіат не варто ототожнювати з порушенням авторського права. Крім цього, академічний плагіат слід відрізнити від помилок цитування, які зазвичай вважаються менш суттєвим порушенням академічної доброчесності. Іноді їх розглядають як різновид академічного плагіату, але такі помилки найчастіше притаманні студентському

середовищу.

Дотримання академічної доброчесності є одним із провідних завдань закладів вищої освіти у сучасному середовищі. Учасникам освітнього процесу повинні бути забезпечені єдині вимоги до програмної перевірки, можливість надання пояснень та доведення своєї невинуватості у випадку звинувачення у академічному плагіаті або інших порушеннях академічної доброчесності, встановлення спеціальними законами та нормативними документами закладів вищої освіти та наукових установ чітких процедур та критеріїв ідентифікації цих порушень. При розробці цих документів варто враховувати провідний досвід інших країн світу.

Література:

1. Ковальова А. Проблеми академічного плагіату та авторського права у цифровому просторі України. *Спеціальні історичні дисципліни*. 2013. Ч. 21. URL: http://history.org.ua/JournALL/sid/sid_2013_21/6.pdf. (дата звернення: 23.11.2023)
2. Glossary. URL: <http://www.plagiarism.org/plagiarism-101/glossary> (дата звернення: 23.11.2023)
3. Sieńczyło-Chlabicz J. Odpowiedzialność nauczycieli akademickich, doktorantów i studentów z tytułu popełnienia plagiatu. *Transformacje prawa prywatnego*. 2010. № 1. S. 133-157.
4. 10 Types of Plagiarism. URL: <http://go.turnitin.com/posters/plagiarism-spectrum>. (дата звернення: 23.11.2023)
5. What is Plagiarism? URL: <http://www.plagiarism.org/plagiarism-101/what-is-plagiarism/> (дата звернення: 23.11.2023)
6. Why Integrity? International Center for Academic Integrity. URL: <http://www.academicintegrity.org/icai/integrity-1.php>. (дата звернення: 23.11.2023)

УДК 657.446

Черновол Олена

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Вербицька Світлана

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Облікова політика підприємства відіграє важливу роль у податковому плануванні. Оскільки, з одного боку – вона є локальним нормативним актом, положення якого визначають методичну, організаційну та технологічну складову податкового планування, з іншого боку – облікова політика виступає одним із методів податкового планування, який дає можливість оптимізувати податкові платежі підприємства, через використання відповідних інструментів. Тобто, правильно сформована облікова політика підприємства забезпечує

максимальне використання можливостей чинного законодавства з метою зменшення податкових платежів чи зміни терміну їх сплати й, відповідно, – збільшення доходів і прибутків підприємства.

В цьому контексті, основна суть побудови облікової політики полягає в тому, що з усіх альтернативних варіантів ведення обліку, встановлених законодавством, обирається той, який має переваги перед іншими з точки зору можливості оптимізації податкових платежів. Крім того, при виборі допустимих варіантів ведення обліку, слід враховувати й специфіку господарської діяльності конкретного підприємства [1].

Основними завданнями облікової політики, як інструменту податкового планування є: забезпечення на належному рівні організації обліку розрахунків за податками і зборами; розробка системи внутрішніх податкових реєстрів; розробка та затвердження графіка документообігу задля інформаційного забезпечення формування показників у податкових реєстрах; безперервне проведення моніторингу податкового законодавства, з метою недопущення помилок під час справляння податкових платежів; здійснення поточного контролю за дотриманням норм чинного законодавства під час нарахування та сплати податків і зборів.

Під час формування облікової політики слід враховувати наявність наступних альтернативних варіантів обліку, відносно деяких об'єктів, які мають вплив на податкові платежі підприємства [2]:

- вибір методу нарахування амортизації (прямолінійного; зменшення залишкової вартості; прискореного зменшення залишкової вартості; кумулятивного; виробничого; нарахування 50% вартості, яка амортизується, в першому місяці використання об'єкта і решта 50% вартості, яка амортизується, у місяці їх списання з балансу; нарахування 100% вартості в першому місяці використання об'єкта) – впливає на величину витрат, а отже – на величину фінансових результатів до оподаткування податком на прибуток підприємств;
- встановлення основних критеріїв виокремлення основних засобів з-поміж інших споріднених видів активів (таких як малоцінні необоротні матеріальні активи і малоцінні та швидкозношувані предмети), – вартісного та терміну використання. Такий поділ дає змогу змінювати величину фінансового результату, й, відповідно, впливає на суму податку на прибуток підприємств;
- встановлення терміну корисного використання об'єкта основних засобів або нематеріальних активів, який є складовою при розрахунку амортизації, – впливає на суму нарахованої амортизації та, відповідно, на величину витрат й фінансових результатів до оподаткування;
- порядок обліку витрат на утримання основних засобів та їх ремонт. До 10% сукупної балансової вартості всіх груп основних засобів на початок звітного року відноситься платником податків до складу витрат, а понад 10% – збільшують первісну вартість основних засобів. Сума ремонту до 10% вартості основних засобів включається до витрат і збільшує собівартість продукції основних засобів виробничого призначення,

- зменшуючи величину фінансових результатів до оподаткування;
- вибір методу оцінки запасів при вибутті (ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів, середньозваженої собівартості, собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО), нормативних затрат, ціни продажу) – впливає на величину витрат й фінансових результатів до оподаткування;
  - вибір способу визначення резерву сумнівних боргів – дає можливість збільшити суму витрат звітного періоду та відстрочити термін сплати податку на прибуток підприємств;
  - визначення складу та порядку створення забезпечень майбутніх витрат і платежів – дає змогу рівномірно розподіляти відповідні витрати між звітними періодами та впливає на величину фінансових результатів до оподаткування;
  - інші альтернативні варіанти.

Таким чином, правильне визначення та обґрунтований підхід до формування елементів облікової політики за окремими об'єктами бухгалтерського обліку є одним із напрямів ефективного податкового планування підприємства.

Література:

1. Кузьменко Г.І. Облікова політика підприємства, як один з інструментів оптимізації оподаткування. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2010. Випуск 18. Ч. II. С. 123-129.
2. Нормативно-правове забезпечення бухгалтерського обліку в підприємницькій сфері. *Міністерство фінансів України* : офіційний веб-сайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja1> (дата звернення: 20.11.2023).

657.336.22

Черновол Олена

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Шелюженко Дмитро

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗРАХУНКІВ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ЗА ЄДИНИМ ПОДАТКОМ ЧЕТВЕРТОЇ ГРУПИ

Нині більшість фермерських господарств для оподаткування результатів своєї діяльності використовують спеціальний податковий режим у формі єдиного податку четвертої групи, порядок справляння якого регламентується главою I розділу XIV Податкового кодексу України (ПКУ).

Об'єктом оподаткування для платників єдиного податку четвертої групи є

площа сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень), що перебуває у власності господарства або надана йому у користування, у тому числі на умовах оренди (ст. 292.1 ПКУ) [1]. Базою оподаткування для платників єдиного податку четвертої групи є нормативна грошова оцінка 1 гектара сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень) з урахуванням коефіцієнта індексації, визначеного станом на 1 січня базового податкового (звітного) року відповідно до порядку, встановленого ПКУ для справляння плати за землю [1].

Таким чином, об'єктом бухгалтерського обліку розрахунків фермерських господарств за єдиним податком четвертої групи є:

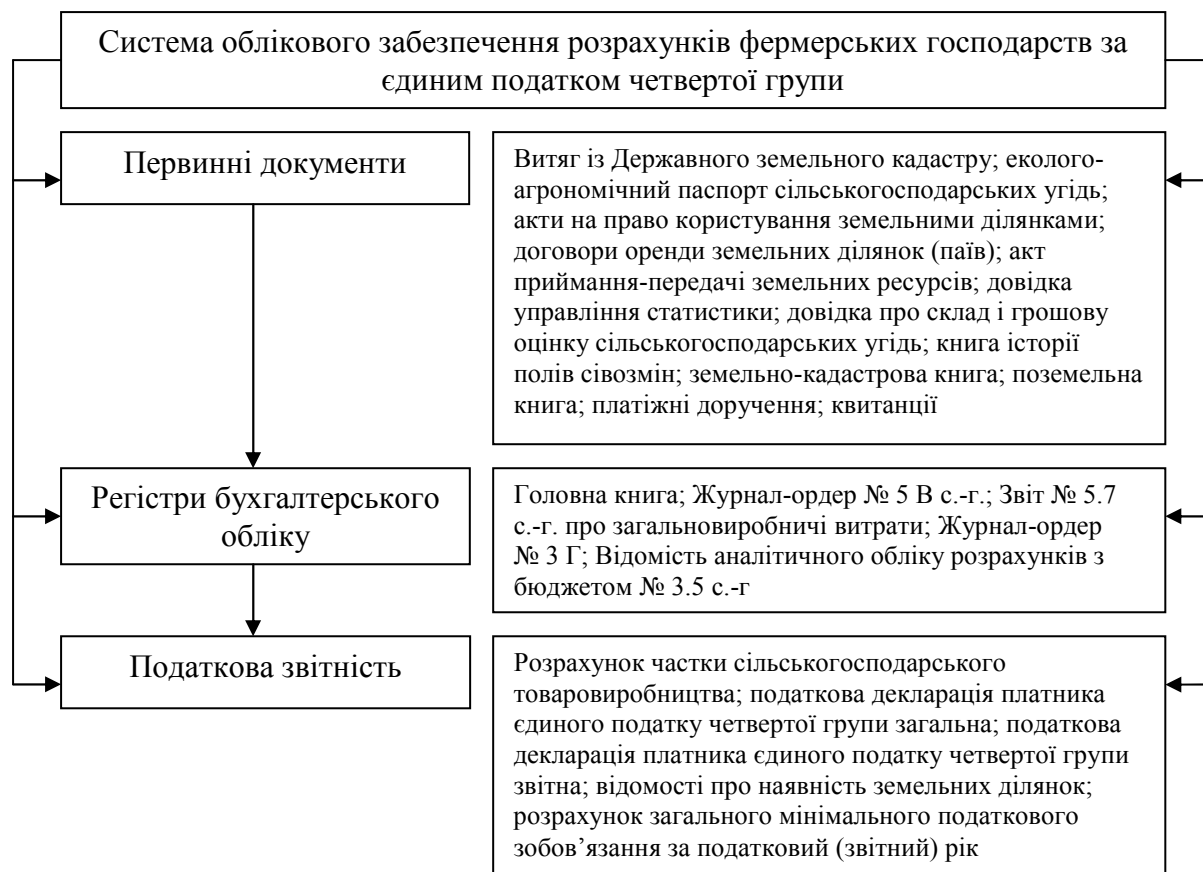
- площа сільськогосподарських угідь;
- нормативна грошова оцінка 1 га сільськогосподарських угідь;
- зобов'язання щодо єдиного податку перед бюджетом.

При цьому, фермерському господарству необхідно забезпечити облік земельних ділянок, як тих, що перебувають у власності, так і тих, що взяті в оренду, або здані в оренду. Оскільки згідно п. 295.9.6 і п. 295.9.7 ст. 295 ПКУ передбачено обмеження щодо включення площі сільськогосподарських угідь до декларації платника: при наданні платником єдиного податку четвертої групи (орендодавцем) сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду в оренду іншому платникові єдиного податку четвертої групи (орендарю), орендована площа земельних ділянок не може включатися до декларації з податку орендаря, а враховується у такій декларації орендодавця; у випадку, коли платник єдиного податку четвертої групи (орендар) орендує сільськогосподарські угіддя та/або землі водного фонду у особи (орендодавця), що не є платником єдиного податку четвертої групи, орендована площа земельних ділянок включається до декларації з податку орендаря [1].

Слід зазначити, що основою для здійснення розрахунків фермерських господарств за єдиним податком четвертої групи є документи бухгалтерського обліку. Оскільки усі господарські операції відображаються й узагальнюються в системі бухгалтерського обліку, ці дані вносяться до облікових реєстрів, інформація з яких, у свою чергу, є підставою для проведення податкових розрахунків по формування показників податкової звітності. Тобто, всі первинні документи (облікового та господарсько-правового характеру), реєстри бухгалтерського обліку, форми звітності, у яких відображається інформація пов'язана із обчисленням і сплатою єдиного податку четвертої групи, формують систему облікового забезпечення податкових розрахунків (рис. 1).

Слід зазначити, якщо земля господарства знаходиться тільки за місцем його реєстрації, то подається одна декларація. В іншому випадку складаються й подаються дві декларації: одна (загальна) – за місцем реєстрації фермерського господарства, інша (звітна) – за місцем знаходження земельних ділянок.

Таким чином формування ефективної системи облікового забезпечення розрахунків фермерських господарств за єдиним податком четвертої групи є передумовою належного виконання їх податкових зобов'язань з єдиного податку перед бюджетом.

Рисунок 1 – Система облікового забезпечення розрахунків фермерських господарств за єдиним податком четвертої групи

Література:

1. Податковий Кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page35> (дата звернення 17.11.2023).

УДК 336.221.2:338.23

Шалімов Володимир

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки

Гапонюк Ольга

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки
Донецький державний університет внутрішніх справ МВС України,
м. Кропивницький, Україна

ПРИНЦИПИ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В РЕКОМЕНДАЦІЯХ ОЕСД

Подальший розвиток України передбачає набуття членства в ЄС та активізація її ролі в глобальному та європейському просторі, що визначає необхідність узгодження бюджетного менеджменту, бюджетної політики та бюджетного процесу із вимогами та рекомендаціями ЄС та інших міжнародних

організацій. Принципам бюджетного регулювання приділяють важливу увагу міжнародні організації, зокрема, OECD (Organization for Economic Co-operation and Development) або ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку). ОЕСР – міжнародна організація, членами якої на сьогодні є 38 країн, 70 країн мають статус партнерів ОЕСР, беручи участь у багатьох сферах її діяльності (за впливом ОЕСР належить до трійки провідних світових економічних установ разом з МВФ та Світовим банком).

OECD розроблені рекомендації щодо бюджетного управління (Recommendation of the Council Budgetary Governance) [1] як процесу формування річного бюджету, нагляду за його виконанням і забезпечення його відповідності суспільним цілям. Важливо відмітити такі акценти щодо ролі та значення бюджетів, на яких наголошується в даному документі: 1) бюджет є центральним політичним документом уряду, який показує, як він розставлятиме пріоритети та ресурси для досягнення своїх річних і багаторічних цілей; 2) будучи основним інструментом реалізації фіскальної політики, бюджет має значний вплив на управління економікою в цілому; 3) прозорість бюджету є ключовим елементом, який лежить в основі загальної програми прозорості, підзвітності та довіри до уряду; 4) національний парламент відіграє фундаментальну роль у ухваленні бюджетних рішень і забезпеченні відповідальності уряду, і що, окрім доступу до бюджетних документів і даних, парламент і громадяни повинні мати можливість брати участь у обговоренні варіантів бюджетної політики та впливати на нього, відповідно до їхнього демократичного мандату, компетенції та перспектив; 5) бюджетне управління є важливою опорою загальної структури державного управління і має сприяти узгодженості з іншими ключовими елементами структури державного управління; 6) складання бюджету є не просто прерогативою центральних урядів, а процесом, який охоплює всі рівні уряду, оскільки в різних країнах застосовуються різні повноваження та рівні автономії; 7) бюджетні системи та процедури повинні бути скоординованими, узгодженими та послідовними на всіх рівнях уряду в інтересах сприяння комплексному національному огляду державних фінансів та сприяння інформованому обговоренню наслідків для бюджетного управління відповідно до національних правових та інституційних рамок.

Дані рекомендації встановлюють десять принципів, які надають стислий огляд належної практики в усьому спектрі бюджетної діяльності, мають на меті надати практичні вказівки щодо розробки, впровадження та вдосконалення бюджетних систем для позитивного впливу на життя громадян, підкреслюють важливість принципів бюджету для інших аспектів належного державного управління, включаючи доброчесність, відкритість даних, досягнення стратегічних цілей та сприяння довірі між громадянами та урядом. Ці десять принципів визначають такі вимоги до бюджетного управління: 1) бюджетне управління в межах фіскальних цілей, тобто управління бюджетами в чітких, надійних і передбачуваних межах фіскальної політики; 2) узгодження бюджетів із середньостроковими стратегічними планами і пріоритетами уряду; 3) виконання, оцінка та Value for Money, що передбачає розробку такої

структури бюджетування капітальних витрат, щоб задовольнити потреби національного розвитку економічно ефективним і узгодженим способом; 4) забезпечення відкритості, прозорості і доступності бюджетних документів і даних; 5) забезпечення всеохоплюючих, активних та реалістичних обговорень щодо варіантів бюджету; 6) надання вичерпного, точного і надійного звіту про державні фінанси; 7) активне планування, керування та контроль виконання бюджету; 8) встановлення продуктивності, оцінки та співвідношення ціни й якості невід'ємною частиною бюджетного процесу; 9) визначення, оцінка та зважене управління довгостроковою стабільністю та іншими фіскальними ризиками; 10) сприяння цілісності та якості бюджетних прогнозів, фіскальних планів і виконання бюджету шляхом суворої перевірки якості, включаючи незалежний аудит [1].

У рекомендаціях OECD підкреслено, що разом з іншими інструментами державної політики – такими як закони, нормативні акти та спільні дії з іншими членами суспільства – бюджет спрямований на втілення пріоритетів, річних та багаторічних цілей, а ефективно бюджетне управління підтримується різними стовпами сучасного державного управління: прозорістю, чесністю, відкритістю, участю, підзвітністю та стратегічним підходом до планування і досягнення національних цілей.

Отже, акцент робиться в значній мірі на принципи ефективного бюджетного менеджменту, на важелі, які забезпечують його ефективність та результативність. Це є зрозумілим, оскільки бюджет та управління бюджетом є ключовим каменем в архітектурі довіри між державою та її громадянами.

Література:

1. Recommendation of the Council on Budgetary Governance. OECD, Public Governance & Territorial Development Directorate. 2015. URL: <https://www.oecd.org/gov/budgeting/Recommendation-of-the-Council-on-Budgetary-Governance.pdf> (дата звернення: 20.11.2023)

УДК 336.221.2:338.23

Шалімов Володимир

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки,

Хромей Марія

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Донецький державний університет внутрішніх справ МВС України,

м. Кропивницький, Україна

МОЖЛИВОСТІ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В ЗРОСТАННІ ПОДАТКОВОЇ СКЛАДОВОЇ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Згідно з Бюджетним кодексом України [2] податкові доходи бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад складаються з податків, які зараховуються за певними нормативами (податок на доходи фізичних осіб –

від 15 до 60%, рентна плата – від 5 до 45%), та податків (зборів, обов'язкових платежів), які в повному обсязі зараховуються до місцевих бюджетів (акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів, податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, місцеві податки та збори).

Дослідження структури доходів місцевих бюджетів [1] показують, що в структурі надходжень за січень-грудень 2022 р. найбільшу питому вагу займає податок з доходів фізичних осіб: у структурі доходів загального фонду без трансфертів ПДФО складає – 68,4%, в структурі загального та спеціального фондів (із трансфертами) ПДФО складає 49%. Надходження податку з доходів фізичних осіб до місцевих бюджетів протягом січня-грудня 2022 р. завжди знаходились в додатному значенні. Це зумовлено, по-перше, зростанням відрахувань із заробітних плат військовослужбовців, по-друге, свою роль відіграло збільшення нормативу зарахування ПДФО до місцевих бюджетів – з 60% до 64% з початку 2022 року. Найбільший абсолютний приріст був у грудні +8,5 млрд гривень або +34,4%, порівняно із груднем 2021 р. У грудні 2022 р. обсяг надходжень ПДФО сягнув рекордних показників в 33,3 млрд гривень на місяць. Звісно, це зумовлено значним зростанням грошових виплат військовослужбовцям, адже із 33,3 млрд гривень третю частину складав ПДФО із виплат військовослужбовцям (11,1 млрд гривень). Але така ситуація неприємна кожній об'єднаній територіальній громаді і особливо сільським та селищним бюджетам, які потерпають від інших складнощів.

При визначенні можливостей зростання доходів необхідно враховувати ключові показники, необхідні при формуванні проектів бюджетів територіальних громад. Наприклад в методичних рекомендаціях [3] для податку з доходів фізичних осіб пропонують такі: витрати на оплату праці; кількість отримувачів соціальної пільги та її обсяг; сума податку, що підлягає поверненню платнику у зв'язку з нарахуванням податкової знижки; ставка податку; розміри: мінімальної заробітної плати, посадового окладу працівника I тарифного розряду ЄТС, прожиткового мінімуму для працездатних осіб; індекс споживчих цін; податковий борг, надмірно сплачений обсяг ПДФО. Для плати за землю виділяють такі ключові показники: нормативна грошова оцінка (НГО) земельних ділянок з урахуванням індексації; площа земель, нормативну грошову оцінку яких проведено/не проведено; площа земель в розрізі фізичних та юридичних осіб; ставки земельного податку та орендної плати, встановлені відповідною місцевою радою; розміри орендної плати, визначені у договорах оренди; інвентаризація земельних ділянок, наданих у користування та/або придбаних у власність, та перегляду укладених договорів оренди землі; податковий борг, надмірно сплачений обсяг плати за землю; пільги зі сплати плати за землю; заплановані земельні аукціони з продажу прав та земельних ділянок

Відзначають такі причини неефективності в наповненні власних бюджетів: ухиляння від сплати податків (або недостатня ефективність фіскальних органів на місцях), слабкий розвиток інфраструктури громади (відповідальність за це лежить здебільшого на органах місцевої влади),

міграційний фактор [5]. Підтримуємо позицію [4], що заради ефективного планування дохідної частини бюджетів ОТГ та реальних можливостей з її розширення, органам місцевої влади слід співпрацювати з фіскальними органами з питань: визначення кількості осіб, що сплачують податки; обсягу їх нарахувань; забезпечення вчасного і повного виконання платниками податків своїх податкових зобов'язань; рівня добровільного виконання платниками вимог податкового законодавства; вивчення стану платіжної дисципліни; виявлення та залучення до сплати роботодавців та громадян із метою запобігання сплати заробітку в «конвертах» тощо.

Література:

1. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 рік. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16105> (дата звернення: 20.11.2023).
2. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 20.11.2023).
3. Методичні рекомендації Формування проекту бюджету територіальної громади на 2024 рік. URL: <https://u-lead.org.ua/storage/admin/files/75b6cfecd899b40f9a7effd.pdf> (дата звернення: 20.11.2023).
4. Овчаренко Т., Бочі А., Поворозник В. Особливості формування та виконання бюджету об'єднаних територіальних громад. 2017. 136 с. https://icps.com.ua/assets/uploads/images/images_final.pdf (дата звернення: 20.11.2023).
5. Піддубний І. Децентралізація в Україні: чи можуть громади підвищити доходи бюджетів? <https://voxukraine.org/detsentralizatsiya-v-ukrayini-chy-mozhut-gromady-pidvyshhyty-dohody-byudzhetiv> (дата звернення: 20.11.2023).

УДК 657.471

Шалімова Наталія

доктор економічних наук, професор

декан економічного факультету

Центральноукраїнський національний технічний університет

Цандекова Лариса

начальник

Управління Східного офісу Держаудитслужби в Кіровоградській області

м. Кропивницький, Україна

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО АУДИТУ У РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Цілі сталого розвитку (ЦСР), які ще називають «Глобальними цілями» - це загальний заклик до дій, спрямованих на те, щоб покінчити з бідністю, захистити планету і забезпечити мир і процвітання для всіх людей у світі.

Роль державного аудиту в особі Supreme Audit Institutions (SAIs) у реалізації Цілей сталого розвитку (SDGs) шляхом проведення аудитів та оглядів підтримана INTOSAI, яка включила SDGs як наскрізний пріоритет 2 в свій Стратегічний план на 2017-2022 рр. та започаткувала ініціативу «Auditing SDGs». Стратегічний план визначив чотири широкі підходи, за допомогою яких

SAIs можуть розраховувати на вагомий внесок на національному, регіональному та глобальному рівнях у досягнення SDGs. Такими підходами є:

- оцінка готовності національних систем звітувати про прогрес у досягненні SDGs, а згодом – аудит їх роботи та надійності даних, які вони надають та презентують;
- проведення аудитів виконання, які вивчають економічність, ефективність і дієвість ключових державних програм, які сприяють досягненню конкретних аспектів SDGs;
- оцінка та підтримка впровадження SDG 16, яка частково стосується прозорих, ефективних та підзвітних установ;
- демонстрація взірцевості у прозорості та підзвітності у своїй діяльності, включаючи аудит та звітність.

Роль SAIs у впровадженні Цілей сталого розвитку розкривається через три цілі ISSAI 12 та їх принципи. Цінності та переваги SAIs полягають у тому, що вони здатні змінити життя громадян через:

- зміцнення підзвітності, прозорості та доброчесності органів влади та державного сектору;
- демонстрування постійної відповідності потребам громадян, парламенту та інших зацікавлених сторін;
- представлення себе як зразкову організацію, що показує (надає) приклад.

Ініціатива «Auditing SDGs» включає два напрямки: аудит готовності до впровадження Цілей сталого розвитку («SDGs Preparedness Audit») та аудит впровадження SDGs («Audit of SDGs Implementation»). Обидва види аудиту ідентифіковані як такі, що належать до аудиту ефективності (performance audit).

Аудит готовності до впровадження Цілей сталого розвитку дозволяє вивчити економічність, ефективність та результативність готовності уряду до реалізації SDGs. Відмінною ознакою даного аудиту готовності є необхідність комунікації. Підкреслюється, що аудит готовності вимагатиме від аудиторів широкого спілкування та залучення зацікавлених сторін протягом усього процесу аудиту. Чим більша різноманітність зацікавлених сторін, тим багатшим буде аудит; наприклад, SAI може залучати громадян, організації громадянського суспільства, приватний сектор і відповідні міністерства до планування та проведення аудиту. У рамках цієї ініціативи 73 SAIs і один субнаціональний аудиторський офіс в Африці, Азії, Карибському басейні, Європі, Латинській Америці та Тихоокеанському регіоні провели аудит ефективності готовності до реалізації SDGs. На сайті INTOSAI Development Initiative розміщено звіти окремих країн з семи регіонів.

Аудит виконання Цілей сталого розвитку розробляється в рамках ініціативи INTOSAI Development Initiative – IDI's SDGs Audit Model (ISAM). Даний вид аудиту зосереджується: 1) на досягненні узгоджених на національному рівні цілей, пов'язаних із даними цілями; 2) не на суб'єктах, проектах, програмах чи процесах, а скоріше на взаємодії між ними для досягнення наскрізних результатів. Окрім зосередження на досягненні результатів, методологія аудиту, рекомендована в ISAM, заохочує SAIs

включати дії для посилення впливу аудиту протягом усього процесу аудиту. Аудит виконання Цілей сталого розвитку – це аудит впровадження набору політик, які сприяють досягненню узгодженої на національному рівні цілі, пов'язаної з однією чи декількома цільовими показниками SDGs. Він робить висновок щодо: 1) прогресу, досягнутого на шляху до досягнення узгодженої на національному рівні цілі; 2) наскільки ймовірним є досягнення мети на основі поточних тенденцій; 3) адекватності національної цілі порівняно з відповідними Цілями сталого розвитку.

Зараз відбувається пілотне впровадження ISAM за підтримки 170 аудиторів із 55 SAIs з усіх регіонів INTOSAI. Це включає проведення аудиту сильної та стійкої національної системи громадського здоров'я (пов'язаної з SDG 3.d) для 39 SAIs; аудиту стійких державних закупівель (пов'язаний із SDG 12.7) для 14 SAIs у Латинській Америці; аудит ліквідації насильства щодо жінок з боку інтимного партнера (пов'язана із SDG 5.2) для SAI Uganda. Модель підтримки для цих аудитів включає інноваційні механізми, як-от використання аналітики даних, інтегровану систему підтримки навчання та аудиту, а також підтримку для сприяння впливу аудиту.

Виконання таких аудитів в Україні є необхідним, враховуючи необхідність інтеграції в глобальний та європейський простір, тому підтримуємо необхідність імплементації методології ISAM з урахування особливостей національного законодавства з метою проведення аудиту Цілей сталого розвитку [1].

Література:

1. Ганущак В.Ю. Аудит цілей сталого розвитку: міжнародний досвід. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-28.04.2023.11> (дата звернення: 26.11.2023).
2. Auditing the SDGs. INTOSAI Development Initiative. Supporting effective, accountable and inclusive Supreme Audit Institutions. URL: <https://www.idi.no/work-streams/relevant-sais/auditing-sdgs> (дата звернення: 26.11.2023).

УДК 631:355.01

Шаталов Олександр

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,

Соколенко Анатолій

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

м. Дніпро, Україна

ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ТА СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сільське господарство відіграє важливу роль у стабільності економіки та забезпеченні продовольчої безпеки України, воно є основним постачальником продовольства та важливим гравцем національної економіки. Повномасштабне

вторгнення Росії в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 р., мало згубні наслідки для аграрного сектору України, що суттєво знизило рівень їх економічної безпеки.

Важлива роль, яку відіграє аграрний сектор у забезпеченні стійкості економіки України в умовах затяжної війни і повоєнного відновлення, потребує розробки стратегій та впровадження заходів, спрямованих на адаптацію сільськогосподарських підприємств до викликів і ризиків війни, а також закладення підґрунтя для відновлення їх потенціалу зростання у довгостроковій перспективі повоєнного майбутнього. У цьому контексті, розробка та впровадження ефективного механізму стратегічного управління економічною безпекою є ключовим завданням для забезпечення конкурентоспроможності та стійкого розвитку аграрного сектору.

Розвиток механізму стратегічного управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств в Україні стоїть перед низкою важливих викликів і можливостей, зокрема це:

- втрата контролю над територіями (повномасштабне вторгнення знизило частку сільськогосподарських земель в обігу, адже частина ділянок наразі окуповані або потребують розмінування. На площі, які безпосередньо постраждали внаслідок воєнних дій, припадало близько 36% довоєнного вирощування зернових у країні. Загальна кількість суб'єктів господарювання, які зазнали втрат унаслідок збройної агресії, становить 2653 од. (площа ріллі – 1,9 млн га, багаторічні насадження – 9 тис. га). Окрім того, територія близько 1 млн га потребує обстеження на наявність вибухонебезпечних предметів. [4] Втрата цих територій через військові дії призвела до втрати доступу до аграрних земель і ресурсів, що суттєво вплинуло на економічну безпеку);
- руйнування інфраструктури всередині країни (складні умови посівного сезону – не єдина проблема. Пошкоджена та зруйнована або знищена інфраструктури та техніки. З'явилися труднощі через нестачу місць для зберігання врожаю, оскільки частина складів, зерносховищ знищені);
- проблеми експорту сільськогосподарської продукції (після збору рекордного врожаю 108,8 млн т зернових та олійних у 2021-2022 рр. в Україні прогнозувався рекордний обсяг експорту на світовий ринок. Але через війну, а з нею й логістичні проблеми, український експорт призупинився. У портах Чорного та Азовського морів виявились заблокованими понад 20 млн т зернових та олійних. Експорт зерна в перші місяці був обмежений до 500 тис. т на місяць у порівнянні з 5 млн т до війни. За даними МінАгро, Україна втрачала \$170 млн щодня через заблоковані порти. Загальновідомо, що експорт сільськогосподарської продукції в Україні є найбільшим серед усього експорту. Блокування морських портів призвело до значного скорочення експорту з 6-7 млн. тон на місяць до 1,5 млн. тон, що призвело до падіння внутрішніх цін реалізації аграрної продукції нижче рівня собівартості навесні [2]. Частково проблему вирішила зернова угода, яка була підписана в кінці липня і згідно якої розблокували 3 українські порти: «Одеса»,

«Чорноморськ» та «Південний». Але з'явилась проблема заторів у Чорному морі через саботаж росії під час інспекції суден – середня кількість суден, які проходять інспекції, складає 3-4 на добу, це катастрофічно мало [1]);

- згортання інвестиційних процесів (унаслідок повномасштабного вторгнення фактично відбулась зупинка інвестиційних проектів через надвисокі інвестиційні ризики. Інтегральний показник Індексу інвестиційної привабливості у І половині 2022 р. впав до 2,17 балів з 5-ти. Це значення найнижче з 2013 р., коли індекс впав до 1,8 бала);
- безпека (найгостріша проблема всіх власників сільськогосподарських товариств – безпека працівників під час польових робіт. Для збереження безпеки працівників на полях компанія Feodal спільно з Міністерством аграрної політики України запустила проєкт Military.feodal.online, який допомагає аграріям оперативно передавати інформацію про заміновані поля до органів ДСНС та ЗСУ, щоб якнайшвидше знешкодити залишені небезпечні об'єкти. «Для цього заявник залишає на базі сервісу компанії Feodal заявку, в якій у супровідному інтерфейсі вказує інформацію про стан і проблему поля та координати, де потрібна перевірка і знешкодження об'єкту», - йдеться у повідомленні компанії [3]).

Серед основних проблем, з якими стикнулися сільськогосподарські підприємства варто виділити наступні:

- погіршення кадрового потенціалу у зв'язку із нестачею кваліфікованих працівників;
- слабкий рівень захисту прав власності та часті випадки рейдерського захвату;
- збільшення проблем з розрахунками із торговими мережами;
- збільшення ризиків, пов'язаних із можливістю вимкнення електроенергії;
- непередбачувані дії держави, постійні зміни законодавства.

Вітчизняний сектор АПК й надалі має продовжувати розвиватися і після війни відповідно до плану післявоєнного відновлення України. У січні 2023 р. ВРУ прийняла за основу законопроекти № 8298 та № 8299 щодо додаткової підтримки бізнесу під час воєнного стану, відповідно до яких звільнено від оподаткування на період з 1 березня 2022 р. до 31 грудня року, наступного за роком, у якому припинено або скасовано воєнний, надзвичайний стан, платників ЄП 4 групи за земельні ділянки, що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями російської федерації, а також визначені обласними військовими адміністраціями як засмічені вибухонебезпечними предметами та/або на яких наявні фортифікаційні споруди [5]. Полегшено доступ до кредитного фінансування завдяки розширенню державної кредитної програми «Доступні кредити 5-7-9: кредитування сільськогосподарських товаровиробників під 0% протягом перших 6 місяців та під 5% протягом наступних 6 місяців. При цьому максимальна сума збільшена до 90 млн грн.

Необхідно активно адаптувати підходи та стратегії, щоб відповісти на

зміни в галузі та забезпечити стійкий розвиток аграрного сектору. Інтеграція технологій, розвиток фінансової стійкості, підтримка держави та співпраця можуть стати ключовими чинниками успіху у досягненні економічної безпеки та стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Проте задля покращення економічної безпеки та забезпечення стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств у повоєнній довгостроковій перспективі необхідним є не лише припинення війни, але й відбудова вітчизняного аграрного сектору економіки з урахуванням: його відновлення на територіях, що постраждали від бойових дій; децентралізації аграрної економіки; забезпечення цілісності АПК; максимального заохочування та державної підтримки аграрного сектору економіки; розвитку сільських населених пунктів; репозиціонування України в глобальній системі; сталого розвитку сільськогосподарського виробництва з використанням біоенергетичного потенціалу аграрного сектор, нарощування первинного й поглиблення перероблення сільськогосподарської сировини всередині країни, збільшення частки сільськогосподарської продукції з більшим вмістом доданої вартості в експорті.

Література:

1. Агробізнес України під час війни. Інфографічний довідник 2021-2022. URL: <https://agribusinessinukraine.com/> (дата звернення: 25.11.2023)
2. Вплив війни на стан аграрної галузі в Україні. URL: <https://economics.org.ua/images/Analitika-agro-sector2023.pdf> (дата звернення: 25.11.2023)
3. Кузовкін Е. Аграрні відносини під час війни: як держава допомагає аграріям з регіонів, що постраждали від воєнних дій. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/agrarni-vidnosini-pid-chas-viyni-yak-derzhava-dopomagaе-agrariyam-z-regioniv-shcho-postrazhdali-vid-.html> (дата звернення: 25.11.2023)
4. Собкевич О.В. та ін. Пріоритети забезпечення стійкості промисловості й аграрного сектору економіки України в умовах повномасштабної війни : аналіт. доп. ; за ред. Я.А. Жаліла. К.: НІСД, 2023. 49 с.
5. Як відновити аграрну галузь. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/15/698035/> (дата звернення: 25.11.2023)

UDC 657.6

Krzysztof Szlichciński

Doktor nauk ekonomicznych

Profesor w Akademii Nauk Stosowanych Mazovia

m. Siedlce, Polska

PERMANENTNY «AUDYT» AGENCJI RATINGOWYCH NA RYNKU PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH

W prezentowanym opracowaniu podjąłem próbę dokładniejszej analizy działalności i „usankcjonowania” roli agencji ratingowych na rynkach finansowych. Korzystanie z ocen ratingowych jest na trwałe wpisane w działania takich instytucji jak amerykańska Komisja Nadzoru Papierów Wartościowych i Giełd (Securities and

Exchange Commission – dalej „SEC”), Bank Międzynarodowych Rozliczeń Finansowych (Bank for International Settlements), Narodowe Stowarzyszenie Komisarzy Ubezpieczeniowych (National Association of Insurance Commissioners) oraz European Securities and Markets Authority (ESMA)¹ w Unii Europejskiej. W UE działalność agencji ratingowych jest rejestrowana i nadzorowana przez ESMA, niezależny organ nadzorczy Unii, który ściśle współpracuje z innymi europejskimi organami nadzoru odpowiedzialnymi za sprawowanie nadzoru bankowego (European Banking Authority – EBA), ubezpieczeń i emerytur pracowniczych (European Insurance and Occupational Pensions Authority – EIOPA) oraz Europejską Radę ds. Ryzyka Systemowego (European Systemic Risk Board – ESRB). ESMA sprawuje nadzór nad 30 zarejestrowanymi należącymi do grup kapitałowych oraz agencjami ratingowymi [13]. Nadzór ten obejmuje przede wszystkim następujące obszary:

- zatwierdzanie metodologii ratingowych w celu zapewnienia kompletności i spójności ocen ryzyka oraz osiągnięcia wysokiej jakości ocen ratingowych;
- ład korporacyjny w procesie przeglądu ocenianych podmiotów w celu zapewnienia pełnej niezależności podmiotów w nim uczestniczących oraz zmniejszenia ryzyka potencjalnego konfliktu interesów;
- niezawodność systemów informatycznych wykorzystywanych w procesie ratingowym, włączając kontrolę bezpieczeństwa informacji oraz ochronę informacji poufnych.

Oceny ratingowe są wykorzystywane przy podejmowaniu decyzji odnoszących się do zarządzania ryzykiem kredytowym, na przykład przy kształtowaniu oceny portfeli inwestycyjnych. Odniesienia do ocen wiarygodności finansowej ratingowych znajdują się w wielu uregulowaniach prawnych, na przykład odnosi się do nich 8 statutów federalnych oraz ponad 100 stanowych uregulowań prawnych. Z reguły odnoszą się do nich uregulowania określające możliwość zakupu i posiadania dłużnych papierów wartościowych przez inwestorów instytucjonalnych i mające na celu ograniczenie inwestowania w papiery o niskim poziomie ratingu. Uregulowania odnoszące się do działalności firm ubezpieczeniowych oraz banków z reguły nakładają na te podmioty obowiązek utrzymywania większych rezerw kapitałowych przy zwiększonym udziale obligacji o wyższym poziomie zwrotu w portfelu inwestycyjnym tych instytucji. Natomiast instytucje takie jak fundusze emerytalne i fundusze inwestycyjne mogą mieć takie ograniczenia zapisane bezpośrednio w postanowieniach statutowych. Szacuje się, że ponad połowa obligacji korporacyjnych podlega restrykcjom wynikającym z przyznanego im poziomu ocen ratingowych.

Amerykańska Komisja Nadzoru Papierów Wartościowych i Giełd nie definiuje dokładnie pojęcia Statystycznie Uznanej Narodowej Instytucji Ratingowej (Nationally Recognized Statistical Rating Organization), podejmując decyzję o uznaniu danej agencji w formie non-action letter, poddaje ocenie sześć podstawowych elementów ich funkcjonowania:

- (1) strukturę organizacyjną agencji ratingowej,

¹ ESMA jest niezależnym organem UE, który został ustanowiony w dniu 1 stycznia 2011 roku. Agencje ratingowe są zarejestrowane lub certyfikowane przez ESMA zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1060/2009 z dnia 16 września 2009 r. w sprawie agencji ratingowych (rozporządzenie w sprawie agencji ratingowych)

- (2) posiadane zasoby środków finansowych,
- (3) liczbę oraz poziom kwalifikacji zatrudnionego personelu,
- (4) niezależność agencji ratingowej od ocenianych przedsiębiorstw,
- (5) stosowane procedury ocen,
- (6) posiadanie wewnętrznych procedur zapobiegających nadużyciom związanym nielegalnym wykorzystaniem publicznie niedostępnych informacji oraz ich przestrzeganie w praktyce.

W Polsce, podobnie jak na innych, wyżej rozwiniętych rynkach finansowych, oceny udzielane przez agencje ratingowe przyczyniają się do poprawy bezpieczeństwa i ciągłości obrotów na rynku papierów wartościowych, a także są przydatne przy podejmowaniu racjonalnych decyzji wyboru inwestycji. Dla polskich podmiotów oceny te są również pomocne w pozyskiwaniu zaufania innych interesariuszy, takich jak deponenci czy partnerskie banki korespondencyjne. Oceny ratingowe stanowią jeden z elementów wyboru przy przetargach na obsługę bankową ogłaszanych przez podmioty sektora publicznego zarówno na szczeblu administracji centralnej jak i lokalnych jednostek samorządów terytorialnych. Ostatnia z wymienionych grup, to jednocześnie najbardziej liczebna grupa podmiotów korzystających z usług agencji ratingowych w procesie pozyskiwania środków finansowych drogą emisji dłużnych papierów wartościowych.

Obserwowane od czasu do czasu mniej czy bardziej spektakularne błędy ocen ratingowych w odniesieniu do poszczególnych emitentów bądź konkretnych emisji papierów wartościowych mogą wynikać przede wszystkim ze złej woli, nieprzejrzystości bądź nawet zatajania niekorzystnych informacji przez samych emitentów. Agencje ratingowe nie są wyposażone w uprawnienia do prowadzenia działań śledczych i bazują oceny zamawiane na danych i materiałach dostarczanych przez oceniane podmioty. Podstawowe zasoby agencji ratingowych oprócz metodologii i wykwalifikowanej kadry, to ich reputacja na rynku. Jeżeli okazałoby się, że jakaś agencja jest bardziej wyrozumiała czy powściągliwa w negatywnej ocenie jakiegoś „większego” czy bardziej znaczącego emitenta, to bardzo szybko utraciłaby reputację potrzebną do funkcjonowania na rynku. Oznaczałoby to zniknięcie takiego nierzetelnego podmiotu z rynku – podobnie jak to miało miejsce w przypadku audytorskiej firmy Arthur `Andersen. Z tych powodów trudno znaleźć w rzeczywistości potwierdzenie dla hipotezy „rating shopping” sprowadzającej się do założenia, iż emitenci mieliby zmieniać agencje ratingowe w poszukiwaniu możliwości uzyskania wyższych ocen dla emitowanych papierów wartościowych. W praktyce brak jednak trudno znaleźć potwierdzenie tej hipotezy, natomiast można dotrzeć do wyników badań jej zaprzeczających. Agencje ratingowe, podobnie jak inni uczestnicy rynków finansowych, podlegają kontroli organów nadzorujących funkcjonowanie tych rynków.

Wyniki kontroli agencji ratingowych przez organy nadzoru nie potwierdzają tego typu przypuszczeń. Dość paradoksalne wydają się spostrzeżenia, że wprowadzenie większej konkurencji na rynku usług ratingowych może mieć negatywny wpływ na rynki finansowe, gdyż agencje ratingowe zabiegając o pozyskanie, a później utrzymanie jak największej liczby znaczących klientów – mogłyby zaniżyć kryteria wymagań w odniesieniu do emitentów, a przez to

powodować zawyżenie udzielanych ocen wiarygodności finansowej.

Generalnie jednak agencje ratingowe przyczyniają się do poprawy bezpieczeństwa ciągłości obrotów na rynkach papierów wartościowych, gdyż ich oceny są przydatne przy podejmowaniu racjonalnych decyzji wyboru inwestycji.

УДК 657.6

Кшиштоф Шліхцінський

доктор економічних наук

професор Академії Прикладних Наук Мазовія

м. Седльце, Польща

ПЕРМАНЕНТНИЙ «АУДИТ» РЕЙТИНГОВИХ АГЕНТСТВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

У цій статті я спробував більш детально проаналізувати діяльність та «легітимізацію» ролі кредитно-рейтингових агентств на фінансових ринках. Використання рейтингів міцно увійшло в діяльність таких інституцій, як Комісія з цінних паперів та бірж США (далі «SEC»), Банк міжнародних розрахунків, Національна асоціація страхових компаній та Європейське управління з цінних паперів та ринків (ESMA)² в Європейському Союзі. В ЄС діяльність рейтингів агентств реєструється та контролюється ESMA, незалежним наглядовим органом ЄС, який тісно співпрацює з іншими європейськими наглядовими органами, відповідальними за нагляд за банківською діяльністю (European Banking Authority – ЕБА), страхуванням та професійними пенсіями (European Insurance and Occupational Pensions Authority – ЕІОРА) та Європейською радою з системних ризиків (European Systemic Risk Board – ЕSRB). ESMA здійснює нагляд за 30 зареєстрованими членами групи та кредитно-рейтинговими агентствами [13]. Цей нагляд в основному охоплює наступні сфери:

- валідація рейтингів методологій для забезпечення повноти та узгодженості оцінок ризиків і досягнення високої якості рейтингів,
- корпоративне управління процесом перегляду рейтингів для забезпечення повної незалежності залучених суб'єктів та зниження ризику потенційного конфлікту інтересів;
- надійність ІТ-систем, що використовуються в рейтинговому процесі, включаючи засоби контролю.

Рейтингові оцінювання використовуються при прийнятті рішень, пов'язаних з управлінням кредитним ризиком, наприклад, при структуруванні інвестиційних портфелів. Посилання на кредитні рейтинги можна знайти в багатьох нормативно-правових актах, наприклад, у 8 федеральних законах і понад 100 нормативно-правових актах штатів. Як правило, вони згадуються в

² ESMA є незалежним органом ЄС, який було створено 1 січня 2011 року. ESMA реєструє або сертифікує рейтингів агентства відповідно до Регламенту (ЄС) № 1060/2009 Європейського Парламенту та Ради від 16.09.2009 р. про кредитно-рейтингові агентства (Регламент про рейтингів агентства).

нормативних актах, що визначають здатність інституційних інвесторів купувати та утримувати боргові цінні папери і спрямовані на обмеження інвестицій в цінні папери з низьким рейтингом. Законодавство, що регулює діяльність страхових компаній та банків, зазвичай вимагає від них підтримувати вищі резерви капіталу за рахунок збільшення частки високоприбуткових облігацій у своєму інвестиційному портфелі. На відміну від них, такі установи, як пенсійні фонди та інвестиційні фонди, можуть мати такі обмеження, записані безпосередньо в їхніх статутних положеннях. За оцінками, більше половини корпоративних облігацій підлягають обмеженням на основі рівня їхнього рейтингу.

Хоча Комісія з цінних паперів і бірж США не дає точного визначення терміну «національно визнана статистична рейтингова організація», при прийнятті рішення про визнання агентства у формі листа про відмову від дій вона оцінює шість основних елементів їхньої діяльності:

- (1) організаційну структуру кредитно-рейтингового агентства;
- (2) його фінансові ресурси;
- (3) чисельність та рівень кваліфікації його персоналу;
- (4) незалежність рейтингового агентства від суб'єктів господарювання, що рейтинуються;
- (5) процедури рейтингування, що використовуються;
- (6) чи має воно внутрішні процедури для запобігання зловживанням, пов'язаним з незаконного використання публічно недоступної інформації та їх дотримання на практиці.

У Польщі, як і на інших, більш розвинених фінансових ринках, рейтинги, що надаються кредитно-рейтинговими агентствами, сприяють підвищенню безпеки та безперервності торгівлі на ринку цінних паперів і є корисними для прийняття раціональних рішень щодо вибору інвестицій. Для польських суб'єктів господарювання ці рейтинги також допомагають завоювати довіру інших зацікавлених сторін, таких як вкладники або банки-кореспонденти-партнери. Рейтингове оцінювання є одним з елементів вибору при проведенні тендерів на банківські послуги суб'єктами державного сектору як на рівні центрального уряду, так і на рівні місцевих органів влади. Остання група також є найчисельнішою групою суб'єктів, які користуються послугами рейтингових агентств у процесі залучення коштів шляхом випуску боргових цінних паперів.

Більш-менш вражаючі рейтингові помилки, які час від часу спостерігаються щодо окремих емітентів або конкретних випусків цінних паперів, можуть бути зумовлені насамперед недобросовісністю, непрозорістю або навіть приховуванням несприятливої інформації самими емітентами. Кредитно-рейтингові агентства не наділені повноваженнями щодо проведення розслідувань і ґрунтуються на даних та матеріалах, наданих суб'єктами рейтингування. Основним ресурсом рейтингових агентств, окрім методології та кваліфікованого персоналу, є їхня репутація на ринку. Якби агентство виявилось більш поблажливим або стриманим у своїй негативній оцінці якогось «більшого» або більш значущого емітента, воно б дуже швидко втратило репутацію, необхідну для роботи на ринку. Це означало б зникнення такого

ненадійного суб'єкта з ринку – як це сталося з аудиторською фірмою Arthur Andersen. З цих причин насправді важко знайти підтвердження гіпотезі «купівлі рейтингів», яка зводиться до припущення, що емітенти будуть змінювати рейтингові агентства в пошуках можливості отримання вищих рейтингів для випущених цінних паперів. На практиці, однак, важко знайти підтвердження цієї гіпотези, в той час як можна знайти результати досліджень, що їй суперечать. Рейтингові агентства, як і інші учасники фінансових ринків, є об'єктом пильної уваги з боку органів, що здійснюють нагляд за функціонуванням цих ринків.

Результати перевірок рейтингових агентств наглядовими органами не підтверджують таких припущень. Видається дещо парадоксальним, що запровадження більшої конкуренції на ринку рейтингових послуг може мати негативний вплив на фінансові ринки, оскільки рейтингові агентства, прагнучи залучити, а потім утримати якомога більше великих клієнтів, можуть занижувати критерії вимог до емітентів і таким чином завищувати рейтинги, які вони присвоюють.

Загалом, однак, рейтингові агентства сприяють підвищенню безпеки безперервності торгівлі на ринках цінних паперів, оскільки їхні рейтинги є корисними для прийняття раціональних рішень щодо вибору інвестицій.

Literatura:

1. P. Bolton, X. Freixas, J. Shapiro, The Credit Ratings Game, The Journal Of Finance • Vol. LXVII. № 1 • February 2012
2. D. Bongaerts, K.J. Martijn Cremers, and William N. Goetzmann, Tiebreaker: Certification and Multiple Credit Ratings, s.47 oraz s. 132 w Journal of Finance, February 2012.
3. K. Szlichciński, Rola ocen wiarygodności finansowej w postrzeganiu przedsiębiorstwa na rynku w: Nowe wyzwania dla przedsiębiorstw na rynkach finansowych, J. Węclawski, J. Fila (red. Naukowa), CeDeWu, Warszawa 2015
4. D.R. Vernazza, E.F. Nielsen, The Damaging Bias of Sovereign Ratings, Economic Notes by Banca Monte dei Paschi di Siena SpA, vol. 44, № 2-2015: ss. 361–407
5. Credit Markets Review and Outlook By John Lonski, Chief Economist, Moody's Capital Markets Research, Inc., Coronavirus May Be a Black Swan Like No Other, JANUARY 30, 2020
6. URL: <https://www.getthatright.com/top-10-best-credit-rating-agencies-in-the-world/> (25.11.2023)
7. URL: <https://www.esma.europa.eu/esmas-activities/investors-and-issuers/credit-rating-agencies> (25.11.2023)
8. Історія Standard & Poor's. URL: <http://www.standardandpoors.com/about-sp/timeline/en/us/> (25.11.2023)
9. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Moody%27s_Manual_of_Railroads_and_Corporation_Securities (25.11.2023)
10. URL: https://www.bing.com/search?q=history+of+auditing&cvid=5b5c13ea7ddb4335bae326a7167f36eb&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUqBggBEAAYQDIGCAAQABhAMgYIARAAGEAyBggCEAAYQDIGCAMQABhAMgYIBBAAGEAyBggFEAAYQDIGCAYQABhAMgYIBxAA GEAYBggIEAAYQNIBCTI0NzgyajBqNKgCALACAA&FORM=ANAB01&PC=U531 (25.11.2023)
11. The history of auditing. URL: <https://www.ecnmy.org/learn/your-economics/economy-explains-auditing-accounting/the-history-of-auditing/> (25.11.2023)
12. URL: file:///C:/01_CRA%202024/_Moody%E2%80%99s_Annual_Report_2022.pdf

<http://www.fitchpolska.com.pl/historia.htm> (28.11.2023)
13. URL: <https://www.esma.europa.eu/credit-rating-agencies/cra-authorisation> (28.11.2023)

УДК 657:336.14:334.012.46 (477)(043.3)

Щедрін Юлія
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Ткаль Ярміла
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку та оподаткування
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

ОБЛІК ДОХОДІВ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ У ЗАКЛАДАХ

З метою підвищення якості, повноти та достовірності даних фінансової звітності, на основі яких приймаються управлінські рішення у сфері державних фінансів, доречним є пошук нових науково-методичних підходів до вдосконалення організаційного та функціонального механізмів управління, формування та використання фінансових ресурсів.

Вагомий внесок у розвиток теоретичних засад і методичних підходів до вирішення проблем обліку фінансових ресурсів та здійснення контролю в бюджетних установах зробили В. Александров, П. Атамас, А. Бабич, В. Базилевич, І. Бенько, Р. Джога, О. Жадан, З.-М. Задорожний, А. Заросило, М. Коцупатрий, В. Лемішовський, С. Свірко, В. Сопко.

Заклади як учасники господарських відносин відносяться до організацій некомерційного характеру, оскільки отримання ними прибутку – не основна мета їх діяльності. Контроль за використанням фінансових ресурсів бюджетних установ потребує належного інформаційного забезпечення, оскільки інформація у разі відсутності, недостатності чи недостовірності може негативно вплинути на результати дій.

Диференціація зовнішнього та внутрішнього контролю за використанням фінансових ресурсів в установі залежить від функцій управління, які вона забезпечує інформацією, при цьому виділяється попередній, оперативний і підсумковий контроль.

Фінансові ресурси для здійснення кошторисного фінансування закладів мобілізуються через бюджетне фінансування та самофінансування. Мобілізовані фінансові ресурси об'єднуються та витрачаються для задоволення суспільних потреб.

Кошторисне фінансування як метод фінансового забезпечення закладів має переваги і недоліки. Серед переваг кошторисного фінансування установ – забезпечення балансу доходів та видатків кошторису таких установ, тобто фінансування запланованих витрат відбувається в повному обсязі.

Кошторисне фінансування закладів передбачає жорсткий і постійний контроль за використанням фінансових ресурсів. Обґрунтовані показники кошторису є орієнтиром для формування норм видатків, що, безумовно, сприяє дієвості та надійності контролю [1].

Досліджено, що логічна реалізація елементів ілюстрації зовнішнього та внутрішнього контролю використання фінансових ресурсів бюджетних установ спрямована на досягнення поставленої мети контролю. Зокрема, сформульовані мета і завдання зовнішнього та внутрішнього контролю описують:

- об'єкти зовнішнього та внутрішнього контролю, якими є обсяг формування та використання фінансових ресурсів закладів, а також чинники впливу на використання цих ресурсів;
- суб'єкти зовнішнього та внутрішнього контролю, якими є вищі посадові особи, фінансово-економічні служби, керівництво функціональних і структурних підрозділів закладів та органи державного управління України [2].

Внутрішній аудит – це діяльність з надання незалежних та об'єктивних гарантій (забезпечення впевненості в межах розумного у досягненні органами державного і комунального сектору мети та функціонуванні системи управління у спосіб, який максимально знижує ризик шахрайства, марнотратства, допущення помилок чи нерентабельності) і консультацій.

Організаційно-методичний підхід до проведення аудиту використання фінансових ресурсів у закладі має передбачати оцінку за орієнтовними напрямками адаптивної методики. Методика проведення аудиту використання фінансових ресурсів за вибраними напрямками може бути доповненою та зміненою з урахуванням регіональних та галузевих особливостей у бюджетній сфері.

Аудит використання фінансових ресурсів має проводитися для встановлення рівня ефективності виконання кошторису бюджетною установою і надання рекомендацій для поліпшення результатів використання фінансових ресурсів з одночасним аналізом причин досягнення або не досягнення запланованих результатів. Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів має передбачати застосування відносних показників, базуючись на системі звітності про кошторисне фінансування бюджетних установ протягом звітного періоду.

У сучасних суспільно-економічних умовах фінансові ресурси установ відіграють важливу роль для держави, адже від їх належного використання прямо залежить успішне функціонування, а отже, й досягнення соціальних, культурних, освітніх, наукових цілей та задоволення інших суспільних благ. Фінансовими ресурсами бюджетних установ слід розуміти ресурси у грошовій формі, що були виділені з бюджетів різного рівня, а також мобілізовані з різних джерел для здійснення діяльності та досягнення суспільно-корисних цілей. Теоретичне підґрунтя обліку та контролю за операціями з використання фінансових ресурсів у бюджетних установах полягає у чіткому визначенні його сутності, мети, завдань, предметів, об'єктів, суб'єктів, методів проведення.

Література:

1. Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 р. № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення: 26.11.2023)
2. Про затвердження документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету : Наказ М-ва фінансів України від 28.01.2002 р. № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0086-02#Text> (дата звернення: 26.11.2023)

УДК 657

Юрченко Оксана

кандидат економічних наук, доцент
асистент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Красовська Ніна

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОПЛАТИ ПРАЦІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

Доходи кожного працівника сільськогосподарського підприємства визначаються його особистим внеском, з врахуванням кінцевих результатів роботи підприємства. Вони регулюються податками. Мінімальний розмір оплати праці працівників усіх форм господарювання встановлюються законодавством.

Рівень оплати праці має відчутний вплив на поведінку працівника та роботодавця, що складається у процесі взаємовідносин між ними в умовах неврівноваженого стану попиту та пропозиції робочої сили на ринку праці. Точне та своєчасне оформлення даних про обсяги виконаних робіт, одержаної продукції, оплати праці відповідно до кількості та якості витраченої праці, правильне нарахування оплати праці кожному працівнику відповідно до чинного законодавства, а також повний та своєчасний розрахунок має великий вплив на трудову дисципліну. Тому сьогодні вивчення питання організації обліку оплати праці є дуже актуальним та займає одне з центральних місць у системі бухгалтерського обліку, оскільки є невід'ємною частиною діяльності будь-якої організації, у тому числі і сільськогосподарських підприємств.

У складі виробничих витрат сільськогосподарських підприємств оплата праці становить від 5 до 35% всіх витрат та здійснює значний вплив на формування фінансових результатів діяльності підприємства. Правильна організація обліку мобілізує працівників на виконання робіт та пошук резервів підвищення ефективності виробництва.

Облік праці та її оплата має бути організований таким чином, щоб сприяти підвищенню продуктивності праці, зміцненню трудової дисципліни, підвищення якості виробництва, виконання робіт та послуг. Тому підприємства

змушені шукати такі форми та системи оплати праці, які б не лише задовольняли учасників трудового процесу, а й підвищили ефективність заробітної плати. Питання вдосконалення обліку на сільськогосподарських підприємства є актуальними і вимагають їх вирішення з урахуванням конкретних особливостей та можливостей таких підприємств.

Як показують дослідження у більшості сільськогосподарських підприємств обліковий процес автоматизовано частково. В електронному вигляді створюються та зберігаються накази, розпорядження та організаційна документація по підприємству, а також чисті бланки первинних документів. За допомогою комп'ютера оформляються документи, призначені для банку, пенсійного фонду та фіскальних органів.

Для забезпечення своєчасного і правильного ведення обліку розрахунків з оплати праці, контролю за правильним утриманням із заробітної плати, здійснення своєчасності розрахунку з працівниками з приводу оплати за працю і складання необхідної звітності, доцільно використовувати спеціальне програмне забезпечення. Щоб максимально раціонально використовувати наявне в господарствах комп'ютерне забезпечення, необхідно автоматизувати, насамперед, облік праці та заробітної плати. Вручну заповнювати лише первинні документи, а реєстри синтетичного та аналітичного обліку вносити до комп'ютера за допомогою програмного забезпечення.

Все це дозволить значно полегшити роботу бухгалтерів, скоротити ланцюжок документообігу, автоматично можна буде переносити суми в інші реєстри бухгалтерського обліку, полегшить процес звіряння.

Крім того, необхідно посилити контроль за правильністю застосування форм первинної та зведеної документації з обліку оплати праці, а також її оформлення із заповненням усіх обов'язкових у них реквізитів.

Оплата праці сільськогосподарських працівників має специфічні особливості: поточну оплату протягом року – тарифний рівень; додаткову оплату, що передбачає стимулювання високої якості виконуваних робіт, стислість строків цього виконання, підвищення кваліфікації та тривалості роботи на підприємстві, роботи в складних умовах; доплату за продукцію за відповідних систем оплати; преміювання високоефективних наслідків роботи. Оскільки витрати на оплату праці тісно пов'язані із кадровим складом працівників та їх чисельністю, необхідно забезпечувати планування оптимальної чисельності працівників, підготовку та підвищення кваліфікації персоналу підприємства, удосконалювати організацію оплати праці шляхом вибору оптимальних систем та форм оплати праці; визначенню витрат на оплату роботи у структурі майбутніх контрактів; обліку витрат на оплату праці за калькуляційними статтям та видам діяльності; обліку витрат на оплату праці у розрізі матеріально відповідальних осіб із складанням внутрішньої звітності.

Література:

1. Про затвердження порядку обчислення середньої заробітної плати : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.02.1995 р. № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100-95-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.11.2023)
2. Про оплату праці : Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.11.2023)

УДК 631.11:336.221

Юрченко Оксана

кандидат економічних наук, доцент
асистент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Міхайлова Леся

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ГАЛУЗЕВІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ У ЦІЛЯХ ОПОДАТКУВАННЯ

Податкова система будь-якої країни має спрямованість на реалізацію як фіскальної (бюджетоутворюючої) функції, так і регулюючої. З огляду на місце сільськогосподарського виробництва у житті суспільства (за теорією фізіократів саме виробництво з використанням земельних ресурсів та енергії космосу є основою створення доданої вартості) та ментальну особливість України і наявність унікальних ресурсів сільськогосподарського виробництва саме регулююча функція для оподаткування сільськогосподарських товаровиробників є найбільш ваговою [2].

Із впровадженням Податкового кодексу України [1] система обліку результатів діяльності суб'єктів господарювання з метою оподаткування зазнала суттєвих змін. Порядок ведення обліку з метою оподаткування має встановлюватися платником податків в межах загальної облікової політики та формалізується у внутрішніх регламентах.

З метою більш повної реалізації бюджетоутворюючої та розподільчої функцій податковим законодавством з огляду на специфіку і стратегічне значення сільськогосподарського виробництва передбачено варіативний характер оподаткування, зокрема можливість вибору варіанту оподаткування за загальною системою, за режимом оподаткування фіксованим сільськогосподарським податком та спеціальним режимом оподаткуванням ПДВ сільськогосподарських товаровиробників.

Наявність плюралізму організаційно-правових форм, свобода у виборі організаційних та методичних аспектів обліку в межах діючого правового поля, специфіка господарської діяльності та варіативність оподаткування сільськогосподарських товаровиробників поряд із недостатнім рівнем методичного забезпечення та неоднозначним трактуванням термінології обумовлюють доцільність дослідження проблемних аспектів формування облікової політики, зокрема для цілей оподаткування.

Незважаючи на достатньо високий рівень розробки теоретичних та прикладних положень формування облікової політики підприємств вітчизняними науковцями та вагомий доробок здійснений економістами-аграрниками, зокрема такими як В.М. Жук, В.Б. Масаковський, М.Т. Білуха, М.Я. Дем'яненко, Н.І. Дорош, В.М. Жук, М.М. Коцупатрий, Н.Л. Правдюк та інших [3], в обліковій практиці спостерігаються суттєві проблеми обумовлені як невирішеністю методологічних аспектів, зокрема неоднозначним трактуванням термінології, так і методичних – відсутністю практичних рекомендацій з розробки податкових аспектів облікової політики сільськогосподарськими товаровиробниками, що обумовлює актуальність та цільову спрямованість публікації.

На підставі вивчення та узагальнення нормативної регламентації та праць науковців з'ясовано, що облікова політика для цілей оподаткування реалізує як права, надані податковим законодавством в частині вибору можливих варіантів розрахунку податкової бази так і права щодо варіативності методики фінансового обліку. Відповідно до сутності обліку з метою оподаткування та трактування облікової політики потребує уточнення термінологія. Так, у фаховій літературі спостерігається за цим напрямом використання різних термінів:

- «податкова облікова політика»;
- «облікова політика з метою оподаткування»;
- «облікова політика у сфері податкового обліку»;
- «облікова політика в частині розрахунків з бюджетом за податками і платежами».

Ми приєднуємось до позиції що висловлюється окремими фахівцями стосовно доцільності за податковим аспектом облікової політики використовувати термін «облікова політика з метою оподаткування». У науковій літературі та фахових методичних публікаціях відсутні обґрунтовані рекомендації щодо процедури формування облікової політики з метою оподаткування.

Література:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 25.11.2023)
2. Савченко В.М., Кононенко Л.В. Інформаційне забезпечення податкового менеджменту. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2018. Вип. 1. С. 214-220. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2018_1_25 (дата звернення: 24.11.2023).
3. Савченко В.М., Кононенко Л.В., Гай О.М. Оподаткування сільськогосподарських товаровиробників: стан, проблеми та перспективи. *Економічний простір*. 2023. № 186. С. 114-118. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/186-20> (дата звернення: 24.11.2023).
4. Савченко В., Кононенко Л. Оптимізація функціонування малих сільськогосподарських підприємств у контексті співпраці з регіональними дорадчими службами. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2022. № 14. С. 43-51. URL: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2022.14.6> (дата звернення: 24.11.2023).

УДК 336.2

*Юрченко Оксана*кандидат економічних наук, доцент
асистент кафедри аудиту, обліку та оподаткування*Шулімова Аміна*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ПОДАТКОВА ОПТИМІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

Економічна стійкість сільськогосподарського підприємства це мета, яка практично в усьому світі не здійснена без державних дотацій. Це пов'язано з цілою низкою факторів, основними з яких є природні явища та інші ризики, які не піддаються прогнозуванню (генно-модифікована продукція, цінові фактори суміжних галузей, наприклад, вартість паливно-мастильних матеріалів). Однак і подолавши ці несприятливі фактори, підприємства стикаються із внутрішніми проблемами, одна з найвагоміших – це податковий тягар. Якщо немає прибутку, все одно залишаються податки та збори, які сільськогосподарське підприємство має сплачувати – ПДФО, податок на додану вартість, податок на майно (земельний податок), рентна плата за спеціальне використання води тощо.

Податкова оптимізація будь якого підприємства, у тому числі і сільськогосподарського, полягає у зниженні податкових зобов'язань для досягнення оптимального рівня податкового навантаження, при цьому не збільшуючи податкові ризики, шляхом цілеспрямованих правомірних дій платника податків [1].

Величина податкового навантаження на сільськогосподарське підприємство залежить від різних причин, у тому числі і від вибраного режиму оподаткування. Відповідно до чинного законодавства України, а саме Податкового Кодексу України (ПКУ), вітчизняні сільськогосподарські підприємства мають право обирати одну з двох передбачених для оподаткування їхньої діяльності систем оподаткування:

- загальну систему оподаткування (базується на сплаті податку на прибуток);
- спрощену систему оподаткування (базується на сплаті єдиного податку четвертої групи).

На вибір тої чи іншої системи оподаткування сільськогосподарських підприємств впливають спеціалізація їхньої діяльності, організаційна структура виробництва, розмір підприємства, обсяги виробництва. Не менший вплив є і таких факторів, як наявність земельних угідь, забезпеченість трудовими ресурсами, обсяг наявного капіталу підприємства.

Основна мета застосування спеціального режиму у вигляді єдиного

податку четвертої групи для сільськогосподарських товаровиробників – це зниження податкового навантаження на підприємство і збільшення його прибутковості.

Базою оподаткування єдиного податку четвертої групи є нормативна грошова оцінка 1 га сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень), з урахуванням коефіцієнта індексації, визначеного за станом на 1 січня базового податкового (звітного) року відповідно до порядку, встановленого ст. 289 ПКУ (п. 292-1.2 ПКУ) [2]. Причому відповідно до п. 5 п. 8 р. ХХ ПКУ для цілей нарахування цього податку коефіцієнт індексації нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень) за 2015 та 2017-2022 рр. дорівнює 1. В 2023 р. коефіцієнт залишився незмінним.

Відповідно до п. 292-1.1 ПКУ об'єктом оподаткування є площа сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень) та/або земель водного фонду (внутрішніх водойм, озер, ставків, водосховищ), що перебуває у власності сільськогосподарського товаровиробника або надана йому у користування, у тому числі на умовах оренди [2].

Основною умовою перебування підприємства на спрощеній системі оподаткування є те, що частка сільськогосподарського підприємства за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75%. У період воєнного стану в Україні, якщо в 2022 р. не менше 30% земельної площі протягом 6 та більше місяців розташовувались на окупованій території або в зоні бойових дій, для перебування в 2023 р. на єдиному податку четвертої групи частка сільськогосподарського підприємства за 2022 р. мала бути не менше 50%. З 01.03.2022 р. платники четвертої групи звільнені від нарахування та сплати єдиного податку, якщо площі сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду розташовані на тимчасово окупованих територіях або на територіях, де ведуться бойові дії. Не сплачувати податок можуть як власники земель, так і ті, що користуються ними на умовах оренди. Пільга діє до звільнення території або до завершення бойових дій і не поширюється на земельні ділянки, розташовані на територіях, на яких активні бойові дії або тимчасова окупація завершені до 01.05.2022 р. [3].

Таким чином, одним із напрямків податкової оптимізації є правильно обраний режим оподаткування, що впливає на окремі показники діяльності та стан підприємства загалом та зменшення податкового навантаження, врахувавши можливі ризики та не порушуючи законодавчих норм.

Література:

1. Діденко А.В. Методи моделювання стратегій для податкової оптимізації. *Ефективна економіка*. 2015. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4080> (дата звернення: 23.11.2023)
2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 23.11.2023)
3. Фоміна Т.В., Пугаченко О.Б. Податкове стимулювання діяльності суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану в Україні. *Modern engineering and innovative technologies*. 2022. Issue № 20. Part 2. April / Sergeieva & Co, Karlsruhe, Germany.

- C. 113-123. URL: <https://www.moderntechno.de/index.php/meit/issue/view/meit19-02/meit19-02> (дата звернення: 23.11.2023)
4. Soufiene ASSIDI. Information quality and tax optimization case of Tunisian firms / Soufiene ASSIDI, Mohamed Ali OMRI. *European Journal of Accounting Auditing and Finance*. 2014. Vol. 2. № 5. P. 76-86

УДК 338.1

Яковенко Роман

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри маркетингу, менеджменту та економіки

Болгаров Ілля

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Економіко-технологічний інститут імені Роберта Ельворті

м. Кропивницький, Україна

АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОГО ТА ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТОВ «АСТРА КОСМЕТИК»

Використаємо методику PEST для проведення аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища, щоб представити реалістичну картину конкурентного середовища, в якому знаходиться досліджувана організація. Організації використовують аналіз PEST для розуміння та аналізу зовнішнього середовища, що допомагає їм розробляти стратегії та плани, спрямовані на досягнення своїх цілей. Цей прийом використовується для стратегічного планування. Як наслідок, компанії можуть краще розробляти маркетингові стратегії. Аналіз ризиків також допомагає визначити потенційні загрози та можливості, які можна використовувати для управління ними та зміни стратегій. Ця інформація допомагає встановити вимоги споживачів і нові можливості для створення продуктів і послуг, які відповідають сучасним тенденціям і ринковим умовам.

Середовище, в якому знаходиться досліджувана фірма, і змінні, які впливають на її зростання, наведені в таблиці 1.

Ми можемо підкреслити деякі з основних політичних впливів на зростання компанії:

Законодавчі стандарти надійності та безпеки косметичних засобів, що реалізуються споживачам. В Україні безпека продукції є головним питанням. Враховуючи, що ці продукти призначені для взаємодії зі шкірою, ця тема є ще більш актуальною в косметичному секторі індустрії краси. В Україні діє державний стандарт ДСТУ EN ISO 22716:2015, який є аналогічним EN ISO 22716:2007 під назвою «Косметика. Належна виробнича практика (GMP). Настанови з належної виробничої практики».

Стандарт EN ISO 22716 був створений як профільний стандарт для косметичної галузі та надає практичні організаційні поради щодо управління людськими, технічними та адміністративними елементами, що впливають на якість продукції на кожному етапі виробництва.

Таблиця 1 – Матриця PEST-аналізу ТОВ «Астра Косметик»

Політичні фактори	Економічні фактори
<ul style="list-style-type: none"> • Законодавчі вимоги щодо якості і безпеки косметичної продукції на споживчому ринку; • Податкова політика держави; • Військовий стан у країні; • Бюрократизація і рівень корупції; • Ступінь захисту інтелектуальної власності, закон про авторське право; • Законодавство з охорони навколишнього середовища 	<ul style="list-style-type: none"> • Темпи зростання економіки; • Девальвація державної валюти; • Рівень безробіття, розмір та умови оплати праці; • Кредитно-грошова і податково-бюджетна політика країни; • Ступінь глобалізації та відкритості економіки
Соціальні фактори	Технологічні чинники
<ul style="list-style-type: none"> • Культура споживання продукції виготовленої вітчизняним виробником; • Вимоги до якості продукції; • Тенденція на цінності щодо якісного та здорового життя; • Ставлення до натуральних і екологічно чистих продуктів; • Темпи зростання населення; • Міграція високоосвіченого населення та бізнесу 	<ul style="list-style-type: none"> • Рівень інновацій і технологічного розвитку галузі; • Розвиток технологій виробництва натуральної косметики; • Витрати на дослідження і розробку; • Можливість використання соціальних мереж для маркетингу

Джерело : складено авторами

Крім того, багато галузевих брендів або продають безпосередньо за кордоном, або імпортують свої інгредієнти з інших країн. Незалежно від того, в якій країні вони знаходяться, вони повинні дотримуватися всіх політичних і правових стандартів, що може бути складним завданням. Наприклад, у Європі та Канаді критерії щодо інгредієнтів є жорсткішими. Понад 500 з 1328 косметичних компонентів опинилися поза законом. Продукт не буде пропущений через кордон, якщо він містить будь-яку з цих речовин. Щоб гарантувати безпеку всіх речовин, FDA (Food and Drug Administration) має виконати ще багато роботи.

За допомогою таких важелів, як ставки податку на прибуток, податкова політика держави може або заохочувати, або перешкоджати розвитку цього сектору економіки. Сума ставок податку на прибуток для косметичних підприємств може вплинути на їх здатність робити інвестиції в нові дослідження та розробки, створення нових товарів і їх здатність конкурувати на ринку. Високі темпи можуть перешкоджати промислому зростанню, тоді як низькі темпи можуть йому сприяти.

На споживчу доступність косметичної продукції впливає рівень ПДВ. Збільшення ПДВ може підвищити вартість косметики, а отже, знизити споживчий попит на ці товари. Косметика, особливо та, що містить токсичні або небезпечні речовини, може обкладатися додатковими податками або штрафами в деяких країнах. Це може вплинути на рішення щодо рецептури продукту та змусити підприємства переглянути свої формули. На стандарти

безпеки та контролю якості косметичної продукції також можуть вплинути податкові норми. США можуть надавати податкові пільги підприємствам, які дотримуються суворих стандартів безпеки та якості. Також варто врахувати митні збори. Вони впливають як на залежність галузі від імпорту, так і на конкурентоспроможність вітчизняного виробництва.

Патенти, авторські права, товарні знаки, проекти та комерційні секрети належать до типів інтелектуальної власності, на які поширюється закон про авторське право, і всі вони мають значний вплив на виробництво косметики різними способами. Нові інгредієнти, технології та формули регулярно виробляються в косметичному секторі для виробництва нових продуктів. Патенти надають підприємствам виключне право на нові ідеї, дозволяючи їм ефективно захищати прориви та інвестувати в дослідження та розробки. Зовнішній вигляд та дизайн упаковки косметичних товарів мають вирішальне значення. Авторське право дозволяє власникам бізнесу керувати естетикою своїх товарів, що може мати вирішальне значення для маркетингу та ідентифікації бренду. Виробники косметики можуть використовувати торгові марки, щоб виділити свою продукцію серед продукції інших компаній і завоювати покупців. Це може включати характерні назви брендів, логотипи та крилаті фрази. Завдяки правам інтелектуальної власності можна боротися з дублюванням продукції та підробкою. Підприємства, що займаються виробництвом косметики, можуть подати до суду на будь-кого, хто намагається виробляти чи продавати підроблені версії їхніх товарів.

У період економічного зростання можливості для споживачів покращуються і споживачі витрачають більше грошей на товари та послуги, включаючи косметику. Збільшення витрат на дорогу або елітну косметику серед споживачів, які мають зростаючий зарібок, сприяє збільшенню продажів. У часи економічного успіху клієнти могли б охочіше випробувати нові бренди та товари. Якщо косметичні компанії пропонують свіжі, креативні ідеї, вони можуть отримати від цього вигоду.

Зростає попит на рідкісні продукти. У стабільні економічні часи більше людей готові витратити гроші на дорогу косметику високого класу, оскільки вважають її інвестицією у свою красу та добробут.

Збільшення добробуту може створити більше можливостей фінансування досліджень і розробок косметичної промисловості. У результаті цього можуть виникнути нові продукти та інгредієнти, вигідні як для споживачів, так і для бізнесу.

Кредитно-грошова та податково-бюджетна політика країни через низку важливих механізмів суттєво впливає на виробництво косметики.

Доступ до кредиту та витрати на фінансування: обсяг доступного кредиту та грошово-кредитна політика впливають на відсоткові ставки та доступність фінансування для косметичного бізнесу. Низькі відсоткові ставки та доступний кредит можуть стимулювати інвестиції в розробку, виробництво та дослідження нових продуктів. Вищі витрати на позики можуть бути результатом високих процентних ставок. Податкове навантаження на виробників косметики є питанням фіскальної та бюджетної політики. Нижчі

ставки корпоративного податку або інші податкові пільги можуть сприяти інвестиціям у виробництво та зростанню галузі, і навпаки.

УДК 338.2:355/359

Яковенко Роман

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри маркетингу, менеджменту та економіки

Дяків Ігор

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Економіко-технологічний інститут імені Роберта Ельворті

м. Кропивницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ В УМОВАХ ВІЙНИ

Україна переживає найбільшу війну в Європі з часів Другої світової війни, і ця ситуація має суттєвий вплив на управління бізнесом в країні. Війна завжди впливає на всі аспекти суспільства, включаючи бізнес-середовище. Умови війни створюють складні завдання та виклики для підприємців та управлінців, які вимагають особливих підходів та навичок. Тому розглянемо основні особливості управління бізнесом в умовах війни та запропонуємо стратегії, які допоможуть підприємствам ефективно функціонувати в небезпечних умовах.

Основні виклики управління бізнесом в умовах війни:

- Безпека персоналу та активів – одним з найважливіших пріоритетів стає безпека персоналу та активів підприємства. Умови війни можуть призвести до небезпеки для працівників та можливості дестабілізації підприємства. Управлінці повинні розробити стратегії та плани евакуації, забезпечити дотримання стандартів безпеки та мінімізувати ризики. Також дуже важливим є урахування загрози різкого підвищення мобільності працівників як за власним бажанням, так і через зовнішні фактори (мобілізація до збройних сил, необхідність переїзду тощо);
- Постачання та логістика – умови війни можуть призвести до перерв у постачаннях та логістичних викликів через територіальні обмеження та небезпеку на шляху поставок. Управлінцям доводиться розробляти альтернативні шляхи поставок та гнучкі стратегії для забезпечення безперервності бізнесу. Це стосується всіх без виключення аспектів економічної діяльності: постачання ресурсів, зокрема з-за кордону; руху та переміщення робочої сили; зміни місця мешкання цілісних груп споживачів унаслідок бойових дій; руху товарів, ресурсів та виробничих потужностей всередині структурних підрозділів одного підприємства; транспортування готової продукції до місць реалізації або конкретних споживачів тощо;
- Правовий контекст – управлінці повинні дотримуватися законів та інших

актів регуляції, які встановлені в умовах війни, а також співпрацювати з урядовими органами та дотримуватися законодавчих вимог щодо здійснення бізнесу в умовах конфлікту. Доволі часто уряд спрощує вимоги до роботи приватного бізнесу в умовах війни, дозволяючи йому ставитись менш відповідально до власних найманих працівників. При цьому надважливу роль відіграє наявність морального стрижня в підприємця та усвідомлення власної соціальної відповідальності за події в країні та економіці;

- Гнучкість та адаптація – умови війни є непередбачувими і управлінцям важливо бути гнучкими та готовими до швидких змін у стратегіях та діях. Вони повинні вміти працювати в умовах невизначеності та шукати нові можливості в складних обставинах. Надзвичайне значення при цьому мають виробнича мобільність підприємства та мобільність компетентності управлінця;
- Співпраця та взаємодія – умови війни вимагають співпраці будь-якої бізнес-одиниці з іншими підприємствами, органами влади та громадськими організаціями. Спільна дія дозволяє забезпечити більшу стабільність та допомагає управляти кризовими ситуаціями. Приватний бізнес спроможний безпосередньо сприяти успішності бойових дій через фінансування певних підрозділів у межах власних можливостей та громадянської свідомості, надавати допомогу у лікуванні та реабілітації поранених, допомагати сім'ям загиблих та вимушеним переселенцям тощо. Крім всього цього, приватний бізнес, враховуючи наявний організаційний та комунікаційний потенціал, спроможний сприяти процесам самоорганізації населення в сферах оборони своїх територій, організації ліквідації наслідків бойових дій, організації розмінування звільнених територій, створення нових форм заохочення та сприяння перемозі через застосування ресурсу власної креативності.
Стратегії управління бізнесом в умовах війни:
- Забезпечення безпеки – розробка та впровадження програм безпеки, які включають в себе евакуаційні плани та тренування персоналу, формування програм військової компетентності персоналу, яка може включати в себе: базове володіння холодною та гарячою зброєю, курси самооборони, основи знань у галузі медицини та дій у разі надзвичайних ситуацій, основи практичної психології, аутотренінгу та самоменеджменту;
- Диверсифікація постачань – пошук альтернативних постачальників та логістичних рішень, які зменшують ризики перерв та зривів постачань. При цьому в нагоді можуть стати як традиційні, добре відомі партнери, які також будуть змінювати географію та принципи організації своєї діяльності, а також пошук нових партнерів, які можуть мігрувати з більш небезпечних територій. При цьому варто використовувати соціальні мережі та групи у месенджерах, які суттєво спростять процеси пошуку нових бізнес-партнерів та дозволять ситуативно реагувати на зміни в логістиці. Все це, в комплексі, формує абсолютно нову якість

підприємницької компетентності, яка в разі підвищує ефективність управління бізнесу в умовах нормального підприємництва, яке характеризується низьким рівнем ризиків;

- Моніторинг та аналіз ситуації – постійний моніторинг політичної, соціальної та економічної ситуації, що дозволяє реагувати на зміни та адаптувати стратегії виживання бізнесу з урахуванням зовнішніх викликів та загроз. Не менш важливим при цьому є участь приватного бізнесу у наданні пропозицій органам місцевого самоврядування та державного управління щодо організації державно-приватного партнерства та практичних аспектів управління державою та регіоном;
- Залучення доцільних ресурсів – використання допоміжних служб, консультантів та громадських організацій для покращення безпеки та розв'язання проблем. Долучення до волонтерських програм та діяльності волонтерських організацій як у вигляді донора, так і реципієнта міжнародної допомоги. Також під час таких глобальних ускладнень як правило активізується діяльність міжнародних структур у наданні грантів, що також може бути використано приватним бізнесом. Слід зазначити, що обсяги зовнішньої допомоги, що надаються Україні країнами-союзниками є дуже суттєвими і також можуть бути використані й на розвиток приватного бізнесу, що принципово збільшує межу виробничих можливостей і може сприяти не лише його збереженню, а й розширенню та підвищенню рівня прибутковості;
- Підвищення соціальної відповідальності – активна участь у гуманітарних програмах та підтримка місцевих спільнот передбачає спроможність бізнесу ділитися наявним ресурсом з оточуючим середовищем всупереч економічній доцільності ведення бізнесу. Принципове значення за таких умов відіграють принципи соціальної взаємодії з безпосередньо оточуючим середовищем, власним персоналом та членами його сімей, державним бюджетом, особами, що постраждали внаслідок війни.

Управління бізнесом в умовах війни є складним завданням, але воно можливе з використанням відповідних стратегій та методів. Незважаючи на виклики та невизначеність, підприємства можуть успішно функціонувати та навіть розвиватися в умовах конфлікту. Головним є безпека персоналу та активів, а також гнучкість та готовність до адаптації до змін. Співпраця з іншими суб'єктами та соціальна відповідальність також грають важливу роль у досягненні успіху в умовах війни.

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ, ЯК ЗАСІБ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА УБЕЗПЕЧЕННЯ РИЗИКІВ

Система внутрішнього контролю (ВК) визначає всі внутрішні правила та процедури контролю, запроваджені управлінським персоналом суб'єкта господарювання для досягнення поставленої мети – забезпечення його стабільного і ефективного функціонування, дотримання внутрішньогосподарської політики, збереження та раціональне використання наявних активів, запобігання та викриття фальсифікацій, помилок, точність і повнота бухгалтерських записів, своєчасна підготовка надійної фінансової інформації.

Системи ВК кожного господарюючого суб'єкта повинні бути спрямовані на забезпечення:

- надійної інформації, яка необхідна для успішного керівництва діяльністю;
- надійності збереження активів та документів – уникнення фактів крадіжок, псування і нецільового використання майна, знищення й розголошення інформації (в тому числі тієї, що міститься в облікових реєстрах, комп'ютерних базах даних);
- ефективності господарської діяльності – виключення шляхом контрольних процедур дублювання, невиробничих витрат, нераціонального використання всіх видів ресурсів;
- оптимізації податкових платежів;
- зміцнення розрахункової дисципліни;
- відповідності визначеним обліковим принципам – обов'язкове виконання працівниками встановлених на підприємстві інструкцій і правил, а також вимог нормативних документів;
- надійної системи бухгалтерського обліку.

Система ВК будь-якого суб'єкта господарювання повинна включати такі елементи (фактори):

1) середовище контролю – це організаційна структура, розподіл функцій за посадами, посадові обов'язки. До факторів середовища контролю належать: діяльність керівництва (власників), клієнта (Накази, Протоколи, Розпорядження, Положення); політика та методи керівництва; організаційна структура підприємства і методи розподілу функцій управління та відповідальності; управлінські методи контролю, в тому числі кадрова політика і практика, а також порядок розподілу обов'язків (Штатні розписи, Посадові

інструкції тощо).

2) система бухгалтерського обліку – це заходи і записи підприємства, шляхом яких бухгалтерські операції оформлюються в реєстрах бухгалтерського обліку. Така система визначає, збирає, аналізує, підраховує, класифікує, записує, підсумовує та надає інформацію про операції й інші заходи.

3) контрольні процедури – політики і процедури з контролю за забезпеченням повноти, точності, законності, захисту активів і файлів даних надійності фінансової інформації, шляхом здійснення, зокрема, таких заходів:

- процедури контролю за повнотою даних, які призначені для впевненості в тому, що всі дані за усіма господарськими операціями внесені до облікових реєстрів (комп'ютерних файлів) та прийняті на обробку;
- процедури контролю за точністю даних необхідні для впевненості в тому, що дані за кожною господарською операцією відображені в обліку своєчасно і в повному обсязі та правильно рознесені по рахунках;
- процедури контролю за дозволом (санкціонуванням) операцій спрямовані на забезпечення законності здійснення операцій;
- процедури контролю за збереженням активів і записів – процедури, що базуються на обмеженні доступу до активів підприємства осіб, котрі не мають на те повноважень, запобіганні крадіжкам, псуванню та нестачі активів. Вони включають:

а) створення та налагодження надійної контрольно-пропускної системи на підприємстві;

б) встановлення засобів охорони, сигналізації, сейфів, обладнання складських приміщень тощо;

в) періодичне проведення внутрішніх ревізій та інвентаризацій, а саме: періодичне зіставлення, аналіз і перевірка рахунків; перевірка математичної точності записів; контроль за умовами функціонування та використання комп'ютерних інформаційних систем, зокрема підтримання контролю за періодичними змінами комп'ютерних програм, доступом до бази інформаційних даних; порядок проходження та затвердження документів (графік документообігу); відповідність прийнятих внутрішніх правил вимогам законодавчих актів та зовнішнім джерелам інформації; порівняння загальної суми наявних грошових коштів, вартості цінних паперів і товарно-матеріальних ресурсів із записами в облікових реєстрах; порівняння і аналіз фінансових результатів діяльності підприємства з показниками фінансового плану (прогнозу).

ВК суб'єкта господарювання складається з таких взаємопов'язаних компонентів, які стосуються всіх його підрозділів, дій і процесів:

- внутрішнє середовище (середовище контролю);
- управління ризиками (у тому числі ідентифікація та оцінка ризиків);
- заходи контролю;
- моніторинг;
- інформація та комунікація.

При здійсненні ВК використовуються різні методи, що включають в себе

такі елементи, як:

- бухгалтерський фінансовий облік (інвентаризація і документація, рахунки і подвійний запис);
- бухгалтерський управлінський облік (розподіл обов'язків, нормування витрат);
- аудит, контроль, ревізія (перевірка документів, перевірка вірності арифметичних розрахунків, перевірка дотримання правил обліку окремих господарських операцій, інвентаризація, усне опитування персоналу, підтвердження і простежування).

Всі перераховані вище методи становлять єдину систему і використовуються в цілях управління господарюючим суб'єктом.

Сучасна концепція внутрішнього контролю (COSO) включає :

- визначення ВК, його цілі та компоненти системи;
- контрольне середовище;
- оцінка ризиків;
- контрольні процедури – види, характеристики, ключові процедури та документування бізнес-процесів (методика PWC);
- інформація та комунікації;
- моніторинг (поточний та періодичний), як самооцінка системи ВК;
- обмеження системи ВК
- можливі шляхи оптимізації системи ВК.

Отже, внутрішній контроль сприяє підвищенню ефективності діяльності господарюючого об'єкта, знижує ризик втрати активів, допомагає забезпечити достовірність фінансової звітності та дотримуватися вимог законодавства.

Література:

1. Бардаш С.В. Економічний контроль в Україні: системний підхід. Монографія. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. 656 с.
2. Бенько І.Д., Яцишин С.Р. Організація внутрішнього контролю на підприємствах зв'язку. *Науковий вісник Чернівецького університету : Збірник наукових праць. Економіка*. 2014. Вип. 710-711. С. 153-158.
3. Про затвердження форми Звіту про стан організації та здійснення внутрішнього контролю у розрізі елементів внутрішнього контролю : Наказ М-ва фінансів України від 19.04.2019 р. № 160. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0160201-19#Text> (дата звернення: 11.11.2023)
4. Яцишин С.Р. Державний фінансовий контроль виконання бюджетних програм: форми та методи. *Економічний аналіз : зб. наук. праць*. 2011. Вип. 9. Ч. 1. С. 351-353.

Шановні колеги!

*Запрошуємо подавати наукові статті до збірника наукових праць «Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки», який включений до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних досліджень в галузі економічних наук. Збірник включений до міжнародних наукометричних баз: **Central and Eastern European Online Library (CEEOL), Index Copernicus, Ulrich's Periodical Directory, ResearchBib (Akademic Resource Index), CrossRef.***

*«Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки»
ISSN 2663-1636 (Print) 2663-1644 (E)*

Вимоги до матеріалів розміщені на офіційному сайті збірнику:
<http://economics.kntu.kr.ua>

Dear colleges!

*Authors/researches are invited to submit research papers to the collection of scientific works. Collection is included to the international databases **Central and Eastern European Online Library (CEEOL), Index Copernicus, Ulrich's Periodical Directory, ResearchBib (Akademic Resource Index), CrossRef.***

*«Central Ukrainian Scientific Bulletin. Economic Sciences»
ISSN 2663-1636 (Print) 2663-1644 (E)*

Requirements for materials are at the official website of the collection:
<http://economics.kntu.kr.ua>
